૧૯૫૦

વર્ષ ૯૪ : અંક ૧
જાન્યુઆરી
૧૯૫૦

★

તંત્રીઓ:
જયભાનુ કામદાર
કેશવપ્રસાદ દેસાઇ

★

મંત્રી:
ચંદ્રકાન્ત મહેતા
પીરમશા રોડ,
અમદાવાદ.

★

છૂટક
આઠ આના.

[ચિત્રકાર] છુમીરજી ગોહિલ [રાગ
માથે બેડું લઇ ઉભી સામે કો નવયૌવના,
સુણે છે દસ્ત એ ન્હાનો ઝરી સ્વદેશની સુછવા.

સ્ત્રીબોધ

૧

સસ્તી કિંમતે મળતાં પુસ્તકો

ગુજરાતના જાહેર પુસ્તકાલયો, સંસ્થાઓ માટે. આ પાનું ફાડી મોકલનારને જ
દરેકની એકેક નકલ આ યોજના મુજબ ફક્ત ફેબ્રુઆરી ૧૯૫૦ સુધીજ
રોકડેથી આપવામાં આવશે.

(પેકિંગ, પોસ્ટેજ અથવા રેલ્વે નુર જુદું) સ્ટોકમાં હશે ત્યાં સુધી મળશે.

મુળ કીંમત		હાલ લેવાની કીંમત
૨-૮-૦	અજમેરનો અજીતસિંહ	૧-૮-૦
૨-૮-૦	અભાગિની (નવલકથા)	૧-૮-૦
૦-૮-૦	ઇન્દીરા (જવાહરના) પત્રો	૦-૬-૦
૧-૮-૦	આયુર્વેદ	૧-૦-૦
૨-૦-૦	એડીસનનું જીવન ચરિત્ર	૧-૦-૦
૧-૦-૦	ગોખલેનું જીવન ચરિત્ર	૦-૧૨-૦
૧-૦-૦	સાગરિકા (સચિત્ર)	૦-૮-૦
૨-૮-૦	કથા મંજરી ભાગ ૧ લો	૧-૮-૦
૨-૮-૦	સદર ભાગ ૩ જો	૧-૮-૦
૦-૮-૦	કર્પુર મંજરી	૦-૪-૦
૦-૬-૦	શ્રી કૃષ્ણ જીવન	૦-૩-૦
૧-૮-૦	ગીતા પરિચય	૦-૮-૦
૩-૮-૦	ગુલામી વેપાર ભા. ૧-૨	૨-૮-૦
૦-૧૦-૦	ગોખલેનાં વ્યાખ્યાનો ભા. ૧	૦-૬-૦
૦-૧૦-૦	ગોખલેનાં ,, ભા ૨	૦-૬-૦
૧-૮-૦	જીવન સુધારણાના સન્માર્ગ ભા. ૧-૨	૧-૦-૦
૧-૧૨-૦	તપત્યાખ્યાન	૧-૦-૦
૧-૦-૦	પશુમાંથી દેવ	૦-૮-૦
૧-૪-૦	પૈસાદાર કેમ થવાય!	૦-૧૦-૦
૦-૮-૦	પ્રભાવતી	૦-૪-૦
૦-૧૨-૦	પાંડવગુપ્ત નિવાસ	૦-૬-૦
૧-૪-૦	પ્રવાસીના પત્રો	૦-૧૨-૦
૦-૧૦-૦	પ્રહ્લાદ (નાટક)	૦-૪-૦
૦-૧૦-૦	પૃથ્વીરાજ ચહુઆણ	૦-૫-૦
૨-૮-૦	પ્રેમદાદેવી	૧-૮-૦
૧-૦-૦	બાળગોપાળ	૦-૧૦-૦
૦-૮-૦	બાળઉછેર-બાળરક્ષણ	૦-૪-૦
૧-૮-૦	બ્રીટીશ રાજ્યની નોકરી	૦-૮-૦
૨-૦-૦	બેસંટના ભાષણો ને લેખો	૧-૦-૦
૧-૧૨-૦	ભિષ્મપિતામહ	૧-૦-૦
૧-૦-૦	ભવભુતિ ને હર્ષદેવની નાટ્યકથાઓ	૦-૧૨-૦
૦-૮-૦	ભોળી જમના	૦-૬-૦
૩-૦-૦	મરાઠી રીયાસત ભા ૧-૨	૨-૮-૦
૧-૦-૦	મૃચ્છકટીક ને મુદ્રારાક્ષસ	૦-૧૨-૦
૦-૮-૦	માનવવિચાર ને તેની શક્તિઓ	૦-૪-૦
૨-૦-૦	મુક્તિમાળા	૧-૦-૦
૦-૬-૦	મેટરલીંકના નિબંધો	૦-૩-૦
૨-૦-૦	યાત્રી ઉર્મિલા	૧-૮-૦
૧-૦-૦	યૌવનનાં સ્મરણો	૦-૮-૦
૨-૦-૦	રત્નાવળી (સચિત્ર)	૧-૮-૦
૩-૪-૦	વિદ્યાવિહારી ભા ૧-૨	૨-૪-૦
૦-૮-૦	વાત બહેનોનાં	૦-૬-૦
૪-૦-૦	વસંતસ્મારક ગ્રંથ	૩-૦-૦
૨-૮-૦	સુન્દરીઓનો શણગાર ભા ૨	૦-૮-૦
૧-૪-૦	સ્વામી વિવેકાનંદ	૦-૧૦-૦
૨-૮-૦	સંવાદ ગુચ્છ	૨-૦-૦
૮-૦-૦	શબ્દાર્થ ચીંતામણી	૧-૦-૦
૨-૦-૦	સુશિક્ષિત સ્ત્રી	૧-૦-૦
૨-૦-૦	સંસારી કે સંન્યાસી !	૧-૦-૦
૦-૮-૦	સ્વર્ગની સામગ્રી	૦-૪-૦
૧-૦-૦	સંવાદ પુષ્પમાળા ભા. ૧-૨	૦-૧૦-૦
૦-૮-૦	સ્ત્રીઓ અને સમાજસેવા	૦-૬-૦
૦-૧૨-૦	સ્નેહ ગીતા	૦-૬-૦
૦-૧૦-૦	સદ્બોધ વાર્તાવળી ભા. ૧-૨	૦-૬-૦
૨-૦-૦	સુખશાંતિ વિચારણા	૧-૦-૦
૨-૦-૦	સત્યભામા (નાટક)	૧-૦-૦
૨-૦-૦	સ્ત્રીકેળવણી ને ખરો ઉપયોગ	૧-૦-૦
૩-૦-૦	વીરમતી	૨-૦-૦
૩-૦-૦	દેશ-દર્શન	૨-૦-૦
૧૪-૮-૦	હરીશ્ચંદ્ર ભા ૧ થી ૪	૧૦-૦-૦
૪-૮-૦	હિન્દુ ધર્મની પાઠમાળા	૩-૦-૦

જીવનલાલ અમરશી મહેતા. પાનકોર નાકા રોડ, **અમદાવાદ.**

વર્ષ ૯૪
અંક ૧ લો
જાન્યુઆરી
૧૯૫૦

તંત્રીઓ
કેશપ્રસાદ દેસાઈ
જરભાનુ કાબરાજી

મંત્રી
ચંદ્રકાન્ત મહેતા
પીરમશારોડ–અમદાવાદ

લવાજમ
દેશનું રૂ. ૬–૦–૦
પરદેશનું રૂ ૭–૮–૦
અનાથોને માટે
રૂ ૪–૪–૦

ભેટ પુસ્તકના રજીસ્ટરના
૦–૪–૦ વધુ મોકલવા

ઘણું જીવો! મારો દેશ

પ્રભુ શું વિચારૂ ?

મારા દેશને મારે જ પગે ઉભો રાખવો:
મારા દેશના બાળકોને હિતાર્થે જ લગાડવા:

મારા દેશની બધી લક્ષ્મી દેશના ચૈતન્યમાંજ વાપરવી અને તે એવી રીતે કે દેશની સમૃદ્ધિ દેશના સેવકોને પહેલી મળે અને પછી ફેલાતી ફેલાતી દેશનાજ હૃદયને જીવન આપે:

દેશનું જીવન નિર્મળ અને ઉદાર થાય, પગથી માથા સુધી સચેત થાય, અને સ્વેચ્છિક થાય: પોતાના પરજ આધાર રાખે અને પરદેશી કંપનીઓની કૃપા પર ન જીવે:

દેશના સુંદર સ્થળો યાત્રાના સ્થળો થાય, જલ સ્થાનો પવિત્ર અને રમણીય બને, કિનારે કિનારે આરોની ઘટા થાય, હવા નિર્મળ અને અકલંકિત થાય, અને સૂર્યને પ્રકાશિત થવા દે:

પ્રાણીઓની હિંસા ન થાય:

વ્યક્તિનું દુઃખ આખો દેશ વ્હેંચી લ્યે:

અહાહા! કેવો આનંદ !!!

ડૉ. સી. જે. મહેતા.

પધારો

(રાસ)

સ્નેહી પધારો મારે મંદિરે રે લોલ;
જપતી નિરંતર જાપ જો...
સ્નેહી.......૦

ગગનને ગોખ જેમ ચંદ્ર મારે લોલ;
હૈયે બિરાજો તેમ આપ જો....
સ્નેહી.......૦

સુકી વેરાન વાડી દિલની રે લોલ;
સ્નેહ છાંટી બનાવો લીલી કુંજ જો....
સ્નેહી.......૦

સ્નેહનો દીપક તો શાણો થયો રે લોલ;
આવી ચેતાવો દિવ્ય જ્યોત જો....
સ્નેહી.......૦

ઉગી કરમાય આશા વેલડી રે લોલ;
સીંચો ત્યાં સ્નેહ અમી-નીર જો....
સ્નેહી.......૦

પંડ્યા જોઈતારામ ચોકસી.

કયો ભારતવાસી સંવતના સ્રષ્ટાને
નથી જાણતો ?

એક રાજવંશોના મુકુટમણી વીર વિક્રમાદિત્યની
રોમાંચક જીવનકાર્યોની સુરેખ નવલકથા

સમ્રાટ વિક્રમ

કિં. રૂ. ત્રણ ટ. ખ. આઠ આના

નરની ઐતિહાસિક નવલકથા વાંચો.

જીવનલાલ અમરશી મહેતા
પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

વાલમને !

શ્રી–આરુણિ.

ઓ વાલમા, પૂછું મારી વાત.

ધમ ધમ મારી નાડ ધડૂકે, હૈયે ઉલ્કાપાત;
રોમ રોમમાં અગ્નિ પ્રજળે, મન મારું ના હાથ!
જાગે ઝંઝાવાત.
ઓ વાલમા, પૂછું મારી વાત

પળ પળ લાગે વરસો જેવી, કેમ સહું આઘાત!
કુંણાં મારાં કાળજડાંને, કોરે કંવત ઘાત
ધૈર્ય રહે ના સાથ,
ઓ વાલમા, પૂછું મારી વાત

શાણાં સારાં સોણલાં ઓ, દિલ શીદને સંતાપ,
ઊર્મિના હિંડોળે ઝૂલાવી, છોડે છું સંગાથ.
સ્મરણુ રહે ના યાદ,
ઓ વાલમા, પૂછું મારી વાત

ડાબું મારું નેન ફરુકે, ફરકે ડાબો હાથ,
આવી માઝમ રાતલડીને, ક્યારે મળશો નાથ?
અંતરમાં ઉચાટ,
ઓ વાલમા, પૂછું મારી વાત.

ગોરાંદે, સુણો હૈયાવાત

યુગ યુગ જૂનું સર્જન જૂનું, ઊગ્યું નવલ પ્રભાત,
પ્રેમ રચ્યાં એ દિવ્ય જગતની, ઝાંખી થઈ સાક્ષાત.
તમ હૈયે ઊગ્યો ચાંદ
ગોરાંદે, યૌવનનો એ સાદ.

....

ટેલીફોનની ઘંટડી વાગીને રસોઈયો ટેલીફોન લેવા આવ્યો, "છગનલાલ છે કે ?"
"અહીં એવું કોઈ રહેતું નથી."
"ત્યારે આ કયો નંબર છે?"
"તમે ફેરવ્યો તે."

"રાષ્ટ્રભાષા હિન્દી હોઈ તેનું જ્ઞાન ધીમે ધીમે ગુજરાતી જાણનારાઓએ લેવું જરૂરી છે. તેથીજ અહીં 'સૌંદર્ય સૃષ્ટિ' હિંદીમાં આપવામાં આવેલ છે. લીપી ગુજરાતી છે. ભાષા હિંદી છે."

મંત્રી

સૌન્દર્ય સૃષ્ટિ

કુલલક્ષ્મી હોનેકે લિએ બાલિકાઓં કો પહલે હી ક્યા કરના ચાહિએ ? હિન્દુ રમણિયાં ચાહે કેસી હી શિક્ષિતા યા ગુણવતી ક્યોં ન હોં, વે પહલેપહલ સસુરાલ આતેહી અપને ગુણોંકા પરિચય નહીં દે સકતી. વિવાહ યા ગૌનેકે બાદ કઇ દિનોં તક ઉનકો બિલકુલ શાન્ત રહના પડતા હે, કોઇ ભી ઉનકો કઇ દિનોં તક કોઈ કામ–કાજ કરને નહીં દેતા, દસ જનોં સે બાતેં નહીં કરને દેતા, અપની બુદ્ધિ–વિવેચના કે અનુસાર કિસી વિષય મેં હાથ નહીં ડાલને દેતા, ઇસલિએ કઇ દિનો તક ઉનકે ગુણોં કે સંબંધ મેં કોઇ વિચાર નહી કર સકતા, કિન્તુ વિચાર કર નહીં સકતે ઇસસે વિચાર નહીં કરતે, યહ બાત નહી હે, બહુતસી સ્ત્રિયાં બહુકે આને કે બાદ દો ચાર દિનોં કે ભીતર હી, ઔર કભી કભી દો ચાર ઘંટોમેં હી બહુકા આકાર–પ્રકાર દેખકર કુછ મતામત સ્થિર કર લેતી હૈં. ઔર તુરન્ત હી અપને ઉસ મતકો લોગોં કો સુનાને લગતી હૈં, ઇસલિએ ઉસ વક્ત બહુ કો બાહરી ભાવભક્તી કી પરીક્ષા દેકર હી સુનામ ઔર આદર પ્રાપ્ત કરના ચાહિએ.

અનેક સાસ–સસુર ઇસ વક્ત બહુકા સૌન્દર્ય દેખકર હી આદર કી માત્રા કમ–બેશી કરતે હૈં. બહુ યદિ સુન્દર હોતી હૈં તો બિલકુલ મુગ્ધ હો જાતે હૈં ઔર યદિ બહુ કુરુપ હોતી હે તો ક્ષુબ્ધ હોતે હૈં. ઇસલિએ સુન્દર ન હોનેપર ભી ઇસ સમય યથા સમ્ભવ સજધજ કર રહના ચાહિએ. શરીર–ગઠન ઔર ચમડેકા સૌન્દર્ય કોઇ અપની ઇચ્છાસે ગઢ નહીં સકતા, કિન્તુ શરીર–ગઠન ઔર ચમડેકા સૌન્દર્ય હી સ્ત્રી કી સબ સુન્દરતા કા મૂલ નહીં. અચ્છે આચાર–વ્યવહાર ઔર ભાવ–ભક્તી સે પ્રાયઃ કાલી કુરુપ સ્ત્રિયાં ભી લોગોંકા મન હર લેતી હૈં. ઔર સુરૂચિસંગત ભાવભક્તી કે બિના પરમ સુન્દરી સુગઠિત શરીર સ્ત્રિયાં ભી લોગોં કો નહીં રુચતી. ઇસલિએ સબકો એસા લક્ષ રખના ચાહિએ, જિસસે ચાલ–ઢાલ, ભાવ–ભક્તી ઔર અઙ્ગ પ્રત્યઙ્ગ કાં સઞ્ચાલન ખુબ સુશ્રી ઔર સુરૂચિ–સઙ્ગત હો. નવવિવાહિતા રમણિયોં કે લિએ યહ અતિ આવશ્યક હૈ, રમણિયાં સસુરાલ જાતે હી અપને ગુણોંકા પરિચય નહીં દે સકતી હૈં સહી, કિન્તુ ઉનકી ભાવ ભક્તી પ્રતિ મુહુર્ત લોગોં કી નજરોંસે ગુજરતી હે. એસી દશામેં, ભાવ–ભક્તી સુરૂચિસઙ્ગત હોનેસે વે સસુરાલ જાતે હી પરિવાર કા કિતના મનોરઞ્જન નહીં કર સકતી ?

મેં યહાં કિસી પ્રકારકે કૃત્રિમ અઙ્ગ–સઞ્ચાલન કા અભિનય કરને કે લિએ નહીં કહ રહા હું; સાસ–સસુર કો ધોખા દેને જેસા પાપ સ્ત્રિયોં કે લિએ ઔર નહીં હૈ. સ્ત્રિયોં કો બાલ્યકે સે હી ઇન ભાવ–ભક્તિયોંકો ઇસ તરહ સે સીખલાના ચાહિએ, જિસસે વે સ્વાભાવિક દિખાઇ દેં. કૃત્રિમ ભાવ–ભક્તી કભી સુરૂચિસઙ્ગત નહીં હો સકતી.

કોઇ કોઇ સ્ત્રિયાં સૌન્દર્ય યા સુશ્રી ભાવ–ભક્તી કી બાતોં કો હંસી મેં ઉડા દિયા કરતી હૈં. વે કહતી હૈં, સૌન્દર્યસે ક્યા બનતા–બિગડતા હૈ ! ઉનકે ઇસ કથન કા કુછ સાર નહીં. વાસ્તવમેં એસી બાત નહીં હૈ. સૌન્દર્ય કા આદર કૌન નહીં કરતા ? જો લોગ એસા કહતે હૈં કી વે સૌન્દર્યકો દેખને સે વિમોહિત નહીં હોતે, ઉનકી એસી બાત કા હમ વિશ્વાસ નહીં કરતે. સ્વયં દેવતા સૌન્દર્યકે શ્રેષ્ઠ આદર્શ પુષ્પરાશિ કો પસન્દ કરતે હૈં, તુમ–મૈં કૌન ચીજ હું. ફિર સૌન્દર્યકા આદર કરના દોષ હૈ, તુમ્હેં એસી ધારણા ક્યોં હોતી હૈ ? અસલ મેં સૌન્દર્યકા આદર કરના દોષ નહીં ગુણ હૈ. પ્રત્યેક હી સૌન્દર્યકા આદર કરતા હૈ, વિધાતા કા નિયમ

હી ઐસા હૈ. તુમ ગુલાબ કા ફુલ પા સકને પર ધતૂરે કા ફુલ નહીં લેતી, તુમ એક અચ્છા ઘર બના લેને પર બુરે ઘરમેં નહી રહતી; સુગન્ધ પા-સકને પર દુર્ગન્ધ સે દૂર રહતી હો. બુરે ચરિત્ર કી અપેક્ષા અચ્છે ચરિત્ર કો પસન્દ કરતી હો. કુત્સિત બાલબચ્ચોં કે બજાય સુન્દરબાલ-બચ્ચોં કી ઇચ્છા કરતી હો, કરતી હો યા નહીં? કહો. મનકી બાત ન છિપાના, અબ, સબ પ્રમાણિત હો જાયગા. કિન્તુ ફિર યહ ઢોંગ ક્યોં?

કિન્તુ યહ ઢોંગ બિલકુલ મૂર્ખતા ભરા ઢોંગ હૈ, અસલ બાત જાનતી હો ક્યા? જો અસલ મેં સુન્દર હૈ, ઉસકા સભી આદર કરતે હૈં કિન્તુ અસલ મેં સુન્દર કૌન હૈ? યહ સબ લોગ નહીં સમઝતે. શરીરકા વર્ણ કાલા ન હોકર ગોરા હોનેસે હી કોઇ સુન્દર નહીં હો જાતા. હાથ-પૈરોં કે કોમલ ઔર અનિન્દનીય હોને સે, આંખેં બડી બડી, નાક ઊંચી, હોઠ પતલે ઇત્યાદિ હોને સે હી મનુષ્ય સુન્દર હોતા હૈ, યહ કૌન કહતા હૈ! યદિ ઐસી શારીરિક સમ્પૂર્ણતા સે સમ્પન્ન હોતે હુએ ભી કોઇ સ્ત્રી બિલકુલ બેહયા હોતી હૈ તો ઉસકે સૌન્દર્ય કો ધિક્કાર હૈ. ઉસકે શરીર મેં સૌન્દર્ય હૈ સહી, કિન્તુ ઉસકે અન્તઃકરણ કે બુરે ભાવ ને ઉસકે સૌન્દર્ય કો બિલકુલ વિકૃત કર દિયા હૈ, ઇસલિએ વહ સુન્દરી નહીં કહી જા સકતી!

ઇસલિએ ચારોં ઓર દેખકર વિચાર કરના હોગા કિ પ્રકૃત સુન્દર કૌન હૈ? ભીતર કા સૌન્દર્ય શ્રેષ્ઠ સૌન્દર્ય હૈ. યહ હમ માનતે હૈં, ભિતરકા સૌન્દર્ય નિત્ય ઔર બહારકા સૌન્દર્ય અનિત્ય હૈ. વિશેષતઃ ભીતર કા સૌન્દર્ય શારીરિક સૌન્દર્ય કો ભી વિકસિત કર સકતા હૈ, કિન્તુ શારીરિક સૌન્દર્ય મેં વૈસી ક્ષમતા નહીં, શારીરિક સૌન્દર્ય ... કે કુત્સિત ભાવકો છિપા નહીં સકતા. કિન્તુ

ઇસ બાત કો નહીં માનતે કિ ભીતરી સૌન્દર્ય હોને પર બાહરી સૌન્દર્ય કી જરૂરત નહીં. ભીતરી સૌન્દર્ય અર્થાત્ સદ્‌ગુણ હોને હી ચાહિએ, કિન્તુ ઇસીસે શારીરિક સૌન્દર્ય કો પાકર નષ્ટ ક્યોં કરોગી? ભીતરી સૌન્દર્ય હો તો શારીરિક સૌન્દર્ય હો ચાહે ન હો, કિન્તુ ભીતરી સૌન્દર્ય ઔર શારીરિક સૌન્દર્ય દોનોં સાથ હોના સોને મેં સુગન્ધ હૈ.

અબ યહ એક રૂપ સે પ્રમાણિત હો ગયા હૈ કિ સૌન્દર્ય કી ઉપાસના ઔર આદર કરના દોષ નહીં હૈ. ઇસલિયે યહ નિઃસંકોચ ચિત્ત સે કહા જા સકતા હૈ કિ સાસ-સસુર કો પ્રસન્ન કરને કે લિએ નવબહુઓં કો સુન્દર ભાવ-ભક્તી કા અભ્યાસ કરના દોષ નહી હૈ. ફિર ભી પહલે સે હી પ્રત્યેક સ્ત્રી કો યહ જાનના ચાહિએ કિ સુરૂચિસઙ્ગત ભાવ ભક્તી કૈસી હોતી હૈ.

આજકલ અનેક સ્ત્રિયાં બાલોં મેં સુગન્ધિત તેલ લગા કર ઔર પાટી પાડકર બેલબૂટેદાર સુશોભિત ઔર સુન્દર સાડી પહનકર સૌન્દર્ય કી વૃદ્ધિ કરતી દેખી જાતી હૈ. ઇસકે સિવા વે યહ બિલકુલ હી નહીં જાનતી કિ ઔર ભી કિસીપ્રકાર સે સુન્દરતા કી વૃદ્ધિ કી જા સકતી હૈ યા નહીં. વે પાંવોં મેં મહાવર લગાતી હૈં, પાન ખાકર હોઠોં કો લાલ કર લેતી હૈ, છડે-કડે પહન કર રુનુક-ઝુનુક શબ્દસે અડોસ-પડોસ કો મુખરિત કર દેતી હૈ, કિન્તુ ફિર ભી સબકી પ્રિયપાત્રી નહીં હો સકતી. ક્યોં?— ઇસકા કારણ ક્યા? કિસીને સમઝા ક્યા? કારણ યહ હૈ કિ વિલાસિતા સૌન્દર્ય કી ઠીક સોપાન નહીં હૈ. વિલાસિતા જબ મનુષ્ય કો અહંકારી બનાતી હૈ. ફજુલખર્ચ બનાતી હૈ, નિષ્કર્મ કર દેતી હૈ, તબ વહ સૌન્દર્ય કી સોપાન કૈસે હોગી? વહ તો કુત્સિત હોને કા પ્રશસ્ત પથ હૈ! નવબહુઓંકો સર્વ પ્રયત્નસે ઉસ પથ કો છોડકર અપને કો સબ કી આંખોંમેં રમણીય બનાને કે લિએ અન્ય શ્રેષ્ઠતર પથ કા અનુસરણ કરના ચાહિએ. વહ પથ કૌનસા હૈ? હમ ક્રમ ક્રમ સે ઉસકા ઉલ્લેખ કરતે હૈં.

બાલકુમાર માસિક
વધુ માટે જાહેર ખબર પાછળ જુઓ

ભૂપતિ જેટલા દિવસો સુધી વર્તમાનપત્ર કાઢવાની ધૂનમાં મસ્ત રહ્યો એટલા દિવસોમાં તો એની બાલિકા પત્ની ચારૂએ ધીમે ધીમે યૌવનની પગદંડી પર પગ માંડવાનો આરંભ કરી દીધો હતો.

પીંખાએલો માળો

લેખક :
સ્વ. રવિન્દ્રનાથ ટાગોર
અનુ : શ્રી. ભોગીલાલ ખત્રી

વાંચકોને

[ચાલુ અંકથી "સ્ત્રી-બોધ" ના વાંચકોને સ્વ. ગુરુવર્ય રવિન્દ્રનાથ ટાગોરબાબુની લખેલી એક લાંબી સળંગ સામાજિક નવલકથા શરૂ કરવામાં આવે છે. આ વાર્તા હવે પછીના અંકોમાં ક્રમશઃ ચાલુ રહેશે. એમની આખી સળંગ નવલકથા વાંચવા માટે "સ્ત્રી-બોધ" ના અંકોને સંઘરી રાખવા અમારી વિનતિ છે.

સ્વ. રવિન્દ્રનાથ ટાગોરના નામથી તથા તેમની સિદ્ધહસ્ત કલમથી ગુજરાતના વાંચકો સુપરિચિત છે. એટલે આ નવલકથા પણ વાંચકોની પ્રસંશા મેળવશે એવી અમોને આશા છે.

—મંત્રી]

પ્રકરણ પહેલું

ભૂપતિને કામ કરવાની કોઈ જરૂર નહોતી. કારણકે એની પાસે ઘણા પૈસા હતા. આ તરફનો મુલક જ એવો છે કે જેઓને પેટ ભરવાને માટે બીજું કંઈ સાધન મળતું નથી તેઓ જ કામ કરવાનું મજુરી કરવાની મહેનત ઊઠાવે છે, પરન્તુ જેઓ પૈસાદાર છે; જમીનદાર છે; તેઓ તો પોતાનું આખું જીવન આમોદ પ્રમોદમાં જ વીતાવે છે. આમ હોવા છતાં પણ ભૂપતિની જન્મ કુંડળીમાં કેટલાક એવા ગ્રહો પડેલા હતા કે તે પૈસે ટકે ઘણો સુખી હોવા છતાં, સમય કાઢવાને માટે એને એક અંગ્રેજી વર્તમાનપત્ર કાઢવું પડેલું. આ પત્ર કાઢ્યા પછી 'હવે મારો વખત જતો નથી' એવું એણે કોઈ દિવસ પણ કહેલું નહિ.

એક વખતે એનો પિતરાઈભાઈ ઉમાપદ એની પાસે આવ્યો. ઉમાપદ વકીલ હતો. પરન્તુ એની વકીલાત બરાબર ચાલતી નહોતી. તેણે ભૂપતિને કહ્યું "ભાઈ ભૂપતિ, તમે એક અંગ્રેજી છાપું કાઢો તો સારું તમારા જેવી એક અસાધારણ વ્યક્તિ... વગેરે."

આ સાંભળીને ભૂપતિ ઘણો ઉત્સાહમાં આવી ગયો. એને લાગ્યું કે પારકી માલિકીના વર્તમાન પત્રોમાં ખબરો પ્રસિદ્ધ થવા મોકલવા એમાં એનું કંઈ ગૌરવ રહેતું નથી. જો પોતાનું પત્ર હોય તો એમાં પોતે ધારે એ લખી શકે અને અમુક સળગતા પ્રશ્નો પરત્વે પોતાને યોગ્ય લાગે તેવી કલમ ચલાવી શકે આવી જાતના ઘણા વિચારો કર્યા પછી છેવટે ભૂપતિએ એક પત્ર કાઢવાનો દૃઢ નિશ્ચય કરી નાંખ્યો અને પોતાના પિતરાઈભાઈ ઉમાપદની તે પત્રના સહતંત્રી તરીકે નીમણુંક કરી દીધી. આમ ભરયુવાનીમાં ભૂપતિ એક પત્રના તંત્રીની ગાદીએ ચડી બેઠો.

કહેવાય છે કે નાની ઉમરના તંત્રીને રાજનીતિનો નશો ઘણા મોટા પ્રમાણમાં ચડે છે, અને ભૂપતિને તો આવા નશા પર ચઢાવનારાઓની ખોટ ક્યાં હતી ?

ભૂપતિ જેટલા દિવસો સુધી વર્તમાન પત્ર કાઢવાની ધૂનમાં મસ્ત રહ્યો એટલા દિવસોમાં તો એની બાલિકા પત્ની ચારૂએ ધીમે ધીમે યૌવનની પગદંડી પર પગ માંડવાનો આરંભ કરી દીધો હતો. કોણ જાણે કેમ, એક અખબારના તંત્રી ભૂપતિને આ મહાન અને ગંભીર બાબતની ખબર પણ રહી નહિ. ભારત સરકારની સીમાન્ત નીતિ ક્રમે ક્રમે ફૂલતી ફાલતી સંયમના બંધનને તોડવા તરફ કેવી રીતે જઈ રહી છે એ વિષય ઉપર જ અત્યારે

એનું સંપૂર્ણ ધ્યાન કેન્દ્રિત થએલું હતું.

ધનવાન પતિના ચારૂલતાને કોઇપણ જાતની મજુરીનું કામ હાથે તો કરવાનું નહોતું, એટલે એક વિકસતા ફુલની માફક દરરોજ ખીલી ઊઠવું એજ ચારુના જીવનનું સૌથી મહાન કાર્ય હતું. એના માટે કોઇપણ વસ્તુની કમી નહોતી. કોઈપણ ચીજનો અભાવ નહોતો.

યુવાનીના દિવસોમાં જેમ બધે બને છે તેમ યોગ્ય અવસર મળતાં સ્ત્રી પોતાના પતિ સાથે ખૂબ ખૂબ મજા માણે છે. દામ્પત્ય જીવન લીલા એ એક એવી ચીજ છે કે તે પોતાના ઘરની બધી દિવાલો અને મર્યાદાઓને ઉલ્લંઘીને સમય કસમય જોતી નથી, અને ઉચિત અનુચિતની પરવા કરતી નથી, પરન્તુ ચારૂલતાને એ–સુયોગ એ તક મળી નહિ. પત્રકારના પોતાના વ્યવસાયની સીમાને તોડીને પોતાની પ્રમાણુ પત્નીની સાથે પ્રેમાળ ભર્યું હેત કરવું એ ભૂપતિને માટે મુશ્કેલ બની ગયું હતું.

યુવાન જોરના પતિ તરીકે પોતાની સ્ત્રી તરફ પૂરતું ધ્યાન આપવાની વાત છેવટે એના કુટુમ્બની એક પ્રૌઢા સ્ત્રીએ એક દિવસે ઉપાડી એના કહેવાનો મર્મ સમજી લીધા પછી ભૂપતિએ કહ્યું "બ્હેન, એ તું ઠીક કહે છે. મન મોકળું કરવાને માટે ચારૂને એક સાથીની જરૂર તો જણાય છે. ખરી. એ બિચારીને ઘરનું તો કશું કામ કરવાનું હોતું નથી, એટલે એકલા મુંગા મુંગા બેસી રહીને એનો જીવ ઉંચો થાય એ તો સ્વાભાવિક છે."

આટલું કહ્યા પછી એણે ઉમાપદને ઉદ્દેશીને કહ્યું "ઉમાપદ, તો પછી તું તારી સ્ત્રીને અહીં બોલાવી લાવે તો કેવું સારૂં ? ચારૂની સાથે વાતચીત કરવાને માટે એની કોઈ ખાસ સાહેલી અહિંયા તો નથી, એટલે તારી સ્ત્રી અહીં આવીને રહે તો એનો જીવ કંઇક શાંતિ અનુભવે એમ મને લાગે છે."

પત્રકાર ભૂપતિ એવું સમજ્યો કે ચારૂને કોઇ ખાસ બ્હેનપણી નહિ હોવાના કારણે એનો જીવ ઉદાસ રહેતો હશે. એટલે ઉપર પ્રમાણે ઉમાપદની પત્ની મન્દાકિનીને પોતાના ઘેર રહેવાને માટે તેડાવી મંગાવી, આમ આ મહાન અને વિકટ સવાલનો અન્ત લાવીને હવે એ નિશ્ચિંત થઇ ગયો.

જીવનમાં એક સમય એવો પણ આવે છે કે જ્યારે પતિપત્ની પ્રેમોદયના પ્રથમ પ્રકાશમાં પરસ્પર એકમેકની દ્રષ્ટિમાં પરમ મહિમા યુક્ત અને દરરોજ નવીન હોય એમ જણાય છે. એવું સોનેરી પ્રભાત પોતાના જીવનમાં ક્યારે આવીને ચાલી ગયું એનું એ બન્નેમાંથી પતિપત્નીમાંથી કોઇએ જાણ્યું પણ નહિ. આમ થવાથી તેમના જીવનમાં કોઇપણ પ્રકારનો નવીનતાનો સ્વાદ મળ્યો નહિ. પરિણામે તેઓ પ્રથમની માફક પુરાતન અને સુપરિચિત જ રહી ગયાં.

ચારૂલતાને વાંચવા લખવાની સાધારણ રીતે પહેલાંથી જ ટેવ હતી. આને લીધે તો એના દિવસો એને અસહ્ય બોજા રૂપ લાગ્યા નહિ. ઉપરાંત એના વાંચવા લખવાનો બધો પ્રબન્ધ પોતે જ કરી લેતી હતી. ભૂપતિને એક પિતરાઇ ભાઇ હતો. અમલ અત્યારે બી. એ. નો અભ્યાસ કરતો હતો, જે વસ્તુની ચારૂને બરાબર સમજ નહોતી પડતી, તે અમલને પૂછીને એની પાસેથી શીખી લેતી હતી. આના બદલામાં ચારૂને અમલની કેટલીક નાની મોટી હઠો પૂરી કરવી પડતી હતી. હોટલનું બીલ તથા નવા અન્ગ્રેજી ગ્રંથો ખરીદ્યા હોય એના બીલોના નાણાં વગેરે ચારૂને જ ચૂકવવા પડતા હતા. અમલ કેટલીકવાર પોતાના કોલેજ–મિત્રોને આમંત્રણ આપીને જમવા માટે પણ બોલાવી લાવતો આનો બધોયે ભાર ગુરૂદક્ષિણાના રિવાજ મુજબ મૂખ્યત્વે કરીને ચારૂલતા પોતાના માથા ઉપર ઉપાડી લેતી હતી. અમુક કામ કરવાને માટે ભૂપતિ ચારૂ ઉપર દબાણ કરતો નહિ, પરન્તુ એથી તદ્દન ઉલટું એનો પિતરાઇ ભાઇ અમલ ચારૂને થોડું ઘણું ભણાવે, તેના બદલામાં જ્યારે ને ત્યારે અમુક વસ્તુ લાવી આપવાની એ જીદ પકડતો હતો. આ માટે તો ચારૂલતાને ઘણીવાર ખોટો ક્રોધ અને મ્હોંપર નિરાશા પ્રકટ કરવી પડતી હતી. આમ છતાં કોઇનું કામ કરી છૂટવું અને સ્નેહનો ઉપદ્રવ સહન કરવો એજ એનું એક લક્ષબિન્દુ માન્યું હતું.

અમલે એક વખતે કહ્યું "ભાભી, અમારી કોલેજમાં એક રાજા સાહેબના જમાઇ ભણવા આવે છે. એ રાજકુમારીના હાથે ભરેલા મખમલના ફૂલદાર જોડા પહેરીને આવે છે. ઘણો જ ઘમંડી માણસ છે. મારાથી તો એનો એ ઘમંડ સહન થઇ શકતો નથી. મારે તો એના જેવાજ જોડા જોઇએ છે; નહિતો હું મારી મર્યાદાનું રક્ષણ કોઇપણ રીતે હવે કરી શકું તેવી સ્થિતિમાં નથી."

આ સાંભળીને ચારૂએ કૃત્રિમ, ક્રોધ પ્રકટ કરતાં કહ્યું "હાં, એટલે એમ કે હું તમારા માટે અહીં બેઠી બેઠી જોડા બનાઉં, એમ ને? એ મારાથી નહિ બને જોઇએ તો પૈસા આપું બજારમાંથી ખરીદી લો.

અમલ બોલ્યો "એમ ના કહો ભાભી તમારે જ બનાવી આપવા જોઇએ."

ચારૂ એવા ફૂલદાર જોડા કેવી રીતે બનાવી શકે? પરન્તું અમલની આ હઠને તે પૂરી કરવા ઇચ્છતી હતી, કારણ કે અમલ એની સાથે પ્રેમ ભર્યો વર્તાવ રાખતો હતો. અત્યારના એના જીવનમાં માત્ર અમલ એકલો જ છે કે જે એની પાસે યાચના કરતો આવે છે, એટલે એની એ યાચના પૂરી કર્યા સિવાય એનાથી રહેવાય કેવી રીતે? બસ, અમલ કોલેજમાં જાય કે તરતજ એ છાની માની મખમલ ઉપર ફૂલપટ્ટી કાઢવાનો ઘણા પ્રેમપૂર્વક પ્રયત્ન કરવા લાગે. અને જ્યારે અમલ પોતે એ જોડાની વાત વીસરી ગયો હતો ત્યારે એક દિવસે ચારૂએ એને સાંજને વખત પોતાને ઘેર જમવાને માટે બોલાવ્યો.

ગરમીના દિવસો હતા. ચોકમાં આસન પાથરીને અમલને જમવા માટે બોલાવ્યો. ખાણામાં ધૂળ પડી ના જાય તેટલા માટે થાળી ઉપર પહેલેથી પિત્તળનું ઢાંકણું ઢાંકી રાખ્યું હતું. સાંજે અમલ કોલેજમાંથી સીધો ત્યાં આવ્યો. કોટ પાટલૂન ઉતારી, હાથ મ્હોં ધોઇને એ જમવાને માટે ચોકમાં ગયો.

આસન ઉપર બેસીને એણે થાળી ખોલીને જોયું તો ખાવાની વસ્તુને બદલે એક નવા મખમલના જોડા થાળીમાં મૂકેલા હતા. આ જોઇને અમલ વિચારમૂઢ બની ગયો. ચારૂલતા તો ખડખડાટ હસી પડી.

આવા સુંદર અને મનોરમ્ય જોડાની જોડ મેળવીને અમલ ઘણોજ ખુશી થઇ ગયો. તે પણ ચારૂની સાથે હસવામાં ભાગ લેવા લાગ્યો: આ હઠ પૂરી થઇ એટલે બીજી હઠ તો તૈયાર જ હતી. હવે તો ચારૂના સ્વહસ્તે બનાવેલ ગુલકંદ તો જોઇએજ, એક ફૂલ ગુંથેલો રૂમાલ પણ એણે ભરી આપવો જોઇએ. અમલ જે ખુરશી પર બેસે છે તે આરામ ખુરશીને એક સારો ભરત ભરેલો ગલેફ તો હોવોજ જોઇએ.

અમલ જ્યારે જ્યારે આવી આલીશ માંગણીઓ કરતો ત્યારે તે ઘણી જ ચીડાતી, પોતાની મુશ્કેલીઓ એની સામે રજુ કરતી, કોઇ કોઈ વાર તો આવી બાબતો માટે ઝગડો પણ કરતી. છતાં છેવટે નિરૂપાય થઇને પોતાના શોખીન દિયરની હઠ પૂરી કરવાનો છાનો છાનો પ્રયત્ન તો કરતી જ હતી.

અમલ ઘણી વાર પૂછતો પણ ખરો "ભાભી! ગલેફ ભરવાનું કામ કેટલે સુધી આવ્યું?"

ચારૂ જુઠો અને ઉડાઉ જવાબ આપતી "હજી તો કામ શરૂ જ કર્યું નથી." કદિક કહેતી "હું તો એ ભૂલી ગઈ હતી.

પરન્તુ અમલ એને એમ કંઇ છોડે એમ નહોતો. એ એને રોજ યાદ કરાવતો અને કામ કરી આપવા માટે હઠ પકડતો—આગ્રહ કરતો. મૂળથી જ અમલનો એવો જીદ્દી સ્વભાવ હતો કે તે અમુક વસ્તુ ન મેળવે ત્યાં સુધી પોતાની હઠ છોડતો જ નહિ; જ્યારે બીજી તરફ ચારૂ ઉપર ઉપરથી એની હઠને ગણકારતી પણ નહિ. આમને આમ કેટલાક દિવસો પસાર થઇ ગયા પછી, એક દિવસે અચાનક અમલની હઠ મુજબનું કામ તૈયાર કરીને એની સમક્ષ રજુ કરે અને એ મુંગી મુંગી ઉભી રહી તેનું કૌતુક જોયા કરે.

પૈસાપાત્ર પતિના ઘરનાં પત્ની તરીકે આવીને ચારૂને ઘરનું તો કશું કામ કરવાનું નહોતું. એટલું જ નહિ પણ બીજા કોઇનો હુકમ પણ મેળવવાનો નહોતો. માત્ર અમલ એને વારંવાર પજવતો હતો. પોતાને જોઇતી વસ્તુ મળવાથી અમલના હૃદયમાં જે સ્ત્રી સુલભ સેવાભાવની દૃષ્ટિ હતી તેની તૃપ્તિ સ્હેજમાં થઈ જતી હતી. [અપૂર્ણ

છોકરાંઓ માટે!

ડોંગરે નું બાલામૃત

પીવાથી રૂષ્ટ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાંના ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીકઃ—કે. ટી. ડોંગરે કાં. મુંબઇ-૪.

એલ્યુમિનિયમનાં વાસણો

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલાં રસોઇ માટે સર્વોત્તમ સ્વીકાર્યાં છે.

'ક્રાઉન' માર્કાવાળાં વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે એટલે તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે. વજનમાં હલકાં, કલઈ કરાવવાની કડાકૂટ નહિ, ઘાટમાં સુંદર અમારાં એનોડાઈઝડ કરેલાં રંગીન વાસણો ભેટ માટે અજોડ મનાય છે.

જીવણલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ.

—: ક્રાઉન બ્રાન્ડ વાસણોના બનાવનારાઓ :—

કલકત્તા — મુંબઈ — મદ્રાસ — રાજમહેંદ્રી — રંગુન — એડન

સ્ત્રીઓના સાચા કિસ્સાઓ

આપણા
સંસારની
શરમજનક
ઘટના નં. ૧

—લીલા—
ની આપવીતી

卐

એક સત્ય કથા

[રજુ કરનાર :
નિરૂભાઈ]

ના રે ના, આ માસીક કે સાપ્તાહિકની કલ્પિત વાર્તા યા નવલીકા નથી. આ તો એક નારીના જીવનની સત્ય ઘટના ! એમાં છાપાની કલ્પિત વાર્તાનાં નાટકી તત્વો નથી, પરંતુ એમાં જે દર્દ છે, એમાં જે નિખાસ છે, તે કલ્પિત વાર્તાથી પણ અનેક ઘણાં ચઢીયાતાં છે.

માન ઘણા સેવ્યાં હતા, પરંતુ જ્યારે કોઇ માર્ગ ન રહ્યો ત્યારે તેણે ખુદ જિંદગીને જ જલાવી દીધી !

કીશોર અવસ્થાથીજ લીલા સુંદર અને ચાલાક હતી. મા–બાપનું સુખ પણ સારૂં હતું. વરસો વિતતાં ગયાં, અને લીલા યુવતી બની ગઇ, લીલાએ મેટ્રીકની પરીક્ષા પણ પસાર કરી. મા–બાપની ઇચ્છા ન હોવા છતાં પણ તેણે આગળ અભ્યાસ કરવાનો નિર્ણય કર્યો. આખર, ખુબ કાલાવાલા અને કંકાસ પછી એમ નક્કી કરવામાં આવ્યું કે, લીલાએ

‘મુજ મરણની કંકોત્રી (?) આ……વાંચજે…’

લીલાને હું વરસોથી સારી રીતે ઓળખું છું. બચપણમાં અમે સાથે રમેલાં. અમારો મનમેળ પણ જામી ગએલો. એની જિંદગીમાં મારી યાદ મને હંમેશાં રહેવા પામી છે. એણે મને મિત્ર તરીકે, ભાઇ તરીકે ચાહ્યો અને એ સ્નેહ એણે જિંદગીભર નિભાવ્યો. આજ એ બધું યાદ કરતાં મારી આંખમાં આંસુડાંઓ ભરાઇ આવે છે, અને કલાકો સુધી ‘શુમ’ બની જાઉં છું.

લીલા આજે આ સંસારમાં નથી.

જિંદગીને એણે નિર્દયતાથી અસમયે ફેંકી નાખી. સંસારમાં રહી એને જિંદગી જીવવાના અર-

મુંબઈમાં એના કાકાને ત્યાં રહી આગળ અભ્યાસ કરવો અને લીલા મુંબઇ ઊપડી ગઇ !

આ અરસામાં એના લગ્નની વાત ઉપડી હતી, પરંતુ એક યા બીજા બહાના કરી એ વાત દુર ઠેલાતી હતી. માતાની જીદ ઘણી હતી. છતાં પણ પીતાએ લીલાને મુક્ત રાખી અભ્યાસ કરવાની પરવાનગી આપી હતી. પરંતુ લીલાને અને એના પીતાને ખાત્રી થઈ હતી કે હવે વરસ બે વરસ કરતાં વધારે સમય માની જીદને થોભવી શકાશે નહી. માતાનો પણ અમાં ખાસ દોષ ન હતો, પરંતુ સગાંવહાલાં અને ખાસ કરીને લીલાના મામા લીલાની માનો ‘કાન’, ખાઈ જતા હતા.

આમ આમ બે સવા બે વરસ વીતી ગયાં, લીલા જુનીઅરમાં આવી.

આ અરસામાં લીલાને પિતાની માંદગીનો પત્ર મળ્યો, અને લીલા પિતાની સેવામાં પહોંચી ગઇ. થોડા દિવસની બીમારી ભોગવી પીતા મૃત્યુ પામ્યા, અને સાથોસાથ લીલાના શિક્ષણનો અંત આવી ગયો. ત્યાંથી એ પાછી આવીજ ન શકી. મા તથા મામાએ એની એક પણ વાત ન માની અને એના લગ્ન કરી દીધાં. લીલાએ ઘણાએ ધમપછાડા માર્યા, પરંતુ એનું કંઈ ચાલ્યું નહી. આખરે નીરાશ થઈ એણે મને પત્ર લખ્યો.

લીલાના પત્રો એજ આજે મારી પાસેની એની સ્મૃતિ

અમારા બંને કુટુંબનો સંબંધ આજ એ ત્રણ દાયકાથી સારો હતો, સારા નરસા પ્રસંગોમાં એક બીજાને કામ આવતા એટલે મારા અને લીલાને મળવામાં કોઇ અંતરાય ન હતો, તેમ મુશ્કેલી પણ નહોતી.

મુંબઇમાં હું એમ. બી. બી. એસ. નો અભ્યાસ કરતો હતો. મારૂં આ છેલ્લું વરસ હતું. લીલા જ્યારે મુંબઇમાં અભ્યાસ કરતી હતી, ત્યારે અમે અવારનવાર મળતાં, સુખ દુઃખની વાતો કરતાં, ઘણીવાર લીલાને મળવા હું મદદ કરતો. લીલા આધુનિક યુવતી હતી. વિચાર પણ આધુનિક હતા. છતાં પણ ફેશને નવા જમાનાએ તેને આકર્ષી ન હતી તથા નવા જમાનાની નવી રીતિ નીતિ અપનાવવાની આર્થીક શક્તિ એનામાં નહોતી. એ સારી રીતે જાણતી હતી. એનો એને અસંતોષ કે એ અસંતોષનું દુઃખ પણ નહોતું સાદાઇ એને ખુંચતી હતી, છતાં પણ એનું રૂપ સારીએ કોલેજમાં એક ચર્ચાનો વિષય બની ગયું હતું. ભલભલી ફેશનેબલ યુવતીઓ, રંગબેરંગી પોષાકોથી પણ એના આ રૂપને એના યૌવનને, એના સુદ્રઢ બાંધાએ, અને સંપુર્ણ સ્વાસ્થ્યે ચાર ચાંદ લગાવી દીધા હતા. આમ તો એ માત્ર લાલ યા કાળી કીનારની સફેદ મીલની સાડી જ પહેરતી હતી.

જ્યારે મારા હાથમાં લીલાનો પત્ર આવ્યો, ત્યારે મારા આશ્ચર્ય અને દુઃખનો પાર ન રહ્યો. પત્ર મેં કેટલીએ વાર વાંચ્યો પરંતુ મને એના દુઃખના નીવારણનો વિચાર સુઝતો નહોતો.

ભાઇશ્રી નિરૂભાઇ !

તમને મારો પત્ર મળશે ત્યારે તમને આશ્ચર્ય થયા સીવાય રહેશે નહી. પરંતુ જ્યારે બધા માર્ગ બંધ થઇ ગયા છે, ત્યારે તમારા સીવાય મારૂં કોણ છે જે મને આ દુઃખમાંથી બચાવે ?

પિતાજી હતા, આજે તો તે પણ ચાલ્યા ગયા છે અને માને તો તમે જાણો છો. નથી મારે ભાઇ કે બેન જે મારે માટે કાંઇ કરી શકે ! રહી મા ! માને તો તમે જાણો છો ! મામાના હાથમાં રમકડું માત્ર છે. માને મારે માટે દ્વેષ નથી. એ સારી રીતે હું સમજું છું. એ પણ મને સુખી જોવા-કરવા ઇચ્છે છે. પરંતુ મને સુખી કરવાનો માર્ગ એ અખત્યાર કરી રહી છે, તે માર્ગ મારૂં કલ્યાણ નહી પણ અકલ્યાણ થવાનું છે, એ એને કોણ સમજાવે ? ખરૂં પુછો તો, કોઇ સમજાવે તોપણ એનો જુનવાણી સ્વભાવ અને આજુબાજુના જુનવાણી માણસો એને સમજવા દે તેમ નથી.

મારો અભ્યાસ બંધ કરી દેવામાં આવ્યો છે. ન્યાતના એક અભણ પરંતુ માલદારના છોકરા સાથે મારાં લગ્ન નક્કી કરાયાં છે. સાંભળ્યું છે કે મામાએ આ છોકરાના બાપ પાસે મોટી રકમ આજ વરસો થયાં કરજે લીધી છે, અને આજ દીન સુધી આપી શક્યા નથી. એટલે એ ઋણનો બદલો વાળવા માટે મારા મામાએ મારી માને સમજાવી મારૂં લગ્ન ત્યાં નક્કી કરી દીધું છે. છોકરાની ચાલચલત સારી નતી. એ વાત સૌ કોઈ જાણે છે. શિક્ષણમાં આ શ્રીમાન એટલા આગળ વધેલા છે કે માંડ માંડ પોતાની સહી કરી જાણે છે. સારી ન્યાતમાં હું રૂપાળી ગણાઉં છું અને એ રૂપેજ મારૂં સત્યાનાશ વાળ્યું છે. એ રૂપ જ આ જ મારૂં દુશ્મન બની બેઠું છે. એ રૂપજ આજ મને વેચાવી રહ્યું છે. આ શેઠીઆના આ ચીરંજીવી મનેજ પરણવાનું 'પણ' લઇ બેઠા છે. મામાનો ઉપયોગ એમણે એમની આ ઇચ્છા પુર્ણ કરવામાં કર્યો છે. સાંભળ્યું છે કે, મામાને પણ 'કાંઇક કાંઇ' આ સોદા પેટે મળી રહેશે.

હું આ લગ્ન કરવા માગતી નથી. કોઇપણ હિસાબે *આ લગ્ન અટકવું જ જોઇએ, નહિ તો મારૂં શું થશે* તે હું કહી શકતી નથી. પિતાજીના જતાં, તમારા સીવાય કોઈ એવું નથી કે જેને હું વાત પણ કરી શકું, અગર મને મદદ કરી શકે.

તમે જાણો છો કે મારે કોઇ પ્રેમી નથી, કે કોઇની સાથે મારૂં મન મળ્યું નથી, અને એમાં હું માનતી પણ નથી. એટલે સ્નેહ લગ્ન કરવાનો માર્ગ પણ રહયો નથી.

મારી તમને નમ્ર વીનંતી છે કે આ પત્ર મળે કે તુરત અહી આવી મને આ યાતનામાંથી બચાવી

લો ! કોઇ પણ માર્ગ લો, પરંતુ મને બચાવો !

બેનના આ સાદને સાંભળીને ભાઇ બેસી રહેશે, એમ હું માનતી નથી, મેં તમારી પાસે આજદીન સુધી કશું માગ્યું નથી. માગવાનો મારો હક્ક છે, અને આ હક્કનો આજે ઉપયોગ કરું છું. આથી વીશેષ શું લખું ?

તમારી લાડીલી બહેન
લીલા

વિચારમાં ને વિચારમાં આખો દિવસ પસાર થઇ ગયો, પરંતુ કોઇ માર્ગ મળ્યો નહી છેવટે હું લીલાના કાકા પાસે ગયો. એમને બધી વાત કરી. એમને લીલા માટે અપાર લાગણી હતી. લીલાના કાકી તો ધ્રુસકે ધ્રુસકે રડી પડ્યાં તેમના આક્રંદભર્યા શબ્દો હજુ પણ મને યાદ છે, "તમે બેસી શું રહ્યા છો, ગમે તેમ કરો, અને મારી દીકરીને રાક્ષસોના હાથમાંથી લઇ આવો, નહી તો એ લોકો મારી છોકરીને જીવતી ને જીવતી મારી નાંખશે." પરંતુ કૌટુમ્બીક કારણોને લીધે લીલાના કાકા અને મામાને સખત અણબનાવ હતો, એટલે કાકા લાચાર બની ગયા. છેવટે મેં એમ પણ કહ્યું કે લીલાને હું અહીં લઇ આવું તો લીલાને રાખશો કે નહિ આ પ્રશ્નનો પણ તેમણે નકારમાં જવાબ આપ્યો. ત્યારે મારાં ગાત્ર શીથીલ થઇ ગયાં બધા જ માર્ગ બંધ થઇ ગયાં. અને સર્વત્ર અંધકાર છવાઈ ગયો.

લીલા પાસે જવાનો કોઇ અર્થ ન હતો, છતાં પણ માત્ર મનના સાંત્વન ખાતર લીલાને ગામ ગયો. મળ્યો, ચર્ચા કરી, અને બધા રસ્તા વિચાર્યા પરંતુ કોઇ માર્ગ નક્કી કરી ન શક્યો.

લીલાના હતાશ બની ગઈ ! જાણે તેનામાંથી આત્માજ ઉડી ન ગયો હોય તેમ તે અવાક બની ગઇ ! બે દીવસ હું રહ્યો, પરંતુ હવે તે મારી સાથે પણ ઝાઝી વાતચીત કરતી ન હતી. જાણે તેણે કોઈ ગંભીર નીર્ણય ન કરી લીધો હોય !

લીલા મામાને પણ અમારી ગુસપુસ વાતોથી શંકા ગઈ. અને મુહૂર્ત બદલી ત્રણ દીવસમાં લીલાનાં લગ્ન કરી નાંખ્યાં. હું નામર્દની માફક નમાલો બની મારી 'બેનની' દુર્દશા નીરખી રહ્યો મારી હાજરીમાં જ આ સર્વ ખેલ ભજવાઇ ગયો. લીલા ચુપચાપ આધિન બની પરણી ગઇ ! સાસરે જતાં મને ખાનગીમાં મળવા આવી અને નમસ્કાર કરતાં આંખમાં આંસુ સાથે માત્ર આટલું જ બોલી,

'નિરૂભાઈ, કેટલા દિવસ હું જીવી શકીશ તે હું કહી શકતી નથી. પરંતુ તમોને આટલા કાયર–આટલા નામર્દ ધાર્યા નહોતા.'

અને એ ચાલી ગઇ, અને હું મુંબઇ પાછો આવ્યો.

ત્રણ ચાર માસ પસાર થઇ ગયા. ધીમે ધીમે લીલાની વાત મારા મનમાં વિસારે પડવા માંડી. હતી. ત્યાં અચાનક લીલાનો પત્ર આવ્યો,

ભાઇશ્રી નિરૂભાઇ,

ત્રણ માસમાં મારા પતિએ મારા રૂપ-યૌવન અને શરીર પર એટલો અસહ્ય અત્યાચાર ગુજાર્યો છે કે મારા હાડમાંય બહાર આવી ગયા છે. અત્યારે મારી માનસિક સ્થિરતા એટલે સુધી હલાવી દીધી છે કે મારે માટે આપઘાત સીવાય કોઈ માર્ગ રહ્યો નથી. આ નરકભરી જિંદગીનો અંત લાવવાનો ઉપાય મારું શિક્ષણ પણ બતાવી શકતું નથી. સામેજ ઝેરની બાટલી પડી છે. આ પત્ર પુરો કરી, એ પી લઈશ–તમારા સિવાય મારે બીજું કોણ છે કે જેને મારે ખબર પણ આપવાની હોય ! તમારા હાથમાં મારો પત્ર હશે, ત્યારે મારો દેહ ચીતા પર ભડકાયો હશે.

બોલ્યું ચાલ્યું માફ કરજો, પરંતુ પુરુષત્વ વિનાનો પુરુષ એ સમાજનું લાંછન છે, એટલું કદી ન ભુલશો !

મારા હાથમાં પત્ર એમને એમ રહી ગયો. 'પુરુષત્વ વગરનો પુરુષ...' પુરુષત્વ વગરનો પુરુષ... એ શબ્દો પુનઃ પુનઃ હૃદયમાં અથડાવા લાગ્યા !

['ચિત્ર ભારતી'માંથી]

હિંદુ સમાજમાં કોમળ અબળાપણાનો ગેરલાભ ઉઠાવીને તેના પર કેવા રાક્ષસી સીતમો ગુજારવામાં આવે છે તે મુંબઈમાં ચીફ પ્રેસીડેન્સી સમક્ષ રજુ થયેલ એક બે કિસ્સા ઉપરથી.

પાલક પિતા

એક ગુજરાતી પતિ છે, પત્ની મદ્રાસી છે, અને તેના પાલક પિતા સિંધી છે. પતિએ પત્ની પર આરોપ મુકયો છે કે તેની પત્ની અને તેના પાલક પિતા વચ્ચે આડો વ્યહેવાર છે, ને જ્યાં સુધી તે બન્નેના સંબંધનો અંત ન આવે, ત્યાં સુધી તે પત્નીને પોતાની સાથે રાખી શકે નહિ.

પત્નીનું નીવેદન

આ સંબંધમાં પત્નીનું કથન એમ છે કેઃ મારો પતિ વાસનામાં પશુ જેવો છે, અને એની તમામ ઇચ્છાઓ પુરી ન પાડતાં તે મારી સાથે દુર્વર્તાવ કરે છે, એટલુંજ નહિ પરંતુ હું બેહોશ થઈ જાઉં ત્યાં સુધી માર મારે છે. આમ કરતાં અટકાવવાનો મારો પાલક પિતા પ્રયાસ કરે છે તે કારણ તેણે મારા પિતા સામે આરોપ મુકયો છે.'

ડૉકટરી તપાસમાં બાઈની ઉંમર ૧૬ થી ૧૮ વર્ષની જણાઇ છે, ને તેની તંદુરસ્તી પર પતિએ ગુજારેલા શારિરીક ત્રાસનાં ચિન્હો દેખી શકાય છે.

%%

કિસ્સો બીજોઃ જેમાં પતિની ગેરહાજરીમાં પિતા તરફથી વરસતા જુલ્મોથી ત્રાસીને, મંગલા નામની એક સ્ત્રી, દીક્ષા લેવાના આશયથી જુનાગઢ પોતાના ધર્મગુરુનો આશરો લેવા પહોંચી.

આટલી હદ સુધી પણ સંતોષ ન થતાં પિતાએ પોલીસની મદદથી તેને ગિરફતાર કરાવી મુંબઈ આણી અને તેના પડોશી તેમજ બીજા એક પુરુષ પર તેને નસાડીને તેની સાથે અનાચાર કરવાનો આરોપ મુકયો.

સદ્ભાગ્યે બાઈ નિર્દોષ સાબીત થઇ છે.

પતિ સાથે નહિ રહું

"સાહેબ, આપ મને ફાંસી પર ચઢાવી દેશો તો મને કબુલ છે, પણ હું મારા પતિની સાથે એક પળ રહેવા તૈયાર નથી." માજીસ્ટ્રેટની સમક્ષ કુમળી વયની એક મુસ્લીમ બાળાએ બાજુમાં જ ઉભેલા ૧૮ વર્ષના પતિ માટે જુસ્સાપૂર્વક આ શબ્દો ઉચ્ચાર્યાં.

છોકરીના પિતાએ તેના પતિ સામે જુઠી વાતો કરીને, તેની છોકરીને પરણી જવા માટે દાવો માંડયો છે. પતિ જણાવે છે કે છોકરીનો બાપ, પોતાની રખાતના હાથ નીચે, આ છોકરી પાસે અનીતિની કમાણી કરાવે છે, અને છોકરીને સાસરે મોકલવાને બદલે, તેના પર આ જુઠો કેસ માંડયો છે. છોકરીની માતા, આ વાતને ટેકો આપે છે. માજીસ્ટ્રેટને પણ આ વસ્તુ સ્થીતિ સાચી લાગી છે, પણ વિવેકહીન છોકરીને સગા બાપે એવા અવળા માર્ગે ચઢાવી, દીધી છે કે તેને પોતાના પતી કરતાં મોત વ્હાલુ લાગે છે.

ન્યુયોર્ક બજારના ખેલાડીઓ માટે મોટી મોટી જાહેરાતોથી આવા રહો. અને અમારી આગાહી પ્રમાણે, ચાલીને મન માનતું ધન પેદા કરો.

જાન્યુઆરી ૧૯૫૦

સોમ થી બુધ બંધભાવ ધારણા

તા. ૨—૩—૪ માટે	૨૯૬૧–૬૬–૬૪
૯–૧૦–૧૧ માટે	૨૯૬૮–૬૩–૬૧
૧૬–૧૭–૧૮ માટે	૨૯૬૫–૬૦–૬૮
૨૩–૨૪–૨૫ માટે	૨૯૬૧–૬૬–૬૪
૩૦–૩૧—૧ ફે. માટે	૨૯૬૮–૬૩–૬૧

અમારા તરફથી વીકલી રીપોર્ટસ જેમાં વીકલી એક, બે, ત્રણ ચાર, બંધ ભાવો સર્ટન આપવામાં આવે છે. જેની કિંમત એક રૂપીઓ મોકલનારને તે મોકલી આપવામાં આવે છે.

લખોઃ—પેપર સ્ટોલ, પીરમશારોડ,
અમદાવાદ.

કપડાં લત્તાં

કપડાંનો ઉપયોગઃ—

શરીર માંહેલી ગરમી જાળવી રાખવી. તંદુરસ્ત શરીરની ગરમી ૯૮'૪ અંશ હોય છે. જો તેમાં થોડો પણ ફેરફાર થાય તો પ્રકૃતિમાં વિકાર થયો છે એવું બતાવે છે.

ખોરાક તરીકે જે ગરમી પેદા કરનાર પદાર્થો લેવામાં આવે છે; તેનું જારણ (ઓક્સીડેશન) થવાથી શરીરમાં ઉષ્ણુતા ઉત્પન્ન થાય છે, અને એ ઉષ્ણુતા વારે વારે જતી રહે છે, તેથી ગરમી આપનાર ખોરાકની દર હંમેશ જરૂર પડે છે, એ સ્પષ્ટ છે કે જેમ ગરમી વધારે જાય તેમ તેની ખોટ પૂરી પાડવા માટે ખોરાક લેવો જોઇએ. શરીરની ગરમી કરે તેવી કોઇ પણ કૃતિથી શરીરની ગરમીને જેટલા પ્રમાણુમાં અટકાવાય તેટલા પ્રમાણુમાં ઉષ્ણુતા આપનાર ખોરાકનું વજન કમી કરી શકાય.

ગરમી મુખ્યત્વે ચામડી દ્વારા જાય છે, વળી તે ફેફસાં વાટે પણ જાય છે. કેમકે જે હવા બહાર કાઢીએ તે અંદર લઇએ તે હવા કરતાં વધારે ગરમ હોય છે. તે મળ સાથે જાય છે. તથા શરીર કરતાં ઠંડો એવો ખોરાક લેવાથી પણ ગરમી કમી થાય છે.

ચામડી દ્વારા ગરમી ત્રણ રીતે જાય છે. (૧) પ્રસર્પણ. (રડીએશન) થી; જેમ શરીર કરતાં ખાસ માસની હવા ઠંડી હોય તેમ આ ક્રિયાવડે ગરમી જલ્દી જતી રહે છે. (૨) પ્રસરણુ (કનડકશન) થી જ્યારે શરીરની સપાટી વધારે ઠંડી સપાટીનો સ્પર્શ કરે છે ત્યારે. ગરમી જાય છે. (૩) બાષ્પીભવન (ઇવેપોરેશન), થી, જે થોડો ઘણો પસીનો વારે વારે થયા કરે છે, તે વડે ગરમી જાય છે. તેને બાષ્પીભવન કહે છે.

આપણે જે કપડાં વડે શરીર ઢાંકીએ છીએ તે પ્રસર્પણુ (કનડકશન)થી ને પ્રસર્પણુ (રેડીએશન) થી ચામડી વાટે જતી ગરમીને મોટે ભાગે અટકાવે છે.

કપડાંનો બીજો ઉપયોગ શરીરને ઇજા થતી અટકાવવાનો છે. પગરખાં વડે પગનું રક્ષણુ થાય છે, ટોપી, ફેંટા કે પાઘડી વડે હવાની અસરથી તથા કંઇ ઉપરથી પડે કે કોઇ માથા ઉપર મારે તેથી થોડું ઘણું રક્ષણુ થાય છે.

શરીરની શોભા એ કપડાંનો ત્રીજો ઉપયોગ છે. એટલે ઘણી તરેહના કપડાંનો ઉપયોગ માત્ર શણુગાર રૂપ જ હોય છે.

વળી કપડાં એ લાજ મર્યાદા માટે વપરાય છે. એટલે સુધરેલી સ્થિતી બતાવે છે, જંગલી લોકો એક લંગોટીથી કે થોડાંક કપડાં પહેરીને શરીરનો ઘણો ભાગ ખુલ્લો રાખે છે. લગભગ આખા શરીરને કપડાં વડે ઢાંકવું જોઇએ. અને તે એવાં પણ ન જોઇએ કે જેની આરપાર અંગ દેખાઇ આવે. સખ્ત તાપ પડતો હોય, તોપણુ લાજ મર્યાદા જાળવવા માટે અંગને ઢાંકવું પડે છે.

કપડાંની ખાસીઅત (ગુણુ) શરીરને માટે જે કાપડ વાપરવામાં આવે તે ખાસ કરીને ગરમી જાળવી રાખે એવી ખાસીયતનાં હોવાં જોઇએ. કેટલાંક કાપડ એવાં હોય છે કે તે વડે ગરમી જલ્દી નીકળી જાય. ઉષ્ણુતા પ્રસારવાના ગુણુને લઇને કાપડનો ક્રમ સણુનું (લિનન×) રૂનું. રેશમનું. પીંછાંનું, પરંતુ અને ઉનનું એમ ગોઠવાય, તથા તેમના બે વર્ગ મુખ્ય તો પાડી શકાય. સણુ ને રૂ ગરમીને પ્રસારનાર છે, અને બાકીના પ્રસારક છે; એટલે તે શરીરની ઉષ્ણુતાને જાળવી રાખે છે.

કપડાંની ગરમી અથવા ઠંડી અથવા બીજા બોલમાં કહીએ તો શરીરની ગરમી જાળવી રાખવાની તેમની શક્તિ એક રીતે તેમના બોજ અને રંગ વડે નક્કી કરી શકાય છે. ઘટ્ટ કરતાં આછા વણાટનું કાપડ વધારે ગરમ હોય છે; કેમકે તે તેના જાળીદાર બારિક છિદ્રોમાં હવા રાખી શકે છે. અને હવા એ ઉષ્ણુતાની મંદ વાહક છે. એજ રીતે. પશમીનું કપડું ઉષ્ણુતા વધારે છે. કેમકે તેવા પડોમાં હવા ભરાઇ રહે છે. પોતાની ગરમી શોષી લેવાની શક્તિ ઉપર રંગની અસરનો આધાર રહે છે. તે દાખલા તરીકે ધોળો રંગ, જે ગરમીનું પરાવર્તન કરે છે. તે સર્વ રંગ કરતાં ઠંડો છે. તેની પછી પીળો રંગ આવે છે. કાળો રંગ સાથી ગરમ છે. અને તે પછી લાલ રંગ આવે છે. રંગીન કાપડ બહારથી પહેરીએ તોજ રંગની અસર થાય છે. અંદર પહેરેલું રંગીન કાપડ સફેદ કરતાં વધારે ગરમ હોતું નથી. ઉલટું તે અંદર વાપરવું વાંધા ભરેલું છે.

અપૂર્ણ

×ઉત્તર યુરોપમાં જે મુલકમાં શણુ થાય છે તેમાં તેનું બારીક કાપડ વપરાય છે.

દાદીમાનું વૈદું

ઘણી બહેનો ઘરગથ્થુ દવાઓ જાણતી નથી તેથી તેઓ ઘણી વખત ઘણી જ અગવડતામાં મુકાઇ જાય છે. માટે દરેક બહેનોને ઉપયોગી થાય તેવી દવાઓ હું આ માસિકપત્રમાં આપતી રહીશ. તેનો સમજીને ઉપયોગ કરવાથી ડૉક્ટરોના બીલો ભરવા પડશે નહિ.

આયુર્વેદમાં ઘણી દવાઓ છે. તેનો ગુણ તો જેણે ઉપયોગ કર્યો હોય તેજ સમજી શકે છે.

ભારત વર્ષની ઉન્નતી અને આબાદી ગોધનના પાલન સિવાય અશક્ય છે. આજે વરસોથી સુધારાની પાછળ ઘેલા થયા પછી આ પુરાણા આદર્શને ભારતની પ્રજા ભૂલવા લાગી ત્યારથી આપણી અવનતીનાં ગણેસ મંડાયા અને ગાયોનું પાલન કરવું તે શ્રીમંત વર્ગમાં લગભગ પાપ મનાવા લાગ્યું.

ગાયના દૂધનો જેઓ હંમેશાં ઉપયોગ કરતા ..ય તેઓને ભયંકર દર્દો સ્પર્શ પણ કરી શકતાં નથી, એવા સેંકડો પુરાવા મળી આવે છે. ગૌમૂત્ર, છાણ, એનો પસીનો, એનાં અડાયાં, તેની રાખ વગેરે તત્ત્વોથી સંખ્યાબંધ દર્દો નાબુત થાય છે. તે માટે હવે નીચે વાંચો.

(૧) બાળક ભરાઈ જવા ઉપરઃ—ગાયનાં શીંગડાં ઉપર ગાયનું ઘી ચોપડવું અને બીજે દિવસે કપાસ વડે શીંગડાં ઉપરથી બધો મેલ લુછી લેવો. એ મેલા કપાસમાંથી અર્ધો કપાસ લઈ દેવતા ઉપર મૂકી બાળકને તેનો ધૂપ દેવો, અને સાંજે સૂર્યાસ્ત વખતે બાકી રહેલા અર્ધા કપાસનો ધૂપ આપવો. એનાથી ભરાઇ ગયેલું બાળક સારૂં થાય છે. છાતીમાંનો કફ ધુમાડી લીધાથી છુટો પડે છે અને છાતી હલકી થાય છે. જો સાથે આંચકી આવતી હોય તો સવાર સાંજ ફુલાવેલો ટંકણખાર એક વાલ જેટલો ગાયના મુતર સાથે મેળવીને આપવાથી બાળક ભયંકર આફતમાંથી બચી જાય છે. અને નીરોગી બને છે.

(૨) બાળકનું પેટ ચઢી આવવા ઉપરઃ—ગાયના પગની ખરી ઉપર એરંડિયું તેલ લગાડી બીજે દિવસે કપાસથી લુછી લઈ મેલ સહિત તેજ કપાસ દેવતા ઉપર મુકીને તેની પેટ ઉપર ધુમાડી આપવાથી બાળકનું પેટ ચડવું મટી જાય છે, જઠરની પાચન શક્તિ વધે છે અને બાળક નિરોગી થાય છે.

(૩) બાળકનું પેટ મોટું થવા ઉપરઃ—ગૌમત્ર અરધોથી એક તોલો લઇ કપડેથી ગાળીને તેમાં હળદરની ભૂકી અને સંચળ અરધો વાલ જેટલો નાખી સવાર સાંજ બે વાર હમેશાં પીવરાવવાથી બાળકનું પેટ મોટું હોય, પેટ કઠણ અને મોટું હોય કે પેટમાં ભાર રહ્યો હોય તો એ બધું દરદ મટી જાય છે.

(૪) પેટમાં ભાર રહેલો હોય તોઃ—ગાયનું મુતર તોલા બે, સંચળ તોલો ૦। અને રાઈનું ચૂરણ બે આનીભાર નાખીને હલાવીને સવાર સાંજ બે વાર પાવાથી ઉદર રોગ, પેટની લાદી, વાયુ, અજીર્ણ વગેરે મટી જઇ નિરોગી બને છે. જો રોગ લાંબા સમયનો હોય તો ઉપરનો પ્રયોગ સાત દિવસ સુધી લેવો.

(૫) સુવારોગના સોજા ઉપરઃ ગૌમૂત્ર બે તોલા સાત વખત ગાળવું અને દેવદાર્વાદિકવાથનો ઉકાળો તોલા પાંચ સાથે મેળવીને સવાર સાંજ બે વાર પાવાથી સાત દિવસમાંજ દરદી દર્દમાંથી મુક્ત થાય છે. શરીર નીરોગી થઇ જાય છે. સાજા થયા પછી કોઇ ભારે ચીજો ખાવી નહિ, થોડા દિવસો બાદ પાચન થાય તે પ્રમાણે ધીમે ધીમે ખોરાક વધારતા રહેવો.

(૬) ઉલટીઃ—ગાયનાં અડાયાં છાણાંની રાખ બે વાલ કપડે ચાળીને લેવી અને એમાં ચાર દાણા કાળાં મરીનો ભૂકો વાડીને નાખવો. બન્ને મેળવી પાણી સાથે લેવાથી ઉલટી બંધ થાય છે. કોઇને વારે વારે ઉલટી થતી હોય તો ચાર—ચાર કલાકને અંતરે ત્રણ વાર આપી શકાય.

[વધુ માટે અમારો ફેબ્રુઆરીનો અંક વાંચો]

સં. કાન્તાબેન

વિવિધ વાનીઓ

બટાકાની કેટલીક વાનીઓ

૧ હલવો

૧ શેર બટાકાને બાફીને ભાંગી નાખવા આશરે ચારેક ચમચા ઘીમાં શેકવા. શેર ખાંડની ત્રણતારી જાડી ચાસણી કરી અંદર બટકા નાખવા. જરા વધારે સખત કરવા માટે ફરી વધારે ગરમ કરી પછી નીચે ઉતારીને પાશેર માવો અંદર બરોબર મેળવવો. પછી થાળીમાં પાથરી ઉપર એલચી ચારોળી, પીસ્તા, બદામ નાખવા. સુકાએથી ચોસલા પાડીને ઉપયોગમાં લેવા.

૨ પૂરણપોળી

બટાકા શેર એક બાફવા અને પછી તેને ભાંગી જરા ઘીમાં સાંતળી સવાશેર ખાંડ નાંખી પૂરણ કરવું. કઠણ થાય એટલે ઉતારી લેવું પછી ઘઉંનો, કે ફરાળમાં વાપરવું હોય તો રાજગરાના લોટનો લુવો લઇ પુરી જેવડો વણી તેની અંદર પૂરણ મુકી વણવી ને શેકવી. પૂરણમાં એલચી જાયફળ નાખવાં.

૩ જલેબી

એક શેર બટાકાને બાફીને લોટ જેવો બનાવવો. એક પણ ગાંઠ રહેવા દેવી નહિ. પછી તેને થાળીમાં પીણવો ને મસળવો. જેથી બટાકામાં ચીકાશ આવશે. દશબાર આંગળના સમચોરસ જાડા લુગડાના કટકાની વચ્ચે ટચલી આંગળી જાય એવડો ગોળ છેદ કરવો. અને બટન પરોવવાના ગાજની માફક ઓટી લેવું અને પછી એ કપડામાં થોડો બટાકાનો લોવો મુકી હાથથી દાબતાં જઇને જલેબી પાડવી. જરા બરોબર લાલ થાય ત્યારે ઉથલાવી બીજી બાજુએ તળી, ઉતારીને અડધો શેર ખાંડની ચાસણી કરી મુકી હોય તેમાં ડુબાવીને પછી કાઢી લેવી. બહુવાર ચાસણીમાં રાખી મુકવી નહિ. નહિતર લોચો થઇ જશે. આ પ્રમાણે જલેબી તૈયાર થાય છે. અભ્યાસ કરી લેવી.

૪ પાટુડી અથવા ખાંડવી

બટાકા બાફી ભાંગી નાંખવા, પછી તેલ મરચાં રાઈ મેથી હીંગનો વઘાર મુકી તેમાં વઘારવાં. જરા શેકાય એટલે તેમાં મીઠું, મરચું, આદુ, હળદર, મરચાં ખાંડીને કોથમેરી નાંખવી. એ ઉપરાંત થોડો લીંબુનો રસ પણ નાખવો પછી થાળીમાં પાથરી ચોસલાં પાડી તાઢાં પડે કે ખાવામાં લેવા.

૫ કચોરી

જોઇએ એ પ્રમાણે બટાકા લાવવા અને તેને પાણીમાં બાફી નાખવાં. બફાયા પછી તેનો ભુકો લોટ જેવો થશે તેમાં લીલાં મરચાં, આદુ, કોથમેરી, હળદર મીઠું વાટીને મેળવી દેવા. પછી પુરીનો લોટ ઘઉંનો બાંધી રાખ્યો હોય તેમાં પૂરણ નાખી ગોળ હાથે દાબીને તેલમાં તળી ઉપયોગમાં લેવાય છે. ખાવામાં ઘણીજ મજા આવે છે.

૬ પાપડ

બટાકાને બાફી એક ગાંઠ ન રહે તેવી રીતે લુછી વાટવા કે ચાયણી ઉપર ઘસી કાઢવા અને બટાકાના લોચાને સારી રીતે પિણવો એટલે તેમાં ચીકાશ આવશે. અંદર પ્રમાણસર મીઠું ને થોડું જીરૂ ને તેલ નાખવું, એક ધોયેલું લુગડું તકે પાથરી તેની ઉપર એક પાપડ થાય તેટલા ભાગ ઉપર પાણી ચોપડવું એ ભીના ભાગ ઉપર થોડો બટાકાનો લુવો લઇ થાપડીને ગોળ પાપડ કરવો, તેજ રીતે બીજા પાપડ બનાવવાં. સુકાય એટલે એક પાપડ જેટલા ભાગમાં નીચેથી લુગડા ઉપર પાણી ચોપડવું તે ઉપરથી ધીમેથી પાપડ ઉખેડી ફેરવવી સુકવવો. આ પ્રમાણે બરોબર સુકાય એટલે તળીને ઉપયોગમાં લેવો.

૭ પુરી

બટાકા બાફીને વાટી નાખવા. અંદર મીઠું, મરચું, ધાણા જીરૂં, હળદર એ નાખી સારી પેઠે મસળી વણીને કે હાથ વતી દાબીને પુરી બનાવી શકાય છે. ન થાય તો સીંગોડાનો લોટ થોડો મેળ-

વવો ઘી અગર તેલમાં તળીને ઉપયોગમાં લઇ શકાય છે.

મીઠો ભાત

પ્રથમ સેર ૨ ચોખા અધકચરા રાંધી પછી તેને ઓસાવી તેમાં ઘીનો વઘાર કરવો. (ઘીના વઘારમાં એલચી, તજ, લવીંગ, નાંખવા). પછી તે ભાતની અંદર ખાંડ અથવા સાકર નાંખવી. રૂપીયા ભાર કેશર નાંખવું. આ રીતે મીઠો ભાત બનાવવો તે મોળી પુરીની અંદર ખાવાના કામમાં આવે છે.

માટુંગા મોહિની દેશાઇ

ખારેક કરવાની રીત

ખારેકને પાણીમાં રાત્રે મૂકી બીજે દિવસે સવારે તે ફુલીને તૈયાર થાય ત્યારે તેને ઉભે ચીરે કાપી તેમાં નીચે પ્રમાણેની ચટણી ભરી દેવી.

બજારમાંથી સારૂં જોઇને કોઠ લાવી-તેની ચટણી બનાવવી. કેટલીક બ્હેનો તેમાં જીરૂં મરી અને તલ પણ નાંખે છે. કોઠ ન મળે તો આમલી ખજુરની ચટણી બનાવી તે ભરવાથી પણ સ્વાદ મઝાનો આવે છે. બજાર ખારેકવાળાઓ દરાખ દાડમની બુમ મારે છે પણ તેમાં દરાખ કે દાડમનો ઉપયોગ નથી હોતો.

મુંબઇ કંકુબ્હેન ચાંપાનેરીયા

શકરીયાની વેડમી

પહેલાં શકરીયાં બટાકાની જેમ બાફી નાંખી તેને છુંદી એક તપેલીમાં નાંખી, સગડી પર મૂકી, શેરે અચ્છેર ખાંડ કે ગોળ નાંખવો અને તે બરાબર મળી જાય અને ગોળપાણા જેવું બને, ત્યારે ઉતારી લઇ તેમાં ખાંડ નાખી, હોય તો એલચી તથા કોપરૂં નાંખવું, અને ગોળ નાંખ્યો હોય તો જાયફળ, લવીંગ, અને કોપરૂં નાંખવું. અને પછી પુરણપોળીની રીતે વણવી.

બીજી એક રીત પણ છે. શકરીયાંને છોલીને સુકવવાં, અને પછી ખાંડી નાંખી તેને ઘી મુકી સાંતળી નાંખવા. ચડી જાય એટલે તેમાં ઉપરની રીત પ્રમાણે ખાંડ કે ગોળ નાંખી તે પ્રમાણે મસાલો નાંખી વેડમી વણવી.

સોનગઢ કુ. મંદાકિની ભટ

બહેનોને આમંત્રણ.

જેવી આવડે તેવી પોતાની બનાવેલ વાનીઓ બીજી બહેનોને ઉપયોગમાં આવે તે માટે લખી મોકલતા રહો.

મંત્રી

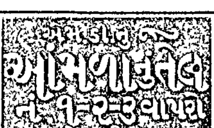

દીવાને સાગર

દફતર બીજું

શ્રી સાગરનાં છેલ્લાં વીસેક વરસનાં ભજનો, ગઝલો અને કાવ્યોનો

—ગ્રન્થ—

આ ગ્રન્થ શ્રી સાગરની હયાતીમાં ઇ. સ. ૧૯૩૬ માં તેમની જ દેખરેખ નીચે

ફેહીરસ્ત : શબ્દકોષ અને શબ્દસૂચિ સાથે છપાયો છે.

—કિંમત રૂ. બે—

(વી. પી. પોસ્ટેજ ખર્ચ આઠ આના જુદું)

પ્રતો થોડી જ છે માટે જીજ્ઞાસુએ તુરત મંગાવી લેવું.

ચંદ્રકાન્ત જીવનલાલ મહેતા

(એમ. વાડીલાલના મકાનમાં)

પંચભાઇની પોળ : : અમદાવાદ

દેશ દેશના રીત રિવાજ

સ. કેમઝારાશંકર મા. શાસ્ત્રી

ન્યુ બ્રીટનમાંની જંગલી જાતોમાં ગુપ્ત સમીતિ બનાવીને રહે છે. આ સમીતિઓની કલબ-(ઘર) ઘોર જંગલમાં ઝાડીઓની વચમાં રહે છે. વિચિત્ર પ્રકારના વેશભુષા બનાવીને એ લોકો એકઠા થાય છે. એક પ્રકારની ગુપ્ત વાતો પુરી કરીને એ લોકો ભૂતથી મેળાપ કરે છે.

*

ઉઆવક નામની એક જાતમાં "મૃત્યુ ભોજન" થાય છે. મરેલા માણસના હાડકાં તે બાળીને ભસ્મ બનાવી તેનું સરબત બનાવીને એ લોકો પી જાય છે.

*

આઇનાની "કરીબ" નામની જાતમાં જ્યારે છોકરો નવજુવાન થાય છે ત્યારે તેની સહન શક્તિની પરીક્ષા લેવામાં આવે છે. તેને નાનાવિધ હથીઆરોથી રમાડવામાં આવે છે.

*

વીસ ઉંટના બદલામાં સ્ત્રી—રેગીસ્તાનની કેટલાક દિવસ ઉપરની જ આ વાત છે. રેગીસ્તાનમાં ઉંટનું ચલણ સિક્કા તરીકે ચાલે છે. ત્રણ અથવા અથવા ચાર ઉંટના બદલામાં સારો ઘોડો મળે છે, અને વીશ ઉંટના બદલામાં એક સ્ત્રી મળે છે.

*

સકારા નામની જાતમાં મુડદાને દાટવા માટે એક ખાડો ખોદવામાં આવે છે. એ ખાડામાં એની પ્રિય સ્ત્રી અને ખરીદેલી સ્ત્રી (લોંડી)ને પણ સમાધી લેવી પડે છે. સહમરણ માટે એને બેભાન બનાવી દે છે. પછી એ શબને બહાર કાઢીને હાજર રહેલી મંડળી એના ટુકડે ટુકડા કરી વ્હેંચી ખાય છે.

*

અંદામાનના જંગલીઓમાં એવી પ્રથા છે કે કોઇ સ્ત્રી જો વિધવા થાય તો તેના મૃત પતિની ખોપરી ગળામાં લટકાવી રાખવી પડે છે. આ પ્રમાણે પુરા છ મહિના સુધી એ હાર એને હરેક સમય પહેરી રાખવો પડે છે. તે બાદ કબર ખોદીને દાટેલા મનુષ્યના હાડકાં ખોદીને બહાર કાઢવામાં આવે છે. અને સમુદ્રના પાણીથી સાફ કરીને જડબાના હાડકાં તેના નિકટના સંબંધીઓને આપવામાં આવે છે.

*

બલ્ગેરીયામાં એક જંગલી જાતમાં એવી વિચિત્ર પ્રથા છે કે જેના ઘરમાં વિવાહ હોય તેના ઘર ઉપર વિવાહ પછી ઇંટ અને પત્થર ફેંકે છે. આ કામ ખુબ જોરથી કરવામાં ગામના લોકો ઇંટો અને પત્થર ફેંકનારાઓને રૂપીઆ આપે છે. એ લોકોની એવી માન્યતા હોય છે કે—આમ કરવાથી નવદંપતિ સુખી થશે અને સંતતી પણ થશે.

*

વર્જીનીઆમાં લોકો ઓરડામાં સ્નાન નથી કરી શકતા. પણ મકાનના વંડામાંજ એ કામ (સ્નાન) કરવું પડે છે.

×

પીગમી લોકોમાં છોકરો ઉત્પન્ન થાય ત્યારે ખુબજ આનંદ મનાવાય છે. છોકરી ઉત્પન્ન થાય ત્યારે તેને કેળના પતાથી મારવામાં આવે છે.

×

જુલુ લોકોમાં કુટુંબની સ્ત્રીઓ સાસુ સસરાની સામે નથી આવી શકતી અને કુટુંબના મુખ્ય માણસોના નામ પણ મોઢેથી નથી લઇ શકતી

તેવી જ રીતે પુરૂષ પણ પોતાના સાસુ સસરાની સામે જઇ શકતો નથી અને તેના કુટુંબના મુખ્ય માણસોના નામ મોઢેથી લઇ શકતો નથી.

×

પાપુઆન લોકોમાં જ્યારે બે માણસ એકબીજાને મળે છે ત્યારે નાક અને પેટમાં ચીમટીઓ ભરે છે.

*

ન્યુ હેબ્રાઇડિઝમાં બહુપતિ પ્રથા છે. બે વિધુરો એક વિધવા સ્ત્રી સાથે પરણી શકે છે.

*

માવરી એક બીજાને મળે છે, ત્યારે નાક રગડીને પ્રણામ કરે છે.

*

સકાઇ લોક પોતાના એક તહેવારને દિવસે અંગારા ઉપર નાગા પગે ચાલે છે.

*

ગોંડ સ્ત્રીઓમાં "ચોળી" પહેરવાની પ્રથા નથી. જે સ્ત્રી "ચોળી" પહેરે છે તેને તે લોકો નાત બહાર મુકે છે.

*

સંથાલ નામની જાતમાં "વાઘના સોગંદ" લેવાની પ્રથા છે. અને તેનું ખૂબ મહત્વ છે. જેને જે વાત ઉપર એ સોગંદ લેવામાં આવે છે તે વાત પૂર્ણ કરવામાં પ્રાણને પણ સોગંદ પાળે છે.

હિંદુ કોડ બીલનો વિરોધ

નવી દિલ્હી ખાતે હિંદુ કોડ બીલ અંગે, કાયદા પ્રધાન ડૉ. બી. આર. આંબેડકરની દરખાસ્ત પર પાર્લામેન્ટમાં ચર્ચા ચાલતી હતી, ત્યારે પુરુષો કરતાં સ્ત્રીઓની હાજરી વધારે હતી.

પંડિત ભાર્ગવ કહે છે.

અજમેર–મારવાડના સભ્ય પંડિત મુકુન્દ બિહારીલાલ ભાર્ગવે પુખ્તવય મતાધિકાર પર ચુંટાયેલી નવી પાર્લામેન્ટ સમક્ષજ આ બીલ રજૂ કરવાની માગણી કરી હતી. તેમણે જણાવ્યું હતું કે કાયદેસર રીતે તો આ બીલ આ પાર્લામેન્ટમાં પસાર કરી શકાય પરંતુ એ યોગ્ય નથી.

પંડિત ભાર્ગવે જણાવ્યું હતું કે વડા પ્રધાને આ બીલને જરૂરી અને સામાન્ય વર્ણવ્યું છે. પરંતુ આ બીલ જો પસાર થયું તો, હિંદુ સમાજના પાયા હચમચી ઉઠશે. એના તમામ સ્થંભો હાલી ઉઠશે અને આખું સ્વરૂપ, સદંતર બદલાઇ જશે. હુ સમાજની સંસ્કૃતિ અને આદર્શોથી તદ્દન દ્ધ આ બીલ છે. તે માત્ર ઇસ્લામ અને ખ્રિસ્તી ના સિદ્ધાંતો પરજ રચાયલું છે, એ હિંદુઓને, હિંદની ભીની જમીનમાંથી અરેબીયાના વિદેશી સમુદ્રમાં ધકેલી મુકશે.

બાપની મિલ્કતમાં સ્ત્રીઓને હિસ્સો આપવાનું અનિવાર્ય પરિણામ, મામાફોઇના અનેકાકા–મામાના સંતાનો વચ્ચેના લગ્નમાં આવશે. વીસ કરોડની વસ્તી પર, આવાં સિદ્ધાંતોને ઠોકી બેસાડવામાં કોઇ જ ન્યાય નથી, સ્ત્રીઓને મિલ્કતનો હક આપવાથી તો; હિંદુઓની સંયુક્ત કુટુંબની સંસ્થાનો નાશ થશે. એક બાજુથી અમેરિકા અને પાશ્ચાત્ય દેશો છુટાછેડાની પ્રથાથી કંટાળી ગયા છે, ત્યારે, એ વિનાશક પ્રથાને આપણે અપનાવી રહ્યા છીએ. અમેરિકામાં સરેરાશ દર ૭ લગ્નોમાં એક છુટાછેડા થઈ રહ્યા છે. આ બીલને ટેકો આપનારાઓની શું એથી આંખો નથી ખુલતી?

સમાનતાના નામે તો આથી સગીરવયના બાળકો, વિધવાઓ, તેમજ સ્ત્રીઓના કિંમતી હકો માર્યા જશે પિતાનું અવસાન થતાં; હિંદુશાસ્ત્રને પવિત્ર સિદ્ધાંત પ્રમાણે એના આત્માની શાંતિ અર્થે સંસ્કાર વિધિ કરવાને બદલે, પુત્ર-પુત્રીઓ, મિલકતનાં ભાગલા પાડવામાં જ રોકાઇ જશે.

હિંદુ કોડ ટોપલીમાં

શ્રી જગદ્‌ગુરુ શંકરાચાર્ય સ્વામી શ્રી રાજરાજેશ્વરાશ્રમ એક નિવેદનમાં હિંદુ કોડ બીલ અંગે સરકારના વલણની ટીકા કરતાં જણાવે છે કે હિંદની વર્તમાન સરકાર હિંદુ સનાતની ધર્મ પર પ્રહાર કરી રહી છે, એટલું જ નહિ પણ ધાર્મિક અને સામાજિક બાબતોમાં દખલગીરી કરી રહી છે. હિંદુ કોડ બિલ કે જે હિંદુસ્તાનના ધર્મના મુળમાં ઘા મારે છે તે, બિલને, હિંદુધર્મના સિદ્ધાંતોને વિરોધી થોડાક માણસોને બાદ કરતાં હિંદુ પ્રજાના વિરોધ છતાં લોકસભામાં રજુ કરવામાં આવે છે અને તેને કાયદાનાં સ્વરૂપમાં અમલી બનાવવાનો ઇરાદો રાખવામાં આવે છે. એ વસ્તુ ખેદજનક છે. આ બીલ કચરાની ટોપલીમાં ફેંકી દેવાને લાયક છે. ઇશ્વર પ્રધાનને સદ્‌બુદ્ધિ આપે.

હિંદુ સનાતનીઓનો વિરોધ

બનારસમાં ત્રણ દિવસ માટે મળેલી સનાતનીઓની એક પરિષદે હિંદુ કોડ બીલ તાત્કાલિક પાછું ખેંચી લેવાની માગણી કરી છે.

તેમણે પોતાના ઠરાવમાં જણાવ્યું હતું કે બિનધાર્મિક રાજ્યે સર્વ ધર્મ પ્રતિ નિષ્પક્ષપાતી વલણ અખત્યાર કરવું જોઇએ. સરકારે કોઈ પણ પ્રજાની ધાર્મિક બાબતોમાં દખલ કરવી ન જોઇએ.

જ્યોતિષપિઠ અને ગોવર્ધનપિઠના શંકરાચાર્યોએ પ્રમુખસ્થાન સંભાળ્યું હતું. શ્રીમતી પ્રભાવતી રાજે પણ સભામાં હાજર રહ્યા હતાં.

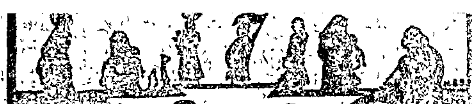

આપણો નારી સમાજ

—હિંદુ કોડ બિલ અંગે પં. નહેરુ ને શ્રદ્ધા માતાની આગેવાની હેઠળ એક પ્રતિનિધિ મંડળ મળવાનું છે.

—મુંબઈ સરકારે નિરાશ્રીત સ્ત્રીઓને ૫૦ હજાર રૂપીઆની લોન આપી છે.

—મુંબઈમાં કુરલા અને ઓરી બંદર વચ્ચે દોડતી લોકલમાં એક બાઈએ બાળકનો જન્મ આપ્યો હતો. એજ ગાડીમાં મુસાફરી કરતા ડૉ. પી. એસ. ભગવાન તે બાળકની મદદે આવ્યા હતા.

—ખંભાતના વાસણા ગામમાં ખારેયા કોમની વીશ વર્ષની યુવતીની તેના સસરાએ લાજ લેવાનો પ્રયાસ કરતાં સસરા ઉપર કેસ થયો છે.

—સચીનના ડુમસ ગામના રહીશ માછી સુખલાલ સુંદર પોતાની એક પત્ની હયાત હોવા છતાં હજીરામાં બીજા લગ્ન કરવા ગયા હતા. પરંતુ કોંગ્રેસના કાર્યકરોએ તેમજ ગામના આગેવાનોએ બીજા લગ્ન સામે વિરોધ કરતાં જાનૈયા વીલે મોંઢે પાછા ગયા હતા.

—અંકુશોએ સુરત મહિલા સમાજમાં સારો ઉહાપો જગાવ્યો હતો. સુરત મહિલા ક્લબનું એક મંડળ કલેકટર સાહેબને મળ્યું હતું. અને અનાજની જાત તથા તેના પ્રમાણ સામે પોતાનો વિરોધ જણાવ્યો હતો. અંકુશો રદ કરવા અને સુરતની પ્રજાને સુરત જીલ્લામાં પાકેલ અનાજ આપવા ખાસ માંગણી કરી હતી, કલેકટરે એવો જવાબ આપ્યો હતો કે અંકુશો રદ ન થઈ શકે પણ સુરત જીલ્લાનું અનાજ યોગ્ય સમયે સુરતને અપાશે.

—પેટલાદ તાલુકાના ઉમેટા ગામે ૬૦ વર્ષના ઉમરના એક વૃદ્ધ પાટીદારને તેના પુત્રે ગળા અને પેટમાં ચપ્પુના ઘા મારી ખૂન કર્યું છે. આ ખૂનનું કારણ એ છે કે વૃદ્ધ પોતાના પુત્રવધુની વારંવાર છેડતી કરી રહ્યો હતો અને તેથી તેના પુત્રે ઉશ્કેરાઈ જઈ ખૂન કર્યું. પોલીસ તપાસ કરી રહી છે.

—મદ્રાસ સરકારના ખોરાક ખાતાના પ્રધાને જણાવ્યું છે કે ટુંકમાંજ છતવાળા વિસ્તારમાંથી બાજરી ઉપરથી અંકુશ ઉપાડી લેવામાં આવશે.

શ્રી ભગિની સેવા સમાજના સંમેલનમાં વડોદરા જીલ્લા કોંગ્રેસ સમિતિના તેમજ વડોદરા (રાજ્ય) પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રી શ્રી. ચીમનભાઈ હ. અમીને નીચેનો પ્રેરક સંદેશો પાઠવ્યો હતો.

શ્રીમતી પ્રમિલાબ્હેન કદમ

પ્રમુખ, શ્રી ભગિની સેવા સમાજ, ડભોઈ.

આપના દ્વિતીય સંમેલનનું ભાવભર્યું આમંત્રણ મળ્યું જે બદલ આભાર.

આજે જ્યારે જનતામાંથી આનંદ અને ઉત્સાહ ઓસરતા જઈ ખોટું ભારે બળાપણું અને પરસ્પર અતડાપણું આવતું જાય છે ત્યારે આપની સંસ્થા, ડભોઈની જનતામાં પ્રસંગોચિત મેળાવડાઓ દ્વારા સુંદર ગરબા, બોધક સંવાદ અને સંગીત તેમજ યોગ્ય વિવેચનોના કાર્યક્રમથી જે આનંદ અને ઉત્સાહ રેડે છે. અને એક બીજામાં ભાવના વધારે છે. એ ખરેખર પ્રસંશનિય છે.

શ્રીમતી ઇન્દુબ્હેન મહેતા જેવા વિદ્વાન અને ગાંધીરંગે રંગાયલા સરકારી કાર્યકર બ્હેનોને નોતરીને આપે અહીંની જનતા પર ઘણોજ ઉપકાર કરેલો છે. એમની પ્રેરણા ઝીલવા માટે સર્વે ભાઈ-બ્હેનોને હું વિનંતિ કરું છું. અને મેળાવડાની સંપૂર્ણ ફતેહ ઇચ્છું છું.

—નવસારી શહેરની અંદર રહેતી કેસર નામની યુવાન બાઈએ, એ જ લત્તામાં રહેતી બાઈ રૂખી, બાઈ ભાણી, બાઈ પાલી મળી પોતાને માર મારી સોનાનો અછોડો તથા સોનાની પોચી લુંટી લેવાની ફરિયાદ પોલીસમાં કરતાં પોલીસે તપાસ હાથ ધરી છે. બાઈ કેસર થોડા વખત પર અહીંના નામચીન બનેલા અને લાંબા જેલ ભોગવતા દાજી છગ્ગાની બોજીવારની પત્ની છે. આ કેસે નવસારીમાં ભારે સનસનાટી ફેલાવી છે.

—મુંબઈમાં કાલબાદેવી રોડ આગળથી કાળીદાસ ચત્રભુજ નામનો વૃદ્ધ ગુજરાતી ૩૫૦૦ રૂપીઆના કિંમતના દાગીનાનો દાબડો સેફડીપોઝીટ વોલ્ટમાં મુકવા જતો હતો, ત્યારે એક સખસ તેને મળ્યો અને તેના ખમીસ ઉપર કોઈ પાન થુંક્યું હોવાનું જણાવતાં તે ગુજરાતી દાગીનાનો દાબડો મુકી ખમીશ ઉતારવા લાગ્યો એટલે પેલો બદમાસ દાબડો લઈ પલાયન થઈ ગયો.

—પાકિસ્તાનમાંની એક વિચિત્ર અને વિકૃત પ્રેમની કહાણી બહાર આવી છે. ૩૦ વરસની ઉંમરનો કરાંચીનો ઇકબાલ નામનો યુવક તથા શુલીના નામની ૨૦ વર્ષની તેની ઓરમાન માતા વચ્ચેનો પ્રેમ કીસ્સો કોર્ટે ચઢ્યો છે.

ઇકબાલ અને શુલીના પશ્ચિમ પંજાબના એક ગામમાં રહેતાં હતાં અને બન્ને પ્રેમમાં પડ્યાં. બેઉ મા દીકરા ત્યાંથી નાશી કરાંચી આવ્યા અને એક હોટલમાં ઉતર્યા. ત્યાં શુલીના એક બીજા યુવાનના પ્રેમમાં પડી. ઇકબાલે ખોરાકમાં ઝેર ભેળવી શુલીનાના જીવનનો અંત આણવાનો પ્રયાસ કર્યો અને તેમાંથી મામલો કોર્ટે ચઢ્યો.

ફિલ્મી જગના સ્ત્રી સમાચારો

ફિલ્મી જગતમાં ખ્યાતી પામેલ ત્રણ બાનુઓ

(૧) સુરૈયા અને દેવઆનંદનો લગ્ન થશે કે નહિ એવી અફવાઓ આજ કાલ મુંબઈના ઘણા ખરા બજારમાં પણ ચાલી રહી છે. આ બાબતમાં સાચું શું છે? તે હજુ કોઈ જાણી શક્યું નથી. આટલી ઉતાવળ શા માટે? લગ્ન થશે તે કંઈ છૂપા તો નહિજ રહેને? ધારો કે થોડોક વખત આ સમાચાર ઉપર પડદો પડે પણ જતે દિવસે ખરી વસ્તુ શું છે તે આપોઆપ બહાર આવી જશે, માટે વાંચકો 'લગ્ન' થયું? ક્યારે થશે? તે વગેરે, માટે હાલ તમારી વાંચન વૃત્તિ થોભાવો.

(૨) કામીની કૈશલ ક્યાં છે? તેઓ હાલમાં પોતાના મૃત્યુ પામેલા બંધુની ઉત્તર ક્રિયા કરવા થોડા રોજ માટે મુંબઈથી વિદાય થયાં છે. ટુંક સમયમાં પાછા આવી જશે, એવા સમાચારો પેપરવાળાઓને તેમના પતિ દેવ બી. સુદ તરફથી મળ્યા છે એમ જણાવે છે.

(૩) નરગીશ બાનુ જેઓ હાલમાં ઘણા ચિત્રપટમાં કામ આપી રહ્યા છે. એ તો જાણીતું છે કે આ કાયા છે તેની પાસેથી અમુક કલાકો કામ લેવાય જો હદ ઉપરાંત કામ લેવામાં આવે તો માંદગી આવે કે અશક્તિ આવે તે મુજબ તેઓ હાલમાં આરામ કરવા પુનાની સફરે ગયા છે.

તે ઉપરાંત ચિત્ર ઉદ્યોગમાંની નિવૃત પણ થનાર છે એ સમાચાર પાયા વગરના છે.

—મધુબાલાઃ—જેઓ નિર્માત્રી બન્યાંબાદ હવે તેના પિતાએ પણ ચિત્ર નિર્માણમાં સારો એવો રસ લેવા માંડ્યો છે. અને હાલમાં ઓમ્બે ટોકીઝમાં ડૉ. સફદરઅલીના સહકાર સાથે 'કિશાન કી કન્યા' નામનું ચિત્રપટ ઉતારવાનું નક્કી કર્યું હોય તેમ જણાય છે. આ ચિત્રમાં રુખુલાલા અને સુરેશની મુખ્ય ભૂમિકા છે.

—શ્રીમતી કાનનબાળા અભીનેત્રી-નિર્માત્રી શ્રી કાનન દેવી ડી. ભટ્ટાચાર્યે એક પુત્રનો જન્મ આપ્યો છે. તેમનું આ પ્રથમ બાળક છે.

—નસીમબાનુ પાકીસ્તાન જાય છે

નસીમ બાનુનું નામ ઘણા પ્રેક્ષકો સારી રીતે જાણે છે. તેઓ પૂર્વ પાકીસ્તાનના પાટનગર ઢાકાના જમીનદારો સાથે સારી મૈત્રી ધરાવે છે. દિલ્હીથી મળેલા સમાચારો જણાવે છે, કે, નસીમબાનુ અને એમના પતિ ઢાકામાં સ્વતંત્ર રીતે ચિત્ર નિર્માણ માટે ફિલ્મ કંપની અને સ્ટુડીઓ સ્થાપવાની યોજના કરી રહ્યા છે.

આવી રીતે હિન્દમાંથી પોતાની ઇચ્છાથી રળીખાવા માટે પોતાના માદરે વતન (પાકીસ્તાન) માં જાય એ સારું છે. હવે તેઓને પરત આવવાની જરૂર નથી. વતનમાં રહે અને પોતાનું કામ કરી મોજ કરે અહીં તેઓની જરૂર નથી.

(મંત્રી)

—શશીકલાના લગ્ન

એમ ખબર મળ્યા છે કે શ્રી ઓમપ્રકાશ સાથ ગલ નામના ગૃહસ્થ સાથે જાણીતી અભીનેત્રી શશી કલાના લગ્ન શનીવાર તા ૨૬ નવેમ્બરના શીવાજી પાર્ક ખાતે યોજાયેલ હતા

ગીતા નિઝામી સામે વોરંટ

ગીતા નિઝામી ઉર્ફે રશીદાબાનુ સામે બીજીવારના લગ્નના ગુન્હાનો કેસ ચાલે છે, તે કેસની સુનાવણી મગળવાર તા. ૨૨ મીએ પ્રેસીડેન્સી કોર્ટમા નીકળી ત્યારે ગીતા હાજર નહોવાથી તેણીની ધરપકડ કરી કોર્ટમાં હાજર કરવાનો ના પ્રેસીડેન્સી માજીસ્ટ્રેટે પોલીસને હુકમ કર્યો છે વધુમાં જામીન ઉપર નહિ છોડવાની અને વહેલી તકે અદાલતમા હાજર કરવાની સુચના આપી છેલ્લા સમાચાર છે કે ગીતા નિઝામી માજીસ્ટ્રેટ કોર્ટમા હાજર થયાં છે.

જૈન ધર્મ સ્વતંત્ર

અખિલ હિંદ જૈન પરિષદ મુંબઈ ધારાસભાના પ્રમુખ શ્રી કે એસ ફીરોદીઆને પ્રમુખપદે મળી હતી અને "બાલ દીક્ષા" પર પ્રતિબંધ અંગે વિચારણા ચલાવી હતી તેમા બીજો મુદ્દો એ રજુ કર્યો હતો કે તે જૈન હિંદુથી જુદા છે, અને જૈન ધર્મ એ સ્વતંત્ર ધર્મ છે અને જેવી રીતે વેદ ધર્મ પુરાતન કાળથી ચાલતો આવે છે તેમ જૈન ધર્મ પણ પુરાતન કાળથી સ્વતંત્ર રીતે ચાલતો આવે છે પરિષદમાં નીચેના ઠરાવો પસાર થયા હતા

(૧) મુંબઈમા જૈન વિધવાઓ અને નિરાધાર બાળાઓ માટે એક સંસ્થા બંધાવવી

(૨) જૈન સાહિત્યનું સંશોધન કરવું અને તેનું પ્રકાશન કરવું અને તેનો અનુવાદ ગુજરાતી તેમ હિન્દીમાં કરવો આ અંગે ખર્ચ માટે એક લાખ રૂપિઆ મંજુર કર્યા છે

પરિષદના પ્રમુખશ્રીએ જણાવ્યું હતું કે જૈન સમાજ વેપારમા આગળ છે, ભણતરમા બહુ જ પાછળ છે અને કહ્યું કે દેશના ઉદયમા જૈનોએ સક્રિય ભાગ લેવો જોઈએ

તમારા આલીશાન મકાનોની સુંદરતા અને

રક્ષણ માટે આકર્ષક રંગરોગાન જરૂરી છે.

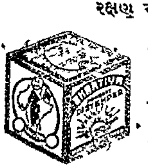

ગ્લેડવીન નં

જંતુનાશક તત્વોથી મીશ્રીત છે.

ભારતીય ડીસ્ટેમ્પર (પાવડર)

પ્રખ્યાત અજોડ અને મીનરલ્ગીફ સાબીત થઈ ચુક્યો છે દરેક કુદરતી રંગોમા આબરૂદાર વેપારીઓને ત્યાંથી મળશે

વધુ વિગતો માટે લખો યા મળો —

(દરેક સ્થળે એજન્ટો નીમવાના છે.)

ગ્લેડવીન પ્રોડક્ટસ (ઈન્ડીયા) જમાલપુર હોસ્પીટલ સામે ગાંધીરોડ—અમદાવાદ

તમે જાણો છો?

ગધ્ય આતની સરકારે તેના અધિકારી વર્ગને માટે એક ફરમાન બહાર પાડ્યુ છે જેમાં મફત ચિત્રો જોવાની સરકારી નોકરોને મનાઇ કરવામાં આવી છે. કેમકે તેથી, સરકારને મળતી મનોરંજન કરની આવક ઓછી થાય છે

ઉપરના ફરમાનનો ભંગ કરનારને આકરી સજા થશે

—

'મે આજ સુધી મારી જિંદગીમા આવી કદરૂપી સ્ત્રી ક્યાંય જોઇ નથી.' તેણે પોતાના નવા મિત્રને કહ્યુ

'પણ એ તો મારી પત્ની છે' મિત્રે રડતા અવાજે ખુલાસો કર્યો

'માફ કરજો—મારી ભૂલ થઇ' પોતે ભાંગી માર્યું છે,' એમ સમજી તેણે મિત્રની માફી માગી

'ના—ના એમાં તારી ભૂલ નથી મારી જ ભૂલ છે, કારણકે હું આવી કદરૂપીને પરણ્યો' મિત્રે કહ્યું

—

લગ્નની ફત્તેહ યોગ્ય વ્યક્તિ શોધવામાં જ નહિ પણ યોગ્ય વ્યક્તિ થવામાં રહેલી છે

—

'જુઓ તો મારી આ સાડીની રંગીન કિનારી સરસ લાગે છે કે?' પત્નીએ સાડીનો છેડો માથા પર એઢતા પતિનો અભિપ્રાય પૂછ્યો.

'હા, હા, બરાબર સરળી છે' પતિએ ઉતાવળથી જવાબ દેતાં કહ્યુ ચાલ ઝટ ઘરને તાળુ માર, નહિ તો સીનેમા પર પહોચતા બહુ વાર લાગશે ને શો શરૂ થઇ જશે

'પણ મારે તો પાછુ ઘરમાં જવુ પડશે' પત્નીએ જવાબ દેતા કહ્યું: આવી કિનારીની સાડી સવળી પહેરાતી નથી'

—

એક સ્ત્રીએ કહ્યું 'લે બાઇ કર વાત, આ વળી નવું ભીની ખાંડ આવુ તે ક્યાંય સાંભળ્યુ હતુ!'

'શુ થાય, આપણી સરકારજ ભીની થઇ ગઇ છે.'

ત્રીજીએ કહ્યું 'તમે કઇ સમજતાં નથી અને સરકારની ભાંડવા બેઠા છો, ભીની ખાંડ એટલે સરબત આપવાના છે અને આ સરબતને ઉકાળીને આપણે એમાંથી ખાંડ બનાવવાની છે?'

ચોથી સ્ત્રી બોલી ઉઠી, બળ્યુ તમે લોકો આટલુ પણ નથી સમજતા કે ભીની ખાંડ એટલે ગોળ અને ભીની ખાંડ લેવા માટે એક સ્ત્રી રેશનીંગની દુકાને ગઇ હતી અને ખાંડ લીધા પછી એક રૂપીઆની નોટ આપી. માણસે કહ્યુ

'અરે બહેન, આ નોટ ભીની કેમ છે?'

'શું કરૂ ભાઇ, ત્હે ભીની ખાંડ આપી એટલે હું પણ પૈસા ભીના લઇ આવી બાબાએ પાણીમાં નાખી દીધેલી એટલે એમ થયુ કે ભીના પૈસા જ જોઇએ, માટે આ ભીની નોટ લાવી

—

ચંગીઝખાનને એક સ્ત્રી સાથે પ્રેમ થયો હતો એક દિવસ એક નવો મુલ્ક સર કરીને એ અંગુરનો શરબત પીને બેઠો હતો પ્રિયતમાને એણે કહ્યું, માગ!

અને પ્રિયતમાએ માગ્યુ કે તમારા આ ખુબસુરત શહેરને બાળી નાખો!

બીજી સવારે એ શહેર રાખનો ઢગલો થઇને પડેલુ હતું

—

હું નાદાન હતી પરંતુ ત્યારથી મારા જીવનની એક વાત મને હજુ યાદ આવે છે હું પરણીને પહેલવહેલી જ્યારે સાસરે આવી ત્યારે મારા પતિની ગેરહાજરીમાં મારા સાસુએ મને ધોવાના કપડાંની નોંધ કરીને ધોબીને આપવાનુ કહેલું મે માણસને બધા મેલા કપડા ભેગા કરી લાવવાનુ કહ્યુ પછી હું નોંધ પોથીમાં કપડાની નોંધ કરવા બેઠી જેમા બે તગુરાના ગલેફ હતા. પરંતુ એ વખતે હું સમજી શકી નહોતી, એટલે મે નોંધ પોથીમાં નોંધી લીધુ કે 'બે એક પાયચાના' પાયજામાં (એક પગનો) અને જ્યારે ધોબી કપડા ધોઇને ખેપ આપવા આવ્યો ત્યારે હું નહતી મારા દેવ હાજર હતા તેમણે મારી નોંધ પોથીમાંની નોંધ સાથે કપડાં મેળવ્યા પણ 'એક પાયચના' પાયજામાં ક્યાં છે? પણ જ્યારે ધોબીએ તગુરાના ગલેફ બતાવ્યા ત્યારે તેઓ ખડખડાટ હસી પડ્યા અને હજુ જ્યારે ધોબીને કપડા આપવા હોય ત્યારે હસી હસીને એક પગના પાયજામા ધોવા દેવાનું યાદ આપે છે (શાન્તામરાઠે)

—

રસ્તા ઉપર એક સ્ત્રી અને પુરુષ ઝુમાઝુમ કરીને લડતા હતાં

'રાંડ કુલટા ! હું તને એવો તો બોધ પાઠ આપીશ કે તું જિવીશ ત્યાં લગી તને યાદ રહેશે. તારાં હાડકાં ખોખરાં કરીશ. સમજી પુરુષે કહ્યું.

ખોંખારો ખાઇને સ્ત્રી બોલી તમારા- હાડકામાં કેટલું જોર છે તે મારાથી જરાય અજાણ્યું નથી પાંચ રૂપીઆ લાવવાની શક્તિ નથી અને રોફ બાર ખાંડી જેટલો રાખો છો.

એવામાં રોન કરતો પોલીસ બન્નેની વચમાં પડે છે. થોભો. શા માટે આપસ આપસમાં ઝગડો છો ?

મહાશયજી તમારે અમારી વચ્ચે જરાય આવવાની જરૂર નથી. આપ આપની ફરજ બજાવવા આગળ જઇ શકો છો.' આ તો છે મારા પતિદેવ સમજ્યા ? સ્ત્રીએ જવાબ આપ્યો.

તમો જાણો છો ? આમ રસ્તા વચ્ચે લડવુ તે ગુનો છે માટે લડવુ હોય તો તમો ઘેર જઇને લડો. આ રસ્તો છે. અનેક પબ્લીક આવે અને જાય. પોલીસ બોલ્યો.

આ સાંભળી બન્ને શાંત પડી ગયાં અને એક બીજા સામે જોતાં પોલીસને રામરામ કરી ઘરના રસ્તે ઉપડયાં.

—ગયે વરસે હિંદી પાર્લામેન્ટમાં શ્રી. જહોન મથાઇએ અંદાજપત્ર રજુ કર્યું તે દિવસે એવણનાં શ્રીમતીજી પોતાના પતિનું કામ જોવા માટે એમની સામેની જ ગેલેરીમાં બેઠાં હતાં. અને એમની વાણી સાંભળી મલકાતાં હતાં.

—ધારાસભાના શબ્દ-રણાંગણમાં પોતાના પતિને વિજયીપણે ઘુમતા જોવા અને એમને જોઇ, પોતે જેની જીવનસાથી તરીકે પસંદગી કરી છે તે પાત્ર બરાબર જ છે એમ પ્રતિતિ પામવાનો પરમ સંતોષ પ્રાપ્ત કરવા માટે બીજા પ્રધાનોની પત્નીઓ પણ પાર્લામેન્ટની બેઠકમાં રસપૂર્વક હાજરી આપે છે.

ખાસ કરીને, બાંધકામ, પાણી ને વિજળી ખાતાના પ્રધાન કાકા સાહેબ ગાડગીલનાં પત્ની અને કાયદા ખાતાના પ્રધાન ડૉ. આંબેડકરનાં પત્ની, પોતાના પતિ જ્યારે જ્યારે ખરડા રજુ કરે છે ત્યારે ત્યારે હાજરી આપે છે.

ડૉ. આંબેડકર ને કાકા સાહેબ, તાજા જ પરણેલા છે. હજી પૂરું વરસ થયુ નથી. એટલે તાજા જ ગણાય.

સંપાદકીય

સ્ત્રીઓ માટે ખાસ તૈયાર કરાવેલાં ઉત્તમ

૧૦ પુસ્તકો

રૂા. ૫-૪-૦ માં

સ્ત્રીઓ માટે ખાસ આ પુસ્તકો તૈયાર કરવામાં આવ્યાં છે માટે બહેનોએ આ સેટ તુરત મંગાવી લેવો.

૧. કલા અને કલાકાર કિં. રૂ. ૧
૨. સૌંદર્ય અને શણગાર „ ૧
૩. ભરત-ગુંથણ „ ૧
૪. નારી, લગ્ન અને પ્રકાશ „ ૦ll
૫. આદર્શનારી આનંદી „ ૧
૬. મીઠી મધુરી વાનીઓ „ ૦ll
૭. પ્રસવ-બાળઉછેર „ ૧
૮. સામાજિક રીવાજો
સંસારની સફળતા કિં રૂ. ૦ll
૯. વ્રતો-તહેવારો „ ૧
૧૦. માવજત કલા „ ૧

આ દશ ઉત્તમ પ્રકાશનોનો સેટ રૂ. ૫-૪-૦ મળે છે. છુટક જોઇએ તો છાપેલી કીંમતે મળશે.

લખો.—

જીવનલાલ અમરશી મહેતા.

પીરમશા રોડ અમદાવાદ.

પ્રોફેસર શર્મા

હિંદુસ્તાન લાંબુ જીવો? ...

અલીગઢ ...

હાથરસ વિશ્વવિદ્યાલયમાં પ્રોફેસર શર્માના ઘરમાં ભોજનાલયના ઓરડાનું દૃશ્ય; જુના વિકટોરિયન ફર્નિચર પર હિંદી કળા–હિંદી દેવદેવીઓના જર્મનોના તથા રવિવર્માના ચિત્રોનો થર દેવામાં આવ્યો છે.

નોકર બીરબલ ટેબલ પર નાસ્તો ગોઠવે છે ટોસ્ટની ઘોડી પાસે તે ટપાલ મૂકે છે. ધીમે ધીમે હરફર કરે છે તથા તેની આંખોમાં ઉંઘ દેખાય છે. ઉપર ઉપરથી ધૂળ સાફ કર્યા બાદ તે શેઠની રાહ જોઇ એક બાજુ નમી જાય છે અને હાથમાં માથું રાખી ઉંઘવા માંડે છે

અંગ્રેજી પોશાકમાં સજ્જ થયેલ પ્રોફેસર શર્મા છાપું વાંચતા વાંચતા પ્રવેશ કરે છે. તેની ઉંમર લગભગ ૫૫ વર્ષની છે તેના વાળ અકાળે ધોળા થઇ ગયા છે. મધ્યમ ઉંચાઇના તે જરા વિચિત્ર વ્યક્તિ છે. તે જરા નીચા નમતાં તેના માથામાં ટાલ દેખાય છે

છાપાને આઘું મૂકતાં તેમનો માયાળુ, બુદ્ધિશાળી ચહેરો દેખાય છે. નાક પર તેમણે કચકડાની ફ્રેમવાળા ચશ્મા પહેર્યાં છે તે કાળી દોરીથી ટીંગાતા હોય છે.

પ્રોફેસર શર્મા (બૂમ પાડે છે) બીરબલ! બીરબલ!

બીરબલ (મોટેથી નસકોરાં બોલાવતો હોય છે. પછી તે અચાનક જાગ્રત થઇ ખુબ ચપળતાથી આવે છે)

પ્રો૦ શ૦–અરે' મને માફ કરજે. તું ઓરડામાં છે તેની મને ખબર નહિ. તારા આરામમાં ખલેલ પાડવાની મારી ઇચ્છા નહોતી. કંઇ ટપાલ છે!

બી૦ હજુર–ટપાલ ટેબલ પર પડી છે.

પ્રો૦ શ૦ (આરામથી ટેબલ પાસે જતાં) અચ્છા, રાધા રાણી જાગી છે? હરિપ્રસાદ જાગ્યા છે? મને તો લાગતું હતું કે હું મોડો પડીશ તેઓ ક્યારનાં અહીં આવી ગયા હશે. હરિપ્રસાદ તો જરૂર આવ્યા હશે...નવ વાગ્યે તો તેનો શાસ્ત્રોનો વર્ગ છે.

બી૦–હરિપ્રસાદ સાહેબ તેમના પ્રાર્થનાના વર્ગમાં ગયા છે. રાણી સાહેબ હજુ નહાય છે.

પ્રો૦ શ૦ પ્રાર્થનાનો વર્ગ! .... (સ્વગત) મને લાગે છે કે મારે પણ હવે પ્રાર્થના કરવી જોઇએ કેમકે હું મૃત્યુની સમીપ જતો જાઉં છું ..પણ આ ધતીંગ મારાથી ચલાવી લેવાય તેમ નથી...જો આ છોકરાઓ માત્ર બર્નાર્ડ શો અને જોસેફ મેકાબેનાં પુસ્તકો વાંચે...

બી૦ હજુર, ડૉ. મહમદના ઘેરથી ગઇ કાલે નોકર આવીને ફળ તથા મિઠાઇની ટોપલી આપી ગયો છે. તેણે જણાવ્યું કે બીબી અમીનાનાં લગ્ન છે. ગાર્ડન પાર્ટી બપોરના છે.

પ્રો૦ શ૦ હું ધારું છું કે સુકો મેવો હરિપ્રસાદ માટે તથા મીઠાઇ રાધારાણી તથા મારા માટે હશે...

બી૦ નિકાહની વિધિ વખતે તમને આવવાનું ઇલાહીબક્ષ ખાસ કહી ગયેલ છે. હજુર, હું આપની સાથે આવીશ.

પ્રો૦ શ૦ ભલે...તેમના તરફથી આમંત્રણ પત્રિકા પણ છે ..અચ્છા. મારા માટે ચા લાવ. નિકાહ વખતે સમયસર પહોંચવા માટે મારે સત્વર નીકળવું પડશે, બીબી રાધારાણીને પણ ઉતાવળ કરવાનું કહે.

રસોડામાંથી બીરબલને બોલાવવાનો અવાજ આવે છે

બી૦ હજૂર, સલીમ બોલાવી રહ્યો છે. તૈયાર છે હું ચા લાવું છું.

પ્રોફેસર શર્મા કેટલાક કાગળો ખોલી એક બાજુ ગોઠવે છે. પછી તે ચશ્મા ઉતારીને વાળ્યા બાદ, રોટી પર માખણ લગાવે છે.

બરાબર તે જ વખતે બહાર લોકોના ધસારાનો અવાજ સંભળાય છે. પ્રોફેસર શર્મા ગોળ ફરીને તે કાન માંડે છે. 'હિંદુસ્તાન લાંબુ જીવો,' ભારત માતાકી જે' 'હિંદુ–મુસ્લીમ કી જે,' 'હિંદુ માતા કી જે' 'હિંદુ ધર્મ ભયમાં છે' 'મુસલમાનોનું નિકંદન થાવ' વગેરે સૂત્રોની બૂમ સંભળાય છે બીરબલ હજુ તો ગયો નહિ ત્યાં તો તે ઉશ્કેરાટમાં લગભગ ધ્રુજતો પાછો આવે છે.

પ્રો૦ શ૦ કોણ છે ? શું છે ?

બી૦ હજુર, પુછતા નહિ. તેઓ બારણું તોડી નાખવાની ધમકી આપે છે.

પ્રો૦ શ૦ બીરબલ. કોણ ધમકી આપે છે ? ચોક્ખું બોલ શું બાબત છે ?

બી૦ વિદ્યાર્થીઓ, હજુર—સાંભળો.

બૂમો તથા સૂત્રો સ્પષ્ટતાથી સાંભળી શકાય છે.

પ્રો૦ શ૦ પણ તું તેમને શા માટે અંદર આવવા દેતો નથી ? તેમને શું જોઇએ છે ?

બહાર વધારે બૂમો સંભળાય છે. સૂત્રો વધતાં જાય છે. 'અમે અમારી માતાનું રક્ષણ કરીશું.' 'અમારું હાથરસનું વિશ્વવિદ્યાલય ઘણું જીવો' 'બધા મુસલમાનોને હાંકી કાઢો' 'તેમને પાકીસ્તાન ભેગા કરો'

બી૦ (ધ્રુજતાં ધ્રુજતાં) હજુર, તેઓ તમને મળવા માગે છે. પરંતુ તેઓ ગુસ્સે થયેલા છે.

પ્રો૦ શ૦ તેઓ શા માટે ગુસ્સે થયા છે ? બીરબલ, શું હકીકત છે ? તું શા માટે સ્પષ્ટતાથી બોલતો નથી ?

બી૦ હજુર, તે લોકો કહે છે કે હિંદુ ધર્મ ભયમાં છે.

પ્રો૦ શ૦ એમ છે ! (ખુરશીમાંથી ઉભા થાય છે) તેઓ મને મળવા માગે છે કે હરિપ્રસાદને ? આ ઘરમાં હિંદુ ધર્મમાં રસ ધરાવનાર એક જ વ્યક્તિ છે.

બી૦ હજુર, તેઓ તમને મળવા માગે છે.

પ્રો૦ શ૦ તો પછી તેમને અંદર આવવા દે. હજુ સુધી મેં કોઈ પણ વિદ્યાર્થીને મળવાની ના પાડી નથી.તો તેમને તરત જ કેમ આવવા દીધા નહિ ?

બી૦ (આનાકાનીથી) પણ હજુર.

પ્રો૦ શ૦ બીરબલ શું હકીકત છે ? જા, તેમને અંદર આવવા દે. તેઓ મારા પુત્રો છે તેમને શું કહેવું છે તે જાણવું મને ગમશે...

ફરીથી બૂમો તથા સૂત્રો સંભળાય છે. બારણા પર ઠોકાઠોકના અવાજ થાય છે.

બી૦ ત્યારે હું બારણું ઉઘાડું ?

પ્રો૦ શ૦ તું આટલો કેમ ડરે છે તે હું સમજતો નથી.

પ્રોફેસર શર્મા બારણા તરફ જાય છે. પણ બે ત્રણ પગલાં ભરે છે ત્યાં તેને તેના જમાઇ હરિપ્રસાદ સામા મળે છે. વિદ્યાર્થીઓને રાહ જોવાનું સમજાવીને તે ઓરડામાંથી અંદર પ્રવેશ કરે છે. હરિપ્રસાદ શાસ્ત્રીની ઉમર લગભગ ૩૫ વર્ષની છે. તેના શરીરનો બાંધો મજબૂત છે. તેણે મલમલનું ખમીસ ધોતિયું પહેર્યું છે.

પ્રો૦ શ૦ અરે, હરિપ્રસાદ આજે આ ઘરમાં કોઇ સભા છે કે શું ? કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ બહાર ઉભા છે. હું ધારું છું કે તેમને તમારું કામ હશે... જાઓ, જઇને તેમને મળો. તેઓ અધીરા થઇ ગયા લાગે છે.

હ૦ (તેના સસરાની અવગણના કરીને બીરબલને સંબોધીને) પણ મુરખ, તું તેમને કેમ અંદર આવવા દેતો નથી ?

બી૦ હજુર.

હ૦ હજુરના બચ્ચા ! તે બોલાવતા હતા તે તેં સાંભળ્યું નહિ ?

બી૦ હજુર, મેં માન્યું કે આપ આપનાનો વર્ગ લેવા ગયા હશો. મેં ધાર્યું કે લોકો આપને મળવા માગતા હશે. પ્રોફેસર સાહેબને નહિ.

હ૦ તને બારણું ઉઘાડવાનું કહેઉં ત્યારે ત્યારે તારે બારણું ઉઘાડવું. તેઓ મારા મિત્રો છે.

પ્રો૦ શ૦ પણ હરિપ્રસાદ, તેમને શું જોઇએ છે ? સવારમાં આટલા વહેલા ? આજે તો હડતાલ તો નથી ને તેમને જોઈ લેવા દો.

હ૦ ના. પણ આજે તે લોકો બીજું પૂતળું બાળવાના છે. લંકાના રાજા રાવણનું નહિ, હો !

યુનિવર્સિટીના પ્રો. વાર્ડસ ચેન્સેલરનું પૂતળું તેઓ બાળવા માગે છે.

પ્રો૦ શ૦ એમ ! જ્યારે હું પોતે જ યુનિવર્સિટીનો પ્રો. વાઇસ ચેન્સેલર છું ત્યારે તેઓ મને આવું માન શા માટે આપવાના છે તે પુછી શકું?

હ૦ જરા સમજો તો ખરા. તેમાં માન આપવાનો પ્રશ્નજ નથી. રાવણની માફક તમારી આંખો પર ગધેડાનું માથું ચોક્કસ નથી. તેઓ શું બોલે છે તે તમે સાંભળ્યું છે ને!

પ્રો૦ શ૦ મારા મગજમાં જે કંઇ ગુણો ભર્યા છે તે તમે જાણતા હશો તેની મને ખાત્રી છે એક દિવસ તમે મારા વિદ્યાર્થી હતા અને મેં તમને કંઇક શીખવ્યું છે...'હિંદુ ધર્મ ભયમાં છે' તેમ મેં તેમને બૂમો મારતા સાંભળ્યા છે. હું આનો અર્થ સમજી શકતો નથી. હિંદુ ધર્મ બે હજાર વર્ષથી ચાલે છે. તે ઓછામાં ઓછો હજુ એક બે સદી ચાલશે. તેથી તેઓને મારું શું કામ છે? હું તેમના ધર્મનું રક્ષણ કરી શકું તેમ નથી. તેઓએ જાણવું જોઇએ કે હું ધર્મમાં બિલકુલ માનતો નથી.

હ૦ તેથીજ તેઓ તમારા માટે બૂમો પાડી રહ્યા છે, કેમકે તમે ધર્મમાં બિલકુલ માનતા નથી.

પ્રો૦ હ૦ પણ હરિપ્રસાદ...આજ ત્રીસ વર્ષથી હું ધર્મમાં માનતો નથી, અત્યારે અચાનક શા માટે તેઓ મારી સામે પડ્યા છે?

હ૦ કારણ કે અત્યારે આપણે કટોકટીમાં છીએ કેમકે અત્યારે આપણા લાખો જાતિ ભાઇઓના બંગાળ તથા પંજાબમાં ખૂન થયાં છે, કેમકે અત્યારે જ આપણે નિર્ણય કરવાનો છે કે 'આર્યાવર્તના હૃદય પરદેશી પંથના પ્રેમથી અદૂષિત રાખવું છે, કેમકે અત્યારે આપણા હિંદુત્વ તથા ઇસ્લામ વચ્ચે પસંદગી કરવાની છે. કેમને આપણી ભૂમિમાં આપણે મુસલમાન પાંચમી કતારને ચલાવી લેવાના નથી.

પાણીના મૂલ્યે સ્ત્રી ઉપયોગી પુસ્તકો રૂા. ૧૦ માં

આખો સેટ ખરીદનારને માત્ર રૂા. ૮ માં પોસ્ટેજ રજી. સાથે રૂા. ૨)

નીરંજના (શ્રી નિરૂપમાદેવી)	૩—૦	શાન્તિદા	૦—૧૨
સુન્દરીઓનો શણગાર ભા ૨ જો	૨—૮	યૌવનનાં સ્મરણો	૦—૧૨
વાંક વિનાની	૨—૮	ધર્મનો જય (પાકું)	૨—૦
સ્ત્રી કેળવણીનો ખરો ઉપયોગ	૨—૦	મેના-ગમ્બય યુદ્ધ (બે નવલકથા)	૩—૦
સત્યભામા (પત્નીની પસંદગી)	૨—૦	સુખશાન્તિ વિચારણા	૨—૦
સુશિક્ષિત સ્ત્રી	૨—૦		૨૩—૮

જીવનલાલ અમરશી મહેતા 'સ્ત્રીબોધ' ઓફિસ : પીરમશા રોડ : અમદાવાદ

પ્રો૦ શા૦ આ યુનિવર્સિટીમાં આ ફ્રેકફ્રીની પરિસ્થિતિ થઇ તે હું જાણતો નથી નોઆખલી તથા પંજાબમાં કતલેઆમ થયાનું હું જાણતો હતો પણ અહીં લગભગ ગામડા જેવા આ નાના ગામમાં તમે આવીને કાલ્પનિક વિરોધ માનવા લાગ્યા ત્યાં સુધી તો તેથી કોઇ જાનની વાતજ નહોતી.

બહાર સૂત્રોનો અવાજ સંભળાય છે.

શા૦ જો તમે મારી સાથે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં બોલાવવા માગતો હો તો હું કહીશ કે વિદ્યાર્થીઓ તથા આખી વસ્તીએ નિશ્ચય કર્યો છે કે ગૌમાંસ ખાતા મુસલમાનો સાથે ખાઇપીને તમારા જન્મના ધર્મનો દ્રોહ કરવાનું તેઓ ચલાવી લેશે નહિ. અને તેઓ રાધારાણી બૂમ પાડતાં પ્રવેશ કરે છે

રાધારાણી, બાપુજી ! બાપુજી ! સવારમાં આ બધી શી ધમાલ છે ?...હરિપ્રસાદ!

શા૦ (પત્નીને એક તરફ ખસેડીને) ચાલી જા હું તારા પિતા સાથે વાત કરૂં છું.

રા૦ રા૦ સમજી પણ બધું છે શું ? કદાચ હું તેમના વતી જવાબ આપી શકીશ. તમે જાણો છો કે તેના મંત્રી તરીકેનું બધું કામ હું કરૂં છું.

પ્રો૦ શા૦ રાધારાણી, ફક્ત થોડા વિદ્યાર્થીઓ આવ્યા છે. હરિપ્રસાદ મારા પર ગુસ્સે થયા છે. અને વિદ્યાર્થીઓ મારી પાસે વિરોધ દર્શાવવા આવ્યા છે.

રાધારાણી શાનો વિરોધ ?

શા૦ મુસલમાનોના ઘેર જઇને તેમની સાથે ખાવા પીવામાં તથા ડૉ. અહમદને ત્યાં આજ આઇને પાર્ટીમાંજ નહિ પરંતુ આજ ના વારની નિક્કાની વિધિમાં હાજરી આપવાનું આમંત્રણ સ્વીકારવાની તમારા પિતાની ભયંકર રીતભાત સામે વાંધો ઉઠાવવા.

રા૦ રા૦ પણ હરિ–તમે તો ગાંડા નથી થઇ ગયાને ? તમે શા માટે આટલી બૂમો પાડો છો ? તમે તો જાણો છો ને કે ડૉ મહમદ મારા પિતાના જૂના મિત્ર છે. તેઓ કેમ્બ્રિજમાં સાથે ભણતા હતા. ડૉ. મહમદ પોતાના બાળકોની માફક તમને તથા મને રાખે છે. અને કાલેજ તેઓએ ફળ તથા મીઠાઇ મોકલ્યાં છે વળી અમીના મારી સખી છે. હું તેના નિક્કામાં જઇશ તે મારા ક્રમમાં આવી હતી. તમને યાદ નથી ? થોડીવાર તો તમે તેનાથી અંજાઇ ગયા હતા.

શા૦ નકામી વાતો ન કર ! આ ગંભીર બાબત છે. આપણી માતૃભૂમિની આબરૂનો પ્રશ્ન છે.

રા૦ રા૦ તમે વિદ્યાર્થીઓએ ગોઠવેલ જલસામાં મેં હિંદમાતાનો વેશ લીધો હતો. એટલે કંઇક હું તેનું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવવાનો દાવો કરી શકું.

શા૦ ચાલી જા, દૂર થા–

પ્રો૦ શા૦ રાધારાણી, એ તને એમ કહેવા માગે છે કે તું રસોડામાં ચાલી જા ? મને ભય છે કે, તું નાની હતી ત્યારે મેં તારામાં આજ્ઞાંકિતપણાને પ્રોત્સાહન આપ્યું નથી, એટલે જો તું તારા પતિનો હુકમ ન માને તો મારો દોષ છે.

શા૦ પ્રોફેસર સાહેબ, જો તમે મને વધારે ગુસ્સે કરશો તો હું શું કરીશ તે કહી શકતો નથી, જુઓ હું તમને કહી દઉં. તમારે પ્રો–વાઇસ ચેન્સેલરના હોદ્દાનું રાજીનામું આપવું અથવા આપણા મહાન આર્ય પૂર્વજોના પંથમાં પાછા આવવું તે બે વચ્ચે તમારે નક્કી કરવાનું છે. તમારે નક્કી કરવાનું છે કે તમે આ ગંદા મુસલમાનો સાથે સંબંધ ચાલુ રાખવાનો છે કે જે ધર્મમાં તમે જન્મ્યા છો અને જે ધર્મને કચડી નાખવા આ મુસલમાનોએ હજારો વર્ષથી પ્રયત્ન કર્યો છે પરંતુ તેમ છતાં જેનો ધ્વજ હિંદમાં ચારે બાજુ ઉડી રહ્યો છે તે ધર્મને વળગી રહેવું. તમારે આ પ્રશ્નનો નિકાલ કરવાનો છે. તમારે નિર્બળતા અને બળ વચ્ચે પસંદગી કરવાની છે.

પ્રો૦ શા૦ પણ હરિપ્રસાદ, મારા પર આ વિચિત્ર પ્રકારનું ધારણ લાદવામાં આવે છે. તમે તમારા વતી બોલો છો કે પેલા વિદ્યાર્થીઓની વતી–

શા૦ મારા અને વિદ્યાર્થીઓ બન્નેની વતી–

રા૦ રા૦ પિતાની સામે દેખાવ કરવા તમે આ વિદ્યાર્થીઓને અહીં લાવ્યા છો તેમ તો તમારૂં કહેવું નથી ને !

શા૦ જો સાચું જાણવાથી તને મદદ રૂપ થઇ પડતું હોય તો, હા. મેં આ દેખાવની વ્યવસ્થા કરી છે.

રા૦ રા૦ શું! તમારા સસરાની વિરુદ્ધમાં! તમારા પોતાના શિક્ષક—જેના તમે વિદ્યાર્થી હતા તેની વિરુદ્ધમાં! '

પ્રો૦ રા૦ રાધારાણી, તેનું કંઈ નહિ. આ તો મતભેદનો પ્રશ્ન છે. આપણે જરૂર તે બાબત શાંતિથી વાત કરીશું જુઓ હરિપ્રસાદ, સાંભળો વિદ્યાર્થીઓને પાછા મોકલી પછી આપણે વાત કરીએ.

શા૦ તમારો જવાબ મેળવ્યા વિના તેઓ જવાના નથી! તે મુસલમાનોના નિકા પર તમે જવાના છો કે કેમ? જો તમે જવાના ન હોતો તેઓ શાંતિથી ચાલ્યા જશે પણ હજુ પણ તમે જે લોકો ગાય માતાને મારી ખાય છે, આપણી મૂર્તિઓને તોડે છે, જેઓએ આપણા સેંકડો પૂર્વજોને મારી નાખ્યા છે અને જેઓએ પંજાબ તથા સુવર્ણ ભૂમિ બંગાળનો શ્રેષ્ઠ ભાગ લઇ લીધો તેમની ધૂળ તથા ગંદકીથી યુનિવર્સિટીના સમસ્ત વાતાવરણને દુષિત કરવાના નિશ્ચય પર હો—હજુ પણ તમે આ જંગલી લોકોની સાથે મૈત્રી પર નિર્ભર હો તો વિદ્યાર્થીઓ—

રા૦ રા૦ હું પારૂ છું કે તમે કોઇના વિચારો વ્યક્ત કરી રહ્યા છો.

શા૦ આ જુઠાણું છે! આ બધા મારા અભિપ્રાય છે.

પ્રો૦ રા૦ બેટા, આટલો બધો ઉશ્કેરાઇ ન જા. તે તારી હલકી માન્યતા હશે.

રા૦ રા૦ પણ, બાપુજી, તે કોઇ ભૂગર્ભ સંસ્થાના સભ્યોને મળી રહ્યા છે. હું પણ તેમને મળી છું. તેમને મુસલમાનો પ્રત્યે સખત તિરસ્કાર હતો. તેણે મને તેમના જુલમની વાતો કહી. મેં તેમને કહ્યું કે આપણે હિંદુઓએ પણ હિંદુસ્તાનમાં તેટલીજ ભયંકર ક્રૂરતા આચરી છે, પણ હરિએ ભગવદ્ ગીતાનો શ્લોક ટાંકીને મુસલમાનોને મારી નાખવાનું ન્યાયી ઠરાવવા પ્રયત્ન કર્યો.

શા૦ મારી મજાક કરતી નહિ. મારા મિત્રોને મળ્યો તેમાં શું ખોટું થઇ ગયું? મેં તે વાત કંઇ છુપાવી નથી આપણા દુશ્મનો પણ પોતાનો વાંક કબુલ કરે છે. તારે સમજવું જોઇએ કે હવે આપણે સ્વતંત્ર થયા છીએ. આ લીગરોથી આપણે દબાઈ જવુ ન જોઇએ આપણે આપણા આર્યના વારસાનું—આપણા આર્યન લોહીનુ—રક્ષણ કરવાનું છે. આ ગંદી, ગોબરી, અધમ, કોમોને અલગ કરવાની છે ..

(બહાર ફરીથી ઘોઘાટ થાય છે)

પ્રો૦ રા૦ સ્વતંત્રતા! તિરસ્કાર, ખૂન, લૂટ, કાપાકાપીની સ્વતંત્રતા મેળવવા માટે આપણે આ સ્વતંત્રતા મેળવી છે? તમારે લોહીની તૃષાનો ત્યાગ કરવો જોઇએ અને આપણી પ્રાચીન સહિષ્ણુતાનું સ્મરણ કરવું જોઇએ. બેટા હરિપ્રસાદ, તમે આ શું નકામુ બોલી રહ્યા છો?

શા૦ આપણી સહિષ્ણુતાની હદ આવી રહી છે.

પ્રો૦ રા૦ હું ઇતિહાસકાર છું. હું તમને કહું કે તિરસ્કાર વૃત્તિની માફક આ જાતિ ભેદ આપણને હલકા પાડશે. હું છેલ્લા વીસ વર્ષોથી હિંદનો મારો ઇતિહાસ લખી રહેલો છું અને હું તમને કહું છું કે આપણે જ્ઞાતિ તથા પંથમાં ભળવા મંડયા તેથીજ આપણું સદૈવ પતન થયું છે. મુસલમાનો માટે તો જ્યારે આપણે પેઢીઓથી શાંતિમાં એક બીજા પાસે રહ્યા છીએ ત્યારે તમે જુના ભેદભાવોને શી રીતે સજીવન કરી શકો? ખાસ કરીને તેમનો મોટો ભાગ તો અહીના મૂળ રહેવાસીઓ છે અને ફક્ત સાત ટકા પર દેશથી આવેલા છે.

શા૦ શબ્દોની વાગજાળ! મારી ધીરજ ખૂટી ગઇ છે. આ મુસ્લીમો જઇને પાકીસ્તાન અને બંગાઈ—ઇસ્લામ લે છે અને ઉમાનિરતાવતી વાતો કરે છે આપણા આર્યાવર્તના અવયવે અવયવના ટુકડા થઈ રહ્યા છે. આર્યાવર્તનો નાશ થઈ રહ્યો છે તે તો જુઓ આ જગતમાં એકજ નિયમ છે. મારે તેની તલવાર હું નિર્બળતાને ચલાવી લેવા માગતો નથી. જે પ્રજામાં શકિત મજબુત હોય અને મજબુત હૃદય ન હોય તે ટકી શકે નહિ

[વધુ આવતા અંકે

'સૌબોધ' રજીસ્ટર્ડ નં. બી. ૧૦૭૦

બાલકુમાર

બાળકો માટેનો વિભાગ છૂટક ૮. ૫. સાથે કિ. ત્રણ આના

રમતમાં પ્રમાણિકતા

સદ્‌ગુણો ખીલવવા માટે બાળકોએ પ્રમાણિક રમત રમવી જોઇએ પ્રમાણિક થવા માટે નીચેના નીયમો પાળવાની પ્રતિજ્ઞા કરો

(૧) હું રમતમાં કોઇને છેતરીશ નહિ.

(૨) હું રમતમાં પૈસો પેદા કરવાની ભાવના રાખીશ નહિ

(૩) હું રમતને હલકી કે ક્રૂર થવા દઈશ નહિ

(૪) હું મારી સાથે રમનાર તરફ સભ્ય વર્તન રાખીશ

(૫) હું રમતમાં અંગત જસનો વિચાર કરીશ નહિ, પણું મારા આખા પક્ષની જીત માટે જ રમીશ.

(૬) હું જીતીશ તો ગર્વ નહિ કરું, હારીશ તો ચીડીઓ નહિ થાઉં

(૭) હું હમેશાં ખરા ખેલાડી જેવો સ્વભાવ રાખીશ.

કોઈ કહો

બાળક ખીલ્યાં સારાં,
માને બહુ હરખાયા,
પલક પલક કરમાતા,
એ ઘડી ઘડી મલકાતા
કોણે હશે સર્જ્યાં ?

બધાંય કાળા કાળાં,
બ્રહ્માએ કેવાં ઘડેલાં ?
અહો રંગે શું રૂપાળાં ?
કદી બને ના ભોળાં
એવાં કોણે અહિં સર્જ્યાં ?

નાના પણ વ્હાલાં બાલકડાં,
ઘરશોભાવે એવાં બાલકડાં,
નેતાને સમજાવે એવા બાલકડાં,
જગને હલાવાની શક્તિવાળાં
તેને કેમ હશે નહિ સર્જ્યાં ?

કોણે સર્જી આ ભારતવાડી ?
કોણ હશે બાળકની માડી ?
કોણે તેની ઉજ્જવળ કરી વાડી ?
"ઓચ્છવ"ને મ્હોં જાણવું હારી

ઓચ્છવલાલ અંબાલાલ ગાંધી

હાસ્યના રસગુલ્લા

જાહેર ખબરો

(૧)

જોઇએ છે.

જોઈએ છે એક નોકર હાથે લુલો, ઘરનું કામકાજ કરવા માટે અને એ ઉપરાંત બે નાના બાબા સાચવવા માટે જેમાં એકની ઉમર ૩૫ (પાત્રીસ) વર્ષ છે અને બીજાની ૫૫ (પચાવન) વર્ષ છે

લખો બોકસ નં. ૩૪૫

(૨)

વેચવાનું છે.

એક ખુરશી વેચવાની છે જેનાં બે પાયા તુટી ગયા છે, બેસવા માટે સુંદર છે બેસવાથી ચપટીઓ ભરાય છે હેડ ઓપીસરોને કામ આવે તેવી મફત વેચવાની છે, પણ કિંમત ફક્ત પા રૂ રાખવામાં આવી છે જેમને જોઇતી હોય તે નીચેનાં સરનામે ઉમેદવારી નોંધાવી જાય

ઠગાઈ મફતચંદ જુઠાચંદ
ન જાણુતા હોય તેવી પોળ
મળવાનો વખત રાતના ૧૩ થી ૩૩

(૩)

ખોવાયો છે.

મારા પુત્ર નામે ખોવાયારામ જે આજ રોજ ઘેરથી પૂછીને ભાંગી ગયો છે ખબર આપનારને સારો સાલમપાક અને નીચેનું ઈનામ આપવામા આવશે

ઈનામ
લાખ + રૂ + પીયાં   લખો, બોકસ નં. ૫૫૫

(૪)

નાટય કંપની.

ઉઘડે છે બધ થાય છે ઉઘડે છે થોડા વખતમા વધારે વખતમાં નાટય કંપની "શ્રી સત્તર એકટર અઢાર મેનેજર નાટય કંપની"

ગ્રાન્ડ ઓપનીગ તા ૩૨-૧૩-૧૯સો બપતાલીસ ના રાત્રે ૧૩ વાગે

આ નાટક કંપનીમાં અમારા જાણીતા કોમેડીયન શ્રી બિલાડીયા, ઉર્ફે મોંજરીયાક ઉદર, ઉર્ફે સુઆની સાથે લડાઈ કરી પ્રેક્ષકોને મનોરજન સાથે દિલગીરી આપશે

"જાણવા જેવું"

રણજીતકુમાર સાકરલાલ દલાલ ઈ. વ. ૧૪

યાંત્રિક મગજ	શોધનાર	એફ સી વીલીયમસ
પાપડનું યંત્ર	,,	થાટે
લઘુલીપી (short-Hand)	,,	ડુલિયસ ટિરો.
સાઈકલ	,,	ટુરીંગ કલબ
ઘડીઆળ	,,	ગેલીલીયો
ટક્ ટક્ અવાજ થાય નહિ તેવી ઘડીઆળ	શોધનાર	ફિલ ફોર્ડ
રેડીઓ	,,	માર્કોની
મોટર	,,	હેનરી ફોર્ડ
કેમેરા	,,	જોન બીપ ટ્રિસ્ટીપોક
ગ્રામોફોન	,,	એડિસન
આગબોટ	,,	રોબર્ટ ફુલ્ટન
ટ્યુબ–ટાયર	,,	ડનલોપ
વીજળી	,,	માઇકલ ફેરાડ
એંજીનનાં યંત્રો	,,	જેમ્સ વોટ
ડાયનામો	,,	આલ્ફ્રેડ નોબેલ
લીફ્ટ	,,	પારકલ
ફુવારો	,,	હેરો
થર્મોમીટર	,,	ગેલીલીયો
આગગાડી	,,	સ્ટીફનસન
ગરમી સગ્રહવાનું યંત્ર	,,	ડો મોરીયા ટેકીઝ (ઓ શોધક)
છાપકામ મુદ્રણાલય	,,	જહોન ગટેનબર્ગ
રેડીયમ	,,	મેડમ ક્યુરી

બાલ કુમાર હરીફાઇ

(૧) એક મણના એવા ચાર કાટલાં શોધી કાઢો કે જે વડે ૧ શેરથી ૪૦ શેર સુધીના વજનની કોઈ વસ્તુ આખા શેરમાં જોખી શકાય.

જવાબ

*

(૨) હિંદમાં આવેલું ચાર અક્ષરનું એક શહેર છે તેના અક્ષરો નીચે પ્રમાણે ગોઠવવાથી નીચે મુજબના અર્થ થાય છે તો તે શહેર કયું ?

૧ + ૨ શરીરનો એક અવયવ ૨ + ૪ પુરુષ
૨ + ૧ + ૪ના ભણવી તે ૩ + ૧ + ૪ અવાજ

જવાબ

*

(૩) એ શું ?

પાણી માંહે હું વસુ, પાણીથી રહું અલગ.
વૃત્તિ એવી હેઠે ધરે, પ્રભુ પાયે જન જગ
જવાબ

*

(૪) ગવર્નરોનાં નામ આપો

મુંબઈ, મદ્રાસ, બિહાર, આસામ, સંયુક્ત પ્રાન્ત, અને મધ્ય પ્રાન્ત.

જવાબ

*

(૫) દુનિયામાં સોથી મોટાં કોણ કોણ છે? અને ક્યાં આવેલાં છે?

૧ પર્વત ૨ સાગર, ૩ ધોધ,
૪ નદી, ૫ દિવાલ

જવાબ

*

બંધ તારીખ ૨૫ મી છે

આ પાંચ પ્રશ્નો પુછવામાં આવ્યા છે

જે હરીફોને પુસ્તક મોકલવાનું હોય છે તેમને ટ.ખ પેકીંગ, ના 'બે' આના મોકલવાના રહેશે. આ વખતે તદ્દન ખરાવાળાને 'ખંજન' નામની ચોપડી મફત આપવામાં આવશે. જે હરીફને 'ખંજન' ચોપડી ન જોઈએ તેને 'ભારતના ઇતિહાસની મહાન વિભૂતિઓ' જે સરકારી ઓર્ડર મુજબ પ્રાથમિક ધોરણ ત્રીજામાં ઇતિહાસ તરીકે ચાલે છે. તે સેટ આપવામાં આવશે પરંતુ આ ઇતિહાસ મંગાવનારે ૦-૬-૦ આના અને ટ. ખ ના બે આના મળી આઠ આના મોકલનારનેજ આપવામાં આવશે

દરેક હરીફોએ અંકની કીંમત ચાર આના પ્રવેશપત્ર સાથેજ મોકલવી તે વગર કોઈ હરીફને અંક મફત આપવામાં હવેથી આવશે નહિ.

શ્રીબોધ કાર્યાલય, પીરમશા રોડ, અમદાવાદ } ચંદ્રકાન્ત મહેતા મંત્રી

—:'કાગ પરી':—

અનુવાદકઃ-શ્રી દીનાનાથ જ. મહેતા

પરિયોની એક રાણી હતી તેને એક દિકરી હતી તે. ખુબ તોફાની હતી એ દેશની બધીજ પરિઓ એ છોકરીથી ત્રાસી ગઈ હતી એવામાં એક દિવસ એ છોકરીની માએ આકાશમા કાગડાનું ટોળું ઊડતું જોયુ—એટલે પોતાની દિકરીને પાસે બોલાવીને કહ્યુ કે 'તું કાગડો બની જાય તો મને ખૂબ શાંતિ વળે! એટલી તુ મને પજવે છે'

હજી તો તેની મા તેને આમ કહે છે ત્યાં તો છોકરી કાગડો બનીને ઊડી ગઈ પરિયોની રાણી બિચારી વીલે મોએ ટગર ટગર જોઈ રહી

ઊડતી ઊડતી પરી કાગડી તો એક ઘોર જંગલમાં આવી પહોંચી, અને ત્યાં ઝાડ પર એક માળો બનાવીને રહેવા લાગી એવામા એક દિવસ એક રાજકુમાર શિકારની પાછળ દોડતો દોડતો અચાનક ત્યાં આવી ચડયો

પરી કાગડીએ તેને કહ્યુ કે હુ પરિયોની રાજકુમારી છુ—મારી માના શાપથી હું કાગડી બની ગઈ છુ. આજે રાત્રે ફરી પાછી હું પરી બની જઈશ, એટલે તમે અહીંથી સીધાજ જજો આગળ જતાં એક બગીચો આવશે ત્યા તમે રોકાજો, અને મારી રાહ જોજો. હુ બરોબર મધરાતે આવી પહોંચીશ, પરંતુ જ્યારે હુ આવું—ત્યારે જો તમે સુતા હશો—તો તમે મને નહી મેળવી શકો, અને સોનાના કિલ્લામા પૂરી દેવામા આવી હશે

આ સોનાનો કિલ્લો ક્યા છે? તેની મને પોતાને પણ ખબર નથી

રાજકુમારે એની વાત સાંભળી લીધી, અને તરતજ તે કાગડી પરીના કહ્યા મુજબ તે દીશામાં સીધો ઉપડયો થોડી વારમાં રાજ કુમાર બગીચામાં આવી પહોંચ્યો—અને કાગડી પરીનો આવવાની રાહ જોવા લાગ્યો રાજકુમાર અડધી રાત સુધી તો બરોબર જાગતો રહ્યો, પણ અચાનક ઝોકું આવી ગયું, તે સવારેજ ઉંઘમાંથી જાગ્યો એને પોતાની જાત ઉપર ઘણો ગુસ્સો આવ્યો, અને પસ્તાવા લાગ્યો. "છેવટે તેણે તે પરી રાજકુમારીને કોઈ પણ પ્રયત્ને તે સોનાના કિલ્લામાથી છોડવવાનો નિર્ણય કર્યો તત્કાળજ તે સોનાના કિલ્લાની શોધમાં ઉપડયો ચાલતાં ચાલતાં તે એક વિશાળ રાજમહેલ પાસે આવી પહોંચ્યો, એ રાજમહેલના દરવાજે એક રાક્ષસ ઉભો હતો

રાજકુમારે નમન કરીને કહ્યુ 'મામા પ્રણામ' રાક્ષસ સમજ્યો કે-આ મારો ભાણેજ છે, એટલે એણે ખુબ હેત પૂર્વક તેને આવવાનું કારણ પૂછ્યું, રાજકુમારે પોતાના આવવાનું કારણ કહી સંભળાવ્યુ

રાક્ષસે કહ્યુ 'સોનાનો કિલ્લો તો અહીથી હજારો માઈલ દૂર છે

ભાણાભાઇ, અને તે કાચના પહાડ ઉપર આવેલો છે જે કોઈ કાચના પહાડ પર ચડે છે, તે લપસીને પડી જાય છે, પરંતુ તને હું એક ઉડ તેવો પવનવેગી ઘોડો આપુ છું"—તે તને એક પળવારમા એ સોનાના કિલ્લામા પહોંચાડી દેશે

રાજકુમાર તે ઉડતા ઘોડા ઉપર બેસીને સોનાના કિલ્લામા પહોંચી ગયો, પરિયોની રાજકુમારી તેને આવેલો જોઈને બહુજ ખુશ થઈ.

રાજકુમાર પરિયોની રાજકુમારીની સાથે ઘોડા ઉપર બેસીને ઉડતો-ઉડતો પોતાના નગરમાં આવી પહોંચ્યો. બન્નેનાં ખૂબ ધામ-ધુમથી લગ્ન થયા, અને સુખપૂર્વક રાજ્ય કર્યું.

અજબ દેશ

(૩)

"ચાડીયાભાઈ"

ચમેલી સાજના એક સુંદર મકાન આગળ પહોંચી. એ એક મોટા માણસનું મકાન હતું, દુષ્ટ ડાકણ મરી જવાના સમાચાર સાંભળી લોકો મકાનની સામેના મેદાનમાં આનંદ ઉત્સવ કરતાં હતાં. નાચવાની, ગાવાની અને વગાડવાની ધૂન જામી હતી. ખાવા પીવાના સામાનની પણ કમીના ન હતી, ચમેલીને દેખીને એ લોકોએ તેને પ્રેમથી બોલાવી અને ભોજન કરાવ્યું. તેમનાં બાળકો કાળિયાને દેખીને ખૂબ ખૂશ થઈ ગયાં.

ચમેલીનાં નીલા રંગનાં કપડાં અને તેની પાસેના કડાં દેખીને લોકોએ કહ્યું 'તમો મોટાં જાદુગરણી લાગો છો.'

ચમેલીએ આ વાત ઘણી વાર સાંભળી હતી એટલે તે ચૂપ રહી, રાત પડી એટલે તેઓ ચમેલીને ઘરમાં લઈ ગયાં અને એક મોટા સરસ ઓરડામાં તેને સુવા માટે બિછાનું કરી આપ્યું, કાળિયો બિછાના પાસે બેસી ગયો.

સવાર થતાં ચમેલી તેના રસ્તે ચાલી નીકળી. બધાં લોકો ચમેલીને ત્યાં રહેવા માટે જદ કરવા લાગ્યાં, ઘણી ચમેલીએ ના પાડી, કારણકે તે જાણતી હતી કે અલકપૂર ગયા સિવાય તે તેના ઘેર પાછી જઇ શકે એમ ન હતું, એટલે ગમે તે ભોગે અલકપૂર ગયા સિવાય ચાલે એમ ન હતું.

ચાલતાં ચાલતાં સુરજ દેવ ઉગ્યા. ધીમે ધીમે તાપ વધવા લાગ્યો, ચમેલીને તાપમાં ચાલવાનું કઠણ લાગવા માંડ્યું. થોડેક છેટે અનાજના છોડવાઓથી લચી પડેલું ખેતર દેખાવા લાગ્યું, ત્યા બેસીને થાક ખાવાની ચમેલીની મરજી થઈ. નજીક જતાં જણાયું કે ખેતરના માલીકે પંખીઓને ઉડાડી મુકવા ઘાસનો એક આદમી બનાવી વાંસડા સાથે બાંધ્યો હતો માથાની જગાએ ઘાસની પોટલી પર વેલાઓ લપેટી શાહી વડે નાક, કાન, મોં વગેરે બનાવ્યું હતું. ફાટેલાં જુનાં નીલા રંગનાં કપડાં પહેરાવેલાં હતાં, માથા પર ટોપી અને પગમાં જોડા પણ હતા ચમેલી આ માણસને નવાઇથી જોઇ રહી. અરે, આતો આંખો મટમટાવે છે! ચમેલી અચરજ પામી ઘાસનો માણસ અને આંખો મટમટાવે?

ચમેલી વાંસડા પાસે જઈને ઉભી રહી કાળિયો ભસ ભસ ભસવા લાગ્યો. ચમેલીને પાસે આવેલી દેખી ઘાસનો આદમી બોલ્યો 'તું સારી તો છેને?'

ચમેલીના અચરજનો પાર ન રહ્યો, તે બોલી, શું તમે બોલી શકો છો?'

તેણે કહ્યું. હું કેમ ન બોલી શકું? તું કોણ છે? તારું નામ શું? મારું નામ તો શ્રીમાન ચાડિયાભાઈ છે, હું જન્મથીજ અહિં ટીંગાએલો છું. ઘણા દિવસથી કોઈ માણસનું મો મેં જોયું ન હતું. એટલે તને દેખીને કે વાતો કરવાની ઈચ્છા થઈ.

ચમેલી વિચારવા લાગી કે અજબદેશની

અટલે ત્યાં વનમાં દાખલ થઈ તેને તો ઉંઘ ચેન જતું હતુ ને

ચાડિયાભાઈ કહે. 'રસ્તો જંગલમાં જાય છે તો બહાર જવાનો પણ મારગ હશે, આ રસ્તે અકબપૂર જવાનું છે તો આપણે આ રસ્તેજ અકબપૂર જઈશું'

ચમેલી કહે 'એમાં તમે શું નવી વાત કહી! એ તો બધાં જાણે છે. ત્યારે ચાડિયાભાઈ કહે, એટલે તો હું આ બતાવી શકું છું, જો સમજી-વિચારીને બતાવવાનું હોત તો હું કેવી રીતે બતાવી શકત?'

વનમાં ઘોર અંધારું હતું ચમેલીને કંઈ દેખાતું ન હતું, પણ કાળિયો અને ચાડિયાભાઈ સારી રીતે દેખી શકતા હતા. ચમેલી ચાડિયાભાઈનો હાથ પકડીને ચાલવા લાગી, અને કહેવા લાગી 'ક્યાંય રહી શકાય જગ્યા હોય તો કહેજો, રાતે ત્યાં વાસો કરીએ'

થોડે દૂર ગયા પછી ચાડિયાભાઈ "થોડે છેટે એક લાકડાનું ઘર જણાય છે, જઈશું?'

ચમેલીએ હા કહી તેઓ લાકડાના ઘરમા પહોંચ્યાં. ત્યાં કોઈ ન હતું સુકાં પાંદડાંઓનું એક બિછાનું પડેલું ચમેલી ખૂબ થાકી ગઈ હતી, તે પર બેઠી અને સુઈ ગઈ કાળિયો તેની એક ખુણે બેઠો ચાડિયાભાઈને સુવ બીલકુલ જરુર ન હતી એટલે તેઓ ખુણામા ચુપચાપ ઉભા રહી આખી પહેરો ભરવા લાગ્યા. (અપૂર્ણ

બાળકો માટેનું ઉત્તમ માસિકપત્ર

બાલકુમાર

તંત્રી . ચંદ્રકાન્ત મહેતા.

વાર્ષિક લવાજમ [redacted]ભામાં રૂા. ૨-૦-૦ પરદેશ માટે રૂ. ૩-૦-૦

[redacted] ફક્ત માટે | ત્રના ગ્રાહક જાન્યુઆરી

[redacted] શકાય છે. આજેજ આપનું

[redacted] મોકલી ગ્રાહક બનો. વાર્ષિક

[redacted]ીન બાલસાહિત્યનું પુસ્તક મફત મળે છે

લખો:

બાલકુમાર C/0 સોબોધ કાર્યાલય

પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

૯૪ • અંક ૨
ફેબ્રુઆરી
૧૯૫૦

તંત્રીઓ
જરબાનુ નમરાઈ
કૈલાસપ્રસાદ દેસાઈ

મંત્રી
ચંદ્રકાન્ત મહેતા
ગીરગામ રોડ
અમદાવાદ

આઠ આના

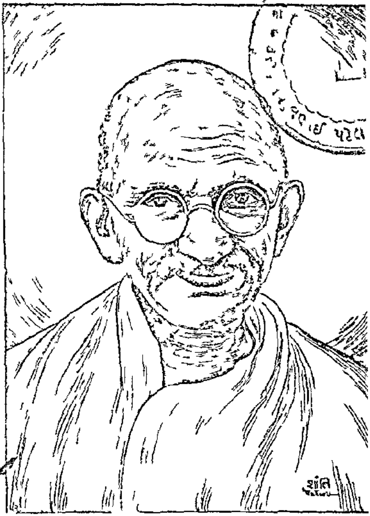

સ્વતંત્ર ભારતના સર્જનહાર

સ્ત્રીબોધ

સસ્તી કિંમતે મળતાં પુસ્તકો

ગુજરાતના જાહેર પુસ્તકાલયો, સંસ્થાઓ માટે. આ પાનું કાઢી મોકલનારને જ
દરેકની એકેક નકલ આ યોજના મુજબ ફક્ત માર્ચ ૧૯૫૯ સુધીજ
રોકડેથી આપવામાં આવશે.

(પેકિંગ, પોસ્ટેજ અથવા રેલ્વે નૂર જુદું) સ્ટોકમાં હશે ત્યાં સુધી મળશે.

મુળ કીંમત		હાલ લેવાની કીંમત
૨-૮-૦	અજામેગનો અષ્ટતસિદ	૧-૮-૦
૨-૮-૦	અભાગિની (નવલકથા)	૧-૮-૦
૦-૮-૦	ઇન્દીરા (જવાહરના) પત્રો	૦-૬-૦
૧-૮-૦	આયુર્વેદ	૧-૦-૦
૨-૦-૦	એડીસનનું જીવન ચરિત્ર	૧-૦-૦
૧-૦-૦	ગોખલેનું જીવન ચરિત્ર	૦-૧૨-૦
૧-૦-૦	સાગરિકા (સચિત્ર)	૦-૮-૦
૨-૮-૦	કથા મંજરી ભાગ ૧ લો	૧-૮-૦
૨-૮-૦	સદર ભાગ ૩ જો	૧-૮-૦
૦-૮-૦	કર્પૂર મંજરી	૦-૪-૦
૦-૬-૦	શ્રી કૃષ્ણ જીવન	૦-૩-૦
૧-૮-૦	ગીતા પરિચય	૦-૮-૦
૩-૮-૦	ગુલામી વેપાર ભા. ૧-૨	૨-૮-૦
૦-૧૦-૦	ગોખલેનાં વ્યાખ્યાનો ભા ૧	૦-૬-૦
૦-૧૦-૦	ગોખલેનાં ,, ભા ૨	૦-૬-૦
૧-૮-૦	જીવન સુધારણાના સન્માર્ગ ભા. ૧-૨	૧-૦-૦
૧-૧૨-૦	તપત્યાખ્યાન	૧-૦-૦
૧-૦-૦	પશુમાંથી દેવ	૦-૮-૦
૧-૪-૦	પ્રમાણિક કેમ થવાય?	૦-૧૦-૦
૦-૮-૦	પ્રભાવતી	૦-૪-૦
૦-૧૨-૦	પાંડવગુપ્ત નિવાસ	૦-૬-૦
૧-૪-૦	પ્રવાસીના પત્રો	૦-૧૨-૦
૦-૧૦-૦	પ્રહ્લાદ (નાટક)	૦-૪-૦
૦-૧૦-૦	પૃથ્વીરાજ ચહુઆણ	૦-૫-૦
૨-૮-૦	પ્રેમાદેવી	૧-૮-૦
[illegible]	[illegible]	૦-૧૦-૦
[illegible]	પ્ર[illegible]	૦-૪-૦
[illegible]	[illegible]ની બલીહારી	૦-૮-૦
[illegible]	[illegible] ને ડાંખો	૧-૦-૦
[illegible]	[illegible]	૧-૦-૦
૧-૦-૦	ભવભૂતિ ને કવિદેવની નાટ્યકથાઓ	૦-૧૨-૦
૦-૮-૦	ભોળી જમના	૦-૬-૦
૩-૦-૦	મગદી રીવાંસેન ભા ૧-૨	[illegible]
૧-૦-૦	મૃચ્છકટિક ને મુદ્રારાક્ષસ	૦-૧૦-૦
૦-૮-૦	માનવવિચાર ને તેની શક્તિઓ	૦-૪-૦
૨-૦-૦	મુક્તિમાળા	૧-૦-૦
૦-૬-૦	મેટરલીંકના નિબંધો	૦-૩-૦
૨-૦-૦	યાત્રી ઉર્મિલા	૧-૮-૦
૧-૦-૦	યૌવનનાં સ્વપ્નો	૦-૮-૦
૨-૦-૦	રત્નાવળી (સચિત્ર)	૧-૮-૦
૩-૪-૦	વિદ્યાવિહારી ભા ૧-૨	૨-૪-૦
૦-૮-૦	વાત કહેતાં	૦-૬-૦
૪-૦-૦	વસંતસ્મારક ગ્રંથ	૩-૦-૦
૨-૮-૦	સુંદરીઓનો શણગાર ભા ૨	૦-૮-૦
૧-૪-૦	સ્વામી વિવેકાનંદ	૦-૧૦-૦
૨-૮-૦	સંવાદ ગુચ્છ	૨-૦-૦
૮-૦-૦	શબ્દાર્થ ગીતાંજલી	૧-૮-૦
૨-૦-૦	સુશિક્ષિત સ્ત્રી	૧-૮-૦
૨-૦-૦	સંસારી કે સંન્યાસી	૧-૦-૦
૦-૮-૦	સ્વર્ગની સામગ્રી	૦-૪-૦
૧-૦-૦	સંવાદ પુષ્પમાળા ભા. ૧-૨	૦-[illegible]-૦
૦-૮-૦	સ્ત્રીઓ અને સમાજસેવા	૦-૬-૦
૦-૧૨-૦	સ્વૈદ ગીતા	૦-૬-૦
૦-૧૦-૦	સદ્‌બોધ વાર્તાવળી ભા. ૧-૨	૦-૬-૦
૨-૦-૦	સુખશાંતિ વિચારણા	૧-૦-૦
૨-૦-૦	સત્યભામા (નાટક)	૧-૦-૦
૨-૦-૦	સ્ત્રીકેળવણીનો ખરો ઉપયોગ	૧-૦-૦
૩-૦-૦	વીરમતી	૨-૦-૦
૩-૦-૦	દેશ-દર્શન	૨-૦-૦
૧૪-૮-૦	શ્રી[illegible]ચંદ્ર ભા ૧ થી ૪	૧૦-૦-૦
૪-૮-૦	હિન્દુ ધર્મની ગાદમાળા	૩-૦-૦

[illegible] મહેતા. પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

સ્ત્રીઓ માટે ખાસ તૈયાર
કરાવેલાં ઉત્તમ

૧૦ પુસ્તકો

રૂા. ૫—૪—૦ માં

સ્ત્રીઓ માટે ખાસ આ પુસ્તકો તૈયાર કરવામાં આવ્યાં છે. માટે બહેનોએ આ સેટ તુરત મંગાવી લેવો.

૧. કલા અને કલાકાર	કિં. રૂ.	૧
૨. સૌંદર્ય અને શણગાર	,,	૧
૩. ભરત–ગુંથણ	,,	૧
૪. નારી, લગ્ન અને પ્રકાશ	,,	ાા
૫. આદર્શનારી આનંદી	,,	૧
૬. મીઠી મધુરી વાનીઓ	,,	ાા
૭. પ્રસવ–બાળઉછેર	,,	૧
૮. સામાજિક રીવાજો સંસારની સફળતા	કિં રૂ.	ાાા
૯. વ્રતો–તહેવારો,	,,	૧
૧૦. માવજત–કલા	,,	૧

આ દશ ઉત્તમ પ્રકાશનોનો સેટ રૂ. ૫–૪–૦ મળે છે. છુટક જોઈએ તો છાપેલી કીંમતે મળશે.

લખો :—

જીવનલાલ અમરશી મહેતા.

પીરમશા રોડ અમદાવાદ.

રૂ

સુપોર્ટ બજારના ખેલાડીઓ માટે મોટી મોટી જાહેરાતોથી આઘા રહો. અને અમારી આગાહી પ્રમાણે ચાલીને મન માન્યું ધન પેદા કરો.

ફેબ્રુઆરી ૧૯૫૦

સોમથી બુધ બંધ ભાવ ધારણા

તા.	૬–૭–૮	૩૦૯૮,૯૩,૯૧
,,	૧૩–૧૪–૧૫	૩૦૯૫,૯૦.૯૮
,,	૨૦–૨૧–૨૨	૩૦૯૨,૯૭,૯૫
,,	૨૭–૨૮–૧	૩૦૯૧,૯૬,૯૪

આ જણાવેલ ભાવ જરૂર થશે. ખાત્રી માટે અમોએ આપેલી આગાહી જાન્યુઆરી માસની ગયા અંકમાં જુઓ.

ગુરુથી શની માટે

આઠ આનાના સ્ટેમ્પ મોકલનારને આપવામાં આવશે, લેભાગુ એઇમાનોએ ખોટો પત્રવહેવાર કરવો નહિ.

અમારા સ્ટોલ ઉપરથી દરેક જાતના છાપાઓ જેવાં કેઃ—

સ્ત્રીબોધ	માસિક	ચિત્ર ભારતી	અઠવાડીક
તસવીર	,,	છાયા	,,
બાલમિત્ર	,,	બેગમ	,,
બાલજીવન	,,	ચિત્રપટ	,,
વેણી	અઠવાડીક	ન્યુ અમેરીકન કેન્ટર	,,
મોજમજેહ	,,	વફાદાર	,,
બે ઘડી મોજ	,,	પ્રકાશ	,,
મનોહર	,,		

આ ઉપરાંત દરેક પેપરો રાખવામાં આવે છે. વધુ માટે લખો.

ગુજરાત પેપર સ્ટોલ

અશોક ટોકીઝ

છોકરાંઓ માટે!

ડોંગરેનું બાલામૃત

પીવાથી હૃષ્ટ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાંના ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક:—કે. ટી. ડોંગરે કાં. મુંબઇ-૪.

એલ્યુમિનિયમનાં વાસણો

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલાં રસોઇ માટે
સર્વોત્તમ સ્વીકાર્યાં છે.

'ક્રાઉન' માર્કાવાળાં વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે એટલે તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે. વજનમાં હલકાં, કલાઈ કરાવવાની કડાકૂટ નહિ, ઘાટમાં સુંદર અમારાં એનોડાઈઝ્ડ કરેલાં રંગીન વાસણો ભેટ માટે અજોડ મનાય છે.

જીવણલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ.

—: ક્રાઉન બ્રાન્ડ વાસણોના બનાવનારાઓ :—

કલકત્તા — મુંબઈ — મદ્રાસ — રાજમહેંદ્રી — રંગુન — એડન

વર્ષ ૯૪
અંક ૨ જો
ફેબ્રુઆરી
૧૯૫૦

તંત્રીઓ :
કેશપ્રસાદ દેસાઇ
જરબાનુ કામરાજી

મંત્રી :
ચંદ્રકાન્ત મહેતા
પીરમશારોડ–અમદાવાદ.

લવાજમ :
દેશનું રા. ૬–૦ ૦
પરદેશનું રૂ ૭–૮–૦
અનાવીલ માટે
રૂ. ૪–૪–૦

ભેટ પુસ્તકના રજીસ્ટરના
૦–૪–૦ વધુ મોકલવા.

સ્વ. કવિ શ્રી. ન્હાનાલાલ દલપતરામ કહે છેઃ—

ગુજરાત અને સ્ત્રીઓ

બ્હેનો ! આપણે સૌ ગુર્જરીનાં સંતાન છીએં, ગુર્જરીનો યશ અને મહિમા આંપણે હાથ છે. માબાપની કીર્તિ અપકીર્તિ હમેશાં સંતાનના હાથમાં હોય છે. ગુર્જરીની લાજ અને શોભા પણ આપણેજ સાચવવાની ને વધારવાની. ગુજરાતનાં ખંત ને ઉદ્યોગ, ગુજરાતની વ્યાપાર કુશળતા, ગુજરાતનાં સાગર ઉપરના સાહસ, ગુજરાતનાં ડહાપણ અને દૂરઅંદેશી ગુજરાતની ભક્તિ અને પરોપકારિતા, ગુજરાતના શાન્તી યુગના પરાક્રમ, ગુજરાતની મધુરતા, સુંદરતા પુણ્ય ભાવના. ઓ ભાવી ગુજરાતની માતાઓ ! એ અમારી આશાઓ તમારા ધાવણમાં છે. ગુજરાતના વીર પુરુષો, ગુજરાતનાં તત્ત્વચિંતકો, ગુજરાતના રાજનીતિજ્ઞો, ગુજરાતના કવિઓ ભક્તો દાનેશ્વરીઓ; ઓ ગુજરાતની જનનીઓ ! આ સહુ મહાપુત્રો તમારા જડ અને ચેતન દેહમાં સંચેલા છે. મિસરથી માંડી સારો પશ્ચિમ આફ્રિકાનો કાંઠો આપણા ગુજરાતીઓએ ખીલાવ્યો હતો. અરબસ્તાનથી આદરી સારો અરબી સમુદ્ર અને હિન્દી મહાસાગર ડહોળી નાખી જાવા, સુમાત્રા અને ચીન સુધી આપણાં ગુજરાતી વહાણો સફર ખેડતાં. એ સમુદ્રો તો આપણા પુરાણા ખલાસીઓને મન મોટા સરોવરો જેવા હતાં. સુરત અને ખંભાત જેવાં બંદરો હતાં. દ્વારકા અને પ્રભાસ જેવાં તીર્થો હતાં આ અલબેલી મુંબઈ નગરીની જાહોજલાલી ખીલવનારા ભાટિયા, કપોળ અને અન્ય વૈશ્યો, પારસી, ખોજા, મેમણ એ સહુ આપણાં ગુર્જર માતાનાં સંતાન છે. બ્હેનો ! એટલું સ્મરણમાં સંચી રાખજો કે જ્યાં જ્યાં ગુર્જરી ભાષા બોલાય છે ત્યાં ત્યાં ગુજરાત જ છે. ગુજરાતનાં એ પુરાણાં પરાક્રમ અને દૈવી સંપત્તિના વિજય હજી આથમ્યા નથી. એ વિજયને વધારે યશવન્તા કરે એવાં સંતાન ગુર્જર દેવીને ખોળે મુકજો. એ કીર્તિને વધારે ઉજ્જ્વલ કરે, પાવન કરે એવા મહાત્યાગ પુત્રો અને દેવ પુત્રીઓની જનની થજો. બ્હેનો ! દેવો પણ તમારે પેટે અવતરવા ઇચ્છે એવાં ઉજળાં અને પવિત્ર તમો સૌ રહેજો.

સં: સી. જે. મહેતા.

વારિ વારિ જાઉં વારણે

વારિ વારિ જાઉં વારણે રે મા,
માજી તને વંદન વારંવાર રે હો આઈ અંબિકા રે મા
આશા ધરિ હું આવિયો રે મા.
ગાવા તારા હો ગુણગાન રે —હો આઈ.
ગોવાળે ચારી તારી ગાવડી રે મા.
દર્શન દીધાં ગબ્બર.ગોખ રે —હો આઈ.
કંચન જવ તેં આપીયા, રે મા.
માડિ તારી માયામાં ભૂલ્યો ભાન રે —હો આઈ.
માડિ તારી પારે શિવાજી આવીયા રે મા.
આપી શક્તિ ને કીધી સહાય —હો આઈ.
ભક્ત સુદર્શન ભાવથી રે મા.
બેઠો ધૂન લગાવી તારે દ્વાર રે —હો આઈ.
બાળા સ્વરૂપ ધરી આવીયા રે મા.
રાખી શરણાગતની લાજ રે —હો આઈ.
વહાણે મુંઝાણો વાણીયો રે મા.
શુભ લઈને તાર્યું વહાણુ રે —હો આઈ.
કૈતથી રાણાજીએ વીનવ્યાં રે મા.
ગબ્બર ગોખ બિરાજે મોરી માત રે —હો આઈ.
નરનારી માને તારી માનતા રે મા.
દુખિયા સુખ પામે તારે દ્વાર રે —હો આઈ.
બ્રહ્માદિ દેવ ભજે ભાવથી રે મા.
માજી તમે દેવોના ટાળ્યાં દુઃખ રે —હો આઈ.
કળિયુગમાં એક તું જાગતી રે મા.,
ઘેર ઘેર જાગે તારી જ્યોત રે —હો આઈ.
ગોવિંદને મા તારો આશરો રે મા.
જેવો તેવો છું તારો બાળ રે —હો આઈ.
પાયે પડીને વીનવું રે મા.
આપજો ક્ષમા ને, તારજો બાળ રે —હો આઈ.

આવો એકવાર

ઓ મા આવો એકવાર, નૈયા મધદરિયે ડુબતી.
મારગ મુક્તિનો બતાવ, ,, ,, ,,
આશાના સાગરમાં અથડાતો માનવી.
મા મા પુકારું, મા તું તાર નાવડી.
જીવન તારે આધારે ઓમા, નૈયા મધદરિયે ડુબતી.
મોહ માયા મમતાનાં મોજાં મુઝાવતાં.
દુનિયાના રંગમાં મનડું ડોલાવતાં.
અંબા આવી ઉગાર ઓમા, નૈયા મધદરિયે ડુબતી.
સંસાર સાગરથી નાવડી તારજો.
બાળ ગોવિંદની ભાવના સ્વીકારજો.
દર્શનની રાખું અભિલાષ, નૈયા મધદરિયે ડુબતી.

☆

અંબાના ગીતડાં ગાવા

અંબાના ગીતડાં ગાવા, તું આજાં માની પાળે.
આનંદના લ્હેવા લાવા, તું આજા માની પાળે.
મા વિના નથી સગાઈ, અંબાને ભજીલે ભાઈ.
છોડીને કાવા દાવા, તું આજા માથી પાળે.
તું મા મા કરતો જાજે, ને માનસરોવર ન્હાજે.
તું પાપ તારા ધોવા, તું આજા માની પાળે.
કાયમ નથી રેવાનું, એક દિન સૌને જવાનું.
જે થવાનું તે થવાનું, તું આજા માની પાળે.
લોહી માંસ ભરેલી કાયા, શાને લાગી તને માયા.
તું માનો બાળક થાવા, તું આજા માની પાળે
તને માની ,ઝાંખી થાશે, ને દુઃખડા તારા જાશે.
તારૂં જીવન સફળ થઇ જાવા, તું આજા માની પાળે.
અંબાના જે ગુણ ગાશે, પાપી પણ પાવન થાશે.
તું અંબા ધુન લગાવા, તું આજા માની પાળે.
મા મસ્ત બનીને આવો, ગોવિંદને હેત લગાવો:
બાળકને લગની લગાડો, તું આજા માની પાળે:

"રાષ્ટ્રભાષા હિન્દી હોઈ તેનું જ્ઞાન ધીમે ધીમે ગુજરાતી જાણનારાઓએ લેવું જરૂરી છે. તેથીજ અહીં "સૌંદર્ય સૃષ્ટિ" હિંદીમાં આપવામાં આવેલ છે. લીપી ગુજરાતી છે. ભાષા હિંદી છે."
—મંત્રી

લજ્જા

સ્રિયોં કો પહલે હી લજ્જા કી રક્ષા કરની ચાહિએ। લજ્જા કે સમાન સ્રિયોં કે લિએ ઔર ભૂષણ નહીં હૈ। પહલે સસુરાલ જાતે હી જબ વે બાતેં તક નહીં કર સકતીં તબ ઈસી લજ્જા કી સહાયતા સેં વે સબ કો પ્રિય હો સકતી હૈં। લજ્જાવતી રમણી કો કૌન નહીં પ્યાર કરતા ! લજ્જાવતી રમણી કિસકા મનોરંજન નહીં કરતી ? જીસમેં રૂપ નહીં હોતા, લજ્જા હોને પર વહ ભી રૂપવતી માલૂમ હોતી હૈ। લજ્જા ન હોને પર રૂપવતી રમણી ભી બુરી માલૂમ હોતી હૈ। ઇસ સત્યકા શાયદ તુમ સબ ભી અનુભવ કરતી હોગી। વાર્નિસ લગે બિના જૈસે મિટ્ટી કી પુતલી નહીં દિખાઇ દેતી, અદ્ભુત સુન્દર પુતલી ભી બિલકુલ બેરૌનક દિખાઇ દેતી હૈ; વૈસે હી સ્રિયાં ભી લજ્જા કે બિના શોભા નહીં પાતીં, પરમ સુન્દરી ભી બિલકુલ મલિન ઔર શોભાહીન માલૂમ હોતી હૈ। ઈસલિએ યદિ સસુરાલવાલોં કા મનોરંજન કરના ચાહતી હો તો લજ્જા કા ત્યાગ ન કરના, ઉસે અચ્છી તરહ સે અપનાના। અનેક મૂર્ખ સ્રિયાં લજ્જા કી મહિમા નહીં સમઝતીં—ન સમઝ કર સ્વાધીન ભાવ સે ઇસકે ઉસકે સાથ હંસી મજાક કરને કો હી અપને ગુણોં કે પ્રકટ કરને કા પ્રશસ્ત પથ સમઝતી હૈ। વે શાયદ સોચતી હૈં કિ, અધિક બાતેં કરને સે, ચટપટ ઉત્તર પ્રત્યુત્તર દેનેસે અથવા પુરુષોં કે સમાન સ્વાધીનતા દિખાને સે હી લોગ ઉનકો અધિક બુદ્ધિમતી ઔર શિક્ષિતા સમઝેંગે। યહ ઉનકી બહુત બડી ભૂલ હૈ। લજ્જા કે આવરણ કે બિના કોઈ ભી સ્ત્રી કિસી પુરુષ કા મનોરંજન નહીં કર સકતી—પરિવાર કી સ્રીયાં ભી નિર્લજ્જા સ્ત્રી સે ઘૃણા કરતી હૈ।

લજ્જાવતી હોને સે ઔર ભી એક સુવિધા હોતી હૈ। લજ્જાવતી રમણી સે સભી ડરતે હૈ, ઉસકી ભક્તિ ઔર સમ્માન કરતે હૈ। ચપલા રમણી કા કભી કોઈ સમ્માન નહીં કરતા। 'ક' અક્ષર ભી ન પહચાનનેવાલી અનેકોં લજ્જાવતી રમણિયોં કો હમને નાના પરીક્ષોત્તીર્ણ ચપલા રમણિયોં કી અપેક્ષા અધિક ભક્તિ, શ્રદ્ધા ઔર સમ્માન પાતે દેખા હૈ। ઈસલિએ તુમ સબ બડે યત્ન સે સદા લજ્જા કી રક્ષા કરના। ફિર ભી કભી અતિ ન કરના। અતિ કરના કિસી તરહ અચ્છા નહીં। અનેક સ્રિયાં લજ્જા કી માત્રા ઈતની બઢા દેતી હૈં, જિસકા પરિણામ બુરા હો જાતા હૈ। કોઈ કામ કરને કો કહને પર વે કામ નહીં કરતીં; સામને બૈઠી હૈ, સ્વામી શાયદ બીમારી કે કારણ ચારપાઇ પર છટપટા રહા હૈ, લજ્જા કે મારે વે સ્વામી કી સેવા-શુશ્રૂષા નહીં કરતી, આધે હાથ કે બજાય એક હાથ કા ઘૂંઘટ ખીંચ લેતી હૈ। ઈસ પ્રકાર અનુચિત લજ્જા સે યદિ મંગલ ન હુઆ, કેવલ અમંગલ હી હુઆ તો ઉસસે લાભ ક્યા ? ઈસલિએ સંભવ કે અનુસાર કરના ચાહિએ। અધિક લજ્જા દિખાને કે કારણ કર્તવ્ય કી અવહેલના કરના ઠીક નહીં।

ફિર લજ્જા કરને મેં પાત્રાપાત્ર કા ભી વિચાર કરના હોગા। જો જીતના હી માન્ય ઔર અપરિચિત વ્યક્તિ હૈ, ઉસકે નિકટ ઉતની અધિક લજ્જા કરની હોગી। કોઈ કોઈ સ્રિયાં સાસ સસુર, સ્વામી ઔર સસુરાલ કે અન્ય લોગોં કે નિકટ લજ્જા કરના યથેષ્ટ સમઝતી હૈં; દૂસરે કિસી કે નિકટ લજ્જા કરને કી વૈસી જરૂરત નહીં સમઝતી, યહ બડી કુપ્રથા હૈ। અપને ઘરવાલોં કે નિકટ યદિ તુમ જરા અસંયત ભી રહો તો હાનિ નહીં। કિન્તુ દૂસરોં કે નિકટ અપરિચિતોં કે નિકટ નિર્લજ્જા ન બનના। ઇસસે તુમ્હારી ઔર તુમ્હારે કુલ દોનોં કી નિન્દા ઔર અપમર્યાદા હોગી। એસી અનેક સ્રિયોં દેખી જાતી હૈં, જો સસુર કો નહીં માનતી, સાસ કો નહીં માનતી, કિન્તુ સ્વામી કે પાસ

સન્નારીઓને ચરણે!

જે સ્ત્રી પતિપ્રત્યે સારા સ્વભાવવાળી મધુર બોલનારી, રૂડા આચરણવાળી, સુખરૂપ દેખાવવાળી, પતિમાંજ ચિત્ત રાખનારી પ્રસન્ન મુખવાળી હોય તે ધર્મચારિણી સમજવી.

પતિએ કઠોર વચન કહ્યાં હોય, તથા ક્રોધ દૃષ્ટિએ જોયું હોત તો પણ તેના પ્રત્યે જે નારી સારી રીતે પ્રસન્ન મુખવાળી રહે, તે સ્ત્રી પતિવ્રતા કહેવાય છે.

જે સ્ત્રી પ્રસન્ન મને કરી નિરંતર ધણીની સેવા ચાકરી કરે, મર્યાદામાં રહે અને વિનય રાખે તે સ્ત્રી ધર્મિષ્ટ જાણવી.

વળી જે ગુણવાન સ્ત્રી નિત્ય સાસુ સસરાના ચરણ સેવે અને માતપિતાની ભક્તિમાં તત્પર રહે તેને પરમ તપસ્વિની જાણવી.

જે સ્ત્રી ન છાજતા પહેરવેશના ફેશનવાળાં કપડાં લત્તા ખરીદ કરવામાં જરાપણ મન કરતી નથી, બનતા સુધી દેશમાં બનતી ચીજો વાપરી ચલાવે છે, લક્ષ્મીનો જેને મદ નથી, અને સર્વ પ્રત્યે દયાદૃષ્ટિ છે, દેશ અને સામાજિક હિતના પ્રયત્નોમાં મદદ કરનારી છે. તેવી સ્ત્રીઓ દેશની દોલત, દેવીઓ અને માતારૂપ છે.

સં. ચં. છ. મહેતા.

હાસ્ય-વિનોદ.

ભીખારી—હે છોકરા મને એક પૈસો આપ. ભગવાન તને છોકરો છોકરી આપશે.

છોકરો—ભીખારી તારે પૈસો જોઈએ તો લે પરંતુ આવો ભળતો આશીર્વાદ આપીશ નહિ.

×

એક માણસ—મારો નોકર ઘણોજ સારો છે. પરંતુ તે રાતે દારૂ પીને એકસરખો બડબડ કરે છે.

મિત્ર—મારો નોકર લઈ જાવ તે રાત દિવસ શાંતિથી ઉંઘ કાઢે છે.

×

મહેમાન—તમારા કુતરાને ચેવડો ઘણો ભાવતો હોવો જોઈએ કારણકે તે તમારી રકાબી સામે એક સરખી નજરથી જોયા કરે છે. તે મને નવાઈ લાગે છે.

માલીક—નવાઈ જેવું કંઈજ નથી કારણ કે તેનીજ રકાબીમાં તમોને મેં ચેવડો આપ્યો છે એટલે.

×

માસ્તર—આપણી સ્કુલમાં ગવર્નર સાહેબ આવ્યા તેનો શો ઉપયોગ થયો.

વિદ્યાર્થી—આપણી સ્કુલમાં આવવાનો રસ્તો એકદમ ચોકખો થઈ ગયો.

×

બા—બાબા તું વધુ તોફાન કરીશ તો તને ઘરમાં પુરી બહારથી તાળુ લગાવીશ.

બાબો—ત્યારે તને તથા બાપુજીને રહેવા માટે ઘર મળશે નહિ.

(આજનાં જીવનમાં પતિ પત્ની બન્ને નોકરી કરતાં હોવાથી.)

પત્ની—નોકરી ઉપર જતી વખત કહે છું ઓફિસમાંથી જલ્દી આવું તો ચા બનાવીશજ. પણ કદાચ તમો પહેલા આવો તો મારી પણ ચા બનાવી થર્મોસમાં ભરી રાખશો.

×

"તું તો જ્યારે ને ત્યારે આવી ખોટી જીદ પકડે છે. મચ્છરદાનીના ઝીણા પડમાં તે કંઈ વેલનું ભરત કામ થયું હોય એવું તે કંઈ સાંભળ્યું જોયું છે?

પીંખાએલો માળો

વાંચકોને

(જા. ૧૯૫૦ના અંકથી "સ્ત્રી–બોધ"ના વાંચકો માટે સ્વ. ગુરુવર્ય રવિન્દ્રનાથ ટાગોરબાબુની લખેલી એક લાંબી સળંગ સામાજીક નવલકથા શરૂ કરવામાં આવે છે. આ વાર્તા હવે પછીના અંકોમાં ક્રમશઃ ચાલુ રહેશે. એમની આખી સળંગ નવલકથા વાંચવા માટે "સ્ત્રી-બોધ" ના અંકોને સંઘરી રાખવા અમારી વિનંતિ છે.

સ્વ. રવિન્દ્રનાથ ટાગોરના નામથી તથા તેમની સિદ્ધ હસ્ત કલમથી ગુજરાતના વાંચકો સુપરિચિત છે, એટલે આ નવલકથા પણ વાંચકોની પ્રશંસા મેળવશે એવી અમોને આશા છે.

—મંત્રી)

પ્રકરણ પહેલું

(ગતાંકથી ચાલુ)

ભૂપતિ બાબુના અંતઃપુરના પાછળના ભાગમાં એક જમીનનો ટુકડો ખાલી પડી રહ્યો હતો. એને બાગ કહેવામાં કંઇ અત્યુકિત થાય તેમ હતું. એમાં એક મોટું આમળાનું ઝાડ હતું.

આ જમીનની ઉન્નતિ કરવા માટે ચારૂ અને અમલની બનેલી કમીટી એક દિવસ વિચાર કરવા બેઠી, બંનેએ મળીને કેટલાયે દિવસોની મહેનત લઇને એક કાચો નકશો તૈયાર કર્યો: અને એ જમીનમાં એક સુંદર અને સુસજ્જિત બાગ બનાવવાનો તેમણે નિશ્ચય કર્યો.

અમલે કહ્યું "ભાભી. આપણા આ બાગમાં પુરાતન યુગની રાજકુમારીની માફક તમારે તમારા હાથે જ વૃક્ષોને જલસિંચન કરવું પડશે હો"

ચારૂ આ સાંભળીને મુંગી રહી. થોડીવાર પછી વિષયાન્તર કરતાં એ બોલી, "અને જુઓ, જે પશ્ચિમ તરફનો ખૂણો પડે છે એમાં એક નાની સરખી ઝુંપડી બનાવવાની, એમાં હરણના નાના બચ્ચાંઓ રહેશે."

"અને" અમલે વાત વધારતાં કહ્યું "એક નાનો સરખો ફૂવારો પણ બનાવીએ. એમાં હંસ તરશે."

આ સૂચનાથી ચારૂના મ્હોં પર હાસ્ય ફરકી ઉઠ્યું, એણે જવાબ આપતાં કહ્યું "અને એ ફુવારાના પાણીમાં હું નીલકમલ ઉગાડીશ. નીલકમલ જોવાની મારી ઇચ્છા ઘણા દિવસથી છે,"

અમલે આથી પણ આગળ વધીને કહ્યું "ફુવારાને બાંધી દઇને ઘાટ બનાવીને એક ઠેકાણે એક નાની તકતી પણ રાખવી."

ચારૂએ એનો પ્રત્યુત્તર વાળતાં કહ્યું "અને એ ઘાટ પણ સફેદ સંગેમરમરનો જ બનાવીએ. કેમ ખરૂંને?"

અમલે આ પ્રશ્નનો જવાબ ન આપતાં ખીસ્સામાંથી પેન્સીલ કાઢીને કાગળ ઉપર એક રેખા દોરી. કંપાસની મદદથી બાગની એક કાચી આકૃતિ પણ બનાવી દીધી.

આમ બંનેએ મળીને રોજ રોજ પોતાની કલ્પનાની અંદર ઘડેલી ચિત્રવિચિત્ર યોજનામાં સંશોધન અને પરિવર્તન કરતાં કરતાં છેવટે બાગના

આતે હી લજ્જાવતી લતિકા બન જાતી હૈં। ઉનકી જૈસી મૂર્ખી સ્ત્રિયેં સંસાર મેં શાયદ ઔર નહીં। સ્વામી સે લજ્જા કરના ચાહિએ, કિન્તુ સંકોચ ક્યોં કરના ચાહિએ? સ્વામી કી ભક્તિ કરો, સ્વામી પર શ્રદ્ધા રક્ખો, સ્વામી કા આદર કરો, પ્યાર કરો, કિન્તુ લજ્જા–વશ હો સ્વામી સે કુછ ગુપ્ત ન રક્ખો। સ્વામી–સ્ત્રી અભિન્ન–હૃદય હૈં, વે એક દૂસરે કા અર્દ્ધાંગ હૈ। સ્વામી સે હી યદિ તુમને આત્મગોપન કિયા તો તુમ દોનોં અભિન્ન–હૃદય હોંગે કૈસે? લજ્જાશીલા હોકર સ્વામી કી ભક્તિ કરો, સ્વામી પર શ્રદ્ધા રક્ખો, સ્વામી સે પ્રીતિ કરો, કિન્તુ સ્વામી સે કભી કોઇ ગૂઢ રહસ્ય ન છિપાઓ।

વીસ પચીસ નવા નવા નકશાઓ તૈયાર કરી પણ નાખ્યા.

છેવટે એક પાકો નકશો તૈયાર કર્યો. હવે બીજો સવાલ આગળ આવ્યો. બાગનો નકશો તો તૈયાર કર્યો. પણ એ બનાવવામાં કેટલો ખર્ચ થાય? એટલે હવે ખર્ચનો અંદાજ તૈયાર થવા લાગ્યો. પહેલાં તો એવી ઇચ્છા હતી કે ચારુ પોતાના પતિ પાસેથી ઘરખર્ચના જે પૈસા મેળવે છે તે ધીમે ધીમે ભેગા કરીને તેમાંથી આ બાગ તૈયાર કરવો. ઘરમાં ક્યાં શું થઈ રહ્યું છે? તેની ભૂપતિને કંઇ ખબર હતી નહી. બાગ તૈયાર થઇ ગયા બાદ ભૂપતિને એક દિવસે આમંત્રણ આપીને આશ્ચર્યમાં ગરકાવ કરી દેવાની એ બંનેની યોજના હતી, અલાદીનના જાદુઇ ફાનસની મદદથી જાપાનમાંથી આખો બાગનો બાગ જાણે અહીં લાવીને ખડો કરી દીધો ના હોય? એવું એમને ભૂપતિને બતાવવું હતું.

પરન્તુ ઘણુંયે ઓછું કરવાનો પ્રયત્ન કરવા છતાં ખર્ચ જેટલું જોઇએ તેટલા પ્રમાણમાં ઓછું થઈ શક્યું નહિ. આમ થવાથી અમલે છેવટે નકશામાં ફેરફાર કરવાનો વિચાર કર્યો. એણે કહ્યું "ભાભી! તો પછી આપણે ફુવારો બનાવવાની યોજના અત્યારે પડતી મૂકીએ."

x

ચારુ ગુસ્સે થઇને બોલી ઉઠી. "ના, ના, ફુવારો તો કોઇપણ હિસાબે કાઢી નાખવાનો નથી. એમાં તો મારું નીલકમળ ઉગવાનું છે. ફુવારા વિના આખો બાગ કેવો ખરાબ લાગે?"

અમલે કહ્યું "ઠીક તો પછી આ હરણની ઝુંપડી ઉપરે આપણે જે છત કરવાનો વિચાર છે એમાં ફેરફાર કરીએ, તો ખર્ચ કંઇક અંશે ઘટશે."

ચારુએ કહ્યું "જો એમ કરવું હોય તો પછી મારે એવી ખરાબ ઝુંપડીની કંઈ પણ જરુર નથી."

દેશપરદેશથી કિંમતી વસ્તુઓ લાવવાનો જે વિચાર કર્યો હતો તેને બદલે અમલે શહેરમાંથી જ દેશી અને વિલાયતી પત્થરો ખરીદી લેવાનો વિચાર કર્યો; આ બાબતની ચારુને ખબર પડતાં એ બગડી ઉઠી. "તો પછી એવો બાગ કર્યો તોય શું અને ન કર્યો તોય શું?"

ખર્ચ કમી કરવાની અમલની રીત બરાબર નહોતી. ખર્ચ ઓછું કરવાની સાથે સાથે પોતાની કલ્પનાને પણ નાની કરી દેવાનું ચારુથી બની શક્યું નહિ. એ એને સહેજ પણ પસંદ પડ્યું નહિ.

અને અમલ પણ ઉપર ઉપરથી ગમે તેમ બોલે, પણ એના દિલને તો એ સારું લાગતું તો નહોતું જ ને.

એક દિવસે અમલે છેવટે કંટાળીને કહ્યું "તો પછી ભાભી, તમે ભાઇની આગળ આ બાગની વાત કાઢો. એ જરૂરથી પૈસા આપશે."

ચારુએ કહ્યું "નારે ના. એમને કહેવા જઇએ તો પછી બાગ બનાવવામાં આપણને શી મજા આવે? આપણે બંને જણાએ ભેગાં મળીને બાગ તૈયાર કરવાનો છે. એમને કહીએ એટલે એ તો કોઇ અંગ્રેજી કંપનીને ઓર્ડર આપીને અહીં એક બીજો દાણીબાગ બનાવી દે, તો પછી આપણે ઘડેલી પેલી યોજનાઓનું શું થાય?"

આમળાના ઝાડની છાંયામાં બેસીને ચારુ અને અમલ બંને પોતપોતાની કલ્પનાના ઘોડા દોડાવી રહ્યા હતા. એ કલ્પનાને મૂર્ત સ્વરૂપ આપવાનું કામ તેમની શક્તિ બહારનું હતું. તેવામાં ઉમાપદની પત્ની મંદાકિનીએ ઉપરના ખંડની બારીએથી બૂમ પાડતાં કહ્યું "અત્યારે તમે લોકો બાગમાં બેઠા બેઠા શું કરી રહ્યાં છો?"

ચારુએ ઉત્તર વાળ્યો "પાકા આમળાં વીણી રહ્યાં છીએ."

આમળાના નામથી મંદાના મોંમાં પાણી છૂટ્યું એણે કહ્યું "તો પછી વધારે હોય તો મારા માટે પણ થોડાં લેતા આવજો."

આ સાંભળીને ચારુ હસી પડી. અમલ પણ

સાથોસાથ હસી પડશે. પોતાની યોજનાએ અને કલ્પનાઓનું મૂળ સુખ અને ગૌરવ એ હતું કે એમની યોજનાની વાત બન્ને સિવાય બીજું કોઇ જાણતું નહોતું. કોઇ ત્રીજાને હજી તેની ખબર પડી નહોતી, મંદામાં ભલે ગમે તેટલી બુદ્ધિ હોય પણ કલ્પના શકિતને તો પૂર્ણ અભાવજ હતો. એટલે આ બધી યોજનાઓ અને કલ્પનાઓમાંથી ઝરતા રસનો આસ્વાદ એને કયાંથી મળી શકે ? એજ કારણસર તો એ બિચારીએ આ બે સભ્યોની બનેલી કમીટીમાં સામેલ કરવામાં આવતી ન હતી.

બાબનું ખર્ચ કોઇપણ હિસાબે કમી થઇ શકયું નહિ. *કલ્પનાએ પોતાની હાર માનવાની ચોકખી ના* પાડી દીધી. એટલે આમળાના ઝાડની શીતળ છાયા નીચે કમીટી દરરોજ કયાંય સુધી બેસીને વિચાર કરતી. ફુવારો કયાં કરવો ? હરણના બચ્ચાં માટેની ઝુંપડી કયાં કરવી! સંગેમરમરનો ઘાટ કયાં કરવો ? એ બધું અમલે તે તે જગ્યાએ ખુર્પાથી ખોદીને ત્યાં નિશાન કરી દીધાં હતાં.

પોતાની કલ્પના અનુસાર તૈયાર કરેલા નકશા મુજબ બાગની ચારે તરફ ફરતી સંગેમરમરની બેઠકો કયાં કયાં અને કેવી રીતની બનાવવી! એ જાણવાને માટે–સમજવાને માટે અમલ અત્યારે આમળાના ઝાડની નીચે હાથમાં એક નાની કોદાળી લઇને નિશાન કરી રહ્યો હતો ચારૂ ઝાડના છાયાવાળા એક ભાગમાં બેઠી બેઠી આ નીરખી રહી હતી. એકાએક એ બોલી. "અમલ, તું લેખક હોત તો કેવું સારૂં ! "

અમલે તેની સામે જોઇને કહ્યું " કેમ ? "

ચારૂએ કહ્યું, " તો હું તને એક વાર્તા લખાવત–એમાં આપણા આ બાગનું સઘળું વર્ણન સુંદર શબ્દોમાં આવી જાત. આ ફુવારો, આ હરણના બચ્ચાંને માટેની ઝુંપડી, આ આમળાના ઝાડ નીચે સૂર્યનારાયણના પ્રખર કિરણોથી આચ્છાદિત થએલું મનોરમ્ય દૃશ્ય–એ બધાનું વર્ણન એમાં આવી જાત. આપણે બન્ને જણા સિવાય બીજું કોઇ એને સમજી શકત નહિ, ખુબ મજા આવત. ભાઇ અમલ, તું એકવાર લખવાની સ્હેજ મહેનત તો કરી જો, તું લખી શકે તેમ તો છેજ."

અમલે કહ્યું, "સારૂં. અને જો હું લખું તો મને શું ઇનામ આપશો ? "

ચારૂએ કહ્યું, "તારે જોઇએ શું એતો કહે ?"

અમલે કહ્યું "તો સાંભળો. મારી જે મચ્છરદાની છે તેમાં હું પેન્સીલથી એક વેલ કાઢી આપીશ. એ મુજબ તમારે તે વેલને રેશમથી ભરી આપવી પડશે. બોલો છે કબુલ ? "

ચારૂએ કહ્યું 'તું તો જ્યારે ને ત્યારે આવી ખોટી જીદ પકડે છે. મચ્છરદાનીના ઝીણા પડમાં તે કંઇ વેલનું ભરતકામ થયું હોય એવું તે કંઇ *સાંભળ્યું–જોયું છે ?* "

અમલે મચ્છરદાનીને શ્રીહીન, કલાહીન કારાગાર જેવી બનાવી દેવા વિરૂદ્ધમાં ઘણું ઘણું કહી નાંખ્યું. છેવટે બાકી રહ્યું હોય એમ કહ્યું "આ એ વાતની ચોકખી સાબિતી છે કે દુનિયાના પંદર આની જેટલા લોકોને સૌંદર્યની ખરી પરખ જ નથી. જાણે કુરૂપતા તો એમને સ્હેજ પણ ડંખતી નથી એમ લાગે છે."

ચારૂ એમ માનતી હતી કે મચ્છરદાની સાદી રાખવાનું કારણ તો એજ હતું. અમલના ઠપકાની એના દિલ ઉપર અસર પહોંચી–તેથી તે ખુશ થઇ. એને લાગ્યું કે મૂર્ખાઓની સંખ્યા જગતમાં વધુ હોવાથી ભૂતકાળમાં મળેલી અમારી ગુપ્ત કમીટીએ પંદર આની જેટલા લોકોની જાણ બહાર કાર્ય કરેલું છે, એ બોલી ઉઠી " સારૂં, હું તમારી મચ્છરદાની ઉપર એક વેલ કાઢી આપીશ. બસ, પણ તમે વાંત લખવાની તો શરૂ કરો. "

અમલ આ સાંભળીને ઘણો ખુશી થઇ ગયો. "શું તમે એમ સમજો છો કે હું લખી શકતો નથી ?" અમલે હર્ષથી ફૂલાતા કહ્યું.

ચારૂએ તેને ચિડવવા સ્હેજ ઉત્તેજીત સાદે કહ્યું " તો પછી જરૂર તમે મારાથી છુપું કંઇક લખી રાખ્યું લાગે છે, આટલા દિવસથી મને એ બતાવતાં કેમ નથી ત્યારે ?"

અમલે કહ્યું " આજે રહેવા દો ભાભી." ,

ચારૂએ હઠ પકડતાં કહ્યું " ના. મારે તો એ

લેખ આજે જ જોવો છે. મારા સમ છે જો તમે ના બતાવો તો. જાઓ તમારો લેખ અત્યારેજ લઇ આવો."

ચારૂને પોતાનો લેખ સંભળાવવામાં તેની અત્યધિક વ્યગ્રતાજ અમલને અત્યારસુધી રોકી રહી હતી. વખતે ચારૂ પોતાના લેખના તારતમ્યને સમજી નહી શકે તો ? વખતે એ લેખ એને સારો ન લાગ્યો તો ? આવા પ્રકારની શંકા અને સંકોચને એ પોતાના મગજમાંથી કેમે કરીને દુર કરી શક્યો નહિ.

આજે જ્યારે ચારૂએ ખાસ આગ્રહ કર્યો છે ત્યારે તો હવે એ લેખ એને વાંચી સંભળાવવામાં એને કોઇ જાતની અડચણ રહેલી નહોતી. એટલે તે એકદમ ત્યાંથી ઉઠીયે પોતાનો લેખ લઇ આવ્યો અને સંકોચથી ધ્રુજતા ધ્રુજતા એ લેખ વાંચવાનું શરૂ કર્યું. ચારૂ ઝાડના મોટા થડને ટેકો લગાવીને લીલા હરિયાળા ઘાસ પર લાંબા પગ રાખીને મુંગી મુંગી એકાગ્રચિત્તે સાંભળતી હતી.

લેખનો વિષય હતો "મારો લેખ." અમલે એમાં લખ્યું હતું કે "હે મારા લેખ, મારી કલ્પનાએ હજુસુધી તને સ્પર્શ કર્યો નથી. ભાગ્ય પુરૂષનો પ્રવેશ થાય એ પહેલાં જેવી રીતે બાળકનું ભાગ્યુ નિર્મળ અને રહસ્યમય હોય છે તેવી રીતે તમે નિર્મળ અને રહસ્યમય છો. એક વખત હું પણ મોટા મોટા લેખો લખી શકીશ; પણ એ દિવસ આજે ક્યાં છે ? તમારા પ્રથમ પાના ઉપર હું શા વિષય ઉપર લેખ લખીશ તેની આજે મને સ્વપ્નામાં પણ કલ્પના આવતી નથી...વગેરે. વિગેરે." એમાં ઘણું ઘણું લખ્યું હતું.

અમલ જ્યારે આ લેખ વાંચતો હતો ત્યારે ચારૂ અમલના મુખારવિંદને એકીટશે જોઇ રહી હતી અમલે જ્યારે આખો લેખ પૂરો કર્યો ત્યારે ક્ષણભર તો એ ચૂપ પડી રહી. એકાદ ક્ષણ પછી એ બોલી "આટલી સુંદર શૈલીમાં તું લખી શકે છે, છતાંય તુ એમ કેમ કહેવાની હિંમત કરે છે કે મને કંઇ લખતા આવડતું નથી ?"

અને એ દિવસે એ ઝાડની ઘનઘોર શાખાઓની નીચે અમલે પ્રથમવાર સાહિત્યનો માદક રસનો પ્રથમ પ્યાલો પીધો. એને માટે તો એ નવીન સહિત હતી. ત્રીજા પહોરનો સમય હતો. સૂર્યદેવ અસ્તાચળમાં જવાની તૈયારી કરતાં હતા. અને એ સૂર્યદેવના ઝાંખા કિરણોનાં પ્રકાશમાં ચારૂ અને અમલના લાંબા પડછાયા આખા વાતાવરણને શંકાશીલ અને રહસ્યમય બનાવી રહ્યા હતાં.

ત્યાંથી ઉઠતાં ચારૂએ કહ્યુ "અમલ આજે તો થોડાક આમળાં તોડીને લઇ જવા પડશે, નહિ તો મંદાને કેવી રીતે રાજી કરી શકાશે ?"

મૂઢ અને મંદ બુદ્ધિની મંદાને વાંચવા લખવાની અગર તો સાહિત્યચર્ચામાં પોતાની સાથે ભાગ લેવાનું કહેવું એ બંન્નેમાંથી કોઇનેયે પસંદ નહોતું. તેથી એને માટે થોડાક આમળાં તોડીને લઇ જવા પડ્યાં.

(ક્રમશઃ)

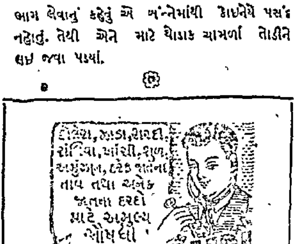

સ્ત્રીઓના સાચા કિસ્સાઓ મધુરમોત

આપણા સંસારની શરમજનક ઘટના નંબર (૨)

મારી નિલુભાભી બાપડી કમોતે મરી ગઇ! ના, એને મારી નાંખવામાં આવી હતી. ખરી રીતે તો એનું ખુન કરવામાં આવ્યું હતું. ધીમું અને કરપીણ ખુન મારી સમક્ષ જે રીતે થયું હતું, એ યાદ કરતાં આજ ચાર વર્ષે પણ મારાં રુવાડાં ઉભાં થઇ જાય છે. વગર વાંકે એ બાપડીને મારી માએ રીબાવીને એક માત્ર જક અને વેરની ભાવનાથી મારી નાંખી.

*

બંધ કરવા માંડયું. આખરે, એ પણ દીવસ આવી ગયો કે જે જ્યારે એમણે અમારો આ ઘરનો ત્યાગ કરી દીધો!

*

તે દીવસ મારી ઝીંદગીના આખર દીવસ-સુધી કેમે પણ હું ભુલી શકીશ નહીં. માતા પીતાને મળી ભાઇ મારી પાસે આવ્યા, મારા ખભા પર બન્ને હાથ મુકી બોલ્યા, "ઇન્દુ, તુ તો ખુબ નાની છે—નાદાન છે. એટલે તને શું સમજાવું કે હું કેમ અને શા માટે જાઉં છું! ઘર છોડતાં મને દુઃખ કે અફસોસ જરા પણ નથી. છતાં પણ વસવસો મનમાં રહી જાય છે કે મને બધું મળશે પણ મારી

ત્યાર બાદ...દિવસો મહીનાઓ, વિતતા ગયા...!

એકાએક ૧૦–૧૧ મહીના પછી મારા મોટાભાઇ એક દિવસ આવ્યા પગથીયાં ચઢતાં જ પૂછ્યું, "કેમ, રે પગલી, કેમ છે?"

"ઓહ, મોટાભાઇ! તમે?"

પાસે આવી સહેજ મરકતાં કહ્યું, "બા ક્યાં છે? મારે જરા વાત કરવી છે!"

"અંદર છે! ચાલો!"

મા પાસે એમને મુકી હું ચા બનાવવા ચાલી ગઇ. પરંતુ મારા કાન તો સરવા બની મા તથા મોટાભાઇની વાત સાંભળવા લાગ્યા.

દેવ જેવા મારા મારા મોટાભાઇને મારી માએ ઘર તજાવ્યું....
દેવી જેવી મારી નિલુભાભીને મારી માએ કમોતે મારી.....

સાત-આઠ વર્ષ પરની આ વાત છે. મારા મોટાભાઇ કાંઇક જુદીજ તબીયતના માનવી હતા. તે અરસામાં એ કોલેજના આખરી વર્ષમાં હતા. તે વખતે એમના ભણતરની બાબતમાં, એમના ખર્ચની બાબતમાં અવારનવાર માતા પીતા સાથે નાના પ્રકારના ઝઘડાઓ થયા કરતા. કલેશ અને કંકાસે આખાએ ઘરને આવરી લીધું હતું ધીમે ધીમે મોટાભાઇએ ઘરમાં રહેવાનું, ઘરમાંથી પૈસા લેવાનું–માગવાનું

લાડલી નાની બેન ઇન્દુ નહીં મળે! હું જ્યાં પણ જઇશ ત્યાં તારી યાદ સતાવ્યા કરશે"

અને ખુશી દુઃખ ભર્યું હસી એ ધીમે અત્યંત ધીમે પગલે ઘરના-પગથીયાં ઉતરી ગયા.

એટલા પર આવી હું એમને એમની પીઠને જતાં જોઇ રહી. તે દીવસે રડી શકી નહી, આજ એની યાદ માત્ર આંખમાંથી ચોધાર આંસુ રેલાવી જાય છે.

×

"બા, હું નિલુ સાથે આ અઠવાડીયામાં લગ્ન કરવાનો છું!"

"કોણ, નિલુ?" મણીલાલની પેલી છટકેલ છોકરી સાથે!"

"હા—બા!"

"તેં જાતેજ નક્કી કર્યું છે. પછી પુછવા શું આવ્યો છે?

"પણ હવે બીજું બધું તો તમારે જ કરવું પડશે ને!"

"ના, ભાઇ, એ અમારૂં કામ નહીં તું જાણે અને તારૂં કામ!" હાથ જોડી "અમને એવી ઉપાધીમાં ન નાખીશ,

અને આવા ગોટાળા અને લોચા લાપરી લઇને આવીશ પણ નહી."

મોટાભાઇનું મુખ પડી ગયું. મુખ હતાશ બની ગયો. ત્યાં બાનો અવાજ સંભળાયો, અને તારે આ ઘર, આ માબાપ સાથે સ્નાન સુતકનો પણ સંબંધ ક્યાં છે કે આ બધી વાતો કરવા આવ્યો છે? તારા બાપાજી આવશે તો જોવા જેવું થઇ જશે માટે એ આવતાં પહેલાં જ તું ચાલ્યો જા! સમજ્યો!!!"

હું ચાનો કપ લઇ આવતી હતી ને બારણામાં મોટાભાઇ મળ્યા. બોલ્યા, "પગલી આ બધી તારી દોડધામ નકામી છે! ચા-બાની જરૂર નથી. પાછી લઈ જા!" અને મારા ખભા પર હાથ મુકી એજ જુનુ દુઃખ ભર્યું હાસ્ય હસ્યા. અને ધીમે-અત્યંત ધીમે પગલે પગથીયાં ઉતરી પડ્યા. એ મન્થર ગતિમાં કેટલી અપાર વેદના ભરી હતી તે મને તે દિવસે ન સમજાયું. આજ એ સ્મરણમાં ખડાં થઇને ધુસકે ધુસકે રડાવી રહ્યાં છે!

પુનઃ એક માસ વિતી ગયો.

એક દિવસ મોટાભાઇ તથા ભાભી આવી મને સ્કુલમાંથી બારોબાર ઘેર લઇ ગયાં.

તે દિવસે હું બે કલાક મોડી ઘેર પહોંચી. માને બેનપણીનું નામ આપી જેમ તેમ સમજાવી દીધું. તે દિવસે રાત્રે મને મારી ભાભી ફરી-ફરીને યાદ આવવા લાગી. પુર્ણિમાના ચાંદ સમો એ રૂપાળો ચહેરો, ચંપાની સોનેરી પાંખડીઓ જેવો મુલાયમ સુંદર દેહ, માતાના વાત્સલ્ય જેવો મમતાળુ એનો સ્વભાવ, કોયલના મીઠા ટહુકા જેવો એનો મધુર કંઠ, આજ મારી નિદ્રામાં આવી વારંવાર મને વિવિશ બનાવી દેવા લાગ્યો.

એ સુખભર્યા દિવસોની સ્મૃતિ આજ મારી 'વેરણ' બની મને સતાવી રહી છે! એ સ્મૃતિઓ, એ વ્હાલ આજ મને 'દિવસે જંપવા દેતું નથી; રાત્રે સુવા દેતું નથી! સુખમય શાંતિમય, મારા ભાઇ-ભાભીના સંસારમાં એક દિવસ એક બાળકે જન્મ લીધો, આ આનંદમાં વધારો થયો. પરંતુ સુખી થવા સર્જાયા નહોતાં એ વાત થોડાજ સમયમાં સમજાઇ ગઇ.

*

શહેરમાં કોમી રમખાણ ફાટી નીકળ્યું હતું. ૨૦-૨૫ દિવસ થવા છતાં પણ સરકાર એને કાબુમાં લઇ શકી નહોતી. લોકો જેમ તેમ ના છુટકે કામ પર જતા, અને એમ કરવા જતાં 'જાન' પણ ખોતા, અવારનવાર અજાણ્યા નિર્દોષ માણસોને ગુંડાઓની છુરી ખતમ કરી નાખતી. મારા ભાઇને ઓફિસે ફરજીયાત જવું પડતું એમનો જાન લુંટી લીધો. તે દિવસે ભાઈ પાછા આવ્યા નહિ. ભાભી બેબાકળા બની ગયાં, આખી રાત રડી રડીને વીતાવી સવારે પોલીસે ખબર આપી દેહ સુપ્રત કર્યો. મારાં માતપિતાને લોકલાજે આવવાની ફરજ પડી. જો કે મરણવિધી પણ ભાઇના એક મિત્રે જ પતાવી. મારાં ભાભીને મારા પિતા લઇ આવ્યા. કારણ તેમ કર્યા સિવાય છુટકો નહોતો ભાઇનું ઘર બંધ કર્યું, અને બધો સરસામાન અહીં લાવવામાં આવ્યો.

*

રાજરાણી તરીકે રહેતી મારી ભાભીને કેદમાં પુરી દેવામાં આવી ત્યારે મારા દુઃખનો પાર ન રહ્યો. એના સુખનો સુરજ આથમી ગયો હતો, અને દુઃખ, યાતના અને રૂદનની ઘોર રાત્રી જામી ગઇ હતી

ભાઇ મરી જવાનું દુઃખ મારા અને ભાભી સિવાય કોઇને હતું જ નહી, પોતાના જ પુત્ર માટે, બાપ અને મા આટલી હદ સુધી નીચ અને ઘાતકી બની શકે છે. એનું દ્રષ્ટાંત આ પૃથ્વી પર શોધ્યું મને તો જડતું નથી; સાંભળ્યું નથી કે વાંચ્યું નથી.

ભાઇના બે ત્રણ હજાર રૂપીયા બેંક પોસ્ટ તથા રોકડ હતા તે માબાપે પચાવી પડ્યા હતા, સામાન તથા ઘરવખરી ઘર ભેગી કરી દીધી હતી, અને વિધવા બનેલી સધવાના શણગાર કપડાંલત્તાં અને ઘરેણાં છીનવી લેવામાં આવ્યાં હતાં. મારી કાંચનવર્ણી ભાભી કાળી વાયલની સાડીમાં મારી સામે આવતાં આંખોમાં આંસુ રોકી શકાતાં નહી અને મોંમાં હાથ મુકી, એ

ભાભી.' કહી હું ભાગી જતી. પલંગમાં જઈને ધ્રુસકે ધ્રુસકે રડતી–ખુબ રડતી.મને થતું આ કાળજુ ફાટી કેમ જતું નથી ?

ભાઈનો ભાર હુન્નરનો વીમો પાકયો. અને તે પઇસા પણ બાપાએ હજમ કરી દીધા. સ્મશાન વીધીની દમડી પણ ન આપનાર આ મારવાડીઓએ ભાભીને–ભાઈના આ સંસારને ચુસી લીધો. ભાભી રાણીમાંથી નોકરડી બની. સારા ઘરનો ઢસરડો ખેંચવા લાગી. કામમાં વાસણ પુંજે અને કપડાં ધોતાં ધોતાં દીવસ આથમી જતો અને રાત અડધી પસાર થઈ જતી. સવાર પણ ત્રણ વાગતાં શરૂ થતી. ઘંટી નહોતી તે લાવવામાં આવી હતી, અને દળણાં ભાભીને દળવાં પડતાં. આ જમાનામાં પણ કેદખાના સીવાય કયાંય ઘેર દળણાં દળાતાં નથી. ભાભીને પણ કેદ જ હતી ને ? હું ભાભીને મદદ કરવા જતી અને મને 'માર'–સખત માર પડતો. અને ભાભીને પણ મેણા ટોણા સાંભળવા પડતાં અને મને ભરમાવવા માટે 'માર' પડતો. છેવટે ભાભીને મારથી બચાવવા માટે ભાભીની તરફ આંખ ઉઠાવવી પણ બંધ કરવી પડી.

*

બાળક–હાં, બાળકના પણ દીવસ ભરાઈ ચુકયા હતા. આટલી નીષ્ફળતાનું એ પણ સહન ન કરી શકયું. એના બાપને આ દુઃખનો, એની માતાની યાતનાનો સંદેશો આપવા પહોંચી ગયું. ભાભી જેવું મ્હોં માત્ર જોઈને આટલું સહન કરતી હતી તે બખત જતાં–કઠોર, નઠોર ને પાષાણ બની ગઈ ! ભાભીએ જોરથી–ત્વરાથી–કૃતનિશ્ચયથી ઢસરડો કરવા માંડયો, ના, દેહને ઘસવા માંડયો, તોડવા માંડયો, મોતની ઘડીઓ પાસે ખેંચવા માંડી ..મારી છાતી ફાટી ગઈ હું ભાભીનું મુખ જોઇ શકતી નહોતી. એ કાળુ ચંદ્ર બીહામણું મુખ મારી છાતીમાં સોયા ભોંકવા લાગ્યું ! આ તે કાંચનવર્ણી મુર્તિ નહોતી. પરંતુ કાંચનવર્ણા દેહમાંથી જુલ્મે કંડારેલું હાડપીંજર હતું.

છતાંએ ભાભીને મોત જલ્દી આવતું નહીં, હાયરે આ કરપીણ યાત્રા કયારે પુરી થશે ? હું ભગવાનને પ્રાર્થના કરવા લાગી કે ભગવાન ! ! ! મોતને હવે મોકલ કે મારી ભાભી વહેલી છુટે !"

રાત સુમસામ જાગી હતી...હું પલંગમાં તંદ્રામાં આળોટતી હતી. ત્યાં કોઇએ મને હલાવી, મેં આંખ ખોલી જોયું તો ભાભી !'

ભાભીએ મને છાતી સરસી દબાવી ખૂબ-ખુબ રડયાં, છેવટે માત્ર આટલુંજ કહ્યું. "બેન મારી બે ચીજો તમને આપતી જાઉં છું. એથી વધારે મારી પાસે કાંઇ નથી. તમારા ભાઇનો આ ફોટો અને મારૂં મંગળ સૂત્ર !...

"પરંતુ ભાભી...!"

"હાં, બેન, હવે સમય આવી ગયો છે. બીજી સવાર ઉગવી શકય નથી. હું જાઉં છું. પણ રડશો નહિ."

"ના, ભાભી, હું રડીશ નહિ, તમે છુટો એમ જ ઈચ્છું છું !"

અને અમે ખુબ ખુબ ભેટીને રડયાં.

*

બીજી સવારે મારી ભાભીનો મૃતદેહ બહાર કાઢવામાં આવ્યો. મોતપણ બાપડીને સ્વહસ્તે કેટલી કરપીણ રીતે કરવું પડયું હતું. છરીના પંદર વીસ ઘા છાતીમાં મારી મારીને જાતે મરી ચુકી હતી. ઉપરા ઉપરી મરતાં સુધી પોતાના જ હાથે પોતાના જ દેહમાં ઘા મારતાં આ નારીને કેટલી અપાર વેદના થઈ હશે ? તેની કલ્પના કરતાં પણ ચક્કર આવી જાય છે ! આટલું કમનસીબ માનવી મેં આ સંસારમાં જોયું નથી ! જાણ્યું નથી ! ને સાંભળ્યું નથી !

પોતાના જ જણ્યાની કરપીણ હત્યા કરનાર આવાં ઘાતકી માતાપીતાને આજ દેશમાં જીવવાનો અધિકાર હોય !

આ સત્ય. તમારી કલ્પીત હજારો નવલકથાઓથી ઘણું તીખું અને દુઃખદ છે, એ તો તમારે કબુલ કર્યા સિવાય છુટકો જ નથી !

(ચિત્રભારતીમાંથી)

કપડાં લત્તાં

(ગતાંકથી ચાલુ)

છિદ્રવાળું અને છિદ્ર વિનાનું કાપડ. પાણીથી ન ભીંજાય તેવું રબર વડે અને ગટાપરકા વડે બનાવેલું કાપડ પૂર્ણ રીતે ભીનાશને જતી અટકાવે છે. તેથી તેમને છિદ્ર વગરના કહેવામાં આવે છે પસીનાને બહાર નીકળી જતો તેઓ અટકાવે છે, અને તે પહેરવાથી તંદુરસ્તી બગડે છે. કેમકે પસીનો પાછો ચામડી પર પડતાં ગરમી વધે અને ભીનાશથી શરદી (સળેખમ વિગેરે) થાય.

ઉનનું કાપડ સચ્છિદ્ર હોવાથી ચામડીની ભીનાશ પસીનાને તે નીકળી જવા દે છે. તેની સપાટીને તે ભીની કરતાં ભીનાશનો ઘણો ભાગ તે ચુશી લે છે. શણ અને રૂનું કાપડ સચ્છિદ્ર હોય છે. તથાપી તે ચામડીને અડે તેમ પહેર્યું હોય તો પસીના વડે ખમીસ ભીનું થઇ જાય છે. તેથી શરદી તથા ચામડી ચીકાટવાળી થઈ જાય છે. (ઠંડા મુલકમાં આવી અસર વધારે થાય છે.)

લુગડાં બનાવવાના પદાર્થ (કાપડ) કેટલેક ભાગે પ્રાણી અને કેટલેક ભાગે વનસ્પતિ પુરાં પાડે છે. પહેલાં ઉન પર રેશમ પીછાં ને ચામડાનો સમાવેશ થાય છે, અને બીજામાં–રૂ, શણ, ભીંડી, જ્યુટ, (શણ જેવું ખાસ કરી બંગાળા તરફ બહુજ થાય છે.) ગટાપરક અને રબર આવે છે. ઉન એ ઘેટાં બકરાં અને ઊંટથી પ્રાપ્ત થાય છે. તેના રેશા ૩ થી ૮ ઈંચ લાંબા અને $\frac{૧}{૧૦૦૦}$ ઇંચ જાડા હોય છે. સૂક્ષ્મદર્શક યંત્ર વડે જો તપાસવામાં આવે તો બારીક ભીંગડાં (સ્કેલ) તેને વિંટાયેલા એક દિશા તરફ જતા જોવામાં આવશે. અને તેથી તેનો દેખાવ દંતુરિત–કરવતીકાકાર (Serrated) જેવો જણાય છે. એ ભીંગળાં ઉપર ઉનનાં જુદી જુદી જાતનાં કાપડ બનાવવાનો આધાર રહે છે–જેમને વધારે ભીંગળાં હોય તેનો વધારે ઘટ્ટ વણાટ થઇ શકે છે. એટલે જાડું મટ્ટ કાપડ બને છે. અને થોડાં હોય તેનું આછું અને પાતળું કાપડ (સાલના જેવું) થાય છે.

ઉનના કાપડની જાતો—કામળા, કામળીઓ, ફ્લેનલ, બનાત, ઝબ્બા બનાવવા વિગેરે ઉનના કાપડની જાતો છે. કાશ્મીરને સાલ જેવું કાપડ તીબેટ તરફના બકરાંના બારીક અને સુંવાળા ઉનનું બને છે. "અંગોરા" નામના દેશના બકરાના ઉન વડે પોષાકનું ઝીણું કાપડ થાય છે. "આલપાકા અને એવું બીજું કાપડ (અમેરીકા) તરફના ઘેટાંના વાળનું થાય છે ઊંટના બારીક ઉનનું કાપડ અંદરના કપડાં બનાવવાના કામમાં આવે છે.

ઉનના કપડાંની કિંમત ઠંડીમાં ને ઠંડા દેશોમાં ઉનનુ કાપડ સર્વ કરતાં કિમતી થઈ પડે છે. ઉન એ ગરમીનું મંદવાહક છે. પસીનાથી તે ભીંજાતું નથી. અને જે નકામા પદાર્થ (મેલ વગેરે) ચામડી પર ભેગા થયા હોય તેને ઉનનું ખરબચડું પોત હોવાને લીધે તે લઇ લે છે. આ કારણથી ઉનનું કાપડ હંમેશ ચામડી નજીક પહેરેલું સારૂં છે. તે શરદી સળેખમને અટકાવે છે. અને–ઘણું ખરૂં શરીરને તંદુરસ્ત રાખે છે. નાજુક શરીરવાળાને અને બાળકોને તો તે ખાસ અગત્યનું છે તેની ઉણપ એટલીજ કે તે ધોતાં ચઢી જાય છે, ને કઠણ થઈ જાય છે. ઠંડા મુલકમાં પ્રાણીઓના પર પણ મંદવાહક છે. પરંતુ તે અચ્છિદ્ર હોવાથી કપડાં તરીકે વાપરવાં દુરસ્ત નથી. પીછાં શોભાને માટે તેમ ગાદલાં–ઓશીકા ભરવામાં ઠંડા મુલકવાળા વાપરે છે. કેમકે તે નરમ અને ગરમ હોય છે.

રેશમ–રેશમના કીડા જે પોતાના રક્ષણ માટે કોશેટો બનાવે છે તેનું રેશમ થાય છે. એક કોશેટામાંથી ૪૦૦૦ વાર લાંબો તાર નીકળે છે, રેશમનાં તાર ઉપર મીણના જેવો રંગ હોય છે. સૂક્ષ્મદર્શકમાં જોઇએ તો તે ચળકતું ઘાટ વગરનું અને કોઇપણ જાતના નીશાન વગરનું માલુમ પડે છે. તેની જાડાઇ $\frac{૧}{૨૦૦૦}$ ઈંચ જેટલી હોય છે. જે કીડા શેતુરના પાન ખાઈને ઉછરે છે તેનું રેશમ ઉત્તમ પ્રકારનું હોય

છે. પરંતુ તે આખું કાઢવા માટે કોશેટાને ઉના પાણીમાં નાખી તેની અંદર રહેલા કીડાને મારી નાખવામાં આવે છે. રેશમી સુંદર સાડીઓ, પીતાંબર, અતલસ, કુલાવર, ચુંદડી, મખમલ, મશરૂ, કિનખાબ, ભરગચ્છી, કસબી સાડીઓ, પટોળાં તથા કસબથી ભરેલ મોળીયાં, સાળેઓને વાપરવાના કટકાં, ચોળીઓ વિગેરે ભાતીગર કપડાં સાડીએ ચોડવાની કોરો (ફીતાનો), હાથ-પગના મોજાં, જાળીદાર નાડાં વિગેરે બને છે. તે પ્રથમ ચીનમાં બનતું. તે પછી તે ઘણા દેશોમાં પ્રસર્યું છે. હિંદુસ્તાનમાં પણ તે મહિસુર વિગેરે સ્થળે થાય છે. આસામ તરફ બીજી જાતનું રેશમ થાય છે. તેના કીડા એરંડાના પાંદડાં ખાઇને જીવે છે. એ રેશમ માટે કીડાને મારવા પડતા નથી. એટલે કોશેટાને કરડીને કીડા નીકળી જાય પછી તેને રૂની પેઠે વણે છે મુગટા, કમળ વગેરે તે રેશમનાં બનાવવામાં આવે છે. ગુજરાતના જંગલોમાં મહુડા બોરડી વિગેરે ઝાડ ઉપર આવા કોશેટા જોવામાં આવે છે. પણ તે જંગલી હોઇ તેનું રેશમ ખરબચડુ હોવાથી કાપડનાં કામમાં આવતું નથી. માત્ર ઓજારના હાથા તે અંગો ચિરાયા હોય તો તેના ચાપડા બાંધવામાં તે કામ લાગે છે.

રેશમની કિંમત—રેશમ એ અગ્નિનું મંદ વાહક હોવાથી તે ગરમ કપડામાં લેખાય છે. ચામડી નજીક ઉનનું કાપડ પહેરતાં તેથી ખુજલી આવે છે. તેથી ફોડલીઓ ઉડે છે. તેથી તેને ઠેકાણે રેશમનું બોજ બારીક ને સુંવાળું હોવાથી તેનો કાપડનો ઉપયોગ થાય છે. વળી તે બીનાશને બહુ ચુસી લેનાર કાપડ છે. પરંતુ તે એટલું મોંઘું મળે છે કે તે સાધારણ સ્થિતી વાળા મનુષ્યોથી ઘણું વાપરી ન શકાય.

ચામડુ—એ પ્રાણીઓની ત્વચાનું બને છે. તે ઉપરના વાળ કાઢી નાખવામાં આવે છે. તાજી ચામડી ચીકણી અને વળી શકે તેવી હોય છે. પરંતુ તે સુકાય ત્યારે કઠણ થાય છે. ચડી જાય છે. તે અભેદ્ય બને છે. ત્યા તેને બીનાશમાં રાખી હોય તો તે જલદી કોહી જાય છે, આવાં કારણોથી તેને કમાવવી પડે છે, એટલે તેને ચોક (ઝાડ) ની છાલ, કે આવળની છાલ કે જેમાં માયાં ફળનો તેજાબ હોય છે. તેમાં બોળી રાખવી પડે છે.

આ ઉપરથી તો તે ચીકાસવાળી પાણી પ્રવેશે નહિં એવી મુલાયમ અને વળી શકે એવી બને છે. જાડુ ચામડુ ગાય, બળદ, ભેંસ, પાડાની ત્વચાનું બને છે અને પાતળું ચામડું વાછરડાં, ઘેટાં, હલવાન, બકરાં, લવારાં, હરણ, ડુક્કર વિગેરેની ત્વચાનું બને છે. પાતળાં ચામડાંને કમાવવા પડતાં નથી. તેમને તો ફટકડી ને નિમકના મિશ્રણમાં માત્ર બોળી રાખવામાં આવે છે. જાડા જોડા, બુટ પટા બનાવવાના કામમાં જાડુ ચામડુ વપરાય છે. વાછરડાનું ચામડુ બુટના ઉપરના ભાગમાં પાતળાં ટપુસીયાં કે સ્ત્રીઓની ખાસડીઓ બનાવવામાં, લવારાંનું ચામડુ હાથના મોજાં બનાવવામાં, હરણનું ચામડુ વિલાયતમાં ઘોડેસ્વારની સુરવાલ માટે, અહિં આપણે નાજુક જોડીઓ કે જોડા કરવા માટે કામ લાગે છે. બીજી જાતનાં પાતળાં ચામડાં તરેહ તરેહની શોભાયમાન ચીજો પાકીટ પૈસા રાખવાની કોથળીઓ હાથમાં રાખવાની બેગો વિગેરેમાં વપરાય છે.

કપાસઃ—રૂ, કપાસને રૂ વિષે તો આપણે ઘણું જાણીએ છીએ, કેમકે તે આપણા દેશમાં ઘણેખરે ઠેકાણે થાય છે. કપાસ ના છોડને વેણ કહે છે. તેનો સારો તાર અડધા ઇંચથી એક ઇંચ લાંબો અને ૧/૮૦૦ થી ૧/૨૦૦૦ ઇંચ જેટલો પહોળાઇમાં હોય છે. સૂક્ષ્મદર્શક તંત્રમાં જોઇએ તો તે ચપટો ને અમળાયેલો માલમ પડે છે. કપાસની ઘણી જાતો છે. રોઝી ને લાળીઆ ટુંકા તાર નો ને ખરબચડો હોય છે. તે જાડુ કાપડ વણવાના કામમાં આવે છે. કાનમી, ધોલેરા, કાઠીઆવાડી, સુરતી, કેમ્બોડીઆ અને કુમઠાનું રૂ લાંબા તારવાળું ને નરમાશવાળુ હોય છે. તેનું ઝીણું કાપડ વણી શકાય છે. ગુજરાતમાં સુરતી સૌથી ચઢીઆતું ગણાય છે. નરમો અથવા દેવકપાસ સુરતી કરતાં પણ ચઢીઆતો થતો. કેમકે ઢાકાનું મલમલ તૈયાર થતું.

હાલ તે કોઈ દેવમંદીર કે કુવા કાંઠે જોવામાં આવે છે. ઇજીપ્તમાં અને અમેરીકામાં કાપડ-મલમલ જગન્નાથી વિગેરે, વિલાયતમાં બનીને આપણે ત્યાં તે વેચાતા.

દેશ દેશના જુદા જુદા રીતરિવાજો

અનોખા-વિવાહ:-" ગોરો " નામની જાતીમાં લગ્નના પ્રારંભની વાતો નકી થઇ ગયા પછી છોકરી અને તેના કુટુંબીઓ વરને તેડી લાવવાને માટે વરના ઘેર જાય છે, એ લોકોને આવતા જોઇને વર નાસી જાય છે. એના ના પાડવા છતાં તેને પકડીને વિવાહની કામગીરી પુરી કરવામાં આવે છે, એ વચમાં પણ વર અને એના માતપિતા વિરોધના પોકારો કરતા જ રહે છે.

*

ઇથોપીયન (એબીસીનીઆ)ના કેટલાક લોકોમાં. વીરના સુચક કોઈ ચિન્હો રાખે છે. કોઇ પુરુષ " ઍડીલોપ "ને મારે તો વીંટી પહેરે છે, અને કોઇ માણસના વાળ રીઢા હોય તો એમ સમજાય કે— એ માણસે કોઇ માણસ અગર સિંહને માર્યો છે.

*

અનોખા-આભુષણ:-"મેલાનેશિઆ" નામની જંગલી જાતિમાંની સ્ત્રીઓમા પોતાના શરીરને જુદી જુદી રીતે શણગારવાની ખૂબ રીતો હોય છે. છીપ, શંખ, વિગેરે આભુષણોતો હોયજ ઉપરાંત-પોતાના શરીર ઉપર અનેક પ્રકારના ચીત્રોપણ ચીત્રે છે.

*

પુષ્કળ આવે છે. રનું કાપડ ઘણી જાતનું બને છે. અને તેનો ઉપયોગ હિન્દુસ્તાન જેવા ગરમ દેશમાં સૌથી વધારે થાય છે. વળી તેને ઉન તથા રેશમ સાથે મેળવીને મિશ્ર કાપડ પણ બનાવવામાં આવે છે.

સુતરાઉ કાપડ ધોવાથી ચઢી જતું નથી. તેમજ ધોવાથી પાછું તે નવા જેવું થઇ જાય છે. તે સસ્તુ અને ટકાઉ હોય છે. અને તેથી તે અંદરના કપડાં તરીકે વાપરવાની ભલામણ ઠંડા દેશો માટે યથાર્થ છે. પરંતુ આપણા દેશમાં ઘણોખરો પોષાક સુતરાઉ બને છે. ખાદી લગભગ ફ્લેનલની ગરજ સારે છે. જાડું કાપડ ટાઢમાં શરીરનું રક્ષણ કરી શકે છે. ઝીણું કાપડ તાપમાં ઉપયોગી થઇ પડે છે.

(સંપૂર્ણ)

સ્ત્રી અને નોકરડી:-"અલજીરીઆ"ના ધનિકો હમણાં પણ ગુલામો ખરીદે છે. છોકરીઓને ખરીદીને પહેલાં પોતાના અંતઃપુરમાં " જનાનાખાનામાં " રાખે છે. અને પછી ઉંમર વધી ગયા પછી તેનેજ નોકરડી તરીકેનું કામ સોંપવામાં આવે છે.

*

વૈવાહિક જીવન સુખી બનાવવાનો અનોખો નુશખો:-" ઇટલી "માં વિવાહ થઇ ગયા પછી નવ વર-વધુ બેઉ પોતાના હાથોમાં "જૈતૂન"નામના ઝાડની ડાળ રાખે છે. "જૈતૂન"ને ત્યાં શાંતિનુ પ્રતીક માનવામાં આવે છે. એટલામાટે ત્યાં તે લોકોની એવી માન્યતા હોવાથી લગ્નના સમયથી "જૈતૂન" નામના ઝાડની ડાળી ઉભય પાસે રાખવામાં આવે છે; જેથી ઉભયનુ જીવન સુખી નિવડે

*

" વીર નાગા " નામની જાતિના લોકો પોતાના માથાના વાળોને ભેગા કરીને એક કપડાની પટ્ટીથી બાંધે છે. અને વાળના ઝુંડમાં "ધૂન" નામના પક્ષીના પીછાં ખોસવાનો અધિકાર હોય છે. કહે છે કે યુદ્ધમાં જેટલા માણસોને માર્યાં હોય તેટલાં પીછાં ખોસવાનો અધિકાર રહે છે.

*

"ચિરુટના શોખિન" બરમામાં ચીરુટ પીવાનો ખુબ રિવાજ છે બાળક જ્યાં પગથી ચાલતુ થઇ જાય કે તુરત તેને પીવાને ચીરુટ મલી જ રહે છે.

એ ચીરુટ ખુબ મોટી હોય છે.

*

" વાળમાં ચમચા "-' ઓલીબિયા " ની "કીચા" નામની જાતિની સ્ત્રીઓમાં વાળમાં ચમચા ખોસવાનો રિવાજ હોય છે. જરૂર પડે તો એ ચમચાનું અસલ કામ પણ તે ચમચાથી લેવામાં આવે છે.

*

"વિવાહની અનોખી રીતો" ૧-"ફોર્મોસા"માં-કોઇ યુવકને વિવાહ કરવાની ઇચ્છા થાય ત્યારે તે પોતાની પસંદ કરેલી છોકરીનું વજન ઉંચકી લે આ રીતે વીસ દિવસ કરે છેલ્લા દિવસે તે યુવક તે છોકરીને ત્યાં જાય અને જો તે છોકરી સ્વીકાર કરે તો સમજાય કે વિવાહ ચોક્કસ થઇ ગયો.

૨-"સાઇબીરીઆમાં" બરફમય પ્રદેશમાં રહેવાવાળી "આસ્મીઆક" જાતીમાં એવી એક પ્રથા છે. કે-છોકરીનો બાપ એવાજ વરને પોતાની છોકરી આપે છે કે જે પોતાની છોકરીના વધારેમાં વધારે પૈસા આપે, ગૃહસ્થ "આસ્મીઆક" છોકરીના બદલામાં પચાસ રેન્ડીઅર માગી લે છે. ગરીબ લોકો થોડી ગીલહરીની છાલ અને સુકી માછલી માગી લે છે.

૩-"ગાકો" નામની જાતીમાં જમાઇ પોતાના સસરાના ગુજરી ગયા બાદ સસરાની સંપત્તિના માલીક થાય છે. સાથેસાથ પોતાની સાસુને પત્નિ તરીકે સ્વીકારવી પડે છે.

*

ઓસ્ટ્રેલીઆમાંની જંગલી જાતમાં છોકરાં રાખવાનું કામ પુરૂષોને જ કરવું પડે છે.

"નવ-વધુનું વજન" બાલ્કનમાંની કેટલીક જાતોમાં નવવધુનું વજન કરવાનો રિવાજ છે, જે હજુ એમનો તેમ ચાલુજ છે.

*

"પોલેનસિયા"માં ભુંડ પાળવાનો ખુબ રિવાજ છે. તેનું લાલન પાલન ખુબ કાળજી પૂર્વક કરવામાં આવે ત્યાં જો સ્ત્રીનું બચ્ચુ મરી જાય તો ભુંડના દૂધ છોકરાંને પાવાનો રિવાજ છે.

*

ટેન્જેનિકામાં "વહા" નામની જંગલી જાતમાં ગાય-ભેંસ-વિગેરે જાનવરો ને માટે ખુબ કાળજી રાખવામાં આવે છે. પોતાને માટે રહેવા ભલે ઝુંપડું ન હોય પરંતુ ગાય-ભેંસ વિગેરેને માટે મકાન જરૂર હોય છે. ગાય ભેંસને દોહવાની પણ ખુબ કાળજી તે લોકો રાખે છે.

અનુવાદકઃ-શાસ્ત્રી કમલાશંકર પ્રા. ત્રિવેદી

તમારા આલીશાન મકાનોની સુંદરતા અને

રક્ષણ માટે આકર્ષક રંગરોગાન જરૂરી છે.

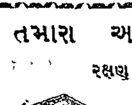

જંતુનાશક તત્ત્વોથી મીશ્રીત છે.

ભારતીય ડીસ્ટેમ્પર (પાવડર)

પ્રખ્યાત અજોડ અને બીનહરીફ સાબીત થઇ ચુકયો છે. દરેક કુદરતી રંગોમાં આબરૂદાર વેપારીઓને ત્યાંથી મળશે.

ગ્લેડવીન નો

વધુ વિગતો માટે લખો યા મળો :—

(દરેક સ્થળે એજન્ટો નીમવાના છે.)

ગ્લેડવીન પ્રોડકટસ (ઇન્ડીયા) જનાહર હોટલ સામે ગાંધીરોડ—અમદાવાદ

વકીલો, અસીલો અને ન્યાયધીશો

લેખક : અંબાલાલ ન. શાહ

પોલીસ ખાતું એટલે ગુનેગારોને ગમે ત્યાંથી પકડીને ન્યાયાસન સમક્ષ રજુ કરનાર વર્ગ. એને કારણે પોલીસને રાતદિવસ ગુનેગારોની શોધમાં જ રચ્યાપચ્યા રહેવાનું હોય છે. જેમ પ્રુફ-રીડરને છાપ-ભૂલો શોધવાની હોય છે તેમ. કેટલીક વખત 'શેઠીયા કલબ' ને બદલે 'ગાંઠિયા ક્લબ' સુધારનાર પ્રુફ-રીડર કે કંપોઝિટર શેઠિયાઓને વ્યર્થ વગોવતા હોય છે, તેમ પોલિસખાતું ક્વચિત શઠને પકડવા જતાં શેઠને પણ પકડી પાડે છે અને ન્યાયાસને રહેલા ન્યાયાધીશ એવા શેઠને શઠ ધારી લઈને આકરી શિક્ષા પણ કરી નાંખે છે.

માજીસ્ટ્રેટ, જજ જેવા ન્યાયાધીશોને ન્યાય-મંદિરમાં આવતા ગુનેગારોના ન્યાય છણવાનું કામ એટલું પારાવાર અને અટીઘુંટી ભર્યું હોય છે, કે તેમના મગજમાં પણ પોલીસો જેમ જ્યારે ને ત્યારે એકના એક જ વિચારો રમતા હોય છે. સાક્ષીઓની જુબાની ઉપરથી તેમને સત્ય તારવી કાઢવાનું હોય છે. કલાકોના કલાકો સુધી એકજ જાતની વાતો સાંભળ્યા પછી ન્યાયાધીશોને મન આવા બનાવો એક નીરસ પરંપરા બની જાય છે અને તેમનામાં એથી લાગણીઓનું પ્રાધાન્ય નહિવત્ બની જાય છે.

મોટે ભાગે બંને પક્ષોની સમ્મતિ ઉપર જ ફેંસલો લાવવામા પ્રયત્નો થાય છે. અને જેઓ સમજુ હોય છે તેઓ કચેરીનાં પગથિયાં ચઢવાનું ભાગ્યે જ પસંદ કરતા હોય છે. આટલું છતાં એવા ય હોય છે કે, જેઓ કચેરીમાં આવી દાવાદુવી કરવામાં ઓર મિઠાશ જુએ છે.. સોડા, લેમન, ચા ઈત્યાદિ જેટલા રસથી લેવાય તેટલા જ અને તેવા જ રસથી આવા બનાવોના સર્જકોની પણ આજે તાણ નથી. જેઓ કોર્ટના પગથિયે ચડયા હોતા નથી તેમને કોર્ટ-કચેરીનાં લફરાં પસંદ પડતાં નથી, પણ જેઓ આમાં અઠિ-યિયા બની ગયેલા હોય છે. તેઓ બીજા સીધા અને સાદા માણસોને આડુંઅવળું સમજાવીને કોર્ટમાં ખેંચી લાવે છે અને કંટાળતા લોકોને આવા માણસોજ વધુ ત્રાસ આપી હેરાન કરે છે.

દિવાની અને ફોજદારી કેસો કંઈ એક કોર્ટથી પતતા નથી. 'હાર્યો જુગારી બમણું રમે' એ ન્યાયે ઉપલી કોર્ટમાં જવા માટે તે તેના શિકારને સમજાવ્યા જ કરવાનો. તે સિવાય વેરની ધૂન પણ અજબ હોય છે. એ વેરની ધૂન જ કાયદાબાજનો આસરો લે છે અને સામાને 'બોધપાઠ' આપવામાં પોતે ય 'બોધપાઠ' લે છે.

કોર્ટના રસિયાઓને માટે તો આ એક નિત્ય-ક્રમ બની ગયેલો હોય છે. તે સિવાય કેટલાક કેસ લાવનારા દલાલોનાં કરતૂક ગઝબનાક હોય છે. વકીલોના આવા દલાલો નાની સરખી વાત કે તકરારને મહાન બનાવી દઈ શિકારો મેળવે છે. બે પાડોશીઓને તકરાર થતી હોય ત્યાં આવા દલાલો, તેમની નબળાઈનો લાભ ઉઠાવે છે. કાયદા કાનૂનથી ટેવાયેલા દલાલો તેમના શિકારને ખૂબીથી ફસાવે છે. 'મારી જાણમાં એક વકીલ છે. ખુબ હોંશિયાર છે. આ કેસ તો કંઈ નથી. કશી જ ચિંતા કરતા નહિ' ચાલો મારી સાથે. તમારો કેસ જરૂર જીતી જવાશે.' વગેરે.

એ કોઈ ખાસ વકીલને ન ઓળખતો હોય તો પણ શું? જુનિયર વકીલો કેટલાય હોય છે. તેમાંથી એકાદ ઉત્સાહી વકીલને તે હાથ પર લેશે અને તેની દલાલી ગોઠવી દેશે. અને કેસમાં હારી જવાયું તો પણ તેની ચિંતા દલાલને તો હોય જ શાની? ન જ હોય!

"આ શું થયું? તમે તો કહ્યું હતું કે તમારો કેસ એકદમ સજ્જડ છે. તમને પૈસા ખવરાવ્યા અને વકીલને પણ આપ્યા, છતાં મારી તો આવી સ્થિતિ

થઇ! તમે માણસ તો ઘણા સારા!"

દલાલને આવા અને એથીય આકરા શબ્દોથી કોઇ અસર જ થતી હોતી નથી. એ તો એના ધંધાનો જ વિચાર કરતો હોય છે.

"જો ભાઇ, તમારું હું તો આમાં કમનશીબ માનું છું. બાકી આવો સારો કેસ માર્યો જાય ખરો? જજને કોણ જાણે શીય બુદ્ધિ સૂઝી તે સો ટકા સાચો કેસ કાઢી નાંખ્યો! હરકત નહિ. આપણે અપીલમાં જઇશું; ત્યાં જરૂર જીતીશું."

માનવનિર્બળતા એવી છે કે, તેની મુર્ખામીને કોઇ જ હદ હોતી નથી. અપીલમાંય તે હારે છે અને દલાલો તો આ દરમિયાન પૈસો મારી લેવો ઘટે તેટલો મારી લીધો હોય છે. વધારામાં બે મિત્રો, અત્યાર સુધીના નાતો તોડીને દુશ્મનો બને છે તે જુદું;

વકીલ એટલે ધારાશાસ્ત્રી: કાનૂનોનો નિષ્ણાત. અસીલનો કેસ કેટલો સાચો છે, કેટલો પ્રમાણિક છે કે કેટલો મજબૂત છે, એની સાચી સલાહ આપવાની ફરજ વકીલની છે. વકીલો તેમના કાનૂનોને આધારે શું હંમેશાં સાચી જ સલાહ આપે છે! ગુનાહિત કૃત્યોવાળા અસીલોને સાચી સલાહ અપાય તો આજે જે ગુનાઓના ઢગ ખડકાય છે તે ખડકાય ખરા? પણ ગુનાઓને સંરક્ષણ આપનારા વકીલો જ આવા ગુનાહિત કૃત્યોને ઉત્તેજન આપે છે, એમ શા માટે ન કહેવું? ઑન. માવલંકરદાદાએ વકીલોના સંબંધમાં જ આ વાણી ઉચ્ચારેલી છે. વકીલો સમક્ષ ઉચ્ચારાયેલાં આ કિંમતી વેણ કેટલાએ અપનાવ્યાં હશે? કેટલાએ આચરણમાં મૂક્યાં હશે?

વકીલોએ જનતાની હિતરક્ષાની જવાબદારી ઉઠાવવાની છે. આ ગણતરીએ તેમની પાસે આવતા કેસો જે ચાલી શકે તેવા ન હોય, તેમનો ઇનકાર જ કરવો ઘટે. અસીલોને સ્પષ્ટ જણાવી દેવું જોઇએ કે, તેમનો કેસ ચાલી શકે એમ નથી. એવાય વકીલો હશે કે જેમને અસીલોને ભ્રમમાં રાખી કમાણી કરવાની ઇચ્છા હશે. એવા વકીલો વકીલ નામને બટ્ટો લગાડે છે, એમ કહી શકાય. વકીલ તરીકેની સનંદ મેળવેલી હોવાથી તેમને છેતરવાનો હક મળી જાય છે એમ માનતા હોય તો સાચેજ એ એક દુ:ખદ સ્થિતિ ગણાય.

બીજી વાત એ છે કે, અસીલને સાચી વાત ગમતી નથી. તેમને કેસ જીતવાનું ઘેન ચઢી ગયેલું હોય છે. એટલે જે અસીલ લડવા જ માગતો હોય તેને જે વકીલ સાચી સલાહ આપે છે તે અપ્રિય બને છે અને તે તેને પડતો મૂકી નવા વકીલને શોધી લે છે. પરિણામ તો સાચો વકીલ જે કહેતો હોય છે તે જ આવે છે.

કેટલાય અસીલો નજીવી રકમની ખાતર ભારે રકમનો ખર્ચ કરી મૂકે છે અને એમાં જીત મેળવે તો પણ હાર્યા બરાબર હોય છે. આવા અસીલોની માનસિક ધૂન કજીયા કંકાસને કાયમી બનાવવામા કારણભૂત અને સહાયભૂત બને છે

આવા ધૂની અસિલો કોર્ટની બહાર નીકળીને મરતાની વાતો કહે છે કે–અમારો વકીલ ખૂબ બાહોશ અને ચાલાક પણ છે. મારો કેસ કેવી સરસ રીતે ચલાવ્યો કે, મારી જીત થવાની જ. જજની સાથે પણ એ કેવો આથડી પડયો!"

કેટલાક વકીલો તેમના કેસનો મુદ્દો જ સમજ્યા હોત નથી. તેવા વકીલોને પૂછવામાં આવતાં કહી નાખે છે કે; 'શું કરું સાહેબ? અડધા કલાક પહેલાં જ મને રોકવામાં આવ્યો. એટલે હું આખો કેસ જોઇ શક્યો જ નથી." વકીલને આવું બોલવાનો અધિકાર ભલે હોય, પણ તેમણે તેમની કાયદાની ફરજ તો ભૂલવી ન જ ઘટે!

આ તો અડધા કલાકની વાત કરી, પણ ઘણીવાર પાંચ મિનિટમાં આખો કેસ લડવાનો હોય છે ત્યારે ય વકીલો આનાકાની વિના કેસની દલીલો કરવા લાગી જાય છે. આવે વખતે ગમે તેમ સાક્ષીને થોડાક સવાલો કરીને કેસને મજબૂત બનાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે. કેટલાક વકીલો નિરર્થક પ્રશ્નો પૂછી પુછીને કોર્ટનો વ્યર્થ ટાઇમ લેવામાં જ મહત્તા માણે છે.

કેટલાક વકીલો મુદતોમાં જ કેમ લંબાવ્યા કરતા હોય છે. આમ કરવામાં તેમનો હેતુ સામા પક્ષને

રસોઇ ઘર

આંબળાનો મુરબ્બો

એક શેર મોટાં આંબળાં લઇ ધોઇને સાફ કરી કાણાં પાડી બાફવાં. પછી ખાંડની ચાસણીમાં નાંખી આંબળાં ખાંડ પીએ એટલે ઉતારી ઠંડા પડયા બાદ બરણીમાં ભરી લેવાં. આંબળાંનો જૂનો મુરબ્બો વધુ ગુણકારી હોય છે.

[સૌ. સરલાબેન ધી. નાયક.]

કેરીની થોડીક વાનીઓ

ગોળ કેરી:-કાચી કેરી લઇ તેને છોલી નાંખવી અને તેના કટકા કરવા. પછી તેને પાણીમાં નાંખી બાફી નાંખવા. પછી જેટલી કેરી હોય તેટલો ગોળ લેવો અને ઘીનો વધાર કરવો, તેમાં તજ લવિંગ નાંખવાં. વધાર તૈયાર થાય પછી પેલી બાફેલી કેરીના કકડા તેમાં નાંખવા અને ગોળ પણ નાંખવો પછી થોડું પાણી નાંખવું અને તેને ખુબ ઉકળાવું પછી નરમ રહે એટલે ચુલેથી ઉતારી લેવું. આ પ્રમાણે ગોળકેરી થાય છે.

કેરીનો છુંદો:-કેરીને છોલી તેને ખમણી વતે ખમણી નાખવી, અને તેને નીચોવીને પાણી તદ્દન કાઢી નાંખવું. પછી એને પાણી નાંખી ખુબ ધોઈ નાંખવી પછી રાઇ, હિંગ, મરચાં અને તેલનો વધાર મૂકવો. વધાર થઇ જાય એટલે ખમણેલું છીણ તેમાં વધારી દેવું. પછી તેમાં મીઠું હળદર નાંખી ધીમે તાપે સીઝવા દેવું.

કચુંબર:-કેરીને ખમણી તેના છીણમાં મીઠું નાંખી પાંચેક મીનીટ રાખી તેનું પાણી નીચોવીને કાઢી નાંખવું પછી તેમાં કુંગળીને સમારી નાખવી અને ખાંડ, ધાણા, જીરૂ, મરચાં નાંખી ખાવાના કામમાં લેવું. (કુંગળી ન ખાતા હોય તેમણે નાખવી નહિ.)

• દહીં બટાકા:-બટાકાને બાફી ચાકના જેવા મોટા કટકા કરી ઘી અગર તેલમાં તળી જરા લાલ કરવા. શેર બટાકામાં અડધો શેર દહીં લેવું. ટાઢા થાય ત્યારે એ તળેલા બટાકા દહીંમાં નાંખી દેવા. પછી મીઠું, લીલાં મરચાં ને આદુના કટકા ઝીણાં, કોથમરી તથા જરા મીઠાશ માટે ખાંડ નાંખવી. ને મરચાં, જીરૂ ને હીંગનો વધાર કરવો એ ત્રણ કલાક પછી ખાવામાં લેવું.

મુદ્દતોથી જ થકવી નાંખવા માગતા હોય, એ કુદરતી છે. આમ, ધક્કા ખવરાવી, ગમે તેવા આડાઅવળા સવાલો પૂછી અને પૈસાનું વ્યર્થ ખર્ચ કરાવરાવીને સામા પક્ષને થકવી નાંખવાની આવડત અને કળા કેટલાક વકીલોમાંજ હોય છે.

મુદત આપવામાં કોર્ટ આનાકાની કરે તો વકીલ સાક્ષીને એવા અસંબંધ સવાલ પૂછશે કે કોર્ટને તેથી અણગમો થશે. આવે વખતે કોર્ટ તેની વિરૂદ્ધ જવા વિચાર કરે, તો વકીલ બીજી કોર્ટમાં કેસ બદલવા હાઇકોર્ટમાં અરજી કરવાના ધમપછાડાનું પ્રદર્શન કરતાં પણ આવો વકીલ ચૂકશે નહિ.

એક બાજુ પોલીસ કેસો ચલાવતાં માજીસ્ટ્રેટોની સ્થિતિ અને તેના માનસનું દર્શન જેમ થાય છે, તેમ વકીલો અને અસીલોનો સવાલ પણ એટલો જ મહત્વનો છે.

આ બધામાં કોણ કોને દોષપાત્ર ગણે?

પત્નીનું નાક કાપવા જતાં કપાળે અને હાથે ઘા કર્યા !!

(અમારા ખબરપત્રી તરફથી) સેવાલીઆ. ગામમાં એક સનસનાટી ભર્યો બનાવ અઠવાડીયામાં બન્યો. તંગી, મુશ્કેલી, આફતોના આ જમાનામાં આદમીઓનાં મન ઘડી ઘડીમાં, વાતવાતમાં, જોતજોતામાં તંગ બની જાય છે. કોઇ પણ પગલું ભરતાં એવે સમયે એઓ અચકતા નથી.

આવો જ એક પ્રસંગ બન્યો. સેવાલીઆ સીમેન્ટ કંપનીમાં રહેતા સેવાલીઆ ગામના રહીશ અને સુતાર હોવા છતાં સુથારનો ધંધો કરતા; મીસ્ત્રી ખોડાભાઇએ તા. ૧૯ મી ના રોજ પોતાની પત્નીનું નાક કાપી નાખવા એકાએક પ્રયત્ન કર્યો. કહે છે કે ત્રણ વાગે મીસ્ત્રીએ પોતાની કારીગરી કરવાનાં સાધનોમાંથી રંધાનું પાનું ઉપાડયું અને ઘરની બૈરીનું નાક કાપી નાખવાની બેહૂદી કારીગરી કરવા ઘા કર્યો. બૈરીએ વચ્ચે હાથ ધરી બચાવ કરવા સ્વાભાવિક યત્ન કર્યો આથી તેને હાથ ઉપર અને બીજા ઘાથી કપાળ ઉપર પણ જખમ થઇ છે. બાઇને તરતજ હોસ્પીટલમાં લઇ જવા કાસરા લઇ જવામાં આવી. જ્યારે ભાઇને "જેલ" ભેગા કરવામાં આવ્યા છે. આ નાક કાપવાની ઉશ્કેરણી થવાનું કારણ તો એમ છે કે તેની પત્ની કોઇ પર પુરુષ સાથે આડો સંબંધ ધરાવે છે. એવી શંકાનું આ પરિણામ છે. આને અંગે તપાસ ચાલુ છે.

—x—

ગં. સ્વ. ઇચ્છાબેનનું અવસાનઃ—જાણીતાં શ્રી લેખીકા બહેન શ્રી. હસુમતી ધીરજલાલ તથા શ્રી. પદ્માબહેનનાં માતુશ્રી સુરત મુકામે અવસાન પામ્યા છે. સ્વ. ઇચ્છાબેન 'સ્ત્રીબોધ'ના પ્રેમી હતાં. આજ દિન સુધી ગ્રાહક હતાં. તેમના આત્માને શાંતિ આપે એવી પરમકૃપાળુ પરમાત્મા પ્રત્યે વિનમ્ર અભ્યર્થના છે.

એલચી પત્નીનું અવસાનઃ—નોર્વેના દિલ્હી ખાતેના એલચી કારી શીર્વના પત્ની ટુંકી માંદગી ભોગવીને અવસાન પામ્યાં છે. ગવર્નર જનરલ શ્રી રાજગોપાલાચાર્ય અને પંડિત જવાહરલાલ નહેરુએ કબર પર પુષ્પો ચઢાવવા મોકલ્યા હતાં.

ફરવા જતાં લુંટાયાંઃ—પાલનપુરના જંગલ અધિકારી રોજ નિયમ મુજબ તેમનાં પત્ની સાથે અમીરગઢ ફરવા નીકળ્યા ત્યારે બદમાસોએ તેમની પત્નીના કાનમાંથી બુટ્ટીઓ ખેંચી કાઢી હતી અને બીજા દાગીના તેમજ પૈસા પડાવી પલાયન થઇ ગયા હતા.

બાળા પર અત્યાચારઃ—ગોડસંબા છાત્રાલયમાં સાંજના બહાર દાતણ કાપવા ગયેલી જમુબેન છનાભાઇની છોકરીને કોઇ હરામખોરો ઉપાડી જઇ તેના ઉપર અત્યાચાર ગુજારી પાછી મુકી જવાની ફરિયાદ થઇ છે.

પત્નીનું નાક કાપ્યુંઃ—અમદાવાદમાં પોતાની પત્ની ખરાબ ચાલની છે તેવી શંકાને કારણે તેનું નાક કાપવા માટે તારાચંદ હીરાચંદને ૧ વર્ષની સખ્ત સજા થઈ છે.

પતિની મારઝુડઃ—નડિયાદના 'લોકમત'ના જણાવ્યા પ્રમાણે એક ભણેલી સંસ્કારી પત્ની ઉપર એના પતિદેવ કોરડો અજમાવે છે. બુટની એડીઓ, ગડદાપાટુ, પાણીનો લોટો અને અને જે આવ્યું તે ખરડામાં–કેડમાં, જ્યાં ફાવે ત્યાં માર્યે રાખ્યું. સુરાન

બાઈ માટે આ ત્રાસ રોજનો હતો. અંતે બાઈએ કોર્ટમાં જઈ ફરીયાદ કરી કે મારા પતિ ચંદુલાલ મને રોજ મારઝુડ કરે છે. મારા સાસુ પણ આ કામમાં મારા પતિને સાથ આપે છે. આ કામમાં પોલિસ તપાસ ચાલુ છે.

બહેનો માટે તાલીમ

કસ્તુરબા ગ્રામ સેવિકા વિદ્યાલયમાં તા. ૧ લી માર્ચ ૧૯૫૦ થી ગ્રામ સેવિકાની તાલીમ માટે સેવાભાવી ઉમ્મરે લાયક અને ઓછામાં ઓછું ગુજરાતી ૭–સાત કે વધુ ભણેલાં થોડાં બહેનોને લેવાનાં છે. માટે વિદ્યાલયમાં પ્રવેશ ઇચ્છનાર બહેનોએ ભરવાના પ્રવેશ પત્રો તથા પરિચય પત્રો નીચેના સ્થળેથી મંગાવી લેવા—પ્રતિનિધિ કસ્તુરબા ગાંધી રાષ્ટ્રીય સ્મારક ટ્રસ્ટ, ગુજરાત પી રીટ્રીટ, શાહીબાગ, અમદાવાદ નં ૪

*

પૂછડીવાળી છોકરી

અમલનેર વિસ્તારમાં મહારાજ ગંજમાં એક છોકરીને ચાર ઇંચ લાંબી પૂછડી ઉગી છે. આ છોકરી આ પૂછડી હલાવી શકે છે અને પૂછડી પર દબાણ કરે તો તેને દુઃખ પણ થાય છે. ડોકટરો માને છે કે આટલો ભાગ ગર્ભાશયમાં વિકાસ પામ્યા વિનાજ રહ્યો હોવો જોઇએ આ પૂછડીની લંબાઇ પણ છોકરીની ઉંમર સાથે વધતી જાય છે નિષ્ણાતો એનું ઓપરેશન કરવાનો વિચાર કરી રહ્યા છે.

*

ધાડપાડુની પત્ની પર અત્યાચાર

રાજકોટના સ્થાનિક વર્તમાન પત્રના જણાવ્યા મુજબ સૌરાષ્ટ્રમાં પોલિસ અધિકારીઓએ બહારવટીઆઓની પત્નીઓને અંધારી રાત્રે બોલાવી તેમને સખત માર મારી તેમના પર બળાત્કાર ગુજાર્યો હતો. ફોજદાર નાથાલાલે માણાવદરમાં એક ધાડપાડુની પત્ની હીરાબાઇને અંધારી રાત્રે બોલાવી ગુન્હાઓ કઢાવવા માટે તેને સખત માર માર્યો હતો અને પછી તેના પર અત્યાચાર ગુજાર્યો હતો. નાગાજીની પત્ની રામદેબાઈને પણ આવીજ રીતે પોલિસ ઉતારે બોલાવી તેનાં કપડાં ખેંચી લઇ તેની પીઠ અને પગ પર સોટીનો સાર મારવામાં આવ્યો હતો. હીરાબાઇએ તો તેના પર બળાત્કાર થયા. પછી ફોજદારના મકાનની નજીક કુવામાં ઝંપલાવ્યું હતું. એને કુવામાંથી બહાર કાઢી આપઘાતના કાગળીયાં કરવામાં આવ્યાં છે. સૌરાષ્ટ્રના વડા પ્રધાને આ બનાવ અંગે ગંભીર તપાસ શરૂ કરી છે.

*

બળાત્કારે ધર્માંતર

પાકિસ્તાનમાં દરરોજ બળાત્કારે ધર્માંતર કરવાના કિસ્સાઓ વધતા જાય છે. મજીદ નામનો એક મુસ્લિમ પાર્વતી જુરીમલ નામની એક હિંદુ પરણેતરને ઉઠાવી ગયો હતો અને તેને ખૈરપુરમાં એક મુસ્લિમને ૪૦૦ રૂપિઆમાં વેચી હતી.

આજ પ્રમાણે શ્રીમતી વાધુરી લખુરામ નામની સ્ત્રીને ઉપાડી લઇ જઈને કારખાના મોકલવામાં આવી હતી. જ્યારે એના પતિએ ફરિયાદ કરી ત્યારે એને જણાવવામાં આવ્યું કે બાઇએ રાજી ખુશીથી મુસ્લિમ ધર્મ અંગીકાર કર્યો છે. આ ઉપરાંત હિરામલની યુવાન પત્નીને પણ ઉપાડી જવામાં આવી હતી.

આવા કિસ્સાઓ તો રોજબરોજ બને છેજ. તો તે માટે સૌએ સાવધાન રહેવાની ખાસ જરૂર છે

સ્ત્રીઓ અને બાળકોનું માસિક પત્ર
સ્ત્રીબોધ
ચાલુ સાલે ૮૨માં વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે. વાર્તાઓ, સમાચારો, રસોઈકળા, બાળવાર્તાઓ, ભરતગુંથણ, વાનગી, નારિઓ, વિગેરે ... બહેનો, બાળકો વગેરે માટે ઉપયોગી તેમજ દર માસ ૨૦૦ પાનાની વાચનસામગ્રી આપે છે
સ્ત્રીબોધનું વાર્ષિક લવાજમ
દેશમાં રૂ. ૬-૦-૦ :: પરદેશમાં રૂ. ૬-૮-૦
પરદેશમાં „ ૭-૮-૦ (શીલિંગ ૧૨)
ઉપરાંત પ્રથમ વી પી ના ...
અનાથ બહેનોને સ્ત્રીબોધ રૂ. ૪-૪-૦ માં મળે છે
સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય
પીરમશા રોડ અમદાવાદ.

પ્રોફેસર શર્મા

[ગતાંકથી ચાલુ]

રા૦ રા૦ તમે સત્તાને શંકિત ગણો છો, પણ તમે સમજતા નથી કે—

શા૦ મેં તને ચાલ્યા જવાનું કહ્યું છે. (તેને એક બાજુ ધક્કો મારે છે) મારે આ પ્રશ્નનો નિર્ણય કરાવવો છે. હું વિદ્યાર્થીઓના પક્ષમાં છું

પ્રો૦ શ. હરિપ્રસાદ ! તમે મારી પુત્રી તરફ આવું વર્તન ચલાવી શકો નહિ ! હવે મને ખબર પડી કે તમે કયા પક્ષમાં છો. તેથી હું કયા પક્ષમાં છું તે હું જાણું છુ.

તમે રાધારાણીને આમ દબાવો છો તે હું ચલાવી લઇશ નહિ.

શા૦ મૂર્ખ તે મારી પરિણિત પત્ની છે. મનુ મહારાજે સ્ત્રીઓના ચારિત્ર સામે બધા પતિઓને ચેતવણી આપી છે. તે સજાવટ કરીને પોતાને બહુ ફેશનવાળો તથા ઉચ્ચ માને છે.

પ્રો૦ શ૦ બેટા, જરા અંકુશ રાખ, શાંત થા.

શા૦ જો મને તમારા તરફથી જવાબ નહિ મળે તો હું વિદ્યાર્થીઓને અંદર આવવા દઇશ તેઓ તેમની રીતે તમને સમજાવશે.

રા૦ રા૦ હરિ ! આ સ્થિતિએ વાત પહોંચી છે ! આ ઘરમાંથી તમે ચાલ્યા જાઓ. મેહેરબાની કરી ફરીથી અહીં આવતા નહિ.

શા. એક સ્ત્રી તરીકે તું તારા પતિ સાથે આ રીતે વાત કરી શકે નહિ–અને તું મારાથી છુટાછેડા કરી શકે નહિ ! તારા ઓરડામાં જા. કંઇક શરમ રાખ. (તેને ધક્કો મારે છે)

રાધારાણી નીચે પડે છે. રડતાં રડતાં, મારા ક્યા અભાગ લાગ્યા કે હું આ પશુના પનારે પડી.

પ્રો૦ રા૦ રાધારાણી !

શા૦ હું પ્રલયના દરવાજા ખુલ્લા કરું છું. આર્યવર્તના તે પુત્રોનો ન્યાયી ગુસ્સો તમારા પર ભલે ઠલવાય અને તેની ભરતીમાં તમે ભલે ઢસડાઈ જાવ.

(તે ધસી જઇને બારણું ખોલે છે. વિદ્યાર્થીઓ સૂત્રો પોકારતા પ્રવેશ કરે છે. અમારો આર્યાવર્ત લાંબુ જીવો અમારાં હિંદમાતા લાંબુ જીવો. પ્રો૦ વાઇસ ચેન્સેલર મુર્દાબાદ

બી૦ વિદ્યાર્થીઓ ચાલ્યા જાવ, ચાલ્યા જાવ. બબીની તબીયત બરાબર નથી.

બારણા પર ભયંકર ધસારો થાય છે. સૂત્રો પોકારતું ટોળું અંદર દાખલ થાય છે.

રા૦ રા૦ (ઉભી થઇને, તેના પિતા સાથે બારણા સામે જોઇને બીરબલ તેમને અંદર આવવા દે. તેઓ ભલે મારી તથા તેમના વૃદ્ધ શિક્ષકની સામે આવે.

શા૦ આ મુસલમાન ધર્મમાં હાજરી આપવાના તમારા ઇરાદામાં તમે હજૂ મક્કમ છે ? 'હા' કે 'ના' કહો.

પહેલો વિદ્યાર્થી૦ તમે ગાયનું માંસ ખાશો ?

બીજો વિદ્યાર્થી–તમે તેમનું ગંદુ પાણી પીશો !

ત્રીજો વિદ્યાર્થી–ડા. મહમદ હાથરસ યુનિવર્સિટિમાં હોદ્દો ધારવો ત્યારે તમારા સ્વધર્મીઓને તમે ભૂખે મરતા જોશો ?

પ્રો૦ શ૦ બેટાઓ—

શાસ્ત્રી અમારા પ્રશ્નનો જવાબવાળો અને અમને બાળકો ગણો નહિ.

પ્રો૦ શ૦ હરિ !

(શાંતિ)

શાસ્ત્રી છરી લઇને મારે છે. પ્રોફેસર શર્મા પડી જાય છે, રાધારાણી ધક્કા મુકીમાં તેના પિતાના શબ ઉપર પડે છે.

અરેરે ! તેઓએ તમને શું કર્યું ? પછી તે ઉભી થાય છે

રાધારાણી (ચિત્તભ્રમ અવસ્થામાં) હું તમને જવાબ આપીશ પંડિત હરિપ્રસાદ શાસ્ત્રી હું તમને કહીશ કે મારા પિતાના મિત્રની પુત્રીના લગ્ન ઉપર હું જઇશ કે તમારો ક્રોધ સાથી મને અટકવાની

કે મારો એક પણ વાળ વાંકો કરવાની હિંમત કરી શકશે નહિ (તે આગળ વધે છે તેમ વિદ્યાર્થીઓ પાછા હઠે છે) બીકણ ક્ષુદ્ર જંતુ આ તમે તમારાજ ગુરુ સામે કાવતરું કર્યું અને ટોળાબંધ આવીને જ્યારે તે તમને વળતો જવાબ આપી શકે તેમ નહોતું ત્યારે બૂમો પાડી તમે દલીલોમાં તો તેની સામે થવાની હિંમત કરી શક્યા નહિ જે માણસે તમારામાં બીજા પ્રકારની શક્તિ કેળવી તેને તમારાં બળ બતાવવાને તમારા મજબુત હાથોનો તમે ઉપયોગ કર્યો મગજની શક્તિ!. આપણી પેઢીઓ તેના હાથમાંથી પસાર થઇ ગઈ અને તે માણસાઇ શીખી અરે તેણે તમારા વિચારો તથા અભિપ્રાયોને સ્થિર કર્યાં અને તેને જંગલીપણાનો આશ્રય લીધો. તે ધર્મ, જ્ઞાતિ કે પંથ વિનાના માણસોમાં માનતા અને તમે પશુઓ તો અટકી જઇને ડુસકાં ભરે છે. પછી ફરીથી માથું ઉંચુ કરીને બોલે છે

તેના આખા જીવનનો પ્રધાન સૂર પ્રગતિ હતો તેણે પ્રગતિ સંબંધી વિચાર કર્યો હતો. શિક્ષણ આપ્યું હતું. તથા તમને આગળ ધપવાનું કહ્યું હતું પણ તેને સમજાયું નહિ તમે તો વૃદ્ધ, શબ જેવા, ભૂત કાળમાં પાછા જનારા મનુષ્ય હતા. અને તે તો ભવિષ્યના રસ્તા પર ચાલનારો યુવાન હતો. નીચ મનુષ્યો મારી નજર આગળથી દૂર થાઓ. ફરીથી અંધકારમાં જાઓ. કારણ કે તમો મરી ગયેલ છો. શબ છો. અત્યારે તમારી સમક્ષ જે મરી ગયેલ પડેલ છે તે જીવંત છે...હું તેને સત્યના આ પથે ચાલતાં સ્પષ્ટ રીતે જોઇ શકું છું–અને હું આ રસ્તે, આપણા માટે તેણે ઊજાળેલ પથે, જે પંથ ભાવિ તરફ જાય છે તે પંથે–તેની સાથે છું.

છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર.

卐

દિવ્ય પ્રભાત !!

(તાળીયોના તાલે ગોરી)

દાંડીઓના તાલે બ્હેનો ગરબો ઘુમી ગાયરે.
દિવ્ય પ્રભાત ઉગ્યો દિવ્ય પ્રભાત
ત્રીરંગી રંગના ધ્વજો લહેરાય રે ..દિવ્ય ૧

શૂરા શૂરા ક્ષત્રીયો ને દિલ ઉલાસે વલભીયો.
કહેતી મનડાની વાત રે......દિવ્ય ૨

ઓરી ઓરી આવ અહિંસા ઓરી ઓરી.
જવાહર હિંચોળે માનવ હૈયા કેરી દોરી.
આઝાદી રળીઆતરે........દિવ્ય ૩

સેવા સાગર સભર ભરેલો લહેરો લહેરાયરે.
દિવ્ય પ્રભાત ઉગ્યો દિવ્ય પ્રભાત...૪

માનવ મનમાં ભરની આવી.
સંગાન ને શાંતિ દિલમાં લવી.
શૌર્ય રગ રગમાં રેલાય રે...દિવ્ય ૫

ગરબે ઘુમો ગોરી ઘનગન નાચો-ઝુમોઝુમો
રાસ રમે જાણે ભારતી આઝાદીને ચોકરે
દિવ્ય પ્રભાત ઉગ્યો દિવ્ય પ્રભાત...૬

લેખિકા—શકુંતલાદેવી દત્ત

દીવાને સાગર

દફતર બીજું

શ્રી સાગરનાં છેલ્લાં વીસેક વરસનાં ભજનો, ગઝલો અને કાવ્યોનો

–ગ્રન્થ–

આ ગ્રન્થ શ્રી સાગરની હયાતીમાં ઇ. સ ૧૯૩૧ માં તેમની જ દેખરેખ નીચે ફેહરિસ્ત શબ્દકોષ અને શબ્દસૂચિ સાથે છપાયો છે

–કિંમત રૂા. બે–

(વી. પી. પોસ્ટેજ ખર્ચ આઠ આના જુદું)

પ્રતો થોડી જ છે માટે જીજ્ઞાસુએ તુરત મંગાવી લેવું.

ચંદ્રકાન્ત જીવનલાલ મહેતા
(એમ. વાડીવાલના મકાનમાં)
પંચભાઇની પોળ : : અમદાવાદ

પ્રકાશક:–ચંદ્રકાન્ત જીવનલાલ મહેતા : "શ્રીબોધ" કાર્યાલય : પીરમશા રોડ–અમદાવાદ
મુદ્રક:–મણિલાલ છગનલાલ શાહ ધી નવપ્રભાત પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ : ઘીકાંટા રોડ–અમદાવાદ

'શ્રીબોધ' રજીસ્ટર્ડ ન બી. ૧૦૭૦

બાલકુમાર

બાળકો માટેનો વિભાગ છૂટક ૮. ખ સાથે કિં. ત્રણ આના

બિલ્લી....માસી

(બાલ-કાવ્ય)

બિલ્લી માસી—
ભાત ભાતની;
કોઇને અટપટા—
કોઇ પીળી-કાળી ..૧

બિલ્લી માસી—
મ્યાંઉ મ્યાંઉ કરતી,
ઉંદરની શોધે—
ફરે અહિં તહિં ..૨

બિલ્લી માસી—
નાચણી માસી,
ઉંદર જોતાં—
પકડે ઝડપ મારી...૩

બિલ્લી માસી—
રાતની રાણી,
ખાવાનું શોધી—
જાયે ખાઈ .૪

બિલ્લી માસી—
દૂધની પ્યાસી,
કબાટે ચડી—
દૂધ પી જતી ..૫

બિલ્લી માસી—
રાત્રે ભમતી,
દિવસ પડતાં—
છૂપાઇ રહેતી .૬

બિલ્લી માસી—
કૂતરાથી બ્હીતી;
કૂતરાથી સપડાતાં—
ઘૂં...ઉ .. કરી છટકતી ૭

બિલ્લી માસી—
જબુતી શાણી,
પકડી રાખતાં—
નામે ન્હોર મારી ...૮

બિલ્લી માસી—
બચુને વ્હાલી,
હંમેશ આવી—
ગેલ કરી રમાડતી...૯

બબાભાઇ સોમભાઇ પટેલ,

" જમતાં ....પહેલાં "

હંમેશા જમતાં પહેલાં હાથ ધોવા જોઈએ. કેમ ખરૂં ને ? સાચું કહેજો, તમે જમતાં પહેલાં હાથ ધુઓ છો કે નહિ ? ઘણાએ મિત્રોના જવાબ નકારમાં હશે તેનું કારણ ? તમે કહેશો કે, 'એમાં શું ? હાથ ધોએ શું ફાયદો ? જ્યાં જમવાનું પીરસાઇ ગયું હોય ત્યાં હાથ ધોવા બેસીએ કે જમવા ? ઝટ ઝટ જમવાની મઝા પડે છે '

ત્યા તમારી ભૂલ છે તમે આખા દિવસમા કેટલીએ સારી-નરસી વસ્તુઓને અડકયા હશો. નાક પણ સાફ કર્યું હશે ખરૂં ને ? બોલો ત્યારે, તમે હાથ ધોયા વિના જમવા બેસો તો શી દશા થાય ? હાથે ચોંટેલી ખરાબ રજકણો એ શાક વાટે પેટમાં જાય કે નહિ ? બોલો ત્યારે, પછી તાવે આવે અને ગૂમડાં પણ થાય એમાં કોઈ શું કરે ? માટે જમતાં પહેલાં હાથ ધોવા જરૂરી છે

તમે કહેશો કે દરરોજ તો હાથ ધોવા ભૂલી જવાય સારૂ, તે માટે એક ઉપાય છે જે દિવસે હાથ ધોવા ભૂલી જવાય તે દિવસે જમતી વખતે વિચાર કરો, કે તમે આજે કઇ કઇ વસ્તુઓને અડકયા હતા કેટલીએ વાર નાક પણ સાફ કરેલું; કેમ ખરૂ ને ? આટલા વિચાર કરતાં કદાચ જમવું નહિ ભાવે કદાચ ઊલટી પણ થશે કાંઇ વાંધો નહિ પણ એ દિવસથી હાથ ધોવા ભૂલશો નહિ

બોલો ત્યારે, આજે "આંકીવ"માંથી એક બોધપાઠ શિખ્યા કે નહિ ? પણ ધ્યાન રાખજો 'એ પ્રમાણે વર્તવું ભૂલાય નહિ.

'બાલકૃષ્ણ'

"ઠંડે પહોરે વાંચજો"

"શરીરપુરીમાં.......હડતાળ"

(ખાસ પ્રતિનિધિ તરફથી)

તા ૩૨ શરીરપુરી

આજ રોજ શરીરપુરીમાં મોટા ભાગના અવયવ વાલો હડતાળ ઉપર ઉતર્યા હતા હડતાળની જાણ થતાંજ હડતાળનો નિવેડો લાવવા શ્રીયુત જુલાબલાલે શરીરપુરીની મુલાકાત લીધી હતી, અને અવયવલાલોને મળ્યા હતા આનંદની વાત તો એ છે કે જુલાબલાલ 'કઠિન પ્રશ્નનો ઉકેલ બે કલાકમાંજ લાવી શકયા હતા. જેને પરિણામે અવયવલાલો પોતાના કામ ઉપર ચઢી ગયા હતા

"ઉઠાવગીરીનો.......બનાવ."

શાકપુરી; તા ૭૩-૮૮-૯૬

ગઈ કાલે સાંજે શાકપુરીમાં શ્રી કાછીઆભાઈને ત્યાંથી કેટલીક શાક જાતિના ભાઈ બ્હેનોને કોઇ ઊઠાવી ગયું છે તેમની યાદી નીચે પ્રમાણે છે

કારેલાશંકર કારેલિયા, કૂબી બા, તુરિયાશંકર ત્રવાડી, પરવરલાલ પાઠક, કોળાશંકર કાસુકિયા, કંકુ ઉર્ફે કંકોડી ડોરી અને સુરણ કાકા

પાછળથી જાણવા મળે છે કે એમને ઉપાડી જનાર શ્રી. કામલાલ ચતુરશંકર તેમજ સમડી બ્હેન હતાં આ અંગે તેમની પોલિસ ઈન્સપેકટર મિ બિલાડાશંકરે ધરપકડ કરી છે

આ અંગે મિલાડાશંકર તેમજ પોલિસ પાર્ટી વધુ માહિતી એકઠી કરી રહેર છે

હસાવનારઃ-રાઠોડ ચંદુલાલ શકરચંદ

શિયાળો આવ્યો

વહાલાં બાળકો, તમે જાણો છો કે આ શિયાળો ચાલે છે. ટાઢ પણ ઠીક ઠીક વાતી હશે. ગરમ કપડાં પહેરવાં પડતાં હશે. સૂતી વેળા ગોદડું પણ ઓઢવું પડતું હશે. પણ તમે નહિ જાણતાં હો કે શિયાળો સોનેરી કહેવાય છે. તેના ચાર મહિનાનો જે સદુપયોગ કરે છે, તેને ઘણો ફાયદો થાય છે

દરરોજ સવારે વહેલા ઊઠો. ઊઠીને ટાઢ ન લાગે એ પ્રમાણે બરાબર કપડાં પહેરીને બાપાજી કે દાદાજી સાથે ખુલ્લી જગ્યાએ ફરવા જાઓ ફરવાથી ચોકખી અને તાજી હવા મળે છે તેમજ આપણા શરીરને કસરત મળે છે અને ઠેકઠેરે ફરવાથી ઘણો લાભ થાય છે તમારામાંથી ઘણાને રમતો રમવાનો ઘણો શોખ હશે તો બધા દોસ્તો ભેગા મળીને ખુલ્લી જગ્યાએ જઈને હુતુતુ, ખોખો, ગંગડી, દોડ જેવી રમતો રમો. રમતોથી તમને આપમેળે ઘણોજ ફાયદો થશે.

શિયાળામાં કસરતને જેટલું મહત્ત્વ આપવામાં આવે છે, તેટલુંજ મહત્ત્વ ખોરાકને આપવું જોઈએ. તમે દિવસમાં કેટલીએવાર ખાતા હશો. તો આચરકચર વસ્તુઓ ખાવી છોડી દો. સવારે કસરત કરીને આવ્યા બાદ નાસ્તામાં ફળો લેવાનાં રાખો. જેવાં કે; જામફળ, કેળાં, પપૈયાં, પાકાં ટમેટાં, સૂકો મેવો, દૂધ વગેરે બપોરે જમી લેવું. અને સાંજે જમવું આ સિવાય કાંઈ ખાવું નહિ ખોરાક સંબંધમાં આટલાજ નિયમો બરાબર પાળશો તો તમને ઘણોજ લાભ થશે

આટલું વાંચ્યા બાદ તમને કદાચ પ્રશ્ન થશે કે શા માટે શિયાળામાં જ આમ કહ્યું અને ચોમાસા કે ઊનાળામાં નહિ? બરાબર; જુઓ, ઊનાળામાં આબોહવા ગરમ હોવાથી માણસ આળસુ બની જાય છે. અને તે કાંઈ કરી શકતો નથી તમેજ વિચાર કરો કે ઊનાળામાં તમારાથી સામાન્ય રીતે કેટલા વાગે ઊઠાય છે? ચોમાસામાં તો દિવસનો મોટો ભાગ વરસાદ પડતો હોય છે અને આબોહવા રોગીષ્ટ હોય છે, તેથી તે વેળા આવાં કામ લાભદાયક નીવડે નહિ

વહાલાં બાળકો, આટલું વાંચ્યા પછી જરૂર આચરણમાં મૂકશો તો જ તમારું વાંચ્યું સાર્થક ગણાશે.

અમૃતલાલ એમ. શાહ.

મુદતમાં વધારો

જાન્યુઆરી માસમાં આપેલી હરિફાઈ ચાલૂ માસની ૨૦ તારીખ સુધી સ્વીકારવામાં આવશે.

ટીનસિંહના સહસોની જાદુભરી બાળકથા

અજબદેશ

"ટીનસિંહ".

(ગતાંકથી ચાલુ)

(૪)

સવારે ચમેલી જાગી ત્યારે સુરજદાદા આભલામાં ઉંચે આવી ગયા હતા ઝાડોનાં પાંદડાં પર કિરણો પડતાં હતાં વારે સોહામણો સમય હતો કાળિયો પખીઓની પાછળ દોડી આનંદથી ખેલતો-કુદતો હતો બિચારા ચાડિયાભાઈ ખુણામાં ઉભા હતા ચમેલીએ ઉઠતાંની સાથે જ કહ્યું; "ક્યાંકથી પાણી શોધીને લાવવું પડશે!"

ચાડિયાભાઈએ પૂછ્યું. 'પાણીને શું કરવું છે?' "પાણીને શું કરવું છે? હાય, મા ઘેલીય! રોટી ખાઇને ગળું સુકાય છે, ત્યારે પાણીની જરૂર નથી પડતી?" ચમેલીએ કહ્યું.

ચાડિયાભાઈ કહે, 'આદમીને અનેક ઝંઝટ ઉઠાવવી પડે છે, ખાવું, પીવું, ઉંઘવું અને હાથ-મો ધોવાં! ભારે ઝંઝટ છે તમારે લોકોને મગજ છે, એટલે આ બધું શોભા આપે છે"

થોડીવાર શોધ કરવા પછી એક નાની નદી દેખાઇ. ચમેલીએ હાથ-મોં ધોયાં અને પછી રોટી ખાવા બેઠી

ચમેલી ખાઇ રહી હતી પાછળથી કોઇનો ઉંહકાર સંભળાયો. તે ગભરાઇને ચમકી ઉઠી ચારે તરફ જોઇને બોલી! કોણ આટલા જોરથી ઉંહકારા કરે છે?'

ચાડિયાભાઈ કહે, શી ખબર? આવો, ચાલીને દેખીએ. એટલામાં ફરીથી અવાજ સંભળાયો. જે તરફથી અવાજ આવતો હતો તે તરફ બધાં ગયાં.

ઝાડોની વચમાં કંઇક ચમકતી સફેદ ચીજ એકાએક દેખાઇ નજીક પહોંચતાં ચમેલી અવાક્ બની ગઈ એક મોટા ખડધા કાપેલા ઝાડની પાસે હાથમાં કુહાડી લઈને ટીનનો બનેલો એક માણસ ઉભો હતો તેના હાથ પગ લોઢાના પટા વડે શરીર પર જડેલા હતા તેનામાં હાલવા-ચાલવાની તાકાત ન હતી.

ચમેલી અને ચાડિયાભાઇ ઉભાં ઉભાં તેની સામે જોઇ રહ્યાં હતાં એટલામાં કાળિયાએ દોડીને ટીનના આદમીના પગે બચકું ભર્યું. કાળિયો કરડ્યા છતાં તેને કંઈ ન થયું, ઉલટા કાળિયાના દાંત પડતાં પડતાં રહી ગયા. ચમેલીએ ધીમેથી પેલા માણસને પૂછ્યું 'તમે ઉંહકારા કરતા હતા?'

તેણે જવાબ દીધો, 'હા, હું ઉંહકારા કરતો હતો મારું નામ ટીનસિંહ છે, એક વરસથી અહિં ઉભો ઉભો હું ઉંહકારા લઉં છું, પણ આટલા સમયમાં કોઇ પણ મારી પાસે આવ્યું નથી'

ચમેલીએ ફરીથી પૂછ્યું, 'હું તમારે માટે કંઈ કરી શકું એમ છું? કહો, મારાથી બની શકે એવું હશે તો હું જરુર કરીશ'

'કરવાનું ખાસ વધારે નથી. મારા સાંધાઓમાં થોડું તેલ પુરી દો. મારે ઉપકાર થશે

તેલ મળતાં જ મારા હાથ-પગ હાલી-ચાલી શકશે. મારા ઘરમાં તાકામાંહિતેલની કુપ્પી પડેલી છે!

ચમેલી દોડીને ઘરમાંથી તેલની કુપ્પી લઇ આવી અને બોલી. "તમારા સાંધા બતાવો. જ્યાં જ્યાં તમે કહો ત્યાં ત્યાં તેલ નાખું."

ટીનસિંહે કહ્યું. 'પહેલાં ગરદન પાસેના સાંધામાં તેલ પુરો. ચમેલીએ ત્યાં તેલ પુર્યું. એ ભાગ એટલો બધો જામ થઈ ગયો હતો કે તેલ પુરવા છતાં ટીનસિંહ ડોક ફેરવી શક્યા નહિ. તેનું દુઃખ દેખીને ચાડિયાભાઈ દોડી આવ્યા અને બહુ મહેનત પછી તેની ડોક હલાવી-ચલાવી.

ડોક ફેરવીને ચમેલી તરફ જોઇને ટીનસિંહે કહ્યું. 'હવે હાથ-પગના સાંધાઓમાં તેલ પુરો!

ચમેલીએ તેલ નાખતાં જ હાથ-પગ હાલવા ચાલવા લાગ્યા કુહાડીને નીચે ટેકાવીને ટીનસિંહ બોલ્યા. 'બાપ રે બાપ, જીવ બચી ગયો! કેટલા વખતથી અહિં આમને આમ ઉભા રહેવું પડ્યું, કોણ રહી શકે? હાથ-પગના સાંધાઓ જામ થઈ જતાં હાલવા-ચાલવાનું પણ બંધ થઇ ગયું હતું તમે આવીને મને બચાવી લીધો, નહિ તો આખી જીંદગી આમને આમ ઉભા રહેવામાં ગાળવી પડત તમે બધાં આમ ક્યાં જાઓ છો?'

ચમેલીએ કહ્યું 'અમે બધાં બલકપુર તાજજુબ જાદુગરની પાસે જઇએ છીએ.'

'તેની પાસે કેમ?' ટીનસિંહે નવાઇ પામી પૂછ્યું.

ચમેલીએ કહ્યું 'આંધીમાં ઉડીને હું અહિં આવી હતી, એટલે ઘરનો રસ્તો જાણવાને માટે ત્યાં જવું પડે એ, કારણ કે આ દેશમાં તાજજુબ સિવાય બીજું કોઈ મારા ઘરનો રસ્તો બતાવી શકે એમ નથી. ચાડિયાભાઈના માથામાં મગજ નથી તે મગજ માગવા માટે જાય છે'

ટીનસિંહે આ સાંભળીને કંઇક વિચારીને કહ્યું 'શું તાજજુબજી મને એક કલેજું આપી શકશે? મારી છાતીમાં કલેજું નથી.'

ચમેલી કહે, 'જો તેઓ મને મારા ઘરનો રસ્તો બતાવી શકે, ચાડિયાભાઇને મગજ આપી શકે તો પછી તમને કલેજુ કેમ ન આપી શકે? તમે પણ અમારી સાથે ચાલો'

ટીનસિંહ ખુશી થઇને ચમેલીની સાથે થયો. ચાડિયાભાઇ પણ તેમના દળમાં એક માણસનો વધારો થતાં ખુશી થયા. જંગલનો રસ્તો મુકીને ફરીથી તેઓ પેલી પીળી ઇંટોની સડક પર આવી ગયાં ટીનસિંહે ચમેલીને વારંવાર તેલની કુપ્પી લઇ લેવા માટે કહ્યું હતું. 'જો તેલની કુપ્પી સાથે ન લીધી તો ભારે આફતનો સામનો કરવો પડશે સાંધાઓ જામ થઇ જશે તો મારું સત્યાનાશ વળી જશે કુપ્પી પાસે હશે તો કોઇ જાતનો ભય નથી તેને બરાબર સાચવીને રાખજો'

એટલે ચમેલીએ કુપ્પીને ભાતાની પોટલીમાં બાંધી લીધી સાથે જતાં એક મુશ્કેલી સામે આવી ઝાડ એટલાં બધાં ઘાટાં ઉગેલાં હતાં કે ચાલવાનું મુશ્કેલ થઇ પડતું હતું. પણ નસીબ જોગે નવા સાથીદાર પાસે કુહાડી પણ હતી ટીનસિંહ પોતાની કુહાડી વડે રસ્તો સાફ કરવા લાગ્યા.

થોડુંક પગલાં ચાલ્યા પછી ચાડિયાભાઇ ઠોકર ખાઇને ખાડામાં પડી ગયા. પડતાંની સાથેજ 'ચમેલી ચમેલી' પોકારવા લાગ્યા ચમેલીએ દોડીને તેમનો હાથ પકડીને ઊભા કર્યા ટીનસિંહે તો તેમની આ દશા દેખીને, નવાઇ પામીને કહ્યું. તમે આટલી ચેતીને કેમ ન ચાલ્યા ?'

ચાડિયાભાઈ કહે, 'એ બધું હું કંઇ જાણતો નથી મારા માથમાં એકલુ ઘાસજ છે આ બધું જાણવા સમજવાને ભગજ તો નથી. શું કહું ? ભારે દુઃખની વાત છે, એટલા માટેજ અકકપુર જાઉ છું '

ટીનસિંહ કહે, અરે, એમ શું દુઃખની વાત છે ? મગજ કરતા તો કલેજુ હોય તે વધારે જરૂરનું છે જો મને એમાંથી એક ચીજ લેવાનું કહેવામા આવે તો હું કલેજાને જ પસંદ કરૂ.

ચાડિયાભાઈ કહે, 'મગજ કરતાં કલેજું વધારે સારું શી રીતે ?'

ટીનસિંહ કહે, 'પહેલાં મારી હકીકત સાંભળો પછી સમજાશે ' 'હું લાકડાં કાપ નારનો છોકરો છું લાકડાં કાપીને મારૂ ગુજરાન ચલાવતો હતો ઘરડ મા-બાપ જ્યાં સુધી જીવતા હતાં ત્યાં સુધી તેમની સેવા કરી તેમના મરણ પછી મેં લગ્ન કરવાનો વિચાર કર્યો પાસેના ગામમા એક છોકરી રહેતી હતી તે મને ખૂબ પસંદ હતી તે છોકરીને કોઇ સગુવહાલું ન હતું, ફક્ત ઘરડી કાકી હતી તે ડોશી ઘણી દુષ્ટ હતી છોકરી સદાય તેની સેવા કરે એટલા માટે તે તેને પરણાવવા રાજી ન હતી, પણ છોકરી મારી સાથે પરણવા તૈયાર હતી આ જાણીને તે ડોશી પૂર્વ દિશાની ડાકણ પાસે ગઇ અને તેને કહેવા લાગી ' જો તમે મારી ભત્રીજીનાં લગ્ન રોકાવશો તો હું તમને એક લેસ અને બકરી ભેટ આપીશ ડાકણ રાજી થઈ ગઇ તેણે મારી કુહાડી પર જાદુ કર્યો એક દિવસ હું કુહાડી વડે લાકડાં કાપી રહ્યો હતો કુહાડી મારા હાથમાંથી છુટી જઇને મારા ડાબા પગ પર પડી પગ આ કઇને કપાઇને જુદો થઇ ગયો

મારા માથા પર જાણે આકાશ તૂટી પડ્યું એક પગ વડે લાકડાં કાપનારનું કામ ન ચાલી શકે અને 'હું કાંઈ કમાઇશ નહિ તો વિવાહ શી રીતે કરીશ ?' એ વિચારીને હું એક લુહારની દુકાને ગયો મે તેને ટીનનો એક પગ તૈયાર કરવાને કહ્યુ લુહારે ટીનનો પગ ચાંટાડી દીધો એ વડે મારૂ કામ સરળતાથી ચાલવા લાગ્યું, ડાકણ મારા પર વધારે ગુસ્સે થઇ. તેણે ફરીથી કુહાડી પર જાદુ કર્યો અને મારો જમણો પગ કપાઈ ગયો મેં ટીનનો એક બીજો પગ કરાવી લીધો મારું કામ વળી પાછું સરળતાથી ચાલવા લાગ્યુ. પણ ડાકણના ગુસ્સાને પરિણામે મારા બન્ને હાથ માથું વગેરે કુહાડી વડે કપાઈ ગયું અને દરેક વખતે લુહાર મારે મદદે ધાયો માથું કપાઇ જતાં મેં ધારેલું કે હવે છેવટની ઘડી આવી પહોંચી પણ લુહાર ફરીથી એ વખતે આવી પહોંચ્યો મારી દશા સમજતાં તેને વાર ન લાગી. તેણે ઝટપટ ટીનનુ એક માથું બનાવીને મારા ખભાઓ પર મુકી દીધુ હું તો એ દેખીને હેરત પામી ગયો

હુ વિચારવા લાગ્યો કે હવે કોઇ જાતનો ભય નથી કારણ કે મારું આખું શરીર ટીનનું બની ગયુ હતું, હવે ડાકણ શું કરી શકશે ? પણ ડાકણની બુદ્ધિનો પાર કયાં ? તેણે વિચાર કરીને નક્કી કર્યું કે જો હું તે છોક-

રીને ભૂલી જાઉં તો બધા ઝઘડાનો અંત આવી જાય કલેજું હોય તો બીજા તરફ પ્રેમ થાય, પણ કલેજું ન હોય તો કોઈ તરફ પ્રેમ ન થાય ડાકણે મારું કલેજું છીનવી લેવા નક્કી કર્યું. એકવાર જાદુની અસરવાળી કુહાડી મારી છાતી પર પડી અને છાતીના બે ટુકડા થઈ ગયા. લુહારે ફરીથી મારા માટે ટીનનું ધડ તૈયાર કરી દીધું. અને હાથ, પગ વગેરેને તેની સાથે જોડી દીધાં. મને કામ કરવામાં કોઈ જાતની હરકત પડતી ન હતી. પણ મને કલેજું ન મળી શક્યું. લુહાર ટીન વડે કલેજું બનાવી શકે એમ નહોતો કલેજું ન હોવાને લીધે હું ધીમે ધીમે એ છોકરીને ભૂલવા લાગ્યો અને તેની સાથે પરણવા ન ગયો. હજુ પણ તે છોકરી તેની ઘરડી કાકી પાસે રહે છે; અને તેની સેવા કરે છે.

મારું ટીનનું શરીર ખૂબ ચમકતું હતું. મારું રૂપ દેખીને હરખાતો હતો. ડાકણનો પણ ભય રહ્યો ન હતો. કુહાડી વડે ટીન કપાઈ જાય નહિ, ફક્ત એક ડર હતો કે કદાચ સાંધાઓમાં કચરો ભરાઈ કાટ ન જામી જાય એટલા માટે હું તેલની કુપ્પી સદાય મારી સાથે રાખવા લાગ્યો. એક દિવસ એને સાથે લઈ જવાની ભૂલી ગયો. જેવો હું જંગલમાં ગયો કે તરત જ એક ભારે આંધી આવી. સાથે સાથે વરસાદ પણ વરસવા લાગ્યો. જોત જોતામાં મારા શરીરમાં કચરો ભરાઈ ગયો અને સાંધા અક્કડ થઈ ગયા. મારામાં હાલવ-ચાલવાની શક્તિ ન રહી આખું વરસ અહિં ઉભાં-ઉભાં મને સમજાયું માનવીને માટે કલેજું સૌથી વધારે જરૂરનું છે. કલેજું જતાંની સાથે મારું બધું સુખ ઉડી ગયું. કલેજું હોત તો હું ક્યારનો યે પરણી ગયો હોત અને લહેરથી રહેતો હોત 'હું તમારે સાથે આવું તો તાજ્જુબજી મને એક કલેજું આપશે?"

ચમેલી અને ચાડિયાભાઈ એક ધ્યાનથી ટીનસિંહની હકીકત સાંભળી રહ્યાં હતાં વાત પુરી થતાં ચાડિયાભાઈએ ગંભીર બની કહ્યું. 'તમે ગમે તે કહો, ભાઈ! હું તો મગજ જ માગીશ જો બુદ્ધિ જ ન હોય તો કલેજું લઈને શું થાય, કંઈ સમજાય તો નહિ?

ટીનસિંહ વધારે ગંભીર થઈને બોલ્યા. "દુનિયામાં. બધી વસ્તુઓનો સાર સુખ છે, અને કલેજું ન હોય તો જરા પણ સુખ મળી શકતું નથી."

ચમેલી ખૂબ ધ્યાનપૂર્વક તેમની વાત સાંભળી રહી હતી. બહુ વિચારવા છતાં તે નક્કી ન કરી શકી કે કોણ સાચું કહે છે? છેવટે તેણે એ નક્કી કર્યું કે જો તે તેની કાકી પાસે જઈ શકે તો તે સૌથી સરસ વાત છે, તેને હવે એક વધારે ચિન્તા પેદા થઈ હતી. ખાવાનું પુરું થવા આવ્યું હતું. તેને તથા કાળિયાને હવે એક વખત ચાલે એટલું ખાવાનું હતું. પછી શું ખાવું? એ તો ઠીક હતું કે ચાડિયાભાઈ અને ટીનસિંહ ખાતા ન હતા જો કદાચ તેઓ પણ ખાતા હોત તો મોટી આફત આવત.

અપૂર્ણ.

કેનેરીની ગુફાઓ

કેનેરીની ગુફાઓ બોરીવલી સ્ટેશનથી આઠ–નવ માઇલ પર આવેલી છે. ગુફાઓ બહુ જ પ્રાચિન અને બુદ્ધના સમયની છે ગુફાઓ કાળા પથ્થરના કોઇ પર્વતમાંથી કોરી કાઢવામાં આવી છે તેને નજરે જોતાં જ આપણને પ્રાચિન ભારતની શિલ્પકળાનું રહસ્ય સમજાય છે.

આ ગુફાઓ જોવાની અમુલ્ય તક અમને મળી. છીન્યા કરતાં જોયુ ભલું ! અમે પાંચ મિત્રો વિલે–પારલેથી ગુફાઓ જોવા નીકળી પડયા,

બોરીવલી ઉતર્યા

હજી સુરજદાદા ગુફા પાછળથી અમને જોવા ડોકીયું કરતા હતા. ઠંડો ગુલાબી પવન ગાલને ચુમતો વહી રહ્યો હતો નગરજનો આંખ ચોળતા બહાર ખાટલામાં પડયા હતા પાસેની નાની હોટેલમાં ગરમાગરમ જલેબી થાળીમાં ઉતરતી હતી ! અમારૂં મન તે તરફ નહોતું અમારૂં મન તો નજર સામે ગુફાઓ જ જોતું હતું

અમે ગુફા તરફ ચાલવા માંડયું માર્ગ ઉજ્જડ હતો બાવળના ઝાડની હાર અમારૂ રક્ષણ કરતી બન્ને બાજુ અમારી સાથે ચાલતી હતી

છેવટે ત્રણેક કલાક ચાલ્યા બાદ પ્રથમ ગુફા અમારી નજરે ચઢી હતી, તે જોતાં અમને કેટલો આનંદ થયો હશે ?

અમે પહેલી ગુફામાં ગયા પ્રથમ બે સ્તુપો નજરે પડયા, બીજી અનેક નાની નાની અપસરા અને દેવદેવીઓની અનુપમ નકશીથી ઠસોઠસ ભરેલ મૂર્તિઓ હતી જાણે હમણાં જ બોલી ઉઠશે. પોતાનો પૂર્વ ઈતિહાસ કહેશે–

બીજી ગુફા જોવા નિકળ્યા

આ...હા...હા

વીસથી પચીસ ફીટ ઉંચી ભગવાન બુદ્ધની બે મહાન પ્રતિમાઓ દ્રષ્ટીગોચર થઈ તે પ્રતિમાને જોતાં જ એકે એક કલારસિકનું મનડું તૃપ્ત...તૃપ્ત થઈ જાય ! ત્યાંથી ખસવાનું જ મન ન થાય ! પ્રાચિન કારીગરોનું મૂલ્ય સમજાય !

ત્રીજી ગુફા તરફ પ્રયાણ કર્યું અંદર એક બોધીવૃક્ષ હેઠળ ભગવાન બુદ્ધની ઉપદેશ આપતી મહાન પ્રતિમા જોઇ.

ચોથી ગુફા જોવા નીકળ્યા તે બૌધ્ધ શિષ્યોનાં નિવાસ સ્થાન હશે એમ લાગ્યું ત્યાં જુવાનીઆએ બેઠક જમાવી

પુરી...શાક...ગાંઠીઆ...કેળા...જે લાવ્યા હતા તે ખાધું અને ઉપડયા બાકી રહેલી ગુફાઓ જોવા

ચાર વાગ્યા સુધી બધી ગુફાઓ જોઈ પાછા ફર્યા

થાકેલા છતાં આનંદીત મુખડે પારલે આવ્યા

"કેનેરી" નામ અમારા હ્રદયમાં કોતરાઈ ગયું : ઉરમાં અજર અને અમર સ્થાન પામી ગયું અને સ્વપ્નોમાં રમી રહ્યું.

મનમોહન ડી. વોરા

વર્ષ ૯૪ : અંક ૩
માર્ચ
૧૯૫૦

તંત્રીઓ:
જરબાનુ કાબરાજી
કેશવપ્રસાદ દેસાઇ

મંત્રી:
ચંદ્રકાન્ત મહેતા
પીરમશા રોડ,
અમદાવાદ.

છૂટક
આઠ આના.

ફકીરીહાલ (કલાપી)

સ્ત્રીબોધ

— મુંબઇ ઇલાકાના અને વેસ્ટર્ન ઇન્ડીઆ સ્ટેટસ એજન્સીના —
કેળવણી ખાતાએ પ્રાથમિક શાળાઓ માટે આ "અંકગણિત" ટેસ્ટબુક
તરીકે ચલાવવા માટે મંજુર કરેલું છે

નવા સુધારેલા અભ્યાસક્રમ પ્રમાણે.

અંકગણિતનાં મુળતત્વો

❋ દેશીનામું અને ભૂમિતિ વિભાગ સાથે: ધોરણ ૧ થી ચોથા સુધી ❋

અંકગણિતનાં મૂળતત્વો	અંકગણિતનાં મૂળતત્વો	અંકગણિતનાં મૂળતત્વો
ભાગ ૧ લો	ભાગ ૨ જો	ભાગ ૩ જો
ધોરણ પહેલા ને બીજા માટે	ધોરણ ત્રીજા માટે	ધોરણ ચોથા માટે
કીંમત:- આ ૮ ના	કીંમત:- આ ૮ ના	કીંમત:- રૂ. ૦-૭-૦

બનાવનાર-સ્વ. લાભશંકર ઉમિયાશંકર ત્રવાડી.

આ અંકગણિતની વિશિષ્ટતા

૫૯ મી આવૃત્તિ હમણાંજ છપાઇ બહાર પડી છે.

જે ગણિત માટે સેંકડો પ્રોફેસરો, શિક્ષકો અને લાખોની સંખ્યામાં વિદ્યાર્થીઓનો સંપૂર્ણ સહમત છે.

શિક્ષકોને ફરજિઆત માનવું પડે છે કે આ ગણિત સર્વોપરિ રાજા છે.

મુંબઈ ઇલાકાના મોટા શહેરોમાં જાણીતા તમામ બુકસેલરોને ત્યાંથી મળી શકશે:

જીવનલાલ અમરશી મહેતા: પાનકોર નાકા, અમદાવાદ.

વર્ષ ૯૪

અંક ૩ જો

માર્ચ
૧૯૫૦

★

તંત્રીઓ :
કેશવપ્રસાદ દેસાઈ
જરબાનુ કાબરાજી

★

મંત્રી :
ચંદ્રકાન્ત મહેતા
પીરમશારોડ—અમદાવાદ

★

લવાજમ:
દેશનું રૂા. ૬—૦—૦
પરદેશનું રૂા. ૭—૬—૦
અનાવીલ માટે
રૂા. ૪—૮—૦

★

ભેટ પુસ્તકના રજીસ્ટરના
૦—૪—૦ વધુ મોકલવા

સ્ત્રીબોધ

ગુણવંતી ગુજરાત

(લેખકઃ— અરદેશર ફરામજી ખબરદાર.)

ગુણવંતી ગુજરાત, અમારી ગુણવંતી ગુજરાત;
નમીએ નમીએ માત, અમારી ગુણવંતી ગુજરાત.

મંદિર તુજ મણિ મંડપમાં ઝુકી રહ્યાં અમ શીષ,
માત મીઠી ! તુજ ચરણ પડીને માગીએ શુભ આશીષ;
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત.

મીઠી મનોહર વાડી આ ત્હારી નંદન વન શી અમોલ,
રસફુલડાં વીણતાં વીણતાં ત્યાં કરીયે નિત્ય કલોલ;
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત.

સંત, મહંત, અનંત વીરોની વ્હાલી અમારી માત,
જય જય કરવા ત્હારી જગતમાં અર્પણ કરીયે જાત;
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત.

ઊંડા અંધાર અરણ્ય વિશે સુંદર ઉપવન માંય,
દેશ પ્રદેશ અહોનિશ અંતર એકજ ત્હારી છાંય;
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત.

સરસરિતા રસ ભરે અમીઝરણાં, રત્નાકર ભરપુર,
પૂરવ ઋષિ કુળ ફૂલ ઝઝૂમ્યાં, માત રમે અમ ઉર;
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત.

હિન્દુ મુસલમિન, પારસી સર્વે; માત ! અમે તુજ બાળ,
અંગ ઉમંગ ભરી નવરંગે કરિયે સેવા બહુ કાળ;
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત.

ઉર પ્રભાત સમાં અજવાળી, ટાળી દે અંધાર,
એક સ્વરે સહુ ગગન ગજાવતા કરિયે જયજયકાર;
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત.

સંપાદકઃ— ચં. જી. મહેતા.

"રાષ્ટ્રભાષા હિન્દી હોઇ તેનું જ્ઞાન ધીમે ધીમે ગુજરાતી જાણનારાઓએ લેવું જરૂરી છે. તેથીજ અહીં "વિનય" હિંદીમાં આપવામાં આવેલ છે. લીપી ગુજરાતી છે. ભાષા હિંદી છે."
—મંત્રી.

વિ. ન. ય.

લજ્જા કે બાદ વિનય હૈ। જૈસે લજ્જા સ્ત્રિયોં કે લિએ ભૂષણ હૈ, વૈસે હી વિનય ભી સ્ત્રિયોં કે લિએ અલંકાર હૈ। લજ્જા ઔર વિનય સે સ્ત્રિયોં કી જૈસી શોભા હોતી હૈ, હીરે–મોતિયોં કે હજારોં ગહનોંસે વૈસી શોભા નહીં હોતી, વિધાતા ને સ્ત્રિયોં કો કોમલતા ઔર પુરુષોં કો કઠોરતા દે ઉનકી સૃષ્ટિ કી હૈ। વિધાતા કે અભિપ્રાય કે અનુસાર સ્ત્રિયોં ઔર મમતા ઇત્યાદિ હૈ, કી શોભા લજ્જા, વિનય, પ્રેમ ઔર પુરુષોં કી શોભા વીરતા, તેજસ્વિતા, સાહસ ઔર પુરુષકાર આદિ હૈ। પુરુષ જૈસે સાહસી, મિહનતી, શક્તિમાન હુએ બિના શોભા નહીં દેતા, સ્ત્રિયાં ભી ઉસી તરહ લજ્જાવતી, વિનીતા ઔર સ્નેહમયી હુએ બિના શોભા નહીં દેતી। ઇસલિએ સબ કી પ્યારી હોને કે લિએ પ્રયત્ન કર ઇસ કોમલતા કો સીખના ચાહિએ। કભી ભૂલ કર ભી કિસી કે સાથ કઠોર વ્યવહાર ન કરના ચાહીએ। કઠોરતા સ્ત્રિયોં કે લિએ બહુત બુરી બાત હૈ। કીસી કે અનુચિત કાર્ય કરને પર નારાજ નહીં હોના ચાહિએ, મૈં યહ બાત નહીં કહતા। ઇસ તરહ કે અનેક સમય આ પડતે હૈં; જબ અનેક દુષ્ટ, અત્યાચારી ઔર દુરાચારી વ્યક્તિયોં સે લડાઈ લડના પડતી હય। ઉસ વક્ત ચાહે ક્રોધ દ્વારા હો, ચાહે ભય દિખા કર હો, યા ઔર કિસી ઉપાય મે હો, દુરાચારિયોં કો અવશ્ય દબાના ચાહિએ। કિન્તુ વૈસે સંકટ મે પડે બિના સ્ત્રિયોં કો કભી કઠોરતા પ્રકટ ન કરની ચાહિએ। સ્ત્રિયાં કઠોરતા દિખાને મેં ઔર સબ કે સાથ ઉંચી તેજ આવાજ મે કલહ કરને મેં અપના બડપ્પન સમઝતી હય। કિન્તુ ઇસકે જૈસા હાસ્યજનક ભ્રમ દુસરા નહીં હય। સ્ત્રિયોં કી વીરતા કિસી વક્ત આદરણીયથી! રાજસ્થાન કી કર્મદેવી, પદ્મિની, મહામાયા આદિ પ્રાતઃસ્મરણીય રમણિયોં કી કૌન ભક્તિ નહીં કરતા? વે મુંહસે તર્જન–ગર્જન સે નિર્લજ્જાઓ કી તરહ ઇસકે ઉસકે સાથ કલહ કર અપની વીરતા પ્રકટ ન કરતી થી, બલ્કિ બહુત સંકટ મેં ફસને પર, ધર્મ કી રક્ષા કરને કે લિએ ઔર ઉપાય ન દેખકર હી તલવાર સે અપની સચ્ચી બહાદુરી દિખાતી થી। ઐસે કઠિન-સંકટ મેં પડને પર, હમારી સ્ત્રિયોં કો વીરતા ન દિખાની ચાહિએ, હમ યહ બાત નહીં કહતે। હમ પહલે હી કહ ચુકે હય ઔર અબ ભી કહતે હય કિ ઐસા સંકટ પડે બિના સ્ત્રિયોં કો પુરુષોં કી નાઇ, સાહસી કઠોર ઔર ઉગ્ર સ્વભાવ ન હોના ચાહિએ, કિન્તુ વૈસા સંકટ પડે બિના નહીં! બિના કારણ યા સામાન્ય કારણ મે કિસી કો કડી બાતે ન કહની ચાહિયે। ઇસસે લોગોં કે મન મે ઉગ્ર સ્વભાવવાલી સ્ત્રિયોં કે પ્રતિ ભય યા ભક્તિ કા ભાવ નહીં પૈદા હોતા હય, બલ્કિ ઘૃણા કા ભાવ પૈદા હોતા હય।

ઔર એક બાત હય, સ્ત્રિયોં કો ઉગ્ર-સ્વભાવ નહીં હોના ચાહિએ. ઇસસે યહ મતલબ નહીં હય કિ સમયાનુસાર દૃઢતા ઔર ગામ્ભીર્ય દિખાકર દાસ–દાસિયોં આદિ અન્યાય નિમ્ન પદસ્થ વ્યક્તિયોં કો સુસયત નહીં રખના ચાહિએ।

સ્ત્રિયોં કો અપને ગુરુ વ્યક્તિયોં કે દોષોં કી ઓર ધ્યાન નહીં દેના ચાહિએ, કિન્તુ

"જાન્યુઆરિથી શરૂ થએલી અને આગળ વધતી સ્વ. રવિન્દ્રનાથ ટાગોર ની સામાજીક નવલકથા.

પીંખાએલો માળો

(અનુઃ શ્રી ભોગીલાલ મ. ખત્રી.)

> **– સુજ્ઞ વાંચકોને –**
>
> આ નવલકથા જાન્યુઆરિથી ક્રમશઃ પ્રસિદ્ધ થતી જાય છે અને હજી પ્રસિદ્ધ થતી જશે. આખી સળંગ વાર્તાનો રસ જાળવી રાખવા "સ્ત્રી બોધ" ના અંકોને સાચવી રાખો. "સ્ત્રીબોધ" ના પાછલા અંકોની જરૂર હોય તેમણે ઘણીજ તાકીદે કાર્યાલયમાંથી મેળવી લેવા.
>
> –મંત્રી

પ્રકરણ બીજું

બાગ બનાવવાની વાતો, એમની બીજી અનેક વાહિયાત વાતોની માફક એમના કલ્પના ક્ષેત્રમાંથી ક્યારે વિદાય થઇ ગઇ એનું અમલ અગર તો ચારૂ એ બે માંથી કોઇને પણ ભાન રહ્યું નહિ.

હમણાંથી અમલનું આખું ધ્યેય બદલાઇ ગયું હતું. આખો દિવસ બસ લખ્યા કરવું એજ એનું ધ્યેય બની ગયું હતું. વધુમાં અમુક લખાણોની યોગ્ય કે અયોગ્ય ટીકા કરવી એ પણ એનો મૂખ્ય વિષય બની ગયો હતો. એક દિવસે અમલે ચારૂની પાસે જઇને કહ્યું "ભાભી" એક ઘણોજ સુંદર વિષય મને સુઝી આવ્યો છે."

આ સાંભળીને ચારૂ ઘણી ઉત્સાહમાં આવીને બોલી " ત્યારે ચાલો આપણે દક્ષિણ તરફની અગાશીમાં જઇએ. મંદા પાન લઇને હમણાં આવી પહોંચશે. "

ચારૂની એ અગાશી કાશ્મીરી ઢબની હતી. જ્યારે એ અહીં આવતી ત્યારે એની એક ખાસ ખુરશી હતી તેમાં એ બેસતી અને અમલ રેલીંગના નીચેના અગર તો ઉપરના સળીયા ઉપર પગ ઝુલતા રાખીને બેસતો.

જો કે અમલના લખવાનો વિષય આમ તો કંઇ ખાસ અસ્પષ્ટ જેવો લાગતો નહોતો, છતાંય એ સ્પષ્ટ રીતે સમજાવી શકતો નહોતો. ગોળ ગોળ શબ્દોમાં એ જે કંઇ કહેતો એનાથી એના કહેવાનો ખરો ભાવર્થ ચારૂ સ્પષ્ટ સ્વરૂપમાં સમજી શકતી નહોતી. અમલ વારે ઘડીએ ચારૂના મ્હોં સામે જોઇને કહેતો "ભાભી, મને લાગે છે કે હું મારા વિચારો તમને બરાબર રીતે સમજાવી શકતો નથી."

ચારૂ કહેતી. "ના. ના. હું ઘણું ખરૂં તો સમજી ગઇ છું. હવે તમે એને લખી નાંખો. નાહકનો વખત બગાડો નહિ."

કંઇક સમજીને, કંઇક નહિ સમજીને, તો કંઇક કલ્પના કરીને અને છેવટે અમલના કહેવાના ઢંગ અને ભાવ ઉપરથી મદાર બાં-

---

અપને આશ્રિત આત્મીય સ્વજનોં કે સબ અસંયત ભાવોં કા યથાસાધ્ય દઢતા ઔર ગંભીરતા કે સાથ સંશોધન કરના ચાહિએ! બુદ્ધિ ઔર માનસિક બલ હોને પર યહ કામ કઠોરતા કે બિના ભી પુરા કિયા જા સકતા હય! ચંચલ સ્ત્રિયાં સૈંકડો તર્જન-ગર્જન સે ભી જિસકા સંશોધન નહીં કર સકતી ઉસીકા સંશોધન બુદ્ધિમતી ઔર તેજસ્વિની સ્ત્રિયોં કા એક માત્ર ગમ્ભીર દ્દષ્ટિ યા એક બુંદ આંસૂ સે કરતે દેખા ગયા હય! રમણિયોં કે દો એક મધુ અંશ્રોંસે કિતને રાજા, મહારાજા, ઔર દુર્દાન્ત અત્યાચારી વ્યક્તિ ભી વશીભુત હો ગયે હય, યહ બતલાના દુઃસાધ્ય હય!

થીને એ પોતાના મનમાં એના લેખનું વસ્તુ-ગુથન કરવી લેતી હતી. આવી વાતમાં એને શાંતિ અને સુખ મળતું હોય એમ એને લાગતું હતું. કોઈકોઈ વાર તો એ આવેશને લીધે અધીર પણ થઈ જતી હતી.

એ દિવસના બપોરનાં ચારેકવાગે ચારુ એને પૂછતી "કેમ ? આજે કેટલું લખ્યું ?"

અમલ જવાબ આપતો. "એકદમ તે કંઈ લખાતું હશે !" આ સાંભળીને ચારુ મુંગીમુંગી ત્યાંથી જતી રહેતી.

બીજે દિવસે સવારે કંઈક ગુસ્સે થઈને એ પૂછતી "કેમ, હજી લખ્યું છે કે નહિ ?"

અમલ જવાબ આપતો "નારે-હજી મને એ બાબત ઉપર પૂરો વિચાર તો કરવાદો."

ચારુ આ જવાબ સાંભળીને નારાજ થઈને કહેતી "સારૂં જાઓ ત્યારે"

બપોરના એ વળી ઉદાસ અને નારાજ બની જતી. અને જ્યારે અમલની સાથે વાત-ચીત કરવાનું બંધ કરતી ત્યારે ખીસ્સામાંથી રૂમાલ કાઢવાને બહાને અમલ પોતે લખેલા લેખના કાગળો ખીસ્સામાં છે એવી સાન કરતો.

એ જોતાંની સાથે ચારુના અબોલડા તરતજ તૂટી જતા બોલી ઉઠતી "તમે લખ્યું તો છે. તો પછી મારી સાથે ખોટી જીદ શા માટે કરોછો ? લાવો જોઉં ?"

અમલ કહેતો "પરન્તુ હજી લેખ પુરે-પૂરો લખાયો નથી. થોડોક બાકી છે. આખો લેખ પુરો થઈ ગયા બાદ તમને વાંચી સંભળાવીશ"

જો કે અમલ તે વખતેજ પોતાનો લેખ એને સંભળાવવાને માટે ઘણો આતુર તો હોય, પણ એની એવી ખાસિયત હતી કે અમુક સમય સુધી એને ચીડવ્યા સિવાય એ વાંચી સંભળાવતો નહિ. એ પછી અમલ ખીસ્સામાંથી ધીમેધીમે કાગળો કાઢીને ત્યાં બેસી. પહેલાં તો પાના બરાબર રીતે ગોઠવવામાં વાર કરે. ત્યારબાદ પેન્સીલથી કેટલીવાર સુધી આમતેમ ખોટીખોટી ભૂલો સુધારવામાં સમય ગાળે દરમ્યાન ચારુનું મન પાણી ભરેલી વાદળીની માફક એ કાગળો તરફજ ખેંચાઈ રહેતું.

અમલે જ્યારથી લખવાનું શરૂ કર્યું છે ત્યારથી દરરોજ જેટલું લખ્યું હોય તેટલું પછી ભલેને એ પાંચ લીટી હોય તો પણ, ચારુને એ વાંચી સંભળાવવું પડતું હતું. એ ઉપરાંત લખવાના બાકીના ભાગ સંબંધી અમલના જે વિચારો હોય તેની આલોચના અને કલ્પના કરીને લેખક અમલ અને શ્રોતા ચારુ બંન્ને આનંદનો આસ્વાદ લેતા હતા.

અત્યાર સુધી તો એ બંન્ને આકાશના કુસુમોને પૃથ્વી પર ઉતારવાનો પ્રયત્ન કરતાં હતા. પરન્તુ હવે તો તેઓએ કાવ્યકુસુમની ખેતી ખેડવાની શરૂ કરેલી હોવાથી તેઓ બીજું બધુંયે ભુલી ગયા હતા.

એક દિવસ બપોરે અમલ જ્યારે કોલેજ-માંથી ઘેર પાછો આવ્યો ત્યારે એના કોટની અંદરનું ખીસ્સું કંઈક વધારે ભારે હતું. અમલ ઘરમાં પ્રવેશ કરતો હતો ત્યારે ચારુ રોતાના અંતઃપુરની બારીમાંથી કાગળોથી ભરેલું અમલનું ખીસ્સું જોઈ ગઈ હતી.

આમતો દરરોજ કોલેજમાંથી પાછો ઘેર આવ્યા પછી અમલ ઘરમાં જવાની સહેજ પણ ઉતાવળ કરતો પરન્તુ આજે તો એ સીધો બહારની બેઠકમાંજ ચાલ્યો ગયો અને અંદર જવાનું નામ સુધ્ધાં લીધું નહિ.

ચારુએ અંતઃપુરની બારીએ ઉભા રહીને કોઈ દેખે એવી રીતે કેટલીએવાર તાળી

પાડી; છતાં અમલે એ સાંભળી નહિ. એટલે ચારૂ નિરાશ થઇને પોતાના ખંડમાં પાછી ફરી અને મન્મથ નાથ દત્તનું એક પુસ્તક કબાટમાંથી કાઢીને આરામ ખુરશી પર સુતા સુતાં એણે વાંચવાનું શરૂ કર્યું.

મન્મથ નાથ દત્ત એક ઉગતો લેખક છે. એની લેખનશૈલી કંઇક અંશે અમલના લખાણ સાથે મળતી આવતી. એટલા માટે અમલ એની મજાક કરતો. કોઈ કોઇ વાર ચારૂની સાથે એની લેખન શક્તિ અને રચનાના વિકૃત ઉચ્ચારો કરીને લેખકની ઠેકડી કરતો પણ ખરો. એ વખતે ચારૂ ઘણી ગુસ્સે થઇ જતી અને અમલના હાથમાંથી પુસ્તકને બળજબરીથી ખેંચી લઇને દુર ફેંકી દેતી.

જ્યારે એને લાગ્યું કે અમલ પોતાના ખંડ તરફ આવી રહયો છે ત્યારે એણે મન્મથ દત્તના "કલકંઠ" નામક પુસ્તકને પોતાના મ્હોંની તદન નજીક લાવીને અત્યંત એકાગ્રચિત્તે વાંચવાનો ઢોંગ કર્યો.

અમલ ખંડમાં દાખલ થયો, છતાં ચારૂએ એ તરફ ધ્યાન આપ્યું નહિ.

અમલે દુર ઉભા રહીને કહ્યું. "કેમ ભાભી સાહેબ, શું વાંચવામાં આટલા બધા મસ્ત થઇ ગયા છો?"

ચારૂએ કંઇપણ ઉત્તર વાળ્યો નહિ.

અમલે ધીમે પગલે ચારૂની ખુરશી પાછળ આવીને પુસ્તક તરફ જોઇને બોલ્યો "ઓ હો! આતો મન્મથ દત્તનું "કલકંઠ" છે. એમ?"

ચારૂએ મિજાજ ખોઇને કહ્યું "ટકટક ના કરો. અને અત્યારે વાંચવા દો."

ચારૂની પીઠ પાસે ઉભા રહીને અમલ તેમાંથી વ્યંગ રીતે જોરથી વાંચવા લાગ્યો "હું તૃણ છું—ક્ષુદ્ર તૃણ, ભાઇ લાલવસ્ત્ર ધારી, રાજવેશ ધારી અશોક! હું કેવળ તૃણ છું. મારામાં ફુલ નથી; મારે છાંયા નથી; હું મારૂં માથું આકાશ તરફ ઉઠાવી શકતો નથી. વસંતની કોયલ મારી મદદ લઇને પોતાનું કોકિલકંઠું સુમધુર ગીત જગતને મસ્ત બનાવતું નથી. તેમ છતાં પણ ભાઈ અશોક, ફુલોથી લચી રહેલી ઉંચી શાખાઓને જોઇને મારી ઉપેક્ષા કરીશ મા. હું તારા પગ નીચે પડેલો એક તૃણ છું. મને તુચ્છ સમજીને મારો અનાદર કરીશ મા."

આટલે સુધી વાંચ્યા પછી, અમલ પોતાનો સ્વર બદલીને તથા મ્હોંના ચાળા પાડતો બોલવા લાગ્યો. "હું તો કાચાકેળાની છાલ છું. ભાઈ કાગડા, મારા ભાઇના ઘરના છાપરા ઉપર વિહાર કરનાર ઓ કાગડા, હું ખરૂં કહું છું કે હું કાચા કેળાની છાલ છું."

એની વ્યંગ કરવાની રીત જોઇને ચારૂનો બનાવટી ક્રોધ હાસ્યમાં પરિણમી ગયો. પુસ્તકને ટેબલ પર મૂકતાં એ બોલી "તમે ઘણાજ ખરાબ છો. તમારા લખેલા લેખો સિવાય બીજા કોઇના લેખો તો તમને ક્યાંથી પસંદ પડે.

ચારૂ મ્હોં મચકોડીને બોલી. "સારૂં સાહેબ, અમારી મજાક ના કરો. ખીસ્સામાં શું ભરીને લાવ્યા છો એ તો કહો? અબી અને અબઘડી બતાવો તો હું જાણું કે તમે ખરા છો."

અમલે કહ્યું "એ તો ઠીક, પરન્તુ તમે અનુમાન તો કરો કે એમાં શું છે?"

આમ પાંચ દસ મીનીટ સુધી ચારૂને ચીડાવ્યા પછી અમલે ખીસ્સામાંથી "સરોરૂહ" નામનાં માસિક પત્રનો એક અંક બહાર કાઢ્યો.

ચારૂએ તે અંક જોયો તો તેમાં અમલનો

લખેલો પેલો "મારો મેળ" પ્રસિદ્ધ થયેલો હતો.

આ જોઈને એ ચુપ થઇ ગઈ. અમલનું એવું ધારવું હતું કે પોતાનો લેખ છાપામાં પ્રસિદ્ધ થએલો જોઈને ચારૂને ઘણી ખુશી ઉત્પન્ન થશે, પરન્તુ ચારૂના મોં ઉપર આનંદના કોઈપણ ચિન્હ દ્રષ્ટિગોચર થયાં નહીં એટલે અમલે કહ્યું "સરોરૂહ' ઘણું પ્રખ્યાત પત્ર છે. એમાં હાલીમવાલીના લેખો આવતા નથી."

ખરીરીતે તો અમલે આ વાત થોડુંક મીઠું મરચું ભભરાવીને કરી હતી. સાચી વાત તો એ હતી કે પૈસા માગે નહિ એવા લેખકોના લેખો મળે અને જો પ્રમાણમાં પ્રસિદ્ધિને પાત્ર જેવા હોય તો 'સરોરૂહ' ના તંત્રીશ્રી એ પ્રસિદ્ધ કરતા હતા, જ્યારે અમલે તો ચારૂના મનમાં એવું ઠસ્સું ભરી દીધું કે 'સરોરૂહ' ના તંત્રી મહાશય ઘણા વિચક્ષણ વિદ્વાન છે અને સો બસો લેખોમાંથી માત્ર એક બે લેખોજ એ પસંદ કરે છે.

આ સાંભળવા છતાંયે ચારૂના મ્હોં પર હાસ્યની રેખા તરવરી શકી નહિ. એના હૃદયના કોઈ અંતરતમ ખૂણે ક્યાંક ધક્કો લાગ્યો હતો. એ શેનો ધક્કો હતો તે સમજવાનો એણે પ્રયત્ન કર્યો પરન્તુ ઘણા વિચારને અન્તે પણ એ જાણી શકી નહિ

અમલનો લેખ એ અમલ અને ચારૂ બંન્નેની સમ્પત્તિ હતી અમલ લેખક છે તો ચારૂ એની વાચક અને શ્રોતા છે એ લેખોને બીજાથી ગુપ્ત રાખવામાંજ એમનો ખરો રસ રહેલો છે એ લેખને બધા વાંચે અને એના બધા વખાણ કરે એવો વિચાર આવતાં ચારૂને દુઃખ થાય છે? આનું રહસ્ય, ઘણોયે વિચાર કર્યો છતાં એના ખ્યાલમાં આવી શક્યું નહિ

પરન્તુ એક લેખકની આકાંક્ષા માત્ર એકજ વાચક પોતાનો લેખ વાંચે એટલેથી સંતુષ્ટ થતી નથી. એટલે અમલ પોતાનો લેખ હવે છાપામાં છપાવવા લાગ્યો હતો. વાચકોમાંથી ઘણા તરફથી એને પ્રશંસાના પત્રો પણ મળવા લાગ્યા હતા.

અમલ એ પત્રો લાવીને બતાવીને બતાવતો આ વાંચીને એક રીતે તો ચારૂને આનંદ થતો હતો. પરંતુ બીજી રીતે એને ઘણું દુઃખ થતું હતું.

લેખન પ્રવૃત્તિમાં મસ્ત રહેવાને માટે હવે ચારૂના ઉત્સાહ અને ઉત્તેજનના અમલને હમણાં હમણાં તો કેટલીક સ્ત્રીઓ તરફથી પણ પ્રસંશાના પત્રો મળવા લાગ્યા હતા. જો કે એમાં કોઈનું નામ કે સહી તો હોતીજ નહી. આ પત્રોને જોઈને ચારૂ કોઈ કોઈ વખત હાસ્ય મશ્કરી કરવાનું મૂકતી નહિ પરન્તુ કોણ જાણે કેમ એના અંતરમાં ઉર્મિની છોળ આવતીજ નહિ આમ બન્નેની બનેલી કમીટીના બંધ દરવાજા ઉઘાડીને દેશના વિશાળ વાચક સમુદાયની ભીડ એ બન્નેની વચમાં આવીને દિવાલની માફક વચ્ચે ઉભી થઈ ગઈ.

ભૂપતિએ રજાના દિવસે આવીને કહ્યું "ચારૂ મને ખબર નહોતી કે મારો અમલ આટલું સરસ લખી શકતો હશે"

ભૂપતિના મ્હોંમાંથી અમલની આ પ્રસંશા સાંભળીને ચારૂ ઘણી ખુશ થઈ—અમલ ભૂપતિનો આશ્રિત તો છે, પરન્તુ બીજા આશ્રિતો કરતાં તો એ તદ્દન જુદા પ્રકારનો છે એવું જો પોતાનો સ્વામી સમજે તો એનાથી એની છાતી ઘણી ફુલાય તેમ હતું. ચારૂ એ બતાવવા માગતી હતી કે પોતે અમલ તરફ વધારે પડતો આદર અને માન

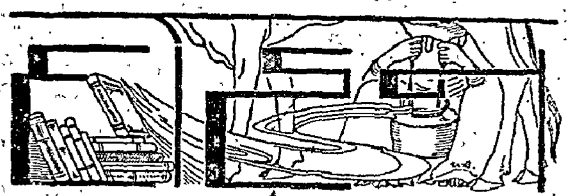

સાચી માનવ સેવા

અમદાવાદમાં એક રક્તપિત્ત આશ્રમ છે. તે સ્થળ કાગડાપીડને નામે વિશેષ જાણીતું છે.

આ આશ્રમ સરકાર તરફથી ચાલે છે. મ્યુનિસિપાલીટી તરફથી તેને વાર્ષિક એક હજારની ગ્રાન્ટ મળે છે. અત્રેની પોલીસ હોસ્પિટલના ડાક્ટરે ત્યાં દરરોજ જઈ તે સંસ્થા તપાસવી એવી સરકાર તરફથી વ્યવસ્થા છે. આશ્રમમાં ૧૫૦ દરદીઓને રાખવાની સગવડ છે. દરદીને દવા આપવા માટે ત્યાં કાંઈ ગોઠવણ નથી. ડાક્ટરને જે દરદીને દવા કે સારવારની જરૂર લાગે તેને સીવીલ હોસ્પીટલમાંથી દવા લઈ આવવાની ગોઠવણ રાખવામાં આવી છે. રક્તપિત્તથી પીડાતો કોઈ દરદી ત્યાં આવે તેને દાક્ટર તપાસે અને તે રિપોર્ટ કરે તે લઈ દરદીએ પોલીસ પાસે જવું. પોલીસ તેને મેજીસ્ટ્રેટ પાસે લઈ જાય અને મેજીસ્ટ્રેટ સર્ટિફીકેટ આપે તો તેને ત્યાં દાખલ કરવામાં આવે એવી વ્યવસ્થા છે.

આ સંસ્થાના દરદીઓની બરાબર સંભાળ લેવામાં આવતી નથી, તેમને પાટા વગેરે માટે પણ જોઈતી સગવડ કે સ્વચ્છતા નથી. એ દરદીઓનાં જીવન કેવળ શુષ્ક અને નિરાશામાં વ્યતીત થાય છે. તેમને માટેના ખાસ ઉપચાર લેવાનો પણ કોઈ વિચાર કરવું નથી —પાંજરાપોળનાં ઢોર કરતાં પણ તેમની પ્રત્યે વિશેષ બેદરકારી અને ઉપેક્ષાવૃત્તિ દર્શાવવામાં આવે છે—એવું અત્રેના રોમન કેથલિક ધર્મના મુખ્ય પાદરીને લાગવાથી—તેમણે યુરોપમાં પોતાની ધર્મસંસ્થાનાં વડા અધિકારીઓ સાથે મસલત કરી અહિં આ સંસ્થાનો સર્વ વહીવટ ચલાવવા માટે ફ્રાન્સથી ત્રણ સેવાભગિનીઓને મોકલવાની વ્યવસ્થા કરાવી.

એ ત્રણે સેવાભગિનીઓને રહેવા માટે એક નાનું મકાન સરકારે બંધાવી આપ્યું છે. હાલ એ સંસ્થામાં ૧૧૫ દરદીઓ છે. જેમાં ૨૯ સ્ત્રીઓ છે.

બતાવવાનો પોતે જે પ્રયત્ન કરે છે અર્થાત્ પોતે એની સાથે શા માટે પ્રેમાળ ભર્યું વર્તન રાખે છે એ વસ્તુ પોતાનો પતિ ભૂપતિ આટલાં લાંબા ગાળા પછી આજેજ સમજે છે. જ્યારે અમલની અંદર રહેલી વિશેષતા અને મર્યાદાને તો પોતે આ પહેલાં ઘણાયે સમયથી સમજી ગએલી છે—અમલની કોઈ અવજ્ઞા કરે, એવો ભાગ્યે જ કોઈ મળે. !

ચારૂએ પૂછ્યું "તમે એ લેખ વાંચ્યો છે ખરો ?"

ભૂપતિએ કહ્યું "હા...ના. વાંચ્યો તો નથી. વખત ક્યાં મળે છે ? પણ આપણા નિશિકાન્તે એ વાંચ્યો હતો—એ એના ખૂબ વખાણ કરતો હતો."

ચારૂના મનમંદિરમાં અત્યારે એવી પ્રબલ ઇચ્છા જાગી ઉઠી હતી કે ભુપતિના મનમાં અમલ પ્રત્યે પૂર્ણ સન્માનનો ભાવ ઉત્પન્ન થાય તો કેવું સારૂં ! (અપૂર્ણ)

યુરોપથી જે સેવાભગિનીઓ આશરે ત્રણેક મહિના ઉપર આવેલી છે તેમાંની બે ફ્રાન્સની અને એક બેલ્જીયમની છે. ઇસ્પીતાલોમાં નર્સિંગનો તેમને સારો અનુભવ છે અને સેવાવ્રત સ્વીકારેલું હોઈ તેઓ આ જાતના કામમાં જીવન સમર્પણ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લઇ આવેલાં છે એ બાઇઓને સરકાર તરફથી માસિક સાઠ રૂપીઆ આપવામાં આવે છે. એમનું ખૂટતું ખર્ચ યુરોપની મુખ્ય સંસ્થા તરફથી પૂરૂં પાડવામાં આવે છે.

આ પરગજુ બાઇઓ પોતાનાથી બનતી બધી કોશીશ કરે છે. પરન્તુ દવાખાનામાં—દવાખાના જેવું ત્યાં છે જ નહિ. માત્ર એક નાની અંધારી ઓરડીમાં પાંચ સાત લોશનના બાટલા મુકેલા છે–કાંઈ જ સાધનો નથી. એક જુનું મેલું ટેબલ કોમ્પાઉન્ડમાં પડેલું છે ત્યાં દરદીઓને માટે રોજ 'દવાખાના'માં ગળેલી બાટલીઓ ગોઠવવામાં આવે છે અને મોટે દૂર એક ઝાડ નીચે પાટલી મુકેલી છે ત્યાં તેમને પાટા બાંધવામાં આવે છે પાટા 'સ્ટેરીલાઇઝ' કરવાની વ્યવસ્થા નથી. ગરમ પાણીનો એક બંબો છે. ત્યાં પાટા અને ઝખમ ધોવાય છે. ઉઘાડા ઝખમ ઉપર ધૂળ ઊડે તે પણ ચલાવી લેવાય છે. પાટા એક બીજાના ચેપવાળા હાથમાંથી [illegible] અગર જંતુનાશક દવા થોડા વખતથી આવી છે તેનાથી ધોઇને વાપરવામાં આવે છે. સ્ટેરીલાઇઝ કર્યા વિનાના પાટા વપરાય અને તે પણ આવા આવા ચેપી રોગમાં એ કેટલી ભયંકર બેદરકારી દર્શાવે છે તે સામાન્ય માણસ પણ સમજી શકે તેવું છે.

મોટા ભાગના દરદીઓને કાચું રેશન એટલે સીધું આપવામાં આવે છે અને તેઓ પોતે જાતે રાંધે છે. હાથનાં આંગળાં ખરી પડયાં હોય અગર તે જગાએ રક્તપિત્તની પીડા હોય તેવા દરદીઓ અને છેક અશક્ત દરદીઓ માટે સામાન્ય રસોડું છે. હાથે રસોઇ કરવાની વ્યવસ્થા વધારે સારી છે. એમ આ બાઇઓનું માનવું છે કારણકે દરદીઓ પોતાને મનગમતી વાનીઓ કરી શકે છે અને ખાસ ફાયદો તો એ છે કે તેમનો વખત કોઈક કામમાં જાય છે.

બે માસ ઉપર અહેની મ્યુનિસિપલ ગર્લ્સ હાઈસ્કૂલ તરફથી એક જલસો રોમનકેથોલિક પાદરીઓના પ્રયાસથી કરવામાં આવ્યો હતો. તેની ટીકીટોના વેચાણથી લગભગ પાંચ હજાર રૂપીઆ મળ્યા છે તે બેન્કમાં મુકવામાં આવ્યા છે. આ રકમમાંથી દવા તથા સારવારનાં સાધનો વસાવવાની ઉમેદ રાખવામાં આવી છે.

ગયા માસમાં મુંબઇના ગવર્નરનાં પત્ની રાણી મહારાજસિંગ અહેં આવ્યાં હતાં ત્યારે આ સંસ્થા જોવા તે ગયાં હતાં. એમણે એને સુવ્યવસ્થિત કરવા માટે પગલાં ભરવા માંડયાં છે એમ જણાય છે, કારણકે મુંબઇ ઇલાકાના સર્જન જનરલ તરફથી એક ઇન્સ્પેક્ટર આ સંસ્થાની તપાસ માટે આવવાના છે અને સંસ્થાની જરૂરીયાતો ઉપર ધ્યાન આપશે એમ લાગે છે.

સંસ્થામાં દવાખાનાનું મકાન, તેમાં ઝખમ ધોવા તથા પાટા વગેરે બાંધવા માટે ઓરડો, બેનબ્બુ દરદીઓ રહી શકે એવો વોર્ડ, તાત્કાલિક જરૂરની દવાઓ, સ્ટેરીલાઇઝ કરવા માટેનાં સાધન, સામાન્ય હલકાં ઓપરેશન માટેનાં સાધન વગેરે વસાવવાની તાત્કાલિક જરૂર જણાય છે.

આ દરદીઓની પીડા જ્યારે નજરે જોવામાં આવે છે ત્યારે ત્રાસ થાય છે અગાઉ એક દરદીને અંગુઠામાં એટલું અસહ્ય દરદ થતું હતું તેણે તે કાપી નાખવાની આજીજી કરી કાપવાનું તો કોઇ સાધન નહતું. એટલે

તેણે ન છુટકે ચપ્પુથી અંગુઠો કાપી નાંખ્યો ! બીજા એક દરદીના અંગુઠામાં અસહ્ય દરદ થવાથી તેણે પણ તે કાપી નાખવાની માગણી કરી સેવાભગિનીએ તેને લોશન લગાડી પાટો બાંધ્યો તેથી તેને આરામ જેવું લાગ્યું, રાત્રે તેને પથારીમાં ઊંદરે આવીને- દરદીની ઓરડીમાં ઊંદરનો ઘણો ઉપદ્રવ છે તેની આંગળી કરડી ખાધી પરન્તુ તેનું આ દરદીને કાંઈ દરદ થયું નહિ ! એ ભાગ મરી ગયેલો હતો, દરદ તો અંદરથી થતું હતું. જે ભાગ કાપવાની દરદીની માંગણી હતી તે ઊંદરે ફોલી ખાધો ! થોડા વખત ઉપર એક દરદી પગે મેલા ગંદા પાટાવાળો આવ્યો તે અસહ્ય દરદથી પીડાતો હતો. સેવાભગિનીએ પાટો છોડયો તો તેમાંથી અસંખ્ય કીડા ખરી પડયા ! ઝખમની જગાએ કીડા ખદબદતા હતા. એ જગા લોશનથી ધોઇ નવો પાટો બાંધી એ બાઇએ દરદીની સારવાર કરી તેથી તેને હાલ થોડો આરામ છે.

આ દરદ વંશપરંપરા વારસામાં ઉતરતું નથી, સ્પર્શથી અને ચેપ લાગવાથી થાય છે. જેને દરદ થાય છે તેમાંના આશરે પચ્ચાશી ટકાને મટવાનો સંભવ હોતો નથી. એક શરૂઆતમાં યોગ્ય સારવાર કરવાથી કેટલાકને મટે છે. હાલમાં અમેરિકામાં એક સીરમ શોધવામાં આવ્યો છે. તે બહુ અસરકારક મનાય છે. સ્પેનમાં તેના સફળ પ્રયોગો કરવામાં આવ્યા છે. આ સીરમ મંગાવવાની વ્યવસ્થા આ બાઇઓ કરવાનાં છે. થોડા વખત પછી ફ્રાન્સથી આ રોગનાં નિષ્ણાત એક ડોક્ટર બાઈ જે પોતે સેવાભગિની છે તે અહિં આવી આ સેવાભગિનીઓ સાથે આ પરોપકારી કાર્યમાં જોડાવાનાં છે.

આ દવાખાનાની વ્યવસ્થાનું કામ કેવળ માનવસેવાના ઉચ્ચ ઉદ્દેશથી હજારો માઇલથી આવીને આ પરોપકારી સન્નારીઓએ કરવા માંડયું છે. આ કાર્ય માટે એમણે જીવન સમર્પણ કર્યું છે. સારવાર કરતાં જીવનનું જોખમ વ્હોર્યું છે. ખ્રિસ્તી ધર્મમાં માનવ સેવાનું મહત્ત્વ જેટલું ગણાયું છે તેટલું બીજા કોઇ ધર્મમાં-બુદ્ધ ધર્મ સિવાય-ગણાયું નથી. આવા કાર્યમાં જીવન સમર્પણ કરવાની ભાવનાની પાછળ ધાર્મિક પ્રેરણા રહેલી છે. ધર્મની પ્રેરણા સિવાય આ જાતનાં કાર્ય થઈ શકતાંજ નથી.

આપણે હિન્દુ પ્રજાએ આવાં પરોપકારી કાર્યમાં જીવન સમર્પણ કરનાર ધાર્મિક સ્ત્રીપુરૂષોના જીવનમાંથી કેટલો બધો બોધ લેવાનો છે ! ધર્મ એટલે શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ, વ્રત, તીર્થ, ભજન, કીર્તન, દેવદર્શન કથાશ્રવણ દાન પુણ્ય એટલુંજ આપણે ઘણેભાગે સમજીએ છીએ. દુઃખી, રોગી, નિરાધાર, મનુષ્યોની સારવાર અને નિઃસ્વાર્થ સેવા એ ધર્મનું સૌથી અગત્યનું અંગ છે એ વાત આપણે વિસારે પાડી છે. ધર્મપરીષદો અને એવા બીજા સમારંભોમાં પણ ધર્મની આ સૌથી અગત્યની બાબત પ્રત્યે દુર્લક્ષ કરવામાં આવે છે, એટલેજ આપણા દેશના દીન, દુઃખી રોગી, નિરાધાર મનુષ્યોના સેવા માટે હજારો માઇલથી આ સેવાભગિનીઓ જેવાં પરોપકારી સ્ત્રીપુરૂષો આપણા દેશમાં આવી હજારો નિરાધાર અને રોગીઓની સારવાર કરી તેમનાં જીવન સુખી અને આનંદ કરવાના કાર્યમાં જીવન સમર્પણ કરે છે. જ્યારથી આ સન્નારીઓએ આ સંસ્થાનો વહીવટ હાથમાં લીધો છે ત્યારથી એ દરદીઓને શાન્તિ અને સ્વસ્થતા તથા સંતોષ મળવા માંડયો છે.

એ સાધ્વી સ્ત્રીઓ ખ્રિસ્તી ધર્મ ઉપદેશ આપતાં નથી તેમ તેમને ધર્માન્તર કરવાનો જરાપણ પ્રયત્ન કરતાં નથી. સરકારે એ બાબતની તેમની સાથે શરત કરેલી છે અને તેનું અક્ષરશઃ તેઓ પાલન કરે છે.

[જયોતિધર-૧૪-૧-૫૦ માંથી]

આ ચાલુ ફોજદાર નહિ માજી ફોજદારની વાત છે.

એવા થર્ડ ક્લાસ સાથે ?

માજી ફોજદારનો છોકરો પડોશીના એક છોકરા સાથે બાઝી પડ્યો. અવાજ સાંભળી માજી ફોજદાર બહાર નીકળ્યા ને પોતાના છોકરાને તોછડાઈથી કહે —

'એવાં એન ! એવા થર્ડ ક્લાસ સાથે શું બાઝે છે ? કોઈ ફર્સ્ટ ક્લાસ શોધ ફર્સ્ટ ક્લાસ ! બાઝી બાઝીને એવા થર્ડ ક્લાસ સાથે ય બાઝવું ?"

માજી ફોજદારે મોટર ખરીદેલી નોકરોને ગૌને એક યા બીજી રીતે ઘણું સહન કરવું પડેલું એથી માજી ફોજદાર ઉપર ઘણી ચીડ કહેવાય છે કે એકાદ નોકરે મોટરના મશીનમાં અમુક ભાગમાં ખાંડ નાખીને મોટર ખરાબ કરી નાખી કે પછી મશીન કોઈ બીજા કારણે ખરાબ થઈ ગયું તે મોટર ચાલેજ નહિ

ડ્રાઈવર ચોંખાણો

ડ્રાઈવરે ઘણી મહેનત લીધી પણ મોટર ન ચાલે એના જાણકારોને દેખાડી પણ કાંઈ ન વળ્યું ત્યારે ડ્રાઈવર ઉપર આરોપની રમઝટ બોલાવીને માજી ફોજદારે માર્ગુડ કરી હંટરે હાથે જે આવ્યું તે લઈને ડ્રાઈવરને પીટ્યો ડ્રાઈવરે ઘણું કહ્યું કે 'સાહેબ મેં નથી બગાડી મને ખબર નથી હું કાંઈ જાણતો નથી' પણ સાંભળે કોણ ? અને એ કારિયા વગરના ડ્રાઈવરને મારી મારીને ખોખરો કરી કાઢી મૂક્યો.

પછી તો જ્યાં જ્યાં આ ડ્રાઈવર મળે ત્યાં આ માજી ફોજદાર સાહેબ ગોઠવી દે ને હાથ ઉગામવા જેવું હોય ત્યાં મારી મારીને હાથ ઠારી લ્યે ડ્રાઈવર ગરીબ માણસ એ બધાને કહેતો ફરે કે હું પણ કાઠિયું વગણું છું. પણ ગરીબ માણસ કોરટે કેવી રીતે ચડે ? અને સામું મારે તો મારા ઉપર ફરિયાદ થાય

માજી ફોજદારે બાતમી મેળવવા માંડી કે એ ડ્રાઈવરને કોણ નોકરીએ રાખે છે ? જ્યાં જ્યાં એને નોકરી મળે ત્યાં ત્યાં ફોન કરીને એના શેઠને કહે કે ડ્રાઈવર ખરાબ છે મારી મોટર ખરાબ કરી નાખી છે તેથી મેં કાઢી મૂક્યો છે આમ ડ્રાઈવર બિચારો નોકરી ગુમાવતો રહે એમાં એક શેઠ મળી ગયા. એણે એને રાખી લીધો માજી ફોજદાર ફોન કરી કરીને થાક્યા ત્યારે શેઠે કહી દીધું કે માણસ જેવો હોય તેવો મારો નોકર છે તમે ચિંતા ન કરો અને હવે કૃપા કરીને મને ફોન ન કરશો નહિ તો મારે આગળ વધવું પડશે '

એક દિવસ ડ્રાઈવર અને માજી ફોજદાર એરોડ્રમ ઉપર ભટકાઈ ગયા હાથના ને જીભના છૂટા ફોજદારથી ન રહેવાયું ડ્રાઈવર સાથે બાઝી પડ્યા પણ ડ્રાઈવરને હિંમત આવી ગયેલી તે પણ સામો થઈ ગયો. મારામારી થઈ પડી કપડાં ચોળાઈ ગયા એરોડ્રમના લોકોએ આ તમાશો અલગ રહીને જોયો

જંતર મંતર

ફરી એક દીન પરોઢ નહોતું ફાટ્યું ત્યાં માજી ફોજદારની જીભ આપીને સરસ્વતી મંડાણા કાનમાંથી કીડા ખરે એવી ગાળો મહોલ્લાના લોકો પથારીમાં પડ્યા પડ્યા સાંભળવા માંડ્યાં, ધાકને કારણે શરૂમાં તો કોઈ બહાર ન નીકળ્યું, પણ આજ માજી ફોજદાર સાતમે તાર જઈને બરાડી રહ્યા હતા

જુંડાબોલી ગાળોનો ખજાનો ઠલવી રહ્યા હતા. પછી કાંઈક વાત ઉપર આવીને બરાડવા લાગ્યા. 'સાલ્લા'નું માથું ફોડી નાખું.. જે જંતર મંતર કરવા આવ્યો છે તે. પૂજડા સાલ્લા! હરામજાદા?'

લોકોએ ધાર્યું કે ચોર હાથ પડયો લાગે છે. એટલે ફડાફડ બારણાં ઉઘડયાં. ને જ્યાં અંધારામાં આંખો ખેંચી જુએ, તો માજી ફોજદાર હાથમાં ધોકો લઈને ગાળોનો મે વરસાવતા એમના સગાના ઘર તરફ દોડયા જાય. વળી 'જંતર મંતરની' વાત થઈ એટલે સૌને કુતુહલ થયું. સવારના પાંચનો સમય એ જ્યારે સગાંને ઘેર પહોંચ્યાં ત્યારે પાછલે બારણેથી એક ગોરજી ઝડપભેર પસાર થઈ રહ્યા હતા.

સગાને ત્યાં દેકારો મચી ગયેલો. ગોરજી તો હાથ ન આવ્યા ત્યારે વૃદ્ધ ઉંમરના એક સગા ઉપર સાહેબનો રોષ ઉતરી પડયો. એમને ધોકે ધોકે મારવા તૈયાર થયા. સગાએ તો છાતી ખોલી. 'આ લે મારી નાખ. મારી નાખ.' પણ માજી ફોજદારે એમની સગી એક આધેડ બાઈને હાથ ઝાલીને ઘર બહાર ખેંચી પરાણે મોટરમાં બેસાડી. બાઈ બુમો પાડતી રહી કે 'મારે નથી જવું,' મારે નથી જવું" પણ એનો કમજોર અવાજ માજી ફોજદારની ત્રાડોમાં ડુબી ગયો ને મોટર શહેરને પથે પડી.

લોકો ટોળે વળી ગયાં, ડુંગલે ડુંગલે વાતો કરવા લાગ્યાં.

કોઈ કહે 'બાઈ! કાંઈક કરી નાખ્યું એલ્યા ગોરજીએ સવારમાં આવેલા ગરમ પાણી લેવા, પણ કે' છે કે શું એ અડપલું કર્યું.'

બીજી બાઈ કહે 'બોલોમાં, બોલોમાં: એમાં ગોરજી શું કરે? એ તો કે' છે કે એમનાં જેઠ જેઠાણીએ ભેગાં થઈને કાંઈક કરી નાખ્યું.. વહેલી સવારમાં વશીકરણ કરાવતાં'તા, બે જણાએ તો બાઈને ઝાલી'તી ને ગોરજી મંતર ભણતા'તા. પણ હવે જાણે કાંઈક મંતર લાગ્યા કે શું, થયું તે એના દિકરાને ફોન કર્યો. દિકરાને તો એ ઘર સાથે બોલવા વહેવાર પણ નહિ, સમજ્યા? લાખુંની કમાણી ઓળવાઈ ગઈ છે સમજ્યાં?

'આ...રોયાના થાય સગા, દિકરે એને ફોન કર્યો. એને તો જોઈતું'તું ને વેંધે બતાવ્યું. તે એમાં ડગોરો લઈને દોડયો. ત્યારે માડીરે! કોણ જાણે શું એ કરી નાખ્યું છે, તે બાઈ તો બુમો પાડતી રહી કે મારે નથી જાવું રે નથી જાવું રે નથી જાવું., આ મોટરમાં ઘાલીને લઈ ગયા એના દિકરાને ત્યાં સમજ્યાં?

'ના, ના, એમ નથી.' એ તો આ મારા પીટયાએ ઉડાડેલી વાત છે. રોયો જોયો હોય તો નઘરોળ, ભુંડા કેવા બોલે છે! એને કોઈ એના ઘરમાંથી યે નથી વારતું: ગુંડો છે. ગુંડો મારો પીટયો. કે' છે કે બાઈને સવારમાં મુંઝારો ઉપડેલો મુંઝારો. હા; નહિ તારે પૂછી જુઓ એના નોકરને, તે અસુખ થતું'તું એના જેઠ તો બાઈ ભગત જેવા છે સાવ ભગત જેવા. કોઈ દી કડવું સુખન મોઢામાંથી સાંભળ્યું છે?"

"અને મોઢામાં મોઢું ઘાલી 'ખાંસિયા કરતી બોલી "આ બધા લાલ પીળા થઈને ફરે છે ને લાલપીળા એ બધા એના પરતાપ. આ રોયા ગુંડાની મોટરું ને બંગલા, આ ગુંડાની કમાણી બધી ક્યાંથી આવી ખબર છે? મ્યુનીસીપાલીટીમાં એ હતા...સમજી? ને હાથી દીધું. ને આણે કર્યું ઘર ભેગું. હવે હિસાબ માગે છે ત્યારે વસમું લાગે છે ને ચોપડા સંતાડે છે. એમાંથી ડગોરા લઈને

મોટાઓમાં સમજણ ઓછી છે.

એક બાળકે કહેલો અનુભવ ઉતારનાર

શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ

બા અને બાપુજી બેઉ મને બહુજ વહાલા છે. બાપુજી મને રમાડે છે. અને બા વગર તો મને ઉંઘજ ન આવે. અમારી પાડોશના કોઇ છોકરાને માર પડતો હોય તો બાપુજી તરતજ કહે કે મારવાથી કાંઇ છોકરા સુધરતા નથી! બપોરે બૈરાં વાતો કરવા બેસે ત્યારે કહે કે છોકરાંને કોઈ દહાડો મારવા જોઇએ નહિ એ કુમળા છોડને તે કાંઇ મરાય!

પણ તમને સાચુ કહું છું મને તો બા અને બાપુજી બન્ને વારવાર મારે છે મને ઘણીયે વાર વિચાર આવે છે કે એ કેમ મને મારતાં હશે! બે જણ કહે છે કે છોકરાંને મારવા જોઇયે નહિ અને તોયે મારે છે એ બે જણ કહે છે એવું ને એવું હું કરૂં છું તોયે મને માર પડે છે તમને કાલનીજ વાત કહું મારા મનમાં કે હું રેતીના લાડુ બનાવું. અમારૂં ઘર દરીયા કીનારે છે દરીયા પર તો રેતી ઘણીયે હોય. એટલે હું પહેલાં મારી રમવાની બાલદીમાં ભરી ભરીને રેતી લઇ આવ્યો, અને રસોડાના બારણા આગળ તેનો નાનો સરખો ઢગલો કર્યો. પણ લાડુ કરવા રેતીને ભીની તો કરવી જોઇયે ને! એટલે ઘરમાં જઈ મારી બાલદીમાં પાણી ભરી લાવ્યો રેતીવાળા પગ હોય તે ઘરમાં પગલાં તો પડેજ ને! અને બાલદી જરા છલકાય તે પાણી પણ ટાઈલ્સ ઉપર પડે બે બાલદી પાણી રેતીમાં નાખ્યું એટલામાં બા નળ પાસે આવી

નળ ઉઘાડવા માટે બાજઠ ઉપર ચડવું પડતું હતું એટલે મેં તે ઉઘાડોજ રાખ્યો હતો બાજુ ઉપર કોલસાનું નાનું પીપ હતું હું બાજઠ ઉપર ચડીને પાણી ભરૂં તે મારી બાલદીમાંથી છાંટા ઉડેજ ને! નળનો ધધોડો મોટો ને બાલદી નાની એ છાંટા ઉડીને કોલસાના પીપમાં થોડું પાણી જાય જ બાને મેં ઘણીયે વાર કહ્યું છે કે કોલસા આઘા મૂકવા જોઇયે પણ બા કહે કે પાણી ગરમ કરવાનો બંબો ત્યાં છે, તેમાં નાંખવાના કોલસા તો ત્યાંજ રાખવા પડે વળી કોલસામાં પાણી પડે તેમાં શું થયું દુકાનેથી કોલસા ક્યાં કોરા આવે છે.

બા ત્યાં આવી અને નથી પુછતી મને કે હું શા કામમાં છું. નથી જોતી મારી મહેનત અને એકદમ મારા વાંસામાં ધબાધબ ચાર ધોલા માર્યાં શા માટે એ મને મારે છે તેની તો મને સમજ પણ ના પડી હું તો એમને એમ બહાર ચાલી ગયો અને લાડુ બનાવવા મંડી ગયો બાને મારવાની ટેવ પડી એટલે એ મારે તેમાં મારૂં કામ શા માટે અટકે!

લાડુ તો બહુ સરસ થયા મે ક્રમ એમાં પણ નાંખી પણ એમાં ગળપણ નહોતું મને, પછી યાદ આવ્યું કે બા લાડુમાં ગોળ

મારવા દોડ્યો

“હું શું કેતી'તી? બાઇને તો મુઝારો થયેલો, દવા ઘણી કરી પણ ઠીક ન લાગ્યું તે ગોરજીને બોલાવ્યા. નૌકાર મંતર ભણવા બાકી કાંઇ એ નહતું.

“આ તો એમને જુડા લગાડવા રોગે સતીંગ ક્યાં ધતીંગ નખ્ખોદ જજો એ ગેપાનું.”

(“ફૂલછાબ”માંથી)

નાંખે છે. હું પાછો ઘરમાં ગયો. અને રસોડામાં એક તપેલીમાં ગોળ હતો તેમાંથી થોડો લઇને મારા લાડુમાં ત્યાં બેસીને ભેળવ્યો. હવે લાડુ શેકવાનો જોઇએને ! સગડીમાં થોડા દેવતા હતો. મેં જાળવીને એક તાસક સગડી ઉપર મુકી અને તેમાં લાડુ મુક્યા. એક બાપુજીનો, એક બાનો, અને એક મારો, એમ ત્રણ લાડુ હતા. લાડુ સગડી ઉપર મુકીને હું મારી બાબલી બહાર પડી હતી તે લેવા ગયો એટલામાં બા રસોડામાં આવી અને ઘુમાઘુમ કરવા લાગી. ક્યાં ગયો એ હરામ ખોર ? એમ બોલતી બહાર આવી અને પાછો મને ફટકાર્યો. શા માટે મને માર્યો એ તો એ જાણે ! દાઝયો હોત તો ! માગે દેવતા ઢોળવી નાંખ્યો. વગેરે બબડાટ કર્યો હવે તમે કહો કે હું દાઝયો નહિ એટલે મને ફટકાર્યો હશે ! પણ મારે શા માટે દાઝવું જોઇએ ? જવાદોને બાની વાત ! એનો ભરોસોજ નહિ. નાસ્તો કરવા આવું નહિ ને કે: "ખાવાનું ભાન નથી. ભૂખે મરી જઇશ" જો નાસ્તો મને ભાવેને હું ખાસો ખાઉં તો પણ કહે કે આને તો ખાવાનું ભાન નથી. હું તો એના બોલવા ઉપર ધ્યાનજ નથી આપતો. એને કાંઇ ભૂત ભરાય અને મારામારી કરે એટલે બહાર રમવાજ જતો રહું. મારી ઘોડા ગાડીમાં બેસીને આંટા મારૂં.

હું મારી ગાડી ચલાવતો હતો એટલામાં બાપુજી ની મોટરનું ભુંગળું વાગ્યું. એટલે હું દોડયો એમને લેવા. એટલે પણ બાની ઘુમાઘુમ. "બાજુએ રહે, સામો ના જઇશ. મોટર તને આવી જઇશ" અરે શું મને એટલું એ ભાન નહિ હોય ! અને બાપુજી શું આંખો મીંચીને હાંકતા હશે ! આટલો મોટો હું તેને એ નહિ દેખે કે મારા ઉપર મોટર ચલાવશે !

બાપુજી મોટરમાંથી ઉતરે ને પહેલાજ

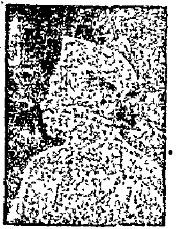

બાએ સવાલો પુછવા માંડયાં. "કેમ મોડું થયું ? અને મોડું થયું તો મને ફોન પણ ના કર્યો. મારો તો જીવ ક્યારનો અધ્ધર છે."

"તો હવે નીચે ઉતાર" બાપુજીએ હસતા હસતા કહ્યું "ટાયરમાં પંચર પડયું તું તે બીજું પૈડું ચડાવવું પડયું. અને બીજામાં પણ હવા બરોબર નહોતી. એટલે ગાડી ધીમે ધીમે જેમ તેમ કરીને ઘેર લાવ્યો, એટલે વાર થઇ."

ચ્હાપીને બાપુજી તો મોટર પાસે ચાલ્યા કોણ જાણે બહુ થાકી ગયા હશે તે મોટરના તળે માથું ઘાલીને સુતા. એમના પગ બહાર હતા અને બુટ પણ કહાડી નાંખ્યાતા. આપે ગે જણ ઘણીવે વાર ગલીપચી દાવ રમતા હતા. તળીયા ઉઘાડા હોય તેમ ઉપર ગલીપચી કરીયે. મેં તો બાપુજી ના તળીયા ઉપર ખૂબ ગલીપચી કરી. રોજ તો એ હસે પણ આજે તો એકદમ માથું બહાર કહાડીને બેઠા થઇને મને તમાચો લગાવી દીધો. પણ એમનો હાથ પણ મોટરના ગંદા તેલ વાળો થયેલો એટલે મારો ગાલ તો કાળો થઇ ગયો. આજે આ બધાંને થયું છે-શું ? બસ મને તો મારેજ છે. અને રોજ તો કહે છે બાળકોને મારવાં જોઇયે નહિ. મને તો લાગે છે કે આ મોટા ઓમાં જરા સમજણ જ ઓછી છે.

જીવન-ચક્રો

લેખિકા—સૌ. હર્ષિદા પ્રવિણચંદ્ર ઠાકોર.

"...અનેક જીવન-ચક્રો આ જગત વિષે ફર્યા કરે છે. છતાં કોઈનું જીવન એકસરખું હોતું નથી. સંસાર-જીવનની ઉચ્ચ ભાવના કે ને કે રીતે દર્શાય જાય છે. સામાન્ય રીતે જોતાં મરીબ-જીવન કંઇક સુખી અને ઉત્સાહી લાગે છે. વિશુદ્ધ પ્રેમ-ભાવના અને સાદું જીવન તેમજ નિખાલસતાનું નાનું મોટું સ્વરૂપ ત્યાં દેખાય છે એમ લાગે છે. કેટલાંક જીવન-ચક્રો કેવી રીતે ફરે છે...તેના તાદૃશ્ય દાખલાઓ ઘણાંજ આપણે જોઇએ છીએ, જોયા છે, અને હજી પણ જોઈશું. જુગ જુગથી ચાલી આવતી આ જગતની કહાણીને કોઈ કળી શક્યું નથી; કે જે પળે પળે પલટાવા કરે છે..." રંજને પોતાની સખી નિર્મળા પાસે કોઈ તત્વજ્ઞાનીની માફક ભાષણ કરવા માંડયું હતું. બન્ને સખીઓ ભણેલી, સંસ્કારી અને સરળ સ્વભાવની હતી.

નિર્મળા :– હા...રંજન, એ ખરૂં છે. જોને હું જ તને એક દાખલો આપું. આપણે અમારી પડોશમા રહેલા રણજીતભાઇ રહે છે ને ? એ ભાઈને એવીજ ટેવ છે કે બહુ બોલવું એ નહી અને હસવું એ નહી...અને તેમના પત્ની સુમિત્રાબેન છે તે તો બીચારા આનંદી સ્વભાવના છે. એટલે એમને એવું કે "રાતે બધા ભેગા બેસીને હસવાની વાતો કરીએ.." એવો એમનો સિદ્ધાંત: પરંતુ એક સાવ ગંભીર, અને એક સાવ રમુજી. બન્નેને જરાયે મેળ ખાતો નથી. હવે કાલે એવું બન્યુ : કાલે અમે બધાંજ બેઠાં હતાં. અલગ-અલગ વાતો નહેરાતી'ની ત્યાં તો સુમીત્રાબેને તેમના સ્વભાવ મુજબ કંઇક રમુજ કરી અને તે પણ મારી સાથે હો ! ત્યાં તો રણજીતભાઈએ આંખનો ઈશારો કર્યો કે પેલાં બિચારા એકદમ ચુપ ! અમે સૌ જાણીએ ખરાં ! પણ કોઇને રણજીતભાઈને ગોપે કહેવાની હિમ્મત નહી કરેલી, પણ મેં તેમનાં મોં પરનાં ભાવ જોઇ લીધા. બિચારાં સુમીત્રાબેન એવાં તો શરમાઇ ગયાં કે ન પૂછો વાત ! એમની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં "બેન તમે જોયું ને ! આજ અમારા ઝઘડાનું મુખ્ય કારણ. મારે આખા દિવસનો થાક ઉતારવા, બે કલાક હસવા જોઇએ ત્યારે 'એમને' હસવાનું જરાયે ગમે નહી." કહી તેમણે આંખો લુછી. મારૂં પણ હૃદય ભરાઈ આવ્યું. નિર્દોષ આનંદમાં પણ રણજીતભાઇ વિરૂદ્ધ / જાય. – પછી બીજે દિવસે તો મેં રણજીતભાઇને આડકતરી રીતેજ સમજાવ્યું કે ભાઇ હસવું એતો માણસનો ખોરાક છે. માનવ-જીવનને આખા દિવસનો થાક ઉતારવાનું સાધન-માત્ર હાસ્યજ છે. અને હાસ્યથી કેટલા ફાયદા છે? તે તો તમે આટલું બધું ભણેલા છો તે જાણતાજ હશો ને ? જ્યાં નિખાલસતાથી હાસ્ય થાય છે ત્યાં રોગને સ્થાન નથી. ખોરાક પચે છે, દુઃખ ભુલાય છે, શરીરમાં સ્ફુર્તિ આવે છે, વિ. અનેક ફાયદા છે. મહાન લેખકો પણ હાસ્ય માટે કેટલું લખી ગયાં છે મેં તેમને ઘણું સમજાવ્યા. પણ હજી તેમનું તો તેજ ચાલે છે."

રંજન :– (હસીને) ત્યારે અમારી પડોશમાં સાવ ઉંધું છે. ચંપાબેન જુઓ તો સાવ

ઉદાસ, રમણભાઈ તેને હસાવવાના અથાગ પ્રયત્ન કરે પણ વ્યર્થ, અને ઉપરથી આખી સ્ત્રી-જાતિ ઉપર આક્ષેપ મૂકે કે "બૈરાંની જાતને વળી ફી...ફી...ફી...ફી... શું શોભે? આટલાં વર્ષોથી હું જોઉં રહું છું પણ મેં ચંપાબેનને ભાગ્યેજ હસતા તો, શું પણ મોં મલકાવતાએ દીઠા હોય? અને એમના જીવનમાં તો કંઈ કંઈ પ્રસંગો બને છે? બસ જાણું લખવા બેસીએ તો આખી 'પુસ્તીકા'નો ઉત્તરાર્ધ અને પૂર્વાર્ધ...થી પણ વધી જાય. હવે તો મને એવા વિચાર થાય છે કે એકાદુ પખવાડીક કે અઠવાડીક પત્ર ખાસ સ્ત્રીઓ માટેજ કાઢું, અને આવા પડોશીઓને ખાસ ગ્રાહક બનાવી તેમને હવે સાહિત્ય-દ્વારા કંઈક જ્ઞાનને માર્ગે દોરવા. કારણ કે મેં તેમની સાથે કેંક 'લવારા' કુટી જોયા છે પણ તેમાં કેં દહાડો વળે તેમ નથી."

નિર્મળા:– પણ તમે એ સમજાવશો શી રીતે? અને એ વસ્તું કરવા માટે કોઈનો સહકાર તો જોઈશેજ–ને?

રંજન:– મને સહકાર તો સંપૂર્ણ મળે તેમ છે. અને અમુક 'મેટર્સ' પણ મેં તયાર રાખ્યાં છે. મેં એવી રીતે સમજાવવા નિશ્ચય કર્યો છે કે નવલીકા લખવી તે માત્ર નામ ફેર બાકી એ લોકોનાંજ જીવન ચીતરવાં વાંચે કે તરતજ આંખ ઉઘડે..."

નિર્મળા:– હા હા... એ વિચાર છે તો ઉત્તમ હો મનુ...અને... નિર્મળા વાક્ય પુરૂં કરે તે પહેલાં તો પાડોશમાં ચિચીયારી પડી સાંભળી. બન્ને સહીયરો ઉઠીને દોડી જોયું તો ત્યાંજ પાડોશમાં એક નાનો જન-સમુદાય એકઠો થયો છે. "શું થયું રસિકભાઈ..." રંજને પોતાના ઓળખીતાને પડકાર કર્યો. રસિક–અરે! એ તો પેલો કેશવ...?...

રંજન:– (મજાકમાં) હા હા...તેનું શું?

રસિક:– અરે! કંઈ નહી... બંન્ને યુગ્મ છે સામસામી મારામારી કરે છે.

રંજન:– શું કહો છો?" રંભા પણ આઝાદ લાગે છે. દેખાય છે તો નરમ ઘેંશ જેવી." કહી બન્ને કેશવના ઘર પાસે આવ્યાં ત્યાં રંભાનો કાકાજી ભગુભાઈ બબડતા નીકળ્યા.. "રાં...ડો...ફાટી ગઈ છે. ધણીને હાથ ઉપાડતાં શીખી છે...આ તો વહુ છે કે કોઈ ભવંડરની બેટી છે.

રંજન.– કેમ ભગુકાકા શું થયું...?

ભગુ:–થાય શું કરમ મારૂં? આ જમાનો બદલાયો છે બુન...આ વહુએ છોકરાને માર્યો આ તો કંઈ રીત છે?" ત્યાં તો ટોળામાંથી અવાજ આવ્યો. 'કાકા આઝાદી- આવી છે આઝાદી..." ત્યાં તો ભગુકાકા ઉકળ્યો... "અરે આતો આઝાદી કે ફજેતી...?

રંજન:– કાકા એમાં ગુસ્સે શું થાવ છો? બંન્નેનો વાંક હશે. પહેલાં તપાસ કરો કે શા કારણથી તેઓ ઝગડ્યાં છે?

ભગુકાકા:– વાંક શું હોય બુન! આ કેશાએ કહ્યું કે લે જરા આ હુક્કો ભરી દે. ત્યારે પેલી લાટ સાબ છોકરીએ તડ દઈને જવાબ દઈ દીધો કે જરા ઉઠીને ભરી લ્યો હું કાંઈ ધવડાવું છું?" તે એનાથી એટલું કામ નથી થતું તો એ શું કરવાની છે?

રંજન:– બસ આટલુંજ કારણ? ચાલો હું તમારા ઝગડાનો નિવેડો આણી દઉં." કહી રંજને ટોળાને વિખેર્યું, અને બારણે તતડાવીને ઉઘડાવ્યું અને અંદર જઈને જોયું તો રંભાના નાકમાંથી તેમજ કપાળમાંથી લોહી દદડતું હતું. અને કેશવને હાથમાંથી લોહી નીકળતું હતું "બેન...આટલી શાંત અને નરમ દેખાતી તું આટલી નીર્દય છે?" ત્યાં

તો રંભાએ રંજનના ખોળામાં પડતું મુક્યું "બેન. ખોટું છે તમે એમ માનો છો ? કે મે તેમને માર્યા છે ? મારા આ ધાવતા બાળકના સોગન ખાઇને હું ખરૂં કહું છું બેન આજ દીવસ સુધી મે મુંગે મોઢે માર સહન કર્યો ત્યારે કોઇએ ન જાણ્યું. આજે મને અસહ્ય માર પડવાથી મારાથી ચીસો નંખાઇ ગઇ મને મારતે મારતે એમના હાથમાંથી લોહી નીકળ્યું છે તો તમેજ વિચારો કે મને કેટલો માર પડયો હશે ? એમના હાથે લોહી નીકળ્યું એટલે લઇ ગયા કે એણે માર્યો છે બેન હું આ દુઃખથી કંટાળી ગઈ છું. ભગવાન મને મોત આપે તો સારૂં પણ એક આ મારા બાળક ની મને દયા આવે છે અને મને તો કુવામાં પડવાનું મન થાય છે " કહી રંભા આંસુ વહાવતી અચેતન સમી ઢળી પડી રંજને અને નિર્મળાએ ડોસાએ અને કેશાને કાયદા કાનુન કેવા છે ? અને આજે ફરીવાર કરશો તો તમે માર્યા જશો વિ અનેક બાબતો સારી રીતે સમજાવી. બન્ને સમજી ગયાં અને રંભાને ફરી નહી મારવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી

નિર્મળા – બેન– કેટલાં કેવાં જીવન જીવે છે ?

રંજન – જોયું ને ? હજી આવા તો સેંકડો દાખલાઓ બનતા હશે બન્ને ઘેર આવ્યાં અને ચ્હા કરીને પીધી નિર્મળા ઘેર જવા તૈયાર થઇ ત્યાં તો સુમન દોડતો આવી ને ખબર આપી કે " બેન– બેન– પેલી વસુએ આપઘાત કર્યો

રંજન – (ચમકીને) હેં શું શું કારણ

સુમન – કારણ બીજું શું હોય ? આપણા સમાજમાં ? ગૃહ ક્લેશ કોઇની સાસુ તો કોઇની નણંદ તો વળી કોઇ પતિ પત્નીમાંજ ખટરાગ હોય – હજી તો તેનું મરણ ખ

આશા.

આશા તારે આભે નાં'વ્યા મોર
 અગે કીધી ઓળુ ને ચોર
આશા ! તારે આભે નાં'વ્યા મોર

આની વસંત, કૂજી કોયલડી વનમાં,
ડોલે છે તરૂ, ડોલે ફુલડાં મગનમાં,
 જાગ્યો આનંદનો શોર
આશા ! તારે આભે નાં'વ્યા મોર

જીવન જાગી ને જુવે ફુલમી ગગનમાં,
મીઠેરૂં ગીત કંઇક છુપું છે ઘનમાં,
 અકલિત છાયો છે ગસ્તોર
આશા ! તારે આભે નાં'વ્યા મોર

કેસું આતુર હતું તારા ઉપવનમાં,
એ ચાતક એની અભિલાષા રહી મનમાં;
 કેવો અગમ્યનો દોર !
આશા ! તારે આભે નાં'વ્યા મોર

મરોદ.

હોસ્પિટલે છે બન્ને સહિયરો એ સામ સામું જોયું અને નિર્મળા બોલી

" બેન હિંદ સમાજમાં સ્ત્રીઓની દુર્દશા જોતાં આપણા અંતઃકરણમાં આગ લાગે છે મોટે ભાગે બેનો અંતિમ હત્યાનોજ ભોગ બને છે અને તેનું કારણ માત્ર એક નજીવો ગૃહ ક્લેશ હાય હિન્દુ સમાજ ક્યારે સુધરશે "

રંજનની આંખો ભરાઇ આવી ને બેન નિરૂ આજે આપણે અનેક "જીવનચક્રો" વિષે વાત કરી અને તાદૃશ પણ જોયું ને સાંભળ્યું

નિર્મળા – (વિચારમાં) આવ ત્યારે જય હિંદ

રંજન – જય હિંદ—

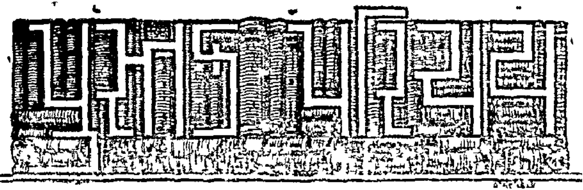

કાવ્ય સૌરભ.

સંગ્રહ કરનાર
હિમ્મતલાલ ગણેશજી અંજારીયા
વિક્રેતા એન. એમ. ત્રિપાઠી લી. મુંબઈ
પાનાં ૩૨૪ ડેમી ક્રાઉન પ્રુફ. કી. રૂા. ૩-૦-૦

કાવ્ય સાગરમાં ડુબકી મારી સુંદર કાવ્ય મૌક્તિકો કીનારે લાવવામાં સાક્ષર શ્રી અંજારીયાએ પોતાની કુશળતા ક્યારની એ પુરવાર કરી છે 'કાવ્યમાધુર્ય' સંગ્રહ પ્રસિદ્ધ કરીને એમણે અંગ્રેજી ભણેલા યુવકોને ગુજરાતી કવિતા પ્રત્યે પ્રેર્યા તે વાત તો જાણીતી છે. આ સંગ્રહ–કાવ્યસૌરભ–માં ૧૯૧૦ થી ૧૯૪૮ સુધીમાં લખાયલા કાવ્યો માંથી પસંદગી કરેલી છે ૧૯૧૦ થી ૧૯૪૮ ના ગાળામાં હિંદમાં પુષ્કળ ફેરફારો થયા છે અને તેનું પ્રતિબિંબ આ સંગ્રહમાં પણ પડેલું છે ૧૬૬ કાવ્યોનો આ સંગ્રહ છે અને તેમાં ત્રેસઠ કવિઓની કૃતિઓ છે આમાંથી કેટલીએ માસિક ના અંકોમાં જ પ્રસિધ્ધ થયેલી છે આ સર્વ, એકજ સંગ્રહમાં વાચનારને મળે તે ઘણીજ મોટી સગવડ છે. છેલ્લા આડત્રીસ વર્ષોમાં વિવિધ વૃત્તોમાં વિવિધ વિષયો ઉપર લખાયલા કાવ્યો ઉપરથી કવિ માનસ–ની પરીક્ષા કરી શકાય છે વળી સામાન્ય વાંચકો અને વિદ્યાર્થીઓને કાવ્ય સાહિત્યનો પરિચય અને અભ્યાસની સુગમતા આ સંગ્રહથી મળી રહે છે.

પાકી ઉમ્મરે આંખની નબળાઈ સાથે શારિરીક નબળાઈ છતાં આ સંગ્રહની પ્રસિધ્ધિનું કાર્ય શ્રી અંજારીયાએ પાર પાડયું છે તે માટે એમને અભિનંદન ઘટે છે હાલની મોંઘવારી ના આ સમયમાં આ પુસ્તકની કીમત ઘણીજ વ્યાજબી ગણાય.

અગ્રગામી અને પુરોગામી.

મૂળ લેખક ખલીલ જિબ્રાન
અનુવાદક–શ્રીમતી ગજરાબેન નાયક

પાના ૫૦+૮૩ ડેમી ક્રાઉન પુંઠું કીમત રૂા. ૦-૫-૦

શ્રી ગજરાબેને અનુવાદ કરવા માટે આ ઉત્તમ પુસ્તક પસંદ કરીને ગુજરાતની સેવા કરી છે ખલીલ જિબ્રાન સીરીયાના વતની હતા અને તેમના બંડખોર તત્વજ્ઞાન ને લીધે પોતાના દેશથી દેશવટો પામી અમેરિકામાં રહેતા હતા અને તે દેશમાંજ મરણ પામ્ય હતા પરંતુ મરણ પછી તેમના દેશવાસીઓએ મહાન પુત્રને ઓળખ્યા અને તેમના શબને દેશમાં આણીને તેને માન સાથે કબરમાં પધરાવ્યું હતું પુસ્તકની પ્રસ્તાવના પ્રો. ઓન સાક્ષર રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈએ લખી છે તેમાંથી નીચેના ઉતારાથી લેખકને અને અનુવાદકનો પરિચય મળી રહે

" સીરિયામાં જન્મેલ અને આદિ મહાન આરબ સંસ્કૃતિના અર્વાચીન સમાન ગણી શકાય નવી સંસ્કૃતિ રચતા એશિયા ખંડના સજીવ જિબ્રાન એક પ્રતિનિધિ છે અને વિશ્વસાહિત્યના અખાડામાં ચાલીસેક વર્ષ નજદીક આવી ગયા

છે તેઓ નાનકડી પંથછાપથી પર રહેલા વિશ્વ ધર્મી હતા, અને નવી દુનિયાના ગુરુ હતા" "સૌ. ગજરાબેન નાયક બી એ. એ આ ગ્રંથ બહાર પાડી ગુજરાતી સાહિત્યની ઉમદા સેવા કરી છે ખલીલ જિબ્રાનની વાણી ને એનો સાહિત્યનો આત્મા તેઓ આ સંગ્રહમાં ઉતારી શક્યાં છે એમ મને લાગે છે. નાની સંકેત વાર્તાઓમાં ભવ્ય બોધ સમાવવાની પયગમ્બરી પધ્ધતિ બાઇબલ ઉપનિષદ અને બુધ્ધ કથાઓમાં આજે સજીવ રહેલી છે તેવીજ વાણીમાં ખલીલ જિબ્રાન બોલે છે. અને તેનું સચોટ ભાન સૌ. ગજરાબેનના પ્રસ્તુત ભાષાંતરમાં થાય છે તેમના હાથે આવા ગ્રંથો વધારે પ્રમાણમાં બહાર પડે અને તે ઉપરાંત સ્વતંત્ર કૃતિઓની પણ રચના થાય, એમ હું જરૂર ઇચ્છું "

સાક્ષર રમણલાલ ના શબ્દો આ પુસ્તકનો પરિચય સુંદર રીતે થાય છે તેમાં મારે કાંઇજ ઉમેરવાનું રહેતુ નથી

કેશવપ્રસાદ દેસાઇ

★

સતી ને સાધ્વીઓ અને બીજાં કટાક્ષ ગીતો.

લેખક,– જુગ્રા પંડ્યા

પ્રાપ્તિસ્થાન ગુર્જર ગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય.

ગાંધી રોડ, અમદાવાદ

શ્રી શાંતિકુમાર પંડ્યા (જુગ્રા પંડ્યા) કવિતાની હળવી અને કટાક્ષમય રચનાઓ સાથે વિવિધ સામયિકોમાં વારંવાર વાચકો સમક્ષ ખડા થાય છે આવી હળવી રચનાઓ પર તેમનો હાથ સારો બેસી ગયો છે સાથે સાથે રચનાના પ્રકાર અને શબ્દો તથા ભાષાની સરળતા દ્વારા રમુજ ઉપજાવવાની આવડત પણ તેમને પ્રાપ્ત થયેલી છે તેમના આ કવિતા–સંગ્રહમાં આવી અનેક કૃતિઓ આપણને જોવા મળે છે.

મધ્યમ વર્ગના જીવનની અનેક ભીંસ અને વેદનાઓ શ્રી પંડ્યા રમૂજભરી રીતે વ્યક્ત કરે છે. વર્તમાન સમયમાં રેશન અને કંટ્રોલને અંગે જનતાને પડતી હાડમારીઓ તેમણે હળવી રીતે વર્ણવી કરૂણ હાસ્યરસ ઘણે સ્થળે નિષ્પન્ન કરેલો છે જુઓ –

" રેશન રૂપે અવતર્યાં આ પૃથ્વી મોઝાર,
"સ્વાહીયા કંઇ પેટના કીધાનો ઉતાર્યો ભાર રે
રેશન મહારાણી,"

વળી આ પંક્તિઓમાં રહેલો કરૂણ કટાક્ષ જુઓ–

" સોમવારે કરૂં સ્થાપના
તો ભોમે કરે ભોજન
કૃપા હોય તમ કાર્ડની
તો અડવાડિક પામું અમરે,
રેશન મહારાણી

* *

"દેશ દેશના અન્ન દઇ અમ
ઉદર કર્યું પાવન
'આંતરરાષ્ટ્રિય લીસ્ટમાં અમ
નોંધાશે સાચું જીવન રે,
રેશન મહારાણી"
(પૃષ્ઠ–૧૧૪)

આજની ભર્યોની ભામાની સ્થિતિનું રમુજ જ લાગે છતાં દયાપાત્ર ચિત્ર જુઓ –

"અલક લટો ગૂંથી અંજનીયાં આંજયાં,
નયનોમાં નરનાં કંઇ,
"ઓટલે આર પાર કુમતાઓ ઓકતી,
ઉંડીના વાળને લઇ

* *

"વેણી ગૂંથીને ભામ ટીબકિયું ચોડી
આળસમાં ચપળતા નહિ,

મંદ મંદ સ્મિત મુખ, અટ્ટહાસે હાસ્યમાં
કૃત્રિમતા ઢળતી દેખાય.
"વસ્ત્રો વિવિધતા એવી નિહાળી
જાણે કાપડનો દુષ્કાળ ન હોય.
"ફેશન પછવાડે ફના થનારી આજ
તકલાદિ દુનિયા જોય.
"વાત કરે ત્યારે જાંશીની રાણી
પણ શેક્યો પાપડ ભાંગે નહિ,
"આરોગ્ય વિષે લેખો વાંચે
નિત દવાની બાટલી લઇ."

આવી સ્ત્રી મંડળીના ગેળામાં હુલ્લડની ખોટી અફવા ફેલાતાં જે નાસભાગ થાય છે તેનું કવિ રમુજભર્યું વર્ણન કરે છે:—

"ઘોડા જેવી એવી દોરા મુકી છો,
મારી દીકરી ચગદાઇ ગઈ,
"હેડંબા જેવી હડિયો શું કાંઢા
મારી છાતીમાં વેદના થઇ !
"જમના ભાભુ જરી જુઓને
આમ મારી નાનકી ખોવાઇ ગઈ,
"બબલેટ તો માંડ માંડ હાથે ચડયો,
મુઇ સુરલીને શોધવી ગઈ.
"અલક સટો ઓલી અલકાની
આગને ઝાંપે ઝડપાઈ ગઇ,
"પાણાની વેણી ચંપાને ચીપીએ
કેમ કરી ભરાઇ ગઇ !
"ચંપલ ચોડવાની વાતુ કરનાર
ક્યાંઇ એકે ન દીસતી રહી.
"ગુંડાને ગુંડવાનાં સ્વપ્નોમાં રચનારી
ગલીઓમાં ગેબ થઇ ગઇ."

આવું જ રમુજી ચિત્ર આપણા તકલાદી અને ફેશનેબલ યુવકોનું પણ દોરી શકાય. આવું એકાદ ચિત્ર દોરાયું છે છતાં શ્રી. ભુરા-પંડ્યા કોશિશ વધુ પ્રવાસ આ દિશામાં કરે તો સારૂં.

શ્રી. પંડ્યાની કલમ આમ રમુજી ચિત્રો દોરવામાં પાવરધી બની છે. એ માટે તેમની પાસે શૈલી અને શબ્દભરોળ પણ છે. તેઓ આ ચિત્રમાં વધુ આગળ વધે એમ સહજ કહેવાનું મન થાય છે.

શ્રી પંડ્યા પ્રસંગો અને પ્રવાહોના હાર્દમાં કંઇ વધુ ઊંડા ઉતરે તો તેમની શૈલી વધુ રોચક બને. કેટલીકવાર સામાન્ય પ્રસંગો હાથ ધરવાથી તેમની કૃતિ અતિ સામાન્ય બની જાય છે. તે પણ તેમણે ધ્યાનમાં રાખવા જેવું છે. એકંદર રીતે જોતા "સતી ને સાદ-ઓ" નાં કટાક્ષ ગીતો ગુજરાતી વાંચકોને ગમશે અને રમુજ આપશે એમ કહેવામાં હરકત નથી. કોઇ કોઇ સ્થળે ચિત્રનાં નાનાં રેખાંકનો વડે પુસ્તકને સચિત્ર કર્યું છે. તે ઉચિતજ થયું છે. હળવી—અપચો ન કરે—તેવી આ કૃતિઓ કિશોર, ચોકું ભણેલાં અને અભણને પણ સાંભળવી ગમે તેવી બની છે તે સંતોષ જનક છે.

★

રાધારાણી

(અનુવાદક : શ્રી નિર્મળકુમાર.
પ્રકાશક : નવચેતન સાહિત્ય મંદિર.
૨૪૫૧, ભદ્ર, અમદાવાદ. મૂલ્ય ૩, ૪—૦)

બંગાળી લેખિકા શ્રી. અનુરૂપાદેવીની "મંત્રશક્તિ" નામની બંગાળી નવલકથાનો અનુવાદ "રાધારાણી" નામથી પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે. મૂળ પુસ્તકનો અનુવાદક સંક્ષેપ્ત કરેલો છે, એમ તેઓ જણાવે છે. આ કથાની નાયિકા એક જમીનદારની પુત્રી વાણી છે. તેનું બીજું નામ (અનુવાદક કહે છે તેમ કુલામણું નામ) રાધારાણી છે અને તેજ નામ આ નવલકથાનું રાખેલું છે.

વાણી (રાધારાણી) વિખ્યાત જમીનદાર હરિવલ્લભની પૌત્રી થાય છે તેના દાદા એવુ નોંધ કરે છે કે, વાણી અમુક સમયે પરણી જાય તોજ તેને દાદાની સંપત્તિ મળી શકે તેમના કુલપુરોહિતનો શિષ્ય અમર તેમના મંદિરની પૂજા કરે છે તથા પાઠશાળા ચલાવે છે વાણી પણ મંદિરમાં સેવા પૂજા કરે છે એક દિવસ દેવપૂજામાં અમરની ભૂલ જણાવાથી વાણી રોષથી અમરને છુટો કરી નવો પુરોહિત લાવે છે. વાણી ઉંમર લાયક થતા તેના માબાપ તેના લગ્ન માટે સચિંત બને છે યોગ્ય કુલિન વર મળતો નથી દાદાએ વાણીના લગ્ન માટે જે મર્યાદા વીલમાં લખી હતી તે નજીક આવે છે આથી જો ટુંક સમયમાંજ વાણી લગ્ન કરી લે તો તેણે કુટુંબની (દાદાની) અઢળક સંપત્તિ છોડી જવુ પડે એવી સ્થિતિ પેદા થાય છે ઘણા વિચારો પછી વાણીનુ દેખાવ પુરતુ લગ્ન કરવાનુ નક્કી થાય છે અમર વાણીને દેખાવ પૂરતો પરણે એવી વાણીના માબાપ માગણી કરે છે વાણી અમરને લગ્નને બીજેજ દિવસે છુટા પડી જવાની વાત કબુલાવે છે લગ્નથી તે અમરના બંધનમાં નહિ રહે એમ સ્પષ્ટ જણાવેછે અમર પોતાના જુના ગુરુની સાન્ત્વન ખાતર બધુ કબૂલ કરે છે અને લગ્ન થાય છે

લગ્ન પછી અમર બીજેજ દિવસે કાંઇ પણ લીધા વગર આસામના દૂરના પ્રદેશમા સેવા ભાવનાથી પાઠશાળાઓ ખોલવા ચાલ્યો જાય છે વાણીની મા તે પછી મૃત્યુ પામે છે ધીમે ધીમે વાણીનુ ગુમાન ગળવા લાગે છે અંતરમાં પતિને મળવા તેની ઇચ્છા જાગૃત થાય છે પતિ ઉપર તેને અંતરમાંથીજ જાણે પ્રેમ પ્રગટે છે અમર તેને ટ્રેનમાં મળે છે અને ટ્રેનની એ મીલન વખતે સઘળી અમર વાણીને પત્નીભાવે સ્વીકારે છે પણ અમર ફરી વાણીના પિતાને ત્યાં આવતો નથી તે આસામમાંજ પોતાનુ સેવાકાર્ય કરતો રહે છે ત્યા તે મેલેરિયાનો ભોગ બને છે મરવાની અણી પર આવ્યા છતા સઘળી અમર સાસરે વાણી પાસે આવતો નથી વાણી તથા તેના પિતા આ સમાચાર સાંભળે છે અને અને અમરની પાસે આસામ જવા નીકળે છે રેલ્વેના ધ્યાદવા સ્ટેશને અમરનો મૃતવત દેહ તેમને મળે છે તેજ વખતે વાણી બધો ગર્વ છોડી પોતાના પતિ અમરની સારવારમાં લાગી જાય છે પણ અમર છેવટે આ લોક છોડી ચાલ્યો જાય છે રાધારાણી જીવનભર ગર્વથી પતિને દૂર રાખ્યા બદલ ખૂબ પસ્તાય છે વાણી પોતાના ખોળામાંજ મૃત્યુ પામતા પતિના સંયમ અને સેવાભાવનાને પશ્ચાતાપપૂર્વક મનસા અનેક વંદન કરે છે

આ કથાનક નવલકથા નારી હૃદયની અપૂર્વ ભાવનાને પ્રગટ કરે છે નવલકથાનો અનુવાદ સરળ અને ભાવવાહી છે કથા આદિથી અંત સુધી વાંચવી ગમે તેવી છે હૃદયના અદમ્ય આવેગ સામે અભિમાન ખાતરજ લડતી માનિની રાધારાણીનો સંઘર્ષ આ કથાનો રસિક વિષય છે અને તે આકર્ષક રીતે રજૂ થાય છે

જેઠાલાલ ત્રિવેદી

એમ. ડી. નું
આંમળાનું તેલ
નં. ૧-૨-૩ વાપરો
એમ. ડી. નું
બ્રાહ્મી તેલ
એમ. ડી. એન્ડ સન્સ
સારંગપુર અમદાવાદ

હીરા—કુણી

હરિશ નાયક.

ગોવાલણનું નામ હતું હીરા અને ગાયનું નામ કુણી.

હીરાને એક માસનું બાળક હતું અને ગાય ને પણ એક માસનું વાછરડું હતું. હીરા રાય ગઢના પહાડ પર ચઢીને મરાઠી રાજાને દૂધ આપવા જતી. રાજા કુણી ગાયનું તાજું દુધ પીતો. વાછરડી રડતી રહેતી હીરાના હૃદયમાં વાછરડીને માટે કોઇ દિવસ પણ વેદના થતી નહિ. દુધ દોહતી વખતે કુણી ગાય વાછરડીને બોલાવતી, વાછરડી દોડીને દૂધ પીવા માટે આવતી. પણ હીરા એને પાછી કાઢતી. એને ખીલા સાથે બાંધી દેતી. અને વાછરડી રડયા કરતી.-હીરા તે તરફ બીલકુલ ધ્યાન આપતી નહિં. સવાર સાંજ દુધ દોહીને લઇ જતી અને રાજાના કિલ્લામાં વેચી આવતી. અને સાંજ પહેલા ત્યાંથી પાછી ફરતી પહેલાં તે એના છોકરાને દુધ પીવડાવતી, એને હળવી થપકીઓ મારી સુવડાવતી અને પછી વાછરડીને કુણી પાસે લઈ જતી. વાછરડી કુદીને માની ગોદમાં ભરાઇ જતી પણ એને જરા જેટલુંજ દુધ મળતું. કુણી વાછરડીનું શરિર ચાટતી અને વાછરડી સુઇ જતી.-વાછરડી ઉપવાસી રહેતી, રાજા દુધ પીતો અને એમજ દિવસો ચાલ્યા જતા.

એક દિવસ હીરા દુધ વેચવા કિલ્લામાં ગઇ. ત્યાં દુધના પૈસા આપતાં રાજાના ખજાનચીએ મોડું કર્યું. સંધ્યાની ઘંટી વાગી, કિલ્લાનો ફાટક બંધ થઇ ગયો. હીરા બોલી દરવાજો ખોલો" સિપાહીએ જવાબ આપ્યો. "હુકમ નથી" રાજાના હોંગ પહેરગીરે દરવાજો ઉઘાડયો નહિં. હીરાનો જીવ છોકરાને માટે ઉંચો નીચો થવા માંડયો. તેણે રડતાં રડતાં ફરી કહ્યું, "દરવાજો ઉઘાડોને...! મારો છોકરો ભૂખ્યો છે. હું તમારે પગે પડું!"

છોકરાને દુધ પીવડાવવા માટે હીરાની છાતી વેદનાથી ફાટી જવા લાગી. એણે દરવાજાની સાંકળ પકડી એકવાર હલાવી "અરે એકવારને માટે તો ખોલી દો! તે લોઢાની સાંકળ નહિં ઉઘડી. સિપાઇ ગુસ્સે થઇ બોલ્યો "હુકમ નથી" સુરજ ડુબી ગયો. સંધ્યાના તારા કિલ્લાની વચમાં દેવતાના મંદિરની ઉપર દેખાવા લાગ્યા. પક્ષીઓ પાંખો ફફડાવી માળા તરફ પાછા ફરવા લાગ્યા. હીરા રડતી રડતી કહેવા લાગી," જો ભગવાને મને પાંખ આપી હોત તો હું ઉડીને મારા લાલની પાસે પહોંચી જાત! તે બિચારો દુધ પીધા વગર મરી રહ્યો છે!"

પહાડની નીચેજ હીરાનું ઘર હતુ. કુણી ગાય વાછરડી બોલાવતી હતી તે ત્યાંથી સંભળાતું હતુ. હીરાએ દુધનો ઘડો ફેંકી દીધો, અને ફોડી નાખ્યો તે ઉભી થઇ તે નિશ્ચિંત બની કોઇ રસ્તાની શોધમાં હતી

રાયગઢનો કિલ્લો બહુ જુનો હતો. આજુ બાજુ ઘાસ બહુ મોટું ઉગી નીકળ્યુ હતુ. એક પીપળાનું ઝાડ ત્યાં ઝુકીને ઉભું હતું. એજ સ્થાન પર અડધી રાતના ચંદ્રનું પડી રહ્યુ હતું. હીરાએ જોયુ પત્થર ઘડીયાળના ઉંચા ઉભા કાંટાની જેમ સમળી રહ્યા હતા. હીરા એજ રસ્તે ધીરે ધીરે ઉતરવા લાગી. ધીરે ધીરે એક એક પગલું પર પ-

ચુકની ચુકતી અને પછી એક પગદંડીથી હીરા એના ઘરેને રસ્તે ચાલી ગઈ. તે વખતે રાત્રિ બહુ પસાર થઇ હતી અને સવાર થવાની તૈયારી હતી છોકરો રડી રડીને સુઈ ગયો હતો હીરા નિદ્રિત બાળકને દુધ પાવા લાગી. રસીનું બંધન તોડીને કુણીની ઉપવાસી વાછરડી દુધ પીવા લાગી હતી હીરાએ તે દિવસે એને બાંધી નહિ, એની મા પાસેથી એને દુર ખસેડી નહિ

દિવસ ચઢવા લાગ્યો રાયગઢના રાજાએ ઉંઘમાંથી જાગી જઇ દુધ માંગ્યુ આજે હીરા દુધ નહિ લઈ ગઇ સિપાહી દોડયો હીરાના ઘેરથી દુધ લાવવા હીરા બોલી "દુધ નથી સુકાઇ ગયુ"

તે ગામનો સિપાહી હતો તે શી રીતે આ વાત માને? તે હીરાને પકડીને કિલ્લામાં લઇ આવ્યો રાજાએ બધી વાત સાંભળી રાજાએ હીરાને એનુ ગામ જાગીરમા આપી દીધુ અને જે રસ્તે હીરા પોતાના બાળકના સ્નેહને પોતાના છોકરાની પાસે ગઇ હતી રાજાએ એ દુર્ગમ પથનુ નામ રાખ્યુ 'હીરાકુણી' હીરા દુધ વેચવાનુ કામ છોડી દઇ હવે ખેતી વાડી કરવા લાગી હતી

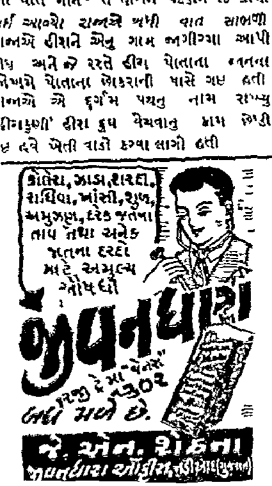

"ખેડુતની પત્ની"

"મારા કંથાને ગોડુ થાતું,
લાલ લઈ જાઉં બાંધીને ભાતું...
મારા સાહ્યબાને મારા વિના
કો હિસા નથી રે.

ધખે શીરપર આકરો ઘામ
એતો ખોદે ખડકાળી ભોમ . મારા
પ્રભુ આપો શક્તિ થાઉં વાદળી રે,
કહું કથા ઉપર ગીની છાયડી રે...

કાપે લાગે શાના પડેલો પ્હોર,
ખના અંગે પરસેવાની છોળ, મારા
પ્રભુ આપો શક્તિ થાઉં વાયુ લહેરી રે;
ઝુમી અંગોને લ્હોઉં હું વારી વારી રે...

ઢાળી નયનો અમી વરસાવુ
એને પીડતી તરસ્યા મહાવુ મારા
મધુ ભાખીને મુખડું મલકાવુ,
રહેજે કાયાના થાકને ઉડાવુ મારા

છેલ્લી ઘાસની અમારી બિછાવુ,
તેપે પરણ્યાને પ્રેમે પધરાવુ મારા
આખરી ગાળ્ગની ભાથે વિરમાવુ,
સાહ્યબાને છાયમા ચોળી અલકાવુ
મારા સાહ્યબાને મારા
સિવાય કો સહારો નથી રે

વિઠ્ઠલભાઇ ભગત

છોકરાંઓ માટે

ડોંગરે નું બાલામૃત

પીવાથી રૂષ્ટ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાંના
ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીકઃ—કે ટી ડોંગરે કું મુંબઇ–૪

PURE ALUMINIUM
THE CROWN

એલ્યુમિનિયમના વાસણો

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલા હોઈ માટે
સર્વોત્તમ સ્વીકાર્યા છે

'ક્રાઉન' માર્કાવાળાં વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનવાય છે એટલે
તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે વજનમાં હલકાં, કલાઇ કરાવવાની
કડાકુટ નહિ, ઘાટમાં સુંદર અમારા એનોડાઇઝડ કરેલા
રંગીન વાસણો ભેટ માટે અજોડ મનાય છે

જીવણલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ.

—: ક્રાઉન બ્રાન્ડ વાસણોના બનાવનારાઓ :—

કલકત્તા — મુંબઇ — મદ્રાસ — રાજમહેન્દ્રી — રંગુન — એડન

સ્ત્રી સમાચારો.

શ્રી નાથીબાઇ દા. ઠાકરસી મહિલા વિદ્યાપીઠ

આ વિદ્યાપીઠ સબંધી મુંબઇ ધારાસભાએ ખાસ કાયદો પસાર કરી હવે તેને સરકાર માન્ય વિદ્યાપીઠની કક્ષામાં મુકી છે, તેથી સ્ત્રી વર્ગને ખાસ આનંદ થશે

આ વિદ્યાપીઠના પ્રથમ વાઇસ ચાન્સેલર "ઉપકુલ પતિ" તરીકે લેડી પ્રેમલીલા ઠાકરસીની નિમણુંક થઇ છે તે માટે તેમને અભિનંદન ઘટે છે

આ વિદ્યાપીઠના કાયદાનુસાર વાઇસ ચેન્સેલરને મદદ કરવા નીચેની સમિતિ નિમાઇ છે.

ડીરેક્ટર ઓફ પબ્લીક ઇન્સ્ટ્રકશન
શ્રી કૃષ્ણલાલ ઝવેરી
શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઇ
ડા ધોંડો કેશવ કર્વે
શ્રી એમ વી બીડે
શ્રીમતી શારદા દીવાન
,, નર્મદા નાણ
,, લક્ષ્મી ઠાકરસી
,, સીતાબાઇ ભાનીગીરી
,, ઇંદુમતી મહેતા
ડી એસ એડવીસર
શાંતા ભાલેરાવ
શ્રી વી કે જાધવ
શ્રી જી બી જહાગર
શ્રી મી એન ગોખલે

બીજીવાર લગ્ન

પોર ૧૯૨ — અને ના રહેવાસી મ ૪૫ ના એક ૪૫ વર્ષની ઉમરના વણિક એક પત્ની હોવા છતાં પોરબંદર માં એક નાની વયની કન્યા સાથ લગ્ન કરતા સનસનાટી ફેલાઇ છે

ખુનની ફરી તપાસ!

મુંબઇની જાણીતી નર્સ શ્રી કિશોરીએ સબ ઇન્સપેક્ટર શ્રી નાડકર્ણીનું ખૂન કરતા સેશન્સ કોર્ટે તેણીને સાત વર્ષની કેદની સજા ફરમાવેલ આ સામે તેણે હાઇકોર્ટને અપીલ કરતાં હાઇકોર્ટે આ કિસ્સાની ફરીતપાસ કરવાનું ફરમાન કરેલ છે

શોભના પિકચર્સની સ્થાપના *

શોભના સમર્થે પોતાની એક સંસ્થા સ્થાપી છે તેનું પ્રથમ ચિત્રપટ 'હમારી બેટી' તૈયાર થઇ રહેલ છે તેમાં મુખ્ય ભૂમિકા, શોભના સમર્થ અને તેની પુત્રી નૂતન ભજવશે

પ્રાયમસથી મરણ *

અમદાવાદ ગોમતીપુર અંબાજી માતાની ચાલીમાં રહેતા કાંડાલાલ પ્રાયમસ સળગાવવા એક બાટલીમાંથી બીજી બાટલીમાં સ્પીરીટ રેડવા જતાં એકાએક ભડકો થયો હતો અને તેથી કાંડાલાલ ના કપડાં સળગ્યા હતાં કાંડાલાલના સળગતા કપડાં બુઝાવવા જતાં તેમની પત્ની સારદા અને પુત્રી અનુપમા પણ સળગ્યા હતા વા સાં હો મા ત્રણેને લઇ જતા અનુપમાનું અવસાન થયુ એમ જાણવા મળે છે

કુમારીકાના હરણ માટે પકડાયા

અબકના શ્રી. પી ટેક લત્તામા રહેતી ૧૬ વર્ષની હિંદુ કુમારીકાને ઉપાડી જવાના બનાવ અંગે પોલિસે પરસોત્તમ અમૃતલાલ શાહ નામના એક માણસની ધરપકડ કરી છે

શ્રી શારદાબેન નું અવસાન

અમદાવાદ અનેના જાણીતા મીલમાલીક શેઠશ્રી કસ્તુરભાઇ લાલભાઇનાં પત્ની શ્રી શારદાબેન જેમનું શોકજનક અવસાન થયુ છે

પ્રકાશક —ચંદ્રકાન્ત જીવનલાલ મહેતા "શ્રીબોધ" કાર્યાલય પીરમશા રોડ—અમદાવાદ
મુદ્રક —ચંદ્રકાન્ત જીવનલાલ મહેતા બોટ્સ પ્રિન્ટરી પીરમશા રોડ —અમદાવાદ

'સુબોધ'

રજીસ્ટર્ડ નં. બી. ૧૦૯૦

બાલકુમાર

બાળકો માટેનો વિભાગ

છુટક ૮. ખ. સાથે કિં. ત્રણ આના

પ્રભાત

(હરીગીત)

(લે. વ્રજજીવન મોદી)

જુઓ લગાર બહાર પંખીઓ કલ્લોલ શાં કરે
ફરે ફરે ઉડે રમે, ન કોઇ શોચના ધરે;
બુંઓની ચલ્લીઓ મ્હેણુ કરે વિનોદ વારતા,
પહેલો ઘણાક કાગડા મળી લડાઈ વહોરતા. ૧

ઘણાક ભક્ત ભાવિકો પ્રભાત રાગ ગાય છે,
ઘણા નદીથી નહિ આવતા ઘણાક જાય છે;
નદીથી નીર સુંદર ભરી સહર્ષ આવતી,
ઉતાવળી બેડલાં રવિ પ્રકાશમાં ઝગાવતી. ૨

ઊઠોની બાળ શું તમે હજુ સુધી પડી રહ્યા,
ભણ્યાની વેળા જાય કેમ આમ આળસુ થયા;
પડે કુટેવ જન્મ જાય દુઃખમાં દિલે ડરો,
પવિત્ર ને પ્રભુ સ્મરી જ કાજ આજનું કરો. ૩

હિંદી.

હું હિંદુ, મુસલમાન, જૈન, પારસી, ખ્રિસ્તી કે ગમે તે ધર્મનો હોઉં પરંતુ હિંદી તો છું જ.

હું પહેલો હિંદી પછી હિંદુ.
હું પહેલો હિંદી ને પછી મુસલમાન.
હું પહેલો હિંદી ને પછી જૈન.
હું પહેલો હિંદી ને પછી પારસી.
હું પહેલો હિંદી ને પછી ખ્રિસ્તી.

જે દેશમાં મારો જન્મ થયો છે. જે દેશનાં હવા પાણીનો હું ઉપયોગ કરૂં છું. જે દેશમાં ઉત્પન્ન થયેલા ખોરાક વડે મારા શરીરનું પોષણ થાય છે ને જે દેશમાં હું મારૂં જીવન જીવી રહ્યો છું. તે દેશને તન, મન અને ધનથી મદદ કરવી તે મારી પવિત્ર ફરજ છે. પછી ભલે હું ગમે તે ધર્મનો હોઉં.

રતીલાલ રા. અધ્વર્યું.

ટીનસિંહના સાહસોની જાદુભરી બાલકથા

અજબ દેશ

અનુવાદક:—કેશવલાલ ચ. પટેલ.

(ગતાંકથી ચાલુ)

ડરપોક વાઘ.

વનનો રસ્તો પુરો થયો નહતો. પીળી ઇંટોની સડક ઘાસ વડે ઢંકાઇ ગઇ હતી. તે બહુ મુશ્કેલી વડે ઓળખાતી હતી. ચાડિયાભાઇ વારેવારે ગોઠમડાં ખાઇ જતા હતા–પડીજતા હતા.

હવે ગાઢ જંગલ આવતું હતું. દિવસે પણ રાત્રિ જેવું અંધારૂં લાગતું. હવે પંખીઓનો કલરવ સંભળાતો ન હતો. વચ્ચે વચ્ચે જંગલી પ્રાણીઓની ગર્જનાઓ સંભળાતી હતી. ચમેલી ગર્જના સાંભળીને ડરી જતી અને કાળિયો પણ પુંછડી દબાવીને ચમેલીને અડીને ચાલતો હતો.

ચમેલીએ ટીનસિંહને પૂછયું; આપણે જંગલ કયારે પસાર કરી રહીશું?

તેણે કહ્યું "મને શી ખબર!' હું કદાપિ અલકપુર ગયો નથી. એક વખત મારા બાપા જરૂર ગયા હતા. તે કહેતા હતા કે; અલકપુર ખૂબ દુર છે. રસ્તો બહુજ ખરાબ છે પણ જ્યાં સુધી મારી પાસે કુપ્પી છે ત્યાં સુધી જરાયે ભય નથી. ચાડિયાભાઇને પણ કોઇ કંઇ કરી શકે એમ નથી. તમારા માથા પર ડાકણના ચુંબનની નિશાની છે. એટલે તમને પણ કોઇ કંઇ કરી શકે એમ નથી.

ચમેલીએ કહ્યું. 'પણ કાળિયાની રક્ષા શી રીતે થશે?'

ટીનસિંહે તરતજ કહ્યું, 'તેની સંભાળ આપણે રાખીશું. ત્રણ માણસો તો છીએ. તેની વાત પુરી પણ નહોતી થઇ એટલામાં પાસેની એક ઝાડીમાં ભયંકર ગર્જના સંભળાઇ. એક વાઘ છલંગ મારીને બહાર આવ્યો. વાઘે ચાડિયાભાઇને એક પંજો મારીને વેગળા ફેંકી દીધા અને ટીનસિંહને પણ એક જોસથી પંજો મારીને વેગળા ફેંકી દીધા. પણ વાઘના પગે એવી સખત ઇજા થઇ કે એ તો એ પોતેજ જાણે.

એ વખતે કાળિયાએ ભારે સાહસ કર્યું. તે ભસ, ભસ, કરી તે વાઘની તરફ દોડયો. પણ તેને દેખીને વાઘ કંઇ ડરતો હશે? વાઘ કાળિયાને ગળી જવા માટે આગળ વધ્યો. ચમેલીએ જોયું કે હવે કાળિયાની ખેર નથી, તે બીજું કંઇ વિચારી ન શકી. તેણે દોડીને વાઘના નાક પર જોરથી મુકકી મારી; અને ગુસ્સે થઇને બોલી: "બદમાશ, કાળિયાને ખાવા જાય છે! ખબરદાર! છેટો રહેજે

મારો કાળિયો ભસશે. આવડો મોટો થઇને એક નાના શા કુતરાને કરડવા આવેછે તને શરમ આવતી નથી?"

વાઘ પોતાના પંજાવડે નાક દબાવતાં બોલ્યો. "હું કરડવા કયાં જતો હતો. હું કયાં એને કરડયો છું?"

ચમેલીનો ગુસ્સો હજુ નરમ પડયો ન હતો તેણે ધમકાવતાં કહ્યું; 'કરડયો નહિ; પણ કરડવા જતો હતો ને? મરી ગુકકી પડી એટલે કરડયો નહિ ડરપોક કંહીનો.'

વાઘે ડોક નમાવીને કહ્યું 'હુ ડરપોક તો જરૂર છું. મારો આ રોગ શી રીતે દુર થાય? કોઇ ઉપાય બતાવશો?'

વાઘની આવી દશા નિહાળીને ચમેલીનો ગુસ્સો ઉતરી ગયો. તે શાન્ત પડીને બોલી 'મને તો કંઇ ઉપાય માલમ નથી, પણ તેં ચાડિયાભાઇને એવડા જોસથી પંજો કેમ માર્યો? કહે, એ તો ઘાસ-કૂસનો બનેલો આદમી છે.'

'ઘાસ-કૂસનો બનેલો છે? હાં, એટલેજ તે એટલી સહેલાઇથી લોંય ભેગો થઈ ગયો. મેં કંઇ જોરથી માર્યું નહતું. પણ પેલો સફેદ આદમી તો ઘાસ-કૂસના બનેલો નથી? વાઘે કહ્યું.

ચમેલીએ ચાડિયાભાઇને ઉભા કરી સાફસૂફ કરતાં કહ્યું ના, તે ઘાસ-કુસનો બનેયો નથી તે તો ટીનનો બનેલો છે'

'અરે, એટલેજ મારા નખ બૂઠ્ઠા થતાં થતાં રહી ગયા. અને આ તમારો કુતરો છે! તે ટીનનો છે કે ઘાસ-કુસનો?

'તે ટીનનો કે ઘાસ-કુસનો કેમ હોય? તે તો હાડ-માંસનો બનેલો છે!

'ભલે ગમે તેમ હોય તે દેખાવમાં નાનો છે પણ મારા જેવો ડરપોક નથી. તેને કોણ મારી શકે? એટલું કહી વાઘ ઉદાસ બની ગયો.

વાઘનું દુઃખ દેખીને ચમેલીને દયા આવી તેણે પૂછયું. 'તું આટલો ડરપોક શાથી થયો?

'હું ડરપોક શાથી થયો એની મને ખબર નથી ઘણું કરીને જન્મથીજ છું. હું જાનવરોનો રાજા છું અને બધાં મને ભારે સાહસી સમજે છે, પણ હું ભારે ડરપોક છું. હું જોરથી ગર્જના કરૂં છું તો તે બધાં ઉલટા પગે ભાગી જાયછે. જો તેઓ જાણી જાય કે હું આટલો ડરપોક છું તો બેજ દિવસમાં મારા ટુકડે ટુકડા થઇ જાય.' આટલુ કહી વાઘ રડવા લાગ્યો.

આ નવાઇની વાત દેખીને ચમેલી થોડીવાર સુધી ચુપ રહી તેના તરફ દેખી રહી ચાડિયાભાઇએ કહ્યું. 'પણ આ કંઇ સારી વાત નથી. પશુઓના રાજામાં તો ખૂબ સાહસ હોવું જોઇએ.'

પોતાની પુંછડી વડે આંસુ લુંછતાં વાઘે કહ્યું 'એ તો હું જાણું છું. એટલે તો મારા મનને શાન્તિ મળતી નથી. શું કરૂં? તમેજ કહો. નહિ જેવી આફત આવી પડતાં મારી છાતી ધબધબ ધબકારા લેછે.

ટીનસિંહે માથું હલાવતાં કહ્યું. 'હાં,

તો લાગે છે કે તમારી છાતીમાં કંઇ રોગ છે!

વાઘે કહ્યું. 'રોગ હોઇ શકે, કહો તો વળી કોઇ દાક્તરને મળું!'

ટીનસિંહે કહ્યું. 'જો તમારી છાતીમાં કંઇ રોગ હોય તો તમારે ખુશી થવું જોઇએ કારણ કે એ વડે એમ જણાય છે કે તમારી પાસે કલેજુ પણ છે. આ જુઓ, મારે કલેજુ નથી એટલે મારી છાતીમાં કંઇ રોગ પણ નથી!

વાઘે કંઈક વિચાર કરીને કહ્યું. 'જો મારે કલેજુ ન હોત તો હું ડરપોક પણ ન હોત! ચાડિયાભાઇએ જલદીથી પુછ્યું. 'તમારે મગજ છે કે નહિ?'

વાઘે કહ્યું, 'છે તો ખરૂં, મેં કદાપિ શોધીને જોયું નથી.'.

ચાડિયાભાઇએ ફરીથી કહ્યું, 'હું તાજજૂબ જાદુગરની પાસે મગજ જ લેવા જઉં છું. મારા માથામાં તો ઘાસ-ફૂસ ભરેલાં છે.'

ટીનસિંહ ચટપટ બોલ્યા. 'હું પણ કલેજુ લેવા જઉં છું'

ચમેલીએ કહ્યું, 'હું મારા ઘરનો રસ્તો પુછવા જઉં છું.'

વાઘે પુછયું. 'તાજજુબ જાદુગર મને થોડુંક સાહસ આપી શકશે?'

ચમેલીએ કહ્યું 'જો અમારા ત્રણનું કામ કરી શકશે તો તમને સાહસ કેમ નહિ આપી શકે?'

વાઘે પુછયું. 'જો હું તમારી સાથે આવું તો તમને કંઇ વાંધો નથીને?'

બધાં એક સાથે બોલી ઉઠયાં 'વાંધો શું હોય? તમે જરૂર અમારી સાથે ચાલો. તમારી સાથે ચાલવાથી અમને બધાને ફાયદો છે. જંગલી જાનવર તમારી પાસે આવશે નહિ'

બધા ચાલવા લાગ્યાં. વાઘ ચમેલીની પાસે પાસે ચાલતો હતો. શરૂઆતમાં તો કાળિયાએ બહુ તોફાન મચાવ્યું, પણ ધીમે ધીમે તેને વાઘ સાથે દોસ્તી થઇ ગઇ.

ચાલતાં ચાલતાં *ટીનસિંહના* પગ નીચે એક છીવડું કચરાઇ ગયું. ટીનસિંહ જોર-જોરથી રડવા લાગ્યા. તેની આંખોમાંથી મોટાં મોટાં આંસુ ખરવા લાગ્યાં. આંસુ ખરવાથી મોંના સાંધા જામ થઇ ગયા. ચમેલી તેને રડવાનું પૂછતી હતી, પણ તે તો બોલતો જ નહતો. બિચારી ચમેલી તો મામલો શું હતો તે સમજી શકતી ન હતી પણ ચાડિયાભાઇ તરતજ સમજી ગયા! તેણે ઝટપટ કુપ્પીમાંથી મોંના સાંધાઓમાં તેલનાં ટીપ નાખ્યાં. તેલ પડતાંજ ટીનસિંહનું મોં ખુલી ગયું.

મોં ખોલતાં જ *ટીનસિંહે,* કહ્યું. 'આગળ ઉપર હોંશિયાર રહેજો. જ્યારે હું બોલી ન શકું ત્યારે સમજી લેવું કે મારા સાંધાઓ અકકડ થઇ ગયા છે.'

વનમાં કોઇ ઘર દેખાતું ન હતું. એટલે તેમને એક ઝાડ નીચે રાત ગાળવી પડી, ઝાડ ભારે ઘટાદાર હતું. તેના નીચે રહેવાથી ચમેલીને વધારે શરદી

લાગી ટીનસિંહે પોતાની કુહાડી વડે એ ઝાડની કેટલીક સુકી ડાળીઓ કાપી અને સળગાવી. જે કંઇ ખાવાનું બચેલું હતું તેમાંથી ચમેલી અને કાળિયાએ થોડું થોડું ખાધું. બીજા દિવસે ખાવા માટે કંઈ ન રહ્યું.

આ દેખીને વાઘે કહ્યું. 'કહો તો હું એક હરણ મારી લાવું તમે આ દેવતા-માં તેને પકાવીને ખાઇ લેજો.

આ સાંભળીને ટીનસિંહ ગભરાયા અને બોલ્યા. 'એવું ન કરશો, ભાઇ! નહિ તો હું રડી પડીશ અને વળી, પાછાં મારાં જડબાં જામ થઈ જશે '

વાઘ પોતાના ભક્ષણ માટે જંગલ-માં ઘુસી ગયો. થોડીવારમાં તે ખાઈ પી ને પાછો આવ્યો. એ દરમિયાન ચાડિ-યાભાઇ ઝાડો ઉપરથી કેટલાંક ફળ તોડી લાવ્યા અને ચમેલીની પોટલીમાં તે બાંધી દીધા. ચમેલીને તેની આ કામ-ગીરીથી ભારે ખુશી થઇ. સવાર સુધી બધા આરામથી સુઇ રહ્યાં.

(૬)

બે જંગલી માણસો.

સવાર થતાં જ ચમેલીએ હાથ-માં થેલી અને બધાંની સાથે ઝલકપુરનો રસ્તો પકડયો. થોડુંક આગળ ચાલ્યા પછી તે બધાંને ઉભાં રહેવું પડયું. કારણ કે સામે એક ખાઈ હતી તે બહુ જ લાંબી અને ઉંડી હતી તેના કિનારા બહુ ઉંચાં હતાં ચમેલી વિચારતી હતી કે; આ ખાઈ શી રીતે ઓળંગાય? પણ તેને કંઇ સમજાતું ન હતું. છેવટે એવું નક્કી થયું કે વાઘ તેની પીઠ પર એક એકને બેસાડીને કુદે અને ખાઇની પેલી પાર પહોંચાડે.

ચાડિયાભાઇ વાઘની પીઠ પર બેઠા વાઘ તીરની માફક કુદયો અને સામા કિનારે પડયો, પછી વાઘ કૂદીને પાછો આવ્યો.

હવે ચમેલીનો વારો હતો. તે કાળિયાને લઇને વાઘની પીઠ પર બેઠી. અને તેના બન્ને હાથ વડે વાઘની ડોક બરાબર પકડી રાખી જોત જોતામાં વાઘ આ કિનારેથી પેલા કિનારે કુદી પડયો. ટીનસિંહ પણ ત્યાં આવી ગયા. વાઘ થાક ખાય એટલા માટે બધાં ત્યાં થોડી વાર બેઠાં.

જંગલના આ ભાગમાં ખુબ અંધારું હતું. થોડીવાર પછી તે બધાં આગળ ચાલ્યાં

વાઘે બધાંને ડરાવી દીધાં હતાં. તેણે કહ્યું 'આ જંગલમાં જંગલી માણ-સો રહે છે. તે ખુબ ભયાનક હોય છે.'

ચમેલીએ પુછયું 'જંગલી માણસો કેવાં હોય છે?'

વાઘે કહ્યું. 'બાપ રે બાપ' એ પુછશો ના તેમનું નામ લેતાંજ હું ગભ-રાઇ જાઉં છું રીંછ જેવા એમનાં શરીર હોય છે અને માથાં વાઘનાં જેવાં. તેમના ચહેરા, બહુ જ ભયંકર હોય છે હાથી જેવાં ભારાવદાર શરીર હોય છે. તેમનાં નખ એવડા મોટા અને પાતળા હોય છે.

ચતુર શેઠ

મહેશ છ પંડયા

એક હતા શેઠ શેઠની પાસે માલ મિલકત વધુ એક દિવસ એક ચોરે શેઠને ઘેર ખાતર પાડ્યું હળવે રહી ચોર ઘરમા પ્રવેશ્યો સ્હેજ ખખડાટ થતા શેઠતો જાગી ગયા ! શેઠે જાણ્યું કે, આ ચોર છે, એટલે એ તો મનમા બહુ ગભરાયા વિચાર કરતા શેઠને એક યુક્તિ જડી આવી એમને થોડેક દુર સૂતેલા શેઠાણીને કહ્યુ

"સાભળો છોકે ? કાલે પૂરી ને શાક બનાવજો, સમજ્યા ?"

શેઠાણીએ ઉત્તર આપતા કહ્યુ "જેથી મોટી સજા હોય એવી હુકમ કરો છો તો જાવ કાલે કશુંય નહીં બનાવુ !"

શેઠ એકદમ ગુસ્સે થયા હોય એમ મોટેથી બોલ્યા

"શુ કહ્યુ ? આ ઘર મારુ છે હુ આ ઘરનો રાજા છુ સમજી ?"

શેઠાણીએ તુરતજ મશ્કરીમા ઉત્તર વાળ્યો :

"મને લાગે છે, કે આ ઘર લઈનેજ આપ જન્મ્યા હશો અરે ! આ તો બધીય ઈશ્વરની માયા છે ! મારૂય કશુ નથી ને તમારૂય કશુ નથી, બધુય પ્રભુનુ છે !"

શેઠને એકદમ જ્ઞાન આવી ગયું હોયે એમ કહ્યુ :

"તારી વાત સાચી છે આ બધીય પ્રભૂનીજ માયા છે આપણું કશુ નથી બધું ય પ્રભુનુજ છે ચાલ ત્યારે હવે સુઈ જઈએ "

હવે આ બધા વાર્તાલાપ ખૂણામા ઉભેલો પેલો ચોર સાંભળતો હતો એને વિચાર્યું કે, મારેજ આ બધુ છે તો પ્રભુનુજ જો ચોરી કરૂ તો રાજ્યના કાયદાનો ભંગ થાય છે એટલે રાજ્યનો પણ ગુનેગાર ઠરૂ છું અને તે છતાયે જો ચોરી કરૂ છુ, તો પ્રભુનો ગુનેગાર ઠરૂ છુ—કારણ કે બધુ આખરે છે તો પ્રભુનુજ

આ પ્રમાણે વિચારો કરીને, ચોર ચોરી કર્યા વગરજ પાછો ફર્યો

કેમ, શેઠની કેવી ચતુરાઈ ?

સ્ત્રીબોધ

વર્ષ ૯૪ : અંક ૪
એપ્રીલ ૧૯૫૦
છુટક નકલ ૮ આના.

તંત્રીઓ:
જરબાનુ કાબરાજી
કેશવપ્રસાદ દેસાઇ.

મંત્રી:
ચંદ્રકાન્ત મહેતા
પીરમંધારોડ, અમદાવાદ.

– મુંબઇ ઇલાકાના અને વેસ્ટર્ન ઇન્ડીઆ સ્ટેટસ એજન્સીના –

કેળવણી ખાતાએ પ્રાથમિક શાળાઓ માટે આ "અંકગણિત" ટેક્સ્ટબુક તરીકે ચલાવવા માટે મંજુર કર્યું છે.

નવા સુધારેલા અભ્યાસક્રમ પ્રમાણે

અંકગણિતનાં મૂળતત્વો

* દેશીનામું અને ભૂમિતિ વિભાગ સાથે ભાગ ૧ થી ચોથા સુધી *

અંકગણિતનાં મૂળતત્વો	અંકગણિતનાં મૂળતત્વો	અંકગણિતનાં મૂળતત્વો
ભાગ ૧ લો	ભાગ ૨ જો	ભાગ ૩ જો
ધોરણ પહેલા ને બીજા માટે	ધોરણ ત્રીજા માટે	ધોરણ ચોથા માટે
કીમત – આ ૮ ના	કીમત – આ ૭ ના	કીમત – રૂ. ૦–૭–૦

બનાવનાર–સ્વ. લાલશંકર ઉમિયાશંકર ત્રવાડી.

આ અંકગણિતની વિશિષ્ટતા

પહેલી આવૃતિ તમામ છપાઈ ખલાસ થઈ છે

[illegible]

શિક્ષકોને ફરજિઆત માનવું પડે છે કે આ ગણિત સર્વોપરિ જ છે.

મુંબઈ ઇલાકાના મોટાં શહેરોમાં જાણીતા તમામ બુકસેલરોને ત્યાંથી મળી શકશે

જીવનલાલ અમરશી મહેતા : પાનકોરનાકા અમદાવાદ

સ્ત્રીબોધ

વર્ષ ૯૪

અંક ૪ થો

એપ્રીલ ૧૯૫૦

લવાજમ :
દેશનું રૂા. ૬–૦–૦
પરદેશનું રૂા. ૭–૮–૦
(શીલિંગ બાર મોકલવા)

★

ભેટ પુસ્તકના રજીસ્ટરના
ખર્ચના ૦–૪–૦ વધુ મોકલવા.

સોણલિયાં

અજવાળે અંતરની ગાદી,
મીઠાં સોણલિયાં,
સુખકર સોણલિયાં;
રજની રાણીની જ પ્રસાદી;
મીઠાં સોણલિયાં
સુખકર સોણલિયાં.–

ચળક ચળક ચાંદલિયો ચળકે,
મલક મલક તારલિયા મલકે;
છલકે છલછલ પ્રિયજન યાદી,
મીઠાં સોણલિયાં
સુખકર સોણલિયાં.–

કૌમુદી કેરાં કામણગારાં,
અમૃતની ટપકે રસધારા;
સ્મરણોની સુહવે આબાદી,
મીઠાં સોણલિયાં.
સુખકર સોણલિયાં.–

નેત્રે નમણી નિદ્રા નમતી,
ચંદ્રિકા હૈયામાં રમતી;
સ્વપ્ન સૃષ્ટિની શી આઝાદી!
મીઠાં સોણલિયાં,
સુખકર સોણલિયાં.–

ચંદ્રકાન્ત મંગળજી ઓઝા.

"જન્મભૂમિ"આદિથી શરૂ થએલી અને આગળ વધતી સ્વ. રવિન્દ્રનાથ ટાગોર ની સામાજિક નવલકથા.

પીંખાએલો માળો

(અનુ: શ્રી ભોગીલાલ મં ખત્રી.)

પ્રકરણ ત્રીજું

ઉમાપદ ભૂપતિને સમજાવી રહ્યો હતો કે આપણા ગ્રાહકોને પત્રની સાથે જો ભેટ પુસ્તક જેવું કંઈક આપીએ તો તેથી કરીને એકંદરે આપણને ફાયદો થશે. આ વાત એના ગળે કોઈ પણ રીતે ઉતરી શકતી નહોતી. ગ્રાહકોને ભેટ પુસ્તક આપવાથી નુકશાન જવાને બદલે ફાયદો કેવી રીતે થઈ શકે!

આજ વખતે ચારૂ ભૂપતિના ખંડમાં પ્રવેશી, પરન્તુ ઉમાપદને ત્યાં બેઠેલો જોઈને એ પાછી જતી રહી. બેઠીનાર બહાર આગ તેમ ચાટો મારીને પાછી તે અંદર આવી. છતાં પણ એ બંન્ને જણા છાપાના હિસાબના કામ સંબંધી અનેક પ્રકારના વિચારોમાં મશગુલ બનેલા હતા.

ચારૂને ભૂપતિની સાથે કંઈક ખાનગી વાતચીત કરવાને અધીર થએલી જોઈને, ઉમાપદ બહાનું કાઢીને ત્યાંથી ઉઠીને બહાર ગયો. ભૂપતિ તો આ વખતે હિસાબના આંકડા જોવામાંજ તલ્લીન બની ગયો હતો.

ભૂપતિની ખુરશી પાસે ઉભા રહીને ચારૂએ કહ્યું "હજી સુધી તમારૂં કામ પુરૂં થયું હોય એમ લાગતું નથી. આખો દિવસ અને રાત આવી માથાકૂટ કરવાથી તમારૂં મગજ પણ કંટાળતું નથી!

ભૂપતિએ હિસાબના કાગળો ટેબલ ઉપર મૂકી દીધા ને હસી પડયો. મનમાં એમ થયું કે "હું ચારૂની તરફ લાગણી બતાવવાનો અને સ્નેહ રાખવાનો સમય પણ મેળવી શકતો નથી એ ઘણું દુઃખદ છે એ બિચારીને સમય પસાર કરવાનું બીજું કોઈ સાધન પણ નથી. શું થાય હવે?" એમ વિચારીને ભૂપતિએ સ્નેહપૂર્ણ સ્વરમાં કહ્યું "શું આજે કંઈપણ વાંચવાનું નથી કે? તમારા શિક્ષક સાહેબ આજે બહાર જઈ રહયા લાગે છે તમારી પાઠશાળાના નિયમો તો ઘણા જ વધુથી ઉલટાજ જણાય છે! વિદ્યાર્થિની પુસ્તક લઈને ભણવાને માટે તૈયાર હોય ત્યારે માસ્તર સાહેબનો તો પત્તોજ મળે નહિ. મને લાગે છે કે હમણાં હમણાં અમલ તને પ્રથમની માફક નિયમિત રીતે ભણાવતો નથી."

ચારૂએ કહ્યું "મને ભણાવવા પાછળ એ પોતાનો અમુલ્ય સમય વ્યતીત કરે એ એને માટે અત્યારના સમયમાં શું યોગ્ય છે? મને લાગે છે કે તમે તો અમલને એક મામુલી પ્રાઈવેટ માસ્તર સમજી લીધો છે.!"

ભૂપતિએ ચારૂની કમર સરસો હાથ નાંખી પોતાની તરફ ખેંચતા કહ્યું. "શું કહ્યું! એ કંઈ સાધારણ પ્રાયવેટ ટ્યુટર નથી. તારા જેવી બાળાને ભણાવવાનો મને પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો હોત તો..."

ચારૂ વચમાં બોલી ઉઠી." બસ કરો. મારે તમારૂં કંઈપણ સાંભળવું નથી. મારો પતિ હયાત હોવા છતાં પણ આજે મારી આ પામર જેવી સ્થિતિ બની રહી છે, તો પછી તમે મારા બીજા કોઈ હોત તો કોણ જાણે મારા ગાગે હાલહવાલ થઈ ગયા હોત."

આ જવાબ સાંભળીને ભુપતિના હૃદયના

અંતર તમ ખૂણામાં એક સખત આંચકો લાગ્યો, પણ બહાર નહીં જણાવતાં એણે કહ્યું "તું ઠીક કહે છે. તો પછી આવતી કાલથી હું તને ભણાવીશ. પછી છે કંઈ? તમે તમારા ચોપડાં લેતા આવજો. જોઉં તો ખરો કે અત્યાર સુધી તમે શું શું શીખ્યા છો."

ચારૂ એકદમ બોલી ઉઠી. "ના–ના તમારે મારા માટે કંઈ પણ મહેનત કરવાની જરૂર નથી મારે તો માત્ર એટલુંજ જાણવું હતું કે આપ આપના હિસાબના કાગળોનું દરરોજનું કામ ઉંચુ મુકી દઈને થોડો વખત પણ બીજી કોઈ વાતમાં તમે ધ્યાન આપી શકો છો કે નહિ."

ભુપતિએ મંદા મહેનતે પોતાના મ્હો ઉપર હાસ્ય લાવીને કહ્યું "જરૂર, જરૂર. એ વખતે તમે મારા મનની લગામ જે તરફ લઈ જવા માગતા હશો તે તરફ તમે લઈ જઈ શકશો."

ચારૂએ કહ્યું "તો તો ઠીક. લો અમલનો આ લેખ સ્હેજ વાંચી જાવ. એણે કેવો સુંદર લેખ લખ્યો છે? આ લેખ પ્રસિદ્ધ કરીને છાપાના તંત્રીએ અમલની પ્રસંશા કરતો એક પત્ર પણ લખ્યો છે. તેમાં એમણે લખ્યું છે કે આ લેખ વાંચ્યા પછી એક સર્વશ્રેષ્ઠ વિવેચક અમલનો ગુજરાતી ભાષાનો રત્ન તરીકે સંબોધ્યો છે.

આ સાંભળીને કંઈક સંકુચિત ભાવથી એ લેખ એણે પોતાના હાથમાં લીધો. એ લેખનું શિર્ષક હતું

"અષાડનો ચન્દ્રમા." ઉતા. બે અઠવાડિયાથી ભુપતિ આખુ ભારત સરકારના બજેટની સમાલોચના કરવાને માટે મોટી સંખ્યાઓના હિસાબોની ગણત્રી કરી રહ્યા હતા. એ લાખો અને કરોડોના આંકડાઓ તેમના મગજમાં અત્યારે કીડીઓની માફક આમતેમ દોડી રહ્યા હતા. એને વખતે એકાએક ગુજરાતી ભાષામાં "અષાડનો ચન્દ્રમા" લેખને પહેલેથી કે છેવટ સુધી વાંચી જવાને માટે મન ના પાડતું હતું. લેખ પણ કંઈ નાનો ન હોતો.

લેખની શરૂઆત આ પ્રમાણે કરવામાં આવી હતી–"આજે કેમ જાણે કેમ અષાડનો ચન્દ્રમા આખી રાત વાદળાંની વચમાં ચાલી છુપાઈ ગયો છે! સ્વર્ગ લોકમાંથી એ ચોરી કરીને ભાગેલો ના હોય એમ જણાય છે. પરંતુ એને પોતાનું કલંક ઢાંકવાની કોઈ જગ્યા મળતી નથી. ફાગણ મહિનામાં જ્યારે આકાશની એક પણ દિશામાં વાદળીનો નાનો સરખો કકડો પણ નહોતો ત્યારે તો પૃથ્વી ઉપર એક નિર્લજ માણસની માફક ખુલ્લા આકાશમાંથી પોતાના કિરણોની રેલી રેલાવતો હતો. અને આજે આજે એનું એ સમજતું હાસ્ય. બાળકના સ્વપ્નની માફક, પ્રિયાની સ્મૃતિઓની માફક, સુરેશ્વરી ઇન્દ્રાણી અલકામાં ગુંથેલી મોતીની માળાની માફક...

ભુપતિએ માથું ખંજવાળતાં કહ્યું "સારૂં લખ્યું છે, પરંતુ મને એ આખું વાંચી જવાનો તું આટલો બધો આગ્રહ શા માટે કરે છે? આ બધું તો કવિતાની વાતો જેવું લાગે છે. એને હું કેવી રીતે સમજી શકું?"

ચારૂ સંકુચીત બનીને ભુપતિના હાથમાંથી એ લેખનાં પાના લઈ લેતાં બોલી. "તો પછી તમે શું સમજી શકતાં નથી એમને?"

ભુપતિએ કહ્યું 'હું' તો અખબારોનો આદમી છું. દુનિયાના બધા પરની વાતો છું. જુદી જુદી પ્રકૃતિના માણસોની ઓળખાણ કરીને તેમને સમજવાનો પ્રયત્ન કરૂં છું.

ચારુ બોલી "તો શું માણસની વાત સાહિત્યમાં લખી ના શકાય?"

ભુપતિએ જવાબ આપતાં કહ્યું "લખાય તો ખરી, પરન્તુ એમાં નગ્ન સત્ય નથી આવતું કેટલુંક અર્ધ સત્ય પણ, હોય છે. માણસ જ્યારે પોતે સાક્ષાત હાજર હોય તો પછી કલ્પનાનો આશરો લઈને ઉપજાવી કાઢેલી વાર્તા લખવાની શી જરૂર?" આટલું બોલીને ચારુની હડપચી પકડીને તેની આંખ સાથે આંખ મીલાવતાં કહ્યું. દાખલા તરીકે હું તને સમજવાને માટે મારે કોઇ કાવ્ય-ગ્રન્થનો પહેલેથી તે છેવટ સુધી અભ્યાસ કરવાની જરૂરત રહે છે ખરી?"

'હું કાવ્યની ભાષા સમજી શકતો નથી.' એવું કહીને ભુપતિ એક પ્રકારનો સહકાર પ્રગટ કરવા માંગતો હતો. છતાં પણ અમલના લેખને પૂરેપૂરા ધ્યાનપૂર્વક વાંચ્યા સિવાય પણ ભુપતિ પોતાના મનમાં અમલ પ્રત્યે એક પ્રકારનો શ્રદ્ધાનો ભાવ રાખતો હતો. ભુપતિ વિચાર તો 'આ તે કંઇ ઓછા દુઃખની વાત છે! કંઇપણ કહેવા જેવું નહોતું છતાં પોતે આટલું બધું–સારૂં નરસું– શા માટે બકી ગયો? કોઇએ એને કેમ રોક્યો નહિ! એ તો ચોક્કસ છે કે માથું પટકીને હું મરી જાઉં તો પણ અમલના જેવું તો મારાથી લખી શકાય તેમ તો નથી જ.'

પોતે રસિક છે અગરતો છેવટે રસની પરીક્ષા કરનાર તો છે એવું કથન સ્વીકારવા ભુપતિ તૈયાર નહોતો. કોઈ ગરીબ લેખક આવીને ગળે પડે તો એનું પુસ્તક ભુપતિ પોતાના ખર્ચે છપાવી આપતો. માત્ર એટલું એને કહી દેતો કે એ પુસ્તક ઉપર એનો કોઇપણ પ્રકારનો હક્ક રહેશે નહિ. ઉપરાંત ભુપતિ ગુજરાતી ભાષાના નાના મોટા લગભગ બધા દૈનિકો, સાપ્તાહિકો તથા માસિક પત્રો, પ્રસિધ્ધ–અપ્રસિધ્ધ, અને પાઠ્ય અપાઠ્ય પુસ્તકો ખરીદતો હતો. એની દલીલમાં એ એવું કહેતો કે એકતો હું વાંચતો તો નથી, એમાં જો હું પત્રો તથા પુસ્તકોની ખરીદી પણ ના કરું તો હું પાપનો ભાગીદાર બનું અને એનું પ્રાયશ્ચિત થઇ શકતું જ નથી. ભુપતિ પુસ્તકો વાંચતો નહી એટલે નકામા પુસ્તકો પ્રત્યે પણ એના મનમાં ઘૃણાને સ્થાન નહોતું અને એ જ કારણે એની લાયબ્રેરીમાં અંગ્રેજી પુસ્તકો કરતાં ગુજરાતી અને બીજી ઇતર ભાષાના પુસ્તકોનું પ્રમાણ મોટા પ્રમાણમાં હતું.

અમલ અંગ્રેજીના પ્રુફ વાંચવામાં ભુપતિને મદદ કરતો હતો. હસ્તલિખિત પ્રતમાંથી કોઇ શબ્દ ઉકલી શકે તેવો નહિ હોવાથી એ કયો શબ્દ છે એ નક્કી કરવાને માટે હાથમાં પ્રુફના કેટલાક કાગળીઆ લઇને તે ભુપતિના ખંડમાં દાખલ થયો.

તેને જોઇને ભુપતિએ હસતાં વદને આવકાર આપતાં કહ્યું "ભાઈ અમલ, તું આષાઢના ચન્દ્રમા અગર તો ભાદરવાના ભીંડા ઉપર જેટલું મન થાય તેટલું લખી શકે છે. તેમાં મને કોઇપણ જાતનું દુઃખ થતું નથી. હું કોઈની સ્વાધીનતામાં વચ્ચે આવવા માંગતો નથી, અને કોઇ મારી સ્વાધીનતામાં વચ્ચે આવે એ મારાથી સહન થતું નથી, તારી ભાભીનો આ તે કેવો અત્યાચાર કહેવાય કે તારો લેખ મને પરાણે વંચાવ્યા સિવાય છોડતી જ નથી?"

ચારૂ એ વખતે ત્યાં ઉભી હતી. એ ઉભી ઉભી આ કટાક્ષ બાણ્યો સાંભળતી હતી.

અમલે ચારૂને સંબોધીને કહ્યું "આ શું ભાભી? મારો લેખ ભાઈ વાંચી જાય તેટલા

માટે તેમનાં ઉપર દબાણ કરવું એવી જો મને પહેલેથી સ્હેજ પણ ખબર હોત તો હું લખવાનું જ બંધ કરત."

સાહિત્યરસ વિમુખ ભુપતિની પાસે પોતાની પ્રાણપ્રિય કૃતિ લઇ જઇને તેની ક્રુર મશ્કરી કરાવવાના કારણે અમલના મનમાં ચારુ પ્રત્યે નારાજી ઉત્પન્ન થઇ આ ખોટું થયું છે એનો અનુભવ થવાથી ચારૂ પણ ખીન્ન બની ગઇ એટલે વાત બીજી દિશા તરફ વાળવાને બ્હાને ચારૂએ ભુપતિને ઉદ્દેશીને કહ્યું "તો હું એમ કહેતી હતી કે હવે ભાઇના લગ્ન કરી નાખો તો સારૂં એટલે પછી તમારે એના તરફથી લેખોનો ઉપદ્રવ સહન કરવો પડશે નહિ'

ભુપતિએ કહ્યું "આજકાલના છોકરાઓ અમારા જેવા મુર્ખ નથી હોતા અત્યારે તો એમનુ બધુ ધ્યાન લખવા પાછળજ રોકાએલું હોય છે જુગાને આ [illegible] દિવસે કેટલીએ વા[illegible] કહ્યું છતાં તે લગ્ન માટે ક્યાં કબુલ થાય છે?

ચારૂ સાથી ચડી ગયા બાદ ભુપતિએ અમલની તરફ ફરીને કહ્યું અમલ મેં હાથે કરીને આ અખબારનો ભાર માથા ઉપર લીધો છે. તેમાંથી મન એક ઘડીની ફુરસદ મળતી નથી બિચારી ચારૂ બીલકુલ એકલી પડી ગઇ છે એને આમ તો કંઇ ખાસ કામકાજ કરવાનું હોતુ નથી, કોઇવાર એકાદ બાગ બગીચામાં આવીને ઉદાસીન થઈને ચાલી જાય છે શું કરૂં? ભતીજ એટલે તું એનું મન વાંચવા લખવામાં વધુ પરોવીને એના મનને ખુશ રાખે એવી મારી ઇચ્છા છે કોઇ કોઇ વાર સારી સારી અંગ્રેજી કવિતાના અર્થ કરીને એને સમજાવે તો એનું જ્ઞાન પણ વધે ને એનો જીવ પણ આનંદિત થાય મને લાગે છે કે ચારૂની સાહિત્ય તરફ સારી રુચિ છે'

અમલે એનો જવાબ વાળતાં કહ્યું "જો ભાભી થોડો વધુ અભ્યાસ કરવામાં પોતાનું લક્ષ આપે તો મને પુરેપુરી ખાત્રી છે કે એ પોતાની જાતે સારી રીતે લખી શકવાને શક્તિમાન બનશે"

ભુપતિ આ સાંભળીને ખડખડાટ હસી પડ્યો એ બોલ્યો 'એટલી મોટી આશા તો હું નથી રાખી શકતો, છતાં એટલું તો મારે કબુલ કરવું જોઇએ કે ગુજરાતી પુસ્તકોમાં ક્યા સારા છે ને ક્યા ખરાબ છે તેનું જ્ઞાન મારા કરતાં ચારુને વધારે છે"

અમલ બોલ્યો "ઉપરાંત એમનામાં કલ્પના શક્તિ પણ સારી છે—જો કે સ્ત્રીઓમાં તીવ્ર કલ્પના શક્તિ સાધારણ રીતે ઓછી હોય છે"

ભુપતિએ કહ્યું "કેટલાક પુરૂષોમાં પણ કલ્પના શક્તિ મંદ હોય છે એનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે હું પોતે. ઠીક જો તું તારી ભાભીને એક સારી સુશિક્ષિત લેખિકા બનાવી દે તો હું તને યોગ્ય ઇનામ આપીશ

"શું આપશો?"

તારી ભાભી જેવડી એક સુન્દર છોકરી તારા માટે શોધી કાઢીશ" ભુપતિએ અમલની ચેષ્ટા કરતાં મશ્કરીમાં કહ્યું

અમલે કહ્યું તો પછી એમને સિદ્ધ કરેલ લેખિકા બનાવવાનો મારે પ્રયત્ન કર્યા કરવો અને હું આખી જિંદગી બેકાર ધંધા વિનાનો ખડે જવું એમને?"

બન્ને ભાઈઓની ઉંમર આશરે સરખી અને આજના જમાનાના છોકરાઓ એટલે સ્ત્રી અને લગ્નની બાબતમાં એક બીજાની મશ્કરી કરતા તેઓ સ્હેજ પણ શરમાતા નથી હોઠે જે આવ્યું તે બોલી નાખે એવા એ બન્ને જણા છે જવા દોને એ વાત

(અપૂર્ણ)

"ઉર્વશી"

લેખિકા:—સૌ. હર્ષિદા અ. ઠાકોર.

સમય જાણે વિદ્યુત ગતીએ પસાર થયો હોય તેમ ઉર્વશીના લગ્નની વેળા આવી, પહોંચી. વાજાંવાળાં ખુબ જોરથી વગાડતા હતા, વરઘોડો આવી પહોંચ્યો અને જેની અંતરથી પ્રતિક્ષા કરી રહી હતી તે અરૂણ તેના આંગણે આવી ઉભો હતો. વરરાજાને પોંખી અંદર ચોરીમાં બેસાડયા અને ગોર મહારાજના કેટલાયે મંત્રોચ્ચાર પછી ઉર્વશીને લાવવામાં આવી. અને અગ્નિદેવની તેમજ સમાજની સાક્ષીએ અરૂણે ઉર્વશીનો હાથ ઝાલ્યો. "આપણે બન્ને આજથી સુખદુઃખના ભાગીદાર છીએ, અને નવજીવન નૈયાના નાવિક છીએ, સંસાર રમતના બે પૈડાં છીએ" આવો હતો લગ્નનો ભાવાર્થ. માતાએ પુત્રીને પરાઈ બનાવી છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો, પિતાએ સાસરે જતી ઉર્વશીને સંસ્કારનું સિંચન કર્યું અને ભાવભિની વિદાય દીધી.

અરૂણે આજે લગ્ન નિમીત્તે મિત્રો માટે ખાસ એક મિજબાની ગોઠવી હતી. જેમાં યશોધરા આવવાની હતી, જે અરૂણની કોલેજ મિત્ર હતી, અને ઉર્વશીની પણ એક વખતની સહિયર હતી. યશોધરાએ અભ્યાસ આગળ ધપાવ્યો અને તેને કોલેજ જવાનું સદ્ભાગ્ય સાંપડયું ઉર્વશી અને યશોધરા છુટાં પડયાં. ઉર્વશી-મેટ્રીક સુધીજ પહોંચી. સંસ્કાર પાસે ભણતર શું વિસાતમાં! ઉર્વશીના અણુ-અણુમાં સંસ્કારનું બળ હતું, સભ્યતાનું તેજ હતું. "ઓહો! યશુ તું અહીં ક્યાંથી! યશોધરાને જોતાં ઉર્વશીને આશ્ચર્ય થયું.

"અરે ઉર્વશી! તને કૈં ખબર નથી. હું અને અરૂણભાઈ એકજ કોલેજમાં સાથે ભણતાં તે તો મને યાદ ન કરી પણ તે કંઈ ભુલે? યશોધરા વ્યંગમાં બોલી. તેના દીલમાં ઉર્વશીના માટે છુપો તિરસ્કાર હતો. તેના અંતરના એક ખુણામાં અરૂણને છુપાવ્યો હતો. અરૂણ સર્વસ્વ જાણતો છતાં સમાજના બંધનો તોડી પિતાની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવાની શક્તિ તેનામાં ન હતી. યશોધરાના સ્મરણ પટ પર ભુતકાળના રંગ ઉચકાયા... "અરૂણ તું હવે મને નહિ છોડેને" ઓ, તે કેમ બેન થશું. આવી ઘેલછા મને ન કરે". અરૂણ ચીરાતા હૃદયે એ.હતો હતો.

"પણ અરૂણ તું હવે મને નહી ભુલે ને! કોલેજ જીવનનાં ચિત્રો શું તે ભુંસી નાખ્યાં! કોલેજની નાટીકામાં તું અને હું જ પતિ-પત્નિનો પાઠ ભજવતા, ત્યારે ક્યાં શી ઉમેદ હતી! કે જાણે જીવન-નાટીકામાં પણ આપણે એજ સંસારનો ખેલ ભજવીશું.

અરૂણ:—પણ એ સર્વે ભુલી જા! યશુ આમ ગાંડી ન બન...

યશુ:—પણ પ્રેમને ખાતર એટલાં સામાજીક બંધન નહી તોડી શકે?

અરૂણ:—યશોધરા! પ્રેમને માટે પ્રાણ પણ તૈયાર છે... છતાં આજે હું એક ઘરડાં માત-પીતાની આંતરડી કકળાવવા નથી માગતો. તેમનાં જીવનમાં ધુળ ઉડાડી હું સુખ નથી ચાહતો. તેઓ શું ઈચ્છે છે. માત્ર તેમની આજ્ઞાનું પાલન તો તે; સમય આવ્યો છે, તેમાં હું બલિદાન આપીશ. એમનાં જીવને દુઃખ પહોંચાડી હું કંઈ રીતે

"હમણાં કેટલોયે વખત થયો પણ દેખાતી નથી..." "હા ત્રણેક માસ થવા આવ્યા... તેને અહી આવે..." અરૂણે સમયનું માપ કાઢયું... અરૂણ વિચારે ચઢયો... એટલામાં અનેક હૃદયોને લઇ જનારો હૈયા હચાવનારો ને કંપાવનારો...સારી...નરસી વિગતોને વહેંચતો ટપાલી આવ્યો. ને એક પરિચીત અક્ષરનું પરબીડીયું ફેંકી ચાલતો થયો. "કોનો છે!" બન્ને સહસા બોલ્યા... કવર ઉઘાડયું ને અંદરથી યશુનો પત્ર નીકળ્યો...

વ્હાલી બેન ઉર્વશી.

તને ખુબ નવાઇ લાગશે નહી!... હું મારો આ પત્ર વાંચી ચોંકી ન ઉઠતી. મારા પિતાને ત્યાંથી હું મારૂં પાપ છુપાવવા નાસી છુટી છું. તપાસ કરવા ગેં પીતાજીને ના લખેલી છે. હું જ્યાં છું ત્યાં ખુબજ આનંદમાં છું અનેક ઉપાયે પાપ છુપ્યું નહીં અંતે આ તરફ આવી છું કે જ્યાં મારા જેવાઓને આશ્રય મળે છે... પાપના પરિણામ બાદ તેં તરફ આવીશ... અરૂણભાઇને યાદ... લી. તારી ગુનેગાર યશુ...

અરૂણ વાંચતોજ હતો અને અંતે તના ધારણા ભરી-પડી. ઉર્વશીની આંખો લાલ બની "અરે યશુ! તને આ શું સુજ્યું! કોણ હશે એ દુષ્ટ, નરાધમ કે જેણે યશુ જેવીની જીંદગી રોળી નાખી... એવા હત્યારાઓને પકડી પકડીને સજા ફટકારવી જોઇએ. સ્ત્રી પુરૂષનું રમકડું નથી... કલંક સ્ત્રીને લાગે છે પુરૂષને નહી..." અરૂણને હૃદયમાં ધબકારા સાથે સંભળાતા... આખા શરીરે એક આછી ધ્રુજારી છુટી ગઈ. "દેવી...માફ કર." પરંતુ ક્યારેય માનવનું પાપી દિલ તેનું પાપ એની પોતાની જીભે નથી પૂકારી શકતું... અને જો તે પાપ કબુલી દો તે ખરે જ... માનવ નહી પરંતુ દેવ મનાય...

× × [૩] × ×

...જોત જોતામાં ૭ આઠ માસનો સમય વ્યતિત થઇ ગયો અને... અરૂણને યશોધરા યાદ આવતી પરંતુ તેની જીભ સિવાઇ ગઇ હતી. ઉર્વશી કોઇ વખત વાતે ચઢતી ત્યારે તેને યાદ લાવતી.

સર્વત્ર શાંતિનું સામ્રાજ્ય છવાયું હતું. કુતરાંઓ હમિ ઘટિ ભસતાં હતાં. તેવામાં એક ઘોડા ગાડી આવી ને અરૂણના બારણે અટકી. યશોધરા તેમાંથી હાથમાં કંઈ છુપાવતી ઉતરી... "કોણ...?" ઉર્વશી જાગતીજ હતી અરૂણ પણ તંદ્રામાં હતો. "હું ઉર્વશી... ઉઘાડ..." જરાયે વિકાર વગર યશોધરા બોલી હવે તેને જીવનમાં મોહ નહોતો રહ્યો. આબરૂ જેવી કોઇ વસ્તુજ તેને નહોતી સ્પર્શતી. ઉર્વશીએ ચિર-પરિચિત અવાજ સાંભળ્યો છતાં થડકી... "હું છું ઉર્વશી ઉઘાડ જલદી હું... યશુ..." ઉર્વશીએ ઝપાટાબંધ બારણું ખોલ્યું. અને યશુ અંદર આવી એટલે બારણાં વસાયાં. "યશુ...આટલી મોડી રાતે...?" "...અરૂણ...આ તમારી. ભેટ તમને સોંપી જેમ અંધારામાં આવી તેમ અંધારામાં ચાલી જઇશ." ઉર્વશી ચમકી..." અરૂણે તેના હૃદયે-બાળ્યાં પણ અધિક આર્ય-સ્ત્રીનાં પતિએ દગો દીધો...કે નહી...ઉર્વશી... સાવધ રહે. તારી ફરજ અદા કર...ક્ષમા... અને સહનશીલતા...સ્ત્રીના બે મુખ્ય લક્ષણ તારા સંસ્કારની કસોટી થાય છે..." ઉર્વશીના મગજને વીંધીને આ વિચારો વિજળી વેગે પસાર થયાં...અરૂણ ધ્રુજી ઉઠ્યો. ઉર્વશી સર્વ ભેદ પામી ગઈ છતાં ક્ષમા-પૂર્ણ નેત્રે અરૂણને નિહાળી રહી... તેને પોતાની જ ભૂલ લાગી..." અરૂણ........." કહેતાં

ઉર્વશી સજળ બની… "મને માફ કરો…" ઉર્વશીનાં આ કથને અરૂણ વધુ શરમીંદો બન્યો… "દેવી હું એ શબ્દોને લાયક જ છું." છતાં હોઠ પર લાવતાં ફક્ત એટલું જ બોલ્યો… "ઉર્વશી……એવું ન બોલ…" યશોધરા દેવી-તુલ્ય ઉર્વશીને નીરખી રહી. તેનાં પગે પડી… "બેન તારા જેવી વિશાળ હૃદયા જ્યાં વસે છે ત્યાં પૃથ્વી પર સ્વર્ગ બને છે. મને તારા અંતરની ક્ષમા આપ… હું આજ દિન સુધી આ એક કુમળાં કુસુમ માટે જીવતી હતી. હવે હું ક્યાં જઈશ ? તે કોઈ પૂછશો નહી. મને પણ ખબર નથી. ફક્ત તું આને તારી પુત્રીની માફક સાચવજે અને તારા જેવી દીલાવર બનાવજે. મારા જેવી ન બને…એજ ઇચ્છું છું." "યશુ… ભુલ માનવીજ કરે છે…માનવનું ભાવી-ભુલાવે છે….તમે તો રાહ ચુકેલા રાહદારી છો. મારી ક્ષમાની શી જરૂર છે ? હું પણ એક માનવીજ છું ને ? પ્રભુ સદ્‌બુદ્ધિ આપે. આ કુમળી બાળકીની ચીંતા ન રાખીશ એ મારી જ છે." ઉર્વશી ગળગળા સાદે બોલી… અને યશુ આભાર-પૂર્ણ નેત્રે જોઈ રહી. પોતાની પુત્રિને છેલ્લું ચુંબન લઈ લીધું… પુત્રિને છોડતાં માતૃહૃદય-ખેંચાતું હતું… છતાં …"ઉર્વશી- મારી અંતિમ ઇચ્છા પુરી થઈ, હવે હું જઈશ. દેવી યશુ પરોઢના ચાર બજતાં રસ્તામાં તો કોણ જાણે ક્યાંએ આ દુન્યવી દુનિયાનાં ઉજ્જવળ અંધકારમાં અદૃશ્ય થઈ ગઈ……

(સંપૂર્ણ)

—પ્રીત—દોર—

શ્રી હિંમતલાલ ઉમિયાશંકર દવે.

રાગ—વાઘેશ્વરી (મિશ્ર)

આંખલિયા ડાળ ક્યાંને.
બાંધ્યો ક્યાં પ્રીત દોર !
ક્યાં છે તારા ગ્હેંકતા વગડાનો મોર !
ક્યાં છે એક ચિતડાનો ચોર (ટેક)
ઝુંબે ઝુંબે છે મીઠી, આંબાની મંજરી,
વાગે છે મંદ મંદ વાસતી ખંજરી,
કોયલડી કરે કલશોર—આંબલિયા
પ્રીતિ છે દીપકની જ્યોત જેમ આગિયા,
ઝુલો ઝુલો મારા અંતર વરણાગિયા;
જાગ્યો છે જીવનમાં શોર—આંબલિયા
સાગરના નાદમાંને સરિતાના ઘાટમાં,
પળ પળ હું ઝંખુ છું મિલનની વાટમાં.
અંતરમાં જાગ્યો અંધાર—આંબલિયા.
મનના તું મોરલા, બંસીના નાદમાં,
થનગનની ઢેલ બની ઘુમું હું સાથમાં,
ઝુલાવું અંતરના દોર—
આંબલિયા ડાળ ક્યાંને,
બાંધ્યો ક્યાં પ્રીત-દોર.

સગી કે સાવકી?

લેખિકા: શીલાવતી દવે.

વેસાવાને દરિયા કિનારે એક બહુ નાના બંગલામાં કમળા ઓટલા ઉપર બેઠી બેઠી નાની પુત્રી મધુ દરિયા કિનારે રમવા ગઇ હતી તે પાછી નહિં આવી એટલા માટે ચિંતા કરતી હતી. મધુને ગયાને બે કલાક થઇ ગયા હતા. કમળાની અસ્વસ્થતા ધીમેધીમે વધવા લાગી: "હજી નહિં આવી! ક્યાં ગઇ હશે? ડુબી તો નહિં ગઇ હોય!" આવા વિચારોથી તે વધુને વધુ પીડાવા લાગી. તેની આંખમાંથી આંસુ પડવા લાગ્યાં. આ સ્થિતિમાં તે થોડીવાર પડી રહી. આખરે અકળાઇને તે અંદર જઇને પલંગ પર પડી. ત્યાં એને ચેન પડ્યું નહિં. આખરે તે આંખ બંધ કરીને પડી રહી હતી ત્યાં કુદતી કુદતી મધુ આવી.

"બા, સુઇ ગઇ? કેમ સુઇ ગઇ? આટલું કહીને મધુ પલંગ ઉપર સુતેલી કમળાને બાઝી પડી.

"હું સુઇ નથી ગઇ, પણ તું ક્યાં ગઇ 'તી?" રડતી, અસ્વસ્થ કમળા મધુને જોઇને પળવારમાં હર્ષઘેલી થઇ ગઇ અને બોલી ઉઠી. "મેં તને કેટલી શોધી પણ તું ન મળી એટલે હું તો એવી ગભરાઇ ગઇ." "પણ બા એમાં ગભરાવાનું શું? હું દરિયા પર રમવા ગઇ હતી તે તો તને કહીને ગઇ હતી. ત્યાંથી પાછી આવતી હતી ત્યાં વસુ અને પદ્મની બા મળ્યાં અને એ લોકો મને એમને ઘેર લઇ ગયાં તેમાં આટલું મોડું થયું." માને ગળે બાઝીને મધુએ જવાબ આપ્યો.

"પણ મધુ દીકરી, તને ખબર છે કે આ વેસાવાના દરિયામાં જ્યારે મોટી ભરતી આવે છે ત્યારે આપણા બંગલાના પગથિયાં સુધી પાણી આવે છે."

"બા! પણ એટલા પાણીમાં હું કંઇ ડુબી જાઉં? બહુ તો મારા પગે પાણી અડકે."

જવાબમાં કમળા હસી અને પછી બોલી: "મધુ; આજે તો આપણે મલાડના પહાડ પરનો બંગલો જોવા જવાના છીએ માટે તૈયાર થવા માંડ, તને જોવાનું બહુ મન છે ને?"

"પણ બા, ભાઇ આવે ત્યારે ને!" મધુએ પૂછ્યું.

"ના, એ તો રાતે એમના મિત્રોને લઇને જોવા આવવાના છે. તેથી આપણે બંગલો જોઇને વહેલા પાછાં આવવું પડશે અને રસોઇ કરવાની છે માટે તું ઉતાવળ કર."

"ત્યારે તું મને ઝટ તૈયાર કરી દે." મધુ આનંદમાં આવી જઇને બોલી.

(૨)

મલાડ જઇ આવીને રસોઇ તૈયાર કરવામાં કમળા પડી અને તેણે પ્રાઇમસ સળગાવવા માંડ્યો. સંચો સળગાવવાના તેણે ઘણા પ્રયત્નો કર્યા છતાં સંચો સળગ્યો નહિં. ભપ થાય ને પાછો સંચો હોલવાઇ જાય, આથી અકળાઇને કમળાએ પૂછ્યું "મધુ આ સંચો કેમ સળગતો નથી? અને આમ કેમ થાય છે! હમણાં તારા ભાઇ મિત્રોને લઇને આવશે અને હજી કાંઇ થયું નથી."

મધુએ કશો જવાબ વાળ્યો નહિ અને સળગ્યો નહિ એટલે કમળાએ પાછો સવાલ કર્યો, "તેં આસતેલના શીશામાં પાણી નાખેલું !"

માને આટલી ગુસ્સે થયેલી મધુએ કદી જોયેલી નહિ એટલે તે ગભરાઈને અચકાતી અચકાતી બોલી. "ના. બા, પાણી તો નહિ નાખેલું પણ જરા પાણીવાળો હાથ અડાડેલા."

રસોઈની ઉતાવળ હતી એટલે માએ જવાબ વાળવાને બદલે ઝડપથી સંચામાંથી તેલ કાઢી નાખ્યું અને શીશામાંથી બીજું પૂર્યું, છતાં પણ સંચો તો પુર્વવત બપ કરીને હોલવાઈ ગયો. ત્યારે કમળાની ખાતરી થઈ કે મધુએ આખા આસતેલના શીશામાં જ પાણી નાખ્યું છે. આથી એનો ક્રોધ પુષ્કળ વધી ગયો.

મધુને માતાના આ ક્રોધથી ચાગાદી થઈ એટલે તે ગભરાઈને બાગમાં દોડી ગઈ. કમળાએ નવું ગ્યાસતેલ લઈ આવવા નોકરને દોડાવ્યો અને રસોઈને મોડું થવાનું કારણ મધુ જ છે એમ માનીને તેણે મધુને બોલાવી, કસાઈ પાસે ગાય જાય તેવાં દીનતાં ભર્યાં મુખે મધુ માતા પાસે ગઈ

"તેં પાણીવાળા હાથ જ અડાડ્યા હતા? એક તો ગ્યાસતેલમાં પાણી રેડે છે ને વળી પાછું જૂઠું બોલે છે ?" માએ અત્યંત ગુસ્સામાં આવી કહ્યું "અત્યાર સુધી તું જૂઠું નહોતી બોલતી ને અત્યારે કેમ બોલી ?"

"બા તું મને વઢે તેમાં"—રડતાં રડતાં મધુ બોલી.

પણ માના ગુસ્સાને મર્યાદા રહી નહોતી એટલે તેણે મધુને ત્રણ ચાર તમાચા ચોડી દીધા.

મધુના નાના નિર્દોષ હૈયાને આ સજા ક્રૂર અને ગેરવાજબી લાગી. અને એથી એને ઘણું અપમાન લાગ્યું. "હું રોજ થોડી આટલી ઓમાં જો આ ગડી પરથી તે જ આગે મને અત્યારે આટલી મારી !" મધુનાં નાનાં હૃદયે વિચાર કરવા માંડ્યા.— "આજે એકાએક બાનાં કેમ ફેરફાર થયો હશે ? મેં જરા આસતેલમાં પાણી નાખ્યું તેમાં મને આટલી બધી કેમ મારી ?" આવા વિચારો કરતી, મનને સવાલો પૂછતી અને તે સવાલોના સંતોષકારક જવાબ નહીં મળતાં અકળાતી, મધુ એક ઓરડાના ખૂણામાં ગાદી પર સૂઈ ગઈ. થોડી વાર એણે ડૂસકાં ખાધાં, થોડીવાર વિચાર કર્યો અને પરિણામે તે રાતે ખાધા વિના જ સૂઈ ગઈ.

બીજે દિવસે સવારે નિત્ય નિયમ પ્રમાણે કમળાએ મધુને જમવા બોલાવી. કમળા આગલા દિવસનો પ્રસંગ ભૂલી જ ગઈ હતી પણ મધુના હૃદયમાંથી એ બનાવ ભુંસાયો ન હતો.

અલબત્ત તો મધુએ કહ્યું કે 'બા મને ભુખ નથી.' પણ માના આગ્રહથી એણે થોડું ખાધું. ખાતાં ખાતાં મધુ માના મુખ સામે જોયા કરતી. રોજ મધુ ખાતું, બોલીને હજારો સવાલો પૂછીને માને અકળાવી આપનાર મધુએ આજે મૂંગે મોઢે ગંભીર બનીને ખાધું. સાંજે માએ દૂધ પીવા બોલાવી ત્યારે પણ "મારે દૂધ નથી પીવું" કહીને તે બાગમાં દોડી ગઈ.

(૬)

કમળાને આ એક જ સંતાન હતું. પતિ-પત્નીનો સર્વ આનંદ બાળકીની કલ્લોલમાં જ હતો, મધુ એની નજર આગળથી એક પળ-ભર પણ દૂર હોય તો કમળાને ચેન નહોતું

પડ્યું. પરંતુ ગુસ્સાના આવેશમાં પોતે એને મારી એથી એનું લાગણીભર્યું હૈયું કચરાઈ ગયું છે તેની કમળાને ખબર ન રહી.

સવારથીજ મધુનું વર્તન બદલાયું હતું અને એ ગંભીર જ રહી હતી. સવારે બપોરે થોડું ખાધું અને સાંજે તો એણે દૂધ પણ ન પીધું, એથી કમળાને ચિંતા થવા માંડી. 'મારી મધુને શું થયું હશે! આજે બોલતી કેમ નથી! એની તબીયત સારી નહીં હોય! પણ ના, એમ હોય તો મને જરૂર કહે એ એને કાલે મારી તેથી તો નહિં હોય! પણ આવાં ફુલ જેવા બાળકને કાલની વાત ક્યાંથી યાદ રહે! ને એને બહુ નકામી મારી ચાર રીસાવું ગમ્મતેય મધુ કરતાં વધારે હતું! એમને કહીશ તો એ મારા ઉપર જરૂર ગુસ્સે થશે' આવા વિચારો કમળાને આવવા લાગ્યા તેણે વ્હાલથી બુમ મારી "મધુ મધુ". મધુ તરત આવી પણ એના મુખ ઉપર રોજનું નિર્મળ હાસ્ય નહતું આજે તો એ ગંભીર બની ગઈ હતી મધુને પાસે બોલાવી કમળાએ એનું શરીર જોયું તાવ તો ન હતો

"મધુ ચાલ આપણે દરિયા કિનારે જઈએ અને રેતીમાં દહેરાં બનાવીએ" કમળાએ એને હસી કહ્યું

મધુએ ઉત્તર ન આપ્યો આથી કમળાની આંખમાં ઝળઝળીઆં આવી ગયાં એણે મધુને ખોળામાં લીધી ને પુછ્યું મધુ આજે તને શું થયું છે! કેમ બોલતી નથી? મારી સાથે રીસાઈ છે?"

મધુનું હૃદય ભરાઈ આવ્યું અને તે રડી પડી કમળાએ હેતથી તેને ખોળામાં લીધી અને થાબડીને શાંત કરી

શાંત થયા પછી મધુ મુંગી મુંગી માના મુખ સામે જોવા લાગી કમળાને આથી વધુ ચિંતા થઈ. અને એણે પુછ્યું "દિકરી આમ કેમ કરે છે? તારૂં માથું દુખે છે! તને શું થાય છે! જે હોય તે મને કહે"

"મને મારે નહિં તો કહું" મધુ ડરતા ડરતાં બોલી

"ના રે ના, દીકરી મારૂં શું કામ!" કમળાએ એને છાતી સરસી ચાંપીને કહ્યું

મધુ થોડીવાર માની સામે જોઈ રહી એના મુખની ગંભીરતા એવી હતી કે જાણે આજે એના જીવનના સુખદુઃખનો નિર્ણય થવાનો હોય! ગભરાતા ગભરાતા એણે પોતાના જીવનનો અતિ મહત્વનો પ્રશ્ન પુછ્યો "બા! તું મારી સગી મા કે સાવકી?"

કમળા આ પ્રશ્નથી આભી બની ગઈ ઘડીભર તેને એમ થયું કે શું મધુના નાના કુમળા હૃદયના ભાવ જોઉં! તેણે પુછ્યું "મધુ સગી એટલે શું? અને સાવકી એટલે શું? તને સગી મા ગમે કે સાવકી?"

પણ આ સવાલથી મધુના મુખ ઉપર વેદનાનાં ચિહ્ન જણાયાં કે માને ફીકર પડી કે જો હું તુરત જવાબ નહીં દઉં તો દીકરીને કાંઈક થઈ જશે એટલે એણે તરત મધુને છાતી સરસી ચાંપીને કહી દીધું 'હું તારી સગી મા'

"મા ખરૂં કહે છે?" આટલું કહીને મધુ માને ગળે વળગી પડી 'મધુ હવે કહે કે તને સગી મા ગમે કે સાવકી?' કમળાએ મધુને ચુંબન કરતાં કહ્યું

મને તો સગી મા ગમે

'પણ કેમ?' કમળાએ પુછ્યું

'સાવકી મા તો મારે બહુ'

હવે હવે સમજી "તને નહિ

દોહન.

મુંબઈમાં ભરાએલ હિન્દુ કોડબીલ સંમેલનઃ—

મુંબાઈ પ્રાન્તની ૪૧ નાની મોટી સમાજ—સુધારક અને સ્ત્રીવિષયક સંસ્થાઓની એક પરિષદ તા. ૨૬—૨—૫૦ ને દિને મુંબાઈમાં બ્લેવેટસ્કી લૅાજમાં મળી હતી. પરિષદનો હેતુ લોકસભામાં રજુ થયેલા હીંદુ કોડ બીલને સંપૂર્ણ ટેકો આપવાનો અને જેમ બને તેમ લોકસભામાં જલદી પસાર થાય તે જોવાનો હતો. પરિષદમાં પ્રમુખસ્થાને જાણીતા ધારાશાસ્ત્રી રાજ્યનીતિજ્ઞ અને પુના વિદ્યાપીઠના ઉપકુલપતિ શ્રી. જયકર હતા. તદુપરાંત ઉપસ્થિત વ્યક્તિઓમાં જાણીતા મજુર નેતા શ્રી. એન. એમ. જોશી, રાજ્યના અર્થસચિવ શ્રી. વૈકુંઠભાઈ મહેતા, મહામહોપાધ્યાય શ્રી. કાણે, શ્રીમતી હંસાબ્હેન મહેતા વિગેરેનો સમાવેશ થતો હતો.

પરિષદમાં બે ઠરાવો રજુ થયા હતા. પ્રથમ ઠરાવદ્વારા હિંદુ કોડ બીલમાંના નીચે જણાવેલા સિધ્ધાંતોને અનુમોદન અને સમર્થન કરવામાં આવ્યું હતું;—એક પત્નીત્વના સિદ્ધાંતનો હિંદુ ધારાના અંગ તરીકે સ્વીકાર કરવો, મર્યાદિત કારણો પુરતું લગ્નવિચ્છેદની છુટ આપવી, પત્નીના અલગ ભરણપોષણની વ્યવસ્થાઓ વધારે વિશાળ કરવી, બાળકને દત્તક આપતાં કે લેતાં પૂર્વે પત્નીની સંમતિ અનિવાર્ય ગણવી, પિતાના અભાવે અથવા ગેરહાજરીમાં બાળકોના સંરક્ષણ અને કબજા માટે માતાને એકમાત્ર અને અનન્ય અધિકાર મળવો જોઈએ, ઉપર જણાવેલા સિદ્ધાંતો વડે કુટુંબની અંદર ધારાકીય દ્રષ્ટિએ સ્ત્રી પુરૂષની સમાનતા સિદ્ધ થશે.

મરનારની મીલ્કતમાં પુત્રી, વિધવા પુત્રવધુનો પુત્રના જેટલોજ અધિકાર સ્વીકારવામાં આવ્યો છે. સમગ્ર હિંદમાં, અમુક અપવાદો બાદ કરતાં, મરનારના વારસોની અનુક્રમણિકામાં સ્ત્રીનો યોગ્ય અધિકાર સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. સ્ત્રીધનની વ્યાખ્યા વિસ્તૃત કરવામાં આવી છે અને તેના વારસો માટે એક વિશિષ્ટ હાર નિર્ણીત કરવામાં આવી છે. સ્ત્રીને મળતી મીલ્કત પરત્વે સંપૂર્ણ સ્વામિત્વ સ્વીકારવામાં આવ્યું છે. આમ મીલ્કતની પ્રાપ્તિ, સ્વામિત્વ અને વ્યવહાર સંબંધી સ્ત્રીના અધિકારો વિસ્તૃત કરવામાં આવ્યા છે.

આંતરપ્રાન્તીય અને આંતરવર્ગીય લગ્નની યોગ્યતાનો ધારામાં સ્વીકાર કરવામાં આવ્યા છે, વળી ગમે તે વર્ણ કે જ્ઞાતિના બાળકને દત્તક લેવાની છુટ આપવામાં આવી છે. આમ જ્ઞાતિ પ્રથાની જડતા શિથિલ કરવામાં આવી

મારું." કમળાએ હેતાળ અવાજે કહ્યું. 'હું તારી સગી મા, ખરું ને? પણ તને આ વાત કોને કહી?

"આજે સવારે હું વાડીમાં ફરતી હતી ને ત્યારે પાસેના બંગલાવાળાએ પુછ્યું કે 'આ બા તારી સગી મા કે સાવકી?' ત્યારે કોઈ બીજી બૈરી પાસે ઉભી હતી તેણે કહ્યું 'સાવકી હશે; નહિ તો છોકરીને કાલે આટલી બધી મારે નહિ!"

થોડી વાર મા દિકરી એકબીજાને બાઝી રહ્યાં. પછી મધુ પોતાની ઢીંગલીને લઈને વાડીમાં દોડી ગઈ. માએ એને દોડતાં દોડતાં પોતાની ઢીંગલીની સાથે વાત કરતાં સાંભળીઃ "બોલી! હું કંઈ તને મારું છું? હું તો તારી સગી મા, ખરું ને?"

છે. હાલકાયદાના પ્રબંધો ચાલુ રાખી બાળ લગ્નનો નિષેધ કરવામાં આવ્યો છે. વીલ કર્યા વિના મરનારના વારસોના ક્રમમાં ભારે ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે. પિંડદાન નહિ પરંતુ સ્વાભાવિક પ્રેમ અને સ્નેહના પાયા પર આ વારસોનો ક્રમ પસંદ કરવામાં આવ્યો છે. આજન્મ અધિકાર અને અને અનુજીવિત્વના સિદ્ધાંતો કોઇ અદાલત હવે સ્વીકારશે નહિ. કુટુંબમાં પિતાના જીવતાં પિતાને મળેલી મીલ્કતમાં પુત્રોને અને તેના મરી ગયા પછી તેના પિત્રાઇઓને અધિકાર રહેશે નહિ.

નીચે જણાવેલા કારણોસર હિંદુકોડ બીલ હવે લંબાવવાની કે સાર્વજનિક અભિપ્રાય માટે ફેરવવાની જરૂર નથી, પરંતુ જેમ બને તેમ તે જલ્દી પસાર કરવું જોઇએ, એવી મતલબનો બીજો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો.

બંધારણ ધારાસભાની સીલેક્ટ-કમિટિએ આ ખરડો વધુ મત પ્રદર્શન માટે ફેરવવાની જરૂર નથી એવો અભિપ્રાય આપ્યો છે. છેલ્લા નવ વર્ષમાં આ બીલ ત્રણ વખત જાહેર મતપ્રદર્શન માટે ફેરવવામાં આવ્યું છે. મધ્યસ્થ ધારાસભાની બે સીલેક્ટ-કમિટિઓએ તપાસી પોતાનો અહેવાલ આપ્યો છે. ૧૯૪૪ માં તેનું દેશની ૧૬ ભાષામાં ભાષાંતર થઇ મતપ્રદર્શન માટે ફર્યું હતું. હિંદુ ધારા સમિતિએ ૧૨૧ વ્યક્તિઓ અને ૧૦૨ સંસ્થાઓના ૨૫૭ પ્રતિનિધિઓની જુબાની લીધા પછી ઘટતા ફેરફારો કરી ખરડો તૈયાર કર્યો છે. બંધારણ ધારાસભાની સીલેક્ટ-કમિટિએ તપાસણી કરતાં પૂર્વે ધારા પ્રધાને સ્વયં આ આ ખરડાની પુનઃતપાસ કરી પુનર્રચના કરી હતી.

ગંભીરતા.

ગંભીરતા મેં કૈસી પ્રબલ શક્તિ હૈ, ઇસકે સમ્બન્ધ મેં થોડા બહુત હમ સિખ ચુકે હૈ। કિન્તુ ઉસમેં ઔર ભી કુછ ગુણ હૈ। કહતા હું સુનો। સ્ત્રીયાં યદિ ચંચલ ન હોકર ગંભીર હોતી હૈ તો સભી લોગ ઉનસે ડરતે હૈ, ઉનકી ભક્તિ કરતે હૈ ઉનકા સમ્માન કરતે હૈ। લિખના પઢના કુછ જાનતી હો ચાહે ન જાનતી હો યદિ ગંભીર બન સકોગી, તો તુમ્હારા અનાદર કરનેકા કોઇ સાહસ ન કરેગા। ગંભીર સ્ત્રીયોં કો ઇસકે સિવા ઔર ભી સુવિધા હૈ। ચંચલ ન હોકર ગંભીર હોને સે બુધ્ધિ સ્થિર હોતી હૈ, સ્થિર બુધ્ધિ હોને સે કામ કાજ બડે સુન્દર ઢંગ સે કિયે જા સકતે હૈ। ચંચલ સ્ત્રીયાં કોઇ કામ ઠીક ઢંગ કે સાથ નહીં કર સકતી—ઉનકા દિમાગ સદા ગરમ રહતા હૈ, ઉનકા મન સદા નાના ઔર ઘુમતા રહતા હૈ ઇસલીયે વે ખુબ સોચ-વિચાર કર, સમઝ બુઝ કર, ઢંગ કે સાથ કામ નહીં કર સકતી। ઇસલીએ ગૃહસ્થી કો સુંદર ઢંગ સે ચલાને કે લીયે, અપની ભલાઇ ઔર સુનામ કે લીયે, ગંભીર હોને કી ચેષ્ટા કરો। પ્રત્યેક કામ કો સોચ-વિચાર કર સમઝ બુઝ કર, બુદ્ધિકો સ્થિર કર અચ્છે ઢંગ કે સાથ કરો। પ્રત્યેક બાત કો શાન્ત ઔર શિષ્ટ ભાવ સે કહો। નહીં તો કિસી કો ભી ખુશ ન રખ સકોગી, યહ નિશ્ચય જાનના।

સમાજની વંઠેલી (!)

લી૦ એક બ્હેન.

શાસ્ત્રો કહે છે. "પતિ એટલે પરમેશ્વર" સ્ત્રીને જો સીધા સ્વર્ગને દ્વારે અડકવું હોય તો નિરંતર તે પતિભક્તિમાં મસ્તાન રહે. પછી ભલે તેનો પતિ નિર્દય કે વ્યભિચારી હોય કે બદમાસોનો સરદાર હોય !

આમ હિંદુઓનાં જુનાં ગોથા પોકારીને કહે છે પરન્તુ તે વાતને માન્ય રાખવામાં આજના યુગના સ્ત્રીજાતિની સલામતી હોય તેમ બીલકુલ માની શકાય તેવું નથી. જ્યાં હિંદુસંસારનાં પવિત્ર વાતાવરણમાં નાક દબાવી રાખ્યા છતાં મગજને સ્પર્શ કરે એવી બદબો ફેલાઇ રહી છે ત્યાં લુચ્ચા, બદમાસ, વ્યભિચારી કે ઘાતકી પતિને પરમેશ્વર તરીકે પુજવો એ ભયંકર વસ્તુ છે.

હું આવા વિચારો ધરાવનારી અબળા હોવાથી દુનિયા મને વંઠેલ રાંડ તરીકે ઓળખે છે. પરન્તુ દુનિયાના એવાં બકવાદમાં મને જરાય શ્રધ્ધા નથી. હું મારા અનુભવે ખાત્રી પુર્વક સમાજને એવો સંદેશ આપવા પ્રેરાઉ છું કે જ્યાં પુરૂષ સ્ત્રી જીવનની સલામતી રાખી પોતાના સંસારને ઉજરથી ચાહતો રહે સ્ત્રી અને સંતાન પ્રતિ દુઃખમાં પણ મમતા ભરી નજર ફેંકતો રહે, અને સ્ત્રી એટલે કંઇક ઉપયોગી, જીવનમાં રસ પુરનારી શકિત છે. એવું માનતો રહે. ત્યાં સુધી સ્ત્રીએ સાચા અંતઃકરણથી પતિની પુજા કરવી. એના ચિત્તને હંમેશ પ્રફુલ રાખવા પ્રયત્ન કરવો. પરંતુ જ્યારે વિના વાંકે સ્ત્રીના સુકોમળ બરડા પર પતિ નામના પ્રભુ સપાટા બોલાવે, અથવા તો સ્ત્રીને માત્ર પોતાની પાશવી વૃત્તિઓ સંતોષવાનું એક પુતળુંજ ગણે અથવા તો ગમે તેવા સંજોગોમાં પણ સ્ત્રીની કિમ્મત ભુલીને તેની શક્તિનું, તેની આબરૂનું કે તેના મનહર લાવણ્યનું પતિ નામનો દેવતા બેશરમ બની જાહેર લીલામ કરવા તૈયાર થાય. તો તે વખતે એવા પતિને પરમેશ્વર તરીકે સ્વીકારી સ્ત્રીત્વનું બીલકુલખૂ ન ન થવા દેવું.

મને દુનિયા કાંઈ વગર કારણે વંઠેલી રાંડ તરીકે ઓળખાતી નથી. પચ્ચીશ વર્ષ પતિના સહવાસમાં સંસારયાત્રા કર્યા પછી એકજ ઝપાટે મારા સધળા માથાના બંધનોને ફેંકી નાખી હું મારા પતિને પૈસે ટકે સુખી હોવા છતાં અત્યારે હું તેનું ઘર ચલાવવા સાફ ના પાડી રહું છું. એટલે જ મને વંઠેલી માને છે.

દુનિયામાં પુરૂષો તો ફાટેલા ખાસડાની પેઠે એક સ્ત્રીને રખડતી મુકી બીજી કરવા તૈયાર થાય છે. પરન્તુ એક સુકોમળ સ્ત્રી વર્ષોના પતિના સહવાસને અને તેના પ્રેમને તરછોડી દુર કેમ જઇ શકે? મેં તો દુનિયાની ખુલ્લી નજરે મારા પતિદેવતાનો ત્યાગ કર્યો છે.

જ્યાં સુધી સંસારમાં શીલ જળવાઇ રહે અને જ્યાં સુધી સ્ત્રી એ એક કિંમતી વસ્તુ છે એમ પરણેતર ધણી સ્વીકારતો રહે ત્યાં સુધી પતિને છુટી એનાથી જવું એ એક પાપ છે એમ હું ખુશીથી સ્વીકારૂં છું. પરન્તુ જ્યારે એ પતિ બેવફા બને, અને જીવનની પચ્ચીસ પચ્ચીસ વર્ષની પ્રેમ-ગ્રંથી ને એક સપાટામાં તોડી નાખી. પર સ્ત્રી પર આસક્ત બને અને તેમાં જ તેના જીવનની કૃતકૃત્યતા સમજે તો તે માટે એવા પતિને

એક વાર તો વાત મારીને પણ દૂર થવું એવો મારો નમ્ર મત છે.

મારા પતિ સાથે પચ્ચીસ વર્ષની દુનીયાની લીલી સુકી છાંયડી અનુભવ્યા પછી જિંદગીની વૃદ્ધાવસ્થાએ એ એક પરસ્ત્રી તરફ પ્યાર કરતા થયા. એક નફ્ફટ, નિર્લજ્જ અને ગાત્ર આંખોથી હસતી, પૈસાની પૂજક એક મોહક સ્ત્રીના લાવણ્યના એ લટ્ટુ બન્યા. મેં એ માર્ગે જતા અટકાવવા ખૂબ મહેનત કરી એ લાવણ્યના ભડકામાં સળગી જવા ઇચ્છતું પતંગીઉં કેમ રોક્યુ રોકાઇ શકે ?

મારા જીવતને આમ ચગદી નાંખી નફ્ફટ નારીના કૃત્રિમ પ્રેમ-પાશમાં એ બંધાવા લાગ્યા. મારાથી એ સ્થિતિ સહન ન થઈ તેથી હું એ મારા પતિનું એ પૈસે ટકે સુખી ઘર છોડી ચાલતી થઇ. મારા માવતરને ત્યાં દોડી આવી.

દુનિયા કહે છે. કેવી નફ્ફટ અને કમભાગી સ્ત્રી સો મણ રૂની તળાઇમાં સુવાનું છોડી નોકર ચાકરની ભાગ્યાળી સુખી મનગમતાં ખાવાના મિષ્ટાનો છોડી અને આરામની ઇચ્છવા લાયક જિંદગી જતી કરી તેના ગરીબ માબાપને ત્યાં ભારરૂપ બની બેઠી છે !

પરન્તુ દુનિયાના આ લવારાની મને પરવા નથી. જે પતિને ઘેર સ્ત્રીને સાચો સ્નેહ મળતો નથી. તે પતિને ઘેર માત્ર અમનચમન ને ભાહ્યાડી મળે તો તેની કાંઇ કિમ્મત નથી. હિન્દુસ્તાનનું ઘડતર પવિત્ર પ્રેમથી થયેલું છે. એ પવિત્ર પ્રેમનું એક બિન્દુ પણ સ્ત્રીને સાંપડતું ન હોય તો પછી તેને ગમે તેવી જાહોજલાલી ભોગવવા મળી શકતી હોય તો તે તદ્દન તુચ્છ છે.

સ્ત્રીઓ ઘણું સહન કરી શકે છે. પરંતુ તેનો પતિ બેવફા થાય તો કદિપણ તેનું અંતર સાંખી શકે નહિ. બિચારી હિંમત વગરની સ્ત્રીઓ પતિના આવા ક્રૂર વર્તનથી ત્રાસી ગયેલી હોવા છતાં તેને માટે કોઇ રસ્તો શોધી શકતી નથી. એના જિગરમાં પતિ તરફનાં માન અને સદ્ભાવ ઉડી ગયા છતાં તેમજ પતિ તરફ આવેશની લાગણી થતી હોવા છતાં હૈયા વગરની હિંદુ સ્ત્રી કંઇ કરી શકતી નથી. ઘરને ખૂણે બેસી ચોધાર રોઇ એ શોષન ભોગવે છે. પરન્તુ બહાદુર સ્ત્રી કદપિ પતિનું એવું વર્તન ચલાવી લેતી નથી. કાંતો તે પતિને સુધારે છે અને કાંતો પતિને પડતો મૂકે છે.

મારા પતિને સુધારવાના જ્યારે મારા બધા પ્રયાસ વ્યર્થ ગયા હું નિરૂપાયે તેનાથી વેગળી થઈ. મારી પવિત્ર જિંદગીનો પ્રેમ એક એક બજારૂ વેશ્યાનાં ધોકાથી મધનના નખરા પર ઓવારી નાખ્યો. ઉપરથી ઉજળી દેખાતી પરન્તુ અંદરથી કૃષ્ણ રંગે રંગાએલી, પૈસા ખાતર યૌવનને વેચતી નખરાબાજ નારીએ મારા પતિને વશ કરી લીધા.

દુનિયા ભલે મને વંઠેલી કહે પરન્તુ સ્ત્રીના જીવનરૂપ પવિત્ર પ્રેમનો પતિમાંથી તદ્દન લય થયા પછી સ્ત્રી પતિને ક્યા સંજોગોમાં પૂંજી શકે! એનું જીગર વેદનાથી સળગતું થયા પછી પતિ તરફ તેનો કેવો પ્યાર હોઇ શકે? આવી સ્થિતિમાં મારા પતિનું ઘર છોડી મારા માબાપને ઘેર હું આવી વસી છું. મને ખાત્રી છે એક દિવસ પણ મારા પતિ એ પવિત્ર પ્રેમને શોધતાં ભટકશે. મને શોધી કાઢશે ત્યારે એને સાચા સ્નેહની કિંમત થશે.

વિવેક—મીમાંસા.

સંગ્રાહક અને અનુવાદકઃ—શાસ્ત્રી કમલાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદી.

તે સભા નથી કે જેમાં વૃદ્ધ નથી;
તે વૃદ્ધ નથી કે જે ધર્મની વાત નથી કહેતો;
તે ધર્મ નથી કે જેમાં સત્ય નથી;
તે સત્ય નથી કે જેમાં કપટ છે.

(ભગવાનશ્રી રામચંદ્ર)

★

જે પુત્ર વૃદ્ધ માતા-પિતાની;
જે પતિ પોતાની સાધ્વી પત્નીની;
જે માતાપિતા પોતાના નાના છોકરાંની;
જે શિષ્ય પોતાના ગુરૂની તથા
જે સમર્થ મનુષ્ય શરણાગતની
અને બ્રાહ્મણોની સેવા નથી કરતો, તે મુડદા સમાન છે.

(ભગવાન શ્રી કૃષ્ણ)

★

મનુષ્યના બંધન અને મોક્ષનું કારણ મન છે. વિષયોમાં આસક્ત મનુષ્ય મનથી બંધાય છે. અને વિષયાસક્તિથી મુક્ત મનુષ્ય મનથી મુક્ત છે એટલા માટે મુક્તિની ઇચ્છા વાળા મનુષ્યોએ મનને હંમેશાં વિષય માત્રની આસક્તિથી દૂર રાખે. વિષયાસક્તિથી છુટેલું મન જ્યારે ઉન્મતિભાવને પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારેજ તે પરમપદ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે.

(ઉપનિષદ)

★

જે મનુષ્ય શાસ્ત્ર વિધિથી રહિત પોતાનું મન માન્યું ઘોર તપ કરે છે અને દંભ, અહંકાર, કામના, આસક્તિ તથા શરીર વિગેરેના બળનું અભિમાન રાખે છે. તે શરીરમાં રહેલ પંચમહાભૂત સમુદાયને તથા અંતઃકરણમાં રહેલા ભગવાનને કષ્ટ દેનારાઓ છે, એવા મનુષ્યને આસુરી સ્વભાવવાળો જાણો.

(શ્રીમદ ભાગવત ગીતા)

પરમાત્માનો વાચક "પ્રણવ" છે. એનો જપ અને એની ભાવના કરવી જોઇએ એથી આત્માની પ્રાપ્તિ અને વિઘ્નો દુર થાય છે.

(માર્ગદર્શન)

★

જીવિત મનુષ્યને લોકો દેવ (નરદેવ-ભૂદેવ) વિગેરે શબ્દોથી બોલાવે છે પરન્તુ મરી ગયા પછી તે શરીરને દાટી દેવામાં આવે છે અથવા બાળીને રાખ કરી નખવામાં આવે છે અથવા પશુ વિગેરેના ખાવાથી તેની વિષ્ટા બને છે. એમાં આ શરીરને માટે જે મનુષ્ય બીજાં પ્રાણીઓનો દ્રોહ કરે છે તેથી તેને નરકની પ્રાપ્તિ થાય છે એ શું પોતાના સ્વાર્થને સમજે છે?

(દેવર્ષિ નારદ)

★

પરલોકમાં સહાયતા માટે માતા-પિતા પુત્ર સ્ત્રી અને સંબંધી કોઇ રહેતા નથી ત્યાંતો એક ધર્મજ કામ આવે છે મરેલા દેહને બાંધવ અને સંબંધીઓ માટીના ઢગલાના માફક ફેંકી દે છે ફક્ત એક ધર્મજ તેની સાથે આવે છે.

(મહાભારત)

★

જે મનુષ્ય આત્મનિષ્ઠ છે તે આત્મા સિવાય કાંઇપણ ઇચ્છતો નથી. તે બીજા મનુષ્યોની માફક રમણીય વસ્તુની પ્રાપ્તિથી આનંદિત થતો નથી અને દુઃખરૂપ વસ્તુની પ્રાપ્તિથી ઉદ્વિગ્ન બનતો નથી.

(યોગવાસિષ્ઠ)

★

ભગવાનની માયાના ગુણદોષ હરીભજન વગર જતા નથી. તો બધું છોડીને શ્રી રામ ભજનમાં લાગો.

(તુલસીદાસજી)

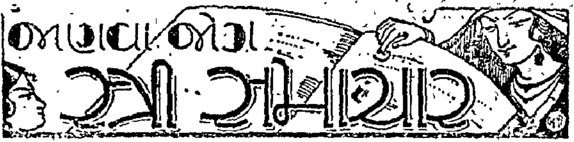

સ્ત્રીઓની છુટા છેડાની અરજીઓ

કાનપુરઃ— લાંબા સમયના ઘરના દમન સામેની બળવાના અંડાધારી કહી શકાય તે રીતે ૧૦ જેટલી જુવાન હિન્દુ સ્ત્રીઓએ પોતાના પતિ સામે છુટા છેડા અંગે ફરીયાદ નોંધાવી છે. નવા બંધારણ મુજબ મળેલા હકોનો એ ઉપયોગ કરવા માગે છે, અરજીઓમાં તેમણે ઘરમાં ગુજરતા ત્રાસની ફરીયાદ દાખલ કરી છે એમ જાણવા મળે છે.

▲

વડોદરા યુવરાજના લગ્ન.

શ્રીમંત યુવરાજ ફત્તેહસીંહ ગાયકવાડના વિવાહ જોધપુરના શ્રીમંત મહારાણી કુમારી સાથે નિશ્ચીત થયેલા હોઇ હવે જાણવા મળે છે કે તેઓશ્રીનો લગ્ન સમારંભ એપ્રીલની તા. ૨૦મીએ અખાત્રીજના દિવસે યોજવામાં આવશે છે.

◆

બાળકને ઉપાડી ગયેલી બીજી સ્ત્રી

વડોદરાઃ— અહી પાણી દરવાજા બહાર ફળીઆમાં એક મણી નામે ભીલ સ્ત્રી રહેતી હતી. તેને તેના પતિએ સંતાન ન થવાના કારણે કાઢી મુકી હતી. જેથી બાળક મેળવવાના તેના પ્રયાસ ચાલુ હોઈ તે પોતાની પડોસમાં તાજેતરમાં રહેવા આવેલી એક શાન્તાબેન નામની સ્ત્રી કે જેની મોટી બહેનનું નામ પણ મણી હતું. તેને ત્યાં બેસવા માટે ગઈ અને પોતાના કામની સીધ્ધિ માટે ઉપાય અજમાવવા શાન્તા બહેન ઉપર પાસો ફેંકતા કહ્યું. શાન્તાબેન તમારે બહાર જવું હોય તો ખુશીથી જાઓ. હું બાળકને સાચવીશ આ પ્રમાણે ઉપરોક્ત ભીલબાઇ મણીના આશ્વાસન સુચક શબ્દો સાંભળી શાન્તા બહેનને વિશ્વાસ આવ્યો અને બાઇ મણીને બાળક સોંપી પોતે ને પોતાની મોટી બહેન મણી બહેનને સાથે બજારમાં ગયાં.

કહે છે કે ઉપર પ્રમાણે બન્ને બહેનો બહાર જતાં ભીલ સ્ત્રી મણી એકલી પડી અને બાળક પર તેની નજર લાગી એટલે તે બાળકને લઇ ત્યાંથી પલાયન થઇ ગઇ.

શાન્તાબહેન બજારમાંથી ઘેર આવતાં પોતાનું બાળક તથા સંભાળ રાખનાર મણીને ન જોતાં તેમણે કલ્પાંત કર્યો અને પછી શહેર ડીવીઝન પોલીસમાં ફરીયાદ દાખલ કરી જે ઉપરથી પોલીસ તપાસ ચલાવી રહી હતી તે દરમ્યાન કહે છે કે ઉપરોક્ત મણી પોતાં કપડાં વીગેરે સામાન લેવા આવતાં શાન્તાની નજરે પડતાં તેની પોલીસને ખબર આપતાં તેની ધરપકડ કરી. વધુ તપાસ ચલાવતાં પોલીસને તે મણીએ વાડી સ્મશાન પાસે કોઇ મંદીરમાં મુકેલું ઉપરોક્ત બાઇ શાન્તાનું બાળક મળી આવ્યું છે.

ઉપર પ્રમાણે હકીકત ઉપરથી પોલીસે બાઇ મણી ઉપર બાળકનું હરણ કરવા બદલ કેસ દાખલ કર્યો છે એમ કહેવાય છે.

બીજી સ્ત્રીઓને પોતાનાં બાળકો સોંપી ફરવા નીકળતી સ્ત્રીઓએ આવી સ્ત્રીઓથી સાવચેત રહેવું જોઇએ. (પ્રકાશમાંથી).

અન્નજળનો સદંતર ત્યાગ

ઉત્તર ગુજરાતના ડીસાઈ ડાભલા નજીક આવેલા ડાભોડા ગામમાં રહેતાં એક રાજપુત બાઈ ગુલાબબાઈ છેલ્લા સાત વર્ષથી અન્ન અને પાણી વિના ચલાવે છે, અને એમની પ્રકૃતિ રાબેતા મુજબ ચાલી રહે છે નિરીક્ષકો આ ઘટનાને કોઈ દૈવી તત્વના પરિણામ તરીકે ઓળખાવે છે. અને સારી સંખ્યામાં લોકો દરરોજ ત્યાં દર્શન માટે જાય છે.

◆

પત્નીઓનો બળવો

સ્ત્રીઓ દીર્ઘકાળથી પુરુષોની આશ્રિતતાના દબાણ હેઠળ હતી. હવે તેમણે ભારતના નવા બંધારણ અનુસાર પુરુષો સામે બળવો પોકાર્યો છે. કાનપુરમાં લગભગ ૧૦ જેટલી પરિણીત સ્ત્રીઓએ સ્થાનિક અદાલતોમાં પોતાના પતિઓથી છુટાછેડા લેવા માટે અપીલ નોંધાવી છે. કાનપુરનું સ્ત્રી જગત આ બળવામાં મોખરે હોવાનું ફલિત થાય છે.

ભારતના નવા બંધારણમાં સ્ત્રીઓના જે હકો દર્શાવવામાં આવ્યા છે એ હકોની રુએ કેટલીક મહિલાઓએ, તેમના 'પતિદેવોએ તેમના પર ગુજારેલા દુર સિતમોનો' વિગતવાર અહેવાલ રજુ કર્યો છે.

એક વીસેક વર્ષની એક જુવાન પત્નીએ અદાલતમાં એના પતિ પર પોતાને અનિતિનો ધંધો કરી, પૈસા કમાવવાની ફરજ પાડતો હોવાનો આક્ષેપ મુકયો હતો.

કેટલીક મહિલાઓએ પોતાને પોતાના 'આશકોને સોંપી દેવાની વિનંતી કરી હતી. આ આશકોનાં નામો તેમણે કરેલી અરજીમાં આપ્યાં હતાં.

પ્રેમઘેલી શિક્ષિકા

બોરસદની લોકલબોર્ડ સ્કુલમાં શિક્ષિકા તરીકે કામ કરતી એક ક્રિશ્ચિયન યુવતી તેજ સ્કુલના એક મુસલમાન શિક્ષક સાથે પ્રેમમાં પડી હોવાથી થોડા દિવસો ઉપર પ્રેમપત્રો લખી રહી હોવાનું કહેવાય છે. તેવામાં તેજ સ્કુલના હેડ માસ્તરની તેમણે ખુંચવી લઈ તપાસ કરતાં વધુ વિગતો જાણવા મળી હતી આ બન્નેનાં પત્રો તેમણે કબજે કરી તે પત્રો સ્કુલબોર્ડ એ. ઓ. સાહેબને નડિયાદ મોકલી આપ્યા છે. સ્કુલોની અંદર આવી જાતના શિક્ષક તેમજ શિક્ષિકાઓને તાકીદે છુટા કરી તેમને યોગ્ય નશિયત આપવામાં ન આવે તો તેઓ વિદ્યાર્થિઓને પણ તેમના જેવુજ શિક્ષણ આપે તેમાં નવાઈ નહિ, એમ પ્રજા બોલી રહી છે.

▲

પુત્રને બાળી મુકયો

પ્યારેલાલ ગોકુળદાસ નામનો ગિરનારનો એક બ્રાહ્મણ યુવાન જે સખત દાઝી ગયો તેનું હોસ્પીટલમાં મરણ થયું છે.

સીટી મેજીસ્ટ્રેટ સમક્ષ મરતી વખતના નિવેદનમાં તેણે કહ્યું હતું કે મારા ભાઈ ભાભી મા–બાપે મળી મારા પર પેટ્રોલ છાંટીને સળગતી દીવાસળીઓ ફેંકી હતી, અને જીવતો બાળી દેવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. આ ત્રણે શખ્સોની પોલીસે ધરપકડ કરી છે.

▲

સેકેરીનની દાણચોરી

કલકત્તાથી ખબર છે કે જકાતી ખાતાના નિરીક્ષક શ્રી ટી. એસ. સ્વામીએ જકાતી ખાતાનાં પટાવાળાઓની સહાયતાથી રૂા. ૧૦૦૦ની કિંમતની સેકેરીન હાથ કરી છે. દાણચોરી કરનારાઓ છટકી ગયા છે.

બે સ્ત્રીઓ પર હુમલો

મોહમદપુર અને દરભંગા વચ્ચેની પટના ફાસ્ટ પેસેન્જર ટ્રેનમાં બે તરુણોએ બે સ્ત્રીઓને છરા ઘોંચ્યા હતા અને તેમનાં આભુષણોની લુંટ કરી હતી.

ટ્રેન ગતિમાં હતી ત્યારે સ્ત્રીઓના ડબ્બામાં હુમલાખોરો બહારથી કુદીને દાખલ થયા હતા સ્ત્રીઓએ હુમલાખોરો સાથે ઝુંબેશ ચલાવી હતી. અને સાંકળ ખેંચવા પ્રયત્ન કર્યો હતો.

સ્ત્રીઓની બૂમાબુમ સાંભળી બાજુના ડબ્બાઓના ઉતારુઓએ સાંકળ ખેંચી ગાડી થોભાવી હતી. પરંતુ તે દરમ્યાન ચાલતી ગાડીએ હુમલાખોરો છુ થઈ ગયા હતા. ટ્રેન દરભંગા પહોંચતાં સ્ત્રીઓને તબીબી સહાય કરવામાં આવી હતી.

▲

ત્રણ બાલકો આગમાં

દલ્હબીપુરથી દક્ષિણ માઈલને અંતરે આવેલા મારણા ગામે ઠાકરશી ગલાં અને કેશવ ગલા નામના બે ખેડુત ભાઈઓના મકાનોમાં એકાએક આગ લાગતા એક છોકરો અને બે છોકરીઓ બળી ગયા હતા. ઉપરાંત મોટી રકમની ઘરવખરી, બેરી ઉપયોગી સાધનો વગેરે સાથે બળી ગયાં છે.

◆

અમેરીકી ફીલ્મમાં મદ્રાસી યુવતી

મદ્રાસની કુશલ નર્તકી રાધા શ્રીરામને થોમસ બ્રોન સાથે, "ધી રીવર" નામના ચલચિત્રમાં નાયિકાનો પાઠ ભજવવા માટે પસંદ કરવામાં આવ્યા છે. અત્યારે આ ચિત્રપટ એક ઈન્ડો-અમેરિકન ફીલ્મ કંપની તરફથી ઉતરાઈ રહ્યું છે. કુમારી રાધા, બનારસ હિંદુ વિદ્યાપીઠની સંસ્કૃતના વિષયની પારંગત (એમ. એ.)ની ઉપાધિ ધરાવે છે, અને થીઓસોફીકલ સોસાયટીના એ સભ્ય છે.

★

કુ. ગુલ દારૂવાલાનો વિજય

સુરત જિલ્લા વ્યા. પ્રચારક મંડળ તરફના સુરતના હરીફ કુ. ગુલ દારૂવાલા ચૌદમી અખિલ હિંદ ઓલિમ્પિક હરીફાઈમાં ત્રીજે નંબરે વિજેતા થતાં તેમને મળનારો કાંસાનો ચાંદ અર્પણ કરવા માટે સુરત જિ. વ્યા. પ્ર. મંડળને મળ્યો છે સુરત જિલ્લામાંથી અખિલ હિ. ઓ. હરીફાઈમાં પ્રવેશ મેળવનાર તથા વિજેતા થનાર આ બહેન પ્રથમ છે.

★

વિવાહ તોડવા માટે

પોરબંદરના લાલજી માધવજી પોતાની પુત્રી લલિતાનું લગ્ન કરી પાછા ફરતા હતા ત્યારે તેમની જ્ઞાતિના લક્ષ્મણ નામના યુવાને લાલજી પર ગોળીબાર કર્યો હતો. જેના પરિણામે તેના ત્રણ દાંત તુટી ગયા છે અને ઘાયલ થયેલ છે.

બનાવની વિગત એવી છે કે પહેલાં લલિતાનું સગપણ લક્ષ્મણ સાથે કરેલું પરંતુ લલિતાએ બી. એ. સુધી અભ્યાસ કરેલો હોવાથી તેનું બીજે લગ્ન કરતાં લક્ષ્મણે વેર વાળવા લાલજી પર ગોળીબાર કર્યાનું કહેવાય છે.

★

ડોશીમાને ઈજા

નવસારી દાદાનહુના ફળિયામાં રહેતા દલપતરામ ચેલાભાઈને ત્યાં રાતના વખતે કોઈ અજાણ્યાએ બારીના સળીયા તોડી ઘરમાંથી એક હજાર એંસી રૂપીઆની મતા જેમાં દાગીના કપડાં અને રોકડ હતું તે ચોરી જવાની ફરીયાદ પોલીસ ચોકીએ થઈ

છે. મજકુર મકાનમાં રહેતી વૃદ્ધ ડોસીએ ચોરને પકડવાનો પ્રયાસ કરતાં ડોસીને મૃત્યુ-માર્ગે રવાના કરી છે.

★

કુમારી હારૂનનું સૌન્દર્ય.

ઇરાનના શાહને, શાદીના સંબંધમાં ફસાવીને, ભારત વિરોધ જમાતમાં મેળવી લેવાની પાકિસ્તાનની મુરાદ ધુળમાં મળી ગઇ છે. કિસ્સો એવો છે કે હાલમાંજ ઇરાનના શાહ જ્યારે પહેલવી પાકિસ્તાનની દસ દિવસની મુલાકાતે આવ્યા હતા. તે વખતે તેમને સૌંદર્ય જાળમાં ફસાવવા માટે, બેગમ લિયાકતઅલી ફર્ગીઝીના સામાજિક જીવનમાં અને સમકક્ષ યુવકોમાં પોતાના અતીવ સૌંદર્યથી ગજબનું આકર્ષણ જમાવતી કુમારી હારૂન, સિંધના વડા પ્રધાન મિ. યુસુફ અબ્દુલ્લા હારૂનની સૌથી નાની બેન થાય.

શાહ પહેલાં તો કુમારી હારૂનના સૌંદર્ય જાળમાંથી બચી શક્યા નહિ અને તેમને હારૂનને શાહી મહેમાન તરીકે તહેરાન આવવાનું આમંત્રણ આપ્યું; પરંતુ પાછળથી પાકિસ્તાનની મુરાદની જાણ થતાં અને એ ખબર બીજા સ્વરૂપમાં ફેલાતાં શાહે કુમારી હારૂનને છોડી દીધી અને તેને મળ્યા વગરજ ઇરાન ચાલ્યા ગયા.

★

સૌંદર્યના કાળાબજાર

નવી દિલ્હીની પાર્લામેન્ટમાં બેઠકના સભ્ય શ્રી. કે. બી. કલપ તે સૌંદર્યના કાળાબજાર સામે ફરિયાદ કરીને સભાગૃહને હાસ્યરસમાં તરબોળ કરી દીધું હતું.

સભાગૃહમાં શ્રી કે. ટી. શાહે રજુ કરેલી કાળા-બજારીઆઓને શિક્ષા કરવાની દરખાસ્ત અંગે ચર્ચા ચાલી રહી હતી ત્યારે આ ચર્ચામાં ભાગ લેતા શ્રી કેતે દરખાસ્તના સમર્થનમાં આજે બધી જ બાબતોમાં કાળાબજાર જામી ગયાં છે એમ જણાવ્યું હતું.

તેમણે જણાવ્યું કે એક વકીલ પોતાના અસીલ પાસેથી બારેમાં બાર ફી પડાવે છે, એ શું કાળાબજાર નથી? (હસાહસ)

એજ રીતે એક સૌંદર્યવાન છોકરી પણ ગરીબ માનવી સાથે પરણતી નથી પછી ભલે તે ગમે તેવો પ્રમાણિક અને મહેનતુ હોય. પરંતુ તે છોકરી તો હંમેશા પૈસાદારના છોકરાનેજ પરણવું પસંદ કરે છે પછી ભલેને દેખાવમાં એ તેને પસંદ ન આવતો હોય. 'શું આ સૌંદર્યના કાળાબજાર નથી!' (વધુ હસાહસ)

★

મા દીકરીનાં મરણ.

વલસાડ તાલુકાના મોગરવાડી ગામે રૂખી નામની સ્ત્રી તેની ચાર માસની બાળકી સાથે રસોડામાં સુધા આગળ બેસીને રસોઇ કરતી હતી તે દરમ્યાન અકસ્માતે સળગી જતાં મા દીકરી બન્ને સખત દાઝી ગયાં હતાં. બંનેને સારવાર માટે વલસાડની હોસ્પીટલમાં ખસેડવામાં આવ્યાં હતાં. જ્યાં પાછળથી બન્નેનાં મરણ થયાં હતાં.

★

'પત્ની બહેન અને દીકરીઓ

બોરસદથી પોતાની પત્ની અને બહેન સાથે આવી પહોંચેલા એક નિર્વાસિતે પોતાના પર બોનાપોલ ખાતે ગુજરેલી વિતકકથા વર્ણવી છે. આ નિર્વાસિત ખુલનાની બાગેરહાટ કોલેજના અધ્યાપક હતા અને જ્યારે તે પૂર્વ પાકિસ્તાનમાંથી ભારત તરફ આવી રહ્યા

બે સ્ત્રીઓ પર હુમલો

મોહમદપુર અને દરગાંગા વચ્ચેની પટના ફાસ્ટ પેસેન્જર ટ્રેનમાં બે તરુણોએ બે સ્ત્રીઓને છરા ઘોંચ્યા હતા અને તેમનાં આભુષણોની લુંટ કરી હતી.

ટ્રેન ગતિમાં હતી ત્યારે સ્ત્રીઓના ડબ્બામાં હુમલાખોરો બહારથી કુદીને દાખલ થયા હતા સ્ત્રીઓએ હુમલાખોરો સાથે ઝુમેશ ચલાવી હતી. અને સાંકળ ખેંચવા પ્રયત્ન કર્યો હતો.

સ્ત્રીઓની બુમાબુમ સાંભળી આજુના ડબ્બાઓના ઉતારૂઓએ સાંકળ ખેંચી ગાડી થોભાવી હતી. પરંતુ તે દરમ્યાન ચાલતી ગાડીએ હુમલાખોરો છુ થઈ ગયા હતા. ટ્રેન દરભંગા પહોંચતાં સ્ત્રીઓને તબીબી સહાય કરવામાં આવી હતી.

▲

ત્રણ બાલકો આગમાં

લક્ષ્મીપુર ની દસેક માઇલને અંતરે આવેલા પારસા ગામે ઠાકરશી ગલા અને કેશવ ગલા નામના બે ખેડુત ભાઈઓના મકાનોમાં એકાએક આગ લાગતાં એક છોકરો અને બે છોકરીઓ બળી ગયા હતા. ઉપરાંત મોટી રકમની ઘરવખરી, ખેતી ઉપયોગી સાધનો વગેરે સાથે બળી ગયાં છે.

◆

અમેરીકી ફીલ્મમાં મદ્રાસી યુવતી

મદ્રાસનો કુશલ નર્તકી રાધા શ્રીરામને થોમસ બ્રોન સાથે, "ગંગા રીવર" નામના ચિત્રપટમાં નાયિકાનો પાઠ ભજવવા માટે પસંદ કરવામાં આવ્યા છે. અત્યારે આ ચિત્રપટ એક ઇન્ડો-અમેરિકી ફીલ્મ કંપની તરફથી ઉતરાઇ રહ્યું છે. કુમારી રાધા, બનારસ હિંદુ વિદ્યાપીઠની સંસ્કૃતના વિષયની પારંગત (એમ. એ.ની) ઉપાધિ ધરાવે છે, અને થીઓસોફીકલ સોસાયટીના એ સભ્ય છે.

★

કુ. ગુલ દારૂવાલાનો વિજય

સુરત જિલ્લા વ્યા. પ્રચારક મંડળ તરફના સુરતના હરીફ કુ. ગુલ દારૂવાલા ચૌથી અખિલ હિંદ ઓલિમ્પિક હરીફાઇમાં ત્રીજા નંબરે વિજેતા થતાં તેમને મળનારો ચાંદ અર્પણ કરવા માટે સુરત જિ. વ્યા. પ્ર. મંડળને મળ્યો છે સુરત જિલ્લામાંથી અખિલ હિં. ઓ. હરીફાઇમાં પ્રવેશ મેળવનાર તથા વિજેતા થનાર આ બહેન પ્રથમ છે.

★

વિવાહ તોડવા માટે

પોરબંદરના લાલજી માધવજી પોતાની પુત્રી લલિતાનું લગ્ન કરી પાછા ફરતા હતા ત્યારે તેમની જ્ઞાતિના લક્ષ્મણ નામના યુવાને લાલજી પર ગોળીબાર કર્યો હતો. જેને પરિણામે તેના ત્રણ દાંત તુટી ગયા છે અને ઘાયલ થયેલ છે.

બનાવની વિગત એવી છે કે પહેલાં લલિતાનું સગપણ લક્ષ્મણ સાથે કરેલું પરંતુ લલિતાએ બી. એ. સુધી અભ્યાસ કરેલ હોવાથી તેનું બીજે લગ્ન કરવા જતાં લક્ષ્મણે વેર વાળવા લાલજી પર ગોળીબાર કર્યાનું કહેવાય છે.

★

ડોશીમાને ધક્કો

નવસારી દાદાતદુણ ફળિયામાં રહેતા દલપતરામ ચેલાભાઇને ત્યાં ગતના વખતે કોઇ બદમાસે બારીના સળીઆં તોડી ઘરમાંથી એક હજાર એંસી રૂપીઆની મતા જેમાં ગાજીના કપડાં અને રોકડ હતું તે ચોરી જવાની ફરીયાદ પોલીસ ચોકીએ થઇ

રબ્બરનાં પૈડાંઓમાં (ટાયરોમાં) હવાને બદલે પાણી ભરવાથી થતા લાભ.

•—★★—

એક નૂતન શોધ !

મોટર ગાડીઓના પૈડાઓમા હવાને બદલે પાણી ભરવાથી વધારે સારાં પરિણામ આવે છે; એવું લિવરપુલની એક પેઢીએ સતત પ્રયોગોદ્વારા પુરવાર કર્યું છે. આ નવી રીત વાહનો વધારે સારી રીતે દોડી શકે છે અને પૈડાઓને ઓછો ઘસારો લાગે છે. પાણીથી તેઓ ઠંડા રહેતાં હોઈ વધારે વખત સુધી કામ આપી શકે છે.

આ દિશામાં કરવામાં આવેલા પ્રયોગો દરમિયાન મોટરીઓના ટાયરોમાં કે કિશયમ ક્લોરાઇડના મિશ્રણવાળું ૨૦ ગેલન પાણી ભરવામાં આવ્યું હતું. ૧૨,૦૦૦ માઇલની પછી આ ટાયરોને પાંચ મિલિમીટર જેટલો ઘસારો લાગ્યો હતો; જ્યારે હવાથી ભરેલા ટાયરોને આટલાજ માઇલની મુસાફરી પછી ૯ થી ૧૦ મિલિમીટર્સ જેટલો ઘસારો લાગ્યો હતો. એટલે કે હવાથી ભરેલા પૈડાંઓ કરતાં પાણીથી ભરેલા પૈડાંઓને ઓછો ઘસારો લાગે છે.

★

કુમારિકાના કોડ.

બ્રિટનમાં ૧૩ વર્ષની જોયસ પાલિન નામની એક કુમારિકા તેની ભાવિ કારકીર્દિ અંગે અત્યારથીજ તૈયારી કરી છે. પોતાની પુત્રી પીઆનો બજાવનાર તરીકે નામના મેળવશે એવી તેના માતા પિતાની ધારણા હતી, પરંતુ આ કુમારિકાએ જુદોજ પંથ સ્વીકાર્યો છે. તેણે 'એલિસ ઇન વન્ડરલેંડ' નામના નાટકમાં ભુમિકા ભજવી છે, ગયા નાતાલના તહેવારોમાં દરરોજ દિવસના ત્રણ ખેલોમાં અસંખ્ય પ્રેક્ષકો સમક્ષ તેણે પોતાની કલા રજુ કરી હતી. પ્રથમ કક્ષાની ભાવિ અભિનેત્રીની શક્તિનાં ચિન્હો અત્યારથી જ તેનામાં દષ્ટિગોચર થઈ આવે છે.

★

કુદરતી આંખના જેવીજ બનાવટી આંખ.

બ્રિટનમાં હવે કુદરતી આંખના જેવીજ બનાવટી આંખ ગોઠવી શકવાનું શક્ય બન્યું છે. તાજેતરમાંજ ૨૦ વર્ષની ઉંમરના એક યુવાનની ડાબી આંખ પર શસ્ત્રક્રિયા કરી આ બનાવટી આંખને બેસાડવામાં આવી છે. આ બનાવટી આંખનો ડોળો જમણી આંખના ડોળાની પેઠે ફરી શકે છે.

સામાન્ય રીતે કૃતિમ આંખો જડની માફક સ્થિર રહે છે. પરંતુ આ આંખની વિશિષ્ટતા તો એ છે કે તે કુદરતી સાચી આંખથી કોઇપણ રીતે જુદી તરી આવતી નથી. જાણે કે માણસની મુળ સાચી આંખ જ જોઇ લો.

આંખના ખાડામાં આવેલી નાજુક માંસની પેશીઓ સાથે ખીલાડીના ટોપના આકાર જેવી પ્લાસ્ટીકની દાંડીને શીવી લેવામાં આવે છે અને તેના દ્વારા રંગના આંખના ડોળાને ગોઠવવામાં આવે છે. અને આ રીતે આ આંખનો ડોળો તદ્દન સ્વાભાવિક સ્થિતમાં ફરી શકે છે. શું એ વિજ્ઞાનની બલીહારી !

છોકરાંઓ માટે

ડોંગરે નું બાલામૃત

પીવાથી હૃષ્ટ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાંના ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક.—કે ટી ડોંગરે કું મુંબઇ-૪

એલ્યુમિનિયમના વાસણો

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલા રસોઈ માટે
સર્વોત્તમ સ્વીકાર્યા છે

'ક્રાઉન' માર્કવાળા વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે એટલે
તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે વજનમાં હલકાં, કલઇ કરાવવાની
કડાકુટ નહિ, ઘાટમાં સુંદર અમારા એનોડાઇઝ્ડ કરેલા
રંગીન વાસણો સેટ માટે અજોડ મનાય છે

જીવણલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ.

— ક્રાઉન બ્રાન્ડ વાસણોના બનાવનારાઓ :—

કલકત્તા — મુંબઇ — મદ્રાસ — રાજમહેન્દ્રી — રંગુન — એડન

'આ અંક'

રજીસ્ટર્ડ નં. બી. ૧૦૭૦

બાલકુમાર

બાળકો માટેનો વિભાગ

છુટક દ. ખ. સાથે કિં. ત્રણ આના

હાલરડાં.

લેખકઃ—સ્વ. મગનલાલ કે. દલાલ બી.એ.

આવો. આવો તમે સહુ બાલકડાં!
રસ—રંગે ઝુલોને હાલરડાં;
પોઢો શાંતીમાં સહુ બાલકડાં
માતા ઝુલાવે છે હાલરડાં.

કેવાં મધુર મીઠાં હાલરડાં
માતા અશીષ દે છે બાલકડાં!
પોઢી જાઓ ઘડી બે બાલકડાં!
છાયા માતની ન્હે હાલરડાં.

જીવન—અમૃતનું જામ બાલકડાં!
પૂરું પીઈને પોઢ હાલરડાં;
પછી. જાગીને ઊઠો બાલકડાં!
હરદમ ઝુલાવો એ હાલરડાં.

આખી પૃથ્વી ફેલાવો હાલરડાં,
રસ—રંગ રેલાવો બાલકડાં
અખિલ બ્રહ્માંડ માના હાલરડાં,
ગાઈ ગાઈ જગાવો બાલકડાં?

સંપાદકઃ ન્હાનાલાલ કે. દલાલ.

"અમે...સૌ."

લેખકઃ—અબાભાઈ સોમાભાઈ પટેલ

ભારતીના સહુ બાલ,
અમે સૌ ગાશું તેનાં યશગાન,
કરશું...સહકાર—અમે.

અમ માડીના રૂદનથીએ,
જાગ્યા અમ સૌ બાલ...અમે.

માતા અમ ભારતી કેરાં,
તોડશું બંધન આજ...અમે.

કોમ કેરા ભેદભાવ અમ,
કરશું દુર આ વાર...અમે.

ભુખ મરાને દૂર કરીને,
કરશું હિન્દ આબાદ...અમે.

રાય—રંક સૌ જનને અમે.
જોઈશું ભાત સમાન...અમે

★

ટીનસિંહના સાહસોની જાદુભરી બાળકથા

અજબ દેશ

અનુવાદક —કેશવલાલ ચ. પટેલ.

(ગતાંકથી ચાલુ)

ચાડિયાબાઇ નદીમાં

ચમેલી જંગલના લાંબા રસ્તાથી કંટાળી ગઈ હતી તે બધા કરતાં ઝડપથી ચાલતી હતી થોડુ ચાલ્યા પછી ચમેલી થાકી ગઈ વાઘે તેને તેની પીઠ પર બેસાડી લીધી કેટલાક કલાક પછી તેઓ જંગલ પુરૂ કરી બહાર નીકળ્યા સામે એક નદી વહી રહી હતી નદીની પેલી બાજુ એક સુંદર નગર હતુ પીળી ઇંટોની સડક નગરની બરાબર વચમા થઇને જતી હતી આજુબાજુ લીલાછમ મેદાન અને બાગ હતા એ નગર દેખીને ચમેલી ખુબ ખુશ થઇ

ચમેલીએ પુછયું નદી કેમ કરીને ઉતરીશું ?'

ચાડિયાબાઇએ જવાબ દીધો 'એમા કંઇ મોટી વાત છે ? ટીનસિંહ એક ઝાડ કાપીને સરસ નાવ બનાવે તો એમા બેસીને આપણે પેલી પાર જઇ શકીશું'

ટીનસિંહે ઝાડ કાપવા માંડયું એ દરમિયાન ચાડિયાબાઈ અહિં તહિંથી શોધીને થોડાક ફળ લઇ આવ્યા, ચમેલીએ તે ખાધા

રાત પડી પણ નાવ તૈયાર થઇ ન હતી કામ બંધ કરીને બધા એક ઝાડ નીચે આવીને સુઇ ગયા.

સવાર થતાજ બધા પોત પોતાના કામે લાગી ગયાં ટીનસિંહની નાવ તૈયાર થઇ ગઇ એમા બધાં બેઠા એટલે નાવ હંકારી

થોડે દૂર સુધી નાવ મઝાથી ચાલતી નહી, પણ મધ વ્હેણમા પહોંચતા આફત આવી પડી ત્યા નદીનો પ્રવાહ જોરમા હતો એ પ્રવાહ સાથે નાવ તણાવા લાગી બધા ગભરાયા

ટીનસિંહ કહે, આનો ભારે મુશ્કેલી આવી પડી આમ તણાતા આપણે પશ્ચિમ દિશાની ડાકણના દેશમા પહોંચીશુ તે આપણને ગુલામ બનાવશે

ચાડિયાબાઇ કહે, 'તો શું મને મગજ નહિ મળે ?'

વાઘ કહે, 'મને સાહસ પણ નહિ મળે ?'

ટીનસિંહ કહે, 'હું પણ હૈયું નહિ મેળવી શકું ?'

ચમેલી કહે, 'મને મારા ઘરનો રસ્તો નહિ જડે ?'

ફક્ત કાજિયો ચુપ રહયો તે કંઇ ન બોલ્યો

ચાડિયાભાઇ ફરીથી બોલ્યા. 'ભલે ગમે તેમ થાય પણ આપણે જલકપુર પહોંચવું જ જોઇએ, આમ કહી તેમણે હાથમાંની હલેસાની લાકડી જોરથી નદીમાં મારી, અરે, લાકડી તો નીચેની રેતીમાં ચોંટી ગઇ. અને લાકડી પાછી ખેંચી લે તે પહેલાં તો નાવ આગળ નીકળી ગઇ. બિચારા, ચાડિયાભાઈ એ ભયંકર નદીની વચમાં લાકડી પર ઝુલવા લાગ્યા.

ચમેલી અને ટીનસિંહ રડવા લાગ્યાં. પણ અંગ અકડાઇ ન જાય એટલા માટે ટીનસિંહ રડતા એકદમ બંધ થઇ ગયા અને આંખના આંસુ ચમેલીની ઓઢણીનાં છેડા વડે લુછી નાખ્યાં,

બિચારા ચાડિયાભાઇ નદી વચ્ચે ઝુલતા વિચારવા લાગ્યા 'હું તો બુરી હાલતમાં ફસાયો, ચમેલી આવી તે પહેલાં હું મેદાનમાં ટીંગાએલો હતો. દિવસમાં બે ચાર પંખીઓને ઉડાડી પણ મુકતો હતો, પણ અહિં લટકીને તો હું કંઇ કરી શકીશ નહિ, આ જીવનમાં હવે મગજ મળે એમ લાગતું નથી

ચમેલીની નાવ દુર નીકળી ગઇ હતી. વાઘે કહ્યું, 'આમ ગણવાથી કંઇ વળશે નહિ.' કંઇ તરકીબ શોધી કાઢવી જોઇએ. હું તરીને પેલે પાર પહોંચવા પ્રયત્ન કરીશ. તમે લોકો મારી પુંછડી બરાબર પકડી રાખજો.

આમ કહી તે ધમ લઇને નદીમાં પડી તરવા લાગ્યો. ટીનસિંહે તેની પુંછડી પકડી લીધી. ચમેલી ટીનસિંહને પકડી રહી થોડી વારમાં નાવ વહેણમાંથી બહાર નીકળી ગઇ અને તેઓ જલદીથી સામે પાર પહોંચી ગયાં.

કિનારા પર બહુજ લીલું લીલું ઘાસ હતું. ત્યાં બધા બેસી ગયાં, બધાં થાકી ગયાં હતાં, આરામ કરવા લાગ્યાં. આજુબાજુમાં ક્યાંયે પીળી ઇંટોની સડક દેખાતી ન હતી

થોડીવાર આરામ કરીને બધાં નદી કિનારે કિનારે ચાલવા લાગ્યાં દેખાવ બહુજ સુંદર હતો ફુલ-ફુલની કમીના ન હતી. પણ ચાડીયાભાઇ છુટા પડી જવાથી બધાંનાં મન ઉદાસ હતાં

ટીનસિંહ એમ એકા બુમ પાડી ઉઠયા. જૂઓ પેલું જુઓ બધાં ચકિત બનીને એ તરફ જોવા લાગ્યાં. ચાડીયા ભાઇ નદીમાં લાકડી પર ઝુલતા હતાં. ચમેલી કહે, ચાડીયાભાઇને લીધા સિવાય હવે હું આગળ ડગલું નહીં ભરૂં, તેને કોઇ પણ ઉપાયે ત્યાંથી લઇ આવવા પડશે.

એટલામાં એક બગલાભાઇ એ-બાજુથી ઉડતા નીકળ્યા તેણે ચમેલીનો ઉદાસ ચહેરો દેખી પૂછ્યું. તુ કોણ છે? ક્યાં જાય છે?

ચમેલીએ કહ્યું; મારૂં નામ ચમેલી છે. આ વાઘ. ટીનસિંહ અને કાળીઓ મારાં મિત્ર છે. અમે બધાં જલકપુર જઇએ છીએ.

બગલાભાઇએ ડોક હલાવી. કહ્યું અરે: તો અહિં શું કરો છો? આ જલ-

કપુરનો રસ્તો નથી

અમેલી કહે, મને ખબર છે પણ ચાડીયાભાઇ માટે અમે બધા એકા છીએ

બગલાભાઇ કહે, તો ચાડિયાભાઈ કયા ગયા છે?

અમેલીએ આંગળી વડે બતાવતા કહ્યુ પેલા વહ્યા નદીમા ઝુલે છે

બગલાભાઇ થોડીવાર સુધી ચાડીયા ભાઇ તરફ તાકી રહ્યા તેને દયા આવી તેણે કહ્યું જો તે બહુ વજનદાર નહિ હોય તો હું તેમને હમણા જ લઈ આવુ છુ

બગલાભાઇ ઉડયા અને થોડીવારમા ચાડીયાભાઇને ચમેલી પાસે લાવીને મુકી દીધા

ચાડીયાભાઇના આનંદનો પાર ન હતો હવે તે બધા ખુશ થતાં આગળ ચાલવા લાગ્યા બગલાભાઈ એક બાજુ ઉડી ગયા બધાંએ બગલાભાઇનો ઉપકાર માન્યો

ચમેલી અને તેના સાથીદાર પખીઓનો મધુર કલરવ સાભળતા ઝાડોની છાયામા ચાલવા લાગ્યા સામે ફૂલ-કુંઓથી ભરેલા મેદાન હતા નીલા, જાબુ અને પીળા રંગના ફુલ ખીલેલા હતાં, મેદાનનો દેખાવ બહુજ સરસ લાગતો હતા

ચમેલી તાલી પાડી પાડીને કહેતી હતી, કેવો મારે મઝાનો દેખાવ છે, અને પછી ફુલો ઉપર નમી નમીને તેમની સુગંધ લેતી હતી

ચાડિયાભાઈ કહે સુદર તો જણાય છે, પણ મારે મગજ નથી નહિ તો હું પણ વિચારી-સમજીને કંઇક કહેત

ટીનસિંહ કહે, 'મારે કલેજુ હોત તો હું પણ ફુલો સાથે પ્યાર કરત'

વાઘ કહે, મને તો હમેશા ફૂલ ગમે છે

કાળિયો ચુપ રહ્યો

તેઓ જેમ જેમ આગળ જતા ગયાં તેમ તેમ અફીણના ફુલોની વસ વધતી ગઈ અફીણની વાસથી બેહોશી આવી જાય છે, ચમેલી આ વાતને જાણતી ન હતી તે ખુશી ખુશી થઇને પેલા ચમકતાં લાલ લાલ ફુલોની વચમા ખેલતી હતી થોડીવારમા તેની આંખો બધ થવા માડી અને તે બેહોશ બનીને જમીન પર પડી ગઇ

ટીનસિંહ અને ચાડિયાભાઈએ તેને તરત ઉઠાવી લીધી

વાઘ કહે મારી આખો પણ ઘેરાય છે

કાળિયો તો ખરેખર બેભાન થઇ ગયો હતો ચાડિયાભાઇ અને ટીનસિંહ માણસના બનેલા ન હતા એટલે તેમને કઈ અસર ન થઇ તેનો મઝાથી ચાલતા હતા તેમણે કાળિયાને પણ સાથે ઉઠાવી લીધો

ઉંદરોની રાણી.

(૮)

બન્ને જણ નદી કિનારે કિનારે ચાલ્યાં જતાં હતાં. થોડેક દુર ગયા પછી વશ પણ બેહોશ બની ઢળી પડયો. આ દેખીને ટીનસિંહે ચાડીયાભાઇને કહ્યું. બતાવો ભાઈ, હવે આપણે શું કરીશું? આને ખેંચીને લઇ જવાનું જોર આપણા માં નથી. ચાલો ત્યારે, આને અહિં પડેલો રહેવાદો. ઉઠ્યા કરશે.

ચાડીયાભાઇ કહે, મને તો ભાઈ આના માટે મહા દુખ થાય છે, પણ ચાલો ચાલીએ, આપણે શું કરી શકીએ તેમ છીએ?

નદી કિનારે એક સારી જગા દેખીને બન્નેએ ચમેલીને જમીન પર ઉતારી અને પોતે બેઠા.

બન્ને વાતો કરી રહ્યા હતા એટલા માં પાછળ ઘુરકવનો અવાજ સંભળયો. બન્નેએ એક રાની બિલાડાને તેમના તરફ છલંગો મારી આવતો દીઠો તે રાની બિલાડો સફેદ રંગની એક નાની ઉંદરડીને પકડવા દોડતો હતો. ટીનસિંહને આ ઠીક ન લાગ્યું. રાની બિલાડો નજીક આવ્યો એટલે પોતાની કુહાડીનો હાથો એવો જોરથી ફટકાર્યો કે બિચારા બિલાડાના રામ રમી ગયા.

ઉંદરડીને હવે દુશ્મનનો ભય ન રહ્યો તે ધીમે ધીમે ટીનસિંહ પાસે જઇ કહેવા લાગી. હું તમારો આભાર માનું છું. તમે મારો જીવ બચાવ્યો છે. હું સદા તમારી આભારી રહીશ.

તે ઉંદરડી એ જંગલનાં ઉંદરોની રાણી હતી. ઘણા ઉંદરો ચારે કોરથી દોડતા આવી રહ્યા હતા. રાણીને દેખીને તે બધા રડતાં કહેવા લાગ્યા, માતા અમે ધારતા હતા કે હવે અમે આપને મળી શકીશું નહિ. આપ રાની બિલાડાના પંજામાંથી શી રીતે બચ્યાં?

રાણીએ ટીનસિંહ તરફ દેખીને કહ્યું આ ભલા માણસે રાની બિલાડાને મારી નાખી મને બચાવી.

એ વખતે કાળિયો ભાનમાં આવ્યો. તે ચારેકોર અનેક ઉંદરોને દેખીને ભમતો ભમતો તેમના પર તુટી પડયો. તેને દેખતાંજ ઉંદરો નાસવા લાગ્યા.

ટીનસિંહે કાળિયાને પકડી લીધો અને બૂમ પાડીને કહ્યું. પાછા આવો ભાઈ, પાછા આવો. હવે ભાગશો ના કાળીયો તમને કંઇ નહિ કરે.

સારા નસીબે કોઈ કાળીયાના પંજામાં સપડાયો ન હતો. એક એક ઉંદર ગભરાતાં ગભરાતાં પાછો આવવા લાગ્યો. ટીનસિંહ પાસેથી છુટવા કાળિયો ખૂબ તોફાન કરતો હતો. તેણે કોપે ભરાઇને ટીનસિંહને બે ચાર બચકાં ભરી લીધાં. ટીનસિંહને કંઇ ન થયું પણ કાળીયાભાઇના દાંત દુઃખવા લાગ્યા. થોડીવાર પછી એક મોટો ઉંદર બોલ્યો તમે અમારા રાણી માતાનો જીવ બચાવ્યોછે. તેના બદલામાં અમે તમારું શું

કામ કરીએ?

ચાડીયાભાઇ એ વખતે કંઇક વિચારી રહ્યા હતા. તે ઝટપટ બોલી ઉઠયા અમારા સાથીદાર વાઘભાઈ, અફીણના ફુલોનાં વનમાં બેભાન પડયા છે, તમે તેમને અહિં લાવી આપશો!

રાણી સાંભળીને ચોંકી પડી, તે બોલી,' બાપરે બાપ, વાઘ એતો અમને બધાંને ખાઇ જશે.

ચાડીયાભાઇ કહે, ના, ના. એવું નહિં થાય

રાણી કહે. વારૂ ત્યારે. કહો, અમે શું કરીએ?

ચાડીયાભાઇએ પૂછયું, તમારા રાજયમાં કેટલા ઉંદર છે?

'હજારો, લાખો. રાણીએ કહ્યુ.

તો બધાંને અહિં બોલાવો અને એટલું પણ કહેવડાવજો કે દરેક ઉંદર પોતાની સાથે એક એક દોરી લાવે, રાણીના હુકમથી તેમ થવા માંડયુ

ચાડીયાભાઇએ ટીનસિંહને કહ્યું, ફોઈ; તમે એક ઝાડ કાપો વાઘને લાવવા માટે એક ઠેલણગાડી તૈયાર કરો ટીનસિંહે કુહાડી વડે એક ઝાડ કાપ્યું પછી ઠેલણગાડી તયાર કરી. એટલા વખતમા બધા ઉંદર પણ આવી ગયા. દરેક ઉંદર દોરડીનો એક એક ટુકડો લાવ્યો હતો

ટીનસિંહે અને ચાડીયાભાઇએ જલદી જલદી ઉંદરોને ઠેલણગાડીએ જોતર્યાં કેટલાક હજાર ઉંદરો જોતરવામાં આવ્યા તે ઉંદરો ઠેલણગાડીને ખેંચીને જવા માંડયા ટીનસિંહ અને ચાડીયાભાઈ ગાડીમાં બેસી ગયા જયાં વાઘ પડયો હતો, ત્યાં જઈને ગાડી ઉભી રાખી

બહુ મુશ્કેલી વડે વાઘને ઠેલણગાડી માં બધાંએ ચઢાવ્યો પણ હવે ઠેલણ-ગાડી ઉંદરોથી ખેંચાતી નહતી ટીન-સિંહ અને ચાડીયાભાઇએ પાછળથી ધકકા લગાવ્યા ત્યારે ગાડી ધીરે ધીરે ચાલવા લાગી થોડીવારમાં તે બધાં અફીણના ફૂલોના વનની બહાર આવી ગયાં

ચમેલી ભાનમાં આવી ગઇ હતી. ઉંદરો ત્યાં ગાડી ખેંચી લવ્યા, પછી તેમને રજા આપી બધા દોડી દોડીને પોતપોતાના દરમાં જતા રહ્યા બધા ગયા પછી ઉંદરોની રાણી ગઈ જતા જતાં કહેતી ગઇ કે જો તમારે કંઇ કામ પડે તો મેદાનમા ઉભા રહી મને યાદ કરજો, હું તરત આવીશ

રાણી ગયા પછી થોડીવારે વાઘ ભાનમાં આવવા લાગ્યો અગડાઇ લેતાં તેણે કહ્યુ મને અહિં શી રીતે લવ્યા ?

ચમેલી, ટીનસિંહ અને ચાડીયાભાઈ ત્રણેએ એક સાથે બધી વાત કહી ઉંદરો ઠેલણગાડીમાં નાખીને તેને ખેંચી લાવ્યા હતા. આ સાંભળી વાઘ ખુબ હસ્યો

"માતૃ ભૂમિ.....કાજે"

પહેલાં જાપાન અને રશિયા વચ્ચે એક લડાઈ થઇ હતી તે સમયની આ વાત છે. જાપાનના કિલ્લા પર રશિયા રાજ્ય કરવા ચાહતું હતું. પણ જાપની આ તેમ થવા દે ખરા કે?

તેમ છતાં રશિયાએ જાપાન જીતવા ખટપટ ચાલુજ રાખી. જ્યારે રશિયાને એકેય ઉપાય ન જડયો ત્યારે તેણે જાપાની સેનાપતિને લાલચ આપીને ફોડયો અને જણાવ્યું કે, "તમે અમુક સમયે કિલ્લાને ઉઘાડી અમારા લશ્કરને મળી જશો તો તમારા આવ્યા પછી અમે લશ્કર લઈ જાપાન સર કરીશું. જીત થયે તમને ઉંચામાં ઉંચી પદવિ આપવામાં આવશે. જાપાની સેનાપતિ ધન અને પદવીના લોભે રશિયનોની ઇચ્છા મુંજબ તેમને દેશદ્રોહી બનીને મદદ કરવા તૈયાર થયો.

જે દિવસે વાયદો હતો, તે દિવસે જાપાની સેનાપતિએ તેની પત્નીને સર્વ હકીકત થી વાકેફ કરી, અને કહ્યું કે રશિયાને મદદ કરવાથી પોતે હાલના કરતાં વધારે સુખી થશે. તેની સ્ત્રી આ વાત સાંભળી ખુશી થવાને બદલે તેનો પતિ આવો દેશ દ્રોહી હોવા બદલ દુઃખી થઇ. દેશને ગુલામ બનાવી તે મોટા ઉમરાવની પત્ની બનવા કે મોજ મજાહ કરવા નહોતી ઇચ્છતી. તેને હૃદયે નરી દેશદાઝ હતી. તેણે તેનાં પતિને તેમ ન કરવા ખૂબ સમજાવ્યો, પણ તેણે ઉંચી પદવી મેળવવાના લોભે તેની સ્ત્રીને હસી કાઢી તેની વાત ન ગણકારી.

જ્યારે બીજા દિવસે જાપાની લશ્કર ભોજન કરી રહ્યું હતું, ત્યારે શસ્ત્ર સુસજ્જ જાપાની સેનાપતિ છૂપી રીતે દરવાજો ખોલી રશિયાના સિપાઇઓની છાવણીમાં ગયો ત્યાંથી તે સિપાઇઓને લઈ જાપાન ભણી ચાલ્યો.

પતિના ગયા બાદ જાપાની સેનાપતિની સ્ત્રી વિચારમાં પડી કે, "હવે શું કરવું? જો ચૂપ રહીશ તો જાપાન દેશ ઘડીના છઠ્ઠા ભાગમાં ગુલામ થઇ જશે. છેવટે તેણે નિશ્ચય કર્યો કે, પતિના પ્રાણથી પણ દેશની આઝાદી અમુલ્ય છે. માટે દેશને ગુલામ તો નજ થવા દેવા જોઇએ." આમ વિચારી તે સ્ત્રીએ જોસથી ભયનો ઘંટ વગાડયો. ભયનો ઘંટ સાંભળી જાપાનના સિપાઇઓ જમવાનું છોડી હથિયાર લઈને તૈયાર થઇ ગયા.

ટુંક સમયમાં જાપાની સેનાપતિ રશિયાના સિપાઇઓ સાથે જાપાન આવી પહોંચ્યો. તે તો જાપાની લશ્કરને એકદમ એક ખબર પડી ગઇ હોવાથી આભોજ બની ગયો. ત્યાં તો જાપાની સિપાઇઓ બંદુકો વડે દુશ્મનો પર ગોળીઓ છોડવા લાગ્યા. પહેલીજ ગોળીનો ભોગ જાપાની સેનાપતિ બન્યો. વાહ કુદરત!

આ રીતે જાપાનની એક વીરાંગનાએ પોતાના પ્રાણની પણ દરકાર કર્યા વગર પોતાની માતૃભૂમિને ગુલામ થતી અટકાવી જાપાનની ભૂમિને ઉજ્વળ બનાવી.

રાઠોડ ચંદુલાલ રાયચંદ

બાલકુમાર હરિફાઇ.

જાન્યુઆરી ૧૯૫૦ના અંકમાં જે હરીફાઇ આપવામાં આવી હતી તેનો ઉકેલ નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યો છે હવે નવી હરીફાઇ આપવાની નથી.

ખરા જવાબો.

(૧) ઘેર, ૧, ૩, ૯, ૨૭,
(૨) શહેર: કાનપુર
(૩) એશું? કમળનું ફૂલ.
(૪) ગવર્નરોનાં નામ.

સર મહારાજસિંહ, શ્રીકૃષ્ણકુમારસિંહજી શ્રી માધવરાવ એસ અણે, શ્રી પ્રકાશ શ્રી સર હોમી મોદી, શ્રી મંગળદાસ પકવાસા

(૫) મોટા કોણ કોણ છે?

પર્વત—હિમાલય
સાગર—પેસિફિક
ધોધ—નયાગરા
નદી—મીસીસીપી
દિવાલ—ચિનની દિવાલ

હરિફાઇમાં ભાગ લેનારાઓ

૧ ચંદ્રકાન્ત શંકરલાલ પટેલ — ખરા
૨ કુમારી લાભુબહેન ધર્મદાસ — ,,
૩ ,, પ્રવીણાબેન મણીભાઈ—૧ ભુલ
૪ મધુમતિ દોલતરાય દેસાઇ ,,
૫ પ્રમોદ ડી દેસાઇ ,,
૬ પ્રવીણકુમાર ફકીરભાઇ ,,
૭ અરવિંદભાઇ બાબલાલભાઈ ,,

બાકીના બીજા વધારે ભુલે વાળા છે તદ્દન ખરાવાળાને અંજન ચોપડી તા. ૧૫મી પછી મોકલી આપવામા આવશે

મીઠું

(૧) મીઠું ચાના ડઘ કાઢી નાખે છે
(૨) મીઠું દાંતને સ્વચ્છ અને રોગ રહિત બનાવે છે.
(૩) મીઠાના કોગળા કરવાથી સુઝી ગયેલું ગળું મટે છે. અને બેસી ગયેલો ઘાટો ઉઘડે છે
(૪) દાંત પડી ગયા પછી જો લોહી નીકળતું હોય તો મીઠાના કોગળા કરવા થી તે બંધ થાય છે
(૫) મીઠાનું આછું પાણી આંખે છાંટવાથી દુખતી આંખો મટી જાય છે
(૬) મીઠાના પાણીના શેકથી ના અપવા દુખાવો મટે છે
(૭) રેશમી રૂમાલ વગેરે મીઠાના પાણી થી ધોવાથી વધારે સારા ધોવાય છે
(૮) મીઠું ખેતરમા ખાતર તરીકે બહુ ઉપયોગી થાય છે
(૯) ગંદકી અટકાવવામા મીઠનો ખાસ ઉપયોગ થાય છે
(૧૦) કવટીમા લોહી પડતું હોય તો મીઠાનું પાણી પીવાથી મટે છે
(૧૧) મીઠુ શરીરના હાડકા બનાવવામાં બહુ કામનું છે તેનાથી હાડકા મજબુત બને છે

બાબુલાલ ઠક્કર.

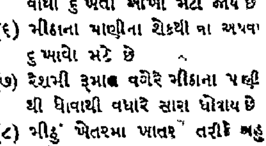

પ્રકાશક,—ચંદ્રકાન્ત જીવનલાલ મહેતા "શ્રીબોધ" કાર્યાલય પીરમશા રોડ—અમદાવાદ
મુદ્રક —ચંદ્રકાન્ત જીવનલાલ મહેતા લોટસ પ્રિન્ટરી, પીરમશા રોડ,—અમદાવાદ

સ્ત્રીબોધ

વર્ષ ૯૪ :
મે ૧૯૫૦
છુટક નકલ ૨ આના.

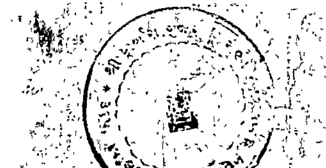

સંગીતના શોખમાં

"ભગવાન સોમનાથ"

[હિન્દુસ્તાનની પૂણ્ય ભૂમિના બે ભાગલા પડવાના નક્કી થયા ત્યારે લાહોરની પૂણ્ય ભૂમિ કમ નસીબે પાકીસ્તાનના ભાગમાં ગઈ.

રેડીઓમાં સમાચાર ઉતર્યા કે લાહોર પાકિસ્તાનમાં જશે એ દિવસે તે શહેરમાં ખૂનખાર કોમી યુદ્ધ થયું.

અમૃતસર જતી શરણાર્થી ટ્રેનમાં બેસી રહ્યા અને બીજા ગયાં, પરંતુ ગાડી થોડેક દૂર ૮ પહોંચ્યા પછી પાકીસ્તાનીઓએ ગાડી રોકી, તેમાં બેઠેલાની કતલ કરવામાં આવી; લુંટફાટ, અપહરણ. ગયેલાનું શું? માટે અંદર વાંચો.]

આ અંકનું વાચન

હિંદ-પાકીસ્તાનના પ્રશ્નો ચર્ચતી આધુનિક વાર્તા "ભગવાન સોમનાથ" વાંચો. રવિન્દ્રનાથ ટાગોરની આદુ વાર્તા "પીંખાયેલો માળો" કટાક્ષ ગીત "રેશન મંદીર" "ભાભી" (દીયર ભોજાઇની પ્રધાન નવલિકા), "મહાદેવી એલીઝાબેથ" (જીવન ચરિત્ર) "કુંદન અને ચાંદલો" (થતાં લગ્નને ક્રાંતિકારી રૂપ આપતી નવલકથા) અને બીજું ઘણું. ટાગોર બાળકુમારમાં: કેશઃ જલંધરની ...સિક વાર્તા, વિક્રમરાજાની વાર્તા લેખપર મેખ વગેરે.

– મુંબઇ ઇલાકાના અને વેસ્ટર્ન ઇન્ડીઆ સ્ટેટસ એજન્સીના –
કેળવણી ખાતાએ પ્રાથમિક શાળાઓ માટે આ "અંકગણિત" ટેક્ષ્ટબુક
તરીકે ચલાવવા માટે મંજુર કરેલું છે

નવા સુધારેલા અભ્યાસક્રમ પ્રમાણે.

અંકગણિતનાં મુળતત્વો

* દેશીનામું અને ભૂમિતિ વિભાગ સાથે: ધોરણ ૧ થી ચોથા સુધી *

અંકગણિતનાં મૂળતત્વો	અંકગણિતનાં મૂળતત્વો	અંકગણિતનાં મૂળતત્વો
ભાગ ૧ લો	ભાગ ૨ જો	ભાગ ૩ જો
ધોરણ પહેલા ને બીજા માટે	ધોરણ ત્રીજા માટે	ધોરણ ચોથા માટે
કીંમત:– આ ૮ ના	કીંમત:– આ ૭ ના	કીંમત – રૂ. ૦–૭–૦

બનાવનાર–સ્વ. લાલશંકર ઉમિયાશંકર ત્રવાડી.

આ અંકગણિતની વિશિષ્ટતા

૫૯ મી આવૃતિ હમણાંજ છપાઇ બહાર પડી છે.

જે ગણિત માટે સેંકડો પ્રોફેસરો, શિક્ષકો અને લાખોની સંખ્યામાં વિદ્યાર્થીઓનો સંપૂર્ણ સહમત છે

શિક્ષકોને ફરજિઆત માનવું પડે છે કે આ ગણિત સર્વોપરિ રાજા છે.

મુંબઈ ઇલાકાના મોટા શહેરોમાં જાણીતા તમામ બુકસેલરોને ત્યાંથી મળી શકશે.

જીવનલાલ અમરશી મહેતા: પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

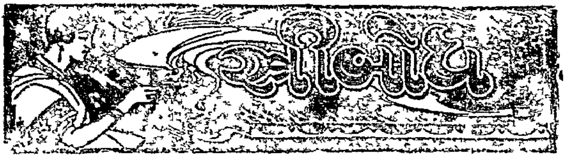

વર્ષ ૯૪ * મે ૧૯૫૦ * અંક પંચમો

બેની નિરાશ શેને?—

(મંદાક્રાંતા)

બેની તું હાં કર ધરી શિરે કેમ નિશ્વાસ નાખે?
લાવે ઓછું નિશદિન દિલે શું છુપાવી તું રાખે?
શાને કાજે તુજ નયનમાં હાસ્યક્રીડા થતી ના?
અદ્રિ જેવાં અડગ દુ:ખડાં કાળજે તુજ શેનાં?
મુખાકૃતિ હરનિશ રહે તુજ વિષાદ ઘેરી.. .
લાગે છે જે તુજ દિલમહી છે હતાશા અનેરી?

તું શું માને—નવજગતના સર્જને તુજ ફાળો
છે ના એવું? – સુભગ ભગિનિ અંતરે જે વિચારી
એવું છે ના કદીય પણ જે આપતી હો ન ફાળો
તો વિકાસે અખિલ જગના બાંધી હોત ન પાળો?
ને અંધારા ઉતરી જગને આવરી લેત યે ના?
ભેદાવાવને વિકટ પડળો ઋમિયાં હોત જેના.
યુગે યુગે ઉગી નીકળતા જે પ્રતાપી પુરૂષો
તે સુમાતૃપદ સફળતાની પ્રતીતિ નથી કે?

—દારક

કંગન અને ચાંદલો

(વિધવા લગ્નને ક્રાંતિકારી રૂપ આપતી નવલિકા)

લેખક:—ઇન્દ્રવદન નરોત્તમ દેસાઇ.

સ્ટેશનેથી શહેરમાં જતા બે ગેરીઓ આવતી હતી એ બે ગેરીથી ચારપાંચ મકાનો આગળ પડી જતાં હતાં. તેમાંના એક ઓટના પર એક આધેડ વયનો પુરૂષ દાતણ કરતો બેઠો હતો.

સૂર્ય હમણાંજ ઉગ્યો હતો. રસ્તા પરથી માણસો આવજા કરતા હતા, બે ચાર કુતરા ગલીએ ચઢી પુછડી પટપટાવતા દોડાદોડ કરતાં હતાં એવામાં એક યુવાન હાથમાં કપડાંની થેલી પકડી તે ઓટલા તરફ આવતો દેખાયો. આધેડવયનો પુરૂષ દાતણનો કુચો દાંત ઉપર ઘસતો હતો. મોમાં ગરેલા કુચાને આગડી ફેંકતા જતાં. આવતા યુવાનના પગ ઉપર કુચો સહેજ પડતાં રહી ગયો, ને ચંચલના ઝટકઝાટમાં અટવાઈ ગયો, જેમ જીવનના વાવાઝોડામાં ને સંસારના ઝંઝાવાતમાં માનવી અટવાઇ જાય છે તેમ.

"હાકોરદાસ વકીલનું આજ મકાન કે?" આવનાર યુવાને ઓટલા પર બેઠેલા ગૃહસ્થને પુછ્યું.

"હા. હા, હુંજ હાકોરલાલ વકીલ," કંઈક ગર્વથી માથું ઉંચકતા. હાથમાં આવેલા દાતણને પકડી વકીલ બોલ્યા

"નમસ્તે," યુવાને નમસ્કાર કર્યાં, 'મને ઓળખ્યો? હું મનહરગાવનો સુરેન્દ્ર."

"હા, હા, આવો આવો ભાઈ કેમ મનહરરાય તો મઝામાં છે ને?" વકીલે ઝટપટ કોગળા કરી મોઢું ધોતીએ લુછતાં પુછ્યું.

બન્ને ઘરમાં ગયા. ઘર પ્રાચીન અને અર્વાચીન બન્ને રીતે શણગારેલું હતું.

"કાન્તા! એક કપ ચાહ વધારે લાવજે, વકીલે ઘરમાં બુમ મારી.

કાન્તા ચાહના કપ લઈને આવી સુરેન્દ્ર કાન્તા તરફ દૃષ્ટિ કરી, તે વિધવા દેખાતી હતી, હાથમાં ફક્ત બે સોનાની બંગડી હતી, કપાળે ચાંદલો નહોતો કે બીજા કોઇ શણગાર નહોતા, તેની કાન્તિ ફીક્કી હતી, છતાં જરા સુન્દરછટા—રહી સહી છાંટ દૃષ્ટિગોચર થતી હતી.

"આ ભાઇ, મનહરરાય કાકાના સુરેન્દ્ર ભાઈ આપણે ત્યાં આજથી રહેવાના છે હ" વકીલે પુત્રીને કહ્યું, "વાર" કાન્તા નિચી દૃષ્ટિ ઢાળી પાછી ફરી.

સુરેન્દ્ર ગામડાનો રહીશ હતો. તેણે વકીલાતનો અભ્યાસ કર્યો હતો, છતાં તેને વકીલાતનું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન નહોતું. તેના પિતા મનહરરાયના એક જુના મિત્ર હાકોરલાલ શહેરમાં વકીલાત કરતા હતા, વકીલ તરીકેના પ્રત્યક્ષ અનુભવ માટે સુરેન્દ્રને હાકોરલાલના હાથ નિચે શીખવા તેના પિતાએ મોકલ્યો હતો હાકોરલાલે પોતાને કંઈક સહાય મળે તે એ હેતુથી સુરેન્દ્રને પોતાને ત્યાં રાખી અનુભવ આપવા હા પાડી હતી, તેથી સુરેન્દ્ર આવ્યો હતો

આજે રવિવાર હતો, એટલે જમી પરવારી હાકોરદાસ સુરેન્દ્ર જોડે ગપ્પાં મારતા બેઠા

હતા ઠાકોરરામ બોલવામા ચાલાક હતા વળી સમાજસુધારક પણ હતા જેમ આજના બધા વકીલ હોય છે તેમ

"કાકીને ગુજરી ગયે કેટલો વખત થયો?" એકાએક સુરેન્દ્ર ડીયએ અટકાની વકીલને પુછ્યુ.

"સાત મહિના થયા" મુખપર પણ વિષાદ લાવી બોલ્યા, "આ નાના નાના બાળકો, આ વિધવા દીકરી છે તો ઠીક છ નહિ તો તેમનુ શુ થાય?"

સુરેન્દ્રને બાળકોની ગતાગત ન્હોતી તે મનમાંજ હસ્યો ને મનમાજ બોલ્યો, "તો આટલી મોટી વણઝાર પ્રગટાવીજ શા માટે?"

આઝાદીનું ગીત (ગેય)

આઝાદીનું ગીત

તમે સૌ ગાઓ એકજ ગીત
પરસ્પર રાખો સરને પ્રીત
પ્રભુના બાળ બની સહુ ગીત
તમે સહુ ગાઓ

ભારતમાના બાળ તમે છો
મૈયા કેરા લાલ તમે છો
ભારત રક્ષણ-પાળ તમે છો
ગાઓ એકજ ગીત
તમે સહુ ગાઓ

જીવનના ઉદ્ગાર તમે છો
ભારતનો ઉધ્ધાર તમે છો
મૈયા તારણ હાર તમે છો
ગાઓ એકજ ગીત
તમે સહુ ગાઓ

માનવી અર્ધ મૂર્ખ હશે? તે જાણતો નથી કે વધુ પડતા બાળકોથી તે પોતે, બાળકની માતા તથા તે બાળકો પણ દુખી થાય છે? વધુ પડતા બાળકો ઉત્પન્ન કરી જગત આર્થિક સંકડામણમા એટલું બધુ મુંઝાઇ ગયુ છે કે તે શુ કરે છે તેનુ પણ તેને ભાન નથી

"એ એ એ, બાપુ! બેન મને મારે છે" એક ચાર વર્ષનુ બાળક રડતુ રડતુ વકીલ પાસે ફરીઆદે આવ્યુ. સુરેન્દ્રની વિચારમાળા અટકી તેણે બાળક તરફ જોયુ બાળકના પિતા તરફ જોયુ. તે ફરીથી મનમા હસ્યો.

ઠાકોરદાસ વકીલ બે વખત પરણેલા અને બે વખત વિધુર થયેલા એમને મગજ સ્વરૂપ કે હિમાલય સ્વરૂપ કહેનાર કોઇ ન્હોતુ. કેમકે પહેલી પત્ની એમને પ્રતિષ્ઠા પર મળેલી, ને તેમનાથી તેમને કાન્તા નામની એક પુત્રી હતી બીજી પત્ની તેમની વકીલાતની બાદશાહી પર-ધમધોકાર ચાલતી પ્રેક્ટીસ પર મળી હતી, તેનાથી તેમને ત્રણ પુત્રો ને બે પુત્રી હતી બાળકો નાના હતા, એ તો ઠીક પણ જો એ બાળકો સાચવનાર પુત્રી વિધવા ન થઇ હોત તો તુરતજ તેમણે ત્રીજુ લગ્ન કરી નાખ્યુ હોત દીનમાં તો એવી ઇચ્છા હતીજ કોઇ આ ઉમ્મરે ના ન પાડશે. પણ હજુ સુધી કોઇ દીકરીનો એવો બેવકુફ-કે બેવકુફ બાપ તેમની પાસે આવ્યો ન્હોતો તેમને હજુ આશા હતી કે જરૂર તેઓ ત્રીજી વખત પણ નારીએર પકડવાનુ સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત કરશેજ

"જા રડ છે કમ?" પછી ગમેતી દાઢ વાળા ડાચામાથી વકીલ બોલ્યા

"મને બ્હેન મારે છે મા- પેઠ નડુંએ

"જાન્યુઆરીથી શરૂ થએલી અને આગળ વધતી સ્વ. રવિન્દ્રનાથ ટાગોર-ની સામાજિક નવલકથા

પીંખાએલો માળો

(અનુ: શ્રી ભોગીલાલ મ. ખત્રી.)

પ્રકરણ ચોથું.

વાંચક વર્ગ તરફથી માન મળતાં અમલની છાતી ફૂલતી જતી હતી, કારણ કે એને લાગ્યું હતું કે એક સારા લેખક તરીકે એની ગણના થવા લાગી હતી. એને પોતાને જાણે કે પાકો વિશ્વાસ બેસી ગયો હતો કે એ એક પ્રથમ પંક્તિનો સિદ્ધહસ્ત લેખક છે. પહેલાં તો એક વિદ્યાર્થી જે રીતે સાદાઈથી રહે તેવી રીતે સાદાઈથી રહેતો હતો. પરન્તુ હવે તો સમાજની એક ગણના પાત્ર વ્યક્તિની માફક ઠાઠમાઠથી રહેવા લાગ્યો છે કોઈકોઈ વાર એ સાહિત્યની સભાઓમા હાજરી આપી સાહિત્ય વિષયક પોતાના વિચારો જણાવતો. છાપાના તંત્રીઓ એના લેખો લેવાને માટે એના ઘેર ધક્કા ખાતા. ખુદ તંત્રી પણ તેને અમુક પ્રસંગે આમંત્રણ આપીને બોલાવતો. અમુક સભાનું પદ સ્વીકારવાને પણ એને હવે આગ્રહ કરવામા આવતો હતો એની પ્રતિષ્ઠામાં વધારો થયેલો જોઈને ભૂપતિના ઘરના નોકરો ચાકરો તથા અન્ય સર્વ સંબંધીઓ પણ એને પહેલા કરતાં વધારે સન્માન આપતા શીખ્યા હતા

મંદાકિની આજ સુધી અમલને એક સામાન્ય બુદ્ધીહીન માણસ સમજતી હતી. અમલ અને ચારૂ બંને ભેગે હસે, વાતો કરે આનંદ તો તોફાન મસ્તી કરે એમાં તેને એમની બાલિશતા જણાતી હતી, અને તેથી તેમની એવી ધીંગામસ્તી તરફ ખાસ ધ્યાન આપતી નહતી. પાન બનાવવાનું અને બીજું પરચુરણ કામકાજ એ કરતી હુકમા એ બંને કરતાં પોતે શ્રેષ્ઠ છે એમ પોતાના મનમાં માનતી હતી.

અમલને પાન ખાવાનો ઘણો શોખ હતો. જ્યારે જુઓ ત્યારે એના મોંમા પાન તો હોય જ. પાન બનાવવાનું કામ મંદાને સોંપેલુ હતુ. અમલ બહાર જઈ પાન ખાઈ આવે ને પૈસાનો નાહકનો દુર્વ્યય કરે એ મંદાથી સહન થતું નહોતું. કોઈ કોઈ વાર તો મંદા અમલ ઉપર ગુસ્સે પણ થતી.

અમલ અને ચારૂ બન્ને જણા કોઈને કોઈરીતે મંદાના પાનનો ડબ્બો એની જાણ બહાર સાફ કરી નાંખતાં હતા. આ તેમનો દરરોજનો જાણે નિયમ થઈ ગયો હતો. આવી રીતે ચોરી કરીને પાન ખાઈ જવાની આ બંન્ને શોખીન ચોરોની રીત મંદાને સ્હેજ પણ ગમતી નહોતી.

ખરી વાત જુદી હતી કોઈપણ પૈસાદાર માણસને ત્યા રહેતી એક આશ્રિત વ્યક્તિ, ત્યાંને ત્યાંજ રહેતી. બીજી આશ્રિત વ્યક્તિ તરફ સારો વર્તાવ રાખવાનુ કોઈ દિવસ પણ શીખતી નથી. એકમેકથી તેઓ અતડા રહેવામા જ પોતાનુ કલ્યાણ માની લે છે. અમલ અહિં રહેલો હોવાથી મંદાને આ ઘરમાં જે કંઈ વધારાનુ વૈતરૂં કરવુ પડતુ, તેથી એને મનમાં ખોટું લાગતુ હતુ ચારૂ અમલનો પક્ષ લેતી હતી એટલે મંદા મોંઢા મોઢ તો કંઈ બોલી શકે તેમ નહોતી, છતા અમલના હુકમનો અનાદર કરવાની તો હિંમત કરતી હતી. પ્રસંગ મળે ઘરના નોકર ચાકરોની સમક્ષ અમલના નામ વચમા લાગે તેટલે

લાવીને તેના સંબંધી બેચાર કડવા વેણ સંભળાવવાનું એ ચૂકતી નહિ. ઘરના નોકર ચાકરો મંદાને આ કાર્યમાં મદદ પણ કરતા હતાં.

પરંતુ અમલની કીર્તિ વધુને વધુ પ્રકાશમાં આવતી ગઈ અને ઘરના તેમજ બહારના લોકો એની પ્રસંશા કરવા લાગ્યા ત્યારે મંદા વિચારમાં પડી ગઈ. એને લાગવા માંડ્યું કે અમલ એ પહેલાંનો અમલ નથી રહ્યો. હવે એનો સંકોચનો સ્વભાવ બીલકુલ નષ્ટ થઈ ગયો છે. બીજા લોકોના હુકમનો અનાદર કરવાનો અધિકાર એના હાથમાં આવી ગયો છે. જે માણસ સમાજમાં પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરે છે અને કોઈથી ડર્યા સિવાય પોતાના મતનો ખુલ્લી રીતે પ્રચાર કરે છે; ઉપરાંત એને માટે જેણે એક નિશ્ચિત અધિકાર મેળવી લીધેલો હોય છે એવા સમર્થ પુરૂષ સહજમાં જ ગમે તે સ્ત્રીની નજર પોતાની તરફ ખેંચી શકે છે.

મંદાએ જ્યારે જોયું કે અમલની ચારે તરફ બોલબાલા થઈ રહી છે ત્યારે એણે સમય પારખી અમલના ઉન્નત થએલા મસ્તક તરફ પહેલ વહેલી નજર ફેરવી. અમલના તરૂણ મુખમંડળ ઉપર નૂતન ગૌરવના ગર્વની જે ઉજ્જવળ ચમક શોભી રહી હતી, તે ચમકે મંદાની આંખમાં મોહ જેવું કંઈક પેદા કર્યું. મંદાએ અત્યારે અમલને નવા સ્વરૂપે નીહાળ્યો.

હવે એને પાન ચોરી લેવાની જરૂરત રહી નહિ. અમલ સમાજમાં પ્રસિદ્ધ થવાથી ચારૂને એક વધુ નુકશાન થયું. પાન ચોરવાના કામમાં જે એક કૌતુકનું બંધન રહેલું હતું તે આથી કરીને તૂટી ગયું. હવે તો તૈયાર કરેલાં પાનનાં બીડાં આપો આપ અમલની પાસે સમયસર આવી જતાં હતાં. હવે એને પાનનો અભાવ નહોતો રહ્યો.

અત્યાર સુધી તો એવું બનતું કે ચારૂ અને અમલ જાત જાતની તરકીબો કરીને મંદાકિનીને દૂર રાખવામાં તેમને આનંદ આવતો હતો. પરન્તુ હવે તેમાં ધીમે ધીમે વિક્ષેપ પડવા લાગ્યો. કારણ કે અમલને મંદાથી દૂર રાખવાનું કામ દહાડે દહાડે મુશ્કેલ બનતું હતું. ચારૂ એકલી જ અમલની સાથીદાર છે એવું અમલના મનમાં ભુત ભરાએલું જોઈને મંદાને ઘણીવાર દિલગીરી થતી હતી. જે મંદા અમલનું કામ કરવાનું તો બાજુએ રહ્યું પણ એની વિનંતિનો પણ અનાદર કરતી હતી, એજ મંદા આજે એનો પડ્યો બોલ ઝીલાવવા ખડે પગે તૈયાર થઈ ગઈ હતી. પહેલા એનો જેટલો અનાદર કર્યો હતો તેનાથી વધુ પ્રમાણમાં હવે તેનો આદર સત્કાર કરવા લાગી હતી. હવે તો અમલ અને ચારૂ જ્યારે જ્યારે અને જ્યાં જ્યાં સાથે હોય ત્યાં કોઈનું કોઈ બહાનું કાઢીને તે એ બન્નેની વચમાં મહેમાની માફક આવીને ખડી થઈ જતી હતી. પરિણામે મંદાનું આ પરિવર્તન શી રીતે અને શા માટે થયું? તેનો ક્યાસ પણ એ બે લોકો એકાન્તમાં બેસીને મેળવી શકતાં નહોતા. એને દૂર કાઢવાનું મુશ્કેલ હતું એટલે પછી એની મજાક અગર તો ઠેકડી કરવાનું તો ચારૂને માટે લગભગ અશક્ય જેવું બની ગયું હતું.

અત્રે એ કહેવાની જરૂર તો નથી કે મંદા વધુ બોલાવે આવી ચઢે એ ચારૂને જેટલું ખરાબ લાગતું-દુઃખતું તેટલું અમલને નહોતું લાગતું. પોતાનાથી વિમુખ બનેલી એક સ્ત્રીનું દિલ ધીમે ધીમે પોતાની તરફ ખેંચાએ રહ્યું છે એ જોઈને અમલ મનમાં ઘણો ખુશ થતો હતો.

પરન્તુ ચારુ જ્યારે મદાને પોતાના તરફ આવતી દુરથી દેખતી ત્યારે તરતજ એ ટાતર જરે અમલને કંઇ શીને ધીમેથી બોલતી "જુઓ પેલી આવે છે" ચારુને ખોટુ ન લાગે એ માટે એ ટાપરી પૂરવા કહેતો "હાં એ તો જાણે હમણાથી આપણી પછવાડે જ પડેલી લાગે છે !"

સમાજની સારી નરસી વાતો તરફ ધ્યાન રાખવુ નહિ તથા તેમના પ્રતિ અસહિષ્ણુતા કેળવવી એવો પ્રથમથીજ ચારુ અને અમલ બન્નેનો એક સામાન્ય નિયમ બની ગયો હતો તો પછી અત્યારે એ નિયમનુ એકદમ ઉલ્લંઘન કેવીરીતે કરી શકે?

મદાકિની જ્યારે તેમની તેમની પાસે આવી પહોંચે ત્યારે અમલ ઉપર ઉપરની સુકી સુજનતા દાખવવાને માટે કહેતો કહો મદા ભાભી, આજે તો તમારો પાનનો ડબ્બો કેમ હતોને?

મદા જવાબ વાળતી તમારે જ્યારે જોઇએ ત્યારે તમને પાન મળતા હોયતો પછી ચોરી કે લુટ કરવાની તમને તો શુ, કોઇનેયે શી જરૂર પડે?

અમલ કહેતો પરન્તુ ગુપ્ત ચોરી કરવામાં જે આનંદ રહેલો છે તે ખરુ કહુ તો ભાભી માગવામા નથી રહ્યો

મદા વાત બદલીને કહેતી 'તમો અત્યારે શું વાંચી રહ્યા હતા? વાંચોને ભાઇ, વાંચવાનુ બંધ શા માટે કર્યો છો? મને પણ સાંભળવુ પસંદ છે '

મદાકિનીને વાચવા લખવા તરફ પ્રીતિ હોય એવુ અત્યાર અગાઉ કોઇ દિવસ જોયા મા આવેલુ નહિ અને પોતે સર્વજ્ઞ હોવાનો દાવો કરીને પોતાની પ્રસિદ્ધિ થાય તેવુ ઇચ્છતી પણ નહી, પરન્તુ સંસ્કૃત કહેવતમાં કહ્યું છે તેમ "કાલોહિ બલવત્તા" (કાળ એજ મોટું બળ છે)

અરસિક મદાની સમક્ષ અમલ પોતાના લેખો વાંચે એ ચારુને બીલકુલ ગમતી વાત નહોતી જ્યારે અમલની એવી ઇચ્છા હતી કે મદા પણ પોતાના લેખો સાંભળે અને એની પ્રસંશા કરે.

ચારુએ કહ્યુ "મદા અમલ બંકિમબાબુના કૃષ્ણકાન્તના વીલની વિવેચના લખી લાવ્યો છે તે તુ સમજી શકીશ ખરી?"

મદા કહેતી "હુ અભણ અને મુરખ છુ, તેથી શુ થયુ? હુ ધ્યાન દઇને સાંભળુ, છતાં બીલકુલ સમજી શકુ નહિ એવી તો અજ્ઞાની કે મુર્ખ નથી"

એક દિવસની આ વાત છે. ચારુ અને મદા બન્ને ચોપાટ બેસી રમવા હતા એ વખતે અમલ બગલમા લેખના કાગળો લઇને ત્યાં ગયેલો એ લેખ ચારુને વાંચી સંભળાવવા માટે ઘણો અધીરો થઇ રહ્યો હતો, પરન્તુ ચારુ અને મદાની રમત ઘણો વખત થયો છતાં બંધ પડી નહિ, તેથી તે ઘણો નારાજ થઇ ગયો એનાથી રહેવાયું નહિ એટલે છેવટે એ બેસી ઉઠ્યો તો તમે તમારે રમો જાઓ ભલી હું જરા અખિલબાબુ પાસે જઇને મારો લેખ વંચાવી આવુ

અમલ જ્યાં ઉભો થાય છે ત્યાંજ ચારુએ એનુ પાટલુન પકડીને કહ્યું, બેસોને ક્યાં જાવ છો?

એ પછી થોડીજવારમા ચારુએ બાજી હારી જઇને રમત પુરી કરી નાખી

મદાએ એ વખતે હારીને જરે બન્ને સાંભળે એવી રીતે કહેવુ મને લાગે છે કે

હવે તમારું વાંચવા, લખવાનું શરૂ થશે. એટલે હું હવે અહીંથી જાઉં એજ સારું છે."

ચારૂએ શિષ્ટતાની ખાતર કહેલું એમ કેમબોલો છો! તું પણ બેસીને સાંભળી શકે છે.

મંદાએ જવાબ વાળેલો નારે બ્હેન, હું તમારા આ વાંચવા લખવાની કળાને પૂરેપુરી સમજી શકતી નથી. મનેતો અત્યારે ઉંઘ આવે છે. એટલું કહીને હસમુખે ગમત બંધ થઇ જવાથી ચારૂ અને અમલ પર મનમાં ગુસ્સે થતી એ ત્યાંથી ચાલી ગયેલી.

એજ મંદાકિની આજે કૃષ્ણકાન્તના લેખ ની સમાલોચના સાંભળવાને માટે આજે ઉત્સાહની આવી ગઇ છે. અમલે કહ્યું ઠીક મંદા ભાભી તમે આજે મારો લેખ સાંભળશો તે ઘણા હર્ષની વાત છે. એમ કહીને લેખના કાગળો ખોલીને એણે વાંચવાનું શરૂ કર્યું. લેખના પ્રારંભમાં જ એણે ભુમિકા રચવાને માટે બેચાર રસના છાંટણાં છાંટયા હતા, પરન્તુ એટલા ભાગને છોડી દઇને એકલી સમાલોચનાનો ભાગ વાંચવાને એનો જીવ ચાલ્યો નહિ.

જ્યારે ચારૂને લાગ્યું કે અમલની ઇચ્છા મંદાને પણ પોતાનો લેખ સંભળાવવાનો છે ત્યારે તે ઘણી હતાશ બની ગઇ. અમલ વાંચવાનું શરૂ કરે એ પહેલાંજ તે ઉભી થઇ બોલી અમલ તમે કાલે અમારા પુસ્તકાલયમાંથી કેટલાક જુના માસિકો તમે વાંચવાને માટે લાવવા જવાનું કહ્યું હતું તો પછી એ આપણે લેવાને જવું નથી.

અમલે કહ્યું એ તો મેં કાલે લાવવાનું કહ્યું હતું આજે નહિ. ના તમે આજેજ લાવવાનું કહ્યું હતું વખતે તમારી ભુલ થતી હશે.

"હું ભુલતોજ નથી તમે કહ્યું હતું કે" એને બોલતો અટકાવીને ચારૂએ કહ્યું "ઠીક ભાઇ, તમારે લાવવાની ઇચ્છા ના હોય તો ના લાવજો. પરેશને બોલાવીને તેની પાસે મંગાવી લઇશ પછી. છે કંઇ!" એટલું બોલીને ચારૂએ ત્યાંથી ચાલવા માંડયું.

અમલ સમજી ગયો કે મામલો બીચકતો જાય છે, પરન્તુ એની સ્થિતિ અત્યારે સુડી વચ્ચે સોપારી જેવી થઇ ગઇ હતી. ન તો એ વાંચવાનું બંધ કરી શકતો હતો કે નતો એ ચારૂને જતી રોકી શકતો હતો. મંદા ચારૂનો ભાવ સમજી ગઇ. ચારૂ પ્રતે એનું મન એકજ પળમાં ઇર્ષ્યાગ્નિથી જલી ઉઠયું. ચારૂના ગયા પછી ઉઠવું કે ત્યાં બેસી રહેવું એની દુવીધામાં અમલ ફસાઇ પડયો અને આમતેમ જોવા લાગ્યો. આ વખતે મંદાએ ક્ષીણ હાસ્ય કરીને કહ્યું, "જાઓ ભાઈ, ચારૂને મનાવો હવે એ તમારા ઉપર ગુસ્સે થઇ લાગે છે. અને એમાં જો તમે મને તમારો લેખ વાંચી સંભળાવશો તો વળી તમે વધારે મુશ્કેલીમાં મુકાઇ જશો."

આ સાંભળીને અમલ ત્યાંનો ત્યાંજ સ્તબ્ધ થઇ ગયો. હવે તો એનાથી ઉઠી શકાય તેમ પણ નહોતું. અમલે ચારૂ તરફ કંઇ ગુસ્સે થઇને કહ્યું "શા માટે? એમાં મને શેની મુશ્કેલી?" એમ કહીને એણે પોતાનો લેખ ઉપાડીને વાંચવાનું શરૂ કર્યું."

મંદાએ પોતાના બંન્ને હાથ વડે લેખના પાનાને ઢાંકી દેતાં કહ્યું "એની કંઇજ જરૂર નથી. ભાઇ જવા દોને, નથી વાંચવું." એમ કહીને એ પણ સજળ આંખે ત્યાંથી ઉઠીને બહાર ચાલી ગઇ.

(અપૂર્ણ)

રેશન મંદિર (કટાક્ષ)

(રાગ અચક મચક કા કર અલી)

ઘેલા અચશા પન્વારો કામ
ચાલો જઈએ દુકાને,
ઝોળી લો લેવા 'પંચ ભાગ'
રેશન મંદિરમાં જઈએ
ઝટપટ જમો 'બાબાના બાપ'
ચાલો જઈએ દુકાને,
ભગવાનના ભેળવાઈ જાય,
રેશન-મંદિરમાં જઈએ
ઘઉ ચોખા કળ-મજરી જુવાર,
ચાલો જઈએ દુકાને,
શીંના ઢોલમાના થેલાકાજ,
રેશન-મંદિરમાં જઈએ
હવે લીઓ આ હવાઈ જાય,
ચાલો જઈએ દુકાને,
કાગ્ઝુન-મુખ્યાજી ઠગતા દુકાના
રેશન-મંદિરમાં જઈએ
નોકરી કરો તગે આજ્વી ત્યા
ચાલો જઈએ દુકાને.
ભેળ લાગ્યા મારા શહેરમાં વાસ
રેશન-મંદિરમાં જઈએ

મૂળદેવ પંડ્યા.

*

રીસામણાં મનામણાં.

રાગ

વ્હેની! શાને રીસાઈ, માગ ઉગ્ને દુભાવતી?
ઉગ્ને દુભાવતી ઉરને દુભાવતી!
શુષ્ક ખરીત કુસુમ શું મ્લાન મુખ. શાને,
શાને રીસાઈ માગ ઉગ્ને દુભાવતી?
કેસુડાં શું નયન લાલ, રૂપીએ ભર્યું મુખ મ્લાન.
ઉર સરોવર તોળી પાળ શાને નયન અશ્રુધાર
વ્હેની! શાને રીસાઈ
ક્યાં ગયું એ મુગ્ધ રાગ લહરીશ વહતું ગાન,
નંત બની, મીઠું ગાન, શાને આજે શાન્ત શાન્ત
—વ્હેની! શાને રીસાઈ.
તુજ વિના ન અન્ય કોઈ, ભૂલ મારી હોય કોઈ!
માફ કરી એક વાર, હાસ, બોલ, મુખ ધોઈ
— વ્હેની શાને રીસાઈ

મો. અનસૂયા ભટ્ટ.

પ્રેયસીને

(આમો મારો એ ઢબ)
વારે ઘડીએ તું યે તે શું પૂછતી
હૈયું તારૂં કાંચ્યો શે મારા હરે?
નહેરાગણુને જઈ કાં ના પૂછતી
ગાણાયેલા ગીતો હરદમ શે લવે?
વાસું ઇન્દુ ળે હીચે જે પોયણી
પૂછે કાં ના અને સૌરભ શે દ્રવે?
અને મનેજ શું વારે ઘડીએ પૂછતી
હૈયું તારૂં હરદમ કાં હું ને હવે?
“ નૌ ”

મોટાભાઈ મેં એવો તે શું ગુનો કર્યો છે કે તમો મારા પર બીલકુલ પ્રેમ કરતાં નથી. જો તમોને મારી અડચણ લાગતી હોય તો હું મારી માતા પાસે જઈશ મારી માને મારી જરા પણ અડચણ લાગશે નહિ.

ભાભી

લેખીકા :
સૌ. સરલાબેન ધી. નાયક.

વિલાસ અને અશોક નામે બે ભાઈઓ હતા. વિલાસ નોકરી કરતો હતો. અશોક ભણતો હતો. લગભગ બે અઢી વરસ ઉપર તેમની માતા બિમારીને કારણે ગુજરી ગઈ હતી. બંને ભાઈઓ એક ઘરમાં સલાહ સંપથી રહેતા હતા. મોટાભાઈનો ઓફીસનો ટાઈમ સવારે સાત વાગ્યાથી સાંજે સાત વાગ્યા સુધી હતો. સાંજે સાત વાગે મોટાભાઈ ઓફીસના કામથી થાકીને ઘેર આવે, તે પહેલાં અશોક સ્કુલમાંથી આવી સ્ટવ પર ચહા નાસ્તો વિગેરે બનાવે. મોટાભાઈ આવે એટલે બંને ભાઈઓ સાથે બેસી ચહા નાસ્તો કરે. થોડી આમ તેમ વાતો કર્યા બાદ અશોક પગનું સર્વ કામકાજ પતાવી બીજા છોકરાઓ સાથે મેદાનમાં રમવા જાય. નિત્યક્રમ પ્રમાણે અશોક બે કલાક કસરત વિગેરે કરી ઘેર આવે ત્યારબાદ બંને ભાઈઓ સાથે ખાવા બેસે. ખાઈ રહ્યા બાદ અશોક બંનેને માટે પથારી વિગેરે કરે ત્યાર બાદ બંને ભાઈઓ આનંદથી વાતો કરે.

આવી રીતે બંને ભાઈઓ સલાહ સંપથી રહેતા હતા. અશોક ઘણોજ સમજુ હતો. તેથી મોટાભાઈને જરાપણ ત્રાસ પડવા દેતો નહિ. પોતે સારી રીતે અભ્યાસ કરી ઘરનું કામકાજ પણ આનંદથી કરતો.

હવે મોટાભાઈના વિવાહ થયા. એટલે અશોકના હરખનો પાર રહ્યો નહતો. તેને લાગતું કે ઘરમાં ભાભી આવશે એટલે પોતાને માની જરાપણ ખોટ જણાવા દેશે નહિ. તેને થતું કે પૂ. મોટાભાઈના લગ્નનો દિવસ જલદી જલદી આવે. ભાભી ઘરમાં આવે એટલે પોતાને ભાભી સાથે ખૂબ આનંદ કરવા મળશે. સાથે સાથે ઘરના કામનો બોજો પણ પોતાને માથેથી જતો રહેશે.

ભાભી આપણને તૈયાર ચા બનાવી આપશે. અને આપણે આનંદથી ભાભીની મશ્કરી કરીશું. અશોક આવા ઘણાં સુખ સ્વપ્નો સેવતો હતો.

થોડાજ સમયમાં મોટાભાઈનાં લગ્ન થયાં અને ભાભી ઘરમાં આવ્યાં. અશોક નિયમસર સ્કુલે જતો હતો. આજે તેને સ્કુલેથી આવતાં ખૂબ આનંદ થતો હતો. કારણ કે તેને લાગતું હતું કે આજે પૂ. ભાભીએ આપણે માટે ગરમા ગરમ ચા તથા નાસ્તો તૈયાર રાખ્યાં હશે અને હું જઈશ એટલે ભાભી મને ઘણાજ લાડથી કહેશે કે નાનાભાઈ ચા નાસ્તો તૈયાર છે. જલદી જલદી હાથ મોં ધોઈ નાખો. આવા વિચારમાં ને વિચારમાં અશોક ઘેર આવ્યો. ઘરમાં આવી જુએ છે તો કોઈજ દેખાયું નહિ એટલે અશોક માળ ઉપર ગયો, પરંતુ તે તરતજ પાછો ફર્યો કારણ કે પોતાના ભાઈ ભાભી એક પલંગ પર સાથે બેસી આનંદથી ચા નાસ્તો કરી રહ્યાં હતાં દિયરને આવવાનો અવાજ સાંભળી ભાભીએ કહ્યું અશોકભાઈ નીચે તપેલીમાં ચા છે, તે તમો માળાને પી લેજો.

અશોકને આવાકય સાંભળી ઘણીજ નવાઈ લાગી, તેની ભૂતકાળની સેવેલી સર્વ આશાઓ

આ એકજ વાક્યથી ધુળમાં મળી ગઈ. તે બિચારો વિલે મોંએ નીચે આવ્યો. તપેલીમાં ચા એકદમ ઠંડી બરફ સરખી થઈ ગઈ હતી. તેણે ચા ઢોળી નાંખી પછી કપ રકાબી તેમજ તપેલી સાફ કરી ઠીકઠાક ગોઠવી દીધી. આવા પહેલાજ બનાવથી અશોક ઘણોજ નારાજ થયો. તેના કોમળ હૃદયમાં સખત આઘાત લાગ્યો. છતાં તે મનમાં વિચાર કરતો રમવા ચાલી ગયો. ઘેરે આવતાં તેને થયું કે ઘેર ભાઇ ભાભી આપણી વાટ જોતા બેઠા હશે પરંતુ ઘેરે આવી જોયું તો તેઓ ખાઈને સુઇ ગયાં હતાં. અશોક બિચારો બે ટવા ચાલ્યા વિના ભૂખ્યોજ સુઇ ગયો. આ વખતે તેને પોતાની મા બહુજ યાદ આવી આખી રાત તેણે રોઇને કાઢી. સવારે રોજના ટાઇમ પ્રમાણે તે સ્કુલમાં ચાલી ગયો. બિચારાને બિચારામાં તેનું મન અભ્યાસમાં પણ લાગતું નહતું. સાંજે સ્કુલેથી ઘેરે આવ્યો ઘેરે આવી જોયું તો બારણાએ તાળુ મારેલુ દીઠું તેણે પાડોશી જઈ તપાસ કરી તો ખબર મળી કે પોતાના ભાઈ ભાભી સીનેમા જોવા ગયા છે. અશોક પાડોશી પાસેથી દુધ લાવ્યો અને જાતે ચા બનાવી પીધી તેના મનમાં અનેક જાતના વિચારો આવવા લાગ્યા

મોટાભાઇ પોતાને કદી કોઇ જગાએ લઇ જતા નહિ, અને આજે ભાભી સાથે સીનેમા જોવા ચાલી ગયા છે. એથી અશોકનુ મન બહુજ દુભાયુ તે પોતાની માતાને યાદ કરી ખુબ રોવા લાગ્યો પરંતુ આમ કરવાથી શું વળે? આખરે થાકીને ઉઠ્યો અને રસોડામાં જઇ વધ્યુ ઘટ્યુ ઠંડુ ખાવાનું પડ્યુ હતુ તે ખાધુ અને પછી રમવા ગયો રાતે આવી જોયું તો ભાઇ ભાભી સુઈ ગયા હતાં. અશોક બિચારો રાતે ખાધા વિના સુઇ ગયો. પરંતુ ભાભીના આંધળા પ્રેમમાં મોટાભાઇને પોતાના ભાઈની દરકાર કરવા માટે બીલકુલ ફુરસદ મળતી નહતી. પરંતુ આવા ઘણા બનાવોના કારણે અશોકના મગજ પર ભયંકર અસર થતી હતી તે ઘણીવાર ભાભીને વડીલ તરીકે તેમજ પોતાની માતા નહોવાથી માતૃસ્નેહથી પગે લાગવા જાય તો ભાભી ખુબ ગુસ્સો કરે અને કહે કે ભગવાનને પગે લાગો જેથી ભલું થશે, મને આવુ જરાપણ પસંદ નથી. બિચારો અશોક ભાભીના શબ્દબાણથી વિંધાઈ જતો. પરંતુ શું કરે? એક દિવસ અશોકને બધા ભાઈબંધો સાથે ગાર્ડનમાં ફરવા જવાનુ હતુ. અશોકે સાંજે પોતાનો વિચાર પોતાના ભાઇ ભાભીને જણાવ્યો હતો તેઓ કંઇજ બોલ્યા નહતાં, છતા પણ અશોકને આશા હતી કે પોતાની ભાભી જલદી ઊઠી પોતાને ખાવાનો ડબ્બો બનાવી આપશે. પરંતુ ભાભી કોઈ દિવસ સુર્ય ઉગ્યા પહેલાં ઊઠતાજ નહતાં. એટલે આજે પણ ક્યાંથી ઊઠે. અશોક બિચારો જલદી નાહી ધોઇ તૈયાર થયો. એટલામાં ભાભી જાગ્યા અને એકદમ ગુસ્સે થઈ ગયાં અશોકે કહ્યું ભાભી મે મારે માટે ચા બનાવી અને તમારે માટે પણ તૈયાર રાખી છે. એટલે ભાભીએ કહ્યું કે તમને સુવા પાસે કોણે જવા કહ્યું હતુ? નકામા વહેલા ઊઠી ધમાલ કરી રહ્યા છો પોતે ઉંઘવુ નહિ અને બીજાની ઉંઘમાં ખલેલ પાડવી હવે ટાઇમ થયો હોય તો જાવ

અશોક બિચારો મુંગે મોંએ બધુ સહન કરી પોતાના કામે ચાલ્યો ગયો તેને રસ્તે ખુબ ખુબ વિચાર આવ્યા પોતાની માતા ક્યારેને પ્રસંગે યાદ આવી મા હોયતો પોતે ખાધા અને ખાવાનું લીધા વિના જાત નહિ આવા અનેક તર્ક વિતર્ક કરતો તે બધા સાથે ગાર્ડનમાં ગયો પરંતુ તેને મનમાં જરા પણ આનંદ આવતો નહતો ... બપોરે

ખાવા બેઠા એટલે અશોક એક બાજુએ ઉંપાઈને વિચાર કરવા લાગ્યો કે નશીબની ગતિ ન્યારી છે.

મારી મા હોત તો હું પણ બધા સાથે આનંદથી ખાવા બેસી શકત પરંતુ કમનસીબે મા મને નાનો મુકી ચાલી ગઈ. આવા વિચાર માં અશોક ગરકાવ બની ગયો હતો. એટલે તેના એક ભાઈબંધે તેને જોયો તેણે તેને ખુબ આગ્રહથી પોતાની સાથે ખાવા બેસાડ્યો નહુકે અશોકે પહેલોજ કોળીયો મોંમાં મુક્યો એટલે પાછળથી કોઈ એ બોલ્યુ માયુ. કે કોઈક કેટલા બધા ભિખારી હોય છે પોતે કશો લાવવો નહિ અને બીજાનામા ભાગ પડાવવો આવુ અસહ્ય વાક્ય સાંભળતા જ અશોક એકદમ ઉઠ્યો અને ખુબ દોડતો પોતાના ઘર તરફ જવા લાગ્યો. ઉનાળાના દિવસો હોવાથી તાપ પણ સખત હતો. અશોક જેમ તેમ થાકેલો પાકેલો ઘેર આવી પહોંચ્યો. ઘેર આવી તે એકદમ પોતાની ગાદી પર પડ્યો પગથી માથા સુધી ઓઢીને ખુબ રોવા લાગ્યો. ખુબ તેમજ થાકને લઈને અશોકને ખુબ જોરમા તાવ ચડ્યો. નાજુક મગજ પર આટલી બધી અસરો થવાથી તે તાવમાં ખુબ સડબડાટ કરવા લાગ્યો. બપોર થવા તો પણ આજે અશોક ઉઠ્યો ન હોવાથી તેના મોટા-ભાઈ તેને ઉઠાડવા ગયા પરંતુ તે અશોકને ઉઠાડતાં એકદમ ચમક્યા. તેમણે અશોકનું શરીર જોયું તો ખુબ ગરમ લાગ્યું. અશોકને શુદ્ધીમાં લાવવા માટે ખુબ બુમો પાડી પરંતુ અશોક તો સર્વ બનેથી બીના બેશુદ્ધીમાં બોલી રહ્યો હતો. મોટાભાઈ એકદમ ડોકટરને બોલાવી લાવ્યા. ડોકટરે આવી દવા આપી ત્યારબાદ કહ્યું કે એને થાકને લઈને તેમજ મગજ પર કંઈક અસર થવાથી આવો સખત આવ્યો છે. ફિકર કરવાની જરૂર નથી. બે ચાર દિવસમાં આરામ થઈ જશે. ડોક્ટરની સલાહથી મોટાભાઈને ધીરજ આવી. તેમણે ખુબ સંભાળ પુર્વક અશોકની ચાકરી કરી અશોક અઠવાડિયામાં સારો થઈ ગયો. તેના તાવના ઘેનમાં કરેલ બબડાટથી મોટાભાઈના મગજ પર પણ સારી અસર થઈ. અશોકને શુદ્ધી આવી એટલે તેણે મોટાભાઈને પોતાની પાસે બેઠેલા જોયા. તે મોટાભાઈને પુછવા લાગ્યો કે મેં શું એવો ગુનો કર્યો કે તમો મારા પર બીલકુલ પ્રેમ કરતા નથી. તમો ભાભીને લઈ એકલા સીનેમા જોવા જાઓ છો. જેથી મને એમ લાગે છે કે તમારા ઘરમાં મારી અડચણ છે તમોને મારી અડચણ લાગતી હોય તો હું મારી માતા પાસે જઈશ મારી માને મારી જરા પણ અડચણ લાગતી નથી. અશોકનું સર્વ ભાષણ સાંભળી મોટાભાઈને પોતાની ભુલ સમજાઈ. તેણે ભાઈને છાતી સરસો ચાંપ્યો અને કહ્યું કે તું મને ખુબ વ્હાલો લાગે છે આ બધા બનાવની જ્યારે ભાભીને ખબર પડતાં તેણે એકદમ પોતાના દિયરને પાસે બોલાવ્યા અને કહ્યું. કે નાના-ભાઈ તમારા ઉપર મને પણ ખુબ જ પ્રેમ છે. તમો મારા લાડકવાયા દિયર છો. આજથી હું તમોને કંઈજ કહું નહિ. તમારે જરા પણ મનમાં ઓછું લાવવું નહિ.

નોંધ:—નાનપણથી બાળક પર કેવી ભયંકર અસર થાય છે તે આ લેખ પરથી સમજાય છે. બાળકની મા તેને નાનો મુકી ગુજરી જાય ત્યારબાદ ભાભી ઘરમાં આવે તો નાના દિયરને ભાભીએ માતાની ખોટ જણાવી દેવી ન જોઈએ. તેવીજ રીતે નાનપણમાં બાળકના પિતા ગુજરી ગયા હોય તો તેમાં મોટા ભાઈએ નાનાભાઈને પિતાની ખોટ પુરી કરવી જોઈએ. આમ કરવાથી બાળકના મન પર માઠી અસર થવા પામે નહિ. સંપૂર્ણ.

સાધ્વી એલીઝાબેથ.

અનુ—શ્રી દલસુખરામ જી. ટીમાણીઆ

૧૨૦૭ માં હંગ્રીના ધાર્મિક રાજા એન્ના ઘરમાં એક પુત્રી જન્મી. વંશપરંપરાથી ચાલી આવતી રાજવંશની ધાર્મિક ભાવનામાં અન્તરદાગ્ઢ રીતે રેડાએલ હતી. પોતાની પુત્રી એલીઝાબેથ માં પણ તેણે ધર્મ સંસ્કારનું ઊંડુ સિંચન કર્યું હતું નાનપણમાં એલીઝાબેથ ઊંડી રહસ્ય ભરી ધાર્મિક ચર્ચા કરતી, ભગવાનની લીલા સાંભળી તેનું હૈયું આનંદથી ઉછળી ઊઠતું

એલીઝાબેથનું સૌંદર્ય અને ધાર્મિક ભાવના સાંભળી એડીસીનાના હેરમેનને હંગ્રીની રાજકુમારી એલીઝાબેથને પોતાની પુત્રવધુ બનાવવાની ઇચ્છા થઇ રાજકુમાર લુઇ સાથે તેનાં લગ્ન નક્કી થયા તે વખતના રાજવંશના નિયમ અનુસાર પાંચવર્ષની વયે એલીઝાબેથને પોતાના સાસરે જવુ પડેલુ સાસરા તેનાં પર અત્યંત હાલ રાખતા

થોડા સમય પછી એલીઝાબેથની માતા મૃત્યુ પામી આ કરૂણ સમાચાર સાંભળી એલીઝાબેથને અત્યંત શોક અને લાગણી ઉત્પન્ન થયા ત્યારથી તેણે નિશ્ચય કર્યો કે આ નશ્વર જગતમાં સૌનો કરતા હુ ઇશ્વરને ઓળખ ચાહીશ '

ત્યાર પછી તે પ્રભુભક્તિમાં લીનજ રહેતી કોઈ કોઇ વાર તો સ્મશાન કે કબ્રસ્તાનમા ચાલી જતી "એક વખત મારી આવી સ્થિતિ થશે" એમ મનમાં બોલી પોતાના પાપો માટે પ્રભુ પાસે ક્ષમા માગતી

હેરમન જ્યારે આ દુન્વયી જગત છોડી વિદાય થયો ત્યારે એલીઝાબેથનો સર્વ ભાર તેની સાસુ સોફિયા ઉપર પડયો સોફિયા અત્યંત વિલાસ વૈભવી અને મોજશોખીન હતી એલીઝાબેથનુ ધાર્મિક વલણ તેને જરા પણ રૂચિકર નહતું તે એલીઝાબેથને હીરા માણેક અને આકર્ષક વસ્ત્રોમાં શણગારેલી જોવા ઇચ્છતી પરંતુ એલીઝાબેથને એ પ્રત્યે અત્યંત ઘૃણા હતી પોતાનો પતિ પરદેશ વિદ્યા પ્રાપ્ત માટે ગયો હતો એટલે એલીઝાબેથને સોફિયાના ઘણા દુઃખો સહન કરવા પડતા આ આપત્તિમાં તેણે પ્રભુને જ સાથી ગણ્યો હતો સોફિયાના અતિ આગ્રહ અને દબાણને વશ થઈ એક વખત તેણે સુંદર આકર્ષક વસ્ત્રો ધારણ કરી ઉપાસના ગૃહ તરફ જઈ રહી હતી જતા જતા તેની દૃષ્ટિ અચાનક, મૃત્યુ માટે તૈયાર થયેલા ઇશુના ક્રોસ ઉપર પડી તે પોતાનો મુગટ ઉતારી પ્રાર્થના કરવા લાગી ' અરે ! મુગટનો ત્યાગ પણ સભાળી શકતો નથી માથુ ઉઘાડુ રાખી નિર્લજ્જ બને છે !" સોફિયાએ અત્યંત ક્રોધમાં કહયુ

' પ્રભુના માથા પર કાંટાનો મુગટ જોઈ મારા ! સોનાનો મુગટ કેમ ધારણ કરી શકાય ' ' એલીઝાબેથે વિનમ્ર ભાવે ઉત્તર દીધો

જો તારુ આવુ ને આવુ આચરણ રહેશે તો તું મારા ભાઈની ધર્મ પત્ની નહિ બની શકે ' તારા જેવી સ્ત્રી અહીં દાસી માટે યોગ્ય છે એલીઝાબેથની નણંદે ઉગ્ર પ્રહાર કર્યો તેને પણ તેનુ આવુ ધાર્મિક વલણ અપ્રિય હતુ પરંતુ એલીઝાબેથ મુંઝાઈ રહી

પ્રભુ પ્રાર્થનામાં બધુ લીન બની.

વીર અને ઉદાર રાજકુમાર વિદ્યા પ્રાપ્ત પછી લગ્ન સમયે ઘરે પાછો ફર્યો ત્યારે માતા અને પુત્રીએ એલીઝાબેથ વિરૂધ્ધ કાન ભંભેરવા માંડયા. પરંતુ યુવાન રાજકુમારને તો એલીઝાબેથ પ્રત્યે ખૂબ અને અપૂર્વ માન હતું. ૧૨૨૦ માં વોર્ટબર્ગમાં તેમનાં ધામધુમથી લગ્ન થયા. લગ્ન પછી પોતાના પતિનો પ્રેમ તેણે સહેજ મેળવી લીધો. અનાથોની સેવા, ગરીબોને દાન, રક્તપીતીયા માટે દવાખાના ગરીબો માટે આશ્રમ ખોલ્યા માંદાઓની પોતાને હાથે સેવા કરતી. ભૂખ્યાઓને અન્ન આપતી. અને ગરીબોની ઝુંપડીઓમાં ઘુમતી. પોતાના હાથે ભોજન બનાવી ગરીબોને જમાડતી. ગરીબોની અને અનાથોની એ માતા હતી. દેવી હતી.

સ. ૧૨૨૩માં એલીઝાબેથની કુખે એક પુત્ર રત્ન જન્મ્યો રાજ્યમાં આનંદ ઉત્સવ થઇ રહ્યો. એલીઝાબેથે બે હાથ જોડી પ્રભુ પાસે માત્ર એટલીજ પ્રાર્થના કરી કે, “હે ભગવાન! તારી અર્પણ કરેલી વસ્તુ તનેજ અર્પણ કરૂં છું. તું તેને તારો બનાવી આશીર્વાદ આપ.”

એક વખત લુઇ બહાર ગામ ગયો હતો. એલીઝાબેથે છૂટે હાથે ગરીબોને દાન કર્યું. રાજા પાછો ફર્યો ત્યારે રાજ્યની લક્ષ્મી છૂટે હાથે વેડરી નાખવાનો રાણી ઉપર આક્ષેપ મુકવામાં આવ્યો. ત્યારે લુઇએ માત્ર એટલું જ કહ્યું કે, “ભગવાનનું ધન ભગવાનના કાર્યમાં વાપરવાથી કદી ઘટતું જ નથી.”

સને ૧૨૨૭માં યુરોપનાં અનેક ખ્રિસ્તી રાજાઓને પોતાના પવિત્ર યાત્રાધામ જેરૂસાલેમને વિદેશીઓનાં હાથમાંથી છોડાવવા માટે યુધ્ધે ચઢવું પડેલું. તેમાં લુઇ પણ જોડાયેલો પરંતુ તે રસ્તામાંજ મૃત્યુ પામ્યો. આવા કરૂણ સમાચાર સાંભળી રાણીનું કોમળ હૈયું અત્યંત ઘવાયું.

ત્યાર પછી લુઇના ભાઇ હેનરીએ ત્યાં રાજ્યનાં અન્ય અધિકારીઓએ રાણીએ રાજ્ય લક્ષ્મી વેડફી નાખી છે એવો આરોપ મુક્યો. હેનરી રાજા બની બેઠો. એલીઝાબેથને નિષ્ઠુરતાથી હદપારી આપી. એટલુંજ નહિ પણ વિધવા રાણીને સાથ આપનારને પણ રાજદ્રોહી જાહેર કર્યો.

એક વખત રાજમહેલમાં રહેતી રાણી આજે ભિખારણ બની ગઇ. પરંતુ તેને તેની પરવા નહોતી. પ્રભુ જેવો જેનો સાથીદાર હતો, તેને શી હોય પરવા! મમતાનું બંધન છોડાવવા ખાતર મારા સ્વામીએ મારા પર દયા કરી છે. એમ માની પોતાનાં નાનાં બાળકોને લઇ રાજ્યમાંથી નીકળી પડી. તેની સાથે માત્ર એક દાસી જ હતી.

ગરીબોની આશ્રયદાતા કાળના બળે ભિખારણ બની ચાલી જતી હતી. પ્રજાની આંખોમાંથી આંસુધારા વહેતી હતી. પરંતુ રાજાનો ભય અને સત્તાને કારણે કોઇએ આશ્રય આપ્યો નહિ.

એલીઝાબેથનાં મામાને આ ખબર પહોંચતા તે પોતાને ત્યાં લઇ ગયો. ત્યાં પણ ગરીબોની સેવા અને પ્રભુનું ધ્યાન એજ તેનો નિત્ય ક્રમ રહ્યાં હતા.

હેનરીની પ્રજા તેના આવા અવિચારી અને દુષ્ટ કર્મથી નાખુશ થઇ. એક હિંમતવાન યુવાને તેની સમક્ષ જઇ બહાદુરીથી કહ્યું, “આપના આવા અધમ કૃત્યથી પ્રજા ઉશ્કેરાઇ ગઇ છે. સન્માન પૂર્વક એલીઝાબેથને પાછી લાવો અને પ્રાયશ્ચિત કરો, નહિતર

સમસ્ત દેશવાસી તમને ધિક્કારશે અને તમારું કલ્યાણ નહિ થાય."

પ્રાયશ્ચિત્તની એક ભયંકર જ્વાળા તેનામાં પ્રકટી

"મેં દુષ્ટ સલાહથી આ અવિચારી કર્યું હતું તેની મને અત્યંત દિલગીરી થાય છે." તે બોલ્યો

હેત્રી એલીઝાબેથના મામાને ત્યાં ગયો સાધ્વી એલીઝાબેથનાં પગમાં પડ્યો. એલીઝાબેથની આંખોમાં આંસુ આવ્યાં એમાં તમારો વાંક નથી ભાઇ ! એ તો ભગવાનની ઇચ્છા હતી

હેત્રીનાં અત્યંત આગ્રહને વશ થઇ અનિચ્છાએ પણ તે પાછી આવી શકે'તુ સંકુચિત વાતાવરણ તેને પ્રિય નહતુ મારવર્ગ શહેરની બહાર પણ એકાંતમાં તેણે પોતાનું નિવાસ સ્થાન રાખ્યું તેનાં બાળકો પણ તેનાથી અલગ રહેતા રાત દિવસ પ્રભુ ચિંતનમાં મગ્ન રહેતી.

એલીઝાબેથનાં આવા સમાચાર સાંભળી તેનાં પિતાએ રાજદૂત મોકલ્યો એલીઝાબેથને આવા સાદા અને ગરીબ પોષાકમાં જોઇને વિસ્મયથી બોલ્યો, 'તમારી આ હાલત !"

"મારા પ્રભુ મને આવા વેશમાં પણ મળી શકે છે તો આભુષણની શી જરૂર ?' એલીઝાબેથે હસતા વદને જવાબ આપ્યો

૧૨૪૯ ૧૯-મી નવેમ્બરનો દિવસ ઉગ્યો નાકાશ સ્વચ્છ હતું ગતિ નિરવ હતી. આકાશમાં તારલાઓ ટમટમતા હતા પ્રભુને લાગ્યું કે પોતાના ભક્તને અહીં બોલાવી લેવી જોઇએ પ્રભુએ તેને વધાવી લીધી

હજારો ગરીબોની આશ્રયદાતા આજે મટી ગઇ કુદરતનાં નિયમ અનુસાર માનવીનાં મૃત્યુ પછી જે અધિક કિંમત થાય છે તેમ તેની પણ થઇ હજારો ગરીબોની આંખો માંથી આંસુધારા ફુટી પડી હજારો હૈયા રડી ઉઠ્યા

તેના મૃત્યુના ચાર વર્ષ પછી રોમના પોપે તેને સાધ્વી (saint) તરીકે માનવાનો પડકાર કર્યો

૧૨૩૬માં સમ્રાટ ફ્રેડરીક પોતાના હાથથી એલીઝાબેથની સમાધિ ઉપર સુવર્ણનો મુગટ ચઢાવ્યો તેના બધા સંતાનો તે સમયે ત્યાં હતા તેની નાની પુત્રીએ પોતાની માતાના પુનિત સંભારણા માટે દીક્ષા લીધી

હજારો હૈયાઓએ આશીર્વાદનો વરસાદ વરસાવ્યા અનેકની આંખો ભીની બની.

હજારો લોકો તેને મહાન સાધ્વી તરીકે પુજે છે.

★

તારની મ્હોકાણ

લેખક—શ્રી હરીશ ના

મારી નાની બહેન કોકિલાના લગ્ન હતાં. નાની એટલે લગભગ સોળવર્ષની તો ખરીજ. લગ્ન માટે સોળ વર્ષની છોકરીને હું તો નાનીજ કહું. તેમાં આનો તો બાંધો પણ એકવડો એટલે માંડ ચૌદ વર્ષની હોય એવીજ લાગે.

પણ બાપુ તો કહે. "ખબર છે ને નાનુ તારી બા મરતી વખતે શું કહી હતી! કહી ગઈ હતી કે બરાબર ચૌદમે વર્ષે કિલબિલનું કન્યાદાન કરી દેજો હાં. અને તેને મેં કેટલી મોટી કરી દીધી. સોળ વરસ! બાપરે બાપ!"

બાપુનો વિચાર ધામધુમથી લગ્ન કરવાનો હતો. [illegible] અમારા ઘરમાં એ પહેલું ને છેલ્લું આ હવે એક[illegible] શુભકાર્ય હતું.

હજી લગ્નને પંદરેક દિવસ[illegible]ની વાર હતી પણ બાપુ, કિલબિલ, એની ભાભી [illegible] /મારી ધર્મપત્નિ) વિગેરે ત્યાં મારે ગામ પહોંચી ગયા હતા. 'કિલબિલ' એટલે એજ મારી બ્હેન કોકિલા ઘરમાં આખો દિવસ કલબલાટ કર્યા કરે એટલે અમે એનું નામ કિલબિલ પાડેલું.

હવે હું રહ્યો મોટાભાઇ એટલે મારા વગર તો ત્યાં એક ડગલું પણ કામ આગળ ચાલે નહિ. બાપુ હતા તે બા વગરના, એટલે એમનાથી તો ગૃહશાન્તિક કે પૂજા કરવા બેસાય નહિં. અને અહીં મુશીબત તો એ હતી કે પરીક્ષાનો ટાઇમ હોવાથી મને કોલેજમાંથી રજા મળી નહિ.

હું પ્રિન્સીપાલ પાસે ગયો. બધી હકીકતથી તેમને વાકેફ કર્યા. અને આ બધી પરતુ સાચી છે એમ તેમને ખાત્રી [illegible] મેં એમને ખૂબ વિનવ્યાં "સાહેબ, છે[illegible] દિવસની રજા આપો તો પણ મોટી [illegible] બાની થશે."

મારા પિરીયડ પણ બીજા પ્રો[illegible] તેમ નક્કી કર્યું. પણ તે એકના બે ના તે નાજ થયા.

હવે લગ્નનો દિવસ તો એકદમ આવતો જતો હતો. વખત કંઇ ઓછો રાહ જોઇ ઉભો રહે છે? આ બધું ખુબજ ગુસ્સાભર્યા પત્રો લખતાં હતા.

"નોકરીમાંથી રજા ના મળતી હોય [illegible] નોકરી છોડીને આવ. જહાનમમાં ગઈ નોકરી." વિગેરે પણ કેમ [illegible] એમજ છોડાય છે? મેં તો લખી દીધી અને સાથે સાથે એ કે મારે અહીં ગમ્યું બધું કામ, રામુ એ મારા કાકાનો છોકરો હતો. [illegible] એ હતો એટલે ચાલે [illegible] પરણ[illegible]

અને લગ્નનો દિ[illegible]સ આવ્યો. [illegible] આજ કિલબિલ પરણી જશે [illegible] ઘર આંગણું મીઠા તોફાન [illegible]રતી માઠા કલબલાટથી ભરી દેતી [illegible] કાલે પરણી જશે, અને...મા[illegible] જશે. અફસોસ! હું કેવો અભાગી એક લાડીલી બહેનનાં લગ્નમાં [illegible]...

મારી આંખ આગળ એક લગ્નના પ્રસંગો ઉભા થતા હતા.

હવે પીઠી ચોળાતી હશે ને...હવે બધા બૈરાંઓ ગીતો ગાતા હશે, હવે ગૃહ શાન્તિનો વજન થયો હશે ને હવે વરઘોડો આવવાની તૈયારી હશે ને હવે....

મારા વિચારોનો દોર એકાએક તૂટ્યો. નીચેથી મને કોઈ બૂમ મારી રહ્યું હતું.

"નાયક સાબ એ...નાયક સાબ"!

હું તરતજ ઉતરીને નીચે ગયો જોયું તો તાર ઓફીસનો પટાવાળો હતો. મારી સામે તાર ધર્યો. મે બરાબર સરનામું વાચ્યું અને તાર લઇ લીધો એની સ્લીપમાં સહી કરી આપી એ જતો રહ્યો.

મેં તરતજ કવર ખોલ્યું તાર વાંચ્યો.

'Mother expired, come soon'.
–Ramu.

રામુનો એ તાર હતો તે લખતો હતો 'બા મરી ગઇ છે, જલ્દી આવો.'

'બા!' હું વિચારમાં પડયો મારી બા તો ક્યારનીય મરી ગઈ છે. ત્યારે આ વળી શું! પણ તરતજ સમજી ગયો કે બા એટલે મારી બા નહિ પણ બાપુની બા મારા 'દાદીમા' દાદીમા મરી ગયાં હશે ને પછી બાપુએ રામુને બોલાવ્યો હશે "રામુ જરા તાર કરી આવને ભાનુ ને!"

મુરખના સરદાર રામુએ પુછ્યુ હશે 'શુ તાર કરૂં કાકા!'

'કેમ શું વળી શું'!' "Mother expired, come soon" "બાપુએ કહ્યુ હશે અને કદાચ એજ પ્રમાણે લખી પણ આપ્યુ હશે પછી તાર ઓફીસના કલાર્કે પૂછ્યું હશે

મીસ્ટર આ તારનો sender (મોકલનાર કોણ?

રામુએ જવાબ આપ્યો હશે "હું વળી કેમ? તમે જુઓ તો છો!"

"પણ હું કોણ? તમારૂં નામ તારમાં લખો. અહીં મોકલનારની જગાએ"

રામુએ ત્યાં લખી દીધુ હશે 'રામુ' એટલે તાર આ પ્રમાણે થઇ ગયો Mother expired come soon' –'Ramu'

અને આ આખો પ્રસંગ મારી આંખ્રળ રમી રહ્યો બેરા પણ દાદીમા મર્યા એટલે લગ્નમાં તો ભંગ પડશેજને! બિચારી કોકિલા! હવે કોણ જાણે ક્યારેય એના લગ્ન થશે! બધી વ્યવસ્થિત કરેલી બાજી વેરવિખેર થઈ જશે. આ વળી દાદીમાને ય કયા અત્યારે મરવાનું સુઝ્યું.

હું એ તાર હાથમાં લઇ મારા પ્રિન્સીપાલ પાસે ગયો. તેમને તાર બતાવ્યો. તેમણે તાર ચારવાર ફેરવી ફેરવીને જોયો. તાર ઓફીસની તારીખનો સીક્કો અને તારનો નંબર પણ જોયો અને પાકી ખાત્રી કરી કે તાર બનાવટી નથીજ. પછી પુછ્યું "પણ મીસ્ટર નાયક તમે તો કહેતા હતાં કે તમારી સીસ્ટરના લગ્ન છે?"

"હા સાહેબ કાલેજ લગ્ન છે, જુઓ આ રહી કંકોત્રી, પણ હવે શું થાય? લગ્ન મોકૂફ રહેશે. મૃત્યુ ક્યારે આવે છે તેની કોને ખબર છે!" અને એમ કહેતાં મારૂં મોઢું પડી ગયું. મને દુઃખ દાદીમાના મૃત્યુનું એટલું બધું નહતું જેટલું દુઃખ હતું આ શુભ કાર્યમાં આ વિઘ્ન પડયું એનું.

પ્રિન્સીપાલ સાહેબ પણ જરા ગળગળા થઇ ગયા તેઓ બોલ્યા. "મને માફ કરજો મીસ્ટર નાયક, હું તમારી પોઝીશન સમજી શકુ છુ તમે અત્યારેજ જવાની તૈયારી કરો"

મેં તેમનો આભાર માન્યો. જેટલો પહેલાં એમને માટે મને રોષ હતો તેટલીજ હવે એમને માટે લાગણી ઉભરાઈ આવી. "છે તો માણસ સમજુ. કોઈની પરિસ્થિતિ સમજી જતાં વાર લાગતી નથી એને!"

અને સાંજનીજ ગાડીમાં હું ગામ જવા નીકળી પડયો. રસ્તામાં કંઈ કંઈ વિચારો આવ્યા કરતા હતા. 'બિચારા બાપુના કેવા હાલ હશે? ગમે તેટલા મોટા રહ્યા તોય એમની મા આગળ તો નાના ખરાને! આનંદથી ઉભરાતું આખું ઘર શોકના સાગરમાં ડુબી ગયું હશે. હાય રે ભગવાન! તને પણ વખત જોઈને મારવાનું કે જીવાડવાનું સુઝ નથી પડતું કે શું?'

હું ગામડે પહોંચ્યો ગાડા માર્ગે થોડે સુધી જવાનું હતું. રસ્તામાં ગાડાને પણ અકસ્માત નડયો. એક વખત એક પૈડું જ નીકળી પડયું તે જેમ તેમ કરી બીજો એક ગાડાવાળો ત્યાંથી જતો હતો, તેની મદદથી ઠીક કર્યું. ત્યારે થોડે જઈને, એક બળદે નાટક શરૂ કરી દીધું. અપશુકન-શુકનમાં નહીં માનતો હું પણ વિચારવા લાગ્યો. નક્કી કંઈ વાત વધારે બગડી હશે.

પણ જ્યાં ઘેર પહોંચ્યો ત્યાં તો કોઈ જુદુજ દ્રશ્ય નજરે પડયું. આખી જિંદગીમાં કોઈએ જોયો ના હોય એવો માંડવો હતો. દુર સુધી શરણાઈની રેંકડી સંભળાતી હતી. બહાર ગ્રહશાન્તિની તૈયારી થતી હતી. ગોરીઓ જોરજોરથી ગીતો ગાતા હતાં. આખું ઘર નાના-મોટા-નોકર ચાકર સર્વે, કઈના કંઈ કામમાં ગુંથાયલા હતા. કોઈને મારી સામે જોવાની કે "કેમ આવ્યો ભાઈ?" એવું પૂછવાની પણ ફુરસદ ન હતી.

અને મારા દાદીમા કે જેને હું ઘરમાં જોઉં છું ત્યાંજ તે તો સામા મળ્યા. "કેમ નાનું આવી ગયો બેટા? કેટલી રોક જોવડાવી ચાલ ચાલ કપડા બદલી પાટલે પૂજા કરાવવા બેસવા માટે તૈયાર થઈજા" તેમણે કહ્યું.

પણ હું તો એમને જોઈને જ દંગ થઈ ગયો હતો.

"બા તમે?...તમે હજી છો ને શું? મેં પુછ્યું મારાથી પૂછાઈ જવાયું.

"હું તો હજી સો વરસ જીવવાની છું. ફિકર હજી તો તારા છોકરાને પરણાવીને પછી મરીશ સમજ્યો?" તે હસતાં હસતાં બોલ્યા તેમનો સ્વભાવ એવો હસમુખો હતો. કંઈ કદીયે તો ખોટું જ ન લાગે.

મને કંઈજ સમજ ના પડી કે આ બધું શું બફાયું છે?

એટલામાં ઉપરના મેડા પરથી કોઈના ખડખડાટ હસવાનો અવાજ આવતો હતો. "એઈ ભાભી, તમે લાડની રાણી સંતાડી છે. બાકી રોક, ચલાવ પીમ તમારે માટે..." એ તો રામુ!-રામુ સિવાય આવો મોટો અવાજ કોનો હોય? હું દોડીને ઉપર ગયો. "રામુ" મેં રામુને એક બાજુ બોલાવ્યો. "આ શું છે બધું?" મેં તાર બતવતા એને કહ્યું. તેણે તાર વાંચ્યો. હસતા હસતા કહેવા લાગ્યા—

"અરે ગાંડા મોટાભાઈ આપ સાહેબ તો મારા માનતા હતા કે રજા નહિ મળે નહિ મળે કેમ આપે તમેજ એકલા નોકરી કરતા ન હો? અને કોલેજમાં તો તમારા વગર તાળો લાગી જતા હશે નહિ? જુઓ ભાઈ આખી બાઈને? એમ જે રમા શેઠ એ લોકો તો એમજ સીધા થાય, સીધી રીતે રજા ના આપે તો આપણે આવા આડકતરા રસ્તા

થઇ એ બીજુ શું ? એ તાર તો મે કર્યો હતો, મેં તમને રજા અપાવવા Mother expired એમ જાણી જોઇને જ લખ્યું હતુ હું જાણતો હતો કે તમે એમજ માનવાના કે આ "દાદીમા ટળકી ગયા, પણ છો તમે એ વહુઘેલજ નું ચવાય રા રહ્યા " એ બોલ્યો મે એક સંતોષનો શ્વાસ લીધો અમે બન્ને હસ્યા એણે આગળ ચલાવ્યું—

" "હું પૂજા કરવા બેઠું તેનો મને તો વાંધો ન હતો પણ બાપુને એથી સંતોષ ન હતો અને ગામમાં કેવી કેવી વાતો થાય છે તે જાણો છો ? બધા એમજ કહે છે કે ઢઇકે તાગર હશે બાપ દિકરાને તે નહિ આવતો હોય બાકી બ્હેનના લગ્નમાં તે કઈ મોટો ભાઇ આવ્યા વગર રહે ?"

ખરેખર રામુ, હું તો એમજ સમજ્યો હતો કે આ ડોશી 'ગામબોલો' થઇ ગઇ કે શું ? ને આ લગ્ન નકામાં અટકી પડવાનાં મે કહ્યુ

આ વાતની રામુના અને મારા સિવાય કોઇને ખબર નથી સારી રીતે લગ્ન થઈ ગયા પછી મે દાદીમાને કહ્યુ 'બા, તમે મરી ગયાં તો મને રજા મળી '

"હાજુગ આ શું છ ને ! મુવાઓ મેં તમારૂં શું બગાડયું છે ? તારા બાપની મા છું, કંઇ તારૂં તો નથી ખાઈ જતીને ? હાળો મુઓ જોને ઝરવાનો મારવા બેઠો છે હજુ સો વર્ષની થવાની છું. હા, ને તારા દિકરાના લગ્ન જોઇને મરીશ સમજ્યો !' બા બોલ્યા

પણ બા હજી મારે દિકરો તો છે નહિ !" મે કહ્યું ને અમે બધા હસી પડયા રામુની ભાભી (મારી પત્ની) શરમાઇને ઘરમાં જતી રહી

'અરે તું તો એકવીસ દિકરાનો બાપ થવાનો છે, નાગા બેટા ! બાએ આશીર્વાદ આપ્યો આ જમાનામાં એકવીસ દિકરાએ આશીર્વાદ, કે શ્રાપ એ તો એ જાણે

મને હવે જ્યારે જ્યારે રજા જોઇએ છે ત્યારે ત્યારે હુ કોઇને ને કોઇને મારીજ નાખુ છુ અને મને રજા તરત મળી જાય છે

હું પ્રોફેસર હતો, કેટલાય ચોપડા વાંચી નાખ્યાં છે છતાં પણ રામુ મારા કરતાં કેટલો હોશિયાર અને વ્યવહાર કુશળ હતો તેનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ આજેજ થયો, ભણવા સાથે ગણવાની જરૂર છે એની મને આટલી ઉમરે આજે ખબર પડી અને તે પણ મારાથી નાના ધણા નાના-રામુ પાસે હુ શીખ્યો

રૂમઝુમ ઝાંઝર બોલે લ્હેરીયું લ્હેરાય

(પનઘટ જાવું રે એ રાગ)

પીયરીયાના તેડા મારે આવેને જાય રે,
મારે જાવુંરે મહીયર જાવું રે
ના પાડું તો કેમ કરી સમજાવું રે,
મારે જાવું રે મહીયર જાવું રે
સાસુજીને પુછયું તો સાસુજી મીંજાય છે
સસરાજી વારેવારે ભારે થઇ જાય છે
નણદીએ તો મુખડું ચઢાવ્યું રે
મહીયર જાવું રે ૧

નાથજીને પુછયું તે એ પણ રૂઠનારા
પ્રેમ કરી પાસે ગઇ તોય રીસ ભરા
રજની વીતી તોયે એણે રાખ્યું રૂસણું રે
મહીયર જાવું રે ૨

તેડું પાછું વળતા માતાજી વિલાય છે
ના પાડું તો સખી મારૂં દીલ શરમાય છે
જાવું કે ના જાવું મારૂં મનડું મુંઝાયું રે
મહીયર જાવું રે ૩

—શીલા

છોકરાંઓ માટે

ડોંગરે નું બાલામૃત

પીવાથી હૃષ્ટ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાંના
ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક.—કે ટી. ડોંગરે કું મુંબઇ–૪

PURE ALUMINIUM THE CROWN

એલ્યુમિનિયમના વાસણો

શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી બનાવેલા રસોઇ માટે
સર્વોત્તમ સ્વીકાર્યાં છે

'ક્રાઉન' માર્કવાળા વાસણો શુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે એટલે
તેઓ વધુ અને વધુ વપરાય છે વજનમાં હલકાં, કલાઇ કરાવવાની
કડાકુટ નહિં, ઘાટમાં સુંદર અમારા એનોડાઇઝ્ડ કરેલા
રંગીન વાસણો સેટ મટે અલેડ મનાય છે

જીવણલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ.

— ક્રાઉન બ્રાન્ડ વાસણોના બનાવનારાઓ :—

કલકત્તા — મુંબઇ — મદ્રાસ — રાજમહેન્દ્રી — રંગુન — એડન

ચાલુ મે માસ અંકથી હિન્દી ભાષાના એક પ્રખર લેખક શ્રી નાથસિંહની કલમે લખાએલ "સોમનાથ" વાર્તાનો ગુજરાતી અનુવાદ ખાસ પરવાનગી મેળવી અમારા વાંચકો સમક્ષ રજુ કરતાં અમોને ઘણો હર્ષ થાય છે આ વાર્તાનો અનુવાદ અમારી રજા સિવાય કોઇએ છાપવો છપાવવો નહિ

(સી. જે. મહેતા–મંત્રી)

ભગવાન સોમનાથ

પ્રકરણ ૧લું

અનુ –શ્રી "રવિ"

આજથી લગભગ એક હજાર વર્ષ પહેલા જે ઐતિહાસિક મંદિરનો મહમુદ ગજનીએ ધ્વંશ કરી નાખ્યો હતો, એ મંદિરનું પુર્નનિર્માણ થવાનુ છે અને એની પ્રાણ પ્રતિષ્ઠાનો મહોત્સવ આ મંદિરમાં ઉજવવામાં આવવાનો છે, એવા સમાચાર જ્યારે જ્ઞાનચંદે વર્તમાન પત્રોમાં વાંચ્યા, ત્યારે એનું મન ઘણું પ્રફુલ્લિત બની ગયું. આનંદ અને ઉત્સાહને લઇને એનું હૃદય ઉભરાઇ આવ્યું. અત્યારે એ પાકિસ્તાનમાંથી નાસી છુટવાના સમયે એને ખમવું પડેલુ અકથ્ય દુખ, શરણાર્થી છાવણીમા રહેવાથી પડેલી અનેકવિધ મુશ્કેલીઓ, અને પોતાના પ્રિય સ્વજનોનો થએલો કરૂણ વિયોગએ બધીએ બાબતોની સ્મૃતિઓ એ ભુલવાને માટે જાણે મથતો. અત્યારે તો એને યાદ આવી રહી હતી માત્ર રત્ના સોમનાથ મહાદેવના એ ભગ્ન શિખર પરથી રત્ના જાણે એને સાદ પાડી રહી હતી

જ્ઞાનચંદ લાહોરમા રહેતો હતો, ત્યારે એના પાડોશમા એક ગુજરાતી કુટુમ્બ રહેતું હતુ. રત્ના એમની એકની એક લાડિલી દિકરીનુ નામ હતું એની ઉંમર માંડ સોળેક વર્ષની થઈ હશે નાનપણમાં એ બન્ને સાથે રમતાં હતાં, એટલે એ બેઉ વચ્ચે ઘણો ગાઢો સંબંધ થઇ ગયો હતો. સૌરાષ્ટ્રના જે સોલંકીઓના મહમુદ ગજનીની સામે તે સમયે ઝઝુમ્યા હતા, તેમાં રત્નાના પૂર્વજોનો પણ સમાવેશ થતો હતો, પરન્તુ જ્યારે સૌરાષ્ટ્રમાં સોલંકીઓનું રાજ્ય અસ્ત પામ્યું ત્યારે એના દાદા આજીવિકાની શોધમા આખા ભારતમાં ભટકીને છેવટે વ્યાપાર અર્થે લાહોરમાં આવેલા. અને ત્યાર પછી તો એમણે પોતાનું વતન લાહોરજ રાખ્યુ હતુ. અને ૧૯૪૭માં જ્યારે હિન્દુસ્તાનની પૂણ્ય ભુમિના બે ભાગલા કરવાનુ નક્કી થયુ ત્યારે લાહોરની પૂણ્ય ભુમિ કમનસીબે પાકિસ્તાનના ભાગમાં ગઇ જ્યારે લાહોર ખાલી કરવાનો પ્રશ્ન આવ્યો ત્યારે રત્ના અને એના પિતાએ એવો નિશ્ચય કર્યો કે હવે તેમણે ફરીથી સૌરાષ્ટ્રમાં જઇને રહેવુ. અત્યારે રત્નાના એક દુરના મામા ત્યાં રહેતા પણ હતા. એમની વેરાવળમા એક દુકાન હતી અને સોમનાથનું મંદિર પણ વેરાવળની પાસેજ હતુ.

પોતાના પુર્વજોના પરાક્રમની વાતો જેમ જેમ રત્ના પોતાના માતા પિતાની પાસેથી સાંભળતી હતી, તેમ તેમ સઘળી વાતો બીજી બાજુએ એ જ્ઞાનચંદને કહી સંભળાવતી હતી. પિતાનું એ એકસરખાનું સંતાન હોવાને લીધે તે બધી સંપત્તિની એકલી જ વારસ હતી કેટલીકવાર તો એ કહેતી પણ ખરી કે

'મારે લગ્ન કરવાં નથી પિતાની સાથે હું પણ સોમનાથ જઈને રહીશ અને મારી તમામ શક્તિ અને સઘળું ધન એ મંદિરના પુનરોદ્ધારના કાર્યમાં વાપરી નાખીશ'

પરન્તુ માણસનું ધાર્યું ક્યારે થાય છે? જે દિવસે રેડીઓમાં સમાચાર ઉતર્યા કે લાહોર પાકિસ્તાનમાં જશે એ દિવસે તો શહેરમાં એવું ખુનખાર કોમી યુદ્ધ ફાટી નીકળ્યું કે તેમાંથી બચવું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું મહા મહેનતે રત્ના અને એના માતા પિતા પોતાની સઘળી સંપત્તિ ત્યાંની ત્યાં મુકી રાખીને શરણાર્થી છાવણીના આશરે ગયા. જ્ઞાનચંદનો પરિવાર પણ બહોળો હતો માતા, પિતા, ભાઈ, બહેનો બધાયે હતા એ બધા પણ એ દિવસે શરણાર્થી છાવણીમાં જઈ પહોંચ્યા સાંજ થતા થતામાં તો એ બધા અમૃતસર જતી શરણાર્થી ટ્રેનમાં બેસી ગયા, પરંતુ ગાડી થોડેક દૂર પહોંચ્યા પછી પાકિસ્તાનીઓએ એ ગાડીને રોકી એના ઉપર હિંસકારી હુમલો કર્યો તેમાં બેઠેલા નાના બાળકોની કતલ કરવામાં આવી, ઘરેણા અને દાગીના જે હતા તે લુંટી લેવામાં આવ્યા ત્યાર પછી પુરુષ વર્ગની કતલ કરવા માંડી એટલેથી જ પતી ... ઉપરાંત તેઓ જુવાન સ્ત્રીઓના અપહરણ કરીને લેતા ગયા।

જ્ઞાનચંદની સગી આંખો સમક્ષ પોતાનું આખું કુટુંબ કતલ થઈ ગયું, અને યુવાન સ્ત્રીઓને બળજબરાઈથી લઈ જવામાં આવી રત્નાના માબાપની પણ એ જ દશા થઈ અને રત્નાને પણ જબરજસ્તીથી ગાડીની બહાર ઘસેડીને લઈ જવામાં આવી આ બધાને બચાવવા જતા જ્ઞાનચંદ ઘાયલ થઈને બેહોશ બનીને ત્યાં પડ્યો.

જ્યારે ગાડી અમૃતસર પહોંચી ત્યારે ડાક્તરે એના મ્હો પર પાણી છાંટયું તથા ઇન્જેક્શન આપ્યું જ્યારે એનામાં ચેતના આવી ત્યારે એણે બે હાથ જોડીને ડાક્ટર સાહેબને કાકલુદી સ્વરે પ્રાર્થના કરતાં કહ્યું 'ડાક્ટર સાહેબ, મને મારી નાંખો હવે જીવતો રહીને હું શું કરીશ?

"ધીરજ રાખો હિન્દુસ્તાનને તમારી ઘણી જરૂર છે" એટલું કહીને ડાક્તર આગળ વધ્યા જ્ઞાનચંદ પોતાની શારીરિક અને માનસિક વેદનાને લીધે ખાટલામાં આમથી તેમ તડફડવા લાગ્યો

હોસ્પીટલમાંથી છુટ્યા પછી એણે રત્નાની શોધ કરવી શરૂ કરી એનું નામ અપહૃત સ્ત્રીઓની નામાવલીમાં દાખલ કરાવ્યું છેવટે ખબર મળી કે એ તો પાકિસ્તાનમાં છે અને હજી જીવે છે પરન્તુ એનો ઉદ્ધાર શક્ય નહોતો જે લોકો મરી ગયાં હતા એમને માટે બધા ભગવાનને ધન્યવાદ આપી રહ્યાં હતા અને જેઓ જીવતા રહેવા પામ્યા હતા, તેમને માટે બધાને ચિન્તા થતી હતી જ્ઞાનચંદ બધુંયે ભુલી શકે તેમ હતો પરન્તુ રત્નાની યાદ એ કેમ કરીને ભુલી શકતો નહતો એ બિચારીને કેવી કેવી જાતની મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવો પડયો હશે? વખતે એ અત્યારે જીવતી પણ નહોય

આવા જાતની અનેકાનેક ચિન્તામાં એ ડૂબી રહ્યો હતો એવામાં સોમનાથના મંદિરના પુનર્નિર્માણના સમાચાર એણે છાપામાં વાંચ્યાં એ લાહોર એ રત્નાનું ઘર અને એ કેવો આનંદમય ઘડી હતી જ્યારે રત્ના આજ સોમનાથની વાત એને કહી સંભળાવતી હતી આ પ્રસંગ એના માનસપટ પર ચલચિત્રની માફક આવીને ખડો થઈ ગયો

એને વિચાર આવ્યો કે રત્ના આજે ભારતમાં હોત તો એ કેટલી બધી ખુશ થઈ હોત? એના મનની ઇચ્છા મુજબ આજે આપોઆપ બની રહ્યું છે એ આજે અહીં હોત તો જરૂર એ સોમનાથના દર્શને જઈ હોત, પરન્તુ કમનસીબે એ નથી તો પછી તેના બદલે મારે સોમનાથના મંદિરના દર્શન કરવા જવું જ જોઈએ આથી કરીને એનો આત્મા જ્યાં હશે ત્યાં જરૂર શાંતિ પામશે.

આવો વિચાર કરીને જ્ઞાનચંદ સોમનાથ તરફ જવાને તૈયાર થયો. માત્ર વીસ વર્ષનો ઊગતો યુવક જે હજી બે એક દિવસ પહેલાં તો જેના જીવનમાં નિરાશા વ્યાપી ગઈ હતી અને તે એટલે સુધી કે આત્મહત્યા કરીને પણ જીવનનો અન્ત લાવવાનો નિશ્ચય કરી ચૂક્યો હતો, તે અત્યારે એટલો બધો આશાપૂર્ણ અને સાહસિક બની ગયો કે એનું હૃદય સોમનાથ જવા ઊંચું નીચું થઈ રહ્યું હતું. એના માનસપટ પર અત્યારે સોમનાથના એ નગરીના ખાસ તમામ ખંડેરોના કલ્પિત ચિત્રો ખડાં થવા લાગ્યાં, અને એવા ખંડેરોની વચ્ચે રત્ના એકલી અટકી રહી છે એમ એને લાગ્યું.

આગગાડી આગળને આગળ વધી રહી હતી. સ્ટેશન પછી સ્ટેશનો આવે જતાં હતાં કેટલાક મુસાફરો ત્યાં ઊતરતા તો કેટલાક ત્યાંથી ચડતાં પણ ખરા. પરન્તુ જ્ઞાનચંદ પોતાના ચિન્તનમાં મસ્ત બનીને એક કાષ્ઠ પ્રતિમાની માફક ગાડીમાં શૂન્યમનસ્કે બેસી રહ્યો હતો. રાતે એને નહોતી ઊંઘ આવતી કે દિવસમાં એને નહોતું ચેન પડતું. માત્ર આંખો બંધ રાખીને એ મનમાં જુદા જુદા પ્રકારના વિચારો કરી રહ્યો હતો. આ બધા વિચારોમાં એક વિચાર એને વારંવાર આવતો હતો એ કે રત્નાજી તો અમર છે, અને ગોડસે તો એમના દેહનો વિનાશ કરીને કેવળ અપયશનો ભાગી બન્યો. તેવી જ રીતે, સોમનાથ તો અજર અને અમર છે, મહમદ ગજનીના નામને તો માત્ર કલંક લાગેલું છે!

કેટલાય દિવસો ગાડીમાં વીતાવ્યા પછી અને કેટલાયે સ્ટેશનોએ ગાડીઓ બદલ્યા બાદ એ છેવટે વેરાવળ પહોંચ્યો. જ્યારે એ સ્ટેશનની બહાર આવ્યો ત્યારે એના કાનમાં ચારે તરફથી અવાજ આવ્યો—'સોમનાથ જનારી બસ તૈયાર છે.'

યંત્રવત રીતે એ બસમાં જઈને બેઠો. આજુબાજુની જગ્યાનું મનોહર દૃશ્ય એ બસમાં બેઠો બેઠો નિરીક્ષણ કરવા લાગ્યો. દક્ષિણ દિશા તરફ અનન્ત નીલ સમુદ્ર હિલોળા લઈ રહ્યો હતો અને એના કિનારે કિનારે બસ પશ્ચિમ તરફ આગળ વધી રહી હતી. બસમાં બેઠેલાઓ સોમનાથના મંદિરની ચર્ચા કરતા હતા. બસમાંના કેટલાક તો દૂરદૂરથી આવેલા હતા, અને અત્યારે તેઓ સોમનાથના ભગ્ન મંદિરના દર્શન કરવાને જઈ રહ્યા હતા ત્યારે કેટલાક ત્યાંના વતનીઓ સોમનાથના ભૂતકાળ અને વર્તમાન કાળનો ઇતિહાસ કહી રહ્યા હતા.

થોડેક દૂર ગયા પછી સોમનાથના ભગ્ન મંદિરના શિખરના દર્શન થયાં. અત્યારે તે નહિ, પણ આજથી એક હજાર વર્ષ પહેલાં ભગવત વર્ષનો આ પ્રદેશ કેટલો બધો સમૃદ્ધ હશે તેની કલ્પના આ ખંડેરો જોવાથી પણ સહેજે આવી શકે તેમ હતું.

નવા આવનારા યાત્રાળુઓ એ ઊભા રહેલા સઘળા અવશેષોને ભગ્ન હૃદયે નીરખી રહ્યા હતા. જ્ઞાનચંદને માટે પણ આ અદ્ભુત દૃશ્ય હતું આખું મંદિર જાણે હતાશ્રીની

માફક પૃથ્વીમાંથી ઊગીને બહાર આવ્યું હોય એમ લાગતું હતું. એની ઉત્તુંગ અને તાતીંગ દિવાલો શ્રધાળુ જનતાના હૃદયમાં ભાવ અને ભક્તિ ઉત્પન્ન કરતા હતા. એના પથ્થરોમાં થએલું કોતરકામ ભારતની પ્રાચીન કાળની શિલ્પકળાની જુની વાતોની પ્રતિતી કરાવી રહ્યું હતું. આમ વિસ્તૃત વસુન્ધરા પર અનન્ત પ્રકાશની નીચે સોમનાથનું એ ભગ્ન છતાં રમ્ય મંદિર હજી પણ અજર અને અમર ઊભેલું છે એમ સ્હેજે જણાઈ આવતું હતું.

જ્ઞાનચંદને લાગ્યું કે પોતે દેવલોકના દ્વાર સુધી તો પહોંચી ગયો છે. પાસેના સમુદ્ર પરથી આવતી હવાની ઠંડી લ્હેરો એના જીવનમાં નવીન સ્ફુર્તિ આપી રહી હતી. ભગ્ન મંદિર, આસપાસનો રમણિય પ્રદેશ અને કલકલ નિનાદ નાદે વહેતો અસ્ખલિત ધારે વહેતો સમુદ્ર મનને શાંતિ બક્ષી રહ્યા હતા. મંદિર એટલે શું? અનન્ત છે, જે સુંદર છે એની જ્યાં નિશાની હોય એને ખરી રીતે મંદિર કહેવાય. એને લાગ્યું કે પોતે પણ અજર અને અમર તો છે. લાહોરમાં એના ઘણા મિત્રો અને બીજા પરિચિત બંધુ બાંધવો કતલ થઈ ગયા હતા છતાં એ બધાયે અજર અને અમર તો છેજ ફેર માત્ર એટલો છે કે પોતે એમને દેખી શકતો નથી. આત્માની અમરતા પર એણે ગીતામાં ઘણું ઘણું વાંચ્યું હતું પરંતુ એનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ તો એને આજેજ થયો.

'ઓહ! અહીં આવીને મને કેટલી બધી શાંતિ મળી?' એના મુખમાંથી અચાનક આટલા શબ્દો નીકળી પડ્યા. વાક્ય પુરું થયું નહિ હોય ત્યાં તો બસ ઊભી રહી અને કંડક્ટરે કહ્યું 'અહીં ઉતરો. સોમનાથ આવી ગયું.'

એ વખતે બપોરના બાર વાગ્યા હતા. શિયાળાનો તડકો ઘણો આનંદમય લાગતો હતો. બસમાંથી ઉતરીને તડકાનો આનંદ માણતો માણતો જ્ઞાનચંદ મંદિર તરફ આગળ વધી રહ્યો હતો.

અનેક ઈન્જિનરો શીલ્પીઓ વગેરે એ ભગ્નમંદિરની કારીગરી પર વિચાર કરી રહ્યા હતા. એમાં વપરાએલા પત્થરો અને ચુનાની પરીક્ષા થઈ રહી હતી. કેટલાક ઈતિહાસ જ્ઞાતા અને પુરાતત્વના પંડિતો એમની મદદમાં ત્યાં ઉભા હતા. પૂર્ણ મંદિરનું કોઈ ચિત્ર એમને ઉપલબ્ધ થએલું નહોતું. માત્ર એ ભગ્નમંદિરના બાકી રહેલા અવશેષો એમની સમક્ષ ઉભા હતા. આ મંદિર મહમુદ ગઝનીએ તોડી નાખ્યું તે પહેલાં, કેવું હશે? અને હવે એ મંદિરને જિર્ણોદ્ધાર કાલ તમાંથી પ્રથમની માફક કેવી રીતે બનાવી શકાય, એ સબંધી વાતચીત ચાલી રહી હતી. આ વાતો સાંભળવામાં જ્ઞાનચંદ એટલો બધો તલ્લીન થઈ ગયો કે એકવાર મંદિરની અંદર જઈને પોતે પોતાની આંખોએ એ જોવાનું પણ ભુલી ગયો. પુનરોધ્ધાર કર્તાઓની વચ્ચે એમાંના એકની માફક એ ત્યાં ફરતો હતો. કોઈક એને અમુક વસ્તુ લાવવાનું કહેતા, તો કોઈક એની પાસે પાણી પણ મંગાવતું. આ બધું નાનું મોટું કામ પોતે એક સ્વયંસેવકની માફક કરે જતો હતો. એને લાગ્યું કે સ્વજનોના વિયોગ પછી પણ એમને ભુલાવી પછી પણ જીવતા રહેવામાં ખરેખર કંઈક મજા રહેલી જણાય છે. એને ખાવાપીવાની કંઈ ચિંતા હોતી કારણ કે અત્યારે એ એ ચોતાલ પરમાંજ છે અને જ્યારે જે જોઈતું હશે તે મળી રહેશે એમ એને લાગતું હતું.

આમ આખો દિવસ ક્યારે પસાર થઈ

ગયો તેનું તેને ભાન રહ્યું નહિ. ત્યાં ઉભેલા ઇજનેરો, મિસ્ત્રીઓ વગેરે ક્યારે ક્યાં જતા રહ્યા ? તેની તેને ખબર પડી નહિ. માત્ર એ એટલું સમજી શક્યો કે આજના દિવસનું કામ સમાપ્ત થઈ ગયું છે અને આવતી કાલે બાકીનું કામ હવે શરૂ થવાનું છે.

થોડોક આરામ લેવાના ઇરાદેથી એ પાસે પડેલી શીલા પર જઈને બેઠો. પાંચેક મિનિટમાં તો એની આંખો મીંચાઈ ગઈ. ઊંઘમાં ને ઊંઘમાં એને લાગ્યું મંદિરમાં આરતી થવાની તૈયારીઓ થઈ રહી છે. શંખ, ઘડિયાળ, નગારાં, વગેરે વાગી રહ્યાં છે. તે વખતે એકાએક હજારો નર્તિકાઓ મંદિરના ગર્ભદ્વારમાંથી આવી પહોંચી. એ દરેકના હાથમાં કંચનનો દીપ હતો, અને એ દીપમાં કપુરની બત્તી સળગી રહી હતી. બધી યોગ્ય સ્થળે ગોઠવાઈ ગયા પછી તેઓ તાલબદ્ધ રીતે સોમનાથ ભગવાન સમક્ષ નૃત્ય કરી રહી હતી. આ જોઈને જ્ઞાનચંદના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. આ દૃશ્ય ચાલતું હતું એવામાં અચાનક એની આંખો ઉઘડી ગઈ, ને જોયું તો નતો ત્યાં મંદિરનું ગર્ભદ્વાર હતું કે નતો ત્યાં નર્તિકાઓ હતી. ચારે તરફ નર્યો સુનકાર જામ્યો હતો. પૂર્વના આકાશમાં પુનમનો ચંદ્રમા ધીમે ધીમે ઉંચે આવવાની તૈયારી કરી રહ્યો હતો. એને દક્ષિણ દિશાએથી આવતી મહા ઘોર ગર્જના વારે ઘડીએ સંભળાતી હતી. પૂર્ણ ચન્દ્રના પ્રકાશમાં સોમનાથનું ભગ્ન મંદિર ભયાનક લાગ્યું અને ભયાનક લાગ્યું હતું. ડરના માર્યા એના શરીરના રૂંવાડાં ઉભાં થઇ ગયાં.

એણે પોતાની જાતને ધિક્કારતાં કહ્યું "અરે જ્ઞાનચંદ ! શું તું મૃત્યુથી ડરે છે ? આજ સાહસના બળ ઉપર તું આત્મહત્યા કરવાનો વિચાર કરી રહ્યો હતો કે ? ચાલ મંદિરની અંદર તો ચાલ. આજ તારા સાહસની પરીક્ષા કરવાની છે."

છેવટે બધું સાહસ એકઠું કરીને એ મહા-મુશીબતે ફરીને ઉભો થયો. ઘણો પ્રયત્ન કરવા છતાં એના પગ આગળ વધતા નહોતા. જાણે એના પગને કોઈએ બાંધી લીધા હતા ! એણે જોરથી બુમ પાડીને કહ્યું "ભગવાન સોમનાથ ! તમારા મંદિરની અંદર પ્રવેશ કરવાની મને શક્તિ આપો. તમારી મૂર્તિનો ધ્વંસ કરનાર મહમૂદ ગજનીને તમે રોક્યો નહોતો, તો પછી મને તમે શા માટે રોકી રહ્યા છો ? હું તો તમારો દાસ છું..."

એના અવાજના પ્રતિઘોષ સમુદ્રના ગર્જનથી પણ વધુ અવાજ કરીને પાછા એના કાનમાં અથડાયાં ત્યાર પછી વળી પાછી પ્રથમની માફક ચારે તરફ નિસ્તબ્ધ અને સુનકાર છવાઈ ગયો.

એકાએક એણે આંખ ફાડીને જોયું કે આવી નિસ્તબ્ધ કાળી રાતના વખતે એ ભગ્ન મંદિરના દ્વાર પર કોઈક દીપ લઈને ઉભેલું છે. એક સુસજ્જિત સુંદરી પોતાના મધુર કંઠે એને ઉદ્દેશીને કહી રહી છે

"આવો પધારો"

આમ આ શાંત નિર્જન વાતાવરણમાં આવકાર સાંભળીને જ્ઞાનચંદનો ભય કંઈક અંશે ઓછો થયો. એના પગમાં સ્ફૂર્તિ સહિતનો સંચાર થયો. એ ધીમી ગતિએ મંદિરના દ્વાર સુધી પહોંચ્યો. ત્યાં જઈને ધ્યાનપૂર્વક જોયું તો એક પરમ રૂપવતી નવયૌવના નારી પોતાની નાજુક અને કમનીય અંગુલિઓમાં દીપ ઝાલીને ત્યાં ઉભી હતી. એની પાસે જતાં એણે દીપને જરા આગળ વધાર્યો. પછી એને પોતાની તરફ પાછો ખેંચ્યો, ત્યાર પછી પોતાનું મસ્તક

નમાવીને એણે જ્ઞાનચંદનું અભિવાદન કરતાં મંદસ્વરે કહ્યું 'પધારો' એટલું બોલીને એ મંદિરમાં આગળ ચાલવા લાગી.

જ્ઞાનચંદ મંત્રવત કંઈપણ બોલ્યા સિવાય એની પાછળ ચાલ્યો. એણે જોયું કે મંદિરમાં ગુમ્મટવે ઠરીને માત્ર દિવાલોજ ઉભી હતી અને એ દિવાલોના મોટા અને કાળા પડછાયા દૂર સુધી પથરાઈ રહ્યા હતા. જ્યાં કોઈ દિવાલ નાની હતી ત્યાંથી ચંદ્રનો પ્રકાશ અંદર આવી રહ્યો હતો. એ ચન્દ્રના પ્રકાશમાં જ્ઞાનચંદે જોયું કે આગળ ચાલતી પેલી યુવતી કોઈ ઉચ્ચ કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલી હોય એમ એને લાગ્યું, કારણ કે એણે પોતાના ફણીધરશા કાળા વાળની લટો ઘણી સુંદર રીતે ઓળીને તેનો અંબોડો બનાવ્યો હતો. એ અંબોડાની વચ્ચે એક સુશોભિત અમુલ્ય રત્ન ચમકી રહ્યું હતું જાણે કે કાળા વાદળાની વચમાં ચન્દ્ર પ્રકાશી રહ્યો હોય તેમ એણે પહેરેલી સોનેરી કચુકીમાં બારેલ બહુમૂલ્ય જરત ઝમારા મારી રહ્યું હતું. છેક ઘુંટણ સુધી ચોટીદાર જેવું કોઈ રેશમી વસ્ત્ર પરિધાન કરેલું હતું. આ વસ્ત્ર પણ બહુરંગી હોવા ઉપરાંત ઘણું કિંમતી હતું એની ઉપર રત્ન અંકિત કટિમેખલા પહેરી હતી. પગમાં બાંધેલા ઘુઘરા જેમ જેમ એ ચાલતી હતી તેમતેમ બોલીને મધુર અવાજ કરી રહ્યા હતા જ્ઞાનચંદે આ પહેલાં એક સ્ત્રીનું આવું સ્વરૂપ સંગઠિત અને સુઅલંકૃત શરીર કદિ પણ જોયું નહોતું એના આખા શરીર પર મર્દન કરેલા અત્તરોની સુગંધથી તથા અંબોડાની આસપાસ ભરાવેલાં ફુલોમાંથી ફોરતી ફોરમથી આસપાસનું વાતાવરણ સુગંધીમય બની ઉઠ્યું હતું. ખરેખર એ નવ યૌવના નારી મનોમુગ્ધ કારિણી હતી એમાં કંઈજ શંકાને સ્થાન નહોતું.

એવી રૂપરાશી નવયુવતીની પાછળ ચાલતાં જ્ઞાનચંદના મનમાં એમ થયું કે એ કોણ છે એ એને પૂછવું. આવી ભયાનક રાત્રિમાં અને આવા ઉજ્જડ મંદિરમાં રહીને આટલું સ્વરૂપ શરીર, આટલું સુંદરતમ રૂપ અને આટલા બધા બહુમુલ્ય રત્નાભૂષણો સજીને અહીં એકલી ફરવામાં એને શું ભય નથી લાગતો? પણ આ પૂછવાની એની હિમ્મત ચાલી નહિ. થોડેક દૂર ગયા પછી એના મનમાં વળી બીજો પ્રશ્ન આવ્યો કે એટલું તો જરૂર પૂછવું કે એ માનવી છે કે દાનવી? પરન્તુ આટલું પણ પૂછવાનું એ સાહસ કરી શક્યો નહિ.

ચંદ્રની રાતમાં ઉંચી ઉંચી ઉભેલી દિવાલોના કાળા પડછાયાની વચમાં એ રહસ્યમય નારીની પાછળ ચાલતી વખતે જ્ઞાનચંદને એમ લાગ્યું કે પોતે કોઈ સ્વપ્ન સૃષ્ટિમાં વિચરી રહ્યો છે પણ ના, આ સ્વપ્ન તો નહોતું જ. પછી પાછો એને વિચાર આવ્યો કે વખતે આ કોઈ ગંધર્વ કુળની ગંધર્વકન્યા હોય અને રાત્રે આ વિશાળ ખંડેરમાં ક્યાંક રહેતી હોય. આ પ્રશ્ન પૂછવાનું એણે નક્કી કર્યું, પણ કોણ જાણે કેમ, એની જીભ અત્યારે સિવાઈ ગઈ હતી.

એ દરમ્યાન પેલી રૂપરાશી યુવતી એક જગ્યાએ આવીને ઉભી રહી, અને મંદ સ્વરે જ્ઞાનચંદને ઉદ્દેશીને કહ્યું "આ રહ્યા ભગવાન સોમનાથ."

"મને તો કંઈએ દેખાતું નથી" જ્ઞાનચંદે એ જગ્યાએ નજર ફેરવા છતાં કંઈ ન જણાયાથી કહ્યું

"ઉભા રહો. હું બતાવું છું" એટલું બોલીને હાથમાં પકડેલો દીપ એક બાજુએ મુકીને નૃત્ય તાલે ચાલતી ચાલતી દ્રુતગતિએ

એ એક તરફ સરકી ગઈ બે એક ક્ષણમાં તો એ હાથમાં થોડાક મંદીરના ફૂલ અને થોડાક બીલીપત્ર લઈને પાછી આવી બન્ને હાથના સંપુટમાં પુષ્પો રાખીને એ કોઈ અગમ્ય અને અગમ્ય ઉન્માદથી ત્યાં નૃત્ય કરતી વખતે સંપુટમાં ગ્રહેલા પુષ્પો અને બીલીપત્ર એક પછી એક જમીનપર સરવા લાગ્યાં અને થોડીકવારમાં તો એ પુષ્પો જમીન પર એવી રીતે પથરાઈ ગયાં કે ત્યાં એક ગોળ કુંડાળા જેવું બની ગયું

શાનચંદ્રે એ ગોળાકાર ભાગમાં બરાબર ધ્યાનપૂર્વક જોયું તો એને જણાયું કે જ્યાં આ પુષ્પો પડેલાં હતાં ત્યાં વિશાળ શ્યામ-વર્ણનું એક શિવલીંગ હતું, અને એ શિવ લીંગની આસપાસ આ યુવતીએ પોતાના પુષ્પોને ઘણી સુંદર રીતે ગોઠવી દીધા હતા

નૃત્યના તાનમાં હોવા છતાં એણે શાન ચંદ્રને પૂછ્યું જોયું?

શાનચંદ્રે તરતજ જવાબ આપ્યો 'હા'

ઝટપટ નીચે ભગવાન સોમનાથને પ્રણામ કરવા શાનચંદ્ર જમીન ઉપર નમી પડ્યો અને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો કે 'મારી યાત્રા સફળ થઈ અને ભગવાન સોમનાથના પ્રત્યક્ષ દર્શન થયાં ભગવાન સોમનાથ હું આપને સાષ્ટાંગ પ્રણામ કરું છું, ભગવાન સોમનાથ! મને આપની ભક્તિ પ્રદાન કરો બસ. એ સિવાય મારે બીજું કશુયે જોઈતું નથી. ભગવાન સોમનાથ! સોમનાથ!! સોમનાથ!!!" એમ ક્યાંય સુધી એ રટણ કરતો રહ્યો અને એના અવાજના પડઘા દૂર દૂર અથડાઈને એના કાનમાં ફરીથી અથડાવા લાગ્યા.

(અપૂર્ણ)

જાણવા જેવું.

સંપાદક—બી. જે. મહેતા

— મુંબઈ રાજ્ય બહાર લોટરીઓ ગેરકાયદે સરકારે મુંબઈના ૧૯૪૮ ના લોટરીઝ અને પ્રાઈઝ કોમ્પીટીશન કંટ્રોલ અને ટેક્ષ ધારા તળે લાયસન્સ આપેલી મનોરંજન માટેની લોટરીઓ અને ખાનગી લાયસન્સ લોટરીઓ સિવાયની તમામ લોટરીઓ ગેરકાયદે ગણાય છે.

— અમદાવાદના જીલ્લા કલેક્ટરની ફેરબદલી થાય તેવો સંભવ છે અને તેઓની જગ્યાએ અમદાવાદ જીલ્લા કલેક્ટર તરીકે શ્રી. એસ. એ. પાટંગેની નીમણૂંક થશે એમ જાણવા મળે છે

—. અમદાવાદ મ્યુ. તરફથી વિક્ટોરીઆ ગાર્ડનમાં ભારતના આરોગ્ય પ્રધાન શ્રી રાજકુમારી અમૃતકુંવરના માનમાં યોજાયો હતો

— એલીસબ્રીજ ટાઉન હોલમાં હિંદ મહિલા મંડળ તરફથી શ્રી રાજકુમારી અમૃતકુંવરનો સત્કાર કરવામાં આવ્યો હતો

— શ્રી ઠક્કરબાપા માંદગીના બિછાને પટકાઈ પડ્યા છે જાણીતા ડોક્ટરો તેમની સારવાર કરી રહ્યા છે તેમને જલદી આરામ થવા બધા પ્રયાસો થઈ રહ્યા છે

— ઈંદોરના સમાચાર મુજબ અજમેરમાં આવેલા પુર ખાતે ભયના ઝેરના અસરવાળા 'પાન'ને લીધે ત્રણ માણસો એકી સાથે મરણ પામ્યા હતા તેજ દુકાનમાંથી પાન ખાનાર ચોથા માણસને સમયસર હોસ્પીટલ ખાતે ખસેડવામાં આવ્યો હતો તેથી તે બચી જવા પામ્યો હતો

★

સ્ત્રી સમાચાર.

રાજકુમારી એલીઝાબેથ

લંડન—રાજકુમારી એલીઝાબેથ બીજા બાળકને જન્મ આપનાર છે, ઉપરની હકીકત સૂચન કરતી એક જાહેરાત બકીંગહામ રાજમહેલથી કરવામાં આવી હતી

સ્ત્રી કુવામાં પડી ગઈ

કપડવંજ—અહિં કુવામાં એક સ્ત્રી પાણી સીંચતા સીંચતા ઉંધી પડી જતા તેણીના માથામાં સખ્ત ચોટ લાગવાથી હોસ્પીટલમાં લઈ જવામાં આવી છે

બળાત્કાર માટે પકડાયો.

અમરેલી—બગસરામાં એક મુસ્લીમ બાવાની બાર વર્ષની સગીર છોકરીની નિરાધાર સ્થિતિનો લાભ લઈ એક આરબે કહેવાય છે કે બળાત્કાર ગુજાર્યાનો બનાવ બન્યો સમાચાર મળે છે બાળાના વાલીએ આરબ સામે ફરિયાદ કરી છે

પત્નીનો વીમો મેળવવા માટે

૩૧ વર્ષના જોન ગ્રેહામ ગ્રાન્ટ નામના ગૃહસ્થે પોતાની પત્ની અને પુત્રીને વિમાનમાં બેસાડી તેમાં બોમ્બ મુક્યો પાછળથી બોંબ ફુટી જતાં તેણે વિમાની સ્ટાફના માણસોને કહી દીધું, પોલીસે ધરપકડ કરી ત્યારે પોતાની આર્થિક કટોકટી ભરી સ્થિતિમાંથી બચવા આ પગલું ભર્યાનું કબુલ્યું હતું

સુરેન્દ્રનગર

સરવાડ જેવી બે બાઈઓએ ગ ૧૨॥ ગા પીતળ પગાવ્યું અને બનાવટ થઈ ગઈ કહેવત છે કે ' લોભીયા હોય ત્યાં ધુતારા ભુખે ન મરે '

તારાપુર

એક પટેલ ગૃહસ્થના ધર્મપત્ની રસોઈ કરતાં હતાં ત્યારે સાડી અકસ્માત સળગી જવાથી ખુબજ દાઝી જતાં અવસાન પામ્યા છે. પોલીસે ઉચિતવિધિ કરી હતી

અમદાવાદ:—

" પતિદેવ રૂડા " પારસી કોલોની પાસે રહેતા એક પતિરાજે પોતાની પત્ની ઉપર "મોડી કેમ ઉઠે છે" કહિ શાક સમારતી હતી તેજ છરી લઈ ઉશ્કેરાટમાં છરીના ઘા કરી દીધા આ બાઈને હોસ્પીટલમાં દાખલ કરી છે ત્યાં તેણીની સારવાર થઈ રહી છે પતિ દેવની પાછળથી ધરપકડ કરી છે

અમરેલી—

મીલ પાસેના રસ્તા ઉપર તરતના જન્મેલા બાળકની લાશને કુતરા ખેંચી જતાં પોલીસે જોયું તે મૃત બાળકને કુતરા પાસેથી પોલીસે છોડાવી હોસ્પીટલમાં પોસ્ટમોર્ટમ માટે મોકલી આપ્યું. તે મૃત તે બાળકની માતાની તપાસ પોલીસ ચલાવી રહી છે

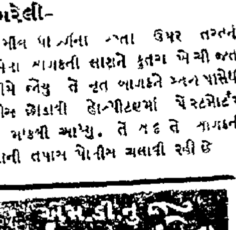

પ્રકાશક,—ચન્દ્રકાન્ત છગનલાલ ગર્વતા "નીબોધ" કાર્યાલય પીરમશા રોડ—અમદાવાદ
મુદ્રક —ચન્દ્રકાન્ત છગનલાલ મહેતા સેવક પ્રિન્ટરી પીરમશા રોડ—અમદાવાદ

* સાહસોની જાદુભરી કથા *

અજબ દેશ

લેખક:-કેશવલાલ પટેલ

(ગતાંકથી ચાલુ)

૯, ઝલકપુર.

તે બધાં ફરીથી ઝલકપુરના રસ્તે ચાલવા લાગ્યાં. થોડીવારમાંજ તે બધાં પીળી ઇંટોની સડક પર આવી ગયાં. સડકની આજુબાજુ બે ચાર મકાન પણ દેખાવા લાગ્યાં. જે માણસો મળતાં તે સુન્દર, સુન્દર લીલા પોષાક પહેરેલાં હતાં. વાઘને દેખતાંજ ભય પામીને ઘર માં સંતાઇ જતાં હતાં.

ચમેલી કહે, 'આ તો અજબ દેશ છે, હવે ઝલકપુર નજીકમાંજ હોવું જોઇએ.

ચાકીબાભાઇ કહે, 'લાગે છે તો એવું, હવે તો આપણે બહુ થાકી ગયાં છીએ'.

ચમેલી કહે, 'ફળ ખાઇ—ખાઈને હું કંટાળી ગઇ છું અને કાળિયો નળિયો પણીને મરવા જેવો થઇ ગયો છે. આ વખતે જે ઘર દેખાય એમાં જઇને આપણે વિસામો કરીશું.

થોડક છેટે એક ખેડૂતનું ઘર દેખાયું તે બધાં ત્યાં જઈ પહોંચ્યાં. એક સ્ત્રીએ દરવાજામાં ડોકુ કાઢીને પૂછયું 'બચ્ચી તું કોણ છે? તારે શું જોઇએ છે?'

ચમેલીએ જવાબ દીધો, મારૂં નામ ચમેલી છે. તમે અમને તમારા ઘરમાં રાત વાસો રહેવાં દેશો તો ઘણો ઉપકાર થશે.

બાળ કુમાર

સ્ત્રીએ દરવાજો ઉઘાડતાં પૂછયું. 'આ વાઘ પાળેલો છે?'

ચમેલીએ કહ્યુ, 'હા, પાળેલો જ છે.'

પેલી બેરીએ કહ્યું. 'વારૂ. તો અંદર આવો. હું તમારે રહેવાની જગા બતાવું.

ચમેલી બધાના પહેલી ઘરમાં ગઇ ઘરનો માલીક લંગડો હતો. તે ખાટલા પર બેઠો હતો ખાટલાં માણસોને ઘરમાં આવતાં દેખી તે નવાઇ પામ્યો તેણે પૂછયું, 'તમે લોકો કોણ છો? કયાં જાઓ છો?'

ચમેલીએ કહ્યું, અમે બહુ દુર દેશથી આવીએ છીએ, ઝકપુર જવાના છીએ. અમારે તાજ્જૂબ જાદુગરને મળવું છે.

લંગડા માણસે કહ્યું, 'ઓહો! તે તો કોઇને મળતા નથી.'

ચમેલી કહે. 'કેમ નહિ મળે?'

પેલો કહે, 'મેં સાંભળ્યું છે કે કોઇ ને મળતા નથી.

ચાકિબાભાઇએ પૂછયું 'તે ઘરમાંથી બહાર પણ નીકળતા નથી?'

'હં, કોઇ પણ દિવસ નહિ'.

ચમેલીએ પુછયું, 'વારૂ તે દેખાવમાં કેવા છે?'

'કેવા છે? હું શી રીતે કહું તે તો બહુ ભારે જાદુગર છે. મનફાવે તેવું રૂપ ધારણ કરી લે છે. કોઇ કહે છે કે તે ચકલી જેવા છે. કોઇ કહે છે, કે હાથી જેવા છે

કોઈ કહે છે કે પરી જેવા સુંદર છે. તે કેવા છે, તે ચોક્કસ રીતે કહી શકાય નહિ.'

ચમેલી કહે, 'ભારે નવાઈની વાત છે, જે હોય. અમારે તો તેમને મળવું જ છે.

આ વાતો ચાલતી હતી એટલામાં મોલી ગૌરી ત્યાં આવીને બધાંને ખાવા બોલાવી ગઈ. ચમેલીએ આજે ધરાઈને ખાધું. કાળિયાને પણ પોતાની સાથેજ ખાધી ચોલે ખવડાવી. ચાડિયાભાઈ અને ટીનસિંહને ખાવા પીવાની ઉપાધિ નહતી. તે ઉભા ઉભા જોઈ રહ્યા. વાઘને કકડીને ભૂખ લાગી હતી. એટલે બિચારો દાળ, ભાત અને તરકારી ખાવા બેસી ગયો. બીજું કરે પણ શું?

ત્યાર પછી બધાં સુવા ચાલ્યા ગયાં.

બીજા દિવસે સવાર થતાંજ બધા ચાલી નીકળ્યા. ઘરમાંથી બહાર નીકળતાંજ એ લોકોએ જોયું કે સામેનું આકાશ ઉષાની લાલિમા વડે શોભી રહ્યું હતું બધા એકદમ આનંદમાં આવી જઈ બોલી ઉઠયાં 'હવે આપણે ઝલકપુર' આવી ગયાં.

દિવસના ત્રીજા પહોરના વખતે તેઓ ઝલકપુરની સામે આવીને ઉભાં રહયાં પીળા ઈંટોની સડક દરવાજાની સામે પુરી થઈ ગયેલી હતી.

દરવાજા પર એક ઘંટ લટકતો હતો ચમેલીએ દોરડું પકડીને ખુબ જોરથી એને હલાવ્યો. ઘંટ ટનન્ટન અંદર વાગવાં લાગ્યો દરવાજા ધીમે ધીમે ઉઘડવા લાગ્યો. બધાં અંદર પેસી ગયાં.

લીલા રંગનો પોષાક પહેરેલા એક નાના માણસે તેમની પાસે આવીને પુછયું, 'અહિં કેમ આવ્યાં છો?'

ચમેલીએ કહ્યું, 'અમે શ્રીમાન તાજ્જુબજી ને મળવા આવ્યા છીએ'

પેલો માણસ તેની તરફ ટગર ટગર જોઈ રહ્યો, પછી માથું ખંજવાળતાં તેણે કહ્યું હું અહિંનો દ્વારપાળ છું. જો તમારે તાજ્જુબજી જોવાની ઈચ્છા હોય; તો ચાલો, પણ પહેલાં તો તમે એક એક ચશ્મા તો પહેરી લ્યો.'

ચમેલીએ નવાઈ પામીને પુછયું.' કેમ? ચશ્માં શા માટે પહેરવા જોઈએ?'

જો ચશ્માં નહિ પહેરો તો ઝલકપુરના ઝગમગાટથી આંધળાં બની જશો આ દેશમાં બધાં લોકો આખો વખત ચશ્મા પહેરી રાખે છે. તમારે પણ ચશ્માં પહેરવા પડશે. 'દ્વારપાળે કહ્યું.'

દ્વારપાળે એક મોટી પેટી ઉઘાડીને ચશ્માની કેટલીક જોડ બહાર કાઢી બધા ચશ્મા લીલા રંગના હતા. તેણે એક ચશ્મા ચમેલીને પહેરાવી સોનાની બે દાંડીઓ પાછળ લઈ જઈને તાળું લગાવી દીધું. ચમેલી હવે ચશ્મા કાઢી શકતી નહતી.

ચાડિયાભાઈ, ટીનસિંહ, કાળિયા અને વાઘને પણ એક એક ચશ્મા પહેરાવવામાં આવ્યાં.

લીલા ચશ્મા પહેરેલા લોકોના છતાં

પરદુઃખભંજન વિક્રમ રાજાની વાર્તા

લેખ પર મેખ

તબડક, તબડક, તબડક ઘોડાઓ દોડતા હતા આગળ હરણુ પૂર ઝડપે દોડતું હતું. વિક્રમ રાજા અને તેમના સાથીદારો શિકારે નીકળ્યા હતા હરણુ વાંકા ચુંકા રસ્તે છલગો મારી દોડતુ હતું

જેમ હરણુ સપડાતું નથી તેમ વિક્રમ રાજાને શુર ચડતું હતું તેમણે પોતાના ઘોડાને પૂર જોસથી દોડાવ્યો. સાથીદારો પાછળ રહી ગયા આગળ દોડતું હરણુ અને પાછળ દોડતો વિક્રમનો ઘોડો જબરી કમા કસી ચાલી જોતજોતામાં એક બે જોજન કપાઈ ગયા

સાંજ પડી ને અંધારૂ થયું હરણુ ઝાડી ઝાખરામાં થઈ ક્યાય છટકી ગયું.

વિક્રમરાજા નિરાશ બની ગયા તે સખત થાકી ગયા હતા તરસ પણ લાગી હતી. તે ઘોડો થોભાવી નીચે ઉતર્યો અને એક ઝાડ નીચે આરામ લેવા બેઠા.

સાંજનો ઠંડો પવન વાતો હતો, એને લીધે થાક અને તરસ કંઈક ઓછાં થયાં. થોડીવાર પછી વિક્રમરાજા ઘોડા પર બેઠાં અને આગળ ચાલ્યા

આગળ જતા એક નગરી આવી. એનું નામ મહીકાવતી એના રાજાનું નામ મહીપાળ હતું વિક્રમરાજા નગરમાં ગયા નગરમાં પેસતા જ એક બ્રાહ્મણનું ઘર આવતું હતું, બ્રાહ્મણ બહુ ભલો અને ભાવિક હતો તેને ઘેર પુત્ર જન્મ થએલો હતો એ દિવસ છઠ્ઠીનો દિવસ હતો

વિક્રમરાજા બ્રાહ્મણને ઘેર ગયા અને તેને પ્રણામ કરી કહ્યું, 'હું મુસાફર છું ભુલો પડી ગયો છું, આંજની રાત અહિં રહેવા દેશો ?'

બ્રાહ્મણે કહ્યુ, 'ભલે ખુશીથી રહો, આ ઘર આપનું જ સમજો.'

બ્રાહ્મણને બાર તેર વરસની એક દીકરી હતી તેણે રસોઈ બનાવી રાજાને જમાડયા વિક્રમે ખુશ થઈ બ્રાહ્મણને દસ એના મહોર આપી

સુવા વખત થઈ એટલે બ્રાહ્મણે વિક્રમને કહ્યુ, અંદર પથારી બનાવી છે ત્યા જઈ સુઈ રહો ત્યારે વિક્રમે કહ્યું, હું ક્ષત્રિય છું. હું તો આપના બારણે જ સુઈશ, આપના ઘરની ચોકી કરીશ

આકાશમાં ચંદ્ર ખીલ્યો હતો. સઘળે ચાંદની ચમકતી હતી તારાઓ ટમટમતા

પણ ઝબકપુરના રસ્તાઓ પર ચમેલીની આંખો અંજાઈ જતી હતી લીલી લીલાશનીની નિરાળી છટા હતી સડકની બન્ને બાજુએ લીલા પથ્થરોના ઉંચા મકાનો હતા દિવાલો ઉપર લીલા પાટડા જડેલા હતા ઝાડ-પાન બધું. લીલા રંગનું જ આ બધુ પણ લીલુ હતું. માણસોના શરીરનો રંગ પણ લીલો હતા પહેરવેશ પણ લીલો અને ઘરેણા પણ લીલા હતાં, લોકો લીલા લીલા પૈસા આપીને દુકાનોમાંથી લીલી લીલી ચીજો ખરીદ કરતા હતાં, ગાડી, ઘોડા પણ લીલાં હતાં બધે લીલું, લીલું ને લીલું જ

(અપૂર્ણ)

હતા. વિક્રમ પથારીમાં પડી રહી એ બધું જોઈ આનંદ પામતો હતો. એમ કરતાં અધરાત થઈ. લોકો ઘસઘસાટ ઉંઘતાં હતા નગર સૂમસામ હતું.

છમ, છમ, છમ, અવાજ થયો. વિક્રમે તીણી આંખે જોયું. દુરથી સોળેક વરસની એક બાઈ આવી રહી હતી તે બહુજ રૂપાળી હતી તેના હાથમાં પૂજન થાળ હતા.

વિક્રમરાજા પથારીમાં બેઠા થઈ ગયા પેલી બાઈ નજીક આવી ઘરમાં પેસવા ગઈ. રાજાએ બારણાં વચ્ચે ઉભા રહી તેને રોકી, પૂછ્યું, 'તું કોણ છે? આટલી મધરાતે અહિં કેમ આવી છે?'

પેલી બાઈએ કહ્યું 'ખસીજા વચમાંથી બાળીને ભસ્મ કરી દઈશ.'

વિક્રમ એમ ડરે એવો ન હતો. તેણે કહ્યું, તું કોણ છે; એ કહે? નહિતો આ તલવારથી માથું કાપી નાખીશ.

પેલી બાઈ વિચારમાં પડી તેણે કહ્યું માનવી લોકમાં મને કોઈ દેખી શકતું નથી. વિક્રમરાજા હોય તોજ મને દેખી શકે માટે તું વિક્રમજ છે, એટલે તને કહેવામાં વાંધો નહિ હું વિધાતા છું, બ્રાહ્મણ પુત્રના છઠ્ઠીના લેખ લખવા આવી છું.

વિક્રમે બાઈને અંદર જવા દીધી તે પાછી વળી એટલે રોકી પુછ્યું, શું લેખ લખ્યા?

વિધાતાએ કહ્યું, એ તો હું જાણતી નથી ગત જન્મનાં કર્મ પ્રમાણે ભગવાને એના લેખ લખ્યા છે મેં તો ફક્ત પૂજા વિધિ કરી.

વિક્રમ કહે. મને ગમે તેમ કરી એના લેખ કહો નહિતો અહિંથી જવા નહિ દઉં.

વિધાતાએ કહ્યું, હું મારા પિતા બ્રહ્મા ને પૂછી થોડીવારમાં કહી જઈશ, મને જવા દો, હું વચન આપું છું.

વિધાતાએ ઘેર જઈ બ્રહ્માને પુછ્યું, તે કહે, મને પણ ખબર નથી. ચાલો ભગવાન પાસે બન્ને ભગવાન પાસે ગયા અને બ્રાહ્મણના લેખની હકીકત પુછી.

'ભગવાને કહ્યું, એ બાળકને પાંચમા વરસે જનોઈ દેવાશે. સાતમા વરસે એના વિવાહ થશે એ વખતે મોટી ધામધુમ થશે, અને હજારો લોકો આવશે પણ ચોરીમા ફેરા ફરતાં એક વાઘ આવશે અને એ બ્રાહ્મણ પુત્રને મારી નાંખશે

વિધાતા પાછી આવી, વિક્રમને બધી વાત કહી ચાલી ગઈ વિક્રમ વિચારતો હતો 'હું પરદુઃખભંજન કહેવાઉં, ને બ્રાહ્મણનું દુઃખ દુર ન કરું તો મારું નામ લજવાય'.

સવાર થયું વિક્રમે તૈયાર થઈ બ્રાહ્મણની રજા માગી જતી વખતે બ્રાહ્મણને એક કાગળ આપી કહ્યું તમારા છોકરાનાં લગ્ન થાય ત્યારે મને બોલાવજો. વિક્રમરાજાના દરબારમાં આ ચિઠ્ઠી મોકલાવજો એટલે હું આવીશ. પછી તે ઘોડા પર બેસી પોતાના નગર તરફ ચાલી નીકળ્યા. (અપૂર્ણ)

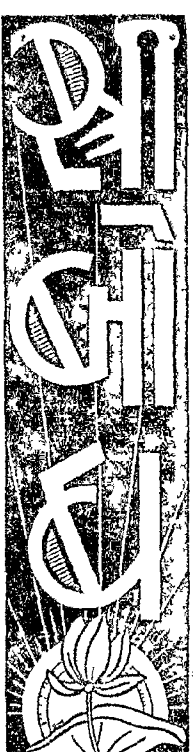

વર્ષ ૪૪   અંક ૬ ઠ્ઠો
જુન ૧૯૫૦

'નાગમતિ' (નર્મમતિ ...માંથી)

આ અંકનું વાચન

"ભગવાન સોમનાથ" આજના હિન્દ પાકીસ્તાનના પ્રશ્નો ચર્ચતી સામાજિક વાર્તા. "ફૅશન અને ચાદલો" વિષય જીવનને મહત્વ આપતી તાલીમ, વેદના શ્રી સમાચારો વગેરે બાળકુમારના વીર વિક્રમરાજાની વાર્તા, અજબદેશની ચાલુ વાર્તા વગેરે

સસ્તુ સાહિત્ય આપતી એકજ આદર્શ ગ્રંથમાળા

જે

આજે વીશ વીશ વરસ થયાં ગ્રાહકોને અર્ધી કિંમતે પુસ્તકો આપી સેવા આપી રહી છે.

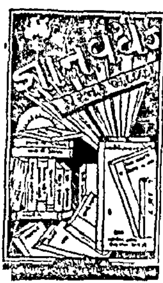

આ ગ્રંથમાળા ૧૯૪૪થી અચોક્કસ મુદ્દત માટે મુલતવી રાખેલ હતી કારણકે સરકારી પેપર કંટ્રોલ આપવાથી પુરૂ વાચન આપી શકાય નહિ હજી પેપર કંટ્રોલ છે છતા વાંધા જેવું નથી એટલે ૧૯૫૦થી અમોએ અમારી ગ્રંથમાળા ચાલુ કરી છે તો દરેક વાચક ભાઈ-બહેન પોતાનો સહકાર આપીને માગના ગ્રાહક થશે એવી આશા રાખવામા આવે છે

૧૯૪૪થી ૧૯૪૯ સુધીમા અમોએ નીચે મુજબના પ્રકાશનો કરેલ છે તે ગ્રાહકોને જોઈશે તો સેટ તરીકે અર્ધી કિંમતે મળશે આવા ઉત્તમ પુસ્તકો મેળવવા ચુકતા નહિ અને તુરત સેટ સેટ વસાવી લેવો

રાજરોષ (જેઠાલાલ ના ત્રિવેદી) સિદ્ધરાજ મહારાજની ગાદીવિરાજના સમય પછીની ચાલુક્ય વંશની નવલકથા — કિં રૂ ૩

રાજ્યાભિષેક (રાજરોષના અનુસંધાનમાં) આગળ વધતી નવલકથા — કિં રૂ ૩

કૈસરની કેફીયત (જર્મનીના માજીકૈસરે લખેલી પોતાની જીવનકથા) — કિં રૂ ૨॥

વીરના તેજ (સિદ્ધરાજ મહારાજના અંગરક્ષક જગદેવ પરમાર—વીરમતીની નવલકથા) — કિં રૂ ૩

નીરંજના (નીરૂપમાદેવી) ઉત્તમ આદર્શ નવલકથા — કિં રૂ ૩

નવલીકાઓ (પ્રેમચંદજીની ટૂંકી વાર્તાઓ) — કિં રૂ ૧।

કાદમ્બરી અને બીજી વાતો (સં સાહિત્યની કથાઓ છે) — કિં રૂ ૪॥

(વધુ માટે ટાઇટલ પાનું ૩જું વાંચો)
રૂ ૨૦।

"સ્ત્રીઓને ગૃહશિક્ષણ આપતું ૯૪ વર્ષનું માસિક પત્ર.

વર્ષ ૯૪ * જુન ૧૯૫૦ * અંક ૬ઠો

(સોના રૂપાની મારી ઢોલણીજી રે એ રાગ)

— બાપુજીનો રેંટીયો જીરે —

સાગ સીસમનો રેંટીયો જીરે, સુતરની છે મળ, બાપુજીનો રેંટીયો જીરે.
રૂડો રૂપે એ રેંટીયો જીરે, ત્રમ ત્રમ બોલે તાર બાપુજીનો રેંટીયો જીરે
ડોરે મોરે છે હિંદીઓ જીરે, વચમા બેઠા નેહરૂ. બાપુજીનો રેંટીયો જીરે.
હિંદીઓ નેહરૂને વીનવે જીરે, કરો એના વિચાર, બાપુજીનો રેંટીયો જીરે.
બાપુએ રાજ્ય અપાવીયું જીરે, કેમ કરી સચવાય, બાપુજીનો રેંટીયો જીરે
બ્રીટને ભાગલા પડાવીયા જીરે, મચ્યો છે હાહાકાર, બાપુજીનો રેંટીયો જીરે.
ભાઈ ને ભાઈ લડી પડયા જીરે, બેનોના શીલ લુંટાય, બાપુજીનો રેંટીયો જીરે
ભારતનું દુઃખ દેખીને જીરે, બાપુનું દીલ દુખાય, બાપુજીનો રેંટીયો જીરે.
કાળા બજાર બહુ ચાલીયાં જીરે, રાંકના લોહી ચુસાય, બાપુજીનો રેંટીયો જીરે
સૌને સત્તાનો શોખ જાગીયો જીરે, જાગ્યા બહુ હિંદમાં વાદ, બાપુજીનો રેંટીયો જીરે
વાદમાં [illegible] ગયા જીરે, બાપુના લીધા પ્રાણ, બાપુજીનો રેંટીયો જીરે.
બાપુના સંદેશો ભૂલીયા જીરે, ભૂલ્યા ફરજને ભાન, બાપુજીનો રેંટીયો જીરે.
દેશનું ગૌરવ સમજે જીરે, તો તો શાંતિ થાય બાપુજીનો રેંટીયો જીરે.

"મોંઘી"

જ્ઞાનવર્ધક ગ્રંથમાળાના ગ્રાહક બનવા માટે રૂ. ૧) પ્રવેશ ફી મોકલો

બ્હેનની વિદાય.

જાવ રે બ્હેની આજ, ઘરની બહાર ..

સાહ્યબીઆ સૌ જુએ તમ વાટ
મારૂં મૂકીને માવતરની છાંય,
પરના પ્રેમી, પેલો જીવન આધાર જાવ રે—

નિર્ઝરમાં નહિ કદીરે સમાય,
દોડતી વહે સમુદરની પાસ જાવ રે—

હોંશે ગભરૂ એ નારી જાત
માના સાથે આપનો ભાર સમજી આજ જાવ રે

ભલી અનસૂયાને સીતા માત,
સાચા આચાર એ લાવ્યા સંસાર જાવ રે—

મા ભારતીના વધારવા માન
બ્હેનીને આપીએ શુભ વિદાય જાવ રે—

મુળદેવ પંડયા.

તુજ પાદમાં —

પય સરવ દૂધીને અંત તુજ પાદમાં,
ભરખ ભખ ભમવા આવી ગાજે,
તેહને સ્વાદુ કો અમરફળ આપીને,
અન્નપૂર્ણા સમી દેવી થાજે ૧

અવર કો માર્ગ ના, એક તુજ પાદમાં
'પાણી પાણી' વદત આવી રાજે,
તેહને મીઠડે મેહના પોષીને
અનુપ રસદા ની તું એક થાજે ૨

પ્રભુ જ રસ યોગી કો અમર તુજ પાદમાં
જનમ અગણનાથી આવી રાજે
તેહને સજગ રૂપ હૃદયે સ્થાપીને,
મન્ના સમરાગિણી તંય થાજે ! ૩

"સેનાની"

— ગુજરાતણ —

(સખિ! આજ ઘટા ઘનઘોર છાઇ રહી . રાગ)

સખિ! આજ ગુજરાતણ ઘુમી રહી
ઘુમી રહી ભાન ભૂલી રહી—સખિ
અંતર એનું અંગો ભરેલું
પ્રેમાળ હૈયું હસતું રે'તું
આનંદ રસ પાઇ રહી —સખિ

ગીતડાં મધુરાં ગાતી ઘુમતી
સુખ દુઃખનાં સ્મરણો ગુંથતી
ચેતન જ્યોત જગાવી રહી —સખિ

ભાવ ભરેલા હૃદય ઉમંગે
હૈયું હરખી નવીન રંગે
નાચી રહી નચાવી રહી —સખિ

હસમુખલાલ રતનચંદ શાહ.

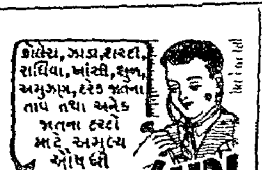

રળિયામણી ભૂમિમાં

લેખક—શ્રી રમણલાલ જે. જોષી.

હેમંતશિશિરનો સુભગ સન્ધિકાળ હતો. એનાં આછાંશાળાં આવર્તનો દેયાને અજબ તાઝગીથી આલિંગતા હતાં. કાર્યનું કારણ પણ વિનીત હતું. ભાવિક મિત્રોનો સ્નેહભર્યો આગ્રહ હતો. ડિસેમ્બરની એક બપોરે અમો વડોદરાથી ચરોતરની રળિયામણી ભૂમિના પર્યાસે નિકળ્યા.

બપોરે વાસદ ગેલરી ત્યાંથી મોટરમાં અમો બોરસદ જવા ઉપડયા. રસ્તામાં કંથારિયા, આંસોદ, બોદાલ વગેરે ગામો આવે છે. ઝડપથી ચાલી જતી મોટરમાંથી પણ ચરોતરનાં પાકસમૃધ્ધ ખેતરો આંખને ઠારે છે. એક સુંદર દૃશ્ય ચાલ્યું જાય છે ત્યાં તો એથી પણ અપૂર્વ સુષમાભર્યું નવું દૃશ્ય ઊભું જ હોય છે. લગભગ ચાર વાગે અમો બોરસદ પહોંચ્યા. બોરસદમાં છ સાત હજાર માણસોની વસ્તી છે. ગામમાં એક હાઈસ્કૂલ પણ આવેલી છે. તે હાઈસ્કૂલ અમો ગયા ત્યારે બંધ હોઈ બહારથીજ જોઈ શકાઇ. તેના ચોગાનમાં પૂ. ગાંધીજીનાં પુનિત પગલાં પડયાં હતાં ત્યાં અમો જઈ શકયા નહીં. એક સંબંધીના ત્યાં આરામ કરી કાવીઠા જવા ઉપડયા.

બોરસદથી કાવીઠાનો આખો ય રસ્તો સુંદર છે. લિલિછમ લિલોતરી આપણને હરિ લે છે. જાણે જગતમાતાને ઓઢણી ઓઢાડી હોય તેમ લાગે છે! જેમ જેમ દૂર ચાલ્યા કરીએ તેમ તેમ આખો વનપ્રદેશ જાણે પ્રકૃતિ દેવીનું વિહારસ્થલ ન હોય તેમ કલ્પના થાય છે! વર્ષાઋતુવસનધારિણી પ્રકૃતિદેવીના વિહારાર્થે અવનવી ગોઠવણ થએલી જણાય છે. લીલમલીલી ઝાડીઓ, બાલીઓ, બિછાનાં વગેરે ત્યાં છે. કોઈવાર વનદેવીને સંતાકૂકડી રમવાનું મન થઈ આવતું હશે– એટલા માટે તો આ ઝાડી નહિ હોય? અમો કાવીઠા પહોંચ્યા ત્યારે સંધ્યા છુપાતી છુપાતી નૈઋત્યપશ્ચિમમાં ચાલી જતી હતી ને રજનીદેવી પોતાની શ્યામલ ઓઢણી પૃથ્વીને ઓઢાડી રહી હતી. ગામમાં પ્રવેશતાં સતીમાતાનું મંદિર આવે છે. લોકવાયકા છે કે કોઈ સામંતને દેદરડાના માણસોએ મારી નાંખ્યો હતો તેની પત્નીને આ વાતની ખબર પડતાં પોતે સતી થઈ હતી. આ મંદિરમાં દેદરડાના પાંચ માણસો સાથે પ્રવેશ કરી શકતા નથી. રસ્તામાં માનવતાનું એક સુભગ દર્શન થયું. અમારી સાથે સાથે સુરજ નામની મજુરણ બાઇ ટોપલીમાં ભાર લઈ ચાલી આવતી હતી. સુરજે ભાઈ વ્યાસને કહ્યું. "તમોએ કીધું હોત તો તમારી આ થેલીઓ લઇ લેત ને બે." ભાઇ વ્યાસે જવાબ વાળ્યો, 'આટલો બધો તો ભાર છે, સુરજ." સુરજે કહ્યું. "ભાર્યું શી આ દેઈ શા ખપમાં આવવાની સે?" –માનવતાનું કેવું આહ્લાદક દર્શન! સુરજને મન તત્વજ્ઞાન એ શોખનો વિષય નહોતો, તેણે તત્વજ્ઞાનને જીવનમાં વણી લીધું હતું... કાવીઠામાં બેત્રણ હજાર માણસની વસ્તી છે. અહિં તમાકુનો પાક સારો થાય છે. પાણી માટે પંપની સગવડ સારી છે. રાત્રે સુતી વેળા પણ પંપના સમસમાટ અવાજ કાનને અથડાયા કરે છે! કેટલીક વાર તે અવાજમાં અજબ નાદમધુરતા સંભા-

દિવસ પણ હોવાથી કાંઠાની ગામમાં આવેલો "ગાંધીવડ" પણ જોઈ આવ્યા. પૂ. ગાંધીજીના આધ્યાત્મિક માર્ગદર્શક શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર અહિં ન ...કેટલા એગ ફરવાયું છે અહિંના 'ગામોટ તલાવ' આગળ તેમને જીવનદર્શન થએલું એમ જાણવા મળ્યું છે આ બાજુ શ્રીમદ્ પ્રભાવિત જૈનધર્મ પ્રચલિત છે

ગામમાં આવેલી ઝૂંપડીઓ જોઈ ગામડાના લોકોનો પહેલો પ્રસંગ દૃષ્ટિ સમક્ષ ખડો થયો શ્રી રવિશંકર મહારાજ ખેડિયાની યાદ જોતાં આપણી સંગત આ ઝુંપડી પર જ રહ્યા. મારા યજમાને મને બાળક દેવાનું ... પ્રખ્યાત ... આવેલ રહેઠાણ જોઈ 'માણસાઈ'ના દીવા ... મારી આંખ આગળ તરવા લાગ્યા! ગામમાં આવેલા નાનકડી આશ્રમશાળા પણ જોઈ વાડામાં ફૂલ સમા બાળકો સાથે થોડી વાતો કરી બાળકો વચ્ચે થોડી ક્ષણો માટે ગયું એ જ જીવનનો લહાવો છે. તેમની સૌરભ આપણા સત્વને ભરી દે છે થોડીવાર આપણે પણ બાળક બની જઈએ છીએ! વાતોલાપ બાદ બાળક બાળકીઓએ ગાયું પણ ખરા...

બીજે દિવસે બોચાસણ ગયા પૂજ્ય રવિશંકર મહારાજને જોવા મળવાની ઈચ્છા ઘણા સમયથી હતી, પણ દુર્ભાગ્યે અમો ત્યાં ગયાં ત્યારે મહારાજ ત્યાં નહોતા ત્યાંનું સ્વામિનારાયણનું મંદિર જે વડતાલથી બીજે નંબર આવે છે તે જોયું આ સિવાય ખાસ કશું જોવાનું નથી પણ અહિંથી થોડે દૂર આવેલી વલ્લભ વિદ્યાનગરની છાવણી ખરેખર જોવા લાયક છે શ્રી જુગતરામભાઈના વેડછી આશ્રમ જેવી જ આ પણ આદર્શ કેળવણી સંસ્થા છે ગાંધીજીની વર્ધા યોજના અહિં સરસ રીતે સાકાર થઈ રહી છે અહિંના ... ... શ્રી શિવાભાઈ પટેલે સાથે ફરીને અમોને બધું બતાવ્યું અહિંના અનેક કાર્યમાં એક પ્રકારની ગંભીરતા, સ્વચ્છતા ને સંગીતતા ... માલુમ પડે છે. ... હાથ ... એ જ જાણે અહિંનું આદર્શ જીવન હોય તેમ લાગે છે ... સમયપત્રક ... પ્રાસંગિક પ્રવચન ... ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે અમો ગયા ત્યારે કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ શાંતિથી ... હતા, કેટલાક ... ઝાડને પાણી પાતા હતા એમ તેમને ... તમોને શિસ્તબદ્ધ માલુમ પડશે ... નથી, કશો ... નથી, ... નથી — બધું એકધારું સતત સ્વાભાવિક ગતિએ થયે જાય છે સાંજે ... આવ્યા બીજે દિવસે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રનો આશ્રમ જોવા અગાસ ગયા ... આવેલ ... રસ્તામાં આશી ... આવે છે અગાસ આશ્રમ પ્રકૃતિ ... પણ ... છે આશ્રમમાં એક જાતનું આધ્યાત્મિક વાતાવરણ ... છે શ્રી રાજચંદ્રના તત્વજ્ઞાનુસાર પ્રાર્થનાવિધિ ... અહિંના અધિષ્ઠાતા શ્રી બ્રહ્મચારીજીને મળવાનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું એમની સાથેના વાતાલાપથી પરમ પ્રસન્નતા ઉત્પન્ન થઈ ... ચરોતરમાં ઘણું ... જોવાનું બાકી હતું, મહીના કોતરો સાબર... ... નડિયાદ, ... તીર્થ ... ગુજરાતની તક્ષશિલા સમા વલ્લભવિદ્યાનગરની કેળવણી સંસ્થાઓ વગેરે વગેરે પણ ... ... માટે ... ... પ્રવાસ ... ... નાકાથી પણ ... ... પવિત્ર ... પાકટબદ્ધ છે પ્રભુ ... ... છે. કુદરત તમને ... આપે છે ગુજરાતનું ... સૌનું અહિં ... અહિંની પ્રકૃતિ ... અપૂર્વ તાઝગી ... છે મારી પ્રાણપ્રિય ગુજરાતનો આ સુંદર પ્રદેશ જોઈ ખુબ હર્ષ થયો છે. ... ...

આ માસના અંકથી હિન્દી ભાષાના પ્રખર લેખક શ્રી નાથસિંહની કલમે લખાએલ "સોમનાથ" વાર્તાનો ગુજરાતી અનુવાદ ખાસ પરવાનગી મેળવી અમારા વાંચકો સમક્ષ રજુ કરતાં અમોને ઘણો હર્ષ થાય છે. આ વાર્તાનો અનુવાદ અમારી રજા સિવાય કોઈએ છાપવો છપાવવો નહિ.

(સી. જે. મહેતા–મંત્રી.)

ભગવાન સોમનાથ

અનુ:—શ્રી "રવિ"

પહેલા પ્રકરણનો ટુંક સાર

[જ્ઞાનચંદ એક શરણાર્થી નવયુવક હતો. પોતાની સગી આંખોની સામે પોતાના કુટુંમ્બના સઘળા પુરુષ વર્ગની કતલ અને સ્ત્રી વર્ગના અપહરણો થએલાં એણે જોયાં હતાં. એ સ્ત્રી સમુદાયમાં એની પડોશમાં રહેતી રત્ના નામની એક નવયુવતી પણ હતી. એ રત્ના જો પાકિસ્તાનથી પાછી આવી શકી હોત તો, એ અત્યારે ભગવાન સોમનાથના મંદિરમાં આવીને રહી હોત, પરન્તુ તેમ બનવું શકય નહોતું, એટલે રત્નાની આ ઈચ્છાને પૂર્ણ કરવાના ઇરાદે રત્નાની તરફથી જ્ઞાનચંદ પોતાની શ્રધ્ધાંજલી અર્પણ કરવાને માટે સોમનાથ જાય છે. એક ઘોર રાત્રિએ એ ભગ્ન મંદિરમાં એક દેવાંગના સમ સુંદર નવયૌવના નારી પોતાના કર હસ્તમાં રત્નદીપ લઇને એનું સ્વાગત કરે છે અને ભગવાન સોમનાથના દર્શન કરાવે છે. જ્ઞાનચંદ આશ્ચર્યમાં ડૂબી જાય છે અને પાસેની ભીંતે માથું ટેકવીને આંખો બંધ કરીને ત્યાં ને ત્યાંજ બેસી જાય છે.]

(એ પછી વાર્તા આગળ વધે છે.)

પ્રકરણ બીજું

જ્ઞાનચંદને લાગ્યું કે અત્યારે હજારો બ્રાહ્મણો એકી સાથે ભગવાન સોમનાથના સ્તુતિગાન ગાઈ રહ્યા છે.

જ્યારે એની આંખ ઉઘડી ત્યારે એણે જોયું તો ત્યાં કંઈજ નહોતું. ભગ્ન મંદિરની દિવાલો જ ત્યાં ઉભેલી હતી અને ચોપાસ સુકકુ ઘાસ અને ઝાડીઓ ઉગેલા હતા.

"ઓહ! ખૂબ ઉંઘ લીધી, અને સ્વપ્નું પણ ખૂબ મજાનું જોયું." રત્ના જાણે એને કહી રહી હતી.

થોડીવાર પછી એ ઊઠીને બેઠો થયો ને ચારે તરફ નજર દોડાવવા લાગ્યો. પ્રાતઃકાળના સૂર્ય ભગવાનના રાતા કિરણો દિવાલોની છેક ઉપરના ભાગ ઉપર પડી. રહ્યા હતા, જાણે કે દિવાલોને અત્યારે કોઇ રકત-સ્નાન કરાવી રહ્યું છે એમ લાગતું હતું. ખરેખર, ક્રૂર ગજનીના આક્રમણ વખતે પણ નિપરાધી નરનારીઓનું આવી રીતે જ રકત-સ્નાન થએલું હશે!

પ્રાતઃકાલ તો થઈ ગયો હતો, પરન્તુ આ નિર્જન પ્રદેશમાં હજી પણ માત્ર નિરવતા છવાએલી હતી. દક્ષિણ તરફથી સમુદ્રની ગર્જના સ્પષ્ટ રીતે સંભળાતી હતી, અને વચ્ચે વચ્ચે કુકડાનો અવાજ આવતો હતો.

વખતે એમ પણ બન્યું હોય કે આ સમુદ્ર ગર્જના અને કુકડાના તીવ્ર સ્વરો, એ બ્રાહ્મણોના સ્તુતિગાન અને ઘંટાધ્વનિની

માફક એના કાનમાં અથડાતા હોય. વળી પાછો બીજો વિચાર આવ્યો કે રાતને વખતે એણે જે કંઈ જોયું. એ શું સાચું હતું સ્વપ્નું હતું ? પેલી યુવતી જહાજમાં રત્નદીપ લઈને એને ભગવાન સોમનાથના દર્શન કરાવી રહી હતી એ બધું એના અનિદ્રિત માનસની માત્ર કલ્પનાજ હતી કે શું ? એણે શક્તિની મૂર્તિ તો સ્પષ્ટ રીતે જોઈ હતી. અત્યારે એક એક વસ્તુ એના સ્મરણમાં તાજી થતી જતી હતી. સ્વપ્નું પણ આટલું બધું યાદ રહી શકે નહિ, એટલે એણે જે કંઈ જોયું હતું તે ખરેખર ખરુંજ હતું.

અને વખતે પ્રેતલીલા હોય તો ? આ પ્રકારનો વિચાર એના મનમાં આવતાની સાથે એના શરીરના રૂંવાટા ઊભા થઈ ગયા એક વિચિત્ર પ્રકારના ભયથી એનું શરીર થર થર કાંપવા લાગ્યું. એ ભેડકો ને ભયને મનની અંદર જ સમાવી દેવાનો પ્રયત્ન કરતો કરતો મંદિરની અંદર આમતેમ આંટા મારવા લાગ્યો એના પગનો નાનોશો અવાજ પણ કેટલીકવાર એને ચમકાવવાને માટે પૂરતો હતો.

ઘણાએ પ્રયત્ન કર્યો છતાં પણ એ આ શૂન્ય ખંડેરમાં વધુ વખત સુધી રહી શક્યો નહિ. એટલે છેવટે એ બહાર નીકળી ગયો. થોડેક દૂર પેલી સડક આવતી હતી. જ્યાં એ બસમાંથી ઉતરીને આ તરફ આવ્યો હતો. એક બે માણસો ત્યાં ઉભા હતા. પાસે ગામ હતું ત્યાં થોડા માણસોની વસ્તી હતી. ત્યાં આવેલી નાની ગલીઓમાંથી નરી દુર્ગંધ આવતી હતી, સાંકડા ખાડા ટેકરાવાળી હતી તથા ત્યાંના નાના મકાનો આ મંદિરની માફક જર્જરિત સ્થિતિમાં માલમ પડતા હતા. મકાનોમાંથી બહાર નીકળતું દુર્ગંધવાળું પાણી રસ્તા ઉપર પડતું હોવાથી સર્વત્ર દુર્ગંધ પ્રસરી ગઈ હતી.

જ્ઞાનચંદ મહાન હિંદુ જાતિના ભૂતકાળ અને વર્તમાન કાળ પર વિચાર કરતો કરતો નિરુદ્દેશ્ય આગળ જઈ રહ્યો હતો. આખરે એક એક સ્વચ્છ અને મોટા રસ્તા પાસે આવી પહોંચ્યો, જ્યાં આધુનિક ઢબના કેટલાક મકાનો હતા. લાહોરમાં જેના જે મકાનમાં રહેતી હતી એજ ધાટનું એક મકાન એની નજરે પડ્યું એટલે એ પેલા મકાનની પાસે આવીને એનું બારીકાઈથી નિરીક્ષણ કરવા લાગ્યો. મુખ્ય બારણાની ઉપર એક સ્થળે સંગેમરમરની એક નાનીશી તકતી પર "સોલંકી સદન" એવું નામ લખેલું એણે વાંચ્યું.

સોલંકી શબ્દ માત્રથી જ્ઞાનચંદના મનમાં કંઈક અનેરા પ્રકારના ભાવો જાગ્રત થયા, અને એક પરિચિત વ્યક્તિની માફક એ એ મકાન તરફ આગળ વધ્યો.

પાસેજ દરવાન ઉભો હતો. એક અપરિચિત વ્યક્તિને આવી રીતે ઘરમાં સડસડાટ રીતે દાખલ થતો જોઈને એને આશ્ચર્ય થયું અને એ પોતાના મકાનના અધિકારનો અમલ કરવા જતો હતો એવામાં એક વિશાળ ખંડમાંથી મધુર અવાજ આવ્યો.

"તમારે કોનું કામ છે ?"

જ્ઞાનચંદે જે તરફથી અવાજ આવ્યો તે તરફ ફરીને જોયું તો એક આધેડ વયની સ્ત્રી દિવાલ પર એક ફોટો ચોઢી રહી હતી.

"શ્રી સોલંકી સાહેબ ઘરમાં છે ?"

"ના એ તો વેરાવળ ગયા છે. હમણાં પાછા આવતા હશે."

"જ્ઞાનચંદનું ધ્યાન એકાએક પેલા ફોટા તરફ ગયું. એ રત્નાનો ફોટો હતો. એના દિલમાં સ્હેજ ચમકારો આવી ગયો. એણે પૂછ્યું આ રત્નાનો ફોટો છે, કેમ ખરને માતાજી ?"

"હા." એ આધેડ વયની સ્ત્રીએ એની તરફ જોઈને કહ્યું. પછી એ વિચારમાં પડી ગઈ કે આ પાગલ જેવો, દૂર દેશનો નિવાસી જેવો સામસો ફાટેલાં તૂટેલાં કપડાં પહેરેલો યુવક રત્નાને કેવી રીતે ઓળખતો હશે? છેવટે એણે પૂછ્યું "તમે ક્યાંથી આવો છો?"

"માતાજી, હું લાહોરથી આવી રહ્યો છું." અને બીજા પ્રશ્નોની અપેક્ષા કર્યા સિવાય, એણે પોતાની આપવીતિ કહેતાં કહેતાં એના અને રત્નાના સમસ્ત કુટુમ્બીજનોને પાકિસ્તાનીઓએ કેવી રીતે મારી નાંખ્યા, તથા કુટુંબની બીજી યુવાન બાળાઓ અને એઓની સાથે રત્ના કેવી રીતે એમના જાલીમ પંજામાં ફસાઈ પડી એનું દર્દભરી શૈલીમાં એણે બયાન કર્યું.

એ દુઃખભરી કથની કહેતાં કહેતાં જ્ઞાનચંદ શોકને લીધે વિહ્વળ થઈ ગયો અને એની આંખમાંથી બળબળ આંસુ વહેવા લાગ્યા.

પેલી આધેડ વયની યુવતીએ સ્હેજ આગળ આવીને પોતાના હાથથી એને ઉભો કરીને સ્નેહપૂર્ણ સ્વરે કહ્યું. "રડો નહીં, રડવાનું કામ તો સ્ત્રીઓનું છે. તમે તો મરદ છો. તમે તમારા કર્તવ્યનો વિચાર કરો અને એ પ્રમાણે વર્તો."

આ સાંભળીને જાણે જ્ઞાનચંદ ઉંઘમાંથી જાગી ઉઠ્યો. એને લાગ્યું કે કોઈએ એના માથા ઉપર જાદુઈ લાકડી ફેરવી છે અને એથી જ એ પશુમાંથી માણસ બની ગયો છે. એણે જવાબ આપ્યો "માતાજી, હું આપનો ઘણો ઋણી છું. આપે મને કર્તવ્ય-પંથ બતાવ્યો છે. શું હું આપના પરિચયનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત કરી શકું તેમ છું?"

"બેટા, રત્ના મારી ભાણી થાય. એ મારા ખોળામાંજ મોટી થએલી. એનો વિચાર આજન્મ કુંવારી રહીને ભગવાન સોમનાથના ઉધ્ધારને માટે દેશવ્યાપી આંદોલન જગાવવાનો હતો, પરન્તુ મને પૂરી ખાત્રી હતી કે હું એને પરણવાને માટે સમજાવી શકત, અને ભગવાન સોમનાથ એની બધી મનોકામનાઓ પરિપૂર્ણ કરશે, પરન્તુ હાય...!"

આ વાત ચાલતી હતી તેવામાં બારણા પાસે મોટર આવીને થોભી હોય એવું જણાયું. "લો, આ શ્રી સોલંકી આવી પહોંચ્યા."

જ્ઞાનચંદે જોયું કે પેલી સ્ત્રીની ઉમરનો એક આધેડ વયનો હૃષ્ટપુષ્ટ માણસ રાજસી પોશાક પહેરીને મોટરમાંથી ઉતરીને એની તરફ આવી રહ્યો હતો.

પાસે આવતાંની સાથે એણે પેલી સ્ત્રીને ઉદ્દેશીને કહ્યું, "કોઈને હવે પાકિસ્તાન મોકલવો પડશે. ગમે તેમ થાય, પણ રત્નાને શોધી લાવવી પડશે જ. આમ કાગળ પત્રો લખેથી કામ ચાલે તેમ લાગતું નથી." આટલું બોલીને જ્ઞાનચંદની તરફ ફરીને એણે પૂછ્યું, "આ કોણ છે?"

જ્ઞાનચંદે સ્વયં પોતાનો પરિચય આપતાં કહ્યું.

"એક વખત એવો હતો કે હું રત્નાનો પાડોશી હતો. આજે તો મારું કોઈ નથી. મારા પોતાના દેશમાંજ હું એક શરણાર્થીનું નામ ધારણ કરીને અહીંથી ત્યાં ભટકી રહ્યો છું. કોઈ સ્થળે આશ્રય મળી શક્યો નહિ. એટલે છેવટે ભગવાન સોમનાથના શરણે આવ્યો છું."

જ્ઞાનચંદનું આ છેલ્લું વાક્ય સાંભળીને ચમકી ગયા. એમણે કહ્યું "સાંભળ્યું છે કે જુનો ઇતિહાસ ફરીથી તાજો થાય છે, પરન્તુ આજે તો એનો મને પ્રત્યક્ષ અનુભવ થઈ રહ્યો છે. જે લોકો સોમનાથ ઉપર

વિશ્વાસ રાખીને હાથ જોડીને બેસી રહ્યા તેમને તો બકરી ઈદના દિવસે જેવી રીતે બકરાં ઘેટાં કપાય છે તેવી રીતે ગજનીના સૈનિકોએ કાપી નાખ્યા યાદ છે– હજી પણ યાદ છે– આજથી એક હજાર વર્ષ પહેલાનો સમય, જ્યારે સોમનાથ પોતાના પૂર્ણ ઐશ્વર્ય અને વૈભવ ભોગવતું હતું, એ વખતે આ જ મંદિરની અંદર એમના પચાસ હજાર ભક્તોને મુસલમાનોએ ભાજી મુળાની માફક કાપી નાખેલા. આજે ફરીથી સોમનાથની સ્થાપના કરવાની વાતો થઈ રહી છે. એનું પરિણામ શું આવશે? હિન્દુઓમાં આત્મરક્ષાનો ભાવ સને ૧૦૨૪માં હતો તેવો ન રહી જાય તો ઠીક. જે લોકો આજે મંદિરનો ઉધ્ધાર કરવાના કામમાં લાગેલા છે એ દેશના શત્રુઓ છે એમ મને લાગે છે એમને સને ૧૦૨૪ના ઇતિહાસના ફરીથી દર્શન કરવાની ઈચ્છા જણાય છે. અને જો ખરેખર સને ૧૦૨૪ આવી, તો શું થશે એની તમને ખબર છે? હિન્દુઓની કતલ–એમના ધન વૈભવની લુંટ અને એમની સ્ત્રીઓના અપહરણો"

આ સાંભળીને લાહોરની લુંટનું એ ભય કર દૃશ્ય જ્ઞાનચંદની આંખો સમક્ષ અત્યારે તરવરી રહ્યું એની દ્રષ્ટિ સામેની દિવાલ પર લટકાવેલા રત્નાના ફોટા પર પડી

"એ ફોટા તરફ શું જોઈ રહ્યા છો? એ એ કન્યાનું ચિત્ર છે કે જેના હૃદયમાં સોમનાથની અનન્ય ભક્તિ ભરેલી હતી, પરન્તુ એની સજા એને શી મળી? પાકિસ્તાનીઓ એનું અપહરણ કરીને બળ જબરીથી લઈ ગયા. તે એટલે સુધી કે આજે આપણી આટલી મહાન ભારત સરકાર પણ એનો ઉધ્ધાર કરવાને અસમર્થ છે જે ખરૂં કર્તવ્ય એમની નજર સમક્ષ પડેલું છે એ તરફ ધ્યાન ન આપતાં આપણી સરકાર સોમનાથનો ઉદ્ધાર કરવા જઈ રહી છે! એ સોમનાથનો ઉધ્ધાર નથી, પરન્તુ આજથી હજાર વર્ષ પહેલા ગજનીએ જે કાળા કૃત્યો કર્યાં હતા અને આજે પણ પાકિસ્તાન વાદી જે નિર્દય કૃત્યો કરી રહ્યા છે– એ અપમાનનો આપણે નીચા નમીને સ્વીકાર કરીએ છીએ આહ!!!"

જ્ઞાનચંદને લાગ્યું કે શ્રી સોલંકીના કથનમાં પણ તથ્ય છે. એ ધ્યાન મગ્ન થઈ ગયો. સમુદ્રના ઊંડાણના ગર્ભમાંથી જેમ કોઈ જ્વાળામુખી ફાટી નીકળે તેવી રીતે એના હૃદયમાં એક પ્રશ્ન ઊઠવા લાગ્યો. "ભગવાન સોમનાથે પોતાના પ્યારા ભક્તોની રક્ષા શા માટે કરી નહિ? ખરેખર એ એક કિંમતી પત્થરના ટુકડા સિવાય બીજું કંઈજ નહોતું કે શું?"

અને શ્રી. સોલંકી આગળ કહી રહ્યા હતા "મને નાસ્તિક ધારશો નહિ. હું પણ એ વંશમાં પેદા થએલો છું, જે વંશ મહાદેવ સોમનાથને જ આ ભૂમિના સ્વામી માનતા અને પોતે એમના નમ્ર સેવકો બનીને યુગાદિથી તેમની ભક્તિ કરતાં હતા. આ સામેની દિવાલ પર અમારા વંશવૃક્ષનો નકશો છે તે જુઓ. વાંચો, છેક ઉપર શું લખ્યું છે?"

જ્ઞાનચંદે વાંચ્યું "દુર્લભરાજ."

"હા, અમે લોકો એમનાજ વંશજો છીએ મહમૂદ ગજનીના ગયા પછી થોડા વર્ષો બાદ, એમણેજ ગજનીના સુબાને હરાવીને ભગવાન સોમનાથના મંદિરનું નવનિર્માણ કરાવ્યું હતું, અને નવીન મૂર્તિની સ્થાપના કરાવી હતી."

તો પછી મને લાગે છે કે અત્યારે મંદિરની જે દશા છે એ દેખરેખના અભાવને લીધે હશે"

"ના. એમ નથી. મંદિરના નવનિર્માણ બાદ ફરીથી સને ૧૩૦૦ની સાલમાં આન-ગખાં ખિલજીએ આ મંદિરને ફરીથી તોડીને લુંટફાટ કરેલી. એ પછી હિન્દુઓની હાલત દિનપ્રતિદિન નબળી પડતી ગઇ અને છેવટે આ સ્થાન જુનાગઢના મુસ્લીમ નવાબના રાજ્યમાં સામેલ થઈ ગયું. અહિંના હિન્દુઓમાં પાછીથી એટલું સામર્થ્ય કે સાહસ રહેલું નહિ કે જેઓ આ મંદિરનું ફરીથી નવનિર્માણ કરે."

શ્રી. સોલંકીએ વળી આગળ ચલાવ્યું "હિન્દુજાતિને માટે તો સોમનાથ એ ઇતિહાસની એક ઘટના માત્ર રહી ગઇ છે, પરન્તુ એમનું આ ખંડિત મંદિર જોઇને અમો સોલંકીઓના હૃદયમાં એની આવી પામર સ્થિતિ ડંખી રહી છે. અમારા વંશમાં પહેલાના વખતમાં એવા એવા મહાન લોકો થઇ ગયા કે જેઓએ સોમનાથના ઉધ્ધારને માટે અગણિત પ્રયત્નો કરેલા, છતાંયે એમાં ધારી સફળતા એમને મળી નહિ. છેવટે મારા પિતાએ પોતાની સમસ્ત જમીનદારી, જેમાં લગભગ બસો ગામો હતાં. તે બધાંયે જુનાગઢના નવાબને આપી દઇને એના બદલામાં આ ધ્વંસ મંદિર અને એની આસપાસનો આ પ્રદેશ આપવાની માંગણી કરી. છતાં પણ નવાબ રાજી થયો નહિ."

હવે શ્રી. સોલંકીનો અવાજ ધીમે ધીમે તેજ થતો ચાલ્યો. એ બોલ્યા. "વખતે આપ એ જાણવાની ઇચ્છા કરશો કે મેં આ શા માટે કર્યું ? કારણ કે મારા ઉપર સ્વામીશ્રી દયાનંદના વિચારોનો પ્રભાવ પડેલો છે. મને લાગે છે કે અહીંઆ મંદિર અને મૂર્તિની સ્થાપના અંધકાર યુગમાં વેદોનો બરાબર અને ખરો અર્થ નહિ સમજી શકવાથી થએલી છે. સોમ તો ચંદ્રમાનું એક નામ છે. સોમનાથની પૂજા કરવી એટલે વાસ્તવિક રીતે એનો અર્થ ચન્દ્રમાની પૂજા કરવી એવો થતો હતો. ધીમે ધીમે જેમ જેમ મૂર્તિપૂજા પ્રચલિત થતી ગઇ, તેમ તેમ લોકોએ મહાદેવ અર્થાત ઇશ્વરના એ રૂપની કલ્પના કરી હશે કે જેનું પ્રતિક ચંદ્રમાં જેવું હોય, અને એ રીતે સોમનાથની મૂર્તિની સ્થાપના થએલી હોય એ બનવા જોગ છે."

"આજે જુનાગઢનો નવાબ નાશી ગયો છે. આજે સૌરાષ્ટ્રમાં જ નહિ પરન્તુ સમસ્ત ભારતમાં હિન્દુ જાતિને એક સુઅવસર મળ્યો છે કે એ પોતાની પ્રાચીન સંસ્કૃતિની ફરીથી સ્થાપના કરે, પરન્તુ એ સંસ્કૃતિની સ્થાપના સોમનાથના ભગ્ન મંદિરને પુનઃબનાવવાથી અગર કાશી વિશ્વનાથનું મંદિર કે જ્યાં આજે મંદિરને સ્થળે મસીદ છે ત્યાં ફરીથી મંદિર બનાવવાથી નહિ થાય. આર્ય સંસ્કૃતિની સ્થાપના તો હિન્દુઓને એક વિશાળ રાષ્ટ્રના રૂપમાં ફેરવવાથીજ થઇ શકશે."

શ્રી. સોલંકી હજી પણ ઉંચા અવાજે આગળ કહી રહયા હતા. "મારૂં ચાલે તો હું આ મંદિરની મરામતનું કામ અત્યારે જ બંધ કરાવી દઉં, અને આ રીતે ધનનો વ્યર્થ વ્યય થાય છે એ ધન રાષ્ટ્ર નિર્માણના બીજા અનેક ઉપયોગી કાર્યમાં વાપરૂં. આપણી કન્યાઓ બહેનો અને માતાઓ આજે પાકિસ્તાનીઓના હાથમાં ફસાઇ પડેલી છે. આપણે તેઓને એ નર રાક્ષસોના પંજામાંથી ક્યારે છોડાવીશું ? એનો એ વિચાર કરીને દુઃખે દુઃખે દિવસો વિતાવી રહી છે, એટલે આપણી તમામ શકિત પહેલામાં પહેલી આ દિશા તરફ કેન્દ્રિત કરવી જોઇએ. આજે પાકિસ્તાન રામાયણ યુગની લંકા જેવું છે, જેમાં આજે આપણી હજારો સીતાઓ

ત્યાં કેદ બનીને રીબાઈ રહી છે, પરન્તુ એમનો ઉદ્ધાર કરવાને માટે આપણામાં આજે હનુમાન અને રામ જેવા ભડવીરો ક્યાં છે? કે જે એવી લંકાને ફૂંકી દે અને એવા નિશાચરોનો નાશ કરે? એટલે આપણું પહેલામાં પહેલું કામ તો એ છે કે આપણે આપણા વિશાળ જનસમુદાયમાં છુપાએલા રામ અને હનુમાન જેવા લાખો ભડવીરોની શોધ કરવી જોઈએ જડની પૂજા કરીને જડ બનવામાંથી આપણે બચવું જોઈએ કેમ તમારો આ બાબતમાં શો મત છે?

જ્ઞાનચંદે તરતજ જવાબ આપ્યો "તમારી વાત સાચી હશે, પરન્તુ હું જન્મથીજ મૂર્તિપૂજક છું ભગવાન સોમનાથનું મંદિર એનું પ્રાચીન ગૌરવ પ્રાપ્ત કરે એવી મારી અંતરની ઇચ્છા છે પરંતુ આજે હું એ સંબંધી ગંભીર વિચાર કરી શકું તેવી સ્થિતિમાં નથી મેં પણ ઇતિહાસ વાંચ્યો છે. આપણી હારનું મુખ્ય કારણ એ આપણી મૂર્તિપૂજાની ઘેલી માન્યતા હોય એમ જણાતું નથી સોમનાથમાં એવી શક્તિ જરૂર હતી કે એ મહમદ ગજની તો શું, એનાથી પણ મહાન યોદ્ધાને પળવારમાં ભસ્મ કરી શકે, પરન્તુ જેમ આપણો નાનો છોકરો આપણી નજર સામે આપણો પોતાનો ફોટો ખાડે અગર ફાડી નાખે તો પણ તે બાબતને હસી કાઢી, ઉપરથી લાડ લડાવીએ છીએ તેવી રીતે સોમનાથ ભગવાને એ મૂર્તિભંજક ગજનીને પોતાનું ત્રિલોચન ઉઘાડીને પાછો ભગાવવાને હોવા છતાં તેમ કર્યું નહિ — એ હજી અહિંયાજ ભગવાન સોમનાથના દર્શન કરે છે મારી તો એ દૃઢ માન્યતા છે કે મહમદ ગજની સોમનાથની મૂર્તિને ખંડિત કરી શકવા શક્તિમાન થયો નથી ખરી મૂર્તિ તો અંતર્ધાન થઇ ગઈ છે અને સોમનાથનો કોઈ અન્ય ભક્ત પ્રાર્થના કરે તો એ ફરીથી પ્રગટ થઈ શકે તેમ મને લાગે છે" એટલું બોલીને જ્ઞાનચંદ સહેજ આવેશમાં આવી ગયો થોડીવાર પછી એ આગળ બોલ્યો

"ભગવાન સોમનાથની મૂર્તિને પ્રગટ થવાનો સમય હવે આવી ગયો છે એ મૂર્તિ જ્યારે પ્રગટ થશે ત્યારે સારાયે ભારતમાં એક નવીન પ્રકાશ ફેલાઈ જશે આપણી બધી ઇચ્છાઓ પરિપૂર્ણ થશે

મારૂં ચાલે તો હું દેશની તમામ શક્તિ આજે આ મંદિરના નવનિર્માણમાં ખર્ચી નાખું, કે જેથી કરીને ભગવાન સોમનાથ વહેલામાં વહેલી તકે પ્રગટ થાય અને આપણું વહેલું કલ્યાણ થાય. જે ભ્રષ્ટાચારની ગોઝારી જાળમાં આજે આપણો દેશ ફસાઈ પડ્યો છે એમાંથી બચાવનાર તો અત્યારે એકજ છે અને તે ભગવાન સોમનાથ માત્ર '

શ્રી સોલંકીને પૂજારીને માટે ગુસ્સો તો આવી ગયો, પરન્તુ એ દબાવીને બોલ્યા "તમારી સાથે વાદવિવાદ કરવો નિરર્થક છે ગોર, એ તો કહો કે આપ અહીંયાં શા માટે આવેલા છો? અમારી પાસેથી આપ શી મદદની આશા રખો છો?"

શ્રીમતી સોલંકી જે હજુ સુધી એ બન્ને જણની વાતચિત સાંભળતી ઉભી હતી એ બોલી 'સગગાર્થિ(?) યુવક, જ્યાં સુધી સોમનાથમાં રહો ત્યાં સુધી તમે અમારા મહેમાન છો તમે પાકિસ્તાનમાં રહેલા છો એથી ત્યાંના ખુણે ખુણાના તમે જાણકાર હશો તો શું તમે અમારા બહેનને માટે રત્નાની શોધમાં જઈ શકો તેમ છો?"

"ખુશીથી જઈશ માતાજી '

શ્રી સોલંકીનો ક્રોધ હજીપણ ઓછો થયો નહોતો એ હવે વચમાં બોલી ઉઠ્યા 'જે

માણસને પોતાના બાહુબળમાં વિશ્વાસ હોય નહિ અને માત્ર વાદવિવાદ કરીને એવું માને કે મૂર્તિ પર પાણી ચઢાવવાથી જ પોતાની બધી મનોકામનાઓ પૂર્ણ થઈ જશે, એવા માણસને આવું જોખમભર્યું કામ સોંપવાના પક્ષમાં હું તો નથી."

જ્ઞાનચંદ એમની તરફ જોઈ રહ્યો, પરન્તુ એ કંઈ બોલ્યો નહિ. એનામાં અત્યારે વાદ-વિવાદ કરવાની શક્તિ નહોતી રહી. એના મોં પર એક વિચિત્ર પ્રકારની શાંતિ છવાઈ ગઈ હતી. અને એને લીધે એના હૃદયમાં વિશ્વાસની એક અટલ જ્યોત પ્રગટી હતી. શ્રી. સોલંકીને લાગ્યું કે આ યુવકની સાથે પોતે કંઈક સખત રીતે વર્ત્યા છે. એથી તેને દિલાસો આપે તેવી રીતે કહ્યું "આતો મારા પોતાના વિચારો તમને મ્હેં જણાવ્યા છે. અને એ વિચારો મારાં જીવનમાં મેળવેલા કડવાં અનુભવોને લીધે દ્રઢ થયેલા છે. એમ પણ બની શકે કે જો આવી અપ્રિય ઘટનાઓ ન બની હોત તો આપણે કંઈક બીજી બાબતનો વિચાર કરવાનો સમય મેળવી શક્યા હોત."

જ્ઞાનચંદ અનુત્તર રહ્યો. એનું મન જ્યારે ગઈ રાતે જે દ્રશ્ય એણે જોયું હતું એ દ્રશ્ય એની આંખો સમક્ષ આવીને અત્યારે ખડું થયું હતું. એ વિચાર કરી રહ્યો હતો કે આજે રાતે ફરીથી ચુપચાપ રીતે મંદિરમાં જવું અને ભગવાન સોમનાથને પોતાનું તેજ પ્રકટ કરવાની પ્રાર્થના કરવી.

શ્રી. સોલંકીને એક ખાસ સજ્જન મળવા માટે આવેલા હોવાથી એ બહારના ખંડમાં ગયા. શ્રીમતી સોલંકીએ નોકરને બોલાવીને હુકમ કરતાં કહ્યું "આ ભાઈને મહેમાનોને રહેવા માટેના આપણા ખંડમાં લઈ જા, અને એમના ખાવાપીવાની બધી વ્યવસ્થા કરો."

જ્ઞાનચંદે ખંડમાં આવીને જોયું તો ત્યાં એક પલંગ બીછાવેલો હતો અને એક નાનું મેજ તથા બેત્રણ ખુરશીઓ પડેલી હતી. એક દિવાલ પર સ્વામી દયાનંદ સરસ્વતીનો અને બીજી બાજુ પર જુનાગઢના નવાબનો ફોટો લટકાવેલો હતો— એ ઉપરથી જ્ઞાનચંદે અનુમાન કર્યું કે આ લોકો આર્ય સમાજીસ્ટ હોવા જોઈએ, અને જુનાગઢના નવાબના એ હજુ સુધી વિશ્વાસુ માણસો હોય એમ લાગે છે. તો પછી એવા લોકો ભગવાન સોમનાથની ભક્તિનો અનેરો આનંદ ક્યાંથી મેળવી શકે?

પશ્ચિમ તરફ એક બારી હતી. એ બારીએથી સોમનાથનું મંદિર નજરે પડતું હતું. ત્યાંથી મંદિરના દર્શન થતાં, શ્રદ્ધા અને ભક્તિથી એના શરીરમાં એક પ્રકારની ઝણઝણાટી ઉત્પન્ન થઈ.

એણે બારીની પાસે ઉભા રહીને બન્ને હાથ જોડી, માથું નમાવીને ભગવાન સોમનાથને ત્યાંથી પ્રણામ કર્યાં— પછી ક્યાંય સુધી એ ભગ્ન મંદિર તરફ એકી ટશે જોતો ત્યાં ઉભો રહ્યો.

છેવટે એની આંખો થાકી જવાથી તે તંદ્રામાં પડ્યો. અરે! આશું? ભગ્ન મંદિરની દ્રષ્ટિમાંથી એકાએક અદ્રશ્ય થઈ ગયું અને એના સ્થાને પર્વતાકારનું એક વિશાળ શિવાલય ઉભેલું હતું. એમાં પૂર્ણ જીવનના બધાયે ચિન્હો ધીમેધીમે પ્રગટ થતા જતા હતા. ખરેખર, આજે પોતે સુઈ રહ્યો નથી એ સારું થયું, કારણ કે આજે તો આ એને માટે સોનાનો દિવસ હતો. આવું દ્રશ્ય જોઈને એનું હૃદય શ્રદ્ધા અને ભક્તિથી હાલી પડ્યું અને શરીરની બધી રોમાવલીઓ ઉભી થઈ ગઈ. એણે ગદ્ગદ કંઠે બુમ પાડી "શ્રી સોલંકી, શ્રી સોલંકી, અહીંયા તો આવો."

ચાંદલો ત્હારે સુન્દર કપાળે થાય છે કે નહિ તે હું જ જોઉં !" સુરેન્દ્રે મક્કમતાથી કહ્યું. ત્હારા જેવી રૂપગુણ સમ્પન્ન સ્ત્રી ;આમ અને આવી કહે અને કઠોર જીંદગી જીવે એ મ્હારાથી સહન થાય એમ નથી. ત્હારો માટે મારા હૃદયમાં કોમળ સ્થાન છે; ને વિધાતાએ મને ત્હારી પાસે તને પરણવા માટે જ મોકલ્યો હોય એમ લાગે છે. માટે તું મને શ્રદ્ધાપૂર્વક "હા" કહે તો હું આગળ વધું; કાન્તાને ખાત્રી થઈ કે સુરેન્દ્ર તેને લાયક પતિ થઈ શકે એમ છે યુવાન છે. બન્નેએ નિર્ણય કરી લીધો ત્યારે રાતના બાર વાગી ગયા હતા હજુ વકીલ સાહેબ બહારગામથી આવ્યા ન્હોતા. એટલે હજુ થોડીવાર બન્નેને વાત કરવાનો વખત મળ્યો. સુરેન્દ્રે પરણવાનું કબુલ કર્યું ને સવારે વકીલને પોતાનો નિર્ણય જણાવવાનું કહી એ સુઈ ગયો. પણ તેને બરોબર ઉંઘ આવી નહિ. કાન્તાની પણ એજ સ્થિતિ હતી. સુખ અગર દુઃખ આવવાનું હોય છે ત્યારે એ બન્નેનો– સુખ અને દુઃખનો હજુ નિર્ણય થવાનો હોય છે. ત્યારે ઉંઘ વેરી બને છે એ તો સહુનો જાત અનુભવ છે.

"હું કોઈ પણ વિધવાને કપાળે કંકુનો ચાંદલો નહિ થવા દઉં." વકીલ સુરેન્દ્રને બોલતા હતા. સવારે સુરેન્દ્રે બન્નેએ કરેલા નિર્ણયની વાત કરી ત્યારે વકીલ સાહેબ ખીજવાતા, "હું ન્હોતો ધારતો કે તું મ્હારા ઘરમાં આવી અનેક નીચું જોવડાવવાનું કામ કરશે."

"પણ એમાં નીચું જોવડાવવા જેવું શું છે? તમો બહાર સુધારાના ભાષણો કરો છો ને ઘરમાં સુધારો દાખલ કરી શકતા નથી." સુરેન્દ્ર હવે ઠીક ઠીક દલીલ કરી શકતો હતો. દામોદરદાસ વકીલની વકિલ તરીકેની ઘણીખરી આમન્યા હવે તેણે છોડી દીધી હતી. "જો તમો ના પાડશો તોય હું તો કાન્તા સાથેજ પરણવાનો." સુરેન્દ્રે મક્કમતા પૂર્વક કહ્યું.

એજ ઘડીએ બેચાર વકિલ મિત્રો આવી ચડયા સુરેન્દ્રે બધાને આ હકિકતથી વાકેફ કર્યા. બધાએ મળી વકીલને સમજાવ્યા. "વકીલ સાહેબ ! ઠીક થાય છે. આ સુધારાથી તમારી નામના વધશે ને...ને તમને આટલી ઉમ્મરે કોઈ કુંવારી કન્યા આપવાનું નથીજ. તો તમને પણ કોઈ અનુભવી વિધવા મળશે તો તમોએ ઘરડે ઘડપણ સુખી થશો."

આખરે દામોદરદાસ વકીલ માની ગયા; ને તેમને માટે પણ કોઈ વિધવા શોધી કાઢવાનું માથે લઈ વકીલ મિત્રો છુટા પડયા.

સુરેન્દ્ર એકદમ દોડયો; ને કાન્તાને કપાળે એક મોટો ચાંદલો કર્યો. મોટી બેનનું હમેશાં કોરૂં રહેતું કપાળ આજે લાલ લાલ બનતું જોઈને તેના નાના ભાઈ બહેનોને અચંબો થયો.

મોટો છોકરો વકીલ પાસે દોડયો ને કહેવા લાગ્યો "બાપા, મોટીબેને "કંકુનો ચાંદલો" કર્યો." વકીલ સાહેબ મીઠી રીતે હસ્યા, પોતાને કપાળે પણ "કંકુનો ચાંદલો" થશે એ આશાથીજને?

એમ.ડી.નું
આમળાનું તેલ
નં. ૧-૨-૩ વાપરો
એમ.ડી.નું
બ્રાહ્મીતેલ
એમ.ડી. એન્ડ સન્સ
આસારવા અમદાવાદ

કરમાએલી કળી

લેખિકા—કુ. કુસુમ હીરાલાલ શેઠ.

રેખા અને કિશોરે સ્કુલમાં મૈત્રી સાધી અને આગળ વધતા ગયા. બન્નેને એક બીજા પ્રત્યે અત્યંત પ્રેમ બંધાયો હતો. છેલ્લાં ત્રણ વર્ષો તો લોકોની અસહ્ય ટીકાઓ સહન કરી વિતાવ્યાં હતાં. રેખા ઉંમર લાયક થઇ હતી. સુકુમાર દેહ, ગૌરવદન, હરિણી સમી ચાલ, કમળ નયણી આંખો, ગુલાબની પાંદડી જેવા ગુલાબી હોઠ... કોની નજર ન આકર્ષાય ? પ્રથમ દ્રષ્ટિએ જ રેખાને કિશોર મળ્યો. કિશોર પણ તેવોજ ગૌરવદનવાળો હતો કે જોતાંજ ગમી જાય.

રેખાના પિતાને રેખાની ચિંતા થવા લાગી. તેમની એકની એક પુત્રી નાનપણમાં લાડકોડથી ઉછરેલી તે કિશોર સાથે મૈત્રી બાંધે તે ગમતું. પણ સમાજની ટીકા અને ઉંમર લાયક પુત્રી હોવાથી તેમને પણ તે ખૂચ્યું. તેમને બન્નેને જુદા કરવા પ્રયાસ કરવા માંડયો... પણ નિષ્ફળ ગયા. પિતાએ કંટાળી રેખાના વિવાહ એક શ્રીમંત કુટુંબના પુત્ર સાથે કર્યાં પણ આ વાતથી કિશોરને અજાણ રાખ્યો.

કિશોર ગરીબ છતાં સંસ્કારી, સેવાભાવી અને પવિત્ર હતો. સમય પસાર થતાં કિશોરને ખબર પડી કે રેખાના પિતા રેખાનો વિવાહ નક્કી કરે છે પણ તેની હિંમત રેખાને પૂછવાની ન ચાલી. છેવટે એક અમાસની કાળી રાત્રે કિશોર કોઇ એક એવી જગ્યામાં વિલીન થઇ ગયો. ઘણાં પ્રયત્ન છતાં રેખા કિશોરને મેળવી શકી નહીં. આથી તેણે તેના પિતાને એક પત્ર લખ્યો.

પૂ. પિતાશ્રી,

હું ઘર છોડી ચાલી જઉં છું ક્યાં જઇશ તે હું જાણતી નથી. તમને કદાચ દુઃખ થશે પણ દુઃખી થવાની જરૂર નથી. બાળપણથી લાડકોડમાં ઉછરી અને જ્યારે મ્હારા જીવનનો પ્રશ્ન આવતાં તમે મને પૂછ્યા વગર મારી મરજી વિરૂદ્ધ લગ્ન નક્કી કરશો એવો તો મને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ ન હતો. તમારે મન પૈસાદારના પુત્ર કુળવાન, ધનવાન અને ગ્રેજ્યુએટ પણ, હૃદય વિનાના વરને હું શું કરું ? તમે મારા માટે વર શોધ્યો કેવો ? એક શ્રીમંતનો પુત્ર, તમે શ્રીમંત પુત્ર શોધ્યો પરંતુ તમે એટલું નથી જોઇ શકતા કે ભવ્ય ઈમારતો, મોટર, ગાડી, ઘોડા આ બધું ગરીબોનું રકત ચુસીને ભેગું કરેલું ધન છે.

પિતાશ્રી ! મેં શ્રમજીવીઓની દુનિયા જોઇ છે. માટે મને એ ખોટી શ્રીમંતાઇનો કે પોકળ કીર્તિનો મોહ નથી. મારે તો નહાવું છે શોષિતબીની સરીતામાં અને સાથ દેવો છે કિશોરને. મને દુઃખ થાય છે કિશોરનો વિચાર આવતાં. તેને પરણવાનું વચન આપી ચુકી છું. વચન ભંગ થાઉં ? વિશ્વાસઘાત કરું ? સાચા પ્રેમમાં વિશ્વાસઘાત હોઇ શકે ?

કિશોરના પવિત્ર હૃદયની તમને ખબર નથી. આનું પરિણામ તમે થોડા સમયમાં જોઇ શકશો.

એજ લી. આપની દુઃખી પુત્રી રેખા.

પત્ર લખી રેખાએ કવરમાં બીડી તેના પિતાની પથારી નીચે મૂકયો, અને ચાલી

નીકળી કિશોરની શોધમાં. દૂર દૂર શોધતી રેખા થાકથી લોથપોથ થઇ અને એક ઝાડ નીચે બેઠી અને કલાકો સુધી ઉઠી નહી

ત્યાંથી એક માનવી પસાર થતો. તેણે રેખાને જોઈ તેની નાડી જોઇ તેને લાગ્યુ કે કોઇ બિચારી દુ ખી બ્હેન લાગે છે થોડે દૂરથી પાણી લાવી પાયુ અને રેખાને પોતાની બહેન માની તેને ઘેર લઈ ગયો પણ રેખાને શાંતિ થઇ નહી અને ભાઈનું દિલ દુભાવી પોતે ચાલી નીકળી

અંધારી રાત્રી હતી ચારે બાજુ ઘનઘોર ઘટાઓ છવાઇ ગઈ હતી વરસાદની આગાહી કરતુ વાતાવરણ જામ્યુ હતુ ત્યાં દુ ખી હૃદયે અશ્રુભીની આંખે અને ત્વરિત ગતિએ ચાલતી રેખા નજરે પડી તે જંગલ તરફ ચાલી જતી હતી તે ઝાડ સાથે અથડાતી તો વળી ઠોકર વાગતી એમ પડતી આખડતી અડધે રસ્તે આવી પહોંચી ત્યાં તો ભયંકર વાવાઝોડા સાથે વરસાદ વરસવા શરૂ થયો ભીના કપડે અને અંધકારમાં આગળ રસ્તો ન દેખાતાં તે અધવચ્ચેજ થાકીને બેસી તેના તન, મન અને રટણ ફક્ત કિશોરમાંજ હતુ કિશોરના નામની માળા જપતી તે રસ્તામાં બેઠી પાણીની તરસ અને ભૂખે તેનું શરીર હાડપિંજર જેવુ થઇ ગયુ સુકોમળ રેખા આજે પિતાના પાપે ચીમળાઈ ગઇ હતી ડી અને વરસાદ ભૂખ અને તરસે તેના શરીરને નમાલુ બનાવી દીધુ હતુ અને છેવટે તાવે તેના શરીરમાં પ્રવેશ કર્યો

બીજે દિવસે સૂર્યોદય થતાં પણ તે ઉઠી નહી બપોરના સમય પછી તે ઉઠી ચાલવાની હીમત કરવા છતાં તે ચાલી શકી નહી છતા ધીમે ધીમે તે એક નદી વહેતી હતી ત્યાં આવી પહોંચી ત્યાં એક માણસ આવ્યો અને હાથમાં એક જોડ મેલા કપડા બદલી તે સરિતામાં ન્હાવા પડયો અને નાહી તે કિનારે આવ્યો કપડાં બદલી ખિસ્સામાંથી ફોટો કાઢી નીરીક્ષણ કરવા લાગ્યો તે સમયે રેખા સામે કિનારે બેઠી હતી. તેના ક્ષીણ થયેલા દેહમાંથી એકદમ ચીસ નીકળી પડી અને તે યુવકનુ ધ્યાન એકદમ ખેચાતા તે નદીમાં તરી સામે પાર ગયો જોયુ તો રેખાનો ક્ષીણ થયેલો દેહ પડયો હતો

રેખા ! તારી આ દશા ! પોતાના નામનુ શ્રવણ સાંભળી રેખાએ આંખો ખોલી જોયુ તો કિશોરના પ્રેમભીનાં ખોળામાં સૂતી હતી

છુટા થએલા પ્રેમપંખીડાઓ આખરે મળ્યા પણ થોડાજ સમય માટે રેખાએ અતિ ધીમા સ્વરે કિશોરને પોતાની કથા સંભળાવી તે સાંભળી તેના રુંવે રુંવે ઊભા થઇ ગયા અને પોતાના ચાલી જવા બદલ ક્ષમા માગવા લાગ્યો અને પોતે ત્યારપછી કઇ સ્થિતિમાં રહ્યો તેનુ વર્ણન કર્યું

જેમ જેમ અંધારૂ થયુ તેમ તેમ રેખા વધુ નિર્બળ બનતી જતી હતી છેવટે તે કિશોર સામે જોઈ ફક્ત એટલું જ બોલી કિશોર ! આ ભવે તો ન મળ્યા તો આવતે ભવે આપણે જરૂર મળીશુ આટલા શબ્દોમાં તો રેખાનું પ્રાણપંખેરૂ સદાય માટે ચાલ્યુ ગયુ કિશોરે ઘવાયેલા હૃદયે તેનુ શબ ઉપાડયુ અને નિર્જન જગ્યાએ લઇ જઈ તેના શબની સાથે તે પણ બળી ગયો

રાજરોગ અને રાજ્યાભિષેક
જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળાના ગ્રાહકોને
અર્ધી કિંમતે મળે છે
(સેટની યાદી ટાઇટલમાં જુઓ)

વેદના

લેખકઃ- રેનુ દેસાઈ

દૂરના એક ગામડાની મારે મુલાકાતે જવાનું હતું. બીસ્તરો તૈયાર કરી ગાડામાં બેસી જ્યાં જવાનું હતું ત્યાં પહોંચ્યો.

કાળરાત્રીએ પોતાનો પડાવ નાખી દીધો હતો.

વાળુ કરી રાત્રે હું પથારીમાં પડવાની તૈયારી કરું છું એટલામાં એક ભયંકર છતાં ગંભીર અવાજ મારે કાને અથડાયો.

મા !–મને તું આ પાપીઓના પંજામાંથી ન છોડાવી શકે ? જો તું મને કોઈ પણ ભોગે ન છોડાવશે તો આ તારી દીકરી યમસદનના બારણા ઠોકશે–આપઘાત કરશે.

હું તરતજ ત્યાં ગયો અને તે બ્હેનને આશ્વાસન આપ્યું. "બ્હેન ગભરા નહિ, તારો ઇશ્વર પાધરો હશે તો તારે બદલે એ લોકો (જે એને દુઃખ આપી રહ્યા છે) ને હું યમસદન પહોંચાડીશ, પરંતુ પહેલાં તું તારી વિતક-વાત કહી સંભળાવ."

તેણે વિતક શરૂ કરી.

ભાઈ ! પાસેના જ ગામમાં લક્ષ્મીનંદન નામના એક ધનવાનના પૂત્ર સાથે ચાર વર્ષની ઉમ્મરે મારું વેવિશાળ થયું, આઠ વર્ષની ઉમ્મરે મારા લગ્ન થયાં. આજે મને સમજ પડે છે કે રે સમાજ ! જો મારું ચાલતું હોય તો તારા ભૂકે ભૂકા ઉડાવી નાંખું ! શું સમાજ આવાં બાળ લગ્નો ન અટકાવી શકે ? અટકાવવા પ્રયત્ન સરખો પણ ન-કરે !

થોડીવાર આરામ લઈ પાછી વિનક શરૂ કરી. મેં પીવા પાણી માગ્યું જેઓની માતાએ લાવી આપ્યું–

ભાઈ! મને સાસરે ગયા બાદ ચાર મહીને ખબર પડી કે એ છોકરો ચાર વખત પરણેલો. દરેક વખતે એણે ચારે ચારનો પૈસાને ખાતર ભોગ લીધેલો. એટલે કે એ 'ગૃહસ્થ'નો દીકરો બધી વાતનો પૂરો છે. નાટક, સિનેમા, જુગાર, દારૂ ત્યા એવા બીજા અનેકાનેક વ્યસનો એના મિત્રો છે. જ્યારે એ પરણે ત્યારે એને પુત્રીઓના પિતા તરફથી હજારો રૂપિઆ મળે. જે એ ઉપરની વસ્તુમાં બરબાદ કર્યે જતો અને જો છોકરી પૈસા ન આપે તો મોતરૂપી ખંજર ભોંકી એના પ્રાણ લઈ હજારો રૂપિઆ લઈ બીજી પરણે તો–

પાંચમી વખતે મારી લગ્ન ગાંઠ એ નાલાયક માણસ સાથે જોડવામાં આવી જ્યારે એની ઉમ્મર ત્રીસ વર્ષની હતી અને મારી આઠ વર્ષની !

"રે મારા અને તેના ક્રુર પિતા ! શા માટે મારી જિંદગી બરબાદ કરી" વચ્ચે વચ્ચે તેને ઉપર મુજબ ગુસ્સો આવતો, વળી આગળ ચાલી, તેણે કહ્યું. પછી થોડો વખત હમારું સંસારવાહ ઠીક ચાલ્યું.

થોડાજ દિવસમાં એ નાવ કોઈક ખડક સાથે અથડાશે એમ મને લાગ્યું– કારણ પતિરાજ રોજ પૈસાની માગણી કરી– 'જુગાર રમવા દારૂ પીવા' હું મારા પિતા પાસે બીજિ જાતના હેઠળ લાવી આપતી અને જેવરે-મેં મારા ઘરેણાં પણ એમને શરણે મૂકી દીધા.

પરંતુ હવે! હવે હું એક અબળા પૈસા કઈ રીતે મેળવી આપું ?

તે લાખોપતિ હતો છતાં તે ના લાયકને પત્નીના પૈસા પરજ તાગડધિન્ના કરવા હતા.

મને કાઢી મૂકી બીજી પરણવા તે મને અસહ્ય દુ:ખ આપે છે તેનું હૃદય ભરાઈ ગયુ હતુ છતાં તેણે વાત ચાલુ રાખી. આજસુધી મારી બાંધેલી મુઠી મારી મા અને તમારા સિવાય કોઈ આગળ ખોલી નથી અને ખોલત પણ નહી પરંતુ મને આપના મોઢા ઉપરથી લાગ્યુ કે તમે આ બાબત ઉપર કંઈક કરી શકશો–

હવે મારે શુ કરવુ ભાઈ! જો હું મારી મેળે નીકળી જાઉ તો ક્રુર સમાજ મને ધીક્કારે અને જીવતી રહેવા દે કે કેમ તે પણ સવાલ છે? ભાઈ! હિંદુ સમાજ જેવી કોઈ સમાજ ક્રુર હશે કે? વચ્ચે વચ્ચે તે સવાલો પણ પુછતી.

મારી જીવન નૈયા સડી વચ્ચે મોઝારી જેવી છે તે માટે તમે કંઈક કરી શકો તો તમારો જિંદગી સુધી આ અબળા ઉપકાર ભુલશે નહિ'

આવી રીતની ભયંકર છતાં ગંભીર વિતક સાંભળી મારૂ હૈયુ ભરાઇ ગયુ આંખમાં પાણી આવ્યા છતાં મનને કાબુમા રાખી મે તને આશ્વાસન આપ્યુ અને કહ્યુ કે બ્હેન! નિરાશ ન થા, તને અથવા તારા ભાવિનુ હું એકજ માસમાં પાસુ ફેરવી નાખીશ આમ કહી હું ઘરે આવી પથારીમાં પડી વિચારવા લાગ્યો અને વિચાર કરતા કરતા સુઈ ગયો–

સવારે ઉઠ્યો અને મેં મ્હેનના ભાવિનુ પાસુ ફેરવવાની બધી તપાસ કરી મેં બ્હેનની નણંદ કે જેનુ નામ પ્રમિલા હતુ ત્યાં ગયો–

તેણી સમજુ હતી, મે તેને તેના ભાઈની બદચાલ કહી સંભળાવી. તે તો સાંભળતાજ આભી બની ગઈ–

તેણે કહ્યુ, "ભાઈ! કંઈ ઉપાય? મે કહ્યુ, હા જરૂર પરંતુ જોખમથી ભરેલો સહકાર તમારે આપવો પડશે–

અને જો આપના ભાઈને સુધારવો હોય

(વિદ્યાર્થી જીવનનુ અધુરૂ)

અથવા તો નદીમાં પડીને પણ જીવનનો અંત લાવે છે ઘણીવાર એવુ પણ થાય છે કે કોઈ વ્યક્તિ રાત સુધી વાંચે અને અસહ્ય મહેનત કરે અને મનમાં નિશ્ચય જ કરે કે મ્હારે પાસ થવુ જ છે પણ જ્યારે તેનુ પરિણામ બહુ દુ:ખદ આવું જ બ્હાર પડે તો તેના મનને કેવી અસર થાય? બધા મુરબ્બીઓ તો કહે કે કંઈ? આ વર્ષે નહી તો આવતે વર્ષે પાસ થવાશે?

તેમના બોલવા ઉપરથી એમજ લાગે કે તમારે તો બોલવુ જ છે પણ અમારે તો વર્તવાનુ છે આખાએ વર્ષની મહેનત ધુળી પડી હોય તેનો ખ્યાલ તમને ન આવે, અમારી મહેનત ઉપર પાણી ફરી વળે તે બોલનારને શું? પણ ઘણાંનો મુરબ્બીઓ એમ પણ કહે જોને ફલાણો તો કેટલો હોશિયાર છે ને તુ તો હજી આજ ધોરણ માંજ છેને? પરંતુ તેમને એમ ખ્યાલ નથી આવતો કે આતો કાંઈ રમત વાત હતી કે રમી કાઢીએ જેને વિદ્યાર્થી જીવનમાં આવા અનુભવ થયા હશે તેને વિદ્યાર્થી જીવન કેવુ લાગતુ હશે? પરંતુ જે સ્વતંત્રતાથી વર્ષો હમે તેને તો એમજ થતું હશે કે 'વિદ્યાર્થી જીવન" જેવુ બીજુ એકેય જીવન એકે નથી

વિદ્યાર્થી જીવન

લેખિકા—કુ. જ્યોતિર્બાલા બી. મહેતા.

વિદ્યાર્થી જીવન એટલે પૂરેપૂરી સ્વતંત્રતા ભર્યું ? ખાસ કરીને છોકરાઓનું જ જીવન સ્વતંત્રતા ભર્યું કહેવાય. ઘણી વિદ્યાર્થીની બ્હેનોને તો પૂરેપૂરી સ્વતંત્રતા મળી શકે છે. પણ ઘણી બહેનોને તે નથી મળી શકતું. જ્યારે વિદ્યાર્થી હોય ત્યારે તેને દુનીયા રૂપી કશું જ ભાન નથી હોતું પણ તે તેના જ તાનમાં રહે છે. જ્યારે વિદ્યાર્થી જીવનમાં હોઈએ તો કોઈ જોઈને કહે કે સારામાં સારૂં જીવન હોય તો તે વિદ્યાર્થીનું જ છે. બસ હસવું, કુદવું અને તેમાંજ મગ્ન રહેવું, બીજું શું ?

જો કોઈ મોટા હોય તે પણ તેમના જમાનામાં તેઓ વિદ્યાર્થી હતા, ત્યારનું યાદ કરે તો, કહે કે, "ક્યાં આવા સંસારમાં ન પડતા વિદ્યાર્થી જીવન સુખેથી માણ્યું હોત તો કાંઈ વાંધો નહોતો" નકામાં આ સંસાર રૂપી સાગરમાં પડવાં એટલે જીવન બગડી ગયું. પણ તેઓને ક્યાં ખબર છે કે તમો જ્યારે વિદ્યાર્થી હતા ત્યારે તમને સંસારના વિચારો તો આવ્યા હતા કે નહીં ?

જેવી રીતે કોઈને તાવ આવતો હોય અને કોઈ દવા પીવડાવવું હોય તો આમાં જોનારને એમજ થાય "માંદા પડવામાં તો કેવી મઝા છે!" ખાસ્સું ખાટલામાં સુઇ રહેવાનું મળે અને કોઈ પાણી પીવડાવે, તો કોઈ દવા પીવડાવે, તો કોઈ માથું ચોળી આપે, જોનારને ક્યાં ખબર છે કાંઈ ? ગુમડું થયું હોય તેને ખબર પડે, તેને ખબર નથી હોતી કે ઘા પડ્યો હોય તેને દુઃખે ? પણ એતો બાળી સાહિબી જોઈને જ માંદા પડવાનું સ્વીકારી લે, એવી રીતે વિદ્યાર્થીઓને પણ એમજ થાય કે, ક્યાં રોજ સવાર પડે અને નિશાળે જવાનું અને પાછું રોજ પાઠ [Lesson] કરી લાવવાનું અને ન કરી લાવ્યા હોઈએ તો શું કહેવાનું ? અને વળી દર અઠવાડીએ, ત્રણ મહિને, છ મહિને, અને નવ મહિને, પરિક્ષા થાય. તેમાં તો ઠીક ! પણ જ્યારે બાર માસિક પરિક્ષા આવે તો કોઈને એમ થાય કે પરિક્ષા આપવા કરતાં તો મરી જવું સારૂં, પણ જ્યારે જવાબ પત્ર [પેપર] સારૂં જાય તો પછી આનંદ થઇ જાય. પરંતુ બગડી જાય તો તેનાં ને તેનાજ વિચારમાં હમેશાં ફર્યા કરે, અને જો નાપાસ થાય તો તે પછી તેના શરીરનું તો પૂછવું જ શું ?

પણ જેને ભણવા પ્રત્યે લાગણી હોય તેને ! જેને ભણવા પ્રત્યે લાગણી નથી હોતી અને નિશાળની પાટલી શોભાવવા આવનાર ને વર્ષ બગડ્યું તો એ શું અને બે વર્ષ બગડ્યાં તોએ શું ? તેને મન બધું જ સરખું છે.

જેને પોતાની વિદ્યા પ્રત્યે પ્રેમ હોય છે, તેને તો તે નાપાસ થાય, તો બસ એમજ થાય કે મારે પાછી એની એજ ચોપડીઓ ભણવાની ! અને એના એજ વર્ગમાં બેસવાનું ! પણ બસ એના કરતાં તો તે વધુ ઉત્તમ છે. પણ...હં...જુઓને ઘણાં મેટ્રીકમાં નાપાસ થાય તો કોઈ આપઘાત પણ કરે છે.

(અનુસંધાન ૧૪૧થી ચાલુ)

અને તમારી એક બ્હેનની જિંદગી બરબાદ થતી અટકાવવી હોય તો એ 'કાંટાળા' રસ્તે પણ તમારે મને સહકાર આપવો પડશે.

તેણે હા પાડી, અને કહ્યું, "તમે જે સૂચન કરો તે કરવા હું તૈયાર છું બોલો–

મેં કહ્યું કે તમારા ભાઈને તમે ખૂબજ દુઃખમાં છો એવું ખરાબ ધ્યાન તમારા ધણી વિષેનું આપો એટલે એ જરૂર દુઃખી થશે અને જરુર સાચે રસ્તે આવશે. કારણ જ્યારે પોતાનીજ બ્હેનો પર આવી [જે એ આપી રહ્યા છે તે] આપત્તી આવી પડશે ત્યારેજ બીજાની બ્હેનની દશા એ પામી શકશે, એને ભાન થશે–

બીજા ઉપર દુઃખ પાડનાર પોતાની ઉપર દુઃખ પડતુ ખમી શકતો નથી.

આ પ્રમાણે બધી સમજણ પાડી હું ચાલ્યો ગયો.

બે વર્ષ બાદ હું પેલી બહેનને [જેણે મને વિતક કહેલી] ત્યાં ગયો અને જોઉં તો તેમનું નાવ જે ખડક સાથે અથડાવવાની તૈયારી પર હતું તે સીધું, વગર તકલીફે ચાલ્યુ જાય છે તે બહેન મારો આભાર માનતા કહે છે.

"ભાઈ! તમારા જેવા ભાઈ દુનિયાની બહેનોને જો અને તમો આવુ કાર્ય કરવાને કટીબદ્ધ થાઓ આજે મારું નાવ ઠેકાણે લાવવામાં આપના પ્રયત્નોએજ યારી આપી છે. પ્રભુ તમને સો વર્ષના કરે."

એટલે કે પેલો લક્ષ્મીનંદનનો પુત્ર તદ્દન સુધરી ગયો હતો. તેના મગજ ઉપર ધાર્યા પ્રમાણે છાપ પડી હતી. એટલે કે એની બ્હેને કાગળ લખી પછી ભાઈને સમજાવી તેઓનું નાવ બીજાની આંખમાં આવે તે પ્રમાણે સુંદર રીતે ચાલ્યું જાય છે.

જાણવા જોગ સ્ત્રી સમાચાર

ધારાનગરમાં ધાડ આઇ મણીને બંદુકના ગોદા મારી રૂ. ૨૫૦૦૦ હરામખોરો લઇ ગયા.

(અમારા ખબરપત્રી તરફથી) સેવાલીઆ

થોડા સમય અગાઉ સેવાલીયાથી ૯ માઇલ દુર આવેલા ધારા નગર ગામમા ધાડપાડુ અને હરામખોરો રૂા ૨૫૦૦૦) પચ્ચીસ હજાર લઇ ગયા આની વિગત એમ છેકે ૫૬૭ જણની એક ટુકડી બાતમી મેળવાથી સમીસાંજની તે ગામમા ગઈ અને પછી તેઓ મણીબાઇને ત્યા ગયા આ વખતે મણીબાઇને ત્યાં તેમની દીકરીના સાસુ આવેલા હતા અને ઘર ચણવા માટે કારીગરો આવેલા હતા ધાડપાડુઓમાંના કેટલાકે કારીગરોને ગોદડા ઓઢાડી સખ્ત માર માર્યો અને ઘાયલ કરી નાખ્યા. જ્યારે બીજી બાજુથી કેટલાક ધાડપાડુઓ મણીબેન પાસે ગયા અને બદુકના બે ચાર ગોદા માર્યા અને કહ્યુ કે પેલા કપાસનાપૈસા આવ્યા છે તે અને સો તોલા સોનુ છે તે આપી દે અ તે કટોળીને તેણે બંધુ બતાવ્યુ ધાડપાડુઓ રોકડા રૂપિઆ ૧૫૦૦) સો તોના સોનુ અને ૧૦૦) નાં કપડાં લીધા અને તુરતજ ત્યાંથી પલાયન થઇ ગયા છે. પચક્યાસ થયો છે અને બાઇ મણીબેનેજ કારીગરોને દવાખાનામા સારવાર માટે મોકલ્યાછે પોલીસ આ બાબતની તપાસ કરી રહી છે

ધાવતી છોકરીનો વિવાહ થયો.

(અમારા ખબરપત્રી તરફથી) સેવાલીઆ

સેવાલીઆ બજારમાં રહેતા દરજી નામે રામજીની એક નાની ધાવતી ૬ માસની છોકરી નામે લીલાનો વિવાહ-સગપણ અહિંનાજ એક દરજી ના ૭ વર્ષના પુત્ર સાથે કરવામાં આવ્યાછે શુ આ જુની પ્રથા ન કહેવાય? શું ભવિષ્યમાં છોકરો યા છોકરી ખરાબ નીકળી તો? શુ કજોડા જ થાય ને! પાછળથી ,મા-બાપ વિના કોણે પસ્તાવુ પડે?

આ બાબતમાં જો આપણી સરકાર યોગ્ય કાયદો કાઢી અબાધ પ્રજાને સમજાવે તો તે ઇચ્છનીય છે

ધર્મ ચુસ્ત મા-બાપોએ બળતી પોતાની પુત્રી પર પાણી રેડયું પણ અડકયા તો નહિ.

(અમારા ખબરપત્રી તરફથી) સેવાલીઆ

સેવાલીઆ નજીક આવેલા વાડાશિનોર ગામના એક ધર્મચુસ્ત વણિક ભાઇ નામે મોહનલાલને ત્યા એક કરુણ બનાવ બન્યો બનવાની બનાવ વિગતો નીચે મુજબ છે

તા ૨૮ને રોજ સાંજના સમયે મોહનલાલની સોળથી સત્તર વર્ષની મુગી પુત્રી દીવાબત્તી સળગાવવા ઘરમા ગઇ દીવાબત્તી સળગાવ્યા પછી તેના કમનસીબે દીવો સળગાવ્યા પછી તેનો સાડલો દીવાને અડકાવાથી સાડલો સળગ્યો અને પછી તો અમોદાદ ફાલ્યા ખુબ તોફાને બુમરાણ કરી મૂકયુ આથી તેના માતપિતા અને પાડોસીઓ આવ્યા મા બાપ કહે આ છોકરી તો નાહ્યા વિનાની છે અને મારે હજુ સેવા કરવાની છે તેથી તેને અડકાય નહિ. માટે લાવ તેના ઉપર પાણી છાંટુ અને અને દેવતા

હોલવું. આમ વિચાર કર્યા પછી તેની પોતાની બળતી પુત્રી ઉપર પાણી રેડયું. કેટલી મૂર્ખતા! ટૂંકસમયબાદ છોકરીના શરીર પર ફોલ્લા ફરતાં નવું મોટા ફોલ્લા થઇ ગયા અને બીજે દિવસે બિચારી તે છોકરી મરણ પામી. કેવા છે મા-બાપો!

વાશિંગ્ટનમાંથી આવી વાયકા ઉડી છે કે તેના મા-બાપને પતિ શોધવો નપડે અને ખર્ચ ન કરવો પડે તેથી પાણી રેડયું.

પ્રવાસીઓની અવરજવરને પ્રોત્સાહન.

પ્રવાસીઓ માટે મુંબઈ-પ્રદેશની કચેરી, 'ધી બોમ્બે રીજ્યનલ ટૂરીસ્ટ ઓફિસ' મુંબઈ માં આવતા મહિનાથી કામકાજ શરૂ કરશે. વ્યવહાર ખાતાના રાજપ્રધાન માનનીય શ્રી કે. રાચનમ જુનના બીજા અઠવાડીયામાં આ પ્રાદેશિક કચેરીની ઉદ્‌ઘાટન વિધિ કરશે એવું ધારવામાં આવે છે.

અગાથા ક્રિસ્ટીની ૫૦મી નવલકથા

બ્રિટનની જાણીતી સ્ત્રી નવલકથાકાર તથા ગુન્હા-સાહિત્યને લગતી વાર્તાઓની જાણીતી લેખિકા મિસિસ અગાથા ક્રિસ્ટીનું સ્થાન ગુન્હાઓને લગતા સાહિત્યની પ્રખર લેખિકા તરીકે આજે કેટલાએ વર્ષોથી અજોડ છે. થોડાજ વખતમાં 'એ મર્ડર ઇઝ એનાઉન્સ્ડ (ખૂનની જાહેરાત)' એ નામનું ગુન્હા સાહિત્યને લગતું ૨૭૬ પાનાનું તેનું ૫૦મું પુસ્તક પ્રસિધ્ધ થશે. તેનાં બીજાં રોમાંચક તથા રહસ્યપૂર્ણ પુસ્તકોની માફક આ પુસ્તક પણ ઘણુંજ લોકપ્રિય નીવડશે.

ભાવિ માતાઓ માટે આદર્શ ક્લબ

બ્રીટનમાં માતૃત્વને લગતા શિક્ષણ અને સંસ્કાર પ્રાપ્ત કરવા માટે એક ક્લબની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. જે યુવતિઓ પહેલી જવાર માતા બનવાની હોય તેમને માટે ખાસ કરીને આ ક્લબ આદર્શ સ્થાન બની રહે છે. આ ક્લબ અઠવાડીઆમાં એક વખત ખુલ્લી રહે છે. તેમાં શિવણકામ, ગૃહઉદ્યોગ, ગુંથણ વ. શીખવાડવામાં આવે છે. રસોઈ, બાળકોની સંભાળ, સગર્ભાસ્ત્રીઓએ પાળવાના નિયમો, સામાજિક પ્રશ્નો, આરોગ્ય અને વીમા યોજનાઓ ફાયદાઓ વ. વિવિધ બાબતો અંગે જે તે વિષયના નિષ્ણાતો તરફથી રસપ્રદ અને ઉપયોગી બોધ, જ્ઞાન આપવામાં આવે છે.

સૌથી વધારે પગાર મેળવતી મહિલા.

બ્રિટનના નઓવાણી કેન્દ્રમાં સૌથી વધારે પગાર મેળવનાર મહિલામાં મિસિસ જેન વાઈસનું નામ પ્રથમ છે. તેણે લગભગ ૩,૦૦૦ રિપોર્ટસ લખી છે. સુપરેલા જંગાલાની આ સન્નારી અતિ ચપળ છે. તેની ઉંચાઈ ૫'-૧૦" છે. તે કહે છે કે પોતાની આ ઉંચાઈજ તેને સેક્રેટરીના સુસ્ત અને કંટાળો ઉપજાવે તેવા ધંધાના જીવનમાંથી દૂર રાખવામાં મદદરૂપ નીવડી છે.

શિવણ કામ માટેની હરિફાઈઓ.

બ્રિટનમાં વર્તમાનપત્રો તરફથી જુદાજુદા ભાગોમાં શિવણકામ માટેની હરિફાઈઓ ગોઠવવામાં આવી હતી. જુદા જુદા વિસ્તારોમાં શીવણકામ માટે સ્થાનિક દુકાનદારોએ આ હરિફાઈઓમાં ભાગ લેતી ગૃહિણીઓને કપડાં શીવવા અંગે ખાસ મદદ અને માર્ગદર્શન આપ્યાં હતાં. આ સાપ્તાહિક હરિફાઈએ બ્રિટનની ગૃહિણીઓને પ્રતીતિ કરાવી દીધી છે કે શીવણકામ એ એક કળા છે અને તે શક્તિ, સમય, અને પૈસો બચાવે છે.

બાલકુમાર

પરદુઃખભંજન વીર વિક્રમરાજાની વાર્તા

લેખ પર મેખ

(ગતાંકથી ચાલુ)

સમય જતાં બ્રાહ્મણનો બાળક પાંચ વર્ષનો થયો, પાંચમે વરસે તેને જનોઇ દીધી. એકનો એક છોકરો એટલે ખુબ ધન ખરચ્યું સઘળે વાહ વાહ બોલાઇ

ધન ખરચે આબરું વધે. બ્રાહ્મણે ધન ખરચ્યું એટલે તેની આબરુ વધી તેની નાતના એકસારા માણસે તેની દીકરીની સગાઇ બ્રાહ્મણના છોકરા સાથે કરી બે વરસ જતાં કન્યાના બાપે છોકરીનાં લગ્ન લેવાં માગણી કરી. બ્રાહ્મણ મુંઝાયો. હવે પાસે પૈસા ન હતા. લગ્ન ખરચ ક્યાંથી કરવું! ત્યારે તેની વહુએ કહ્યું, આપણા ઘેર પેલા પરગજુ માણસ આવ્યા હતા તેમને મળો, તે આપણુ દુઃખ દુર કરશે.

બ્રાહ્મણ પેલો કાગળ લઈ ચાલી નીકળ્યો ઉજેણી પહોંચી દરબારમાં ગયો પેલો કાગળ બતાવી પુછયું, આ કાગળ લખનાર પરોપકારી પુરૂષ કોણ છે ?

વિક્રમ પાસે કાગળ ગયો. તેમણે વાંચી, આનંદથી ઉભા થઈ કહ્યું, એ લખનાર હુંજ છું. પછી સૌની ખબર પુછી.

પોતાને ઘેર આવેલ મહેમાન વિક્રમ-રાજા હતા એ વાત જાણી તે તો ડઘાઇજ ગયો પોતાની ભુલચુક થઇ હોય તો માફી માગી

વિક્રમે હસતાં હસતાં કહ્યું ! 'માફી તમારે માગવાની ન હોય. હું તમારો રૂણી છુ, બોલો, મારાં સરખુ કામ કાજ.

બ્રાહ્મણે છોકરાના લગ્નની વાત કરી. વિક્રમે દિવાનને બ્રાહ્મણ સાથે મોકલી, લગ્નની ખૂબ ધામ ધુમ કરવા આજ્ઞા કરી અને કહ્યુ, પોતે પણ યથા સમય ત્યાં આવશે.

દિવાન માણસો અને પૈસા ટકા લઇ બ્રાહ્મણના ઘેર ગયો લગ્નની તૈયારીઓ ધામધુમથી થવા લાગી. વિક્રમરાજા જાતે આવવાના છે એવી નગરમા વાત ફેલાઇ એ નગરના રાજાએ પણ મદદ કરવા માંડી.

વિક્રમરાજા લગ્નના એક બે દિવસ અગાઉ આવી ગયા. તેમણે પચીસ ફુટ લાંબી, પહોળી અને ઉંચી લોખંડની કોટડી તૈયાર કરાવી. લગ્નની ચોરી એમાં બાંધવા આજ્ઞા કરી કોટડીના બારી બારણે શસ્ત્રધારી સૈનિક બેસાડયા. અને આખા નગરની આસ પાસ પણ સૈનિકો ગોઠવ્યા. વાઘને આવવાનો કયાંય રસ્તોજ ન મળે.

મંગળ વાજીંત્રો વાગવા માંડયાં ચોરીમાં મંગળ ફેરા શરૂ થયા ચોથા મંગળ ફેરે અદ્ભુત ઘટના બની ચોરી પર બાંધેલા ચંદરવામાં વાઘનું ચિત્ર હતું તે વાઘ એકાએક સજીવન થયો બ્રાહ્મણ પુત્રને મારી નાખી નાશી ગયો

લોકોમાં હાહાકાર વરતાઇ ગયો લોકો તરેહ તરેહની વાતો કરવા લાગ્યા, વિક્રમ રાજા પણ ડઘાઇજ ગયા બ્રાહ્મણ-બ્રાહ્મણી ધ્રુસકે ધ્રુસકે રડવા લાગ્યાં, લોક વિખરાઈ ગયાં આનંદ શોકમાં ફેલાઈ ગયો

વિક્રમરાજાએ બ્રાહ્મણ અને તેની વહુને છાનાં રાખતા કહ્યુ 'રડશોના, હું તમારા છોકરાને જીવતો કરીશ'

રાજાએ મરેલા છોકરાને લાકડાની પેટીમા મુકાવ્યો તેના મડદા પર સુગ ધી-દાર તેલો અને દવાઓ લગાડાવી પછી પેટી બંધ કરી ઝાડની એક ડાળીએ લટકાવી રાખી

પોતે પાછા ફરે ત્યા સુધી પેટી સાચવી રાખવાનું કહી વિક્રમરાજા રાજગાદી દિવાનને સોંપી ચાલી નીકળ્યા સંજીવની દવા મળે તો જ મરેલો માણસ જીવતો થાય એની શોધમા તે નગરો, જંગલો, નદીઓ વગેરે વટાવતા આગળને આગળ જવા લાગ્યા, પણ કોઇ જગાએ એ દવા મળી નહિ આખરે, તે કંટાળી ગયા હવે તો દવા મળે તો ઠીક નહિ તો ગંગા નદીમાં ડુબી મરીશ, એમ વિચારી ગંગા નદી તરફના રસ્તે વળ્યાં

ઉનાળાના દિવસ હતા. તડકો પણ ખુબ બપોર થાય ત્યારે તો બહાર પણ નીકળાય નહિ ચાલતાં ચાલતાં એક બપોરે વિક્રમરાજા એક જંગલમાં જઇ ચડયા તાપ ચઢેલો અને થાકેલા પણ ખરા વડનું એક ઘટાદર ઝાડ હતુ. ત્યાં આરામ લેવા બેઠા. થોડી ઉંઘ પણ લીધી

લગભગ ચાર વાગવા આવ્યા. વિક્રમ-રાજા તૈયાર થઇ આગળ ચાલવા ઉભા થયા

એ વડ નીચે એક સાપનું દર હતું તેણે *દરમાંથી બહાર આવી ચાલવાની* તૈયારી કરતા વિક્રમને કહ્યું 'ભાઇ, ઘડી-વાર ઉભો તો રહે, આવ, એમ આપણે સુખદુ:ખની વાત કરીએ'

વિક્રમે કહ્યુ મારૂં કામ પાર ન પડે ત્યાં સુધી મને નવરાશ નથી તેમ છતા કહે તારે શું દુ:ખ છે? મારાથી દુર થાય તેમ હશે તો દુર કરીશ.

'ભાઇ, મને ગરમીનો રોગ છે, મારા પેટમાં અખંડ દાહ થાય છે, અને તેથી હું ખુબ પીડાઉં છું માનવીના પેટમાં અમૃત કુપ્પો હોય છે. હુ માનવી-ના પેટમાં બેસું તો મને આરામ થાય. ભાઈ, તું ભલો માણસ લાગે છે પણ આ જગતમા વિક્રમરાજા સિવાય મારૂં દુ:ખ કોઇ દુર કરી શકે એમ નથી'

ત્યારે રાજાએ કહ્યું 'હુંજ વિક્રમ છું. તારૂં દુ:ખ દુર થતું હોય તો લે મારા પેટમાં તું ખુશીથી જા, એમ કહી તેમણે તેમનું મોં ઉઘાડયુ. સાપ વિક્રમના મોંમા થઇ તેમના પેટમાં જઈ નિરાંતે બેઠો.'

વિક્રમરાજા આગળ ચાલવા લાગ્યા, સાપના ઝેરને લીધે તેમનું શરીર કાળું પડવા લાગ્યું, પેટ ફુલીને ગાગર જેવું થઈ ગયું. હાથ પગમાં નબળાઇ આવવા લાગી, તો પણ ચાલતાં ચાલતાં એક નગરમાં ગયા, બજાર વચમાં પહોંચતાં તેમને તમ્મર ચઢી ગયાં, ચકરી ખાઈ ભોંય પડી તરફડવા લાગ્યા. લોકો ભેગાં થઇ ગયાં, અજાણ્યો મુસાફર જાણી તેમની સારવાર કરવા લાગ્યાં આ સમાચાર રાજાને કહેવા એક માણસ ગયો.

ત્યાંના રાજાને બે કુંવરીઓ હતી, રાજા તેમની પરીક્ષા કરતો હતો બોલો, બેટીઓ, તમે આપ કર્મી કે બાપ કર્મી ?'

મોટી કુંવરી એશ આરામી અને આળસુ હતી, તેણે કહ્યુ, ' હું તો બાપ કર્મી. આ સાંભળી રાજા ઘણો ખુશી થયો, પછી એજ સવાલ નાની કુંવરીને પૂછયો નાની કુંવરી મહેનતુ, ચાલાક અને બુધ્ધિશાળી હતી તેણે કહ્યું, બાપનું આપેલું કયાં સુધી ચાલે. નશીબમા ન હોય તો એ પણ જતું રહે, મહેનત કરી આપ મેળે રળવુ અને કમાવુ એજ ખરૂ. હું તો આપ કર્મી છું '

રાજાને એ સાંભળી ખૂબ ગુસ્સો થયો, એજ વખતે નોકરે આવી ખબર આપ્યા કે એક પરદેશી માણસ કોઇક રોગથી પીડાતો બજારમાં પડી જઈ તરફડીઆં મારે છે રાજાએ એ વાત સાંભળી, આજ્ઞા કરી, જાઓ, એ માણસને અહિં લાવો અને નાની કુંવરીને તેની સાથે પરણાવી દો.

સેવકો વિક્રમને બજારમાંથી ઉચકી મહેલમાં લઈ આવ્યા, માથે અને શરીરે ઠંડા પાણીનો ખુબ છંટકાવ કર્યો. થોડી વારે વિક્રમે આંખો ઉઘાડી રાજાએ તેમની સાથે નાની કુંવરી પરણાવી અને રહેવા માટે જુનું ઘર આપ્યુ'.

કુંવરી ખરા રીતથી વિક્રમની ચાકરી કરતી અને ભગવાનનુ નામ લેતી, એક રાત્રે વિક્રમ રાજા સુતા હતા. પેટમાંના સાપે બહારની હવા લેવા તેમનાં મોંમાંથી બહાર ડોકું કાઢયું. કુંવરી મોંમાં સાપ દેખી નવાઇ પામી. એટલામાં એ ઘરના દરમાથી બીજો એક સાપ નીકળ્યો, પછી બન્ને સાપ વાતે વળગ્યા

દરમાનો સાપ કહે, મહાપરાક્રમી અને પરદુ:ખભંજન રાજાને શું કામ દુ:ખ આપે છે ? તારા સ્વાર્થની ખાતર તું શા માટે તેમને પીડે છે ? તું જીવીને શું સારાં કામ કરીશ ? તે જીવતા હશે તો લાખો લોકોનું ભલું કરશે.

ત્યારે મોંમાંના સાપે કહ્યું 'તને તારા ધનના ચરૂના લીધે બહુ અભિમાન ચઢી ગયું છે, પણ જો કોઇ તેલ કકડાવીને દરમા તારા પર રેડે તો તારો નાશ થાય અને તેને ખુબ ધન મળે.

એ સાંભળી દરના સાપને ખોટું લાગ્યું. તેણે કહ્યુ; તને હજૂ સુધી કોઇ માઇનોપુત મળ્યો નથી પણ જો કોઈ માણસ રાજાને કોચલી પાઇદે તો તારા ટુકડે

ટુકડા થઈ બહાર નીકળી જાય તારો નાશ થાય અને ભલો રાજા જીવતો રહે? પછી બન્ને સાપ પોત પોતાના ઠેકાણે ગોઠવાઈ ગયા

નાની કુંવરી એ બધું સાંભળી ગઈ હતી. સવાર પડી એટલે તેણે તેલ ખુબ ગરમ કરી સાપના દરમાં રેડ્યું દરનો સાપ મરી ગયો પછી કોઅલી લાવી બેભાન રાજાને પાઈ દીધી થોડીવારમા રાજાને ઝાડા, ઉલટી થયાં. સાપના કટકા થઈ બહાર નીકળી ગયા રાજા થોડીવાર પછી ભાનમાં આવ્યો. તેણે પૂછ્યું આ બધું શું છે?

ત્યારે કુંવરીએ બધી વાત કહી, એ સાંભળી રાજા કહે, તમે ખોટું કર્યું. મેં જ સાપને પેટમાં આશરો દીધો હતો. તમે મારા પરદુખભંજન નામને કલંક લગાડ્યું હશે, જે થવાનું હતું તે થઈ ગયું, સાપના કટકા સાફ કરી મને ભેગા કરી આપો મારે હજૂ સંજીવનની શોધમાં જવું છે

કુંવરી કહે હું પણ તમારી સાથે આવું, રાજા એક નાના કરંડિયામાં સાપના કટકા લઇ તેની સ્ત્રી સાથે આગળ ચાલી નીકળ્યો

આગળ જતાં એક સાપણ મળી. તેણે કહ્યું, 'ભાઈ, તું ગભરાઇશ નહિ, મારે તારી સાથેના પુરૂષનું કામ છે, એ ભલાને પરોપકારી જણાય છે, એમના જેવા માણસે મારા દીકરાનું દુઃખ ટાળવા તેને તેમના પેટમાં રાખ્યો હતો, એ માણસની ભાળ મળે તો સારૂં, મારે તેને પુછવું છે કે મારા દીકરાના શા હાલ છે?'

એ સાંભળી વિક્રમે કહ્યું,' એ માણસ હુજ છુ, પણ મારા સુખને લીધે તમારા દીકરાનો જીવ ગયો છે, ત્યારે સાપણી કહે, ભાઇ, એમાં તારો શો વાંક? પણ જો તેના શરીરનો એક પણ ટુકડો મળે તો હું તેને જીવતો કરૂં. મારૂં પિયર પાતાળમાં છે, મને મારા પિતાએ સંજીવની દવા આપેલી છે'

એટલે વિક્રમે કહ્યું, 'તમારી પાસે કેટલી દવા છે? વધારે જોઇએ તો મળે કે નહિ?'

સાપણે કહ્યુ મારી પાસે ત્રણ જણને ચાલે એટલી દવા છે, પણ હવે મારે એ શું કામની? તમે પરોપકારી લાગો છો, લ્યો, તમે આ તમારી પાસે રાખો, કોઇ વાર કામ લાગશે, હું હવે પુત્ર શોકથી મરણ પામીશ'

રાજાએ સંજીવની લઈ, કરંડિયામાંથી સપનો કટકો બહાર કાઢી તે પર છાંટી, સાપ સજીવન થયો. મા દીકરો હરખથી ભેટી પડયાં, રાજા રાજી થયો અને કહ્યુ, ભાઇ, તારે ફરીથી મારા પેટમાં જવુ હોય તો જા'

ત્યારે સાપણે કહ્યું, 'તે સંજીવની વડે સજીવન થયો એટલે હવે તેના બધા રોગ મટી ગયા, હવે, તુ જા ભાઇ, તારૂં કલ્યાણ થશે'

રાજાને તેની રાણી પાછા વળ્યાં.

રાણીના પિયરમાં આવી તે જે ઘરમાં રહેતાં હતા તે ઘરના દરમાંના સાપને સજીવન કર્યો પછી બન્ને જણ મહીકાવતી નગરી તરફ ચાલી નીકળ્યાં.

રાજા સંજીવની લઈને પાછા આવ્યા છે, એવી વાત આખા નગરમાં ફેલાઈ ગઈ. હજારો લોકો મરેલો છોકરો શી રીતે સજીવન થાય છે, એ જોવા ઉભરાવા લાગ્યાં. વિક્રમે ઝાડ પરથી પેટી નીચે ઉતરાવી મડદું બહાર કઢાવી તેના પર સંજીવની છાંટી, થોડીવારમાં છોકરો આળસ મરડી બેઠો થયો.

બ્રાહ્મણ અને તેની વહુના હરખનો પાર નહતો. આખું નગર વિક્રમનાં વખાણ કરવા લાગ્યું. વિક્રમે બ્રાહ્મણના છોકરાને દાનમાં ખૂબ ધન આપ્યું.

પછી વિક્રમ મહાવતી નગરીના રાજા મહેન્દ્રવછને કહેવડાવ્યું કે તમારી કુંવરી આપકર્મથી બહુ સુખી થઇ છે. તમે તેનાં લગ્ન જેની સાથે કર્યાં હતાં તે માણસ વિક્રમરાજા પોતે હતો. મહેન્દ્ર વછને આ વાતની જાણ થતાં તે વિક્રમરાજા પાસે આવ્યો, માફી માગી અને કહ્યું. 'આપકર્મ એજ ખરું છે.'

પછી વિક્રમરાજા રાણી સાથે પોતાના નગર ઉજેણી ગયા. અને ફરીથી રાજકારભાર ચલાવવા લાગ્યા

પ્રયોજક: કેશવલાલ પટેલ

卐

* સાહસોની જાદુભરી કથા *

અજબ દેશ

અનુ:- કેશવલાલ પટેલ

૧૦ તાજ્જુબ જાદુગર.

(ગતાંકથી ચાલુ)

ઘણે દુર ચાલ્યા પછી એ લોકો નગરની મધ્યમાં આવેલા એક મહેલ પાસે આવી પહોંચ્યા. એ મહેલ તાજ્જુબ જાદુગરનો હતો. દરવાજા પર લાંબી અને લીલી દાઢીવાળો દરવાન ઉભો ઉભો. પહેરો ભરતો હતો. લીલો પોશાક પહેરેલો એક સિપાઈ પણ ઉભો હતો. આ લોકોએ તાજ્જુબ જાદુગરને મળવા જવા દેવા માટે દરવાનને કહ્યું 'દરવાને સિપાઇને કહ્યું ! આ લોકો પરદેશી છે, શ્રી. તાજ્જુબજીને મળવા માગે છે.'

સિપાઇ અંદર ગયો અને થોડીવાર પછી બહાર આવીને કહેવા લાગ્યો. 'તાજ્જુબજી તમને દરેકને જુદી જુદી મુલાકાત આપશે અને તે પણ એક દિવસમાં એક જણને.'

ચમેલી આ સાંભળીને ખૂબ ખુશ થઈ.

સિપાઇએ સિસોટી વગાડી લીલો પોશાક પહેરેલી એક સુંદર બાઇએ આવી ચમેલીને કહ્યું. 'તમે મારી સાથે આવો હું તમારે રહેવાનો ઓરડો બતાવું

ચમેલી બધાંની વિદાય લઇ ટાળિયાસાથે પેલી ગોરી પાછળ ચાલી. કેટલીક શીડીયો ચઢીને અને કેટલાક ખંડ

વટાવતી ચમેલી એક સુન્દર ઓરડામાં પહોચી ચમેલીને ઓરડો બતાવી પેલી છોરીએ કહ્યુ, 'તમારે અહિં રહેવાનું છે કાલે સવારે તમને તાજ્જુબજી બોલાવશે'

પેલી છોરીએ દરેકને જુદા જુદા ઓરડામા પહોચાડી દીધા. ચાડિયાભાઈ સુશોભિત ઓરડો દેખી નવાઈ પામીને એક ખુણામાં ઉભા રહ્યા ટીનસિંહ ખાટલા પર સુઈ જઈને હાથ પગ હલાવીને જોવા લાગ્યા કે સાધા અકડાઈ તો નથી ગયાને ? વાઘભાઈએ ઓરડો સારો છે કે નરસો એની પરખ કર્યા સિવાય નસકોરા બોલાવવા માડયા

બીજા દિવસે ભોજન કરી લીધા પછી પેલી સ્ત્રી ચમેલીને બોલાવવા આવી ચમેલીએ એકસરસ લીલો પોશાક પહેરી લીધો કાળિયાના ગળામા એક લીલો રેશમી પટ્ટો બાધી તેને ગોદમા લઈને તે ચાલી

ટન-ટન ઘંટ વાગ્યો. પેલી સ્ત્રીએ તાજ્જુબજીનો ઓરડો બતાવી દીધો ચમેલી સાહસ કરી અંદર ઘુસી ઓરડાની વચમા લીલા રંગના પત્થરનુ એક સિંહાસન હતુ સિંહાસન પર ચમકતુ એક માથું હતુ તેને ધડ કે હાથપગ ન હતા માથા પર વાળ પણ ન હતા, નાક, મો અને આખો હતી

ચમેલી તો ભય પામીને કપી ઊઠી અને માથા તરફ નવાઈ પામીને જોવા લાગી માથુ પોતાની બે આખો મોટે સુધી મટમટાવવા લાગ્યું. પછી ચમેલી તરફ જોઇને કહ્યું 'હું તાજ્જુબ જાદુગર છુ તારી શી ઇચ્છા છે ?

ચમેલીએ કહ્યુ 'મારૂં નામ ચમેલી છે, હુ તમારી મદદ માગવા આવી છુ '

માથું તેની તરફ થોડીવાર જોઈ રહ્યું પછી બોલ્યુ 'આ સોનાના કડાં ક્યાથી મળ્યા ?'

ચમેલીએ કહ્યુ 'પૂર્વ દેશની દુષ્ટ ડાકણના આ કડાં છે, તે મારા નીચે દબાઇને મરી ગઇ હતી, એટલે આ મને મળ્યા છે'

'અને માથામા શાની નિશાની છે?'

'ઉત્તર દિશની જાદુગરણીએ મને ચુબન કર્યું હતું, તેની આ નિશાની છે'

માથુ થોડીવાર અબોલ રહ્યુ પછી પુછ્યુ 'તો તારે મારી પાસેથી શું જોઈએ છે ?'

ચમેલીએ કહ્યુ 'તમે મને મારી કાકી પાસે મોકલી આપો તે મારા વિના ખુબ રડતી હશે'

તાજ્જુબની આખો ચારે તરફ ચકકર વકકર ફરવા લાગી પછી તેણે કહ્યુ 'તારા માટે હુ શા માટે તકલીફ લઉ ?'

'તમે એક મોટા જાદુગર છો અને હુ એક નાની છોકરી છુ તમે મને જરૂર મદદ કરશો'

જાદુગરે કહ્યુ 'વારૂ સાભળ, જો તું મારી દુશ્મન પશ્ચિમ દિશાની ડાકણ છે તેને મારી-આવે તો હુ તને તારા ઘેર પહોચાડીશ, નહિ તો નહિ'

ચમેલી આ સાંભળીને વિચારમાં પડી ગઈ.

તાજ્જુબે મોં ફુલાવી કહ્યું. 'જ્યાં સુધી તું તેને મારીને નહિ આવે ત્યાં સુધી હું તારી કાકી પાસે નહિ પહોંચાડું.'

ચમેલી રડવા લાગી.

તાજ્જુબને ગુસ્સો ચઢયો. તેણે કહ્યુ 'હું કંઈ સમજતો નથી. મારૂં કામ તું કર, તારૂં કામ હું કરીશ હવે જા, કામ પુરૂં કર્યા સિવાય મારી પાસે ન આવીશ'

બિચારી ચમેલી ઉદાસ બનીને તેના સાથીદારોની પાસે પાછી આવી તેણે તેમને બધી હકીક્ત કહી સંભળાવી. આ હકીકત સાંભળી તે બધાં બહુ દુ:ખી થયાં ડાકણને મારી આવવી એ કંઇ મામુલી વાત નહતી ?

બીજા દિવસે સવારે ચડિયાભાઈ તાજ્જુબના ઓરડામાં ગયા ત્યાં તેણે સિંહાસન પર બેઠેલી એક સુંદર યુવતિ દીઠી તેના માથા પર એક પન્નાનો એક સુંદર હાર હતો. ચાડિયાભાઇએ જેમ ફાવે તેમ નમીને તેને પ્રણામ કર્યા, પેલી યુવતિએ કહ્યુ. મારૂં જ 'નામ તાજ્જુબ જાદુગર છે, તારી શું ઇચ્છા છે ? તું કોણ છે ?'

ચાડિયાભાઇએ ધાર્યું હતું કે તેને પણ ચમેલીની માફક એક મોટું માથું દેખાશે, પણ માથાની જગાએ એક યુવતિને દેખીને તે ડઘાઇ ગયો, પોતાની જાતને સંભાળતાં તેણે કહ્યું ! 'મારૂં નામ ચાડિયાભાઈ છે, હું ઘાસ–ફૂસનો બનેલો છુ, મારા માથામાં મગજ નથી, તમારી પાસે મગજ લેવા આવ્યો છું.'

યુવતિએ નાક મચકોડીને કહ્યું ! 'જો તું પશ્ચિમ દિશાની ડાકણને મારી આવે તો હું તને એક સરસ મગજ આપીશ.'

ચાડિયાભાઇ ભીના મોંએ પાછા ફર્યા અને તેમણે બધાને બનેલી હકીકત કહી. તાજ્જુબ જાદુગર મન ફાવે તેવું રૂપ ધારણ કરે છે, એ વાત બધાને નવાઇ ભરેલી લાગી.

બીજા દિવસે ટીનસિંહને બોલાવ્યો. ટીનસિંહ ઓરડાની અંદર ગયો. ત્યાં નહતું માથું કે ન હતી યુવતિ, પણ એક ભયાનક જાનવર ઉભું હતું, તેનું માથું ગેંડાના માથા જેવું હતું, પાંચ આંખો હતી, પગ પણ પાંચ હતા, અને શરીર પર મોટા મોટા વાળ હતા એટલું સારૂં હતું કે ટીનસિંહની છાતી ટીનની હતી, નહિ તો ભય પામીને છાતીનો ધબકાર વધી જાત અને મરી જાત.

જાનવરે મોં ફાડીને કહ્યું, 'હું તાજ્જુબ જાદુગર છું, તું કોણ છે? અહિં શામાટે આવ્યો છે ?'

ટીનસિંહે કહ્યુ. હું ટીનનો બનેલો કઠિયારો છું મારે કલેજું નથી, એટલે કે ઇતર ઉપર મને દયા ભયા આવતી નથી

તાજ્જુબે જોસથી કહ્યું. જો તારે કલેજુ જોઇતું હોય તો એના માટે કંઇ મહેનત પણ કર ચમેલીની સાથે જાઓ અને પશ્ચિમ દિશાની ડાકણને મારી નાખો

શ્રાવણ માસમાં પુન્યદાન

કરવા માટે

નીચેનાં પુસ્તકો ખરીદો

આવો લાભ ઘડીઘડી મળતો નથી

કૃષ્ણનું જીવન	૦॥
મુકિતમાલા	૨)
સીતા	૧)
અનંત આખ્યાન માલા ભા ૧-૨	૪॥
હિન્દુ ધર્મની પાઠમાલા	૪)

રૂપીઆ બારના પુસ્તકો માત્ર
૬) રૂપીયામાં મેળવો.

સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય અમદાવાદ

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

બહેનોને વાંચવા લાયક ઉત્તમ

પુસ્તકો

મારૂં ઘર (ભા. ૧ થી ૫)	૬)
સતીમંડળ ભા. ૨ જો	૪॥
સ્ત્રિ કેળવણીનો ઉપયોગ	૨)
સ્ત્રિઓને સમાજસેવા	૦॥
સુંદરીઓનો શણગાર ભા. ૨ જો	૨॥
સીતા, સુભદ્રા. (દરેકનો)	૧)
વાંર્કાચનાની લે ધુમકેતુ અને બીજાં	૨॥
બાળઉછેર	૦॥
વીરમતી	૩)
સુશિક્ષિત સ્ત્રિ	૨)

આજેજ લખો કીફાયત ભાવે મળશે

સ્ત્રિબોધ કાર્યાલય અમદાવાદ.

છોકરાંઓ માટે

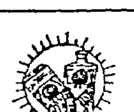

ડોંગરે નું બાળામૃત

પીવાથી રૂષ્ટ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાંના
ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીકઃ—કે ટી ડોંગરે કું. મુંબઇ-૪

સ્ત્રીઓને ગૃહસંસ્કાર આપતું ૯૮ વર્ષનું માસિક પત્ર.

વર્ષ ૯૪ ✻ જુલાઇ-ઓગસ્ટ ૧૯૫૦ ✻ અંક ૭-૮મો

તંત્રીઓ—
જરબાનુ ફરામરોજી
કેશવપ્રસાદ દેસાઇ

✻

મંત્રી—
ચંદ્રકાન્ત મહેતા
પીરમશાહ રોડ,
અમદાવાદ.

卐

વાર્ષિક લવાજમ
દેશનું રૂ. ૬-૦-૦
પરદેશનું રૂ. ૭-૮-૦
ટીકીટ બાર મોકલો

વાંચકોને

આ જુલાઇ માસનો અંક ઘણો મોડો બહાર પાડવામાં આવે છે. તેમા મારી તબીયત જે આજકાલ કરતાં જાન્યુઆરીથી ઘણીજ ખરાબ છે તેને આભારી છે.

મને સુધારો ન જણાતાં મારે અંકનું કામ ન છુટકે બાજુ ઉપર મુકીને મુંબઈ જવું પડયું.

પરંતુ હવે અહીંયાં જ હતો, એટલે પાછો આવી આ અંક તૈયાર કર્યો.

વખત વિતિ જવાથી જુલાઇ-ઓગસ્ટ સંયુક્ત બહાર પાડેલ છે.

વાંચન જે એક અંકનું રહી ગયેલ છે તે હવે પછીના અંકોમાં પુરું કરી આપીશું.

ગંભીર હોનારત

અમદાવાદ:- અહીંના શોરીન મિલના માલિક શેઠ શ્રી ચીનુભાઇ તેમના કુટુંબ સાથે કાશ્મીર જઇ રહ્યાં હતાં, તે હવાઇ જહાજ ને અકસ્માત થવાથી તેઓશ્રીનું કુટુંબ સાથે દુઃખદ અવસાન થયું છે.

તેમના જવાથી ભારતે એક મહાન સેવાભાવી સેવક ગુમાવ્યો છે. પ્રભુ તેમના આત્માને શાન્તિ આપે.

તેમના ભાઇ શેઠ શ્રી વાડીલાલ શેઠ ઉપર અણધારી જે આફત આવી તે માટે અમો દીલગીર છીએ પ્રભુ પાસે માગીએ છીએ કે તેમને સંપૂર્ણ શક્તિ આપે.

મગન—મંગુ

લેખક:—ગુણવંતરાય બ. શાહ

માથે ધોમ ધખ્યો છે. શીરામણની વેળા જાણીને મગને ભાથાની પોટલી લઈને ઘટાદાર ઝાડ નીચે આવેલા કુવા ઉપર બેઠો પાણીની ડોલ ભરી એણે શીરામણ શરૂ કર્યું. પણ દુર દુર આવી સખતખતી લુમાં કોઈને આવતા જોયું. પણ કોણ છે બરાબર ન ભાળ્યું. આવનાર વ્યક્તિ ધીરે ધીરે નજીક આવવાથી ખબર પડી કે જુવાનીના જોમથી, થનગનતી, ઝાંઝરના ઝમકાર કરતી માથે હાંડલી અને ભાથાની પોટલી લઈને બાઈ છોડીને ભાળી. પાસે આવતાં આ બાઈ પણ આ જવાન ખેડુ સામે મીટ માંડીને જોવા લાગી. બાઈને જવાન ગમી ગયો હોય તેમ લાગ્યું.

બે ત્રણ દિ બાદ આ બાઈ જવાન ખેડુના ખેતરમાં દાખલ થઈ અને કહ્યું.

"આમ મારા સામું શું ભાળી રીયા છો."

"કાંઈ શરમ ના આવતી?"

"અલીબાઈ એવી શરમ આવતી હોય તો આ મારી નેણો તાગ સામું શું કામ જુએ." મગને મશ્કરીમાં કહ્યું.

"તને મારા ખેતરમાં આવતાં શરમ નહિ આવતી ને હું શીદને શરમાઉં?" મગને ફરી કહ્યું બાઈ હસવા માંડી.

"અલીબાઈ ખી...ખી...ખી...પછે હરજે પણ મારે તને કાંઈ પૂછવું છે?"

"તારે પૂછવાને આ હું ઉભી જ છઉંને કયાં હાલી જાઉં છું." બાઈએ ઉત્તર દીધો.

"...ગામમાં રેવું" મગને પૂછ્યું.

"...ગાના બારવાડા વાડની પાછળ."

"તારૂં નામ કયું કે બાઈ!"

"મંગુડી" મંગુડીએ ઉત્તર દીધો.

આમ વાતુમાને વાતુમાં મગન અને મંગુ વચ્ચે પ્રીતિ બંધાઈ.

"મીઠી નેણો મીલાવીને મને વીસરી તો નહિ જાયને મંગુ?" મગને પૂછ્યું.

"કરસન કાકા ભલીને ગમે ઇમ કીએ પણ હું બીજા કોઈનીય હારે નથી પઈણાવાની ઈ વાત તો ચોક્કસ છે" મંગુ બોલી.

"હવે તો હું હાલું કે મારો કાકો ભાતની રાહમાં બેઠો હશે ને પુછશે કે ક્યમ મોડી મોડી આવ છ તો હું જવાબ દેવો?" મંગુડીએ કહ્યું.

"થોડીવાર તો બેહ મંગુ; પૂછે તો કે જે કાકીએ રોટલા મોડાં ઘડ્યા'તા." મગને સમજાવ્યું.

"મંગુ જા છ પણ થોડું હાલજતી જા." મગને કીધું.

"હું તારો હાથે હાથ લઉં છઉં હાચું કઉ છઉં તારા વના જરાય ગોઠતું નહિ ઘણીવાર તો ઈમ મનમાં થઈ આવછ કે હું ને તું દુર દુર વીયા જઈએ."

કુવાના કાંઠે, સૌંદર્યના ઓઘે, લીલા હરીયાળી ખેતરોના દેખતા, ઉજળા આભની સમક્ષ મંગુ અને મગને જીવન પર્યંત સુખ દુઃખના સાથી રહેવાના સોગન લીધા.

મગનો આજે પોતાની કંગાલીયત અવસ્થામાં હતો. પોતે ગુલામ જેવો હતો, કારણ કપરા વર્ષ આવવાથી તેને પોતાના ખેતરો વેચી ખાધા હતા. આજે તે એક જાગીરદારનું ખેતર ખેડી પોતાનું પેટીયું કાઢતો હતો. આમ છતાં પણ મગનો ફુટડો જવાન હતો. તેનું ખડતલ શરીર મજબુત અને પાણીદાર હતું. દેખાવ નમણો હતો. ઘણીવાર તે

"હા ભા હું સમજ્યો તારી વાત."

"પણ હેં તું આમ ક્યાં જઈશ?" એડુએ પુછ્યું

"અહા આવડું મોટું મલક છે ક્યાંય પેટીયું નહિ પુરાય શું ક્યાંય ભૂખ્યો પાપો રોટલો નહિ મળી રે?" એડુએ સાંભળીને કહ્યું.

"પણ હેં મગના ઇ કરસનીયાની મંગુડીને તારી હારે હાચી પ્રીતિ છે ઇ તેં આમ જાણ્યું? તું ઇની પાછળ ખોટો ઘેલો થયો છે. ઇ હાગ દીકરી વળી તારા હારે પ્રીતિ કરે તને એટલીએ ગમ પડતી નથી કે આપડે એવા હારે પનારો નો પાડીએ. ઇ છોડીને તો કંઈ નહિ પણ તેં તારો રોટલો ખોયો."

"બાપુ તમે ભલે ઈમ કો પણ મારૂં મન માનતું નહિ."

"હારૂ બાપુ રામ રામ તારણે." મગને કહ્યું. પછી મગનો હાલી નીકળ્યો. ઘરડાં એડુની આંખમાં આંસુ આવી ગયા.

ગામમાં વાત વંટોળીયાની માફક વેરાઈ ગઈ કે 'મગનો વીગો ગયો.' "મગનો વીગો ગયો" આ વાત સાંભળી મંગુડી હૃદયમાં બંધુકની ગોળી વાગી હોય તેવી ચોટ લાગી. તેણીએ ખાવાનું ત્યજ્યું પીવાનું ત્યજ્યું- આખી રાત વિચારમાં ગાળે છે એક વેળાએ કાકાએ કહ્યું.

"બેટા આમ શીદને છદ કરે છે?"

"બાપુ હું છદ નહિ કરતી તમે વીસા જાવ.."

આમને આમ ઘણો વખત પસાર થઈ ગયો, ગામના લોકોને જાણ થઇ કે કરસનીયાની મંગુડી કાંઈ ખાતી પીતી નથી ને હાંડકાની માળા જેવી થઇ ગઇ છે. આ જાણી ગામના લોકો કરસનને કહેવા લાગ્યા. "અલ્યા કરસન શીદને બચારી છોડીને દખ દેસ ઇની ઇચ્છા હોય ઇની હારે પરણાવને મારા ભા." ત્યારે કરસને જવાબ આપ્યો.

"બાપુ આપડે માવતર કાંઈ છોડીનું દખ તો વીએ?" ત્યારે બીજાએ કહ્યું.

"આ છોડી કેટલી લેવાઇ ગઈ છે ઇનું કાંઇ ગમ પડે છે કે નહિ?"

"ત્યારે બીજો બોલ્યો.

"ઇ મગનો હું ખોટો છે?"

કેટલાક લોકોના કહેવાથી કરસન કાકાને થયું કે હવે ગમે તેમ કરી જો મગન મળી જાય તો વાજતે ગાજતે મારી છોડીના તેની સાથે લગન કરી સાંતના બે ચાર બે.રે આપી લહેર કરાવી દઉં. પણ મનમાં થયું કે મગન હવે મળે ક્યાં? ફેર ફેર એને ગામડે કહેવડાવી દીધું કે ભાઇ અમારા ગામનો મગન મળે તો કે'જો કે તને કરસન કાકા જરૂર બોલાવે છે.

હવે જ્યારથી મગને ગામ છોડયું ત્યારે શહેરમાં આવવા માંડ્યો. ગમે તેમ સ્ટેશને મજુરી કરીને પણ રોટલો મેળવવાનો વિચાર કર્યો હતો. લોકોની વાતો સાંભળી કે શહેરના અનેક ધંધામાં આપણું પેટીયું નીકળે તેથી તે શહેર તરફ આવતો હતો. તેવામાં એક ઘોડાગાડી રસ્તામાં જતી હતી. પણ એકાએક ગાડીનો ઘોડો ગાંડા જેવો થયો. હોય કે ગમે તે કારણે ઘોડો એકદમ દોડવા માંડ્યો. દોડવાની ગતી એટલી વધી ગઇ કે ન પૂછો વાત. આગળ બેઠેલો કોચમેન તો એકાએક પોતાનું ભાન ગુમાવવાથી બેવકુફો થઇ ગયો. પાછળના ઉઘાડા ભાગમાં બેઠેલા શેઠ પણ ગભરાટમાં ને ગભરાટમાં બુમો પાડવા લાગ્યા. "બચાવો" "બચાવો" શેઠ તો ગાડીને બરાબર ચોંટી ગયા હતા, હવે તો શેઠ પૂરતી પોતાની સ્વસ્થતા ગુમાવી હતી. પોતાની પાડેલી બુમો આવા નિર્જન જગામાં કોણ સાંભળે? પણ એકાએક ત્યાંથી આ ખડતલ એડુત મગનનું નીકળવું, તેને આ ચીસ સાંભળીને એકદમ પોતાની ડાંગ પોટલી ફેંકીને. બરાબર હાથ પહોળા કરીને ઝડપથી આવતી ઘોડાગાડીના માર્ગ વચ્ચે ઉભો રહ્યો. ને જેવી ઘોડાગાડી આવી કે તરતજ આ જબરો જવાન એ ઘોડાની ડોકે ચોંટી ગયો. 'મગન બુ... ખરૂ કામ કર્યું.' છતાં પણ ઘોડો આ

જવાનને ઘસડતા થોડે દુર લઇ ગયો. પછી ઘોડાની ગતી ધીમી થઇ. થોડીવાર પછી શેઠને શાંતી થઈ. અને પોતાના જીવમાં જીવ આવ્યો. પછી મગનો લગામ પકડી શાંતીથી ગાડી હાંકવા માંડયો. આ શેઠ તો બહુ ખુશ થઇ ગયા હતા. તેમને કહ્યું 'તે બહુ જાનના જોખમે મારો જીવ બચાવ્યો છે."

"ઇ તો બાપુ પરભુનો પાડ માનો." મગને કીધુ.

"મારે ત્યાં આવીશને તને મોટું ઇનામ આપીશ. કામ કરવા આપીશ. ત્યાં લહેરથી રહેજે." ત્યારે મગને કીધુ "શેઠ હું તો ગામડીયો અભણ માણા છઉ" "કાંઈ વાંધો નહિ" એમ કહી ગાડી બંગલા તરફ હાંકવા કહ્યું. આ સાહસથી ઘરના બધા માણસો મગન સાથે ઘરના માણસની જેમ વર્તવા લાગ્યા. શેઠે તો તેને મીલમાં સાહેબની જગાએ રાખી લીધો. થોડુંઘણું જ્ઞાન પણ મેળવ્યું. આમ લગભગ ૭ માસ વીતી ગયા.

એકવાર મગન મીલમાંથી ચાર વાગે મોટરમાં પાછો બંગલા તરફ આવતો હતો તેવામાં એક જાણીતો માણસ રસ્તામાં જોયો. 'મોટર ઉભી રાખો' ડ્રાઇવરને સંબોધ્યું. બહાર આવીને એ માણસને પૂછ્યું. 'કેમ શેઠ" આ શેઠ તો તે જમીનદાર હતો જેનુ ખેતર ખેડતો હતો, શેઠે કહ્યુ.' 'ભાઈ હું તમને નથી ઓળખતો' મગનના કપડા લત્તા અને ઠાઠ જોઈ જમીનદાર ન ઓળખી શક્યા. 'ઇ હું તો મગન' આ સાંભળી જમીનદાર વિસ્મય પામ્યા, અને કહ્યું શું ધંધો કરે છે? ત્યારે મગને કીધુ 'મીલમાં સાહેબ છું.' પછી મગને પુછ્યુ 'શેઠ કાંઈ ગામના સમાચાર છે?' ત્યારે શેઠે કહ્યુ "અરે મગન તારા ગયા પછી તો કરસનીયાની છોડીએ અન્ન, જળ બન્નેનો ત્યાગ કર્યો છે, એટલે કરસનીયાએ ગમે તે રીતે મંગુને તારી સાથે પરણાવાની હઠ લીધી છે અને તને ગોતવા માટે ઠેર ઠેર માણસો મોકલ્યા છે. માટે તારી ઇચ્છા હોય તો ચાલ.' જમીનદારે ફરીથી કહ્યુ. 'આવા ધુમાકા છોડીને તું ત્યાં આવે તેમ નથી લાગતું.' ત્યારે મગને કહ્યું. 'હોય. શેઠ આ તો શું આનાથી પણ વૈભવ છોડી દઉ પણ કેના માટે ઇ, મારી મગુડી......માટે'

આજે તેને શેઠને વાત કરી કે હવે હું મારે ગામ જાઉં છું અને હવે કદી કાળે પાછો આવવાનો નથી. શેઠજી તો હું માફી માગુ છું. પછી શેઠે કહ્યું 'અરે એમ હોય ઉતાવળ શા માટે કરે છે?' ત્યારે મગને કહ્યુ 'ના, ના શેઠ હવે વધારે રહેવા નથી ઇચ્છતો.' ત્યારે શેઠે એક મોટી રકમ મગનના હાથમાં મુકી અને મોટર મંગાવી બન્ને જણાં ગામમાં આવ્યા. ત્યાં તેને મોં વીઘાં જમીન અપાવી શેઠ રજા લઈને શહેરમાં પાછા આવ્યા. ગામમાં મગનો એક મોટા શેઠની સાથે મોટરમાં ગામમાં આવ્યો તેથી વાહ વાહ બોલાઈ મગનને જોઈ મંગુડીનું શરીર પાણી વગરે કરમાયેલા છોડ જેવું થઈ ગયું હતું તે પ્રફુલ્લીત થવા લાગ્યું. ત્યારબાદ ધામ ધુમથી મગન-મંગુડી પરણ્યા.

સંપૂર્ણ.

હાજર જવાબી

ટીકીટ કલેકટર—ટિકિટ બતાવો.
મુસાફરનો છોકરો—પિતાજી આ શું જોવા માગે છે
મુસાફર—ટિકિટ જોવા માગે છે.
છોકરે—આટલો મોટો થયો તો હજુ સુધી તેણે ટિકિટ જોઈજ નથી!

卐

એક અમદાવાદી સજ્જનની પત્નીને ગળાના કાકડાનું દરદ હતું.

ડાકટરે કહ્યું-તમારી પત્નીને આ ઓપરેશન નાનપણમાંજ કરાવવું જોઈતું હતું.

છેવટે ઓપરેશન તો થયું......પણ એ અમદાવાદીએ ડાકટરનું બીલ પોતના સસરા પર મોકલી આપ્યું. કેવો ભલો તે.

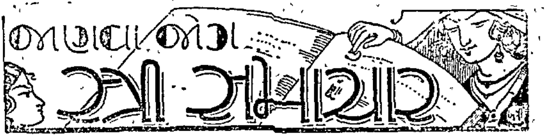

ગોરખપુર અદાલતનો ચુકાદો

ગોરખપુરના આસી. સેસન્સ જજ સમક્ષ બે યુવાન કન્યાઓના અપહરણ કરવા માટે ચાર માણસોની ધરપકડ કરીને રજુ કરવામાં આવ્યા હતા.

આસી. સેસન્સ જજે આ ચારેય માણસોનો છુટકારો કરી દીધો હતો અને જણાવ્યું હતુ કે આ બનાવ ફક્ત નાશી જવાનો છે. બે પુરૂષ અને એક દંપતી સાથે બે યુવતીઓને ભગાડવાનો અને ગેરકાયદે ગોંધી રાખવાનો આક્ષેપ મુકવામા આવ્યો હતો.

"વિદ્વાન ન્યાયાધીશે પોતાના ચુકાદામાં જણાવ્યું હતું કે કન્યાઓ પરણવા લાયક છે. આ બન્નેને સીનેમાનો ખુબ શોખ હતો અને ફિલ્મોમાં મુખ્ય અભિનેત્રી તરીકે કામ કરવાનું તથા ફિલ્મમાં જે પ્રેમના નાટકો ભજવાય છે તેવો પ્રેમ કરવાનો શોખ લાગ્યો હતો. આથી તેઓ મુબઈ જઈને ફિલ્મ કંપનીમાં મુખ્ય અભીનેત્રી બનવા નાસી છુટી હતી ફિલ્મમાં નોકરી કરીને પોતાનું ગુજરાન કરવાની આશ રાખનાર યુવાન કન્યાઓના અપહરણ થાય તે સંભવીત નથી તેઓને જ્યાં રાખવામાં આવી તેના દ્વાર હંમેશા ખુલ્લા હતા તેથી તેઓને જવું હોય તો જઈ શકે તેમ હતું."

વાલીઓનો વાંક

મૂર્ખ વાલીઓ આવી કન્યાઓને સીનેમા જોવા જવા દે છે તે ખરાબ છે. સીનેમા દેખીને ફિલ્મમાં થતાં પ્રેમના નાટકો, અભીનેત્રી બનીને પ્રેમ કરવાના સગકા તેમને લાગે છે.

સામાન્ય રીતે દરેક હીંદી ફિલ્મમાં સસ્તા પ્રેમ કરવાના રોમાંચક કીસ્સાઓ આવે છે. ખરી રીતે હીંદી સંસ્કૃતી પછી તે હીંદુની હોય કે મુસ્લીમની હોય તેમાં આવા પ્રેમના કીસ્સા ક્વચી બનતા નથી અને આવા કીસ્સાઓથી ઉમરવાળી યુવતીઓના હૃદયમાં પ્રેમ ખીલે છે. અને ફિલ્મમાં આવતા પ્રેમના કીસ્સાઓમાં મહાલવા તેમનું હૃદય ઝંખે છે. આના પરીણામે સીનેમામાં પશ્ચિમની ઢબના પ્રેમ કીસ્સાઓ જોઇ જોઈ તેમનું હૃદય પુલકીત બને છે પણ તેમને તેવો પ્રેમ કરવાની તક આજના સમાજમાં નહી મળવાથી તેઓ નાસી જાય છે અને દુ:ખી થાય છે.

x

યુવાન સ્ત્રી કલાકાર

પરદેશોના વિદ્યાર્થીઓ માટે લંડનમાં બ્રિટિશ કાઉન્સિલ તરફથી તાજેતરમાં ગોઠવાએલા પ્રદર્શનમાં હિંદી યુવાન સ્ત્રિ કલાકાર 'અમીના અહમદે' પોતાની ચિત્ર કૃતિ રજુ કરી હતી. તા. ૧૧ મી એપ્રીલે લેડી ઓલવીઅરના હસ્તે ખુલ્લા મુકાએલા બ્રિટનના કલાકારોની રોયલ સોસાયટીના ચાલુ વર્ષના ખુલ્લા પ્રદર્શનમાં પણ ભારતની આ યુવાન સ્ત્રી કલાકારે પોતાની કૃતિ રજુ કરી છે.

આ પ્રદર્શનમાં ૩૫૧ જેટલા કલાકારોએ, ચિત્રો અને શિલ્પકૃતિઓ વ. ના ૫૦૦ જેટલા નમુનાઓ રજુ કર્યા છે. તેમાં હિંદી કલાકાર તરીકે પોતાની કૃતિ રજુ કરનાર માત્ર એક અમીના અહમદ જ છે. લગભગ ૮૦૦ જેટલાં પ્રસંસકો અને વિવેચકોએ આ કલાકૃતિઓને રસપૂર્વક નિહાળી હતી.

અમીનાએ આ પોતાની કલામા હિંદુ સ્ત્રીને બેઠેલી ચીતરી છે.

ગ્રીક વિરાંગના

ગ્રીકમાં સામ્યવાદી બળવાખોરો સામેના યુદ્ધમાં એક પ્રાન્તની મદદે ગયેલાં બ્રિટનનાં લશ્કરી દળોમાં સેંકડો સૈનિકોની જીંદગી બચાવનાર એક ગ્રીક વિરાંગનાને બ્રિટનની સરકારે બહુમાન કર્યું છે.

મે માસના અંકથી હિન્દી ભાષાના પ્રખર ખ્ક શ્રીનાથસિંહની કલમે લખાએલ "સોમનાથ" વાર્તાનો ગુજરાતી અનુવાદ ખાસ પરવાનગી મેળવી અમારા વાંચકો સમક્ષ રજુ કરતાં અમોને ઘણો હર્ષ થાય છે. આ વાર્તાનો અનુવાદ અમારી રજા સિવાય કોઇએ છાપવો છપાવવો નહિ.

(સી. જે. મહેતા-મંત્રી.)

ભગવાન સોમનાથ

પહેલા પ્રકરણનો ટુંક સાર

અનુ -શ્રી "રવિ"

પૂર્વ કથા

(સોમનાથ એ મંદિરનું નામ નથી, પણ ગામનું નામ છે. ત્યાં ભગવાન સોમનાથનું ભગ્ન મંદિર આવેલું છે. આ સ્થળે વેરાવળ બંદરના રહીશ શ્રીમાન અને શ્રીમતી સોલંકીએ એક નવું મકાન બંધાવેલું છે અને તે આ નવા મકાનમાં આવીને વસેલાં છે. એટલામાં ખબર મળી કે એમની ભાણેજ રેના ભારતના ભાગલા થતી વખતે પાકિસ્તાનીઓનાં હાથમાં ફસાઇ ગએલી છે અને એના માતાપિતાની કતલ કરવામાં આવી છે. શરણાર્થી યુવક જ્ઞાનચંદ જેણે રેનાને બળજબરીથી ઉડાવી ગએલી જાતે જોએલી હતી, એ સોમનાથ આવેલો છે. સોલંકી સદનમાંથી ખાઇ પીને એ મંદિર જોવાને માટે ગયો. એ વિશાળ ખંડેરમાં એની સમક્ષ એક હજાર વરસ પહેલાંનું દ્રશ્ય આવીને ખડું થયું અને એણે એમાં જોયું કે એક તરફથી ગઝનીની સેના આવી રહી છે અને બીજી તરફ મંદિરમાં નાચગાન થઇ રહ્યાં છે આથી એને લાગ્યું કે એ પ્રેતોના દુનિયામાં આવીને વસ્યો છે, એટલે એ ભયનો માર્યો આકુળ વ્યાકુળ થઇ ગયો અને મંદિરની દિવાલ પરથી નીચે ગબડી પડયો ને તરતજ બેભાન થઇ ગયો.

એ પછી આ વાર્તા હવે આગળ ચાલે છે.)

પ્રકરણ ત્રીજું

શ્રીમતી ચન્દ્રકુંવર સોલંકી પોતાના પતિ શ્રી. હરદેવસિંહ સોલંકીની સાથે વેરાવળ જવાને માટે મોટરમાં આવીને બેઠી.

ત્યાં સોમનાથના નવનિર્માણને માટે જે ટ્રસ્ટી-મંડળ રચવામાં આવ્યું હતું એની સભા બોલાવવામાં આવેલી હતી. આ લોકો જો કે આ ટ્રસ્ટના સભ્ય નહોતા, છતાં આજની સભામાં ભાગ લેવાને માટે એમને ખાસ આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું હતું.

મોટર થોડેક દૂર ગઇ હશે એટલામાં એક આંચકો વાગતાં મોટર એકાએક થંભી ગઇ. ડ્રાઇવરને લાગ્યું કે મ્હોં પર એક લાંબો ઘુમટો ખેંચેલી એક સ્ત્રી મોટરના પૈડાની નીચે આવી ગઇ છે. એટલે એણે તત્કાળ બ્રેક લગાવી. જ્યારે એણે મોટરમાંથી ઉતરીને જોયું તો ત્યાં કોઇએ નહોતું. આથી એ છોભીલો પડી ગયો અને કંઇપણ બોલ્યા વિના મુંગા મુંગા પોતાની જગ્યાએ જઇને ગાડી સ્ટાર્ટ કરવા લાગ્યો.

"શું હતું ?" સોલંકી હરદેવસિંહે પૂછયું.

"કશું નહોતું" ડ્રાઇવર એટલું બોલીને પોતાના કામમાં લાગી ગયો.

થોડેક દૂર ગયા પછી વળી કોઈક ચમકાઇ ગયાનું ડ્રાઈવરને લાગ્યું; એટલે ફરીથી બ્રેક લગાવી. આ વખતે પણ, એક મોટા આંચકાની સાથે ગાડી ત્યાં રોકાઇ ગઈ.

એકાએક શ્રીમતી ચન્દ્રકુંવર બૂમ પાડી ઉઠી "ડ્રાઈવર, ગાડી ઉભી રાખો."

"પણ શું છે? શ્રી. સોલંકીએ ડ્રાઇવરની તરફ જોઇને ક્રોધથી રાતા પીળા થતા કહ્યું.

"ઓહ! તું સાવ આંખો બંધ કરીને શું ચલાવે છે? બિચારી પેલી સ્ત્રી સ્હેજમાંજ બચી ગઇ." શ્રીમતી સોલંકી એ ડ્રાઇવરનો ઉપરાણો લેતાં કહયું.

"કઇ સ્ત્રી? કેવી સ્ત્રી? આ તમે લોકોને શું થઈ ગયું છે?" શ્રી સોલંકી બબડી ઉઠયા ને નીચે ઉતર્યા દુર સુધી બધાએ ચારે તરફ જોયું પણ ત્યાં કંઇએ નહોતું, પરન્તુ શ્રીમતી ચન્દ્રકુંવર સોલંકીના હૃદયમાં જોરથી ધબકારા વાગી રહ્યા હતા.

શ્રી. સોલંકીએ ડ્રાઈવરને ઉદ્દેશીને કહ્યું "જાઓ તમે પાછળની સીટ બેસો" આટલું બોલીને પોતાની સાથે શ્રીમતી સોલંકીને સ્નેહપુર્વક આગળની સીટ પર બેસાડીને પોતે ચલાવવા મંડયા.

એક વિશાળ અને સ્વચ્છ રસ્તા પર મોટર પૂર ઝડપે આગળ જઇ રહી હતી. દક્ષિણ દિશા તરફથી સમુદ્રની ગર્જના સંભળાતી હતી. અને દરિયાના પાણી ઉપરથી આવતી મીઠી અને ઠંડી હવા મગજને તર કરી દેતી હતી.

શ્રીમતી સોલંકીનું મગજ કંઇક શાન્ત થયું, એટલે એ બોલી. "જીવનમાં મેં પ્રથમવાર આજે ભુત જોયું."

"ખરેખર તારા મનને પેલા ચારણાચીએ શંકાશીલ બનાવી દીધેલું લાગે છે. એટલે તું ડગલે ને પગલે હવે ભૂત જોવાની જ."

"ડ્રાઇવરે પણ જોયું હતું. કેમ ખરૂને ડ્રાઇવર! શ્રીમતી સોલંકીએ એની તરફ ફરીને કહ્યું.

ડ્રાઇવરે સ્વીકૃતિ સૂચક પોતાનું માથું હલાવ્યું શ્રી. સોલંકીની સામે એ બહુ બોલતો નહોતો.

"એમાં કંઇ આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી." શ્રી. સોલંકીએ કહ્યું હું જ્યારે મુંબાઇમાં હતો ત્યારે એક માણસ મેસ્મેરીઝમનો ખેલ બતાવવાને માટે આવેલો. એણે પ્રેક્ષકોને પૂછેલું "કેટલા વાગ્યા છે?"

બધાએ પોતપોતાની ઘડીઆળ જોઈને કહ્યું "બે" પરન્તુ એ ગુસ્સે થઈ ગયો ને બોલ્યો. "ના સાહેબ, તમારી ભૂલ થાય છે. અત્યારે તો માત્ર બાર ને દસ થઇ છે. જરા ફરીથી ઘડિયાળ જુઓ તો."

બધાએ પોત પોતાના ઘડીઆળ જોયાં મેં મારી ઘડીઆળમાં જોયું તો તેમાં પણ બાર ને દસ થઇ હતી.

મેસ્મેરીઝમનો ખેલ કરનાર વિજેતાની માફક સ્ટેજ પર ઉપસ્થિત થઇને પ્રેક્ષક વર્ગનું સ્વાગત કરતાં બોલ્યો. "તમે બધાએ મારૂં કહેલું સાચું માન્યું છે. ખરી રીતે તો મહેરબાન સાહેબો અત્યારે બેજ વાગ્યા છે. એટલે આપે જે પહેલાં કહ્યું હતું એ તદ્દન સાચું હતું."

શ્રી. સોલંકી આગળ બોલી રહ્યા હતા. "અને એવી રીતે તમો બન્નેએ એકી સાથે તે જોયું તેમાં કંઈ આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી. આવી જાતનો ભ્રમ મગજમાં ઘુસી જવાથી એકી સાથે ઘણાને આવું થાય છે, પરન્તુ આપણા નિર્બળ મગજમાં આ એક પ્રકારનો વિકાર પેસી જાય છે અને તેથી ફરીને આવી ભૂલો થાય છે. આજના યુગમાં આવા જાતના મૂર્ખતા પૂર્ણ અંધશ્રદ્ધાને સ્વીકારી લેવી એ મને યોગ્ય લાગતું નથી."

શ્રી. સોલંકીએ મુંબાઇમાં જોએલા મેસ્મેરીઝમના ખેલના દ્રષ્ટાંત ઉપરથી તો શ્રીમતી સોલંકીનો ભૂત પ્રત્યેનો વિશ્વાસ વધારે દ્રઢ થયો. જ્ઞાનચંદને કેવા

મારે આપેલી રૂમની પેલી બારીમાંથી દેખાતું સોમનાથની કલ્પનાનું નિર્મિત મંદિર ફરીથી એકવાર એની નજરે સમક્ષ સાકારરૂપે રમી રહ્યું. એણે જોયું કે જ્ઞાનચંદ એ મંદિરના શિખર પર ચઢવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યો છે. એકાએક એણે આગળ જોયું તો જ્ઞાનચંદ પોતાના પગનું સમતોલપણું ગુમાવી દેવાના કારણે ધબ દઈને નીચે પડી ગયો છે. આ દેખાવ જોઈને એ ચીસ પાડી ઉઠી.

"હાય!"

શ્રી. સોલંકીએ મોટરની ગતિ ધીમી કરી દીધી "શું થયું?"

શ્રીમતી સોલંકીનું હૃદય જોરથી ધબકારા મારી રહ્યું હતું. એણે મહામુસીબતે કહ્યું "સ્વામી! મોટર સોમનાથના મંદિર તરફ પાછી વાળો."

"પણ છે શું એ તો કહે?"

"મને લાગે છે કે પેલો શરણાર્થી યુવક......" એટલું કહેતાં કહેતાં એનું ગળું રૂંધાવા લાગ્યું.

"હા. હા. પેલો જ્ઞાનચંદને? એનું શું છે તે?"

"એ મંદિર ઉપર ચઢી રહ્યો હતો તે એકદમ એક નીચે પડી ગએલો લાગે છે. એને હોસ્પીટલમાં પહોંચાડવો પડશે." શ્રીમતી સોલંકીએ ગભરાએલા અવાજે કહ્યું.

શ્રી. સોલંકીએ મોટર સોમનાથના મંદિરના રસ્તે પાછી વાળી પોતાની પત્નીના મગજમાંથી આવા પ્રકારનો ભ્રમ દૂર કરવાનો આ ઘણો સારો અવસર મલ્યો છે એમ એને લાગ્યું.

પરન્તુ મંદિરની પાસે પહોંચ્યા ત્યાં જ શ્રી. સોલંકીના આશ્ચર્યનું ઠેકાણું રહ્યું નહિ. ખરેખર જ્ઞાનચંદ મંદિર ઉપરથી જમીન પર બેહોશ દશામાં પડેલો એણે જોયો.

"લો, તારી ભવિષ્યવાણી સાચી પડી. એણે પોતાની પત્ની સાથેના દાવમાં હાર્યો એટલે હસીને કહ્યું.

એ વિચાર કરવા લાગ્યો કે ભુત હોય કે નહિ પરન્તુ કોઇ એવી શકિત તો જરૂર કામ કરી રહી છે કે જે માણસોને ભુતોના અસ્તિત્વમાં વિશ્વાસ લાવવાને પ્રેરણા આપે છે.

શ્રીમતી સોલંકી કંઈ બોલી નહિ પોતાના વિજય પર અને નહોતો ગર્વ કે નહોતો હર્ષ. ભગવાન સોમનાથ ને મનમાં ને મનમાં પ્રણામ કરતી એ જ્ઞાનચંદની પાસે ગઈ. જ્ઞાનચંદ અત્યારે બેભાન સ્થિતિમાં પડેલો હતો. કારણ કે એને કંઇ ખાસ વાગેલું જણાતું નહોતું એણે એના માથા પર પોતાનો હાથ ફેરવ્યો, તો એને જણાવ્યું કે એનું માથું અત્યારે ગરમ હતું અને આંખો ઉઘાડવાની એનામાં શકિત નહોતી રહી.

ધીમે રહીને એ પોતાના પતિને ઉદ્દેશીને બોલી. "હજી છવતો જણાય છે. ચાલો આપણે એને એકદમ હોસ્પીટલમાં લઇ જઈએ."

જ્ઞાનચંદને પાછળની સીટ પર સુવાડીને એ ત્રણે જણાં આગળની સીટ પર બેઠાં શ્રી સોલંકીએ જોરથી મોટર દોડાવી મૂકી. સોમનાથમાં કોઇ એવી સારી હોસ્પીટલ નહોતી કે જ્યાં આવા અકસ્માતના કેસની સારી સારવાર થાય, એટલે એણે મોટરને સીધી વેરાવળ બંદરની દિશા તરફ પૂર ઝડપે હંકારી મુકી.

સમુદ્ર હજી પણ ગર્જના કરી રહ્યો હતો, અને પવનની ઠંડી લ્હેરો મહત્વાકાંક્ષી માનવીના ઉમંગની માફક ઉછળી રહી હતી. પવન ઠંડો વાતો હોવાને લીધે ધીમે ધીમે જ્ઞાનચંદે આંખો ઉઘાડવા માંડી.

"કંઇ વાગ્યું તો નથી ને શ્રી. સોલંકીએ અત્યન્ત મૃદુ સ્વરે પુછ્યું.

જ્ઞાનચંદને લાગ્યું કે પ્રેત એને મંદિરની દિવાલ ઉપરથી પાડી નાંખીને હવે કોઇ અજ્ઞાત લોકમાં ઉઠાવીને લઇ જઈ રહ્યું છે. એણે મનમાં ને મનમાં નિશ્ચય કર્યો કે હું ભયને હૃદયમાં સ્થાન આપીશ નહિ. હું કુટુમ્બ પરિવાર, સાથી સંત્રી, મિત્ર,

પડોશી એ બધામાંથી શૂન્ય જીવીત પ્રેત બની ગયો છું. હું પ્રેતોની વચ્ચે હવે નિર્ભય રીતે ફરી શકીશ. એ બધા મને મારી નાંખે એવું નહી થાય. મૃત્યુથી બીજું વધુ ભયંકર શું હોઇ શકે? પરન્તુ સંસારના બધા જીવોને મૃત્યુનું સ્વાગત કરવું પડે છે. એના માટે હું પણ તૈયાર છું તો પછી મને ભય શા માટે હોય?

આવી જાતનું પોતાનું કર્તવ્ય નકકી કરીને શ્રીમતી સોલંકીના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં એણે કહ્યું "પહેલાં એ તો બતાવો કે આપ કોણ છો?"

"હું? તમે આટલી ટુંકી મુદતમાં ભૂલી ગયા કે? હું......"

"ચહેરા પરથી તો આપ શ્રીમતી સોલંકી હો એમ લાગે છે, પરન્તુ વખતે આપ કોઈ પ્રેતાત્મા પણ હો."

"નારે ના, શરણાર્થી યુવક–હું તમે ધારો છો એજ છું; પરન્તુ આજે મેં પણ જોયું છે." એમ કહીને શ્રીમતી સોલંકીએ જે દ્રશ્ય જોયું હતું તે કહી સંભળાવ્યું.

જ્ઞાનચંદે કહ્યું "ભગવાન સોમનાથને ધન્ય છે કે આજ એમણે મારી રક્ષા કરી. ઘણે ઉંચેથી પડયો હતો, પરન્તુ મેં જે કંઇ જોયું છે એનું ખરા શબ્દોમાં વર્ણન કરું તો કોઈ એને સાચુ માનવાને તૈયાર પણ નહી થાય.

"શું તમને કંઇ ખાસ તો વાગ્યું નથી ને?" શ્રી. સોલંકીએ બધાનું ધ્યાન ભંગ કરતા પૂછ્યું.

"ના. ના બહું વાગ્યું નથી. દિવાલમાં સ્હેજનીચે એક પીપળાનું નાનું ઝાડ ઉગેલું હતું. મારો હાથ અચાનક એની ડાળી પર પડયો, ને મેં ડાળી પકડી લીધી, પણ કમનસીબે એ ડાળી તુટી ગઇ. આવી રીતે બે હડડે હું નીચે પડયો. એટલે કંઈ ખાસ વાગ્યું નથી. હું પડયો ત્યારે એટલો બધો ભયગ્રસ્ત થઇ ગયો હતો કે હું જ્યાં પડયો ત્યાંજ પડી રહયો. આમ તેમ હાલવાનું કે આંખ ઉઘાડવાનું હું સાહસ કરી શકેલો નહિ."

એ પછી એની સમક્ષ લહેરાતા મહેરામણની તરફ અંગુલિનિર્દેશ કરતાં, કહ્યું "ઓહ! સમુદ્ર ઉપરથી આવતો પવન કેટલો બધો શાન્તિ પ્રદાયક હોય છે? આના મધુર સ્પર્શથી મારું મગજ હવે ઠેકાણે આવી ગયું છે અને મ્હેં મારી આંખો ઉઘાડી દીધી. મને સ્વપ્નામાં પણ આશા નહોતી કે હું જ્યારે આંખો ઉઘાડીશ ત્યારે મને આપ બધાના દર્શન થશે. આહ! આવી રીતે રત્નાતો પણ મને અચાનક ભેટો થઈ જાય તો કેવું સારૂં!"

આ છેલ્લું વાકય એના મ્હોંમાંથી નીકળી તો ગયું, પરન્તુ એ બોલવા માટે એને હવે સંકોચ થવા લાગ્યો.

શ્રી સોલંકીએ કહ્યું "જે દ્રશ્ય તમે મંદિરમાં જોયું તે દ્રશ્ય શું તમે અમોને બતાવી શકશો?"

"હું એ ચોક્કસ કેવી રીતે કહી શકું? આપ બધા મારી સાથે ચાલો. વખતે ત્યાં એ દ્રશ્ય દેખાય પણ ખરૂં."

વાત વાતમાં વેરાવળ આવી ગયું, પણ હવે હૉસ્પીતાલમાં જવાની કંઇ જરૂર નહોતી. સોમનાથના મંદિરના નવનિર્માણ માટે નીમાએલી ટ્રસ્ટીમંડની સભા જ્યાં રાખવામાં આવેલી હતી તે સ્થાન પર શ્રી સોલંકી બધાને લઈને ગયા.

શ્રી. સોલંકી સભામાં આવીને સભાપતિની પરવાનગી લઈને આજે બનેલી બધી હકીકત સભાને કહી સંભળાવી અને જ્ઞાનચંદનો બધા સભ્યોની સાથે પરિચય કરાવ્યો.

આ સભામાં એક મહારાય પ્રેત વિદ્યાના જાણકાર હતા એમણે આ બધી હકીકત સર્વથા સત્ય છે એવો સ્વીકાર કરતાં કહ્યું "અને જો બધા સભ્ય સાહેબો આજ મધરાતે મારી સાથે મંદિરના ખંડેરમાં આવે તો ત્યાં પોતે પ્રેતોને આહ્વાહન આપીને આપણી સમક્ષ મંદિરના પુનરોદ્ધાર સંબધીનો જે મહાન સવાલ ઉકેલ માટે પડેલો છે તે પ્રશ્નોના જવાબો પણ મેળવી શકાશે, પરન્તુ એક શરતે કે કોઇએ ડરવું જોઇશે નહિ."

"અને કોઈ ડરે તો શું થાય?" શ્રીમતી સોલંકીએ શંકાસૂચક પ્રશ્ન કર્યો.

"તો પ્રેત અંતર્ધાન થઇ જશે અને ડરનાર વ્યક્તિ માંદી પડી જશે. અગર તો એને બીજી હાનિ પહોંચશે. એટલુંજ નહિ પણ આપણો મૂળ ઉદ્દેશ પણ સફળ નહિ થાય.

છેવટે એવો નિર્ણય થયો કે કમીટીની મીટીંગ રાતે બાર વાગે મંદિરમાં રાખવી. પ્રેત વિદ્યા વિશારદે પ્રેતોને આહ્વાહન આપવાની ક્રિયા માટે જે જે વસ્તુઓની જરૂર હતી તે બધી એકઠી કરવાના કામમાં રોકાયા. રાતના બરાબર અગીઆર વાગે બધા સભ્યો શ્રી સોલંકીના સોમનાથમાં આવેલા નવા ઘરમાં આવી જાય એવો ઠરાવ કર્યો. ત્યારબાદ ત્યાંથી બધાં સાથે મંદિરમાં જવાનો તેમનો ઇરાદો હતો.

શ્રીમાન અને શ્રીમતી સોલંકી જ્ઞાનચંદની સાથે સોમનાથ પાછા આવી ગયાં.

ઘેર આવીને એમણે જોયું કે સ્વસ્થ અને સુડોળ ઘાટનો એક યુવાન સાધુ મહાત્મા લાંબી જટા પહેરીને, શરીર પર ભસ્મ લગાવી, એના ઉપર ભગવું કોપીન પહેરીને તથા ડાબા હાથમાં ત્રિશૂલ ધારણ કરીને એમના મકાનના બારણા પાસે ઉભેલો હતો.

મોટરમાંથી એ ઉતર્યાં કે તરતજ એ બોલ્યો "સોલંકી, તારો જય થાવ. ભગવાન સોમનાથ તારી રક્ષા કરે."

"આ શી બલા છે?" શ્રી. સોલંકીએ પોતાની પત્ની તરફ જોઇને કહ્યું."

"વ્હાલા, શ્રીમતી સોલંકી બોલી. "દેશમાં હવે નવા યુગનો આરંભ થઇ રહ્યો છે. આજ એક હજાર વર્ષ પછી ભગવાન સોમનાથ ફરીથી પોતાની શક્તિ પ્રગટ કરનાર છે. સોલંકી વંશમાં ઉત્પન્ન થવાને લીધે જુનાગઢના નવાબનો અધિકાર જે પ્રદેશ પર હતો એ બધા પ્રદેશના વખતે તમોને રાજા પણ જાહેર કરવામાં આવે. છેવટે ખરા હકદાર તો તમેજ છો ને. બનવાજોગ છે કે આ સાધુ મહાત્મા પ્રભુના પ્રેર્યા આપની પાસે આવી જાતનીજ વાત માટે આવ્યા હોય. સોલંકી કુળની પરંપરા મુજબ આ આગન્તુકનું આપણે સ્વાગત કરવું જોઇએ."

પત્નીની આ અર્થ ભરેલી વાત શ્રી. હરદેવસિંહ સોલંકીએ સાંભળી ત્યારે એનું મસ્તક ગર્વથી ઉચુ થઇ ગયું. એ એટલું પણ ભુલી ગયો કે પોતે આર્ય સમાજી છે અત્યારે સ્વામી દયાનંદ નામના કોઈ મહાન ઋષિ આ યુગમાં ભારતવર્ષમાં થઇ ગયા હતા, જેમણે પ્રજાના હૃદયની અંદર પથરાઇ ગએલા પ્રગાઢ અંધકારના પડદા ચીરી નાંખીને જ્ઞાન અને તર્કનો પ્રકાશ ફેલાવ્યો હતો. એને લાગ્યું કે એ મહારાજા હરદેવસિંહ સોલકી છે. અત્યારે એના માથા પર રત્નજડિત મુકુટ શોભી રહ્યો છે.

અને "મહારાજ હરદેવસિંહ સોલંકીની જે" ના ચારે તરફથી જયઘોષ આવી રહેલા એના કાને અથડાયા.

અત્યારે પેલો સાધુ એને સાક્ષાત્ મહાદેવ શંકર જેવો લાગ્યો. આગળ આવીને બન્ને હાથ જોડી માથું નમાવીને એને પ્રણામ કરીને એ બોલ્યો. "પધારો મહારાજ, પધારો."

નોકરે એક ખાસ ઓરડો ખોલી આપ્યો. અને આ કોપીન ધારી સાધુને અત્યંત આદર સાથે એણે એક સોફા પર બેસાડયા. પોતે એની સામેના સોફા પર બેસતાં પૂછયું "કહો મહારાજ, શી આજ્ઞા છે?

"તમારા હિતની વાત છે. હું જે કહું તે તમે કરશો?"

શ્રી. સોલંકીને લાગ્યું કે જુનાગઢના નવાબની ગાદી પર પોતાને બેસવાનો સમય ખરેખર આજે આવી ગએલો જણાય છે. આથી એના મુખારવિંદ ઉપર એક વિચિત્ર પ્રકારની ગંભીરતા આવી ગઇ.

એ બોલ્યો "મહારાજ, પહેલાં આખી વાત મને સાંભળવા દો."

"વાત તો તમારા હિતની છે. ખૂબ વિચાર કરી લો." હું જેમ કહું તેમ તમે કરો તો તમોને......"

એને બોલતાં અટકાવતાં શ્રી. સોલંકીએ કહ્યું "મહારાજ, પોતાનું હિત થાય એ કોણ ચાહતું નહિ હોય? આજ્ઞા કરો."

"પહેલાં આ ઉપર ખૂબ વિચાર કરી લો."

"પણ આપ પહેલાં કહો તો ખરા?"

"ઠીક. તો પછી આ બધાને અહીંથી દુર કરો. આ તમારા હિતની વાત છે જ્યાં સુધી કાર્યની સિદ્ધિ થઈ જાય નહિ ત્યાં સુધી કોઇના ને આની ખબર જાય નહિ તેની તમે ખાસ ...ખ્યાલ રાખજો."

શ્રી. સોલંકીને કંઇપણ કહેવું પડયું નહિ. ...ધા પોતપોતાની મેળે ત્યાંથી ઉઠીને બહાર જતાં ...યાં ખંડને અંદરથી બંધ કરી લેવામાં આવ્યો. ...બારીઓ તથા બારણા સુધ્ધાં બંધ કરી દેવામાં ...આવ્યાં.

ત્યારબાદ પેલા સાધુએ પોતાની ઝોળીમાંથી ...ક યંત્ર કાઢીને તે સોલંકીને બતાવતાં કહ્યું "આ શ્રી. આને તમારા કાન પર લગાવો. આ નવીન મોડેલનું ટ્રાન્સમીટર છે. લો, કાને રાખો. હમણાંજ આપને કોઇ પરિચિત સ્વર એમાંથી સંભળાશે."

શ્રી. સોલંકી સમજ્યા કે વખતે સરદાર પટેલ દિલ્હીથી એમની સાથે વાતચિત કરવા માંગતા હશે. સરદાર એમને પૂછશે કે શું આપ જુનાગઢના મહારાજા બનવાનું પસન્દ કરો છો?

આવો વિચાર આવતાં તે ઘણા હર્ષમાં આવી જઇને ટ્રાન્સમીટરને પોતાના કાને લગાવ્યું. સાધુએ યંત્રમાનું એક બટન દબાવ્યું. પાંચેક મીનીટ બાદ અવાજ આવ્યો "હલ્લો, મી. સોલંકી કે?"

"હાં. હાં હુંજ હરદેવસિંહ સોલંકી. બોલો સાહેબ."

"આપે મારો અવાજ ઓળખ્યો?"

"સ્હેજે સ્હેજ. લાગે છે કે આપ શ્રી. સરદાર પટેલ સાહેબ નવી દિલ્હીમાંથી બોલી રહ્યા હો એમ મને લાગે છે."

"ના, ના. હું તો જુનાગઢનો નવાબ છું અને કરાંચી બોલી રહ્યો છું."

આ સાંભળતાં વેંતજ સોલંકીના હાથમાંથી ટ્રાન્સમીટર છુટી ગયું. એનું આખું શરીર કાંપી ઉઠયું. જાણે કે કોઇએ એના શરીરમાં ગોળી મારી હોય એમ એમનું આખું શરીર પડું પડું થઇ ગયું.

સાધુ મહાત્માએ આ ઝીણી આંખે જોયું એણે ટ્રાન્સમીટર ફરીથી ઉઠાવીને સોલંકીના હાથમાં આપતાં કહ્યું "ગભરાવ નહિ સાહેબ, આપના હિતની વાત થાય છે. લો, નવાબ સાહેબની સાથ વાત કરો."

શ્રી. સોલંકીની અનિચ્છા હોવા છતાં પોતે જાણી બુઝીને વિષપાન કરતો હોય એમ એણે ટ્રાન્સમીટ ફરીથી કાન પર લગાવ્યું. નવાબ એમને કહી રહ્યો હતો. "તમે મારા પ્રતિ હરહંમેશ વફાદાર રહેલા છો. તમેજ નહિ બલ્કે તમારી આખી પેઢી મારા રાજ્યને વફાદાર હતી. એટલા માટે તો મેં અત્યારે તમને યાદ કર્યાં છે. બોલો, તમો મને મદદ કરી શકશો? તમને સોમનાથ અને તેની આસપાસનો પ્રદેશ આપવામાં આવશે. તમને સોમનાથના મંદિરમાં મૂર્તિની સ્થાપના કરવાની અને તેની પુજા કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવશે. તેના બદલામાં તમારે મને કેટલીક મદદ કરવાની છે. બોલો કરશોને?

શ્રી. સોલંકીના મનમાં થયું કે ટ્રાન્સમીટર ત્યાંનો ત્યાંજ પટકી દેવો. પરન્તુ પેઢી દર પેઢી

નવાબની ગુલામી કરતા હોવાને લીધે એમની દશા ખિલાડીના પંજામાં ઉંદર ફસાયો હોય એવી થઇ ગઇ હતી. છેવટે એમણે જવાબ આપ્યો. "એતો જાણે ઠીક. પરન્તુ અહિંયા તો હિન્દ સરકારની ફોજ ક્યારનીયે પહોંચી ગઈ છે, અને એણે આખા પ્રદેશનો કબજો કરી લીધેલો છે. એટલે હવે હું શું કરી શકું એમ છું ?"

નવાબે તેનો જવાબ આપતાં કહ્યું "એમાં શું ? ગભરાશો અને પાછા પગલાં ભરશો તો તમે એક મોટી તક હાથમાંથી ખોઇ બેસવાના છો. એ નક્કી છે અને હું તમને આ માટે કદીયે માફ કરીશ નહિ. અને તેની શી સજા હશે એ તમે જાણો છો ?"

આ સાંભળી શ્રી સોલંકીના આખા શરીરે ધ્રુજારી વછુટી, એણે તરતજ સાંભળ્યું "એની સજા હશે મોત, પરન્તુ જો તમે સમજપૂર્વક કામ લેશો અને દગો નહિ કરો તો હું તમને ખુશ કરીશ હાં. તો સાંભળો. પાકિસ્તાન ટુંક સમયમાં હિન્દુસ્તાન પર આક્રમણ કરશે. જમીન માર્ગે, સમુદ્ર માર્ગે. અને આકાશ માર્ગે. હું ફરીથી જુનાગઢનો નવાબ બનીશ. ત્યારપછી હું તમને તમારી વફાદારી માટે ઈનામ, પદવી અને સારી જાગીર પાકિસ્તાન પાસેથી અપાવીશ. તમારે તો માત્ર એકજ કામ કરવાનું છે. જે માણસ તમારી પાસે અત્યારે સાધુના વેશમાં ઉભેલો છે તેનો તમે સાધુ મહાત્મા કહીને આદર સત્કાર કરો. એને જ્યારે જ્યારે જે મદદની જરૂર હોય તે એને આપતા રહેજો. એ સાચો સાધુ નથી, પણ અમારા પાકિસ્તાનનો એક જાસુસ છે અને......હાં......પણ આ વાતની કોઇને સ્હેજ પણ ગંધ આવે નહિ. સમજ્યા ને ?"

"સમજ્યો" શ્રી. સોલંકીએ ઘણી બેચેની અનુભવતાં કહ્યું.

સાધુએ એના હાથમાંથી ટ્રાન્સમીટર લઈ લીધું અને નવાબની સાથે થોડીક વાર સુધી વાતો કરી, એ પછી એ મી. સોલંકીની સામે જોઇને બોલ્યો. "ભગવાનની મરજી હશે તો બધું કામ બરાબર થઇ જશે. નવાબ આપના ઉપર ઘણો વિશ્વાસ રાખે છે. કહો, આપ એમને મદદ કરશોને ?"

મી. સોલંકીએ જવાબ આપતાં કહ્યું. "આ સવાલ ઘણો નાજુક છે. એટલે એના ઉપર વિચાર કરવાને માટે મને ઓછામાં ઓછો આજની રાત સુધીનો સમય મને આપો."

"ઠીક છે. તો હું જઉં છું. કાલે આજ વખતે અહીં આવીશ. પરન્તુ હાં...આની કોઇને ખબર પડે નહિ હો ?"

"સારૂં."

બારણા ઉઘાડી નાંખવામાં આવ્યાં. સાધુ વેશધારી પાકિસ્તાની જાસુસ હર હર મહાદેવ કહેતો ત્યાંથી જવાની તૈયારી કરતો હતો એવામાં ત્રણ ચાર મોટરો ત્યાં આવી પહોંચી. પ્રેત વિદ્યા વિશારદ મહાશયે પૂછ્યું મી. સોલંકી, શું આ સાધુ મહાત્મા પણ આપણી સાથે આવવના છે કે ?

"કહાં બચ્ચા ?" સાધુ બોલ્યા."

"સોમનાથજીના દર્શન કરવા."

"હું તો મંદિરની અંદરજ રહું છું." એટલું બોલીને પગથીઆ નીચે ઉતરવા લાગ્યો. થોડેક આગળ જઇને એ બોલ્યો. "અને જો સોલંકી કહે તો આપની સાથે આવવામાં મને હરકત નથી."

આ સાંભળીને મી. સોલંકી તરતજ બોલી ઉઠ્યા. "મહારાજ, આપ લાંબી યાત્રા કરીને હમણાંજ પાછા આવ્યા છો એટલે આજ તો જાઓ અને વિશ્રામ કરો."

હર હર મહાદેવ કહેતો એ સાધુ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. એ ગયા પછી એક સભ્યે એમને પૂછ્યું. "આ કોણ હતા ?"

" પ્રેત. !" મી. સોલંકી એ જવાબ આપ્યો.

" શું કહ્યું ? પ્રેત !" શ્રીમતી સોલંકીયે ગભરાઇ જઇને બોલી ઉઠી. એના શરીરના રૂંવાટા ઉભા થઈ ગયા. એ દોડીને પોતાના પતિની તદ્દન નજીક જઇને ઉભી રહી એણે જોયું, કે પેલા પ્રેતની સાથે થોડીક વારની મુલાકાત પછી મી. સોલંકી પીળા ને ફીક્કા પડી ગયા હતા. પત્નીએ પતિને પોતાના બાહુપાશમાં પકડીને બોલી "ભગવાન સોમનાથ એમની રક્ષા કરો."

પ્રેત વિદ્યા વિશારદ મહાશય બોલી ઉઠયા "તો પછી પહેલાં મને કેમ કહયું નહિ ? મને સ્હેજ ઇશારત કરી હોત તો હું એને બાંધી લેત નહી ?"

મી. સોલંકીએ આનો કંઇ જવાબ આપ્યો નહિ. એનું શરીર ધીમે ધીમે ભાંગતું જતું હતું. એણે શી આશાઓ રાખી હતી અને એના ભાગ્યે એને ક્યાં પટક્યો હતો !

"શ્રી. સોલંકી, તમારે ન આવવુ હોય તો ના આવશો. અહીંજ આરામ લો. "એ મહાશયે કહયું 'પણ અમારાથી અહીં વધારે રોકાવાય એમ નથી."

"ના. અહીં એકલા પડી રહેવાનું મારા માટે વધુ મુશ્કેલ બનશે. ચાલો હું તમારી સાથેજ આવું છું."

"કંઇ ખાઇ તો લો. શ્રીમતી સોલંકીએ કહ્યું. ના અત્યારે મને બીલકુલ ભુખ નથી "

અને એ બધા લોકો મધ્યરાતે સોમનાથના વિશાળ ખંડેર તરફ પ્રેતો સાથે સાક્ષાત્કાર કરવાના આશયથી ચાલી નીકળ્યા.

[અપૂર્ણ]

પૂજને જતી પ્રેમદાને

(શિખરિણી)

અહી સામગ્રી તું સુર-પૂજન અર્થે જતી સદા
ભલે સ્વામી રૂઠે ખીજી ખીજી પુષ્કળ કહે.
જતી ના તું દેવો વિવિધ પૂજવાને કદી મને
પૂછ્યા વિના.' કિંતુ સુણ્યું અણ સુણ્યું
તું કરી નાખે.

જતાં સ્વામી કામે ત્રુથ કરી સખીનું જતી સદા
અનેરા શણગારો વિવિધ વસનો અંગ ધરીને.
વળી ચાલે તું જો કરતી નખરાં ચિત્ત હરતાં.
ઉભેલા રસ્તાના હલકટ જનોને વિષય તું.

નથી આજું કે'તું જરીક સુજને સાંભળી અને
દિલે ઊંડું ધારી કથન, વિચરે તું પછી ભલે.
'અતિથી તારે ના અધિક જગમાં હોય કશું એ,
'ગણે જે તે તારે મન પતિ-પતિ દેવ તુજને'
'બિરાજતા દેવો સુર-સદનમાં દેવ નહિ તે'
'બનાવેલી અસ્મે વિવિધ રચના-મૂર્તિ સઘળી.'

—દારક-

卐

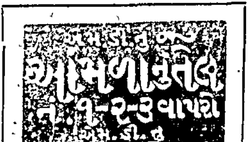

મેડમ હોડા

એશીયાની સ્ત્રીઓને જેણે નવજીવન બક્ષ્યું અને એશીયાની નારી જાતિ વચ્ચે વ્યાપેલા અંધકારને ઉલેચીને નારી જાગૃતિના યુગનો પરિચય કરાવ્યો

ધરતીની માટીમાંથી વસંત પાંગરે છે પણ માટીના માનવીમાંથી તો વ્યક્તિત્વસીલ માનવીઓ પાંગરે છે. દરેક વેદના એનું મુલ્ય ચુકવીજ દે છે. દરેક દર્દમાં મીઠાશ તો રહીજ હોય છે. એશિયાને આંગણે પ્રભાત ઉગ્યુ એનું અજવાળુ ઓછાયા નીચે અલોપ થયું ત્યારે આ સુંદર ભુમિ પર અંધકારના ઓળા ઉતર્યા કારણ કે જ્યારે દેશ એની સ્વતંત્રતા ગુમાવે છે ત્યારે એક લાંબી રાત્રીજ એના નસીબમાં હોય છે પણ ત્યાંજ એક તારલી ઝબુકી જાય છે. અજવાળાની અભિલાષા જગાવી જાય છે અને બીજ રેખાસમી દેશના જીવનને ઉજાળી જાય છે માનવીને દરેક પળે એ તો માત્ર એકજ સંદેશો સુણાવતી હોય છે કે ઉંડા ગર્તામાં ધરા નીચે પણ ઉભેલુ તેજ એનાં જન્મ પળનીજ ગાઠ જેવું હોય છે.

જ્યારે લોકજીવન ઉંડી ખાઈમાં ધકેલાય છે ત્યારે સ્ત્રીઓને સહન કરવું પડે છે કારણ કે જીવન સપાટી પરથી તેમનું નામ અદ્રશ્ય થયું હોય છે. સમાજમાં સ્ત્રીનું જે સ્થાન હોય છે તે પરથી જ સમાજનું બળ પ્રગતિ માપી શકાય છે. આર્થિક પતન અને સામાજીક અધોગતિને સદાય મૈત્રી હોય છે અને તેથીજ પરતંત્ર એશિયાના અંગારમય દિવસોમાં એશિયાની સ્ત્રીઓનુ સ્થાન તો નીચું જ પડતું રહ્યું છે. મધ્યપુર્વ જેવા બીજા કેટલાક દેશોમાં બીજા સામાજીક ભાર તળે દબાઈને સ્ત્રી પોતાનું અસ્તિત્વ ગુમાવતી ગઈ. આ બોજાઓમાં પર્દા પધ્ધતિએ અગત્યનો ભાગ ભજવ્યો.

આ શરમજનક અને દુઃખપ્રદ પરિસ્થિતિમાંથી અસ્ત થતી-નિર્બળ બનતી માનવતાને વિસરાયેલી સ્વતંત્રતાને માર્ગે દોરવા નેતાઓ જન્મ્યા, આવું જ અદ્ભુત વ્યક્તિત્વ તે મેડમ હોડા આજે મધ્યપુર્વની જ સ્ત્રીઓના નહી પણ દુનિયાની સઘળી સ્ત્રીઓના જનેતા તરીકે ખ્યાત બન્યા છે એમની જીવનગાથા એટલે સ્ત્રીઓના મુક્તીસંગ્રામનો ઇતિહાસ. ધનાઢ્ય માતાપિતાને ત્યાં ૧૮૭૯માં એમનો જન્મ થયો એના પિતા મહમદ સુલતાન પાશા એ ઇજીપ્તના આગળ પડતા માનવી હતા ૧૮૮૨ માં ઇજીપ્તની પાર્લામેંટની સ્થાપના થઈ ત્યારે એ પ્રથમ પ્રમુખ બન્યા.

ધનાઢ્ય પિતાની છાયામાં એ ઉછરી પોતાના પિતરાઈ ને પરણી જે એટલો જ ધનિક હતો અને એથી એને નશીબે તો સુખ જ લખાયું હતું એ સ્ત્રી કેળવણીનું તો અસ્તિત્વ નહોતુ એ વખતે સ્ત્રીઓ સામે એક જ આદેશ હતો સાચી ગૃહિણી બનવું આનો અર્થ એટલો જ કે પતિની નાનામાં નાની આજ્ઞાને પણ કાયદા જેટલું માન આપવું પણ હોડા એને ન અપનાવી શકી.

પશ્ચિમના વાયરા વાતા હતા નવા સંદેશા નવજીવનના વાવડ લાવતા હતા પૂર્વ બાજુ શ્વાસ લેતા હતા અને હોડાને આ વાયુ સ્પર્શી ગયા આજ સુધીમાં તો તે કેરોની સ્વરૂપાણી બની ગઈ હતી, કેસનમાં તો એનું જ અનુસરણ થતું ત્યારે સ્ત્રીઓ ઘણાજ કીમતી દાગીના પહેરાતી વસ્ત્રભૂષણ કળામાં જ એની બુદ્ધિ મપાતી પણ હોડાને આટલેથીજ સંતોષ નહોતો ઉચ્ચ વર્ગમાં ત્યારે તુર્ક અને ફ્રેંચ ભાષા વપરાતી. હોડાને એ શીખવવામાં આવી હતી પણ તે અરબી તો ઓછું જાણતી પણ તે સમયના પ્રવાહે તેને એ જાણવાની ઉત્કંઠા જગાવી અને તેણે ખાનગીમાં એ શીખવા માંડયું અને જ્યાં સુધી એ ભાષા પર પ્રભુત્વ ન

હરેક સ્ત્રીને ધ્યાનમાં રાખવાની બાબત

૧ ઋતુ પ્રાપ્તિ–હરેક છોકરીને લગભગ તેર ચૌદ વરસની ઉમરમાં રૂતુ પ્રાપ્તિ એટલે માસીક અડચણની શરૂઆત થાય છે. ત્યારથી છોકરી ઉમર લાયક થઇ એમ આપણા લોકોની માન્યતા છે. છોકરીનાં માતાપિતા છોકરી માટે કોઇ યોગ્ય સ્થળની તપાસ કરે છે રૂતુ પ્રાપ્તિ એટલે સ્ત્રીઓને માટે મહીનામાં ચાર દિવસ શારીરીક આરામ લેવાની રજા હોય છે. પુરૂષોને જેમ મહીનાની નોકરીમાં ચાર દિવસ રવિવારની રજા હોય છે. તેવીજ રીતે સ્ત્રીઓને માટે પણ ચાર દિવસ 'રવિવારની રજા હોય છે. જો કુદરતી આવો નિયમ ન હોય દિવસની રજા કુદરતે નક્કી કરી હોય છે. જો કુદરતી આવો નિયમ ન હોય તો સ્ત્રીઓને આરામ મળે નહિ. આપણા લોકોમાં હજી ઘણા જુના વિચારો મૂળ ઘાલી રહયા છે. જેવા કે સ્ત્રીઓ માસીક અડચણવાળી હોય તો ચાર દિવસ તેણે દુર બેસવું તેમજ કપડાંલત્તાં વિગેરેએ અડકવું નહિ પરંતુ આ ખોટો રિવાજ છે. કારણ કે કપડાંલત્તાં વિગેરેએ અડકવામાં કંઈ બાધ નથી. પરંતુ સ્ત્રીએ એ ટાઇમે પુરતો આરામ લેવો જોઇએ. ત્યારે આપણા લોકો એવે વખતે સ્ત્રીઓ પાસે બહારનું કામ પુષ્કળ કરાવે છે. જેવું કે દળવું, વાસણ માંજવાં, કપડાં ધોવાં વિગેરે ખુબ કામ કરાવે છે. માસીક વખતે સ્ત્રીઓએ બહુ ખાટા, બહુ તીખા એવા ઉગ્ર સ્વાદનો ત્યાગ કરવો. ચાર દિવસ સાદો આહાર રાખવો (આપણા લોકોમાં એવો પણ રિવાજ હોય છે કે ત્રણ દિવસ નહાવું માથું હોળવું વિગેરે બંધ રાખવું પરંતુ એ ખોટું હોય છે સ્ત્રીએ એવે ટાઇમે પણ દરરોજ નહાવું સ્વચ્છ કપડાં પહેરવાં. માથું હોળવું તેમજ શરીરની દરેક રીતે સ્વચ્છતા રાખવી ચાર દિવસ પુરતો આરામ લેવો કારણ કે એવે વખતે સખત કામ કરવાથી સ્ત્રીઓના શરીરમાં નુકસાન પહોંચે છે. સાધારણ ઘરનું કામ કરવું પરંતુ ગજા ઉપરાંત કામ કરવું નહિ. ચાર દિવસ સંપૂર્ણ વિશ્રાંતિ લેવી.

૨ ગર્ભવંતી સ્ત્રીને કાળજી રાખવા વિશે

ગર્ભવંતી સ્ત્રીએ સાદો અને પૌષ્ટીક આહાર લેવો. જેમાં દરેક જાતના વિટામીન હોવાં જોઇએ. વધુ પડતો તીખો, ખાટો તેમજ તેલથી ગળગળતો પદાર્થ ખાવો નહિ.

ખોરાક પ્રમાણથી વધુ ખાવો નહિ. કેટલાક લોકોની એવી માન્યતા હોય છે કે ગર્ભવતી સ્ત્રીએ ડબલ ખોરાક ખાવો જોઇએ. પરંતુ એથી વિશેષ નુકશાન થવા સંભવ હોય છે. ચહા, કોફી, કોકો અગર દુધ ખુબ ગરમ પીવું નહિ. કારણ ખુબ ગરમ પીવાથી ગર્ભને હાનિ પહોંચે છે. ફળફળાદી, ભાજીપાલા તથા દુધ પીવું ઉત્તમ છે. એથી ગર્ભમાં રહેલા બાળકને સારૂં પોષણ મળે છે. ગર્ભવતી સ્ત્રીએ ખુબ ગરમ પાણીથી નહાવું નહિ કારણ કે એથી કસુવાવડ થવા સંભવ હોય છે. કપડાં બહુ ટાઈટ પહેરવાં નહિ. ખુબ ટાઈટ કપડાં પહેરવાથી નુકસાન થાય છે. ગર્ભવતીસ્ત્રીએ ખુબ કામ કરવું નહિ. ઘરનું સાદું કામ હંમેશ કરવું પરંતુ ખુબ વજન ઉપાડવું નહિ, એકદમ બેસી રહેવું પણ સારૂં નહિ. હંમેશાં નિયમસર કામ કરવાની ટેવ રાખવી કારણ કે એથી શરીરની કસરત થાય છે તેમજ ખોરાક સારી રીતે પચે છે. તેમજ સુવાવડ વખતે વિશેષ ત્રાસ પડે નહિ.

ગર્ભવતી સ્ત્રીએ બપોરે તેમજ રાતે શાંત ઉંઘ લેવી. હંમેશાં સ્વચ્છ હવામાં ફરવું. ખુબ માણસની ભીડ હોય ત્યાં વિશેષ જવું નહિ. સારાં સારાં પુસ્તકો વાંચવાં. કોઇપણ જાતની ફિકર કરવી નહિ. મનને શાંત અને આનંદી રાખવું. કોઇપણ જાતનો ક્લેશ કરવો નહિ. નાના બાળકને માતાના સંસ્કાર વધુ પડે છે. એટલેજ ગર્ભવતી સ્ત્રીએ સારાં સારાં પુસ્તકો વાંચવાં જોઇએ. જેથી ગર્ભમાં રહેલા બાળકના પહેલેથીજ સારા સંસ્કાર પડે બાળકનો જન્મ થયા બાદ પણ તેને માતાનો સહવાસ વધુ પડતો હોવાથી માતાએ તેને યોગ્ય સંસ્કાર આપવા નાનપણમાંજ બાળકને મધુર વચન બોલતાં શીખવવું. જેથી આગળ ઉપર તે સારી કેળવણી લઇ ભારતનો મહાન સ્ત્રી પુરૂષ બની શકે.

સૌ. સરલાબેન ધીરજલાલ નાયક

મુ. ખાકી

સ્વપ્ન સૃષ્ટિમાં

—:૦:—

નવરાત્રીનાં રાસલીલા રમીને નિવૃત્ત બની હું પથારીએ આડો પડયો. થાક સખ્ત લાગ્યો હોતાં ઘડીભરમાં તો હું નિદ્રાદેવીને આધિન થયો અને સ્વપ્નની સફરે ઉપડયો.

સ્વપ્નમાં મારૂં મોત આવી ચુકયું યમરાજને વિનવ્યો પરંતુ બેકાર ! એણે પોતાની ફરજ બજાવી અને મૃત્યુ પાસ મારા ગળામાં નાખ્યો. અર્ધે રસ્તે યમદૂત અને અન્ય દૂતોની પ્રતિસ્પર્ધી લડાઇ ચાલી ને હું અન્ય દૂતો નો તાબે થયો એઓ મને લઇ ગયા દૂર દૂર બહુજ દૂર.

ન જોયેલુ, ન જાણેલુ, ન કલ્પેલું વાતાવરણ મારી ચોપાસ છવાયું. અને સ્વર્ગસમ દ્રશ્યો મારી નજર સમક્ષ રજુ થવા મારી ખુશીનો પાર ન હતો. ત્યાંજ મારી દ્રષ્ટિ એક અતિ પરિચિત વ્યક્તિ પર પડી. એ ઓ મારા પરિચયમાં નહિ બલ્કે ! અખીલ ભારતના પરિચિત પુજ્ય મહાત્મા ગાંધીજી હતા. તેમને રીઝવવાના નિર્થક પ્રયાસો ધર્મરાજ કરી રહ્યા હતા. અપસરાઓ નાચતી ગાતી હસતી હસાવવા ખુબજ પ્રયત્નો કરી રહી હતી. કીન્તુ બેકાર ! અંતે ધર્મરાજે મૃત્યુલોકથી સ્વર સામ્રાટ સાયગલને તેડુ મોકલ્યું થોડીક ક્ષણોમાંજ દર્દભર્યા સુરા સજાવતાની સાથે સાયગલ હાજર થયા.

બાપુને પ્રણામ કર્યા અને પોતાનું સંગીત છેડયુ પરંતુ ન જાણે બાપુ કેવા વિચારોમાં મગ્ન હતા કે તેઓના વદન પર લગારે હાસ્ય ફરકયુ નહિ. ત્યાંજ એક અન્ય વ્યકિત હાજર થઇ જહાંગીરની અદાથી એમણે પુજ્ય બાપુજીને નમન કરી એજ છટાથી એણે જહાંગીરી ન્યાયનું નિવેદન કર્યું. પણ બાપુ તો તેજ દશામાં રહ્યા અંતે સાયગલ અને ચંદ્રમોહનને મળીને કેમ્પિનટ દીક્ષીત અને ડાન્સર રામપ્યારીને મૃત્યુલોકથી બોલાવવા ધર્મરાજને સમજાવ્યું. બાપુને ખુશ કરવા ધર્મરાજે અતિશય અધિરતા બતાવી અને દુતોને લાવવા આજ્ઞા કરી દુતો ગયા......

× × ×

એવી રીતે હિન્દના મહાન કલાકારો હિન્દનાં પુણ્યાત્મા બાપુજીને ખુશ કર્યા; અને તેમને હંમેશા ખુશ કરવા ત્યાંજ રહેવાનું વચન આપ્યુ. તે સૌ ત્યાંજ રહે છે એટલે મેં પણ ત્યાંજ રહેવાનું પસંદ કર્યું કીન્તુ દક્ષીત દાદાએ ધર્મરાજ આગળ મારી ફરિયાદ કરી કે, આને કંઇજ નથી. આવડતુ અને છે ક્યાં ? લાકડી જેવો ! કસતર માણસ આપણા શા કામનો બાપુની બાંય ન પકડી શકે, માટે એને કાઢી મુકો. આ શબ્દોની સાથે જ હું પૃથ્વી પર પડયો અને આંખ ખુલી ગઇ.

—卐—

ગરબો ૩જો

મંગળ મૂર્તિ રમી રહી.......

મંગળ મૂર્તિ રમી રહી. એક અંબા માતની.
એક અંબા માતની, એક બહુચર માતની...મંગળ

...સાખી...

ભકિત ભૂખ્યો હું ભિખારી. ભટકું આ સંસારમાં
ઓથ મારે એક તારી. તું છો મારી માવડી.
...મંગળ

...સાખી...

તુટેનાં મારૂં આતમબળ મા એ અરજ છે માહરી.
વૈભવ દોલત કાંઇ ન માગુ, આશિષ માગું માવડી
...મંગળ

...સાખી...

અડગ ભકિત એક શ્રદ્ધા આપોને મા અંબિકા.
હું ન મુકું મા, ન ચુકીશ ગોવિંદ તારા બાળને
...મંગળ

સાડીની નવી ફેશન

લેખિકા:—
રાણી શકુન્તલા દેવી

ભારતની રાજધાની દિલ્હી સ્વરાજ્ય મળ્યા પછી ફેશનની પણ રાજધાની બની ગઈ છે. પુરુષ અને સ્ત્રીના પોષાકમાં ખુબ જોરથી ફેરફાર થઈ રહ્યો છે.

હજુસુધી પોષાકમાં શું પુરુષ અને શું સ્ત્રી અંગ્રેજી પોષાકની નકલ કરતા હતા. અંગ્રેજોની નકલ હજુ પણ ચાલુ છે, પરન્તુ હમારું દષ્ટિકોણ બદલાઈ ગયું છે. હવે પુરુષ અને સ્ત્રી પોતાનો પોષાક એવી રીતનો રાખવા ઈચ્છે છે કે પોતાનું ભારતીયપણું પણ સુરક્ષિત રહે.

પુરુષને તો સરળ રસ્તો મળી ગયો છે. તે કોટ પાટલુન ટાઈ ઈચ્છે તે પહેરે. પરન્તુ જો એ બધા ઉપર ગાંધી ટોપી પહેરી લે તો ભારતીય પ્રતીત થઈ શકે. પરન્તુ સ્ત્રીને હજુ કોઈ સરળ રસ્તો નથી જડ્યો. ઉંચ્ચ વર્ગની સ્ત્રીઓ જેવી બીજી વાતોની તરફ સાડી પહેરવામાં પણ યુરોપીયન સ્ત્રીઓની નકલ કરે છે.

ક્લબ, હોટલ, પાર્ટી સભા, એસેંબ્લી અને વેદાન્ત પરિષદમાં પણ આ ચર્ચા ઘણું કરીને થાય છે કે ભારતીય પોષાક શું છે? જાણવામાં આવી રહ્યું છે કે લંડનની માફક દિલ્હીમાં પણ એવી પરંપરા કાયમ થઈ જશે કે કયે વખતે ક્યાં કોને શું કેવું પહેરવું જોઈએ?

થોડા દિવસ પહેલાં એક ભારતીય ઓફીસરની મને મુલાકાત થઈ. એણે મને બતાવ્યું કે વિવિધ જગ્યાઓ ઉપર ભારતીય ઓફીસરોની નિમણુંકમાં જેમાં બીજી વાતોનો વિચાર કર્યો જાય છે તેમ ત્યાં એ પણ વિચાર્યું જાય છે કે એની સ્ત્રી વાતચીતમાં રૂપરંગમાં, પોષાકમાં કેવી છે? અને એણે કહ્યું કે હોશિયારમાં હોશિયાર ઓફીસરની ઉન્નતિ એની સ્ત્રી મુર્ખ હોય અને જો એની સ્ત્રી સુંદરી સંસ્કૃતા અને ફેશન પર રહી ન હોય તો અટકી જાય છે. અને એમણે બતાવ્યું કે એક મુર્ખ જેવો ઓફીસર પોતાની સ્ત્રી સુઅલંકૃત સુરાગત અને ફેશનરક્ત હોવાથી ક્યાંની ક્યાં ઉન્નતિ થઈ ગઈ.

એટલામાં અહિંઆ સરકારી નોકરોની પત્નિઓમાં ડ્રેસીંગની સારી રસાકસી ચાલી રહી છે. રોજજ પાર્ટિ અને મીજલસો રહેતી હોય છે. એ પાર્ટિઓ અને મીજલસોની શોભા એ સ્ત્રીઓજ છે. તે (સ્ત્રીઓ) ન હોય તો આ પાર્ટિઓની અર્ધિમઝા મારી જાય છે. પાર્ટિમાં એકત્ર થયા પછી ખુલ્લી રીતે નહિં તો પણ મુંગી એવી ચર્ચા જરૂર થાય છે કે આજે આ મકાનમાં કોણ જીતી ગયું. એક બાજુ એમ પણ બોલાય છે કે સીવીલીયન ઓફીસરોની સ્ત્રીઓને નાના નોકરોની સ્ત્રીઓને જીતી ગઈ.

પાછલા સાત—આઠ મહિનાઓમાં હું દિલ્હીમાં બરાબર સાડી વિગેરેના પહેરવેશમાં નવિનતા આવી રહી છે તે હું જોઈ રહી છું.

સાડીના પહેરવેશને લઈને ગુજરાત, મહારાષ્ટ્ર, મદ્રાસ ચાલુ છે. કદિ પ્રદેશપર ગુજરાત છાઈ રહી છે. મહારાષ્ટ્રીય સ્ત્રીઓએ પોતાનો કચ્છ છોડી દીધો છે પરન્તુ એની આગળની બાજુની ઘેર અને નગો ઉપરનો વિસ્તારની વિજય થઈ છે. પલ્લા બંગાળને હલ્લે પડેલો છે, અને બાંધ ઉપર મદ્રાસે શાસન જમાવેલું છે જ.

જેવી રીતે વિધાન સભાએ એક એવું વિધાન પાસ કર્યું છે કે આખા ભારતવર્ષે તે માન્ય કર્યું છે, તેવી રીતે આ સભામાં જુદા પ્રાંતોમાંથી સભ્યો અને કામ કરવાવાળાઓની સ્ત્રીઓને એવી સાડી પહેરવાનો જન્મ આપ્યો છે કે તે સારા ભારતવર્ષની સ્ત્રીને માન્ય હોય.

સ્ત્રીના આ પોષાકમાં માથું ખુલ્લું રહેશે પલ્લા (પાલવ) પાછળ રહેશે. હાથોને પુરી સ્વતંત્રતા રહેશે. પગ ઉપર સાડીના વિસ્તારને પીનો દ્વારા એટલો ઓછો કરી નાખવામાં આવે કે તે જોઈટની

માથ એકરૂપ થઈ જાય કટિ પ્રદેશ ઉત્તમ દેખાય અને ઘુટણથી નખો સુધી ક્રમશ લહેરદાર રહે

આ પ્રકારની સાડીમા સ્ત્રી દૂરથી જોવામા એક પાતળી અને સીધી રેખા જેવી લાગશે.

પ્રત્યેક બહેન જે ઉત્તમ રીતથી સાડી પહેરવાની ઈચ્છે છે તેને હુ આગ્રહ કરું છુ કે તે સાડી માટેની આ નવી પ્રવૃત્તિઓમાં ધ્યાન રાખે.

આ તો સાડીના પહેરવાના ઢંગની વાત થઇ. પરતુ સાડીનું વસ્ત્ર કેવુ હોવુ જોઇએ? અને રંગ કેવો હોવો જોઇએ? એની કિનારી કેવી હોવી જોઇએ? વિગેરે વાતો પણ વિચારવા જેવી છે. રંગની બાબતમા યુરોપીયન સ્ત્રીઓની વાત માનવા જેવી છે ગતના પ્રકાશમા સોના અથવા રૂપા જેવો ઘટ્ટ રંગની સાડી ખીલે છે દિવસમા આના રંગ વધારે રૂચીકર પ્રતીત થાય છે. સાડીને માટે સર્વોત્તમવસ્ત્ર એજ છે કે એકદમ મુલાયમ છે. જે પહેરવામાં ઠીક રહે કિનારીને માટે કોઈ વિશ્ચિતમ નથી. પોત પોતાની રૂચી ઉપર રહે છે પરન્તુ સભ્ય સમાજમા આ કિનારી ઉત્તમ મનાશે કે જેનો રંગ વિગેરે જોઇએ નારંગની સાથે મળતો આવે.

આ પ્રકારે દિલ્હીમાં સાડીની એક નવી ફેશનનો જન્મ થઈ રહ્યો છે. એ સર્વથા એક કલીના રૂપમાં છે. પૂર્ણ રૂપમાં વિકાસ પામેલ તે કહેવો હવે તે કહેવું મુશ્કેલ છે.

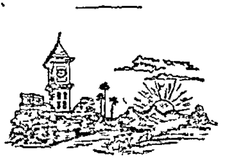

અષાઢની રેણ

અષાઢની રેણ જાગી, રેણુ જાગી,
હું તો જીવનનો જ્યોતિ રહી માગી,
આષાઢની રેણુ જાગી, રેણુ જાગી
આજે નહિં ચંદ્ર દિસે, ભાસે નહિં તારલા,
કાળા ડીબાણુ મેઘ આવે બીહામણા,
એણે જંપ ગયો જીવતર ત્યાગી,
આષાઢની રેણુ જાગી, રેણુ જાગી
મેઘો મલ્હાર ગાય, ધરતી ત્યાં સૂર પૂરે
કોળે છે સૃષ્ટિ, મારા વણકોળ્યા કોડ ઝુરે
મારા હૃદયે છે શુળ ચમી વાગી!
અષાઢની રેણુ જાગી, રેણુ જાગી.
નાવલિયો દૂર, એનો ઓળે અવતાર ગયો.
વસમો છે દોર, જાય વર્ષામાં એ ન સહ્યો;
હું તો ઓળે ઓળે થાઉં છું વેરાગી.
અષાઢની રેણુ જાગી, રેણુ જાગી

સરોદ

સ્ત્રીઓ અને બાળકોનું માસિક પત્ર
સ્ત્રીબોધ
સ્ત્રીબોધનું વાર્ષિક લવાજમ.
સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય

વુલર સરોવર

—★—

કાશ્મીરનું કુદરતી સૌંદર્ય અને આલ્હાદજનક હવામાન ગીતો અને દંતકથાઓમાં ગૂંથાયેલું છે. ધાંધલીઆ અને ઉતાવળીયા જીવનની સામે ઉંચા અને મોહક પહાડોથી નિરાળું પડેલું કાશ્મીર, જેઓ આધુનિક જીવનની ખેંચતાણમાંથી થોડીવાર રાહત ઇચ્છે છે તેઓને આશ્રયસ્થાન આપે છે. એક સૌમ્ય સ્થળથી બીજે સુધી સ્થિર છતાં તરતી જતી ગૃહ-નૌકા, (હાઉસબોટ) સ્વાસ્થ્ય મેળવવામાં મદદ કરે છે.

કુદરતે કાશ્મીરની ખીણને જલવા હિત રાજ-માર્ગો અને ખાસ-માર્ગો આપ્યા છે કે જ્યાં કોઇ પણ શખ્સ એશઆરામથી રહી શકે છે. પાણી ઉપરનું આ જીવન મન અને તન બન્નેને પ્રફુલ્લિત છે. વિરાજિત પુષ્પોવાળા લીલાછમ કિનારા અને ચીનાર વૃક્ષોનાં પલ્લવોની ઉપરવટ થતા બરફ-છાદિત પહાડો રોજીંદા જીવનના ક્ષુલ્લક વિચારો ...ાવી દે છે. શરીરને પર આરામ મળે છે. ભલા-ણ કરી શકાય તેવું આરામભર્યું પર્યટન શ્રીનગર શહેરથી વુલર સરોવર સુધીનું છે. આધુનિક ગૃહ-નૌકામાં એક ફરનીચર સાથેનું દીવાનખાનું, જમવાનો ઓરડો, સુવાના ઓરડાઓ અને જુદા સ્નાનગૃહો હોય છે. અને અમુકમાં તો આધુનિક સેનીટરી ફીટીંગ્સ પણ હોય છે. "એ૧" વર્ગની ગૃહનૌકામાં એક પિયાનો અને રેડિયો સેટ પણ હોય છે. દરેક ગૃહ-નૌકાની સાથે એક નાનું વહાણ હોય છે જેને "ડુંગા" કહેવામાં આવે છે. અને જેનો ઉપયોગ રસોડા અને નોકરીના રહેઠાણ તરીકે કરવામાં આવે વધુમાં તેની સાથે એક હલેસાં મારવાની હોડી હોય છે જેને "શીકારા" કહેવામાં આવે છે. ગૃહ-નૌકામાં જોઇતી વસ્તુઓ પૂરી પાડવામાં અને હોડી ફેરફેર કરવામાં તેનો ખપ પડે છે. દુનિયાની વધુ ખર્ચાળ હોટલોના બે ઓરડાઓ કરતાં "ડુંગા" અને "શીકારા" સાથેની આવી એક "ગૃહ-નૌકા" વધુ સગવડ આપે છે.

જેલમ નદી ઉપર ધીમે ધીમે એક અઠવાડિઆ સુધી મુસાફરી કરતાં વુલર સરોવર સુધી પહોંચી શકાય છે. ડોંડીબાગ (શ્રીનગરમાં)થી રવાના થઇને નદીના શાન્ત કાંઠે કાંઠે આગળ વધાય છે. નદીના બન્ને કિનારાઓ ઉપર શહેરી જીવનચાલુમા પડે છે. સ્ત્રીઓ "ઘાટ" ઉપર વાસણો માંજતી હોય છે, ખોરાક અથવા લાકડાથી ભરેલાં જહાજો મંદ ગતિએ તરતાં હોય છે, અથવા તરકારી કે ફળોના ભારથી દબાએલી કોઇ હોડી આમતેમ ઝોલાં ખાતી નજરે પડે છે. નદીના બન્ને કિનારાઓ ઉપર હારબંધ ઘરો, મસ્જીદો અને મંદિરો સરકી જતાં જોવામાં આવે છે અને અન્તમાં, શહેરની હદમાં રહેલા છેલ્લા સાત પુલો નીચે થઇને નૌકા પસાર થાય છે. પુલો ઉપર માણસો તેમજ વાહનોની અવરજવર ચાલુ હોય છે અને તેનાં દૃશ્યો હૃદયને આનંદ આપે છે. ફોટા પાડવા માટે આ બધાં દૃશ્યો વિવિધ આકર્ષણો પૂરા પાડે છે. જેઓને ચિત્રકામનો શોખ હોય છે તેઓને આ સાત પુલના ગાળામાં ઘણા એવા આબેહૂબ વિષયો મળે છે જે તેઓ કેનવાસ ઉપર ઉતારી શકે છે. શહેરનો આ અંતિમ ભાગ છે...અહિંથી આગળ હરિયાળી જમીનવાળી ગામડાની જગ્યા શરૂ થાય છે. જેલમ નદીના પહોળા પટ ઉપર ડોલતી જતી નૌકા એક અજબ આકર્ષણ બને છે.

જોવા લાયક સ્થળોના આકારો હવે નજરે પડે છે. ડાબી બાજુએ દુર દુર સરૂના જંગલોની અંદર ઘર કરી રહેલું સુંદર ગુલમર્ગ સાથેનું "પીર પંચાલ પથરાએલું" જણાય છે, અને બીજી બાજુએ અગુર ટેકરી જોવામાં આવે છે જેની તળેટીમાં મોગલોનો આનંદ-મકાનના ખંડિયેરોના પ્રતિબિંબ પાડતું માનસબલ સરોવર આવેલું છે તેનાથી થોડેક દુર પાછળના ભાગમા ઉંચો હરમુખ પર્વત દેખાય છે. અહિંથી આશરે ચાર કલાકમાં શાદીપુર જવાય છે.

(અનુસંધાન માટે જુઓ બાલકુમાર ૧)

'પ્રબોધ'

૨૯૮૨૯ ન. બો. ૧૦૭૦

બાલકુમાર

બાળકો માટેનો વિભાગ

છુટક ૨. ખ. સાથે કિં. ત્રણ આના

* સાહસોની જાદુભરી કથા *

અજબ દેશ

અનુ—કેશવલાલ પટેલ

[ગતાંકથી ચાલુ]

વરૂઓના સરદારે પૂછ્યું, 'તે લોકોને ગુલામ બનાવવાના નથી ?

ડાકણે કહ્યું 'ના, તેમનામાંથી એક ઘાસ ફુસનો બનેલો છે, એક ટીનનો બનેલો છે, છોકરી ઘણી નાની છે અને બીજાં પશુઓ છે. તેમનામાંથી કોઈ કામ કરવા લાયક નથી તમે જઈને તેમને ફાડી ખાઓ.'

વરૂઓનું ટોળું ચમેલી આવતી હતી તે તરફ દોડ્યું.

ચાડિયાભાઇ અને ટીનસિંહ ઉંઘતા નહતા વરૂઓનો પગરવ સાંભળી તેઓ ચોંકી ઉઠયા ટીનસિંહે કહ્યું 'હું કઠિયારાનો છોકરો છું વનમાં વરૂઓ ઘણાં જોયાં છે તમે મારી પાછળ આવી જાઓ: હું બધાંને હમણાંજ કાપીને ફેંકી દઉં છું"

ટીનસીંહ કુહાડી ઉપાડીને તઈયાર થઇ ગયા વરૂઓનો સરદાર આગળ આવ્યો ટીનસિંહની કુહાડીનો એક ઘા એવો થયો કે સરદારના બે ટુકડા થઇ ગયા "

બધાંની દશા એવી થઇ

સવાર થતાં ચમેલી જાગી આ બધુ દેખીને અવાક બની ગઈ. ચારેકોર મરેલાં સેંકડા વરૂ પડેલા હતાં ટીનસિંહ પાસેથી બધી વાત સાંભળી તે ખુબ ખુશ થઈ.

પછી બધાં આગળ ચાલ્યાં ડાકણે જોયું કે વરૂઓ મરી ગયાં છે અને પેલાં બધાં આગળ આવી રહયાં છે, તે હાંફતી હાંફતી દોડી અને ફરીથી વાસળી વગાડી.

લાંબી ચાંચવાળા કાગડાઓનું એક દળ તેની સામે હાજર થયું ડાકણે તેમના સરદારને કહ્યું. જલ્દી જાઓ, અને અહિ આવતાં બધાં માણસોની આંખો ફોડી નાખી ખેંચીકાઢો.

કાગડાઓ તરત ત્યાંથી ઉડયા. ચમેલી કાગડાઓના ટોળેટોળાં દેખી બહુ ગભરાઇ. ચાડિયાભાઇએ તેને ધીરજ આપતાં કહ્યું મારી હાજરી હોવા છતાં કાગડાઓથી શા માટે ડરો

અહિ ગેના માર્ગથી વહેતી સીંધુ નદીનું શીતળ જલ જેલમમાં ઠલવાય છે. આ સંગમ ઉપર નદી વધુ પહોળી બને છે, અને તેની બરાબર વચમાં એક નાના ટાપુ ઉપર એક પુરાણું ચીનાર વૃક્ષ ઉભેલું નજરે પડે છે લોકો આ વૃક્ષને પવિત્ર માને છે. આનંદી પડાવ માટે શાદીપુર ઘણું જાણીતું છે.

શાદીપુરથી આગળ વધતાં સુંબલપુર જોવામા આવે છે. આ પુલની નીચે થોડા અંતર ઉપર એક નહેર છે નદીને માનસબલ સરોવર સાથે જોડે છે. અદ્ભુત પ્રકૃતિ સૌંદર્યમાં જડાયેલું આ સરોવર ખાસ કરીને જ્યારે કમળ ખીલે છે ત્યારે જોવાજેવુ હોય છે સુમ્બલ પાસે સુંદર છાવણીની જગ્યાઓ અને નૌકાઓને લાંગરવાની અનોખી જગ્યાઓ છે. અહિની આજુ બાજુના નાના તળાવો અનેખેતરો છે. (પ્રેસ ઇન્ફર્મેશન બ્યુરો ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડીયા)

છો ? કાગડાઓને નસાડવા એ મારું કામ છે. આ જુઓ, હું હમણાંજ બધાંને નસાડી મુકું છું.

કાગડાઓ ચાડિયાભાઇને દેખીને ગભરાયા, પણ તેમના સરદારે સાહસ વધારતાં કહ્યું. 'તે ઘાસ-કુસનો બનેલો માણસ છે. તેનાથી શા માટે ડરો છો. તે આપણને કંઈ કરી શકશે નહિ.' આમ કહી તેણે ચાડિયાભાઇના શરીર પર પોતાની લાંબી ચાંચ મારી. ચાડિયાભાઇએ સરદારને પકડી તેની ચાંચ મરડી નાખી. ધીરે ધીરે બધાની ચાંચ મરડી નાખી.

હવે ડાકણે પોતાના નોકરોનું એક દળ ચમેલી તથા તેના સાથીદારોને મારી નાખવા મોકલ્યું. નોકરો પાસે મોટા અને ચળકતા ભાલા હતા. પણ તેઓ પાસે આવ્યા કે તરતજ સિંહે એવી જોરથી ગર્જના કરી કે ભાલા જેમતેમ ફેંકી દઇ બધા નાસી ગયા.

હવે ડાકણનો ચહેરો ગુસ્સાથી લાલચોળ બની ગયો, આતો ભારે આફત હતી. કોઈપણ રીતે નાની છોકરી અને તેનાં સાથીદાર મરાતાં નહોતાં ડાકણે વળી પાછો એક ઉપાય શોધી કાઢ્યો.

ડાકણની પેટીમાં એક સોનાની ટોપી હતી. આ ટોપીમાં એક ગુણ હતો. આ ટોપી જેની પાસે હોય તે ઉડનારાં વાંદરાં પાસે ત્રણ કામ કરાવી શકે. હવે ફક્ત એક વખત બોલાવવાનાં બાકી હતાં.

ઘરડી ડાકણે ટોપી પહેરી, પછી પગને ત્રણ વાર જમીન પર પછાડી વાંદરાઓને બોલાવ્યાં થોડીવારમાં આકાશમાં અંધારું છવાઇ ગયું; પાંખોના ફફડાટથી કાન ફાટવા લાગ્યા ઉડનારાં વાંદરાંનાં ટોળેટોળાં આવીને ખડાં થયાં.

ડાકણે તેમને કહ્યું 'જુઓ, અહિં જે માણસો આવી રહ્યાં છે તેમને મારી નાખો. તેમનામાંથી એક વાઘ છે, તેને જીવતો પકડી લાવો. હું તેને મારી ગાડીએ જોતરીશ.'

ઉડનારાં વાંદરાંનું ટોળું શોરબકોર કરતું ચાલી નીકળ્યું. બે ત્રણ મિનિટમાં તે ચમેલી પાસે આવી ગયું. એકે ટીનસિંહને ઉઠાવીને ખાડીમાં નાખી દીધા. બીજા વાંદરાંએ ચાડિયાભાઇને પકડીને તેના શરીરમાંથી ઘાસ-કુસ કાઢી લઇને એક ઝાડ પર લટકાવી દીધા. ત્રણ-ચાર વાંદરાઓએ ભેગા મળીને સિંહને બાંધી લીધો અને તેને લઇને ડાકણ પાસે ઉડી ગયા.

પણ તેઓ ચમેલીને કંઇ કરી શક્યા નહિ બિચારી ચમેલી કાળિયાને ગોદમાં લઇ પોતાના સાથીદારોની દુર્દશા જોઈ રહી હતી. અને વિચારતી હતી કે હવે મારો વારો આવશે વાંદરાઓનો સરદાર તેને મારવા આગળ વધ્યો, પણ નજીક જતાં એકદમ થંભી ગયો. ચમેલીના માથામાં જે નિશાન હતું, એના લીધે તેને મારવાની તેનામાં તાકાત ન હતી.

સરદારે ચમેલીને ગોદમાં ઉઠાવી લીધી અને ઉડવા લાગ્યો.

તેઓ ડાકણ પાસે પહોંચી ગયાં. સરદારે ડાકણને કહ્યું. 'આને લ્યો, અમારાથી જે કંઇ બને એ બધું અમે કર્યું છે, હવે અમે જઇએ છીએ' આમ કહી વાંદરાઓનું ટોળું અવાજ કરતું ઉડી ગયું.

ડાકણ ચમેલીના માથા પરનું નિશાન અને પગનાં કડાં દેખીને ખુબ ભય પામી બિચારી ચમેલી એ જાણતી ન હતી કે એ વખતે તેનામાં કેટલી શક્તિ હતી દુષ્ટ ડાકણે હસતાં મનમાં કહ્યું; આને કાંઇ ખબર નથી બહુજ ભોળી છોકરી લાગે છે. અપૂર્ણ

શામુ તોતડો

મહેશભાઈ છ પંડયા

આખું ગામ અને 'શામુ તોતડો'ના નામે ઓળખતુંએક તો એ બહુ ભણેલો ન હતો, તેમજ એનામાં ઝાઝી બુધ્ધિ પણ ન હતી; તેથી લોકોના ધક્કાઠેશ ખાઈને એમાંથી મળતાં પઈસામાંથી એ પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો

એકવાર ગામના નગરશેઠને પાસેના ગામ કોઈ કાર્ય પ્રસંગે જવાનું થયું. રેલ્વેની સગવડ ન હોવાથી એમને ગાડામાં પ્રવાસ કરવાનું નક્કી કર્યું પરંતુ એ ગામમાં જવાને રસ્તો ઘણોજ મારો ખાડાં–ટેકરા વાળો હતો. આથી શામુ–તોતડાને સાથે લઈને પ્રવાસ કરવાનુ એમને નકી કર્યું શામુનું કાર્ય ગાડાની આગળ ચાલતાં ખાડા–ટેકરાનું સુચન આથી ગાડાવાળાને ચેતવણી આપવાનું હતું.

થોડોક પ્રવાસ વિના મુશ્કેલીએ થઇ શકયો પરંતુ અચાનક શામુ તોતડાએ ગાડાથી ત્રણેક ફીટ દુર એક મોટો ખાડો જોયો. એને ગાડાવાળાને ચેતવણી આપવાનુ નકકી કર્યું એને બોલવાનું શરૂ કર્યું

"ખ........ખ........ખા. ..ડ ...ડ ..

પણ હજી એ બોલવાનું પુરૂં કરે ત્યાંતો ગાડું ખાડામાં પડયું ! એની તોતડી જીભે આ ગોટો વાળ્યો

ગાડું ખાડામા પડતાજ ગાડાવાળો ઉથલીને એક બાજુ પડયો ! નગરશેઠ બિચારા સિધ્ધા ખાડામાં જઇ પડયા !

શામુ તોતડો આ બનાવ કેવી રીતે બન્યો તેની વિમાસણ કરતો વિસ્મયથી આ બનાવ જોતો ઉભો હતો !

ખાડામા પડવાથી ધુળવાળા થયેલાં વસ્ત્રો ખંખેરતા ગુસ્સાપૂર્વક નગરશેઠ જ્યારે ખાડા માંથી બહાર નીકળ્યા ત્યારે તેમનો દેખાવ જોવા જેવો થઇ ગયો હતો !

ગામનાં છોકરાંએ જ્યારે ગાડાવાળાના મુખેથી આ બનાવ સાંભળ્યો ત્યારે એમની રમવાની વસ્તુઓ ખૂચવી લેતાં નગરશેઠની ફજેતી થયેલી જાણી ઘણા ખુશ થયાં અને શામુની તોતડી જીભે વાળેલો ગોટો સાંભળીને તો તુઓ ગણુજ હસ્યા. એમાંના એકે તો કહ્યુ પણ ખરૂં

"વાહ શામુ ! વાહ ! નગરશેઠની તેં ખરી આવરદા કરી" (સંપૂર્ણ)

જોડકણા

લેખક:— યોગિન્

દુનિયાને બાવી બનાવી દયો
દુનિયા ભમવાને જ બનાવી;
કો આ બનાવી શકે ન આવી !
અન્ન કપાસાદિ જગ, વાવી,
સુખસાગર—નદજલ—રેલાવી !

卐

ચોમાસે નદી પૂર લઇ આવી;
માંટી–કંપ, અમીજલને લાવી.
"જીતી"—"જગનું નિત નવડાવી
પાવન કરવા 'પ્રભુ' લઇ આવી.

卐

માયા ને મોહે લપટાવી;
દીધાં સરજનહાર ભૂલાવી
પાખંડો ને વાત લગાવી.
જોગી જગને કરતો 'બાવી'

卐

બાળ ક્યારી માટે

કુ. કુસુમ હીરાલાલ શેઠ

—ખોળી ખોળીને ખાવ—

૧) કાળીદાસે જુગારમાં ઘણું પઈસા ખોયા.

૨) ટોડરમલ શેઠે રાવજીભાઇને પતાસામાં છેતર્યાં

૩) આજ અમદાવાદના લુચ્ચા વેપારીઓ કાળા બજારમાં પણું ફસાયા છે.

૪) ખાનપુરના શેઠે પોતાને રહેવાનો બંગલો આબુ ઉપર કરેલો હતો.

૫) પ્રાચીન યુગમાં પહોર દહાડે ઉઠવું એ પઇસાદારની ટેવ હતી.

જવાબ:—(૧) કાજુ (૨) ટોપરાં (૩) આલુ (૪) ખારેક (૫) પપૈયું.

— શોધી શોધીને મારો —

૧) ગઈ સાલ મેં પદમાને સાલ મુબારક મોકલ્યા નહીં.

૨) અડી કડી વાવ અને નવઘણ કુવો એ નવઘણ રાજાએ ઘણી મહેનતે બંધાવ્યો હતો

૩) વરોદરાના વડાપ્રધાને પણ રાજ્યના વડા ન્યાયાધીશની રૂબરૂ સોગન લીધાં હતા.

૪) છ રીંગ બરાબર એકસો વીસ થાય.

૫) કાંસીયા, એ ગામડામાં રહેનારની સોવવાની રૂઢી છે.

જવાબ:—(૧) સાપ (૨) વાઘ (૩) વરૂ (૪) રીંછ (૫) કાંગારૂ.

— વાંચો —

Cધ્ધપુરનો Jંઠો ફરદાE મીઠાEમાં મJની Aધ્ધી Kસર નાંખી મJની મીઠાE બનાવે ɛ

CતાબાEની ૧૦૦નંબરી સાDમાં ૧૦૦નાની Pન ૧૦૦સે ɛ

—સ—

ભરૂચના ભગવાનદાસે ભુતિયા ભુવનમાં ભુત ભાળ્યો ભડવીર ભગવાનદાસ ભુતથી ભડકી ભાગ્યો,

—વ—

વિરમગામના વેણીશંકરે વસાઈના વાણીઆને વઢવાણમાં વેઠે વળગાડયા.

વાદીને બાવી બનાવી દયો

અ મ દા વા દી !
શી આ બા દી !
ત્યાગી ખાદી !
થ યા વા દી !

●

મી લો જા ગી !
ધુ મ્, આંધી !
'બા વી' વાદી !
અ મ દા વા દી !

લેખક:—યોગીન્

બાલવાર્તા

લક્ષ્મી અને વાણીઓ

બંસીશ્વર છગનલાલ શુક્લ (ઉં. વ ૧૬)

કસ્તુરચંદ અને ચુનીલાલ નામના બે ભાઈ હતા તેઓ જાતે વાણીયા હતા, અને વેપાર કરતા હતા પણ ભગવાનની લીલા– કસ્તુરચંદ મોટો લાખોપતિ બની ગયો; અને ચુનીલાલે બાપનો વારસો પણ ગુમાવ્યો, અને ગરીબ બની બેઠો. કસ્તુરચંદનો વેપાર–વૈભવ દિવસે દિવસે વધતોજ ગયો પણ ચુનીલાલનો સુંદર બંગલો ઝુંપડીના રૂપમાં ફરી ગયો

ઉપરની વાતને પચીસેક વર્ષ વીતી ગયાં કસ્તુરચંદને એક દીકરો અને બે દીકરીઓ હતી, ચુનીલાલને ચાર દીકરા અને ત્રણ દીકરીઓ હતાં. ચુનીલાલ રોજ લક્ષ્મીદેવીની પૂજા કરતો, પણ લક્ષ્મી કદી તેના ઉપર પ્રસન્ન થતી નહોતી. કોઈપણ જાતના વેપારમાં તેને નુકસાનજ થતુ કસ્તુરચંદના દીકરાઓ રોજ મીઠાઈ ઉડાવતા, મોટરમાં ફરતા પણ ચુનીલાલના છોકરાંને પેટપૂરું ખાવાનું યે નહોતું મળતું

એક સાંજે ચુનીલાલ ઉદાસ ચિત્તે ઘરમાં બેઠો હતો 'આજેજ તેને એક ધંધામા ખોટ ગઈ હતી, તેને તેનો ભાઈ કસ્તુરચંદ યાદ આવ્યો, 'તે આટલો પૈસાદાર કેવી રીતે બન્યો? શું મારા કરતાં તે વધારે અક્કલવાળો છે? ના, આ બધી લક્ષ્મીની મહેરબાની છે, હું તેની આટલી સેવા કરૂં છું, પણ તે મારી પાસે આવતીજ નથી ' આમ બબડી તે બેહાથ જોડી લક્ષ્મીદેવીને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો. થોડી વારમાં લક્ષ્મીદેવી તેની આગળ પ્રગટ થઈ. ચુનીલાલે એકદમ તેના પગો પકડી લીધા તેને ખુબ નવાઇ લાગી.

લક્ષ્મી બોલી–"ચુનીલાલ, હવે હું કસ્તુરચંદના ઘરમાં નહિ રહુ. તે મારૂ અપમાન કરે છે. આજેથી હું તારા ઘેર રહીશ"

ચુનીલાલના આનંદનો પાર ન રહ્યો, તેણે કહ્યું, "શું ખરૂં કહો છો? મારા ઘેર રહેશો?"

લક્ષ્મી . જરૂર, મારા પર વિશ્વાસ રાખ

ચુનીલાલ વાણિયો હતો. તેણે થોડી વાર વિચારીને કહ્યું : પણ કોઈ દિવસ મારૂં ઘર છોડીને જતાં તો નહિ રહોને?

લક્ષ્મી . તું પણ તારા ભાઈની માફક મારૂં અપમાન કરીશ તો હું તને પણ છોડી જઈશ.

ચુનીલાલ થોડીવાર ચુપ રહ્યો; "ઠીક હું હમણાંજ આવું છું. ત્યાંસુધી તમે અહીંજ રહો"

લક્ષ્મી : સારૂં, જલદી આવજે.

ચુનીલાલ; પણ વાર લાગે તોય ઊભા રહેજો મારા આવતાં સુધી થોભશોને?

લક્ષ્મી : હા જ, તારા આવતાં સુધી હું અહીજ રહીશ

"બહુ સારૂં" કહી ચુનીલાલ દોડીને બહાર ગયો. અને આંગણામાં આવેલા મોટા કુવામાં કુદી પડયો. તે વખતે તો કોઈએ તેને જોયો નહિ, પણ બીજે દહાડે લોકોએ તેનું શબ બહાર કાઢયું.

તેજ દવસથી ચુનીલાલના દીકરાઓનો વેપાર વધવા લાગ્યો, અને સાથે સાથે ધન–સંપત્તિ પણ વધી. કસ્તુરચંદના દીકરાનો વેપાર ઘટયો, દેવું થઇ ગયું, અને તે ભીખ માગતો થયો. આજ કેટલાય દિવસ વીતી ગયા પણ ચુનીલાલના ઘરમાંથી લક્ષ્મી જતી રહી નથી

લોકો કહેતા, "અરે, ચુનીલાલ કુવામાથી જીવતો પાછો આવે ત્યારે લક્ષ્મી ત્યાંથી ખસેને? કારણકે તેણે તેને વચન આપ્યું છે" (સંપૂર્ણ)

બાળકને બહુ ભાવે

ચોકલેટ

લેખક–બાબાભાઈ (દેહી)

ચોકલેટ તો તમે સૌએ જોઈ છે ને! ત્યારે તો જરૂર ખાધી પણ હશે. આપણે બપોરે શાળામા રજા પડે ત્યારે અથવા દર શુક્રવારે જેવી રીતે ચણા મમરા ખાઈએ છીએ, તેવી રીતે અમેરિકા અને ફ્રાંસમાં બપોરે રજા પડે ત્યારે બાળકો ચોકલેટ ખાય છે આપણે જે ચોકલેટ ખાઈએ છીએ તે સ્વિટઝરલેન્ડથી આવે છે. મોટેરાના દેખતાં તમે ચોકલેટ ખાવાની હિંમત કરો ખરા? ના, ના, એમ ન કરીએ શા માટે? ચોકલેટ ખાઈએ તો મોટેરાંઓ વઢે છે. કારણ? તેઓ કહે છે. કે ચોકલેટથી દાંત બગડે વાત તદ્દન સાચી. જો તમે ચોકલેટ ખાધા પછી દાંત બરાબર સાફ ન કરો તો એ જરૂર દાંતમાંસડો ઉત્પન્ન કરે આથી જ તમને મોટેરાંઓ ચોકલેટ ખાવાની ના પાડે છે. પણ એ ખાધા પછી જો તમે બરાબર દાંત સાફ કરી નાખતા હો, તો એ ખાવામાં કંઇ વાધો નથી. પણ એક સામટી દશ પંદર ચોકલેટ ન ખાવી જોઈએ સમજ્યા? એમ કરવા જતાં પેટ ભારેખમ થઈ રહે. કારણ કે ચોકલેટમાં બદામ, પીસ્તા, મલાઈ વગેરે ભારે પદાર્થો નાખેલા હોવાથી તે જલ્દી પચી શકે નહિ આપણે ત્યાં પરદેશથી જે ચોકલેટ આવે છે તે વર્ષો પહેલાં બનાવેલી હોય છે આથી એવો વાસી માલ ખાવાકરતાં આપણા દેશમા બનાવેલો તાજો માલ ખાઈએ તો કેવું સારૂં? કેમ ખરૂં કે નહિ? અરે? પણ આ ચોકલેટની શોધ કેવી રીતે થઇ એ તમે જાણો છો? એનો તો બહુ રસિક ઇતિહાસ છે. નવિ દુનિયાના મહાન નાવિક કોલમ્બસનું નામ તો તમે સાંભળ્યું છે ને? એ જ્યારે અમેરિકા ખંડ શોધવા ગયો ત્યારે તેણે કોકોના ઝાડની એક લાંબી હારમાળા જોઈ. એ કોકોના ઝાડ પર નાની નાની શિંગો ફુટે છે તેમાંથી દાણા કાઢી ત્યાના જંગલી લોકો ગુજરાન ચલાવતા આવા ઝાડો પુષ્કળ ગરમીવાળા પ્રદેશમાંજ થાય છે કોલમ્બસ જ્યારે રખડી–રઝડી પાછો ફર્યો, ત્યારે તે આ કોકોના ઝાડના પુષ્કળ બી એક મોટો ચામડાનો થેલો, અને પોતાના બધાં ખીસ્સા ભરી સ્પેનમાં લઇ આવ્યો અહિ આવી તેણે એ બી ની વાવણી કરી સ્પેનના લોકો એનું પાણી જેવું પ્રવાહી પીણું બનાવી પીતા. આ પછી તો એનો પ્રચાર વધ્યો અને આખા યુરોપે આ પીણાની નકલ કરી. આ બી ને કોકોના ઊંચા ઝાડપરથી જાનના જોખમે ઉતારી તેને પીસી નાખવામાં આવે છે અને પછી તેમાં દુધ અને ખાંડ ભેળવી ચોકલેટ નામનું પીણું તૈયાર થાય છે અને આજ કોકોનો ઉપયોગ ચોકલેટ બનાવવામાં પણ થાય છે પહેલાં તો એ કોકોના બીનો લોટ બનાવી તેમા બદામ પીસ્તા, દુધની મલાઇ વગેરે નાખવામાં આવે છે. આ પછી એ બધાંની પ્રમાણસર ભેળવી થયા બાદ તેને ગરમ કરવામાં આવે છે. એ કર્યા પછી તેના નાના નાના ચોસલાંઓ અથવા ગોળીઓ કરવામા આવે છે આ રીતે ચોકલેટ તૈયાર થાય છે ચોકલેટ સ્વાદમાં ભલે ને સારી હોય પણ શોભીતી ન હોય તો આપણે કેમ આકર્ષાઈએ? એ માટે જુદા જુદા રંગોની ચાસણી કરી તેમા ચોકલેટ નાખવામાં આવે છે એટલે એ તરતજ રંગીન

મેડમ ક્યૂરી

લેખક—નટવર બી. વોરા

ઇ. સ. ૧૮૬૭માં પોલાંડમાં એક બાળકીનો જન્મ થયો. એ બાલીકાએ મોટી થઇને સંસારને એક અનોખી ચીજ આપી જે સંસારની સર્વશ્રેષ્ઠ શોધોમાંની એક છે વઇજ્ઞાનીક જગત માટે એ ગૌરવની ચીજ છે. એનું નામ 'રેડિયમ'.

એ ઉંમરે જ્યારે છોકરીઓ ઢીંગલા પોતીયા રમતી હોય ત્યારે મેરી બીજીજ દિશામાં વિચાર કરતી હતી. તે પોતાના પિતાની વિજ્ઞાન-

[અનુસંધાન પાના ૬ ચોકલેટનુ ચાલુ]

બધ બહાર નિકળે છે હવે પ્રશ્ન થાય છે, કે એને રાખવી ક્યાં ? ડબામાં રાખે તો ચિકાસવાળી હોવાથી એક બીજા સાથે ચોંટી જાય કપડામાં બાંધે તો પીગળી જાય આથી એ બન્યા, પછી ખાસ ચીકણા કાગળમાં વીંટાળવામા આવે છે. આવા એક કાગળમાં ફક્ત એક જ ચોકલેટ રહી શકે છે એ પછી બાળકોને ગમી જાય એવા રંગ બે રંગી ડબાઓમાં તે મુકવામાં આવે છે. આ રીતે ચોકલેટ અનેક મહેનત પછી તૈયાર થઇ આપણા મુખમા આવી પડે છે આવી છે એ મનગમતી ચોકલેટ.

શાળામાં 'મીઠાના' કેટલાંક પ્રયોગો કર્યા કરતી હતી આ પ્રમાણે તેણે ન્હાની ઉમરેજ મહત્વ પૂર્ણ કાર્ય કર્યું તેનો પીતા સ્હમજતો કે આતો ન્હાનપણથી ઘેલછા છે, મોટી થતા એ બધું નસ્ટ પામશે. પણ મેરીએ એ વસ્તુ ખોટી ઠરાવી તેણે મોટી ઉંમરે પણ એ કાર્ય આગળ ધપાવ્યું અને આજે સમસ્ત જગતમાં મેડમક્યૂરી તરીકે એ પ્રખ્યાત છે

તેના લગ્ન રશીઅન જોડે થયા પણ તેની સાથે ન ફાવવાથી તે ફ્રાંસ ન્હાસી ગઇ ત્યાં તેણે એક પ્રયોગ શાળામાં કામ લીધું. પછી ત્યાંના પ્રોફેસર ક્યૂરી જોડે લગ્નગ્રંથીથી જોડાયા અને તેની સાથે 'રેડિયમ'ની શોધમાં સફળ થયા. આ શોધને પરિણામે 'ક્યૂરી–દંપતીને વિશ્વનું સર્વશ્રેષ્ઠ નોબેલ પ્રાઇઝ મળ્યું પતિના મૃત્યુ પછી પણ તેણે શોધ ખોળનું કાર્ય ચાલુ રાખ્યું અને ફરી બેવારી નોબેલ પ્રાઇઝ પ્રાપ્ત કર્યું છેવટે સને ૧૯૩૪ના જુન માસમાં મેડમક્યૂરી આ દુનિયાપરથી ચાલી ગયા તેની 'રેડિયમ'ની શોધ માનવ જગતને હિતકારી નીવડી છે એ વસ્તુ આજ જાણીતી છે

હિંદી પરથી અનુવાદ.

ગ્રાહકો—

વહેપારી બંધુઓ—

સ્નેહી સંબંધીઓ-

સહર્ષ જણાવીએ છીએ કે અમે એ

સ્ત્રીબોધ તથા 'જીવનલાલ અમરશી મહેતા' નું

દરેક જાતનુ કામકાજ નીચે જણાવેલ સરનામે શરૂ કર્યું છે. × તેની નોંધ લેશો.

હે સરસ્વતી પ્રાસાદ
લજપતરાય રોડ, ...ળા, મરચી,
વીસા પારસા...નું ચાખી ચાખી
...ગયું હવે પૈસા ખરચવાની
...૨૨ છે? પણ-નાસી તો જવાય નહિ.

પણ મનુએ નાસવાની યુક્તિ શોધી કાઢી એને કંદોઇને કહ્યુ તમારી પાસે મોટી જલેબી છે? કંદોઇને ખાત્રી હતી કે તે મારી પાસેથી જલેબી લેશેજ એટલે એ બીજાની દુકાનથી મોટી જલેબીની છાબડી લઇ આવ્યો અને મનુને કહ્યુ જો આટલી મોટી?

મનુએ જોઇ અને કહ્યું કે આનાથી મોટી કદોઇએ કહ્યું કે આનાથી મોટી કેવી? મનુએ કહ્યુ ચાલો મારી સાથે હું બતાવું.

કંદોઇ એની સાથે મોટી જલેબી લેવા ગયો મનુ આગળ ને પાછળ કંદોઇ.

ગુણવંત બ. શાહ

ઓ તારકભાઇ ઓ તારકભાઇ
હુ તમને બોલાવુ : તમારી બેનડી
આવો અમારી સાથે ખેલવા હું એકલી
ઓ તારકભાઇ ઓ તારકભાઇ.
બેઠી છુ વાટડી જોતાં તમારી
રાખી જગા પથારીમાં મજાની.
ઓ તારકભાઇ ઓ તારકભાઇ
તમે નહિ આવો તો હું મનાવીશ
છતાં નહિ આવો તો એકામ રડીશ.
ઓ તારકભાઇ ઓ તારકભાઇ
આ રડતી બોલાવે બેનડી તમારી.
આ રડતી બોલાવે નાની આંખડી.
ઓ તારકભાઇ ઓ તારકભાઇ
મને ગમે તમારી સાથે કરવી ગેલડી.
મને ગમે તમારી સુણવી મીઠી વાતડી
આવો તારકભાઇ આવો તારક ભાઇ.

પ્રકાશક :—ચંદ્રકાન્ત જીવણલાલ મહેતા - 'સ્ત્રીબોધ' કાર્યાલય, પીરમશા રોડ—અમદાવાદ
મુદ્રક :— ચંદ્રકાન્ત જીવણલાલ મહેતા - લોટસ પ્રિન્ટરી પીરમશા રોડ—અમદાવાદ

વર્ષ ૯૪ * સપ્ટેમ્બર ૧૯૫૦ * અંક ૯મો

વીરને

આજ મંગળ દીન (૨) અભિનંદન આપીએ વીરને
પ્રભુ યાચું હું આજ (૨) દીનભાવે શુભાશિષ વીરને.
પ્રભુ નિરોગી તન (૨) વળી આપો દીર્ઘાયુષ વીરને.
પ્રભુ ઝળહળતા તેજ (૧) તણાં અંજન કરજે વીરને.
પ્રભુ શાન્તની છાંય (૨) ધરી ઉધ્ધારજે તુ વીરને.
પ્રભુ અવિચળ સુખ (૨) મહીં ભિંજાવજે મ્હારા વીરને
પ્રભુ અગણિત અનંત (૨) માંગુ સમૃદ્ધિ મોંઘા વીરને.
પ્રભુ અમિમય વૃષ્ટિ (૨) કરી વિલસાવજે વ્હાલા વીરને.
મ્હારો લાડુનેલો વીર (૨) આપ અખંડ હાસ્ય ન્હાનાં વીરને.
રહે અમર ઉલ્લાસ (૨) જીવનમાં સુહાગી વીરને.
હું તો જોતી'તી વાટ (૨) પ્રભુ પૂર્યા ત્હેં કોડ દઇ વીરને
દેવે દીધેલો વીર (૨) ઘણી ખમ્મા હજો મ્હારા વીરને
એ તો માતાનો શ્વાસ – એના કુળની આશ.
મ્હારા માહિયરનું નૂર મ્હારો વીર એ

સૌ. કુસુમલતા ગાંધી.

પ્રસંગ ચર્ચા

શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.

આસામમાં ધરતિકંપના સખ્ત આચકાઓથી પાગાવાર નુકશાન થયું છે. મરણો, મકાનના ધરતીકંપ નાશ, જમીનમાં ચીરાડા, નદીઓનું સુકાઇ જવું તેમજ ઉભરાઇ જવું, ઉભા પાકનો નાશ, વગેરેથી ચિંતાનું વાતાવરણ ઉભું થયું છે. સૌની સહાનુભૂતિ આ પીડાયલી પ્રજા પ્રત્યે હોય જ જેઓ મદદ કરી શકે છે, તેઓ નાણાંથી તેમજ અન્યરીતે મદદ કરશેજ. ગુજરાતીઓ તેમાં પાછા નહિં જ પડે.

મુંબઈ રાજ્યમા અનાજની અછત છે. ચાલુ સાલે પરદેશથી આયાત કમી થઈ છે. **અનાજની** તેની ખોટ દેશના પાકથી જોઇએ તેટલી **પરિસ્થિતિ** પુરાઇ નથી. અનાજ પ્રધાનોની પરિષદ હમણાંજ દિલ્હીમાં થઇ ગઇ અને અનાજ ખાતાના મુંબઈના પ્રધાને જાહેર કર્યું છે કે આપણને થોડું ઘણું વધુ અનાજ મળશે. હાલ વ્યકિતદીઠ મળતો જથ્થો કોઈપણ સંજોગમાં ઓછો નહિં જ થાય એવી તેમણે ખાત્રી આપી છે. તે સંતોષકારક છે. અનાજ સબંધમાં આખા દેશમાં એક સરખી નિતિ હોય તે અતિશય જરૂરનું છે. કેટલાએક પ્રદેશોમાં અનાજનો પાક વધારે હોય માટે ત્યાં વ્યકિતગત અનાજ વધારે જોઇએ નહિ. તેમાં અન્યાય છે તથા તેની પ્રાંત પ્રાંત વચ્ચે કડવાશ થવાનો ભય છે. અનાજ કે કાપડ સર્વત્ર સરખે માપે જ વહેંચવું જોઇએ. લોકોએ પણ અનાજ જરાયે બગાડવું જોઇએ નહિ. સામાન્ય રીતે અનાજ બગાડવા જેવી પરિસ્થિતિ રહી જ નથી. છતાંએ સૌએ સાવધાન રહેવાની જરૂર છે. અનાજ બાબતમાં ચારે તરફથી જાત જાતની સલાહ આપવાની હમણાં હમણાં ફેશન થઇ પડી છે. અત્યારના રેશનમાં લોકોને અઠવાડીએ એકવાર અપવાસ કરવાનું કહેવું તે એક ક્રૂર મશ્કરીરૂપ છે. શારીરિક આરોગ્ય માટે અત્યારનો જથ્થો જ ઓછો પડે છે. ઘઉં ચોખાની જાત તેમાંના કસ્તર કચરો વગેરેનો વિચાર થવો જોઇએ. ફળ ખાવ, શાક ખાવ, બટાકા ખાવ કરાળ ખાવ, વગેરે સલાહ આપનારાઓ લોકોની આર્થિક શકિતનો વિચાર કરવો જોઇએ. અનાજનો બગાડ અટકાવવો જોઇએ તે બરાબર છે, પણ અત્યારે અપાતો અનાજનો જથ્થો જરાયે કમી કરવો જોઇએ નહિં. અત્યારના અનાજથી તેમજ ઘી દુધની તાણથી લોકોના આરોગ્ય તો બગડયા છે, તે વધુજ બગડે નહિં તે જોવું જોઇએ. અનાજમાં વીટામીન ઉમેરવાની વીટામીનની ગોળીઓ લોકોમાં વહેંચવાની, મગફળી વધુ ખોરાકમાં વપરાય તેવી વ્યવસ્થા કરવાની, અને એવી એવી ઘણીએ વાતો બડાશો સભળાતી હતી, તેનું શું થયું તે સમજાતું નથી ઇંગ્લેન્ડ માપબંધીમાંથી મુકત થવાની વાત કરે છે, ત્યારે આપણે ત્યાં પેટે પાટા બાંધવાની વાત થાય છે. ને નવાઈ જેવું છે પ્રાંત પ્રાંતમાંથી અનાજની હેરફેર થાય તેવા ઉપાય યોજવા જોઇએ, જરૂર પડે તેટલું અનાજ પરદેશથી મગાવવું જોઇએ, અને લોકોનું આરોગ્ય સાચવવુંજ જોઇએ

(અનુસંધાન પાનું ૧૯૧)

એ માસના અંકથી હિન્દી ભાષાના પ્રખર લેખક શ્રીનાથસિંહની કલમે લખાએલ "સોમનાથ" વાર્તાનો ગુજરાતી અનુવાદ ખાસ પરવાનગી મેળવી અમારા વાંચકો સમક્ષ રજુ કરતાં અમોને ઘણો હર્ષ થાય છે. આ વાર્તાનો અનુવાદ અમારી રજા સિવાય કોઈએ છાપયો છપાવવો નહિ.

(સી. જે. મહેતા–મંત્રી.)

ભગવાન સોમનાથ

ત્રીજા પ્રકરણનો ટુંક સાર

અનુ.—શ્રી "રવિ"

પૂર્વ કથા

સોમનાથમાં નવું મકાન બંધાવીને રહેતા સોલંકી હરદેવસિંહને એવી ખબર મળી કે એમની ભાણેજ રત્ના, ભારતના ભાગલા વખતે પાકિસ્તાનીઓના પંજામાં ફસાઈ ગયેલી છે અને એના માબાપની કતલ કરી નાખવામાં આવેલી છે. શરણાર્થી યુવક જ્ઞાનચંદ જેણે રત્નાનું અપહરણ થતું સગી આંખે જોયું હતું. એ અત્યારે લાહોરથી સોમનાથ આવેલો છે. એણે મંદિરના ખંડેરોમાં હજાર વર્ષ પહેલાંનું દ્રવ્ય નજરોનજર જોયું. એ દ્રવ્યને એણે પ્રેતલીલા માની લીધી, આ શંકાનું સમાધાન કરવાને માટે સોલંકી હરદેવસિંહ, એમની પત્ની ચંદ્રકુંવર, જ્ઞાનચંદ અને એક પ્રેતવિદ્યા વિશારદ સજ્જન તથા અન્ય કેટલાક માણસો એક મધરાતે મંદિરના ખંડેર તરફ જાય છે.

બધા લોકો પ્રેતને જોવાને માટે ઉત્સુક હતા, પરન્તુ સોલંકી હરદેવસિંહને દિવસના સમયે એક પાકિસ્તાની જાસુસની સાથે મુલાકાત થવાથી એ ઘણાં ગભરાઇ ગયેલા જણાતા હતા.

(ત્યાર બાદ આ વાર્તા અહીંથી આગળ વધે છે.)

પ્રકરણ ચોથું

પ્રેતોને આહવાન આપવાની ક્રિયામાં જોઈતી બધી સાધન સામગ્રી જે તેઓ સાથે લાવ્યા હતા તે બધી પ્રેત વિદ્યા વિશારદના હુકમ મુજબ ખંડેરના મધ્ય ભાગમાં એક સ્થળે ગોઠવી દેવામાં આવી. એ સામગ્રીઓમાંથી આવતી વિવિધ પ્રકારની સુગંધથી આસપાસનું વાતાવરણ વિચિત્ર જણાઈ આવતું હતું.

પછી પેલા પ્રેતવિદ્યા વિશારદ સજ્જને અગ્નિ પેટાવ્યો અને એમાં થોડીક સામગ્રીનો હોમ કરતા ગયા અને સાથે સાથે મોટેથી ધુમો પાડીને મંત્ર પાઠ કરતા ગયા.

થોડીવાર પછી એકાએક શંકાઇ જઇને એ બોલી ઉઠ્યા. 'બસ હવે પ્રેતોને પ્રગટ થવામાં બહુ વાર નથી હું તમો બધાને પહેલેથી સાવધ કરી દઉં છું કે કોઇને ડરવાની રહેજ પણ જરૂર નથી. તમે બધા જાણો છો કે કાળો નાગ કેટલો બધો ભયંકર હોય છે. જો એ અચાનક આપણી સામે આવી ચડે તો આપણે કેટલા બધા ભયભીત થઇ જઇએ છીએ, પરન્તુ એજ સાપ જો કોઇ કુશળ ગારૂડીના વશમાં હોય તો આપણે બધા એના ફુંફાડા તરફ જોઇને ભયભીત થવાને બદલે કેટલો બધો આનંદ લઇએ છીએ ? વાઘ કેટલો બધો ભયંકર હોય છે એ પણ આપ સૌ સારી રીતે જાણો છો; પરન્તુ એજ વાઘ જ્યારે કોઈ સરકસમાં કામ કરતો હોય છે ત્યારે આપણે બધા એનો ખેલ આનંદની સાથે જોઇ રહીએ છીએ, કે આ સરકસના સંચાલકોના હાથમાં વાઘ બંધાયેલો છે અને આપણને એ રહેજ પણ હેરાન કરવાનો નથી. એજ પ્રમાણે ગમે ત્યાં પ્રેત મળી જાયતો આપણે ભયભીત થઇ જઇએ એ ખરૂં પરન્તુ જો પ્રેતવિદ્યા

વિશારદ એને આહવાહન આપીને પ્રગટ કરે ત્યારે તો તે પ્રેતથી આપણને ડરવાની કોઈ જરૂર રહેતી નથી.

પ્રેતવિદ્યા વિશારદે આ જે વાતો દ્રષ્ટાંતો આપીને કહી હતી તેનું મૂળતમ કારણ તો એ હતું કે કોઈ પ્રેતને જોઈને બીએ નહિ તેમ છતાં પણ ત્યાં બેઠેલાઓમાંના બધાયના રોમે રોમ ખડાં થઈ ગયા અને તેઓ એક બીજાની લગોલગ લપાઈને બેસી રહ્યાં.

પ્રેતવિદ્યા વિશારદે અગ્નિ પેટાવ્યો. અગ્નિના અજવાળાને લીધે મંદિરોની દિવાલો રાતના અંધકારમય વાતાવરણમાં વધુ શુન્ય અને ભયાનક લાગવા માંડી. ત્યાર બાદ એ સગવડતા અગ્નિમાં એમણે સુગંધિત વસ્તુઓ એક સામટી નાખી દેવાથી સળગતો અગ્નિ ઠંડો થઈ ગયો અને તેથી તેમાંથી ધુમાડાના ગોટે ગોટા નીકળવા લાગ્યા. આ ધુમાડો ધીમે ધીમે આસપાસ ચારે તરફ છવાઈ ગયો. એ દરમ્યાન પેલા પ્રેતવિદ્યા વિશારદે કહ્યું 'પેલી તરફ જુઓ સામે પેલા ધુમાડાની પાર શું દેખાય છે. ?'

બધા લોકોએ આશ્ચર્યચકિત બનીને એ તરફ જોયું તો એમણે ત્યાં એક અદ્‌ભુત દ્રશ્ય જોયું. એક તરફથી એક નર્તકી છમછમ કરતી આવીને ઉભી રહી. અને બીજી દિશાએથી એક બ્રાહ્મણ યુવક આવ્યો ને પેલી નર્તકીની સાથો સાથ ઉભો રહ્યો. પ્રેક્ષકોને લાગ્યું કે તેઓ અત્યારે એક સીનેમાગૃહમાં બેઠેલા છે અને સામેના પડદા ઉપર જીવિત માનવીઓના છાયાચિત્રો દેખાય છે. ધીમે ધીમે આ દ્રશ્ય વધુને વધુ સ્પષ્ટ થતુ ગયું. પેલા બ્રાહ્મણ યુવકનું મ્હોં ભયત્રસ્ત અને ગંભીર છતાં દ્રઢ હોય તેવું જણાયું જ્યારે પેલી નર્તકીનું મુખારવિન્દ પણ અત્યંત દુઃખપુર્ણ [illegible]

પેલા પ્રેતવિદ્યા વિશારદે અત્યંત ધીરે છતાં સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહ્યું. 'સાંભળો, તમને કંઈ સંભળાય છે એવું !'

કોઈ કંઈ બોલ્યું નહિ પણ બધાના કાનો સ્વરને પકડવાને માટે સજ્જ થઈ ગયાં. ધીમે ધીમે એમને પેલા બે વચ્ચે ચાલતી વાત કંઈક સ્પષ્ટ રીતે સંભળાવા લાગી. પેલો બ્રાહ્મણ યુવક પેલી નર્તકીને કહી રહ્યો હતો. 'મૃણાલિની, આ કટાર લો. હવે હું જઉં છું.'

આર્યપુત્ર, તમે સ્વયં તમારા હાથેથી મને મારી નાખીને જાઓ.'

'ના, ના. મને પુરી આશા છે કે આપણે બન્ને ફરીથી મળી શકીશું.'

'તો પછી આ કટાર મને શા માટે આપો છો ?'

'રક્ષાનો કોઈ પણ ઉપાય ન રહે ત્યારે આનો ઉપયોગ થઈ શકે તે માટે.'

પ્રેક્ષકોએ જોયું કે આ બન્ને પ્રેતાત્માઓ જેવી રીતે જુદી જુદી દિશાઓમાંથી આવ્યા હતા તે આવી વાતો કરતાં કરતાં ફરી પાછા પોત પોતાની દિશા તરફ જતાં રહ્યાં અને વળી પાછા થોડીવાર પછી આવ્યા.

પ્રેતવિદ્યા વિશારદે ફરીથી સુગંધિત દ્રવ્યો અગ્નિમાં નાખ્યો આ વખતે અગ્નિ પ્રજ્વલિત થઈ ઉઠ્યો અને તેથી પેલું દ્રશ્ય દેખાતું બંધ થઈ ગયું. ત્યાર પછીથી એમણે બીજી જાતની સુગંધિત વસ્તુઓ અગ્નિમાં નાંખી, જેથી ધુમાડો થયો અને ફરીથી પેલું દ્રશ્ય એમની સામે આવ્યું. આમને આમ આ નાટક કલાક સુધી ચાલ્યા કર્યું.

બધા લોકોએ આ દ્રશ્ય જોયું. બધાએ પ્રેતો વચ્ચે થયેલી વાતો સાંભળી પણ ખરી, છતાં હરદેવસિંહને ન તો કંઈ દેખાયું કે ન તો કંઈ સંભળાયું. જ્યારે ધુમાડો વધતો ત્યારે એને એમાં પોતાનીજ પ્રતિમૂર્તિ દેખાતી અને એટલુંજ સંભળાતું 'આપે મારો અવાજ ઓળખ્યો ? હું જુનાગઢનો નવાબ [illegible]'

બધાએ જે કંઈ જોયું અને સાંભળ્યું હતું એ એક બીજાને કહી સંભળાવ્યું એટલે બધાને વિશ્વાસ બેઠો કે પોતે જે કાંઈ જોયું સાંભળ્યું એ પ્રત્યક્ષ હતું પરન્તુ ઠા. સાહેબીએ જે જોયું અને જે સાંભળ્યું, તેનાથી એ ઘણા ચિન્તાતુર થઈ ગયા.

પ્રેતવિદ્યા વિશારદે એના પર વિવેચન કરતા કહ્યું કે પ્રેતો એક બીજાની સાથે ઘણું કરીને એકની એક વાત કહેતા હોય છે. અને તેઓને આવી એકજ પ્રકારની વાતો કરતાં કંટાળો આવતો નથી કે થાક પણ લાગતો નથી. એમના જીવનની અન્તિમ પળે એમના મોંમાંથી જે વાત નીકળે છે એની એજ વાત તેઓ કરતા રહે છે. અહીં જે દૃશ્ય આપણે જોયું એ ઉપરથી આપણે સહેજે એવું અનુમાન બાંધી શકીએ કે આ બ્રાહ્મણ યુવક પેલી નર્તકીના પ્રેમમાં પડેલો હોવો જોઈએ. એમ પણ બની શકે કે એ બન્ને પતિપત્ની પણ હોય; અને એ પણ બની શકે કે એમનાં હજી સુધી લગ્ન પણ થયાં ન હોય, પરન્તુ પ્રેમપ્રશ્નની અતિ વિકટ પહોંચ્યા હોય. પોતાનું રક્ષણ કરવાનો બીજો કોઈ ઉપાય નથી એમ જાણીને પેલો બ્રાહ્મણ યુવક પોતાનો પ્રાણ બચાવવાને માટે અગર તો મરી ફુટવાના ઇરાદે મંદિરની બહાર જઈ રહ્યો હોય અને પોતાની પ્રિયતમાને કટાર આપતાં કહેતો હોય કે જો મંદિરના આ ભાગ સુધી ગજનીના સિપાઈઓ આવી પહોંચે તો એ પોતાના પેટમાં આ કટાર ભોંકી આત્મહત્યા કરી લે.

ભગવાન સોમનાથ ઉપર ગજનીએ હુમલો કર્યો અને એ પછી લુંટફાટ, મારામારી, વગેરે કરીને પાછો ફર્યો હશે. આ સમયના ત્યાંના માણસોમાંથી અમુક તો ખરેખર જીવતાં રહેલાં હશે જ પરન્તુ એમનામાંથી કોઈને પણ એ સુઝયું નહિ કે મંદિરની અંદર થયેલા આ ભીષણ નરસંહારની કહાણી લખે, કે જેથી આવતી પેઢીને તેની કંઈક અંશે ખબર પડી શકે. એ સમયે બનેલી ઘટનાઓને ઇતિહાસકારોએ ચિતરી નથી. એ દિલગીર પામવા જેવું છે. આમ હોવા છતાં પણ પ્રેતવિદ્યા વિશારદો મૃતાત્માઓને જુદા જુદાં સ્થળોએ આહ્વાહન આપીને આ બની ગયેલા ઇતિહાસની કડિઓ જોડાવી શકે તેમ છે જેનાથી આખી પરિસ્થિતી આપણી સમક્ષ આવી શકે.

'શું પ્રેત આપણા પ્રશ્નોનાઉત્તર આપી શકે. ?'

'હા, પણ સીધા નહિ, કોઇ ત્રીજા માણસ મારફત જવાબ મળી શકે'

શ્રીમતી ચન્દ્રકુંવરના આ પ્રશ્ન પર જ્યારે પ્રેતવિદ્યા વિશારદે આવો જવાબ આપ્યો ત્યારે જ્ઞાનચંદે કહ્યું.

'પરન્તુ મેં તો જે પ્રેતાત્મા જોઈ હતી એણે તો મારી સાથે વાતો પણ કરી હતી.'

'હા, કેટલાક તો એવા પણ હોય છે, જે માણસોની પાસે આવીને એમના સાથે વાતો કરે છે. પરન્તુ એ ત્યારે જ બને કે જ્યારે માણસ એકલો હોય અને ડરપોક ન હોય એ ડરી જાય તો પ્રેત અદૃશ્ય થઇ જાય.'

જ્ઞાનચંદે પોતાનો અનુભવ તેમને કહી સંભળાવ્યો અને એ સ્થળ પણ બતાવ્યુ જ્યાં એણે પહેલા અને બીજા દિવસે પ્રેતાત્મા દેખાયું હતું. આ સ્થળ પર પણ પ્રેતવિદ્યા વિશારદે અગ્નિ પ્રજ્જવલિત કર્યો અને સુગંધિત ધુમાડો ફેલાવીને આહ્વાહન આપ્યું છતાં કોઇ દેખાયું નહિ.

શ્રીમતી ચંદ્રકુંવર સોલંકીએ પતિના ખભાને દબાવતા કહ્યું 'પરન્તુ સ્વામિ, તમે કંઇક તો દેખ્યું સાંભળ્યું હશે ને ? આપ દૃઢ માનસના હોવાને લીધે અમો બધાની માફક ઓછું જોયું સાંભળ્યું હોય એ બનવા જોગ છે, પરન્તુ જરૂર તમે કંઇક જોયું જ હશે.'

'ખરેખર મેં જરૂર કંઇક જોયું હતું, પરન્તુ એ મારા એટલા નિર્બળ માનસનું માત્ર છાયાચિત્ર હતું. મેં જરૂર કંઇક સાંભળ્યું હતું, પરન્તુ એ મારા ભયભીત આત્માનો અવાજ હતો જે દૃશ્ય આપ લોકોએ જોયું તેનાથી મે તદ્દન જુદા પ્રકારનું દૃશ્ય જોયું હતું એનુ. મનોવિજ્ઞાનિક કારણ પણ હું જાણું છું. પરન્તુ આ પ્રશ્ન મને પોતાને લાગતો હોવાથી આપણે ઘેર ગયા પછી આ સંબંધી બધી વાત કરીશ.'

શ્રી. હરદેવસિંહ સોલંકી સિવાય બીજા બધા લોકો પ્રેત વિદ્યા વિશારદના પ્રભાવમાં એટલા બધા અંજાઈ ગયા હતા કે એમણે ન તો સોલંકીની વાતને

તું

સુન રે સુન
મારા હૈયાની વાત
તું સુન.
પુછ રે પુછ
મારા બળતા બદનને
તું પુછ.
જોને રે જો
મારા ફીક્કા વદનને
તું જો.
દેને રે દે
કંઈક દીલને દિલાસા
તું દે.
આવ રે આવ
આ દુખિયા જીવ પાસ
તું આવ.

"શ્રી. ગંભીર"

માતૃસ્તોત્ર

(રાગ શાર્દુલવિક્રિડીત છંદ.)

ધારીને અતિ પ્યાર માત મુજને,
મોટો કર્યો સ્નેહથી;
લાવીને પકવાન્ન ખટરસ તણાં,
જમાડતાં પ્રેમથી.
વેઠયાં છે અતિ કષ્ટ હર્ષ ધરીને,
વિદ્યા પઢાવી મને;
પ્રત્યક્ષ પરમેશ્વરી છો જનની,
વંદુ સદા આપને

મગનલાલ જેઠાલાલ ગામી-કડા.

કંઈ મહત્વ આપ્યું કે ન તો કોઈએ એમના કહેવા તરફ ધ્યાન પણ આપ્યું.

પોતાના પતિએ અમુક પ્રકારનું દ્રવ્ય જોયેલું હોય છતાં એનો ઈન્કાર કર્યો એ માટે શ્રીમતી સોલંકીને મનમાં ઘણું દુઃખ થયું. એને લાગ્યું કે પોતાના પતિ દિનપ્રતિદિન વધુ નાસ્તિક થતા જાય છે જે સોલંકી કુળની મર્યાદા વિરૂદ્ધનું હતું. આમ હોવા છતાં પણ એમનું ગંભીર અને ચિન્તાતુર બની ગયેલું મોં જોઈને વધુ કંઈ બોલીને તેમના મનને દુભવવાનું એને યોગ્ય લાગ્યું નહિ. એટલે એણે વાતને પલટાવી નાંખતા પ્રેતવિદ્યા વિશારદને ઉદ્દેશીને પૂછ્યું 'જી આપે કહ્યું હતું કે પ્રેતોને આહ્વાહન આપીને આપણે અમુક મુશ્કેલ પ્રશ્નોના જવાબો જાણી શકીએ છીએ, અત્યારે મંદિરના પુનરોદ્ધાર કર્તાઓની સમક્ષ એક ગંભીર પ્રશ્ન છેલ્લા કેટલાક સમયથી પડેલો છે. તો ખરો પરન્તુ એવું કોઈ દ્રવ્ય આપણી સામે આવેલું નહિ એનું કારણ શું ?'

'હ', એજ આપણું દુર્ભાગ્ય છે ને! પણ હજી હું હિંમત હારી બન્યો નથી આવતી કાલે ફરીથી અહીં આવીને હું પ્રેતાત્માને પ્રગટ થવાનો પ્રયત્ન કરીશ. જાનચંદે પ્રેતને પ્રત્યક્ષ જોયેલું છે, એટલે કોઈ બીજા માણસદ્વારા એની સાથે વાતો પણ કરીશ. આજે તો સમય થઈ ગયેલો હોવાથી આ બનવું મુશ્કેલ છે.' પ્રેતવિદ્યા વિશારદ મહાશયે જવાબ આપતા કહ્યું.

બીજે દિવસે રહજે વહેલા આવવાનો નિર્ણય કરીને બધા પાછા આવ્યા અને પોતપોતાને નિવાસસ્થાને ગયા.

શ્રી. સોલંકી પોતાની પથારીમાં આવ્યા તેમ પડખાં ફેરવવા લાગ્યા છતાં પણ ઉંઘ આવી નહિ. અર્ધનિંદ્રિત સ્થિતિમાં એમને એવું દેખાતું કે પેલો પાકિસ્તાની જાસુસ એમના હાથમાં ટ્રાન્સમીટર આપીને કહે છે કે 'લો, જુનાગઢના નવાબ સાથે સ્પષ્ટ વાત કરો.' અને એ વારે ઘડીએ ચમકી ઉઠે છે.

શ્રીમતી સોલંકીએ કેટલીએ વાર એમને જગાડીને પૂછ્યું કે આમ કેમ ઝબકીને જાગો છો ? છતાં તેનો જોઈએ તેવો પ્રત્યુત્તર એને મળી શક્યો નહિ.

એ ચાર વખત આમ બન્યું એટલે પત્નીના હઠાગ્રહને વશ થઈને શ્રી. સોલંકીએ એ હકીકત કોઈને નહિ કહેવાની શરતે પોતાની પત્નીને પાકીસ્તાની જાસુસ સંબંધની સઘળી હકીકત અથેતિ કહી સંભળાવી. આનો જવાબ વાળતાં એક વીર રમણીને છાજે તેવા દૃઢ અવાજે એણે પોતાના પતિને આસ્વાસન આપતાં કહ્યું. 'એમાં આટલી બધી ચિન્તા કરવાનું શું કારણ છે? એ તો સ્પષ્ટ છે ગમે તેટલું મહાન પ્રલોભન કેમ ન હોય અરે! જુનાગઢનુ રાજ્ય તો શું! આખા વિશ્વનું રાજ્ય મળવાનું હોય તો પણ શું થઈ ગયું? આપણે કદી પણ પાકિસ્તાનની જાસુસી કરી શકતા નથી. સદીઓની ગુલામી ભોગવ્યા પછી કેટલી મહેનતે સ્વાધિન કરેલા આપણા પ્યારા દેશ ભારતના પ્રતિ આપણે વિશ્વાસઘાત કરી શકતા નથી. ભલેને આપણા શરીરના ટુકડે ટુકડા થઈ જાય એમાં ચિન્તા કરવા જેવું છે શું? પરન્તુ વ્હાલા, આપણો આ છેવટનો નિર્ણય એને જણાવ્યા સિવાય એની પાસે રત્નોને મેળવવાની મદદ માગીએ અને આમ એની પાસેથી આપણે આપણું કામ કઢાવી લઈને પછી એને બેવકુફ બનાવીએ તો એ જન્મ રાની ખો ભુલી જાય'

'પરન્તુ જો જુનાગઢનો નવાબ ફરીથી અહીં આવી પહોંચે તો?'

'તો વ્હાલા, સોમનાથના ભગ્ન મંદિરમાં આપણે આજે જે દૃશ્ય જોયું છે એ પ્રમાણે આપણે વર્તીશું. મારા હાથમાં એક કટાર આપીને તમે શત્રુની સામે કેસરીયા કરજો અને હું યોગ્ય સમયે તમારી આપેલી પ્યારી કટારનો ઉપયોગ કરીશ અને ભારતના દુર્ભાગ્યે પાકિસ્તાનનું ભારત ઉપરનું આક્રમણ સફળ થયું તો પછી આપણે જીવીને પણ શું કરીશું? ગુલામીમય જીવન જીવવા કરતા તો પ્રેત બનીને આવી રીતે અનન્ત કાળ સુધી વાતો કરતા રહેવું એ મને વધારે પસંદ છે.'

શ્રીમતી સોલંકી ઘણી વિવેકી અને તત્કાળ નિર્ણય કરનારી સ્ત્રી હતી. નિરાશા સમયે પોતાના પતિના હૃદયમાં એણે ઘણીએ વાર આશાની વિજળી

—વાટિકા—

મારી મંગલમય વાટિકા ક્યારે ગઈ?
આશોપાલવને આંબાની શાખે,
ઝુલતી કોમળ વેલડી,
ધરતી ખોળે પાંગરતીએ,
પ્રણય જીવન બેલડી....ક્યારે ગઈ?
રંગ બેરંગી પુષ્પ મનોહર
તુલસી ક્યારે મંજરી,
મંદ મંદ સમીર લહરી
બજવે મધુર બંસરી....ક્યારે ગઈ?
નિત્ય પ્રભાતે મોતીડાં વેરે
અમીમય કુદરત આંખડી,
ચળકંત અંગ સોહામણું દેખી
હસતી મંગલ પાંદડી....ક્યારે ગઈ?
તારકટોળી રાસ ખેલે નીત
ફરતા ફેરક કુદડી,
ચાંદની ઢોળે દુધની ધારા
સ્વચ્છ આકાશી ચૂંદડી.. ક્યારે ગઈ?
કુમકુમ વરણાં સાથીયા
આંગણુ ઉષા પૂરતી,
કેશર કિરણે સુરજ લાડીલી
સોનેરી સંધ્યા ઝુલતી... ક્યારે ગઈ?
કોણે ઉજાડી આ મંગલવાડી
કોના સ્વારથને કારણે?
પ્રશ્ન પુછું એ જવાબ મળેના
આજ પ્રભુને બારણે....ક્યારે ગઈ?
મારી મંગલમય વાટિકા ક્યારે ગઈ?

સવાઈલાલ નાગરદાસ પંડયા. 'ઉપમન્યુ'

પ્રગટાવી હતી. આજે ફરીથી પત્નીનો આં અડગ નિશ્ચય સાંભળીને એમને ટાઢક વળી. એ એને અત્યારે ત્યાગમયી રીના સમાન લાગી. જેનો સાથ મળવાને લીધે શ્રી. રામચંદ્રજીએ ચૌદ વર્ષનો વનવાસ પણ ખૂબ સરળ બની ગયો હતો. એમણે પત્નીના બન્ને હાથને પોતાના હાથમાં મજબૂત રીતે ઝાલીને કહ્યું 'મારાં સુખદુઃખના સાથી, તને ધન્ય છે, તું જેમ કહે છે એમ જ હું કરીશ.'

અને એ પછી એ બન્ને જણાં સુઈ ગયાં.

પ્રાતઃકાળે જ્યારે સોલંકીની આંખો ખુલી ત્યારે જોયું તો લાંબી જટા ધારણ કરી શરીરે ભસ્મ ચોળીને હાથમાં ત્રીશુળ લઈને, 'હર હર મહાદેવ' કહેતો કહેતો પેલો પાકિસ્તાની જાસુસ એમના ઘરમાં પ્રવેશી રહ્યો છે.

મોટા આદર સાથે એને બેસાડીને એ બોલે એ પહેલાંજ શ્રી. સોલંકીએ કહ્યું ' જનાબ. મેં મારૂં કર્તવ્ય નક્કી કરી લીધું છે. જુનાગઢના નવાબ સાહે- હું નિરાશ નહિ કરૂં. હું રજપૂત છું એ મારા થી સિદ્ધ કરી બતાવીશ. આપ દિલ ખોલીને મને કે મારે હવે શું કરવાનું છે?' થોડીવાર રોકાઈને ના જાસુસ જવાબ આપે તે પહેલા એ બોલી ઉઠયા. પરન્તુ મારી એક શરત જરૂર છે. એ શરત એ કે ારી ભાણેજ રત્ના જે અત્યારે પાકિસ્તાનમાં કેદ થયેલી ા એને ઘણી સત્વરે મા ની પાસે પહોંચાડી દેવાનો બંધ થવો જોઈએ.'

'બધુંયે થશે. નવાબ સાહેબને આની ખબર છે એટલે એમણે રત્નાને ક્યારની યે કરાંચી બોલાવી મંગાવી છે; અને અત્યારે એ એમના આશ્રય નીચે ખૂશી મજામાં છે અને થોડાક સમયમાં એ તમારી પાસે આવી જશે.' પેલા નામધારી સાધુએ જવાબ આપ્યો.'

'શ્રીમતી સોલંકી જે અત્યારે પડદાની આડમાં રહીને આ વાત સાંભળી રહી હતી તે એકદમ બહાર આવી અને હાથ જોડીને સાધુ - મહાત્માને વિનંતિ કરતાં કહ્યું 'મહારાજ, મારી રત્ના ક્યાં છે?'

શ્રી. સોલંકીએ વચમાં કહ્યું 'જનાબ, આ મારા પત્ની છે, શું એનો વધારે પરિચય આપું ?'

ના, રે ના. સાધુઓને સ્ત્રીઓ સંબંધી શું મતલબ!

એ પછી પેલા નામધારી સાધુએ કહ્યું 'બેટી, હિમ્મત રાખો. તમારી રત્ના તમને ટુરતજમાં જ મળી જશે: જાઓ, ઘરમાં જાઓ અને અમને અમારી વાત કરવા દો.'

'હુ તને તો એક હત્યારો માનું છું' એટલું સ્વગત બોલીને શ્રીમતી સોલંકી ઘરમાં જતી રહી.

પછી પેલા જાસુસે શ્રી. સોલંકીને કહ્યું 'પાકિસ્તાને હિન્દુસ્તાન પર આક્રમણ કરવાની પૂરી તૈયારી કરી લીધેલી છે. આક્રમણ પહેલાં બંગાળામાંથી હિન્દુઓને મારપીટ કરીને તેઓ નસાડી મુકવા માગે છે અને એવી આશા સેવે છે કે આના જવાબમાં અહિંના હિંદુઓ અહિંના મુસલમાનોને મારપીટ કરે. એટલે શ્રી. સોલંકી, જો એ વખતે આપ જુનાગઢમાં હિંદુ મુસલમાનોનું હુલ્લડ કરાવી દો તો નવાબ સાહેબ આપના ઉપર ઘણા ખુશ થશે પરન્તુ હા, એક બીજી વાત પણ કહેવાની છે. આક્રમણ પહેલાં પાકિસ્તાન મુખ્ય મુખ્ય મુસલમાનો જેવા કે નિઝામ હૈદ્રાબાદ, નવાબ ભોપાળ, કાસમ રઝવી વગેરે પાકિસ્તાન ભેગા કરવાને ઇચ્છે છે, એટલે જ્યારે તમે મુસલમાનો ઉપર મારપીટ શરૂ કરશો ત્યારે તેઓને એક શરણાર્થી કેમ્પમાં ભેગા કરવામાં આવશે અને એ કેમ્પમાં પેલા મુખ્ય મુસલમાનોને પણ સૌની નજરે ચુકાવીને મોકલી દેવામાં આવશે, જેથી તેઓ પણ સુરક્ષિત રીતે પાકિસ્તાન ભેગા થઇ જાય. એ પછી જ હિંદુસ્તાન પર હુમલો શરૂ થશે અને ત્યારે...

શ્રી સોલંકી પાકિસ્તાની જાસુસની આ વાતો ધ્યાનથી સાંભળી રહ્યા અને છેવટે બોલ્યા 'એ બધુંયે કરીશ, પરન્તુ એ પહેલાં મને મારી રત્ના મળવી જોઈએ.'

'એની તમે ફીકર ચિન્તા ના કરો રત્ના તો નવાબની સાથે હિંદુસ્તાન આવી પહોંચશે.'

શ્રી સોલંકીએ ફરીથી કહ્યું 'પરન્તુ ઉધારમાં હું વિશ્વાસ રાખતો નથી. 'આ હાથ દે આ હાથ લે' નો સોદો જ મને પસંદ છે. રત્ના મને પહેલાં મળવી જોઈએ. તે પછી જ હું બીજી વાતો પર વિશ્વાસ મૂકી શકું.' 'અને નહિં તો ?' પેલા જાસુસે ધમકી આપતાં કહ્યું એનો જવાબ આપતાં શ્રી. સોલંકીએ સ્હેજ ઉશ્કેરાઈ જઈને કહ્યું 'નહિં તો હું હમણાંજ ટેલીફોન કરીને ભારત સરકારને ખબર આપુ છું કે તમે પાકિસ્તાની જાસુસ છો.'

'એમ છે ! ઠીક' એટલું બોલીને પેલો જાસુસ જ્યાં ઉઠીને જવાનો પ્રયત્ન કરે છે ત્યાં કોણ જાણે ક્યાંથી શ્રી. સોલંકીમાં શૂર ભરાઈ આવ્યું એટલે એમણે ઝડપથી દોડીને ઓરડીનું મુખ્ય બારણું બંધ કરી દીધું અને પેલા જાસુસને બહાર જતો અટકાવ્યો એમણે ગુસ્સામાં આવીને કહ્યું 'અત્યારે જ ટ્રાન્સ મીટર જોડો અને નવાબ સાહેબને કહો કે મારી રત્નાને પહેલા આવતા હવાઈ જહાજમાં ભારત મોકલી આપે.'

પાકિસ્તાની જાસુસ પાછો વળીને એક આરામ ખુરશી પર કિંકર્તવ્યની માફક બેસી ગયો. એને અત્યારે પોતાના પગની નીચેની જમીન ખસી જતી લાગી. એણે શ્રી. સોલંકીની તરફ એક સંદેહભરી દ્રષ્ટિએ જોયું. એ પછી પોતાના પાસેની ઝોળીમાંથી ટ્રાન્સમીટર કાઢવાને ઝોળીમાં હાથ નાંખીને એક રિવોલ્વર બહાર કાઢીને શ્રી સોલંકી તરફ તાકી. એનો ઇરાદો એમને મારી નાખી, અગર ઘાયલ કરીને બહાર નાસી છૂટવાનો હતો.

—અપૂર્ણ

ખરજવાનો અકસીર મલમ.

ગમે તેટલા વરસનું જુનું ખરજવું હોય પરંતુ વિના બળ્યે પંદર દિવસમાં ગેરન્ટેડ મટાડે છે.

જવાબ માટે ટીકીટ બીડો.

'શ્રી બોધ' ઓફીસ - અમદાવાદ.

અશોક ટોકીઝ સામે મેડા ઉપર

હ રી

દર્શન આપોજી
હરી દર્શન આપોજી
દર્શન કરીશું ભાવે પુજશું
પુજી ઉર સ્નેહ સ્થાપીશું
હરી મીલનની રહે પ્યાસા
સફળ કર અભિલાષા
ગાંડા દર્શન કાજ બનીશું
દર્શનથી જમીશું દર્શનથી ભજીશું
સાગર તરશું
જીવનમાં પરિવર્તન કાજે
દર્શન દવ આજે હરી.

—ધીરમતીબેન અમૃતલાલ દેસાઈ

બાળકોના લેખકોને:-

આ વિભાગ માટે દરેક બાળકોના લેખકોને આમંત્રણ આપવામાં આવે છે. કે તેમણે પોત પોતાના લખાણ અત્યાર બાદ મોકલતા રહેવું. તેમજ લખાણ નીચે પોતાનું પુરેપુરૂ સરનામું લખવું જેથી ઇનામ મોકલવામાં અમોને સરળતા રહે.

મંત્રી

સ્ત્રીઓના સ્તનમાં દૂધ ઓછું થયું હોય તેને વધારવાના ઉપાય.

વૈદ્ય નાથાલાલ લીલાધર ત્રીવેદી.

બાળક જનમ્યા પછી સ્ત્રીને પુરતું દુધ ન આવતું હોયતો તેને ઘણો સારો ખોરાક આપવો. આકડાંના અથવા એરંડાના પાંદડા પાણીમાં બાફીને તે ગરમ ગરમ સ્તન ઉપર બાંધવા અથવા સવા ઔંસ જંગલી તુળસી વાટીને તેનો રસ કાઢી અને તેમાં કડવા વાલનો લોટ મેળવી તે સ્તન ઉપર લગાડવું અથવા ૨૦ ગ્રેન બેલેડોના ગ્લીન તથા એક ઔંસ સાદો મલમ એ બન્નેને મેળવીને તે મલમની પટી દહાડામાં એકથી બે વાર, બે દહાડા સુધી લગાવવી. જેથી પુષ્કળ દુધ આવશે.

ચેતવણી– આ દવા ઘણી ગુણકારક છે તો પણ તે ઝેરી છે વાસ્તે બાળકને ધવડાવતી વખતે તે સારી પેઠે ધોઇ લુછી સાફ કરી ધવડાવવું.

સુવા, કોપરૂ, બદામ, ચણા, અને પિસ્તા એ ાને મેળવીને દહાડામાં બે થી ચાર વાર ફાકા- અથવા નીચે જણાવેલી વસ્તુઓના બીજ મેળ- તેમાંથી ૧ થી ૧ાા [નાનો] ચમચો ભરી સવાર ફાકી લેવી.

બાજરના	બી	૧	ઔંસ
કાંદાના	બી	૧	"
વરીયાળીના	બી	૧	"
સુવાના	બી	૧	"
મુળાના	બી	૧	"
ડાળીયા (ચણા)		૧	"

ઉપરની દવાથી દુધ ન આવે તો સ્તન ઉપર વીજળી મુકાવવી જેથી પુષ્કળ દુધ આવશે.

બોયકોળું રૂપિઆ પાંચ ભાર, લઇ ગાયના દુધમાં વાટીને પાવું એથી ધાવણ વધશે.

રતવા

ઘણી સ્ત્રીઓને કોઠામાં (ગર્ભમાં) રતવા હોય છે જેથી તે સ્ત્રીઓની અંદરની ગરમીને લીધે બાળક રંધાઇ જાય છે ને તેથી કદાચ કસુવાવડ પણ થાય છે તેમજ અધુરે માસે બાળકનો જન્મ થાય છે અથવા તો જન્મ પુરે માસે થયા પછી પણ બાળક નિરોગી હોતું નથી, ને દિવસે દિવસે ગળતું જાય છે. ને ઘણાં પૈસાદાર માણસો દવા દારૂમાં પૈસા બગાડી શકે તે બગાડે છે. પરંતુ અંતે તે બાળક મરણ શરણ થાય છે. જેનાં જન્મ પછી પણ બાળક દુબળે નિર્બળ હોય છે તેમજ રોગીષ્ટ ત્રણ હોય છે.

આ વાત ખાસ ધ્યાનમાં લઈ પ્રથમ તો સ્ત્રીનાં કોઠામાં રતવા (વીસર્પ) ને મટાડવા કોશીષ કરવી જોઇએ. જેમ કે દુધ નાખવાં માટે વાસણ સાફ ન હોય ને અંદર તાજું સારૂં દુધ નાખે તો પણ થોડી વારમાં બગડી જાય છે તેવીજ રીતે જે સ્ત્રીનો કોઠો સાફ હોતો નથી તેનાં બાળકો હમેશાં અલ્પ આયુ- ષ્યવાળા ને નિર્બળ પેદા થાય છે ને છેવટે દુઃખમય બનાવે છે આના માટે અંગ્રેજી દવાઓ જો કે ફાયદો કરે છે પરન્તુ દેશી વનસ્પતી જેટલું કામ તે આપતી નથી ને બદેલ કોઠામાંથી રતવા મટાડવા માટે શ્રી. મહાત્માજીની પ્રસાદીરૂપી વનસ્પતીની દવા અમારા નીચે લખેલ ઠેકાણેથી મળી શકે છે જે દવા લેભાગુ નથી સચોટ ગેરન્ટેડ છે. ને જે દવા ખાવાથી બાળક રૂષ્ટ પુષ્ટ તાકાતવાન કાંતિવાન ને દિર્ઘ આયુષ્ય વાળું જન્મે છે. તો બહેનોને ખાસ વાપરવા અમારી ભલામણ છે. આ દવા પૈસા કમાવા માટે અપાતી નથી, પરન્તુ સ્ત્રીઓ આ દવા ખાઈ સારી સંતતિ પેદા કરે તેના ફક્ત આશિર્વાદ માટે જ છે. દવા માટે મળો અથવા લખો.

"સ્ત્રીબોધ" કાર્યાલય,
પીરમશા–રોડ પાસે અમદાવાદ

દર રવીવારે સવારના ૯ થી ૧૨ બપોરના ૩ થી ૬ સ્ત્રી સબંધીના તમામ રોગો માટે ઉપચાર સાથે સલાહ મફત આપવામાં આવે છે. લખો યા મળો.

તા. ક:– ટીકીટ બીડનારનેજ જવાબ આપવામાં આવે છે.

ઉદ્ધાર આર્યત્વ.....

લેખક; 'શશિન્' ઓઝા.

નવલકિશોર મુંબઈ યુનિવર્સીટીનો બી. એ. હતો. તેના પિતા તેને માટે અઢળક ધન અને મુંબઈમાં સુંદર મકાન મુકી ગયા હતા. એટલે અત્યાર નવલકિશોરને કમાવાની ચિંતામાં પડવા જેવું હતું જ નહિ. અને કદાચ ભવિષ્યમાં પણ નહિ

એના વિના પાર્ટી, સભા કે મેળાવડા સૂનાં સૂનાં લાગતાં સામાન્યતઃ દરેક સ્થળે તે જ પ્રમુખ-સ્થાન શોભાવતો. તે ઉદાર અને અસરકારક ભાષણ આપતો તેના વાક્પ્રવાહની અંદર નરનારીઓ તણાઈ જતાં. એના ઓથેબોલ શ્રોતાઓનાં અંતરમાં વણાઈ જતાં. તેના ભાષણની તે એવી રસપૂર્વક શરૂઆત કરતો કે પ્રારંભમાં જ શ્રોતાઓનું મન હરી લેતો. મોરલીએ જેમ નાગ ડોલે તેમ પ્રત્યેક સહુને તે ડોલાવતો. કેટલાક તો તેની સાથે માત્ર ફરવામાં જ પોતાની મહત્તા અને ગૌરવ સમજતાં. મધપુડાની આસપાસ જેમ પુષ્કળ મક્ષિકાઓ હોય તેમ તેનો મિત્ર સમુદાય બહુ બહોળો હતો. તેમાં યુવકો અને યુવતી બન્ને હતા

નાણાં કરતાં તે પોતાના સદ્ગુણોથી વધુ પૂજાતો. તેનામાં એવી અજબ પ્રતિભા–શક્તિ હતી કે જ્યાં જ્યાં એ જતો ત્યાં ત્યાં બધે તે જુદો જ તરી આવતો. 'લોકોના' બહોળા સમુદાયમાં પણ ખાદીનું ધોતીયું ખાદીની કફની અને માથે ધોળી ટોપી એટલું તેને ગાંધી ટાંકવાને બસ હતી. જેના જેનાં સંપર્કમાં તે આવતો તેના પર એક પ્રતાપી વ્યક્તિ તરીકે પ્રતિભાની ઉંડી છાપ પાડતો. તે પોતાના ખૂબીભર્યા વાક્કૌશલ્યથી દુશ્મનનાય દીલ જીતી લેતો.

તેનું માનસ નવયુગ લક્ષી હતું. પૈસાદારનાં છોકરાં પારણામાંજ પરણે છે તેમ નવલકિશોર પણ બાળવયમાં જ પરણ્યો હતો– પરણાવાયો હતો. તેની પત્ની જ્યા જ્યારે પહેલવહેલી સાસરે આવી ત્યારે તેના મનમાં કંઇ કંઈ મહેચ્છા થઈ. તે આશાના મિનારા ચણતો; કલ્પનાના કિલ્લાઓ બાંધતો.

બહાર ઝીણો ઝરમર વરસાદ વરસી રહ્યો હતો આછું આછું અજવાળું હતું નવરંગી ફુલો ઝુકી ગયા હતા. અનિલ મધુર સંગીત છેડતો હતો ઘડીના ઘરરરવ શરૂ થઈ ગયા હતા ત્યારે નવલકિશોર સ્વપ્નામાં ગોથા ખાતો હતો.

'લ્યો, આ સરસ્વતીચંદ્ર' પહેલો ભાગ તો ક્યારનો વાંચી લીધો. હવે બીજો ભાગ તો લાવી આપો.' જ્યાએ પહેલો ભાગ નવલકિશોરના હાથમાં મૂકતા કહ્યું.

'કેમ કાંઇ બહુ શોખ લાગ્યો ?'

'અરે શોખની તો કાંઇ વાત જ કરશોમા. એક દિવસ પણ મોડું થશે તો ચેન નહિ પડે.'

'કાલ લેતો આવીશ ત્યારે' નિરુત્સાહપૂર્ણ નયનો નચાવતા નવલકિશોરે કહ્યું.

'કાલ ? તમારાથી તો લેવાય! અત્યારે જ જાવ બીજા પુસ્તકો પણ જોતા લેતા આવજો.' –

જ્યાનું ઓશિયાળું મુખ અને તીરસ્કાર જોઈને નવલકિશોર 'હા' પાડી બહાર ગયો.

બહાર હજુ વરસાદની ઝીણી ફરફર ચાલુ જ હતી, ઠંડો પવન ફુંકાતો હતો. વરસાદનું એક બિંદુ સ્વપ્નસ્થ નવલકિશોરના મુખ પર પડ્યું. તેની સ્વપ્નસૃષ્ટિને આવેગ મળ્યો પડખુ ફરી પુનઃ એ દ્વિગુણીત વેગસર સ્વપ્નમણકા ફેરવવા લાગ્યો.

દેવોના નંદનવનને પણ શરમાવે એવું એ ઉપવન હતું. પુષ્પો મંદ અનિલની લહરીઓ ડોલતા હતાં વચ્ચે વચ્ચે કોકિલનો સુમધુર ટહુકો વાતાવરણમાં આહ્લાદ પ્રેરતો. જ્યાના વાળની એક લટ તેના ગૌર કપાળ પર પથરાણી. ગાતી ગાતી એ બાગમાં પરિભ્રમણ કરવા લાગી. 'પૂજારી મોરે મંદિરમેં આવ' ગાતી ગાતી તે એક હોજ પાસે આવીને બેઠી 'યૌવન રુદન જાયે બાલમ અઈસી રીત...' તેની લીટી પુરી ન થઈ ત્યાં કોઇએ તેની આંખ બે હસ્ત વડે દબાવી. જ્યાનું ગાયન અધુરું રહ્યુ. પણ આપો આપજ નયન દબાવનાર વ્યક્તિના કંકણથી

જ બીજું ગીત સરી પડયું 'ગુંજત કયું ભમરા બનમેં...'

'વાહ કયારે આવી ગયો ? કઈ ટ્રેનમાં આવ્યા ? મેં કીધો એ સેટ લાવ્યા કે નહિ?' જયાએ નવલકિશોરને જોતાં જ આતુર નયને પુછયું.

'લાવ્યો છું. પણ બધે આ જ વાત તું તો સાક્ષર થઇ જવાની'

ત્યાં તો સ ર ર ર ર ર કરતાં છાંટા નવલકિશોર પર પડયાં.

'અરે જુએ છે કે - દિ આ લુગડાં બગાડે છે તે' તેણે જોયું તો જયા હોજમાં તરવા પડી હતી. જયાનું મુખ વધુ હાસ્યથી રાતું બન્યું.

નવલકિશોર એકદમ ઊંઘમાંથી જાગ્યો. તેનું પ્રિયસ્વપ્ન કયારનું વિલીન થઈ ગયું હતું ઉપર સુવામાંથી હળવે હળવે વરસાદનાં ટીપા પડયે જતાં હતાં.

[૩]

'જયા; ચાલ હું તને અંગ્રેજી શીખવું' નવલકિ..ારે એક દિવસ ઉત્સાહમય અવા જે કહ્યું.

'મારે અંગ્રેજી ભણીને કયાં નોકરી કરવી છે !' જયાએ તદ્દન શુષ્ક જવાબ વાળ્યો.

આ જવાબથી નવલકિશોરના મુખપર શરમનું આવરણ પથરાઇ ગયું. તેણે તેને વધુ સમજાવવાનો વ્યર્થ પ્રયત્ન ન કર્યો. તેણે કંઇ કંઇ કલ્પનાના મિનારા બાંધ્યા હતા. કઇ કંઈ અનંત આશાઓ રાખી હતી. જયાના આ જવાબથી તેની આશાઓ ભાંગી ભુકો થઈ ગઇ. તેનાં સ્વપ્નો સ્વપ્નો જ રહ્યાં. તેનાં મનોરથો આકાશ કુસુમવત બન્યાં. તેની કલ્પના મુર્તિમંત ન બની શકી. જયા 'કુમુદ'નું સજીવ પાત્ર ન બની પછી પોતે 'સરસ્વતીચંદ્ર'ની ભુમિકા કેમ ભજવે ? તનુ હૃદય ભાંગી ગયું. એ હતાશ બન્યો. પ્રથમ ગ્રાસે મક્ષિકાની જેમ પ્રારંભ માંજ પોતાના સર્વ આદર્શોનો ઇમારત કડડભુસ જમીન દોસ્ત બનશે એવી તેણે આશા રાખી ન હતી.

'Hullo miss mehta' પુષ્પાના બંગલા પાસે નવલકિશોરે પોતાની કાર થોભાવી.

પુષ્પા બહાર આવી.

'ટેનીસ રમવા આવવું છે કે નહિ?' નવલકિશોરે પ્રશ્નાર્થ સુચક મુખમુદ્રાએ પુષ્પા તરફ જોયું. જવાબમાં પુષ્પાએ હકારમાં મસ્તક હલાવ્યું.

'તમે ટેનીસમાં બહુ Expert છો ?' નવલકિશોરે બહુ ચીપી ચીપીને શબ્દો ઉચ્ચાર્યા.

'અને તમે મારાથી કયાં ઓછા ઉતરો છો !!' કહેતાં પુષ્પાએ મોટરમાં પોતાની સીટ લીધી. અને ધીમી ગતીએ નવલકિશોરે કારને હાંકારી મુકી.

આ તેમનો નિત્યક્રમ હતો. નવલકિશોર ટેનીસ કલબનો સભ્ય હતો. પુષ્પા પણ તે કલબની સભ્ય હતી. પુષ્પાની મોહક રમતે નવલકિશોર આકર્ષાયો. ને તેનો મિત્ર બન્યો, ત્યારથી તે પોતાની કાર નિત્ય પુષ્પાના બંગલા તરફથી જ લઇ જતો. અને બન્ને સાથે જ ટેનીસકોર્ટમાં જતાં. ટેનીસકોર્ટમાં પણ બન્નેની સાથે જ રાહ જોવાતી બનેમાંથી એક ગેરહાજર રહેતું તો આખી કલબને ચેન પડતું નહિં.

ટેનીસકોર્ટમાં બન્નેનું યુગલ આબાદ દીપતું.

[૪]

પુષ્પા ડૉ. અવિનાશની એકની એક લાડકવાયી પુત્રી હતી. તેનામાં કૌમાર્યની ચંચળતા હતી. યૌવનનો તનમનાટ હતો. અને કંઈ અનેરા તેજની ચમક સદૈવ તેના ભાલ પ્રદેશ પર વિલસી રહેતી. આખા વિશ્વનું રૂપ, લાવણ્ય ને માર્દવ તેનાં દેહે ઢળ્યાં હતાં. પ્રતિવર્ષ કોલેજમાં સંગીતનું પહેલું ઇનામ તો તેજ જીતી જતી. નૃત્યમાં તે અતુલ હતી.

તેના પિતા ડૉ. અવિનાશ સુશિક્ષિત અને સંસ્કારી હતા. સ્ત્રીના સમાન હકોનું તેઓ સમર્થન કરતા. તેઓ માનતા કે પુત્ર કે પુત્રીને સમાન રીતે જ કેળવવા જોઇએ. તેનું માનસ નવીન રીતરિવાજો પ્રમાણે સર્જાયું હતું. તેના આંતરમાં ક્રાંતિની જ્યોત નિત્ય જ્વલંત રહેતી. જ્ઞાતિના કોઇપણ કુરિવાજોનું ધ્વંસ પગરણ ડૉ. અવિનાશને ત્યાંથી થતું.

તેમને ત્યાં નાણાંની રેલમછેલ હતી. પણ 'Plain living and high thinking' એ સુત્રને તેણે જીવનમાં વણી લીધું હતું. દરેક બાબતમાં

તેઓ અત્યંત સાદાઈપૂર્વક રહેતા તેઓ ભાગ્યેજ કાર કે ઘોડાગાડીનો ઉપયોગ કરતા, તેમને ઘેર મળવા આવનાર તેની સાદાઈ અને નિખાલસતા જોઈ છક થઈ જતા તેનુ શરીર અર્ધસદી વીતાવી ગયુ હતુ છતાં નિયમીત વ્યાયામથી હજી એવુંજ ખડતલ સુરૂપ અને સુદ્રઢ હતુ તેઓ સવાર સાંજ નિયમીત સૂર્યનમસ્કાર કરતા અને કહેતા કે સૂર્યનમસ્કાર જ પોતે આવુ શરીર સ્વાસ્થ્ય સાચવી શક્યા હતા

(૫)

ભો ભોં ભોંભો ભો મોટરનુ હોર્ન વાગ્યુ

સડસડાટ કરતી એક મોટર ચાલી આવતી હતી

જયા દરરોજ સોમનાથ મહાદેવના દર્શને આવતી નિયમ મુજબ આજે પણ તે આવી હતી તે પ્રભુભક્તિમા તલ્લિન હતી મોટરના હોર્નના અવાજે તેને જગાડી

જયાએ પાછળ દ્રષ્ટિ કરી મોટરમાં ત્વરિત ગતિએ માર્ગ કાપતી ચાલી આવતી હતી

એક યુવક અને યુવતી એકબીજાને અડકીને તદ્દન સાનિધ્યમા બેઠા હતા યુવતીનુ મસ્તક પેલા નવયુવકના વક્ષસ્થળ પર ઢળેલુ હતુ અર્ધમીચાં બન્નેના નેન હતા

જયાએ અસ્પષ્ટ મંતેને જોયા અને મોટર ચાલી ગઈ

યુવકને જોતાજ જયાનુ મુખ તંગ બન્યુ તેના હ્રદયોદધિમા તરંગમાળા ફુંગી શકાશંકાના ઢાળે તેના વિશુદ્ધ હ્રદયને ઘેરી વિહ્વળ બનાવ્યુ એ ન હોય અરે એવુજ મુખ હતુ ને ! સરખા મુખવાળા ક્યા બીજા નથી હોતા ? આંખો આમ પણ જોયા જેવા નવલકિશોરને તે ઉદાસ્યચિત સન્નારી ન કલ્પી શકી

શુ એ નવલકિશોર હતો ?

(૬)

'કેમ કાઇ ભાન છે કે નહિ ?' અકળા ગવસ્થ થઈ પુષ્પાએ પૂછ્યુ. તેના મુખ પર ક્રોધની ઝીણી રેખા અંકાણી

'કેમ શુ છે ? અણગમતે મને પુષ્પાના ગળે વીટાયેલો હાથ ખસેડતાં નવલકિશોરે પૂછ્યુ

જયાબહેન રસ્તામાં હતાં '

'હા તે શુ છે ? પુષ્પાના બોલની તેના પર કાંઈ અસર ન થઈ

'આપણને જોયાં '

હે ' નવલકિશોર ચોંક્યો તેની આંખમાં ઘેન હતુ

'મે તો કંઇ ન જોયુ મનોમુગ્ધની જેમ ફરી એ બબડયો

'પણ મારી નજર હતી '

નિરુત્તર શુન્યમનસ્કની જેમ એ જોઈ રહ્યો તેનુ મુખ ભાવવિહીન બન્યુ

(૭)

જ્યારે પુષ્પાના મુખેથી નવલકિશોરે ઉપરોક્ત વાત સાંભળી ત્યારે તેના ગાત્રો શિથિલ બની ગયાં એ પરસેવે રેબઝેબ થઈ ગયો

પુષ્પાને તેની ઘર આગળ ઉતારી તેણે કારને ગૃહપ્રતિ વાળવા ડ્રાઈવરને સુચન કર્યું અને ડ્રાઈવરને ગેરેજ અંદર લઈ લેવાનુ કહી પોતે ઉપર જઈ વ્યગ્ર ચિત્તે સૂઈ ગયો

અત્યારે તેનુ શરીર ધીકતુ હતું કાંઈએ ચેન પડતુ ન હતું તેનાં દેહમાંથી ઉત્સાહ ને ચેતનના પૂર ઓસરી ગયા હતા તેનો ચહેરો ઉજ્જડ વેરાન જેવો બની ગયો

'જમવા ચાલોને ' કોમળ લાગણીપ્રધાન સ્વર સંભળાયો

'મારે નથી જમવુ ' નવલકિશોરે સૂતાં સૂતા જ જવાબ વાળ્યો

કેમ ? જયાના હ્રદયમાં ધ્રાસકો પડ્યો

જે ભાવે તે આલોને ફરી ઓશિયાળો ને દયામણો અવાજ નવલકિશોરનાં કર્ણપટે અથડાયો

આ અવાજે તેનાં હ્રદયમા કરુણ યની ભેરે ફૂંકી

'મારુ તો માથુ દુખે છે તુ તારે જમી લે.

જયા આખો દિવસ તેની પહેલાં ભોજન લેતી નહિ

ભ શુ વળી ક્યાથી દુખ્યુ ?' ઉનો નિશ્વાસ મૂકી જયાએ પોતાના સ્વામિના મસ્તકને હસ્તસ્પર્શ કર્યો

'અરરર માથુ તો આટલુ બધુ ગરમ છે ! કાંઈ બોલતાએ નથી ' તમે આવા તે શુ ? જયાના સ્વરમા આર્દ્રતા આવી તેણે પોતાનો ચંદ્રકિરણશો શીતળ

હસ્ત નવલકિશોરનાં કપાળ પર મૂક્યો.

એની મધુર હૂંફમાં નવલકિશોરને રુપાળી ને સુખદ નિંદ્રા આવી ગઇ.

(૮)

'જયા, હજી જાગે છે? જમી કે નહિ?' થોડી કલાક પછી નવલકિશોર પુનઃ જાગ્યો.

'હું તો જમીશ હવે. તમારે શું કામ છે? તમે તમારે સૂઇ રહોને!!'

પોતે દુઃખી થઇને—સંકટ-ત્રાસ વેઠીને પણ પતિને અનુકૂળ થવા અને સુખી રાખવા આકાંક્ષતી આર્ય અબળા જયા તેને દેવી રુપ ભાસી. અત્યારે તેને સાચા દૈવત્વનાં દર્શન થયાં.

નવલકિશોરમાં પ્રશ્ચાતાપનો જ્વાળામુખી જલી રહ્યો હતો.

'જયા તેં અમને મોટરમાં જોયા હતા કે નહિ?' તેણે જુદો જ પ્રશ્ન કાઢ્યો.

'ના, રે ના આજે હું બહાર જ ક્યાં ગઇ છું?' ખરી વાતનું વિસ્મરણ કરતી જયા બોલી.

'હું અને પુષ્પા સાથે હતાં એ તને નથી ખબર?' નવલકિશોરે સાશ્ચર્ય પુછ્યું.

'ના, રે ના મૂકોને એવી નકામી વાત. વળી આંખ દુઃખશે. બીજી વાત સુઝે છે કે નહિ? હું તો આ ચાલી.' જયાએ જવા માટે કૃત્રિમ રોષ કરી પગલા ભર્યાં. ત્યાં નવલકિશોરે તેને પાછી બોલાવી.

'જયા તું બહુ ઉદાર છો.'

જયા અવાક્ રહી.

ટન્ ટન્ પાસેની ઘડીયાળમાં રાતના બે વાગ્યા. તારાઓનો અવાજ વધુ ધેરો બન્યો. બારીમાંથી સુધાકરનો શીળો પ્રકાશ જયાના મુખ પર પથરાયો.

આ દેવી તેને ક્ષમાની મૂર્તિ લાગી. સાચું આર્યત્વ અહીં જ મૂર્તિમંત થતું હોય એમ તેને લાગ્યું. ઉદાર સ્ત્રી હૃદયની પરાકાષ્ઠા તેને જયામાં ભાસી.

'જયા' નવલકિશોરનો કરુણ સ્વર-સંભળાયો. ઓરડામાં તે અવાજ ફરી વળ્યો. એક ડુસકુ સંભળાયું.

★ 卐 ★

'એલા અનિલ તારા ભાઇ આવ્યા કે નહિ?'

'ના, ના.' અનિલે પોતાના વાંકડીયા વાળની લટ મુખ પરથી ખસેડતા કહ્યું.

ત્યાં તો નવલકિશોર બારણામાં દાખલ થયો.

'લ્યો આ આમંત્રણ પત્રિકા.' જયાએ સસ્મીત, વદને પત્રિકા નવલકિશોરના હાથમાં આપી.

'શું છે વળી? તું જ બોલી નાખને!'

'પુષ્પાબહેને રસિકભાઇની સાથે સ્નેહલગ્ન કર્યાં આપણને આમંત્રણ આપે છે.' જયા સહર્ષ બોલી ઉઠી. નવલકિશોરને આ સાંભળી થવો જોઇએ તો જરાપણ પ્રત્યાઘાત થયો નહિ.

'આપણે ત્યારે ગયા વિના નહિ ચાલે. તારે પણ આવવું પડશે.'

હર્ષાવેશમાં નાના અનિલને બાથમાં લઇ દબાવ્યો.

જરાક હસી શરમાઇ જયા અંદર ચાલી ગઇ. નવલકિશોરના મુક્ત હાસ્યે ઓરડો ગાજી ઉઠ્યો.

સ્ત્રી અને પુરૂષના સ્થાનમાં ભિન્નતા.

રજુ કરનાર—દલસુખરામ જી. ટીમાણીયા.

શ્રી મનુ ભગવાને કહ્યુ છે કે, 'યત્ર નાર્યસ્તુ પુજ્યન્તે રમન્તે તત્ર દેવતા' આ કડી સ્ત્રીના સ્થાન વિષે તેમણે સારી હિમાયત કરી છે

ગૃહસંસારની આંટી ઘુંટીઓ રાજકારણની આંટી ઘુંટીઓ કરતાં કાંઈ ઓછી નથી રાજા એકલો રાજ કારભાર ચલાવી શકતો નથી પરન્તુ પોતાના પ્રધાનો સાથે મળીને રાજકારભાર ઉપાડે છે તેવીજ રીતે પુરૂષ પ્રધાન સમી સ્ત્રી થકીજ આખુ ગૃહતંત્ર ઉપાડી શકે. રાજ્ય કારણનો ખરો ભાર પ્રધાનો માથેજ હોય છે તેમ ગૃહતંત્ર ચલાવવાની ચાવી સ્ત્રી પાસે હોય છે

સંસારમાં ખરી પ્રસન્નતા, સુખશાંતિ, સ્નેહ, સંપ અને શીતળતા પ્રસારવાનુ કાર્ય સ્ત્રીનુ છે સ્ત્રીએ તો ઘરની રાણી છે સ્ત્રી ધારે તો આદર્શ સંસાર રચી શકે છે કુટુંબ દેશ અને જગતનુ ભાવિ પોતાના હાથમાં લઇ વિધાતા થઇ શકે છે રાષ્ટ્રિય ઉન્નતીના પહેલા પગથિયા ત્યાથી જ શરૂ થાય છે

સ્ત્રીની જવાબદારીઓ અકલ્પનીય છે છતાં પુરૂષ આ પદવી સ્ત્રીને ક્યાં ભોગવવા દે છે? જેના પર અનેક જવાબદારીઓ લદાએલી છે તે સ્ત્રીનામના જીવંત પ્રાણીની આપણા સમાજના શુ કિંમત છે? પોતાની જવાબદારીનુ ભાન થાય તેટલુ શિક્ષણ કે કેળવણી ક્યાં આપવામાં આવે છે? તો પછી જવાબદારી તો ક્યાંથી અદા કરી શકે? છોકરી કુંવારી હોય ત્યારે માબાપના આશ્રય નીચે હકુમત નીચે, આમ સ્ત્રીને પોતાના આખા જીવન દરમિયાન ત્રણ મહાન ક્ષેત્રો માંથી પસાર થવુ પડે છે પુરૂષો માટે નાનપણમા માબાપ સાચવે છે, પુખ્ત ઉંમરે સ્ત્રી તેની સેવામાં ચાકરી કરે, અને ઘડપણમાં તેના તેજ પુત્રો તેનુ પાલન કરે શા માટે બે વિજાતિય જાતો માટે આટલો પક્ષપાત?

કેટલાક તો કહે છે કે સ્ત્રીનુ સ્થાન તો ચુલા આગળ જ છે બાહ્ય પ્રવૃત્તિઓમાં તેણે ભાગ ન લેવો જોઇએ સ્ત્રી એતો ફક્ત ઘરનુ કામકાજ કરનારૂ યંત્ર અને પ્રજોત્પતિનુ સાધન માત્ર! ફક્ત છોકરા ઉછેરવા અને રસોઇપાણી કર્યા કરવી એજ તેમનુ જીવન કાર્ય! આમાં ક્યાં આપવામાં આવે છે તેમને જીવન જીવવાની તક કે ક્યાં કરાવવામાં આવે છે બાહ્યજ્ઞાનનુ આછુ પાતળુ દર્શન જેમ પુરૂષ માણસ છે તેમ સ્ત્રી પણ માણસ છે. જેટલુ જ્ઞાન અને કેળવણી પુરૂષને આપવામાં આવે છે તેટલુજ જ્ઞાન અને કેળવણી સ્ત્રીને કેમ નહિ? જેની કેળવણીને લીધે છોકરાઓના ચારિત્ર સુદૃઢ અને આદર્શ બને છે જેના ધાવણમાંથીજ બાળકોની કેળવણી શરૂ થાય છે, જે ચારિત્ર્યના અલંકાર રૂપ છે તેવા રાષ્ટ્રના જનની માટે આટલો ક્રૂર પક્ષપાત?

'છોકરી તો પારકી છે અને પારકે ઘેર ચાલી જશે, છોકરો પોતાનો છે અને રળીને પૈસા આપશે' એવીજ ભાવના આપણા સમાજમાં ઠેર ઠેર માલુમ પડે છે. આ બે વિજાતિય તત્વો માટે કેટલો પક્ષપાત? કેટલી હીન વૃત્તિ? પરણીને આવનાર નવોઢાને ચાર દિવસ 'વહુ' તરીકે રાખી પછી ઘરની 'ચકરડી' બનાવી દેવામા આવે છે તે કોનાથી અજાણ્યુ છે?

અનાદિ કાળથી આપણે જોતા આવ્યા છીએ કે પુરૂષો કરતાં સ્ત્રીઓને હાથ નીચી ગણવામાં આવી છે અને એ કારણે પુરૂષજાતિ ક્રમશઃ નીચે પડતી જાય છે હિન્દમાં આ વધારે પડતુ છે સ્ત્રીઓ ઘરની ચાર દિવાલો વચ્ચે' ઓઝલમાં કે બુરખામાં પુરાઇ રહે એ ઘરની પ્રતિષ્ઠા અને સજ્જનતા ગણાય છે સ્ત્રીઓને વળી ભણવાનુ કે ફરવાનુ શું? તેની શી જરૂર અને શો ફાયદો? ઘરનો બોજો ઉપાડવો એજ તેમનો જીવન ધ્યેય!

સમાજમાં ઉપલો વર્ગ છે, કામગાર વર્ગ અથવા શરીર શ્રમજીવી વર્ગ છે, અને આ બેની વચ્ચેનો મધ્યમ વર્ગ પણ છે. ઉંચા નીચાની વાત આમાં નથી પણ આ તો હકીકતની–વસ્તુ સ્થિતિની–વાત છે. જેઓ ધન પુષ્કળ રળ્યા છે, અથવા રળે છે. જેની પાસે બાપદાદાની મિલકત ને માલ છે, અથવા જે દેશી રાજ્યોમાંના કુટુંબો અત્યારે પોતાનું અઢળક ધન તેમજ સરકારી સાલીયાણું ધરાવે છે, તેઓનો ધનવાન વર્ગ બને છે. જેઓ પોતાના શરીરબળ–શ્રમ ઉપર પોતાનો નિભાવ કરે છે, ખેતરોમાં, કારખાનામાં અથવા બહાર તેમને આપણે શ્રમજીવી વર્ગ કહીશું પૂર્વે તેઓ હલકા વર્ણના ગણાતા હતા પણ સુભાગ્યે હવે શરીરશ્રમ કરવામાં હલકા પણું રહ્યું નથી તેથી તેમને (શરીર) શ્રમજીવીજ કહેવા જોઈયે. આ બે વર્ગમાં જેઓ નથી તેઓ મધ્યમવર્ગમાં છે. નોકરીયાત (કારકુન કે મેનેજર) વર્ગ, વકીલ, દાકતર વગેરે ધંધાદારી વર્ગ સાધારણ દુકાનદારો જેઓ પોતજ પોતાની દુકાનો બીજા માણસોની મદદ સાથે અથવા એકલા ચલાવે છે, તે સર્વનો મધ્યમવર્ગ બનેલો છે. તેઓ મોટી મુડી ધરાવતા નથી–તેમજ તેમને બેઠી આવક વગર શ્રમની આવક નથી, તેઓ પોતાની બુદ્ધિ યાતો ભણતરને લીધે અથવા તો તેવાજ કોઈ કારણથી કમાય છે. મધ્યમ વર્ગમાં કોઈકવાર બે ભાગ કરાય છે. ઉપલો મધ્યમવર્ગ અને નીચલો મધ્યમવર્ગ કમાણી કે સરકાર પરત્વે આ ભાગ થાય છે.

સામાન્ય રીતે મધ્યમવર્ગમાં અમુક સસ્કાર હોય છે. તેઓને રહેણી કરણી સાદી પણ ઉચ્ચ પ્રકારની હોય છે. તેઓ પુત્ર પુત્રિઓને શિક્ષણ આપે છે. તણાઈને કે ઘસાઈને પણ આપે છે. મજુરવર્ગમાં જીવન ધોરણ ઉચું કરવાનો આદર્શ સેવાય છે, પણ મધ્યમવર્ગનું તો જીવન ધોરણ ઉંચુજ છે આર્થિક કારણોથી તે નીચું પડતું જાય છે, એ પરંતુ, તેમની ઈચ્છા પ્રથા કુટુંબ રૂઢી અને પરંપરાથી તેમનું જીવન ધોરણ ઉંચુ અને સંસ્કારી હોય છે. આ મધ્યમ વર્ગો દરેક સમાજના અંગરૂપ છે. તેમને લીધે સમાજનો ટકાવ છે. તેઓ નરમ છે. કાયદાધિન રહે છે. ધાંધળ કે ધમાધમ તેમના સ્વભાવમાં નથી તેમ તે તેમને અનુકુળ પણ નથી કે પરવડે તેમ નથી. આ ઉપયોગી મધ્યમ વર્ગની અત્યારે અવગણના થાય છે. તેઓ બહુજ દુઃખદ સ્થિતિમાં છે. અને તેથી અંતે સમાજ સમસ્તને નુકશાન થવાનો ભય છે.

★

મધ્યમવર્ગની ચાલુ સ્થિતિ

અત્યારે મોંઘવારી ઘણીજ છે. મધ્યમવર્ગમાં કુટુંબનો મુખ્ય પુરુષજ કમાનાર હોય છે જ્યારે ખાનારા સરેરાશ પાંચ જણ હોય છે. ધણી ધણીઆણી અને ત્રણેક બાળકો અથવા એકાદ ઘરડું સગું કહેનાર કહે છે કે કુટુંબની સ્ત્રીઆએ પણ રળવું જોઈયે. આમ કહેવું સહેલું છે, પણ વિચાર કરતાં જણાશે કે એ વ્યવહારૂ નથી. સ્ત્રીને બાળકોની સંભાળ લેવાની તથા ઘરકામ કરવાનું હોય છે તેમાંજ તેનો સઘળો સમય જાય. મધ્યમવર્ગનું જીવન ધોરણ એવું નથી કે છોકરાં રઝળતાં મુકીને સ્ત્રી કામે જાય. વળી મધ્યમવર્ગની સ્ત્રીઓ કામ પણ શું કરે ? અલબત કાંઈક ગૃહઉદ્યોગ કરીને થોડી કમાણી થઈ શકે તો તે બની શકે. પણ આ કમાણી ઘણીજ ઓછી હોય. રાંધવાનું કામ તથા ઉપલક ઘરકામ કર્યાં પછી બાળકોના કપડાં શીવે, અથવા પાપડ અને ફેસવનું કામ કરે તો સઘળો સમય પુરો થઈ જાય. વળી હાલમાં રેશન લાવવાનું પણ મોટું કામ છે, અને તેમાં મળતું અનાજ એવા પ્રકારનું છે કે તે સાફ કરવા પાછળ ઘણો સમય જાય, આમ જો કુટુંબમાં એકજ પુખ્ત સ્ત્રી હોય, તો તેને કમાણી કરવા માટે વખત મેળવો મુશ્કેલ છે. પુત્ર પુત્રીને ભણાવવાનું ખર્ચ પણ વધી ગયું છે. ફી અને પુસ્તકો બહુંજ મોંઘું. ઘણાયે મધ્યમ વર્ગમાંથી ઘરેણા વેચાઈ ગયાં છે તો નવી બચત કરવાની વાતજ શી ? તેમાંયે વટ વેવાર અને લગ્ન જેવા પ્રસંગ આવે એટલે ખર્ચ વધી જાય, અને માંદગી આવે તોતો થઈજ રહ્યું. બમાંદા દવા થાય નહિ અને થાય તો તેમાં ભલીવાર નહિ. ઘી દુધ મોંઘા હોવાથી એને રેશનનું અનાજ સત્વહીન થઈ જવાથી, રોગ સામે ટકવાની શક્તિ પણ આ વર્ગની બહુજ નબળી થઈ ગઈ છે. એટલે

માંદગી પણ વારેવારે આવે. કાપડની પણ મોંઘવારી અતિશય અને આ વર્ગના સ્ત્રી પુરૂષો અને શાળામાં જતાં બાળકોને પહેરવેશનુ અમુક ધોરણ તો સાચવવુજ પડે આ બાબતનો વિચાર કરતાં મધ્યમવર્ગની કફોડી દુઃખી અને અસહ્ય પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ આવને

★

આ સ્થિતિ સુધારવો શી રીતે કારખાનામાં કામદારો
મોટી સંખ્યામાં છે એટલે તેઓ જો ભેગા
ઉપાય શો ? મળે, એકઠા થઈ જાય તો પગાર વગેરે
બાબતો માટે તેમના શેઠીયાઓને નમતુ
આપવું પડે. મધ્યમવર્ગની એકંદર સખ્યા ઘણી મોટી છે, પણ તેઓ જુદી જુદી ઓફીસોમા નાની સખ્યામાં કામ કરે તેથી ભેગા મળીને હળતાળો પાડી શકે નહિ. વળી દુકાનદારો, સામાન્ય વકીલો અને દાક્તરો વિગેરે તો પોતેજ શેઠ અને પોતેજ નોકર એટલે તેઓ શું કરે ! આમ આ વર્ગને એકઠા મળવુ કે હડતાળો પાડવી મુશ્કેલ છે. છતાયે તેમણે હડતાળ માટે નહિ પણ પોતાના હકની સાચવણી માટે પોતાની સ્થિતિ સુધરે તેવા ઉપાય લેવાની સરકારને ફરજ પાડવા માટે એકઠા થવાની જરૂર છે. તેઓ બુધ્ધિશાળી છે, અને આવતી ચુંટણીમાં જો ભેગા થઈને પોતાના મતનો ઉપયોગ પોતાના લાભમા કરે તો તેઓ પોતાની સ્થિતિ સુધારી શકે. મધ્યમવર્ગના 'મતદારોએ ઇગ્લંડ અને ઓસ્ટ્રેલીયામાં સરકાર' ઉપર અસર પડે તેવી રીતે પોતાનો મત વાપર્યો છે. તેજ પ્રમાણે હિંદના મધ્યમ વર્ગે ચુટણી માટે પોતાનું સંગઠન કરવું જોઇયે. ખેડુતો અને મંજુરોમાં આવાં સંગઠન થાય છે તેજ પ્રમાણે મધ્યમ વર્ગે ખાસ કરીને મોટા શહેરોના કારકુન વર્ગે સગઠન કરવુ જોઇયે. તેમના પગારનુ ધોરણ, મોંઘવારી, પેન્શન, અને માંદગીમાં મદદ, વગેરે બાબતો સબધી ફાયદાકારક કાયદાઓ કરવાનુ વચન આપે તેમને જ પોતાનો મત આપવો જોઇયે. અને જરૂર પડતાં પોતાનો જુદો પક્ષ પણ ઉભો કરવો જોઇયે.

સ્ત્રી સમાચાર.

પ્રોફેસરની પુત્રીએ આપઘાત કર્યો.

આણંદ પાસે આવેલા વલ્લભ વિદ્યાનગરમાં એક પ્રોફેસરની ૨૦ વર્ષની જુવાન બાળાએ જે બી. એ. મા ભણતી હતી તેણે ગઈ કાલે જાતે સળગીને આપઘાત કર્યો છે,

સીમમાંથી મળેલી બાળકી

આણંદ પાસે ગોપાલપુરા ગામની સીમમાં રેલ્વે પાસેથી એક આઠેક વર્ષની બારીઆ કોમની હોય તેવી એક છોકરી મળી આવી છે,

એકી સાથે ત્રણ બાળકોનો જન્મ

અમરેલીમાં જેઠાલાલ નામનાની પત્નીએ એકી સાથે ત્રણ બાળકોનો જન્મ આપ્યો છે પહેલા પૂત્રનો જન્મ સવારે આઠ વાગે બીજાનો ૯ વાગે, ત્રીજો ૯–૧૦ મીનીટે એમ ત્રણ પુત્રો જન્મયા છે. ,માતા પુત્રોની તબીયત સારી છે. પાછળથી દરેક દિવસ બાદ ત્રીજા પુત્રનું મૃત્યુ થયું છે.

એકી સાથે બે બાળકોનો જન્મ

ઉમરેઠ મ્યુ. પ્રસુતિગૃહમાં એક બાઈએ પુત્ર પુત્રીનો ક્રમશ જન્મ એક સાથે આપ્યો છે. મ્યુ. ડાકટરે શસ્ત્રક્રિયાથી બાળકોને બહાર કાઢયો હતા. બન્ને બાળકો અને તેની માતા સપૂર્ણરીતે તદુરસ્ત છે.

એક પર બીજી પત્ની

અંબાલા અખિલ હિંદ મહિલા (અબાલા શાખા) ના કાર્યકરોની આગેવાની તળેના એક ટોળાએ પોતાની બીજી પત્ની જેમાં બેઠી હતી ને પાલખી (ડોલી) લઈ જવા માગતા વરરાજાને અંબાલાના ભરચક લતામાં રોકવાથી શાન્તીનો ભગ થતો અટકાવવા સવારના પોલીસને બોલાવવામાં આવી હતી.

આ બહુ પત્નીત્વ લગ્ન સામે પોતાનો વિરોધ વ્યક્ત કરવા ઉશ્કેરાયેલા ટોળાંએ કન્યાના પિતાના ઘર પર પત્થરો ફેંક્યા હોવાનું જાણવા મળે છે.

પોલીસે ટોળાને વીખેરી નાખ્યું હતું. અને વર-રાજા, કન્યાના માબાપ અને કોડભરી કન્યાને પોલીસ સ્ટેશને લઈ જવામાં આવ્યા હતાં અને ત્યાં કેન્ટોનમેન્ટ મેજીસ્ટ્રેટે તેમના નિવેદનો નોંધ્યા છે.

પત્નીનો આપઘાત

નવસારી શહેરમાંના શિક્ષક શ્રી ભાલચંદ વાસુદેવ ધનગેની ધર્મપત્ની બાઈ ઉષાએ ભર યુવાન વયે ઉંદરને મારી નાખવાનું ઝેર પી આપઘાત કર્યો છે. ઉષાએ મરતા પહેલાં લખેલી ચીઠી પોલીસને મળી આવતાં તેણીએ જિંદગીથી કંટાળીને આપઘાત કર્યો હતો એમ જણાવ્યું છે.

શ્રી પરીચય અપંગ છોકરીઓ માટેની જીવાદોરી

લગભગ ૨૦ વર્ષ પહેલાં, નર્સ જે. વી. બ્રાઉન નેપાળના મહારાજાની પૌત્રીને થયેલા બાળ લકવાની પરિચર્યા અર્થે નેપાળ ખાતે ગઈ હતી. ત્યાં ફાજલ સમયમાં તે હંમેશાં બજારમાં પરિભ્રમણ કરતી અને નેપાળી કારીગરોનું કાપડ હાથ રંગાટી છાપકામ ઉત્સાહપુર્વક નિહાળતી. આજે એનું પરિણામ એ આવ્યું છે કે ચાટલીના હેમ્શાયર ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં ૧૮ જેટલી અપંગ છોકરીઓ આ હાથ ઉદ્યોગને ખંધોકારૂ ચલાવી રહી છે. લગભગ આ બધી છોકરીઓ લકવાના રોગથી અશક્ત અને અપંગ બની ગયેલી છે, આ ઉદ્યોગ તેમની જીવાદોરી સમાન થઈ પડયો છે.

જ્યારે નર્સ બ્રાઉન ઇંગ્લેંડ પાછી ફરી ત્યારે પણ તેની સ્મૃતિમાં નેપાલીઓનાં કૌશલ્યપુર્ણ અને કેળવાએલી આંગળીઓ વડે તૈયાર થતી મનોહર આકૃતિઓનું ચિત્ર એવું ને એવું તાજુંજ હતું. અને તેણે આ ઉદ્યોગ મીસ ફ્રેન્ચ નામની કુશળ અપંગ કારીગર જાતે શીખી લેવાનું નક્કી કર્યું. મીસ ચાટલી ખાતેના આ ધંધાની આગેવાની શ્રી કાર્પેન્ટર અને અહીં બાળ લકવાના રોગથી અપંગ બનેલી છોકરીઓ તેમને માટે ખાસ તૈયાર કરેલા સગવડયુક્ત મકાનોમાં રહે છે. આ ઉદ્યોગ શીખતાં તેમને લગભગ બે વર્ષ જેટલો સમય લાગે છે. અને તેઓ ઓછામાં ઓછા અઠવાડિક પાં. ૩ (રૂ.૪૦) કમાઈ શકે છે. તેમના આ ઉદ્યોગના નમુનાઓનું ચેલ્સી, લંડન ખાતે ભરાએલા અત્યંત સફળ પ્રદર્શનમાંથી તાજેતરમાંજ તેઓ અહીં પાછા ફર્યા છે.

ચીખલી મહિલા મંડળ—શ્રી ચીખલી મહિલા મંડળનાં આશ્રય હેઠળ મળેલ એક સભામાં મંડળને અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદ જોડે જોડવા બાબતનો ઠરાવ સર્વાનુમતે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. તથા મંડળનું બંધારણ પણ એ સભામાં પસાર કરવામાં આવ્યું હતું.

તા. ૧૨–૮–૫૦ ને રોજ મળેલી સભામાં શ્રીમતી જ્યોત્સના બહેન શુકલે અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદમાં થતા કાર્યને અંગે તેમજ સ્વતંત્ર હિંદમાં બહેનોની ફરજો વિષે પ્રવચન કર્યું હતું.

સ્વતંત્ર દિન (૧૫ મી ઓગસ્ટ) પ્રસંગે તાલુકાની દરેક સંસ્થાઓના સંયુક્ત આશ્રય હેઠળ એક જાહેર સભા રાખવામાં આવી હતી. તેમાં પ્રવચન, ગરબા, ભજનો નૃત્યો વિગેરેનો મનોરંજન કાર્યક્રમ યોજવામાં આવ્યો હતો તેમાં પણ મંડળને બહેનોએ ઉત્સાહ પુર્વક ભાગ આપ્યો હતો. ઉપરાંત ધ્વજવંદન, સરઘસ કાંતણ વિગેરે કાર્યક્રમોમાં પણ બહેનોએ સક્રિય ફાળો આપ્યો હતો.

પુત્રીને ડામ દેનાર માતા

અમદાવાદ– બાર વરસની એક સગીર હિન્દુ બાળાને ડામ દીધેલ હાલતમાં સારવાર માટે સીવીલ હોસ્પીટલમાં દાખલ કરવામાં આવી છે.

સીધપુરની એક સરકારી કચેરીમાંના અમલદારની પત્નીએ, તેની ઓરમાન પુત્રીને સળગતા દેવતાથી ગુપ્ત ભાગપર ડામ દીધા હતા.

આ પછી એમ પણ કહેવાય છે કે, એ ઓરમાન પુત્રીનાં મામાએ આ બનાવ અંગે સિધપુરના સત્તાવાળાઓનું ધ્યાન ખેંચતા, તેમને કોઈપણ જાતની દાદ આપવામાં આવી નહતી, આથી તેઓ એ બાળાને લઈને અમદાવાદ આવ્યા હતા, અને જાણીતી શ્રી સંસ્થા જ્યોતિ સંઘમાં જઈને તેના મુખ્ય કાર્યકર્તા ચારૂમતી બહેન તેમજ હેમલતા બહેનને મળીને ઉપરની બાબતથી જાણીતા કર્યા હતા, બન્ને બહેનો આ બાબતની તપાસ કરી રહ્યા છે.

બાળકુમાર

(રાસ-નૃત્ય-અભિનય-ગીત)

મોરલીધર

(હું રૂપાળી ગતડલીને ચમકે
મારી ચાંદલિયો એ જેવો)

હું ગોરી ગોરી રાધિકાને.
મનહર મારો મોરલીધર (૨)

કાનુડો કાળો
છેલ છોગાળો
શ્રીંગ રુપાળો
મનહર મારો મોરલીધર (૨)
હું ગોરી ગોરી રાધિકાને
મનહર મારો મોરલીધર

વૃન્દાવન વાટે
યમુના ઘાટે
રસ્તા રોકે
મનહર મારો મોરલીધર
હું ગોરી ગોરી રાધિકાને.
મનહર મારો મોરલીધર

માથે મટકી
જાઉં છટકી
પાલવ પકડે
મનહર મારો મોરલીધર.
હું ગોરી ગોરી રાધિકાને.
મનહર મારો મોરલીધર

બંસી બજાવે
ગાન સુણાવે
ઘેલા બનાવે
મનહર મારો મોરલીધર.
હું ગોરી ગોરી રાધિકાને.
મનહર મારો મોરલીધર

રાસ રમાડે
રંગ જમાવે
મસ્ત બનાવે
મનહર મારો મોરલીધર.
હું ગોરી ગોરી રાધિકાને.
મનહર મારો મોરલીધર.

—લાભશંકર લક્ષ્મીશંકર જોષી

દેડકો ને કાગડો

ગંદા ખાબોચીયામાં એક દેડકો પડયો હતો. સામે ઝાડ ઉપર એક કાગડો બેઠો હતો. તેને જોઇ દેડકો કહે. કાગડાભાઇ, ઓ કાગડાભાઇ ! મને બહાર તો કાઢો. ત્યારે કાગડો કહે કાઢું તો ખરો પણ પછી હું તને ખાઇ જાઉં કેમ કબુલ થાય છે ?

- દેડકો કહે કબુલ છે પણ કાઢો તો ખરા ! કાગડાએ દેડકાને બહાર કાઢયો ને પછી તે કહે તને ખાઉં. દેડકો કહે હું કેટલો ગંદો છું. માટે પહેલા મને સાફ કરો પછી ખૂશીથી ખાવ. કાગડાએ તેને સાફ કર્યો અને પછી ચાંચમાં ઉપાડીને એક છાપરા ઉપર મુકી જ્યાં ચાંચ મારવા જાય છે ત્યાં તો દેડકો ખુબ હસવા મંડયો એટલે કાગડાએ આશ્ચર્યથી કહ્યું કેમ હસે છે? દેડકો બોલ્યો આ તો મારા કાકાનું ઘર છે અને બહુ જબરા છે તેમને ખબર પડશે કે મારા ભત્રીજાને આ કાગડાએ મારા છાપરા ઉપર ખાધો. તો તે બહુ જ ગુસ્સે થશે અને તમને બહુ જ હેરાન કરશે માટે આ પેલા છાપરા ઉપર બેસી નિરાંત જીવે મને ખાવ કાગડાએ પાછો ચાંચમાં લઈ અને જરા દુર છાપરાં ઉપર દેડકાને મુકી ચાંચ મારવા જાય છે. ત્યાં તો પાછો દેડકો હસવા લાગ્યો વળી પાછો શું છે? કાગડાએ પુછયું

દેડકો— આ તો વળી એનાથી ખરાબ આ તો મારા પિતાનું ઘર છે અને તે તો બળવાખોર છે માટે તમે મારૂં કહ્યું માની મને પેલા કુવા આગળ લઈ જાવ એટલે કશી હરકત જ નહિ. કાગડો કહે, ત્યાં કોઈ રહેતું કરતું તો નથી ને ? દેડકો કહે ના...... એટલે જ આ જગ્યા બહુજ સારી છે. કાગડાએ દેડકાને ઉપાડીને કુવા કાંઠે મુકી જ્યાં ચાંચ મારવા જાય છે એટલે દેડકો— તમારી ચાંચ બુઠ્ઠી છે માટે પેલા પત્થર ઉપર ઘસી આવો કારણ કે નીકર તમને હરકત બહુ જ પડશે. કાગડો ચાંચ ઘસવા ગયો એટલે લાગ જોઈ દેડકો કુવામાં પડી ગયો ને બુમ મારવા માંડયો કાગડાભાઇ તમે મને એકલો મુકી જતાં રહ્યાં ને! હું કુવામાં પડી ગયો. હવે મને બહાર કાઢો કાગડો દેડકાની લુચ્ચાઇ સમજી ગયો. અને નિશાસો નાખી જતો રહ્યો. કેવો જબરો દેડકો. પક્ષીની જાતમાં લુચ્ચા કાગડાને પણ છેતરનાર દેડકાને લુચ્ચો જરૂર કહેવો જ પડશે.

હંસા ભરૂચ

ટીનસિંહના સાહસોની જાદુભરી બાલકથા

અજબ દેશ

(ગતાંક થી ચાલુ)

અનુવાદકઃ– કેશવલાલ ચ. પટેલ.

(૧૧) ડાકણ મરી ગઇ.

ડાકણ ચમેલીને કામ કરવાનું સોંપી, ગાડીએ જોતરવા વાઘને લેવા ચાલી. ઉડનારા વાંદરાં વાઘને તબેલામાં બાંધી આવ્યા હતાં. ડાકણે તબેલાનો દરવાજો ખોલ્યો એટલે વાઘે બહુ જોસથી ત્રાડ પાડી. ડાકણ તો ગભરાઇ ગઇ. દરવાજો બંધ કરીને ત્યાંથી નાઠી.

બહાર રહીને હાંફતી હાંફતી ડાકણ બોલી. 'તને જોઇ લઇશ' ગાડીએ જોતરાઇશ નહિ તો ખાવા પણ મળશે નહિ"

ડાકણે વાઘને ખાવા માટે કંઇ ન આપ્યું. ડાકણ રોજ દરવાજા પાસે આવી વાઘને પુછતી 'હવે ગાડી ખેંચીશ?'

વાઘ ઘુઘવાટા કરીને કહેતો 'જરા અંદર આવ તો ગરદન મરડી નાંખી તારી ખાલ ખેંચુ.

ડાકણ વાઘને ખાવા આપતી નહિ, પણ ડાકણ સુઇ જતી ત્યારે રોજ રાતની વખતે ચમેલી વાઘને ખાવાનું આપી આવતી તે પોતાના દુઃખની વાત વાઘને કહેતી. ચમેલી વાઘની સાથે દરરોજ શોચ-વિચાર કરતી હતી પણ કંઇ નિર્ણય લેવાતો ન હતો.

ચમેલીના પગોમાં પુર્વ દિશાની ડાકણનાં જે કડાં હતાં એના પર ડાકણની ભારે નજર હતી તે કડાંની કરામત સારી રીતે જાણતી હતી. જેની પાસે એ બે કડાં હોય તેને કોઈનો ડર ન હોય. ચમેલી પોતાના પગોમાંથી કડાને કાઢતી ન હતી. ડાકણે ચમેલીને વારંવાર બુલાવામાં નાખીને એ કડાં લઈ લેવા પ્રયત્ન કર્યા હતા.

એક દિવસે ડાકણે ચાલાકીથી એક કડું લઇ લીધું ચમેલી બોલી 'મારૂં કડું મને આપી દે'

ડાકણ કહે, 'તારૂં કેવું?' આતો હવે મારૂં છે.'

ચમેલીના નાના નાના હોઠ ગુસ્સા વડે કંપવા લાગ્યા. તે કહે 'તું બહુ દુષ્ટ છે મારી ચીજ તેં શું કામ ઉઠાવી લીધી?'

ડાકણ દાંત બતાવીને હસવા લાગી અને બોલીઃ 'કેમ ના ઉઠાવી લઉ?'

આ સાંભળી ચમેલીનો ગુસ્સો વધી ગયો. તેના હાથમાં પાણીની ડોલ હતી. ગુસ્સામાં તેને બીજુ કંઇ ન સુઝ્યું ડોલ ઉંચી કરીને ડાકણ પર ઢોળી દીધી

ડાકણ એકદમ હાય હાય કરીને રડવા લાગી ચમેલી અવાક બની તેને જોઇ રહી હતી. ડાકણ ગળતી ગળતી નાની બને જતી હતી. તે પાણીને સહન કરી શકતી ન હતી. પાણી વડે જ એનું મોત થાય એમ હતું.

ડાકણ ગળી જતી હતી ચમેલી ગભરાઈને બોલી. 'હાય, હું શું કરૂ? મને આવી ખબર ન હતી, હાયા' 'જાણતી હોય કે ન જાણતી હોય, ત્હેં તો મને મારી નાંખી હાય, હાયા' મારા જેવી મોટી ડાકણને એક નાની શી છોકરીએ મારી નાંખી હવે આ રાજ તારૂં છે ઓહ! ગળી જઉં છું.'

આટલું કહેતાં કહેતાં ડાકણ ગળી જઈ. કીચડ સિવાય ત્યાં કંઇ ન રહ્યું. ચમેલીએ એ

જગા પર ફૂંકથી બે ડોલ પાણી રેડયું. બધી જગા ભીની થઈ ગઈ. પોતાનું કડું ઉઠાવી લઇ ચમેલી ડાકણ મરી ગયાના સમાચાર કહેવાને વાઘ પાસે ગઇ. વાઘ બધી હકીકત સાંભળી બહુ ખુશ થયો ઘરડી ડાકણ મરી ગઇ હતી હવે કોની ડર હતી ?

હવે બન્ને ચાડિયાભાઈ અને ટીનસિંહને શોધવાના ઉપાય વિચારવા લાગ્યાં.

એ રાજ્યના લોકોને એ કામ સોંપવામાં આવ્યું. બધાં લોકો એમને શોધવા નીકળી પડયાં.

ટીનસિંહ વહેલા જડયાં. તે તુટયા-ફુટયા અકડાઇ જઇને ખાડીમાં પડયા હતા. તેમની કુહાડી પણ પાસે પડી હતી એના ઉપર પણ કાટ ચઢી ગયો હતો.

ટીનસિંહની આવી દશા દેખીને ચમેલીને દુઃખ થયું. વાઘ પણ ઉદાસ બની ગયો.

ચમેલીએ એ લોકોને એક લુહાર બોલાવી લાવવા જણાવ્યું. એ. સાંભળીને લોકો ચારે કોર દોડી ગયાં. થોડીવારમાં પચાસ લુહાર આવીને હાજર થયા.

ચમેલીએ લુહારોને કહ્યું. તમે બધા ટીનસિંહનાં બધાં અંગ બરાબર ગોઠવી દો અને પોલીસ કરીને અસલ હતા તેવા બનાવી દે. આ કુહાડી પણ બરાબર કરી નાંખો.'

હુકમ થતાં બધા કામે લાગી ગયા ત્રણ દિવસ સુધી કંઇ લુહાર ઠક-ઠક કરતા ટીનસિંહની મરામત કરતા રહ્યા મરામત અને પોલીસ થઇ જતાં ટીનસિંહ ચમેલીની પાસે ગયા. ચમેલી ખુશ ખુશ થઇ. હવે ટીનસિંહ ચાડિયાભાઇની શોધમાં નીકળ્યા.

વાંદરાંઓએ ચાડિયાભાઇને જે ઝાડ પર લટકાવી દીધા હતા તે ઝાડ ઘણી શોધખોળ પછી જડયું. પણ એટલી ઉંચાઈથી તેમને નીચે કોણ ઉતારે? ટીનસિંહ કહે 'એની ફીકર ન કરો. હું હમણાંજ ઝાડ કાપી નાંખું છું.' ખટાખટ તેમની કુહાડી ચાલવા લાગી.

ઝાડ કપાઈ ગયું. ચાડિયાભાઇને ઘેર લઇ ગયા પછી તેમના શરીરમાં નવું ઘાસ-ફુસ ભરવામાં આવ્યું ચાડિયાભાઈ પણ તૈયાર થઇ ગયા. બધા એક જગ્યાએ બેસી આનન્દ કરવા લાગ્યા.

થોડા દિવસ પછી ત્યાંના લોકોની વિદાય લઇ બધાંએ ઝલકપૂર જવાનો વિચાર કર્યો ચમેલી ડાકણનાં ઘરમાં ખાવાનું લેવા ગઇ. તેની નજર સોનાની સુન્દર ટોપી પર પડી. ચમેલીએ એ ઉઠાવીને પહેરી લીધી. એ તેને બરાબર બંધ બેસતી આવી ગઇ.

*

(૧૨) ટોપીની કરામત.

ચમેલી અને તેના સાથીદાર નગર છોડીને બહાર નીકળ્યાં, પણ પછી ભારે વિમાસણમાં પડી ગયા. ઝલકપુર અને પશ્ચિમ દેશ વચ્ચે કોઇ રસ્તો ન હતો. આવતી વખતે તો ડાકણે વાંદરાંઓ મોકલીને પકડી મંગાવ્યા હતાં. હવે પાછા શી રીતે જાય ?

એક દિવસ સવારમાં આકાશમાં વાદળ છવાયા હતાં. સુરજદાદા ઉગ્યા છે કે નહિ તે સમજાતું નહતું, ચમેલી કહે 'ચાલો ચાલીએ ગમે ત્યાં પહોંચીશું તો ખરાં, ત્યાં રસ્તો પુછી લઇશું.

કોઇ જગ્યાએ રસ્તો ન જડયો બધાં એક મેદાનમાં લમણે હાથ દઇને બેસી ગયાં અને ઉપાય શોધવા લાગ્યાં, થોડીવારમાં ચમેલીએ કહ્યું 'હાશ, યાદ આવ્યું. ઉંદરોની રાણીને બોલાવીએ તો? તે આપણને ઝલકપુરનો રસ્તો બતાવશે'

બધાં એક સાથે બોલી ઉઠયા, 'હા, હા.'

ચમેલી ઉંદરોની રાણીને પોકારવા લાગી. થોડીવારમાં રાણી આવી ગઈ. તેને આવીને પૂછ્યું. 'શું હુકમ છે?' ચમેલી કહે અમે રસ્તો ભુલી ગયાં છીએ, ઝલકપુરનો રસ્તો બતાવો.' રાણીની નજર ચમેલીની ટોપી પર પડી. તેણે કહ્યું 'તમે આ સોનાની ટોપીની શક્તિ વડે ઉડનારા વાંદરાંને બોલાવી શકોછો. તેઓ તમને પાંચ મિનિટમાં ઝલકપુર પહોંચાડી દેશે.'

ચમેલી કહે, 'વાહ વાહ તેમને શી બોલાવું? ઉંદરોની રાણીએ કહ્યું, 'એ બધુ ટોપીની અંદર લખેલું છે' એમ કહી તે ચાલી ગઈ.

ટોપીની અંદર જે લખેલું હતું તે ચમેલીએ વાંચ્યું, પછી ટોપી માથા પર પહેરી લીધી. ડાબા અને જમણા પગને ત્રણવાર પછાડીને તેણે ઉડનારાં વાંદરાંઓને બોલાવ્યાં. જોતજોતામાં પાંખોનો ફડફડાટ સંભળાયો. ઉડનારાં વાંદરાંઓના ટોળેટોળાં આવીને હાજર થયાં.

ચમેલીએ ગભરાતા ગભરતાં તેમને કહ્યું 'અમે રસ્તો ભુલી ગયા છીએ. અમને ઝલકપુર પહોંચાડી દો.' સરદારે ચમેલીને ગોદમાં લઈ લીધી અને આકાશમાં ઉડવા માંડયું. બીજા વાંદરાંઓ પણ બીજાને ઉપાડીને ઉડવા લાગ્યાં

(૧૩) જાદુગરનું પોલ.

થોડીવારમાંજ ઝલકપુરના મકાન દેખાવા લાગ્યાં, વાંદરાંઓનો સરદાર ચમેલીને ઝલકપુરના દરવાજા પાસે ઉતારીને ઉડી ગયો. બીજા વાંદરાંઓ પણ પોત પોતાનો ભાર ઉતારીને ઉડી ગયા.

ફાટક પર લટકતા ઘંટને ચમેલીએ ટન ટન વગાડયો. દરવાન દરવાજો ખોલીને બહાર આવ્યો ચમેલી વગેરેને દેખીને નવાઈ પામ્યો. થોડીવાર પછી માથામાં ખંજવાળીને કહ્યું. 'આ શું, તમે ડાકણને ખરેખર મારી નાંખીને આવ્યા? ડાકણને શી રીતે મારી નાંખી.?'

ટીનસિંહ કહે, 'એ તો ગળી જઈ કાદવ થઈ ગઈ' તેણે પુછયું ગળી ગઈ? ખરેખર બહુ મજાની ખબર છે. તેને કોણે ગળાવી?'

વાઘે આગળ આવીને કહ્યું: 'ચમેલીએ.'

તેણે ચમેલીને તરતજ પ્રણામ કર્યા અને ફરીથી પેલા તાળા કુંચી વાળાં લીલા ચશ્માં સૌને પહેરાવ્યા. જ્યારે ઝલકપુરના લોકોએ આ વાત સાંભળી ત્યારે તેઓ ખૂબ ખુશ થયાં.

પેલો લીલો સિપાઈ હજૂ પણ તાજ્જુબના મકાન આગળ ઉભા રહીને પહેરો ભરી રહ્યો હતે. ચમેલીને જોતાંજ તે બધાંને અંદર લઈ ગયો પેલી લીલી બકરી આવીને આ બધાને પહેલાની માફક જુદાજૂદા ઓરડાઓમાં લઈ ગઈ.

આ વખતે તાજ્જુબે મુલાકાત આપવામાં કેટલાક દિવસ કાઢી નાંખ્યાં. ચમેલીએ કંટાળીને પેલી બાયડી સાથે કહેવડાવી મોકલ્યું કે જો હવે એક દિવસ પછી મુલાકાત ના આપી તો ઉડનારાં પંખીઓને બોલાવી મંગાવીશ.'

તાજ્જૂબ આ સાંભળીને બહુ ડરી ગયો. તેણે કહેવડાવ્યું 'ઉડનારા વાંદરાંની જરૂર નથી. કાલે મુલાકાત આપીશ.'

ચમેલી અને તેનાં સાથીદાર દિવસ બહુ ચડયો ત્યારે ઉઠયા અને જલદીથી ખાય પરવારી કપડાં પહેરીને તૈયાર થઇ ગયા લીલો સિપાઈ આવીને બધાને તાજ્જુબના ઓરડામાં લઈ ગયો ઓરડામાં કોઈ ન હતું કયાંકથી અવાજ આવ્યો 'હું તાજ્જુબ જાદુગર છું, તમે કોણ છો ? અહિં શા માટે આવ્યા છો. ?'

આ સાંભળીને બધાંએ ચારેકોર નજર કરી પણ કોઈ દેખાયું નહિ. ચમેલી બોલી 'તમે ક્યાં છો?' ફરીથી અવાજ આવ્યો 'હું સઘળી જગ્યાએ છું, પણ આંખો વડે દેખાતો નથી.'

ચમેલીએ ફરીથી જુની વાતની યાદ દેવડાવી.

તાજ્જુબ કેટલીક મિનિટ ચુપ રહ્યો. ફરીથી અવાજ આવ્યો, 'પ્રમિમની હાકણને મારી નાખી.'

ચમેલીએ કહ્યું, 'હા, મે એને મારી નાંખી છે'

તાજ્જુબ કહે, 'ખરેખર! વારૂં હું વિચારીને જોઇ લઉ, તમે લોકો પછીથી આવજો.'

આ સાંભળીને ટીનસિંહને ખૂબ ગુસ્સો ચઢયો. તે બરાડી કહયો. 'તમે વિચાર કરવા માટે ઘણો સમય લીધો છે, હવે વધારે સમય કદાપિ નહિ મળે.'

ચાડિયાભાઇ કહે, 'તમે વચન આપ્યું છે તો તે પુરૂં કરો.'

વાઘે ખુબ જોરથી ગર્જના કરી. કાળીયો. ભયથી ગભરાયને લાકડાના ફલકા પર ચન્તે પાટ ગબડી પડયો. ધક્કે લાગવાથી પડદો ખસી ગયો સામે એક ઘરડો માણસ નજરે પડયો. તેના માથામાં વાળ ન હતા.

ટીનસિંહે કુહાડી ઉપાડી અને તેની તરફ આગળ વધીને પુછયું. 'તમે કોણ છો?'

ઘરડો આદમી થરથરતાં કહેવા લાગ્યો 'હું જ તાજ્જુબ જાદુગર છુ. મને મારશો નહિ. જે કંઇ કહેશો તે હું કરીશ.'

ચમેલી કહે, 'આ શું?' હુ તો સમજતી હતી કે જાદુગર માથા જેવા છે.'

ચાડિયાભાઇ કહે. 'હું તો સમજતો હતો કે તાજ્જુબ એક સુંદર અપ્સરી છે.'

ટીનસિંહ કહે. 'અને હું સમજતો હતો કે એ આગનો ગોળો છે.'

ઘરડા માણસે કહ્યું. 'નહીં, હુ એવો કોઇ કંઇ નથી. મેં વેશપલટો કરીને તમને છેતર્યાં હતાં.

ચમેલી કહે, 'છેતરપીંડી શામાટે કરી? શું તમે જાદુગર નથી.?'

તાજ્જુબ કહે, 'અરે આમ ઉતાવળે શું કામ ગુસ્સે થાય છે. કોઇ સાંભળી જશે બધા અને અહિ જાદુગર જ માને છે.'

ચમેલીએ ધીરા અવાજે ફરીથી પૂછયું 'શું તમે ખરેખર જાદુગર નથી?'

'ના. હું જાદુગર બાદુગર કંઇ નથી હું તો એક મામુલી માણસ-છું.'

ચમેલીએ કહ્યું. 'વારૂં' તમે જાદુગર નથી તો આટલી જાતનાં રૂપ શી રીતે ધારણ કરો છો?'

તાજ્જુબે કહ્યું, 'એમાં શું કઠણ વાત છે? મારી પાસે બહુ જાતના વેશ છે જે ઇચ્છામાં આવે તે પહેરી લઉં છું.'

ચમેલીએ પૂછયું. 'પણ તમારી બોલી શી રીતે બદલાઇ જાય છે.?'

તાજ્જુબ કહે. 'મે બાળપણમાં જાતજાતની બોલીઓ બોલવાની વિદ્યા શીખી હતી એટલે હું મારી બોલી બદલી શકુ છું. વારૂ એ હું મારી વાત સાંભળીશ તો બધું સમજી શકોશ'

આ બધાને બીજા કંઇ કામ ન હતું એમાંને જાદુગરની વાત સાંભળવા લાગ્યા. તાજુબે કહેવાનું શરૂ કર્યું, હું અહિંથી બહુ દુર દેશમાં જન્મો હતો હુ નાનપણમાં જુદાજુદા પ્રકારની બોલી બોલતો અને જાતના ખેલ બતાવતો ફરતો હતો. થોડાક વખત પછી ગબારા પર ચઢીને ઉડવાનું શરૂ કરી દીધું.

એક દિવસ ભારે આફત આવી પડી બહુ ભારે આંધી ચઢી. જે દોરીની મદદ વડે હું ગબારા ઉપરથી નીચે ઉતરતો હતો તે તુટી ગઇ અને હું ઉતરી ન શકયો. ગબારો ધીરેધીરે ઉપર ચઢતો ગયો. હું તો ભયને લીધે બેહોશ બની ગયો

ભાન આવતાં મેં જોયું તો હું એક સુંદર દેશ ઉપર ઊભી રહ્યો હતો. એ દેશના લોકો મને ચારેકોરથી ઘેરો ઘાલીને ઉભા હતાં, મને આકાશમાંથી ઉતરતો દેખીને એ લોકોની માન્યતા થઈ ગઈ કે હું ભારે જાદુગર છું.

તેઓ મને જાદુગર સમજવા લાગ્યા મેં એ લોકો પાસે આ નગર બંધાવ્યું અને અહિં રહીને મઝા કરવા માંડી ત્યારથી હું અહિં રાજ કરૂં છું

અહિં રહેવામાં મને એક ભય હતો એ ભય અજબ દેશની ડાકણોનો હતો ઉત્તર-દક્ષિણની ડાકણો તો સારી છે, પણ પૂર્વ અને પશ્ચિમની ડાકણો ભારે દુષ્ટ હતી જો કદાચ એ ડાકણો જાણી જાય કે હું ખરેખરો જાદુગર નથી તો હું જીવતો ન રહું એટલે હું હંમેશાં તેમનાથી ડરતો રહેતો હતો કોઈની સાથે હળતો- ભળતો પણ નહિં એક દિવસ મેં સાંભળ્યું કે પુર્વ દિશાની ડાકણ ચમેલીના ઘર નીચે દબાઈને મરી ગઈ છે હું ખુબ ખુશ થયો પછી મેં તેમને બધાને પશ્ચિમ દિશાની ડાકણને મારવા મોકલ્યા. હવે મને કોઈ જાતનો ભય રહ્યો ન હતો પણ તમારા લોકોના સબ લ મારી આગળ હતા, "હું એ માટે કેટલાક દિવસથી વિચારી રહ્યો છુ "

ચમેલીએ કહ્યુ " તમે તદન જુઠા નીકળ્યા " તાજુબ કહે, ' શું હું જુઠો છું ? એટલુંજ ને કે હું જાદુ જાણતો નથી '

ચાડિયા ભાઈએ કહ્યુ " તો મને મગજ નહિં આપો ? "

તાજુબે કહ્યું. ' કેમ નહિં આપું ? કાલ સવારે તું મારી પાસે આવજે હું તારા માથામાં મગજ ભરી દઈશ. '

વાઘે પુછ્યું ' મારા માટે શું કરશો ? '

તાજુબે કહ્યુ. 'તને પણ હવે સાહસ મળશે'

ટીનસિંહે કહ્યું ' અને મને કલેજુ ક્યારે મળશે ? '

તાજુબ કહે ' તું પણ આવજે હું તને પણ એક સુંદર કલેજુ આપીશ. '

ચમેલી થાકીને બોલી ' બધાનું તો ઠીક થશે પણ મને ઘેર મોકલવા માટે શુ કરશો? '

તાજુબ કહે 'એજ મુશ્કેલ સવાલ છે. '

બધા તાજુબના ઓરડામાંથી ચાલ્યા ગયાં.

(અપૂર્ણ.)

સ્ટેલીન.

બાળકો આજકાલ સ્ટેલીનનુ નામ તો છાપાઓમાં ઘણી વખત આવે છે એટલે તમે તો વાચ્યું હશે. તે પણ જાતનો ચમાર છે, તેનો પિતા ઘણો ગરીબ હતો, ને તે એમ ઇચ્છતો કે સ્ટેલીન પણ જોડાઓ સીવે. સ્ટેલીને નાનપણથી સામ્યવાદી પુસ્તકોનો અભ્યાસ કર્યો હતો. અને તે પુસ્તકો ઉપર ઘણો પ્રેમ હતો તે આત્મવિશ્વાસી હતો અને જે ધારતો તે કરી બતાવતો.

તેને રાજ્ય કરતાં આવડે છે તેનો સ્વભાવ શાંત છે અને રહેણી કરણી સાદી છે તે પ્રભુને માનતો નથી, ને ધર્મને ઝેર તરીકે માને છે તે ઘણો સાવધાન છે કારણ એના ઓરડાની આસપાસ પિસ્તોલ સાથે પહેરો છે ને કોઇ તેને મળવા આવે તો તે પહેરગીરો તેના સાથે આવે છે, જે આજે દેશમાં પ્રસિધ્ધ છે.

હેમેંદ્ર મો. મણીઆર

પરોપકાર

મહેશ અને વિનુ બન્ને એકજ નિશાળમાં સાથે ભણતા હતા બન્ને સાથેજ હરે, ફરે અને મઝા કરે.

એક દિવસ તેઓ બન્ને નદી તરફ જતા હતા, તેવામાં પાસેના મેદાનમાં રમતા છોકરાઓમાંથી એક છોકરાને સખત વાગ્યુ તે છોકરાના માથામાંથી લોહીનાં ટીપાં પડવા માંડયાં અચાનક મહેશની નજર તે છોકરા તરફ ગઈ.

તેની આવી દશા જોતાંજ તેણે વિનુને તે જણાવ્યું. તરતજ બન્ને તે બાજૂ દોડી ગયા મહેશે પોતાની પાસેનો કિંમતી રૂમાલ પટાને બદલે તે છોકરાને માથે સાવચેતીથી વીંટાળ્યો વિનુએ તેની આંખો દાબી એટલામાં એક ગાડું તે માર્ગ પાસે આવી પહોંચ્યુ ગાડાવાળાને વિનંતિ કરી તેઓએ તે છોકરાને તેમા સુવાડયો, અને તેની સાથે જઇ તેને ઘેર લઇ ગયા, ને તેના પિતાને સોપ્યો તે છોકરાના બાપે તથા ગામના લોકોએ મહેશ-વિનુને શાબાશી આપી

મહેશ-વિનુ વળી પાછા ખેતરોમા સહેલ કરવા ઉપડી ગયાં

બાળકો! જૂઓ, મહેશ ને વિનુ કેવા પરોપકારી હતા ?

આપણે બધા એવા પરોપકારી થઈએ ત્યારે જ સારા કહેવાઇએ અને આપણને બધા શાબાશી આપે

કેમ હવે તમને પરોપકારી બની સારા થવું ગમે છે કે નહીં ?

"જ્યોતિ"

બાલુડાં આવજો

બાલુડાં આવજો,
ગીતો ગજાવજો
સામેના ચોકમાં,
રમવાના શોખમાં,
મસ્તી મચાવજો,
બાલુડાં આવજો.
આમ તેમ દોડતાં,
પડતાં આખડતાં,
શેરી ગજાવજો.
બાલુડા આવજો.
માતા બોલાવશે,
પકડવા આવશે,
હાથમાં ના આવશો.
બાલુડાં આવજો.
ગવાગમાં નહાજો,
ભોજનિયાં ખાજો,
શોભી શોભાવજો,
બાલુડાં આવજો..
પિતાના સાથમાં,
લાડિલાં માતનાં,
હસી હસાવજો,
બાલુડાં આવજો.

ચિમનલાલ મો સુથાર

પ્રકાશક:–ચંદ્રકાન્ત છબીલાલ મહેતા 'ગ્રીબોધ' કાર્યાલય પીરમશા રોડ-અમદાવાદ
મુદ્રક :– ચંદ્રકાન્ત છબીલાલ મહેતા લોટસ પ્રિન્ટરી પીરમશા રોડ—અમદાવાદ

ઓક્ટોબર, ૧૯૫૦

સ્ત્રીઓ તથા બાળકોનું ૯૪ વર્ષનું

માસિક પત્ર

તંત્રીઓ

વમસાદ દેસાઈ

ભાનુ કાબરાજી

મંત્રી

પ્રફોન્દ મહેતા.

અમદાવાદ

બીલા પારેખ

વર્ષ ૧૧ અંક

વર્ષ ૯૪ * ઓકટોમ્બર ૧૯૫૦ * અંક ૧૦ મો

સોહાગણ સુંદરી.

પ્રભુ કૃપાથી કોઈ ન પામ્યા સોહાગણ સુંદરી—ટેક

દીવડા પ્રગટીયાને ટાળ્યાં અંધારા,
સુનાં મંદિરીયા શણગાર્યા. ૧

ચોડેલા ચંદરવાને, ઘર અંજવાળ્યું.
લાખું આભલામાં મોઢું એક ભાળ્યું... ૨

વાસીદાની રજ કાળી જ્યાં જ્યાં ભાળી,
આ ।ણા વાળીને કીધાં ઉજાળી, ... ૩

ભુ પદ રાંધીને, રૂડી પીરસેલી થાળી:
... ત્વા પધારે વનમાળી. ૪

પો...ી ન પલંગડે, (ને) પીયુડે ન ભાળી,
ઘરમાં બેઠી, પણ નહિ ઘરવાળી. ... ૫

"કાકા" લક્ષ્મીજી એની રજની ઉપાસી,
મુકિત દીસે છે, (એની) દાસી રે. ... ૬

—કવિ [illegible]

શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.

સપ્ટેંબરનો મહાન બનાવ, તે કોંગ્રેસના પ્રમુખની ચુંટણી છે, કોંગ્રેસના નવા બંધારણ મુજબ કોંગ્રેસ નવા ચુંટાયેલા પ્રમુખની હોદ્દાની મુદ્દત આવતા ત્રણ વર્ષની છે. અત્યારે કોંગ્રેસની ચાલુ રાજ્યનીતિ સબંધી કોંગ્રેસમાંજ એકમત નથી. એટલે સામાન્ય રીતે વિના વિરોધે થવી જોઈતી પ્રમુખની ચુંટણી માટે ત્રણ ઉમેદવાર નોંધાયા હતા (૧) શ્રી. પુરૂષોતમદાસ ટંડન. (૨) આચાર્ય કીરપાલાની (૩) શ્રી. શંકરરાવ દેવ. શ્રી. દેવ હાલની કોંગ્રેસની રાજ્યનીતિને સંપુર્ણ ટેકો આપનાર છે. પરંતુ ચુંટણીમાં તેમને સૌથી ઓછા મત મળ્યા છે. આચાર્ય કીરપાલાની હાલની રાજ્યનીતિનો તીવ્ર વિરોધ કરે છે, અને તેમની સખ્ત ફરીયાદ છે કે હાલના કારોબારમાં તથા કહેવાતા કોંગ્રેસના અનુયાયીઓમાં સડો છે—અપ્રમાણિકતા છે—અને બીનઆવડત પણ છે. તેમના ઉપર શ્રી ટંડને થોડાક મતોથી જીત મેળવી છે. શ્રી. ટંડન પણ કોંગ્રેસના સત્ય તથા અહિંસાના આદર્શ માટે અતિ આગ્રહ રાખે છે. પરંતુ તેઓ જવાહર—લીયાકત કરારોમાં શ્રદ્ધા ધરાવતા નથી. પાકીસ્તાન સાથે સખ્ત હાથે કામ લેવું જોઈએ એમ તેઓ માને છે. રાષ્ટ્રભાષા તરીકે હિંદીનો ઉપયોગ જલ્દી થવો જોઈયે એવો તેમનો આગ્રહ છે, આ ચુંટણી, તથા જુદા જુદા ઉમેદવારોને મળેલા મતની સંખ્યાથી એમ લાગે છે કે હાલના કારોબારથી મોટી સંખ્યાના કોંગ્રેસીઓ અસંતુષ્ટ છે. પરિણામે હાલની રાજ્યનીતિમાં થોડા ઘણા ફેરફાર થશે. હીજરતીઓ સબંધી જલ્દી પગલાં લેવાશે. અને કારોબારમાં પ્રમાણિકપણા અને આવડત માટે આગ્રહ થશે. અનાજના પ્રશ્નનો સંતોષકારક ઉકેલ આણવાનું કામ અત્યારે મોટું છે. નવા પ્રમુખ તે સબંધી સફળતા મેળવે તો સારૂં

સ્ત્રી હીતની હીમાયતી તથા સ્ત્રી સાહિત્યના સર્જક

શ્રી- રામ મોહનરાય જસવંતરાય દેસાઈ

સ્વ. રામ- મોહનરાય થોડા સમય ઉપર સ્વર્ગવાસ પામ્યા છે, તેની આપણે સખેદ નોંધ લઈશું. ચાલુ સદીના પહેલા પચ્ચીસ વર્ષોમાં ગુજરાતી માસિક " સુંદરી સુબોધ " તથા તે ચલાવનાર " બંધુ સમાજ " ના સભ્યોએ ગુજરાતી સાહિત્ય તેમજ ગુર્જર સ્ત્રી સમાજની સુંદર સેવા કરી હતી. રામ મોહનરાય જેમનું લોકનું તથા સામાન્ય સ્વીકૃત નામ બિંદુભાઇ હતું- તેમણે આ સેવામાં મોટો હીસ્સો આપ્યો હતો. સુંદરી સુબોધના તેઓ તંત્રી હતા. બંધુ સમાજના આત્મારૂપ હતા અને અનેક માસિકોમાં તેઓ સુંદર કાવ્યો અને વાર્તાઓ લખતા હતે. જે સમયે ગુર્જર સમાજમાં સ્ત્રીની સ્થિતિ વિકટ હતી. વિધવાઓ કચરાયલી હતી, અને સ્ત્રી શિક્ષણ ઘણુંજ પછાત હતું તે વખતે " સુંદરી સુબોધ " પત્રે આ વિષયમાં લોકમત કેળવવા મોટો ફાળો આપ્યો હતો. એ પત્રની એક વિશેષ સેવા તો સ્ત્રીઓને લેખ લખવાની પ્રવૃતિ તરફ વાળવાની હતી. સ્ત્રીઓના લેખો આ પત્રમાં આવતા હતા અને તે માટે તેના સંચાલકો ઘણી મહેનત કરતા. છેલ્લા વીસેક વર્ષથી સ્વ. બિંદુભાઈ નિવૃત થઈ પોતાને વતન હાલોલમાં રહેતા હતા. એટલે અત્યારના યુવક યુવતીઓ તેમનાથી પરિચિત નહોતા. પણ ગુર્જર સ્ત્રી વર્ગના અને ગુજરાતી સાહિત્યના ઉત્કર્ષની હીલચાલનાં પાયો નાખનાર અને શરૂઆતનું વિકટ અને અપ્રિયકાર્ય કરનારામાં સ્વ. બિંદુભાઈનો ફાળો નાનો નહોતો.

સ્ત્રીઓ માટે ખાસ ધંધાઓમાં નર્સીંગ યા પરિચારિકાનો ધંધો મુખ્ય છે. પરંતુ આપણા નર્સીંગનો દેશમાં નર્સોની સંખ્યા ઘણી ઓછી છે. ધંધો હિંદની આરોગ્ય સમિતિની સમાલોચના મુજબ હિંદમાં યોગ્ય તાલિમ પામેલી નર્સોની સંખ્યા ફક્ત સાત હજારની છે. ઇંગ્લંડની વસ્તિ હિંદ કરતાં પાંચમાં ભાગની છે તો પણ ત્યાં નર્સોની સંખ્યા ૧૨૬૦૦૦ એક લાખ છવીસ હજારની છે. એ પ્રમાણ મુજબ તો આપણે ત્યાં લગભગ સાત લાખ નર્સો હોવી જોઈયે. એટલે કે હાલ કરતાં સો ઘણી નર્સો વધવી જોઈયે. આ ધંધામાં જનાર સ્ત્રીઓ ભાવનાશીલ અને દયા વૃત્તિની હોવી જોઈએ.

અત્યારે આ ધંધો હીદી સ્ત્રીઓને આકર્ષતો નથી તેના અનેક કારણો છે. પ્રથમ તો આપણે ત્યાં શિક્ષિત સ્ત્રીઓની સંખ્યા ઓછી છે. તે પછી આ ધંધામાં બાર કલાકનું કામ હોય છે. વળી માંદા માણસોની પાસેજ રહેવાનું હોવાથી મન ઉદ્વેગમા રહે કામ પણ ઘણીવાર ગંદુ લાગે તેવુ હોય છે. વળી અન્ય કુટુંબોમાં જઇને કામ કરવાનુ હોય છે એટલે ત્યાં મનુષ્ય સ્વભાવના જાતજાતના અનુભવો થાય. આવા અનેક કારણોથી સ્ત્રીઓ આ ધંધાથી દૂર રહે છે. આ ધંધામાં મળતર સારૂં છે. ખાનગી નર્સોને રોજના વીસ રૂપિયા મળે છે છતાંયે યોગ્ય કુટુંબની સ્ત્રીઓ ઉપર-જણાવેલા કારણોથી આ ધંધો સ્વીકારતી નથી. વળી અત્યારે કેટલીએક અર્ધ શિક્ષિત સ્ત્રીઓ અરજાઉ સ્ત્રીઓ—સસ્કૃતન હોય તેવી સ્ત્રીઓના વર્તનથી તેમજ તેમની પ્રત્યેના વર્તનથી આ ધંધો હલકો લેખાય છે.

પરંતુ દેશના ભલા માટે વધું નર્સોની જરૂર તો છે જ એટલે યોગ્ય પ્રકારની બેનોને વધુ સખ્યામા આકર્ષવાની જરૂર છે. સરકાર તથા જાહેર સસ્થાઓ આ બાબત ગંભીર વિચારો કરે છે. અત્યારે વળી નર્સો માટે અભ્યાસક્રમ પણ કડણ બનાવવાનો તેમને વધુ ઉપયોગી અને ઉડું જ્ઞાન મળે તેમ કરવાનો વિચાર પણ ચાલે છે. જો ક્રમ ઘણો કડણ અને લાંબો કરવામાં આવશે તો તે લેનાર બેનો મળવી મુશ્કેલ છે. તાલિમ તો તેમને પુરેપુરી મળવી જોઇયે. પરંતુ યોગ્ય વિવેક બુધ્ધિથી વિષયોની તુલના કરીને અભ્યાસક્રમ ગોઠવાય તો વધુ નવખર લીધા વિના યોગ્ય તાલિમ અંપી શકય એસ. એસ. સી. પરીક્ષા પાસ કર્યા પછી ત્રણ વર્ષનો કોલેજ તથા ઇસ્પિતાલ અનુભવનો ક્રમ હોય તો ધીમે ધીમે બ્હેનોને આકર્ષી શકાય. વળી તેમને બાર કલાકની ફરજને બદલે આઠ કલાકની ફરજ હોવી જોઇયે. મુંબઇ અને મોટાં શહેરોમાં નર્સો માટે નિવાસસ્થાનો હોવાં જોઇયે. તેમનો દરજ્જો સચવાય તેવા પગલાં લેવા જોઇયે તથા સામાજીક સંસ્થાઓ મારફતે સ્વીકૃત કુટુંબોમાં પરસ્પર ભલામણથી તેઓ કામે જાય તેવી યોજના પણ કરવી જોઇયે.

પરંતુ આટલું કર્યાથીજ નર્સોની સંખ્યા વધશે નહિં. આ માટે તો નર્સોના બે પ્રકાર કરવા જોઇયે. દરેક માંદગી કાંઇ એવી કડણ કે અટપટી નથી હોતી. કે તેમાં પુર્ણ કેળવાયેલી નર્સો જોઇયે. સામાન્ય કેળવાયલી નર્સો તેમાં ચાલી શકે. આ વર્ગની નર્સો માતૃભાષાનું પુર્ણજ્ઞાન ધરાવી થોડું વણુ અંગ્રેજીજ્ઞાન એીડલસ્કુલ ક અંગ્રેજી ચાર ધોરણ જેટલું ભાષાજ્ઞાન ધરાવીને ત્રણ વર્ષનો નર્સીંગક્રમ શીખેલી હોય તે ચાલે પુર્ણ કેળવાયેલી નર્સીંગ ગ્રેજ્યુએટસ કહેવાય અને આ બીજીને નર્સીંગ મેટ્રીક કહેવાય હિંદ જેવા ગરીબ દેશમાં મોટા દરમાયાની નર્સો કરતાં સામાન્ય દરમાયાની, સામાન્ય જ્ઞાનવાળી નર્સોની વધુ જરૂર છે ઇસ્પીતાલોની સંખ્યા વધવા સાથે, લોકોમાં ઇસ્પીતાલ વૃતિ વધુ જાગ્રત થતાં, વધુ નર્સોની જરૂર પડશેજ. આ નર્સો પુરી પાડવાની યોજના અગાઉથી થવી જોઇયે અને તે યોગ્ય સમયમાં અમલમાં મુકવી પણ જોઇયે.

નવયુગની નારીઓ પણ ખુલ્લામાં રમાતી જુદી રમતોમાં બહુ ઓછો ભાગ લે છે. ટેનીસ અને

સ્ત્રીઓમાટે રમતગમતો બેડમીંટનમાં થોડી ઘણી બેનો રસ લે છે તથા જુદીજુદી હરિફાઇઓમાં ભાગ લે છે તે શીવાય ખુલ્લા મેદાનોમાં રમાતી રમતો તે ક્રીકેટ, ફુટબોલ, અને હોકી છે. મુંબઇ પ્રદેશમાં યુવકોમાં ક્રીકેટ ઘણીજ પ્રિય થઇ છે. નિશાળોમાં આ રમત બહુ રમાય છે અને આંતર પ્રદેશ સરસાઇઓ તે માટે હિંદમાં ગોઠવાયેલી છે અને આંતર દેશીય ટેસ્ટ મેચો પણ રમાય છે અને હિંદ તેમાં ભાગ લે છે. આ રમત પ્રત્યે દુનિયાભરમા સ્ત્રીઓનું ધ્યાન નથી દોરાયુ ઇંગ્લંડ અને ઓસ્ટ્રેલીયામાં સ્ત્રીઓની ટીમો છે, પણ આ રમત ત્યાં તેમજ હીંદી સ્ત્રીઓમાં નથી. ફુટબોલનું પણ તેમજ છે. પરંતુ હોકી પ્રત્યે વધુ સંખ્યામાં સ્ત્રીઓ પ્રેરાઇ છે. મુંબઇ રાજ્યમાં પણ યુવતીઓમાં આ રમત-દાખલ થઇ છે. હાલ યુવતીઓની સાત ટીમો મુંબઇમાં છે. તેમની વચ્ચે તથા નાગપુર અને કલકત્તાની તેમજ અન્ય સ્ત્રી ટીમો વચ્ચે હોકીની મેચ સરસાઇ થાય છે અને તેમાં સર્વોપરિ થનારને કીમતી કપ આપવામાં

આવે છે. મુંબઇમાં એક હોકી એસોશીયન છે તેની મારફતે પુરૂષો અને સ્ત્રીઓની હોકી ટીમો અને મેચો યોજાય છે. છેલ્લાં કેટલાએક વર્ષોથી આ હોકી એસોશીએશનના કામથી ખાસ કરીને યુવતીની ટીમોના કારોબારીમાં ઘણોજ અસંતોષ છે. એટલે થોડા સમયમાં મુંબઇની સાત સ્ત્રી હોકી કલબોની એક સભા બોલાવવમાં આવી હતી. આમાં પાંચ કલબોએ ભાગ લીધો હતો. આ સભાએ પોતાના હીત અને હકકનું રક્ષણ કરવા સ્ત્રી હોકી લીગ સ્થાપવાનો વિચાર કર્યો છે, અને તે માટે સ્ત્રીઓની એક સમિતિ નીમી છે. તેમાં સભાસદો છે.

શ્રીમંતી. એમ કે. રાવ, (પ્રમુખ) મીસ. ફેની. તાલ્યારખાન, (ઉપપ્રમુખ) મીસીસ. જેમીસન (મંત્રી) શ્રીમતી. ઈંદીરા નસીન, (કોષાધ્યક્ષ) મીસીસ સીન, મીસ. પરેરા, મીસીસ. ઝવેરી, મીસ ટેલીસ, અને મીસ, ઘાટગે,

અતિવૃષ્ટિએ ગુજરાતમાં કાળો કેર વર્તાવ્યો છે. સાબરમતી, મહી, વિશ્વામિત્રી, નર્મદા, તાપી ગુજરાતમાં વગેરે નદીઓ પુરથી ઉભરાઇ ગઇ છે. આફત અમદાવાદ જેવા મોટા, વ્યવસ્થિત, અને ઘટ્ટ વસ્તિવાળાં શહેરોનાં સર્વત્ર પાણી ફરી વળ્યું છે. હજારો ઘર પડી ગયાં છે. સંખ્યાબંધ માણસો ઘરબાર વિનાના થઇ ગયાં છે. કંઇક ઘરો હાલી ઉઠયા છે મકાનોની તાણ સમયે આ સ્થિતિ ભયજનક છે, અને ઉભો પાક નાશ પામ્યો છે અનાજની તાણમાં આથી વધારો થશે. ખેડુતોને તો નુકશાન થશે પણ ભુખમરાથી સેંકડો વ્યાપશે. આપણી સહાનુભુતિ આ સૌ પ્રત્યે છે, પરંતુ કેવળ બોલાની સહાનુભુતિ ચાલશે નહિ. આ સર્વને સક્રીય મદદ કરવી જોઇએ ગુજરાતમાં ધન છે ગુજરાતીઓમાં હજીય ધનવાનો છે. એમણે દુર દુરના પ્રાંતના આર્થિક મદદ કરી છે તેઓ પોતાનાજ પ્રાંતના દુઃખી ભાઇઓને ભુલી શકશેજ નહિ. તાત્કાલિક વ્યવસ્થિત રાહત કાર્યની શરૂઆત થવીજ જોઇએ. સૌ કોઇએ

કોણ બોલે અંતરદ્વાર.

આભસ્વાથી આસોદો નીહાળીને
કોણના અંખે અમર અવતાર,
આષાઢનો સમીર મંદમંદ વહી રહે
ત્યારે કોણ દે મનોરસની ઘાટ
નદિ કેશ પૂરનાં વારિ કદા ઉછળે
કરી કલ્લોલ આનંદ મોઝાર
કાળા કદી ખીલે—સંગીત રાગે
સુર વહે અલૌકિક અનુપમ,
આનવ તરંગી ફાની વિશ્વ સર્વે
ભારે કોણ દે મને નવલનેમ
આવે કંઇક કલ્પનાના થાળ
રે, કોણ બોલે મારે અંતરદ્વાર
હાં...હાં...કોણ બોલે મારે અંતરદ્વાર

—ભાનુ પંડયા.

આવતા અંકથી સતીઓની શૌર્ય—કથાની રસભરી વાર્તા વાંચવા ચુકશો નહીં.

આ માસના અંકથી હિન્દી ભાષાના પ્રખર લેખક શ્રીનાથસિંહની કલમે લખાએલ "સોમનાથ" વાર્તાનો ગુજરાતી અનુવાદ ખાસ પરવાનગી મેળવી અમારા વાંચકો સમક્ષ રજુ કરતાં અમોને ઘણો હર્ષ થાય છે. આ વાર્તાનો અનુવાદ અમારી રજા સિવાય કોઈએ છાપવો છપાવવો નહિ.

(સી. જે. મહેતા–મંત્રી.)

ભગવાન સોમનાથ

અનુઃ– શ્રી. "રવિ"

ચોથા પ્રકરણનો ટુંક સાર.

પૂર્વ કથા.

સોમનાથ મહાદેવનું એ પ્રસિધ્ધ મન્દિર એક હજાર વર્ષ જે મહમુદ ગીજનીએ તોડેલું હતું તે હજીપણ 'ખંડેરસમું' ત્યાનું ત્યાં જ ઉભેલું છે. ભારત માતાના બે ટુકડા થઈ ગયા બાદ આ મન્દિરના પુનરોધ્ધાર માટેના પ્રયત્નો ભારત સરકાર તરફથી શરૂ થયા છે. આ સમયે વખાનો માર્યો શરણાર્થી યુવક જ્ઞાનચંદ સોમનાથ પહોચીને એના ખંડેરોમા ઘુમીને રત્નાને શોધવાનો પ્રયત્ન કરે છે, પરન્તુ રત્ના તો પાકિસ્તાનીઓના પંજામાં ફસાએલી છે; એટલે એનો એ ખંડેરોમાં રત્નાની સાથે મેળાપ થતો નથી. પણ તેના બદલે એને કોઈક પ્રેતલીલાના અદ્દભુત દર્શન થાય છે. આ સમય દરમ્યાન, એક પાકિસ્તાની જાસુસ હિન્દુ સાધુના વેશમાં સોમનાથ આવી ચઢે છે રત્નાનો મામા સોલંકી હરદેવસિંહની પાસે મદદ માટે વિનંતિ કરે છે; પરન્તુ આમાં પોતાને જોઈએ તેટલી સફળતા નહિ મળવાથી હેવટે પેલો પાકિસ્તાની જાસુસ સોલંકી હરદેવસિંહ તરફ પિસ્તોલ તાકે છે.

એ પછી આ વાર્તા આગળ વધે છે

પ્રકરણ પાંચમું.

"ધડાક્ ધડાક્" એક પછી બીજી એમ બે ગોળીઓ પિસ્તોલમાંથી છુટી.

શ્રી હરદેવસિંહ સોલંકી જેમણે બારણું બંધ કરી દીધું હતું એમણે પાછળ ફરીને જોયુ તો સાધુ વેશધારી પાકિસ્તાની જાસુસના જે હાથમાં પિસ્તોલ હતી તે હાથને જ્ઞાનચંદે પોતાના બને હાથનું બળ એકઠું કરીને પેલા પિસ્તોલવાળા હાથને મજબુત રીતે પકડી રાખ્યા હતા. પાકિસ્તાની જાસુસ શ્રી. સોલંકીને પોતાની પિસ્તોલનું નિશાન બનાવવાનો હજીપણ અફળ પ્રયત્ન કરી રહ્યો, અને જ્ઞાનચંદ એના હાથમાંથી પિસ્તોલ છોડાવવામાં સફળ થઇ શકતો નહિં હોવાથી હેવટે શ્રી સોલંકી એની પિસ્તોલનો ભોગ બને નહિ તેવો પ્રયત્ન કરી રહ્યો હતો આ બન્ને વચ્ચે આવી રીતે બાથંબાથ ચાલી રહી હતી કહો કે એ બન્ને જાણું જીવસટોસટની લડાઈ લડી રહ્યા હતા.

જમીન પર બીછાવેલી કિંમતી અને મુલાયમ શેત્રજી રગદોળાઈ ગઇ હતી. ખુરશીઓ આમ તેમ પડી ગઇ હતીઃ નાનું ટેબલ અને એના પર રાખેલી વસ્તુઓ એ બનેના ધક્કાને લીધે ખડિંગ્ ખડિંગ્ કરતી વેર વિખેર થઇને ગમે ત્યાં પડેલી હતી.

પિસ્તોલનો અવાજ અને સાથોસાથ ખંડમાં કોઈક લઢે છે તેનો અવાજ સાંભળીને શ્રીમતી સોલંકી અને ઘરના બીજા નોકર ચાકરો દોડતાં દોડતાં આવી પહોંચ્યા.

જ્યાંથી એ લોકો આવ્યા હતા ત્યાં માત્ર દિવાલજ હતી, અને પેલા જાસુસે જોયું કે ખરી રીતે તો બારણું બંધ હતું એટલે તે ઉઘાડીને નાસી જઇ શકાય તેમ પણ નહતું. આ ખંડના બારણાની રચનાં એવા પ્રકારની હતી કે આ ખંડમાં બેઠેલી વ્યક્તિ ઘરના આંગણા તરફ જોઈ શકે નહિં પરન્તુ અંદરના ખંડમાં બેઠેલી વ્યક્તિ આ ખંડમાં કોણ બેઠું છે અને શું કરી રહ્યા છે એની તેમને સહજરીતે ખબર પડી શકે તેમ હતું.

શ્રીમતી સોલંકીને તત્કાળ આખી પરિસ્થિતિની ખબર પડી ગઈ. ખંડમાં એક ખુણામાં ગૌતમબુધ્ધની એક નાની કાંસાની મુર્તિ હતી એ એણે પોતાના બન્ને હાથના બળ વડે ઉઠાવીને પેલા પાકિસ્તાની જાસુસના માથા પર જોરથી ફેંકી. એક દારૂણ ચીસ નાંખીને પેલો જાસુસ એક તરફ ઢળી પડયો. જ્ઞાનચંદે એના હાથને હજીપણ મજબુત રીતે પકડી રાખ્યા હતા. આ પછી શ્રીમતી સોલંકીએ એની પાસે આવીને એના હાથની આંગળા મચડી નાખીને પિસ્તોલ છીનવી લીધી.

પછી નોકરોને હુકમ કરતાં કહ્યું "શું જોઈ રહ્યા છો? દોરડું લાવીને આ હત્યારાના હાથ પગ બાંધી દો."

એટલી કહેવાની જાણેકે નોકરો વાટ જોતાં ના હોય એમ શ્રીમતી સોલંકીની આજ્ઞાનો તરતજ અમલ કરવામાં આવ્યો, અને પેલા પાકિસ્તાની જાસુસને બાંધીને એક ખુણામાં હડસેલી દીધો.

શ્રીમાન સોલંકી આ બધું આશ્ચર્યચકિત થઈને મુંગા મુંગા જોઈ રહ્યા હતા. ક્ષણેક-પળ બાદ જાણે કોઈ ભયાનક સ્વપ્નું જોયા પછી જાગી ઉઠયા હોય એમ પેલા જાસુસની તરફ જરા આગળ આવીને બોલ્યા "આદાબ અર્જ હૈ મિયાંજી!"

પેલા પાકિસ્તાની જાસુસ પોતાની દયાનીય સ્થિતિની સ્હેજ પણ પરવા કર્યા વિના પોતે અત્યારે અને તે આજ ક્ષણે બધાનો પ્રલય કરી દેશે એવી અદાથી અકડયો સુઈ રહેલો ડોળા કાઢી રહ્યો હતો.

જ્ઞાનચંદે જયઘોષ કર્યો—"જય સોમનાથ!"

એના અંતિમ શબ્દોની સાથે બધાએ એ જય ઘોષને ઝીલી લીધો. આખો ખંડ હર્ષોન્માદના સ્વરથી ... ગયો.

દોરડા વડે બાંધેલો અને એક ખુણામાં પડયો પડયો પેલો જાસુસ દાંત પીસીને બોલી ઉઠયો "તમારા સોમનાથ તો અમો મુસલમાનોના પગ નીચે એકવાર નહિ પણ સો સો વાર રગદોળાઈ ગયેલા છે એવા સોમનાથનું નામ લેતાં તમે શરમાતાં પણ નથી?

"શરમ તો તને આવવી જોઈએ" શ્રીમતી સોલંકીએ એનો પ્રત્યુત્તર વાળતાં કહ્યું "કે જે નાના મોંએ મોટીમોટી વાતો કરી રહ્યો છે. સોમનાથ તો એવી એક શક્તિનું નામ છે, જે મુસલમાનો પણ 'અલ્લાહ' ના નામે ઓળખે છે."

"અરે! અલ્લાહ એ જુદી વસ્તુ છે અને 'બુત' એ પણ જુદી વસ્તુ છે."

જ્ઞાનચંદે પેલા પાકિસ્તાની જાસુસની ઝોળીમાં હાથ નાંખીને તેમાંથી એક નાની ચોપડી બહાર કાઢીને એને બતાવતા કહ્યું "આ શું છે મિયાં સાહેબ?"

"બદમાસ! ગોતે તારો નાપાક હાથ લગાડયો એ તો અમારૂં પવિત્ર 'કુરાને શરીફ' છે."

જ્ઞાનચંદે કહ્યું "અને ધાર કે હું આને અત્યારે જ તારી સમક્ષ બાળીને ભસ્મ કરી નાખું અગર તો પગ નીચે રગદોળી નાખું અગર તો એના પાને, પાનાના ફાડીને કુચ્ચા કરી નાખું તો પણ શું આ પુસ્તકમાં લખેલા વિચારોનો નાશ થઈ શકશે ખરો કે?"

પેલો પાકિસ્તાની જાસુસ કંઈપણ બોલ્યો નહિ. એ માત્ર એની તરફ ડોળા કાઢી રહ્યો. જ્ઞાનચંદે આગળ કહ્યું "જેવી રીતે પુસ્તકનો નાશ કરવા છતાં તેના અંદર દર્શાવેલા વિચારોનો આપણે નાશ કરી શકતા નથી, એવાજ રીતે મૂર્તિનું ખંડન કરવાથી દેવતા કદાપિ ખંડિત થતા નથી. જેવી રીતે પુસ્તક એમાં લખેલા વિચારો સુધી પહોંચાડવાને માટે એક માત્ર સાધન છે, તેવીજ રીતે મુર્તિ ઇશ્વરના સાક્ષાતકાર માટેનું એક માત્ર સાધન જ છે. હું તારી ઝોળીમાંથી આ 'કુરાને શરીફ' ને બહાર કાઢીને એનું જેમ અપમાન કરી શકું તેમ હું તેવીજ રીતે મહમુદ ગઝનીએ ભગવાન સોમનાથની મુર્તિનું અપમાન કરેલું હતું. પરન્તુ ના, હું ગઝની જેટલો મૂર્ખો નથી. હું જાણું છું કે એક પુસ્તકનો નાશ કરવાથી બીજું પુસ્તક સ્હેજે તૈયાર થઈ શકે તેમ છે; તેવી રીતે જે મુર્તિ તોડીને હિન્દુલોકોની ઇશ્વરીય ઉપાસનાને નષ્ટ કરવાનું જેઓ ઇચ્છતા હતા તેઓએ વિચાર કરવો જોઇતો હતો કે નવી મુર્તિઓ પણ બની શકે છે. આજ હજાર વર્ષ કરતાં પણ વધારે

વર્ષ વીતિ ગયા છે એ વાતને, જ્યારથી મુસલમાનો મુર્તિઓ તોડવાનું શરૂ કર્યું હતું. તું તો એક જાસુસ છે એટલે તને મારા કરતાં વિશેષ ખબર હશે કે હિન્દુસ્થાનમાં હિન્દુઓના ઘરેઘરમાં આજે પણ ઈશ્વરની મૂર્તિઓ વિરાજી રહી છે અને આ જો, આજે સોમનાથ ભગવાનની મુર્તિની પણ ફરીથી સ્થાપના થઇ રહી છે."

"થવા દોને એને તોડવાને માટે વળી પાછો કોઇ નવો ગઝની પેદા થશે." પાકિસ્તાની જાસુસે ઉધ્ધતાઇ ભર્યો જવાબ આપ્યો.

તેનો સચોટ જવાબ આપતાં શ્રી મોલકીએ કંઇક ઉત્તેજીત થઇને કહ્યું પછી એવા નવા પાગલપણાને વળી પાછો નવો ઇલાજ પણ શોધવોજ પડશે ને. પરન્તુ એતો બતાવો કે હવે અમારે તારી સાથે કેવી રીતનો વર્તાવ કરવો."

"એ બદમાશને તો કતલ કરીને આ ઘરમાં ઉંડો ખાડો ખોદીને એવી રીતે દાટી દેવો જોઇએ કે એની કોઇને ગંધ સરખીયે જાય નહિં" શ્રીમતી સોલકીએ ગુસ્સામાં આવી જઇને કહ્યું.

"ના. એ કામ આપણું નથી. એને શી સજા કરવી એ સરકારને જોવાનું છે, એટલે મારો મત તો એવો છે કે એને સરકારને હવાલે કરી દેવો."

"પરન્તુ અગર જો એ આપણી રત્નાને મેળવવાના કામમાં મદદ આપે તો મારો વિચાર એવો છે કે એને ગમે તે રીતે સહિસલામત રીતે પાછો પાકિસ્તાન ભેગો થવું હોય તો થવા દેવો." શ્રીમતી સોલંકીએ પોતાનો અભિપ્રાય દર્શાવતાં કહ્યું.

"ના, એ નહિ બની શકે" પેલો જાસુસ આ સાંભળીને બગડી ઉઠયો.

શ્રી સોલંકીએ એની પાસે બેસીને એના બન્ને કાનોને પોતાના બન્ને હાથના સઘળા જોરથી મસળી નાખતાં કહ્યું. "બદમાશ! મને મારી રત્ના પાછી નહિં મળે ત્યાં સુધી હું તને આ ઘરમાંથી નીકળવા દઇશ નહિં, સમજ્યો? અને જો તારી કિમ્મત પાકિસ્તાનને હવે ચુકવવી પડશે તે નક્કી જાણજે."

એને એક બંધ ઓરડીમાં પૂરી રાખવો એવો શ્રી સોલંકીએ પોતાના નોકરોને હુકમ આપી દીધો. ત્યાર બાદ એનુ શું કરવું એ માટે પોતાના મિત્રોની સલાહ લેવાનુ નક્કી કર્યું.

શ્રી સોલંકીના એક જુના મિત્ર ચૌધરી મલખાનસિંહ જેમણે આઝાદ હિન્દ ફોજમાં મોટી નામના મેળવી હતી અને જે નેતાજી સુભાષબાબુની સાથે મલાયા અને સિંગાપુરમાં અગ્રેજોને હિન્દુસ્તાનની હદ બહાર હાંકી મુકવાના કાર્યને માટે ઘણું સૈનિક સંગઠન કર્યું હતુ તેમને બોલાવ્યા. એમણે આવતાં સાથે પેલા પાકિસ્તાની જાસુસના બધા કાગળોનું બારિકાઇથી નિરીક્ષણ કર્યું. એ ઉપરથી એમને લાગ્યું કે આ માણસનું ધ્યેય, જુનાગઢનો નવાબ ફરીથી હિન્દુસ્તાનમાં આવીને પોતાનુ રાજ્ય મેળવી શકે અગર છેવટે નવાબ નહિં તો એનો પુત્ર પણ જુનાગઢની ગાદી પર બેસી શકે તેવી જાતનું વાતાવરણ તૈયાર કરવાનું હતું.

એની ઝોળીમાંથી એવાં કેટલાંક પત્રો મળી આવ્યા જે નવાબે પોતાના મિત્રોને લખ્યા હતા અને એમાં એ હકીકત ઉપર ખાસ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે હિન્દુસ્તાન અને પાકિસ્તાન વચ્ચે તાત્કાલિક સમજુતિ થવાની છે; એટલે એને લીધે જુનાગઢનો નવાબ ફરીથી હિન્દુસ્તાન પાછા આવી શકશે

અગર જો માત્ર આટલી જ વાત હતી તો નવાબે ટ્રાન્સમીટર ઉપર રતને આવી ધમકી શા માટે આપી? અને આ પ્રમાણેના લાલચ શા માટે આપી? શ્રી મોલકી હરદેવસિંહે પ્રશ્ન કર્યો.

"ભાઇ સાહેબ" ચૌધરી મલખાનસિંહે જવાબ આપતાં કહ્યુ "નવાબ એ સારી રીતે જાણે છે કે આપતાં માત્ર બેજ વાતથી અસર થઇ શકે તેમ છો એક ભયથી અને બીજી લાલચથી. પરન્તુ એ એટલું જાણતો નથી કે હિન્દુસ્તાનમાં સ્વાધીનતા આવતાંની સાથે અહીંની સઘળી પ્રજાનો દ્રષ્ટિકોણ પણ સાથે સાથ બદલાઈ ગયેલો છે."

"પરન્તુ ખેર," ચૌધરી મલખાનસિંહે આગળ ચલાવ્યું. "આપ હવે ઉતાવળ કરો. હું આજે મારી જાસુસી કુશળતાથી આ પાકિસ્તાની જાસુસને માગી

નાગચુડમાં ફસાવી દઈશ અને ઓનીજ મારફતે રત્નાને પાછી બોલાવી મંગાવીશ. તમે શું થાય છે તે જોયા કરો."

પાકિસ્તાની જાસુસની ઓરડીની ચાવી ચૌધરી મલખાનસિંહે લઈ લીધી.

શ્રી હરદેવસિંહ સોલંકીને એમણે એટલું કહ્યું કે એ પોતાના નોકર ચાકર સાથે વેરાવળમાં આવેલા તેમના મકાનમાં તેઓ જશે.

મલખાનસિંહ વેરાવળ આવીને એક નાટક કંપનીમાં ગયા, અને ત્યાંથી પોલીસના ઇન્સ્પેકટર અને પોલીસના જે પોશાકો ત્યાં હતા તે તેમણે ભાડે લઈ લીધા. પોતે સ્વયં પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર બન્યા અને બીજા નોકરોને પોલીસનો પોશાક પહેરાવી દીધો ત્યાર પછી સોમનાથ પાછા આવી પહોંચ્યા અને જાણે આ મકાન એકદમ પોલીસના કબજામાં હોય તેવી રીતે તેની ચારે બાજુ પોલીસ ગોઠવી દીધી.

પેલા પાકિસ્તાની જાસુસથી બહાર જોઈ શકાતું નહોતું પોતે કરેલી મુર્ખાઈને માટે હવે એને પશ્ચાતાપ થવા લાગ્યો. પોતાના વ્હાલા પ્રાણને માટે પણ હવે શંકા આવવા લાગી. પાકિસ્તાનમાં રહેતા એના બાળ બચ્ચાં અત્યારે એને સાંભરી આવ્યા આ તરફ એની ઓરડીની બહાર જે કંઈ થઈ રહ્યું હતું તે સાંભળીને એની ચિન્તા ઘટવાને બદલે વધતી જતી હતી. ગમે તે શરતે પણ અહિંની આ કેદમાંથી છુટકો મેળવવાનો માર્ગ એ વિચારી રહ્યો હતો.

આવી રીતે વિચાર કરતા કરતાં એને એવું લાગવા માંડ્યું કે આ ઓરડીના દરવાજા હવે ખુલે એ બનવું અસંભવ છે. એટલામાં એના કાનમાં અવાજ અથડાયો "ઓ જમાદાર બલવન્તસિંહજી! તમારી ડ્યુટી તો અહિંયા છે. આ ઓરડીમાં એક ભયંકર કેદી રહે છે. એને તમારે ઘણી સાવધાનીથી સંભાળજો, હોંકે!"

થોડીક પળ બાદ વળી પાછો અવાજ આવ્યો ઓ બલવન્તસિંહજી! યાર એક બીડી તો પીવ[ડા]વ. આ કેદીની તરફ મોં કાઢીને જોવું નિરર્થક છે [ક]ારણ કે ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ મુસલમાન હોવાથી કેદીને છેવટે આ ના છુટી જાય તો?"

"લે ભાઈ લે. બીડી પી આપણે શું? હું કે હરિ ઓફિસર બની શકવાના છીએ કંઈ? પાકિસ્તાન થયું છતાં અહિંયા તો પહેલાના જેવુંજ મુસલમાનોનું જોર છે કે નહિ?"

"આક થુ! યાર! બીડી કેવીક રાખો છો? કડવી ઝેર જેવી કેમ છે? સાંભળ્યું છે કે જુનાગઢ નવાબ ફરીથી અહિં આવવાના છે આ ખરી વાત છે?"

"ચુપ ચુપ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ આવતા લાગે છે"

પાકિસ્તાની જાસુસ અંદર રહ્યો રહ્યો આ બધી વાતચિત સાંભળે છે. થોડીવારમાં ખટપટ ખટપટનો અવાજ સાંભળે છે અને પોતે મનમાં કહે છે 'યા અલ્લાહ! અગર જો ખરેખર આ ઇન્સ્પેક્ટર મુસલમાન હોય તો?'

'સાવધાન! ડાબે ફીરો!! આરામ કરો!!'

પાકિસ્તાની જાસુસ પોતાની ઓરડીમાં બેઠો બેઠો વિચાર કરે છે કે ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ આવ્યા લાગે છે અને જરૂરથી એ મારી સાથે વાત કરવા માગતા હશે, પરન્તુ વખતે આ હિન્દુ સિપાઈડાઓના દેખતા એ મારી પાસે આવીને મારી સાથે વાત ન પણ કરે.

આમ પ્રતીક્ષા કરતાં કરતાં કેટલોક સમય વીતિ ગયો, ત્યાં તો એની ઓરડીનું બારણું ધીમે ધીમે ખુલતું લાગ્યું. કોઈક બહારનું બટન દબાવીને ઓરડીમાં બત્તી કરી અને જાસુસે જોયું કે ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ પોતે એકલાજ ઓરડીમાં ઉભેલા હતા.

"હલ્લો મહમુદ?" ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે પોતાનો હાથ એના તરફ લંબાવતાં કહ્યું.

અરે શું? આ મારૂં નામ પણ જાણે છે! એણે આશ્ચર્યતાથી પોતાનો હાથ પણ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ તરફ લંબાવ્યો.

"મહમુદ, મેં બારણા ખોલી નાંખ્યા છે. હું પણ મુસલમાન છું એટલે હું મારા ધર્મીને કોઈપણ રીતે કેદમાં રાખી શકતો નથી. તમે ભાગો અત્યારેજ નાસી છુટો."

પેલો પાકિસ્તાની આટલી કહેવાનીજ વાર જોતો હતો. તે એકદમ દોડવા લાગ્યો, પરન્તુ બીજી બાજુએથી અવાજ આવ્યો 'ઠેરો, એ કોણ જાય છે?"

પેલો પાકિસ્તાની જાસુસ સહેજ ભયથી અને કંઈક આશાથી ત્યાં ઉભો રહ્યો ને ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબને વિનંતિ કરતા કહ્યું "હજૂરની મહેરબાની છે, પણ

મારો સામાન જેમાં કેટલાક મારાં અંગત જરૂરી કાગળો તથા એક મશીન હતું એ મને મળે તેવી મારી અરજ છે."

"એ બધાંની મને ખબર છે. સિપાઇ પકરામ હુસેન એ મારી બધી વસ્તુઓ લઈને તને આ મકાનની બહાર ડાબી બાજુના રસ્તા પર મળશે. એની પાસેથી તારો સામાન લઇ લેજે જાઓ જલદી કરો

"પણ હજુરે મારું નામ ક્યાંથી જાણ્યું?"

"લે વાંચ."

એમ કહીને ગુપ્ત સંકેતલિપિમાં કે જે લિપિમા આ જાસુસની પાસે તાર આવતા હતા તેવો એક તાર ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબના ઉપર આવેલો તેને આપ્યો તેમાં લખેલું હતું કે "જાસુસ મહમુદ જુનાગઢમા રહે છે અને એને કોઇપણ ઠેકાણે કોઈપણ કારણસર પકડવામાં આવે તો તમો પાકિસ્તાનવાદી હોવાથી તથા એક પોલીસ અધિકારી હોઇ તમારે તમારાથી શક્ય મદદ એને છોડવા માટે કરવી"

હવે પાકિસ્તાની જાસુસને પુરેપુરો વિશ્વાસ બેસી ગયો કે ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ ખરેખર મુસલમાન છે અને એને સર્વ પ્રકારની મદદ કરવાને માટે અહીં આવી પહોંચ્યા છે.

એ પછી તો એણે એની સાથે દિલ ખોલીને ખુબખુબ વાતો કરી અને વધુમા પુછ્યું કે હવે એણે શું કરવું જોઇએ?

ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે એને આખી વાત સંભળાવતા શિખામણ આપતાં કહ્યું "ભાઈ સાંભળ ત્યારે અત્યારે તો અહીં સોલંકીનું ઘણું જોર છે, અને વળી હમણાં એવી ખબર આવી છે કે આ સોલંકીને જ જુનાગઢની ગાદી સોંપવાની વાતો ચાલી રહી છે; સોલંકી તો પુરો મુરખો છે, કશુયે જાણતો નથી અને કોણ જાણે કોઈ રત્ના નામની સ્ત્રી છે જેના માટે એ દિવાનો થઇ ગયો છે. એટલે જો આપણે કોઈપણ હિસાબે એટલુ સાબીત કરી શકાયે કે આ માણસ પાકિસ્તાની જાસુસી કરે છે, તો હું એને તે આબિતી ઉપર તરત જ ગિરફતાર કરી લઉં અને એમ થાય તોજ નવાબ સાહેબ માટેનો માર્ગ સાફ થાય તેમ છે."

"હજુર મને જે પ્રમાણે હુકમ કરશો તે પ્રમાણે કરવાને સેવક હમેશાં તૈયાર છે."

"તો સાંભળ મારો એક દોસ્ત છે અનવર એ ઘણો ચલતા પુરજો છે. એને મુસ્લીમ યાત્રી બનાવીને એની બીબીની સાથે પાકિસ્તાન મોકલી આપીએ. તમો અહીંથી ટ્રાન્સમીટરદ્વારા નવાબને કહી દો કે રત્નાને એના હવાલે કરી દે. આમ અનવર અને એની બીબી સાથે રત્ના અહીં આવશે. અહીં આવતાંની સાથે જ હું હવાઇ જહાજ ઉપર જ એ બધાને ગિરફતાર કરી લઇશ. અને અનવર હુસેન પાસે એવી જાતનું સ્ટેટમેન્ટ લેઇ લઈશું કે પોતે સોલંકીના કહેવાથી જ એ હિન્દુસ્તાન સરકાર વિરૂદ્ધ જાસુસીનું કામ કરે છે. અને આ વાતમાં સોલંકીની ભાણેજ જે પાકિસ્તાનમાં રહે છે એ એને મદદ કરે છે. એ બાદ રત્નાને ત્યાંની ત્યાં તારા હવાલે સોંપી દઇશ અને પછી તારે વખતે પાકિસ્તાન જવું હોય તો એને લઇને ખુશીથી જજે. અહિંયા હું સોલંકીને તો જેલમાં જ ભંડોરી લઇશ સમજ્યો ને?"

મહમુદને હવે ખબર પડી કે પોતે બીજો મહમુદ ગજની બનવાને માટે જન્મેલો છે. એટલે એણે મ્હોં પર હાસ્ય લાવતાં કહ્યું "હજુરનું ધારવું બરાબર છે. હું એ પ્રમાણે જરૂર કરીશ." અને રત્નાને લઇને પોતે પાકિસ્તાનની લાંબી જાત્રા કરવાને જતાં એ કેટલો બધો ખુશી થઇ જશે એનો તે વિચાર કરવા લાગ્યો.

ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબને સલામ કરીને એ મકાનની બહાર નીકળી ગયો. કેપ્ટન સાહેબના કહ્યા મુજબ ડાબી બાજુએ એને સિપાઇ પકરામ હુસેન મળ્યો. એણે એનો બધો સામાન સોંપી દઇને એક ખાલી એક્કામાં બેસાડીને રાતો રાત એને વેરાવળ ભેગો કરી દીધો.

બીજી તરફ ચૌધરી મલખાનસિંહે રાતે એક વાગે સોલંકી હરદેવસિંહના ઘેર આવીને એમને જગાડયા "બે માણસોને તૈયાર કરો. એકને અનવર હુસેન બનાવવાનો છે અને બીજાને એની બીબી બનાવવાની"

છે. આવતી કાલે હું આ જાસૂસની મારફતે પાકિસ્તાનથી હવાઇ જહાજ મંગાવરાવીશ. એ બન્ને એમાં બેસીને પાકિસ્તાન જશે સમજ્યા. આ બદમાસ જાસુસ હવે મારી જાળમાં આબાદ રીતે ફસાઇ ગયો છે. હું કહીશ એ પ્રમાણે જ એ કરશે."

સોલંકી હરદેવસિંહનું વેરાવળમાં આવેલું મકાન રાતો રાત એવી સુંદર રીતે સજાવી દેવામાં આવ્યું કે ગમે તેને ખબર પડી જાય કે એ કોઈ ખાનદાન મુસલમાનનુંજ આ ઘર છે.

બધાને એવું જાહેર કરી દીધું કે આ મકાનનાં માલીક મિયાં અનવર હુસેન છે. આ અનવર હુસેનનો સ્વાંગ સજનાર હતા સોલંકી હરદેવસિંહના પ્રાઈવેટ મંત્રી શ્રી રતનલાલ નાગર અને બેગમ અનવર હુસેનનો સ્વાંગ સજનાર હતો પેલો શરણાર્થી યુવક-જ્ઞાનચંદ, જેણે મુસ્લીમ સ્ત્રીનો બહુ મૂલ્ય પોશાક પહેરી બુરખો ઓઢીને બરેબર બેગમ જેવો શોભતો હતો.

સવાર થતાં થતાં તો ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ આ મકાનમાં આવી પહોંચ્યા અને અનવર હુસેન તથા બેગમ અનવર હુસેનનો મહમૂદની સાથે પરિચય કરાવ્યો. જ્યારે બુરખાના કાણામાંથી જોતી બેગમ અનવર હુસેને આ પાકિસ્તાની જાસુસપ્રતિ પોતાની કૃતજ્ઞતા પ્રગટ કરી ત્યારે મહમુદના ઉત્સાહની સીમા રહી નહિં. એ ગોટા હર્ષની સાથે ટ્રાન્સમીટર જોડીને બધાં સાંભળે એ રીતે જુનાગઢના નવાબ સાથે વાતો કરવા લાગ્યો. આમ પાંચેક મિનિટમાં જ બધું કામ પતી ગયું. જુનાગઢનો નવાબ રત્નાને અનવર હુસેન સાથે મોકલવાને તૈયાર થઇ ગયા અને જાસુસ ચેતવણી આપતાં કહ્યું કે 'એ જો રત્ના કોઈ પણ હિસાબે સોલંકીના હાથમાં જતી રહે નહિં."

"હરગીજ નહિં હજુર" પેલા પાકિસ્તાની જાસુસે જવાબ આપતાં કહ્યું ને ટ્રાન્સમીટર બંધ કર્યું. ત્યાર પછી અનવર હુસેન અને એની બીબી તરફ ફરીને વિચિત્ર પ્રકારે આંખો પટપટાવતાં એ બોલ્યો "મૂર્તિ પુજક મુરખ હિન્દુઓ આટલા મોટા ...ની કદિપણ હકુમત સંભાળી શકવાના નથી તે ..."

પાકિસ્તાનથી સ્પેશ્યલ પરમિટ લઈને અનવર હુસેન અને તેમના બેગમને તેડી જવાને માટે હવાઇ જહાજ આવી પહોંચ્યું. બેગમ અનવર હુસેન મુંબઇના પોલીસને પુષ્કળ લાંચ આપીને તેમની ઓળખ પરેડમાંથી બચી.

જ્યારે હવાઈ જહાજ આકાશમાં પહોંચ્યું અને નીચે જ્ઞાનચંદે ભારતની શસ્ય શ્યામલા ધરતી જોઇ ત્યારે એની આંખમાં પાણી ભરાઇ આવ્યું. એણે મનમાં ને મનમાં ભારત માતાના આ ભવ્ય રૂપને પ્રણામ કરતાં કહ્યું "ભગવાન સોમનાથ! મારી યાત્રા સફળ કરો. રત્નાને લઇને હું મારા દેશમાં વ્હેલામાં વ્હેલો પાછો ફરૂં તેવું કરો. ભગવાન સોમનાથ! ભગવાન સોમનાથ!!"

આ સોમનાથની રટના એના હૃદયના ધબકારાની સાથે મળીને છેવટે એક ધ્યાન થઈ ગઇ.

(અપુર્ણ)

હરસ મસા

૧૦૦ ટકા. ગેરન્ટેડ રામબાણ દવા.

જરા ગરમ ખવાય કે તુરત લોહી પડે તેવી પીડાથી બચવા માટે મહાત્માના આશિર્વાદથી જનસેવા અર્થે મળેલ સિદ્ધ દવા.

આ દવા જેણે જેણે લીધી તેને એટલો ફાયદો થયો કે ફરીથી તેને ડાક્ટરો કે હકીમ પાસે જવાની જરૂર રહી નથી

આજેજ મંગાવી વાપરી ખાત્રી કરો આ દવા સાચી હોઇ ફસાવાની જરાપણ ચીંતા નથી. તેમજ આ દવા બરોબર લોહી પડતું બંધ કરે છે ને કેવળ સેવા અર્થે છે ને દવાની રકમ ધર્માદામાં વાપરવામાં આવે છે. લખો-

વૈદ્ય નાથાભાઇ એલ. ત્રીવેદી.

લોટસ પ્રિન્ટરી, પોળમશા રોડ-અમદાવાદ

સૂર્ય નારાયણની વાર્તા.

(શ્રી લલીતા જીવશંકર વ્યાસ)

સુર્યનારાયણના ઘેર રાનાદેવ બેસવા ગયા, ત્યારે તેનું સૌંદર્ય અને લાવણ્યમય મૃદુ હાસ્ય જોઇને સુર્યનારાયણે કહ્યું ' મારે પરણવું તો રાનાદેવ સાથેજ નહિંતો ન પરણવું. ' એ અરસામાં રાનાદેવની તાવડી ફુટી ગઇ. એટલે રાનાદેવના મા સૂર્યનારાયણના ઘેર ગયા ને કહ્યું અને થોડીવાર તાવડી આપો. ત્યારે સુર્યનારાયણની માએ કહ્યુ તાવડી એટલે દીકરી ને દીકરી ફુટે તો દીકરી તેના બદલામાં લઇશ. ત્યારે રાનાદેવના માએ તે વાત કબુલ રાખી ને જેવી તાવડી લઇને ઘેર જાય છે ત્યા સુર્યનારાયણે મોજ વિચારથી બે આખલા મુકયા તે કુસ્તી કરતા રાનાદેવની માને ઝપટમાં લીધા કે તાવડી હાથમાંથી પડી ગઇ ને ફુટી ગઇ. કોલ પ્રમાણે તાવડી ફુટી તેથી પોતાની દીકરી રાનાદેવની સગાઇ સુર્યનારાયણ સાથે થઇ. બન્ને પરણ્યા ને સુખી જીવન ગુજારે છે. સુર્યનારાયણ દર-રોજ દુધ પીને રથમાં બેસી પૃથ્વીને ઉજાસ કરવા ઉગે ને દરેકને જમાડીનેજ જમે આવો નિયમ હોવાને લીધે અનાજ કીડીને કણ ને દરેક જાનવર મનુ-ષ્ય વિગેરેને જમ્યા જાણી સાંજે ઘેર આવી ભોજન કરે ને રાનાદેવ ને નારાયણ બન્ને સુખમાં ગુલતાન કરે.

એક વખત રાનાદેવને સુર્ય ભગવાનનું પણ લેવાતો નબળો વિચાર આવ્યો ને સુર્યનારાયણ જાય તે પહેલાં પોતે રસ્તે જતી એક કીડીને લઇ ડાબલી-માં પેક પુરી દીધી, કારણકે ડાબલીમાંથી કીડી કયાંય જઇ શકે નહીં ને અનાજ ખાઇ શકે નહીં.

સાંજે સુર્યનારાયણ ઘેર પધાર્યા નાહી ધોઇને જમ્યા. જમ્યા પછી રાનાદેવ કહે– પ્રભુ તમો બધાને તમારી પ્રતિજ્ઞા મુજબ જમાડો છો ? સુર્યનારાયણે કહ્યુ ' આજે કીડીથી હાથી સુધીનાં પ્રાણીઓ હરેકથી જમ્યા છે. ' આ સાંભળતાં જ રાનાદેવ એકદમ ઉભા થયા ને પેલી ડાબલી લાવી નારાયણ પાસે મુકીને કહ્યું ' જૂઓ જ્યારે આપ દુધ પીને રથમાં બેસી ગયા ત્યારેજ મે રસ્તે જતી કીડીને આ ડબી-મા પુરી છે તે આખા દીવસની ભુખી છે ને તમો કહો છો કે બધાને જમાડયા છે '

નારાયણે કહ્યું તે જમી છે, ઉઘાડો ડબી. ત્યાં તો કીડીનાં મોઢામાં અડધો દાણો ખવાઇ ગયેલો પડયો છે. રાનાદેવ અચબા સાથે બોલ્યા ' આમ કેમ ? ડબી તો ખાલી જ હતી ને ! '

નારાયણ કહે રાનાદેવ તમો ડબી જે વખતે બંધ કરતાં તે વખતે તમારા કપાળમાં આરથા કરેલ ને ઉપર ચોખા ચોડેલા તેમાંથી દાણો બંધ કરતાં ખરી પડેલ. આ સાંભળી રાનાદેવ શરમાઇ ગયા ને નારાયણે કહ્યું હે રાનાદેવ તમે મારૂં અપમાન કર્યું તેથી હુ તમને શ્રાપ આપુ છું કે આજથી તમોને ખાવા મળશેજ નહિ. '

બીજે દીવસે રાનાદેવ કસોટી પર ચડયા બરોબર રાંધે તો બે મ્હેમાન આવે ને પાછળ વધે નહીં જેમ જેમ વધારે રાંધે તેમ તેમ મ્હેમાનો ખાવાનાં ઇચ્છા આવે જેથી રાનાદેવને તો અપવાસ ઉપર અપવાસ શરૂ થયા એમ કરતાં બે માસ વહી ગયા ને રાના-દેવ ઘણાં દુબળા થઇ ગયા. ને વિચાર કર્યો કે આ-ટલું બધું રાંધુ છું છતાં મારા ભાગ્યમાં પ્રભુના શ્રાપનાં લીધે જમાતું નથી. હરી ભાગ્ય !

સુર્યનારાયણે રાનાદેવને પૂછયું કે આનું સરસ ઘરબાર છે ખાવા પિવાનું ઘણુ છે છતાં તમારૂં રૂપ ઝંખુ કેમ પડતું જાય છે ? રાનાદેને માફી માગીને અથથી ઇતી સુધી વાત કરી.

નારાયણે કહ્યું 'તમો મારી વાર્તા ર્યો' ૭ માસ સુધી સવારે ઉઠી નાઇ ધોઇ ઘીનો દીવો ધુપ કરી વાર્તા સાંભળીને પછી જમવું આમ ૭ માસ પુરા થયે સવા ૭ શેરનો લાડુ બનાવી છોકરાંને જમાડવા આથી તમારા શ્રાપનું નિવારણ થશે.

રાનાદેવે વ્રત શરૂ કર્યું એક દિવસ નારાયણે વ્રત ખંડન કરવા પ્રયાસ કર્યો કે રાનાદેવની આજ

વાર્તા કોઈ સાંભળે નહીં ને તેમનાંથી જમાય પણ નહીં. જેથી નારાયણ વ્હેલી સવારમાં નિત્ય નિયમ મુજબ રથારૂઢ થયા ને ગામમાં કોઈ ભુખ્યું નહીં રાનાદેવ કોને વાત સંભળાવે ? રાનાદેવ ઘેરઘેર ફરે છે ને પુછે છે કે ઘરમાં કોઇ ભુખ્યું છે. ક્યાંકે ઠેકાણે નાજ પડે રાનાદેવ ફરતાં ફરતાં ભરવાડના નેસડામાં ગયા, ત્યાં એક ડોશીનો એકનો એક દીકરો ભરપુર માંદો હતો ને તેને મરવાને થોડીવાર હતી તેવી સ્થિતિમાં હતો. ને ડોશીએ ખાધું પણ હતું નહીં રાનાદેવે આવી પૂછ્યું આંહી કોઈ ભુખ્યું છે ? ડોશી બોલી આવ બેટા મારો દીકરો માંદો હોવાથી મને ખાવાનું સુજે ક્યાંથી ? માટે ભલે તારે વ્રત હોય તો વાર્તા મને કહે ને હું સાંભળીશ. રાનાદેવે ઘીનો દીવો ધુપ કરી ડોશીમાને નારાયણની વાર્તા કહી સંભળાવી ડોશીમાં વાર્તા સાંભળી ગદગદ કંઠે બોલ્યાં બેટા રાનાદેવ જો પ્રભુ મારા દીકરાને આરામ કરે તો હું પણ વાર્તાનું વ્રત કાલથી શરૂ કરીશ. એવી રીતે ૭ માસ ડોશીએ વ્રત કર્યું પરંતુ વ્રત શરૂ કર્યું ત્યારથી તેનો દીકરો સારો થતો ગયો ને રાનાદેવ ભરવાડ ડોશીને સુર્યનારાયણનાં રથમાં બેસાડીને સ્વર્ગમાં લઈ ગયાં. રાનાદેવ ને નારાયણ પોતાની જીંદગી પ્રેમથી-આનંદથી દિવસો ગુજારવા મંડયા.

રતવા

ગમે તેટલા અધુરા માસે બાળક અવતરતું હોય, ને છેવટ રતવાનો કોઠો હોઇ બાળક ગળી જાય છે. તેમનું આવી રીતનું થતું અટકવા માટે સચોટ અને ગેરન્ટેડ દવા બાબત નીચેના ઠેકાણે ટીકીટ જવાબ માટે બીડી પત્રવ્યવહાર કરશો

વૈદ નાથાભાઈ ત્રીવેદી.
લોટસ પ્રિન્ટરી
પાનકોર નાકા રોડ-અમદાવાદ.

રાસ-રમણા

રૂપેરી ચન્દ્રને પ્રકાશ,
રમતી રમણીઓ રાસ ! ટેક—

આસમાની આભમાં
આછેરાં વાદળાં,
સરિતાઓનાં નીર
થઇ ગયાં નિર્મળાં
ઉછળે અન્તરમાં ઉલ્લાસ !
રૂપેરી—

પ્રકૃતિ માતના
વિધવિધ વૈભવો,
પ્રેરે છે એમને
ઊજવવા ઉત્સવો :
ઉભરે આનન્દ ચોપાસ !
રૂપેરી—

શરદના વાય છે
શીળા સમીરણો,
રાસે રમવાને
નીસરી સોહાગણો :
મુખડાં પર ફરકે છે હાસ !
રૂપેરી—

શરદ અજવાળિયાં
એને અજવાળતાં,
કોયલ કંઠે મધુર
ગીતો આલાપતાં
તાળીઓના તાલ
ઝાંઝરનાં ઝણકાર,
આંગણું ગજાવતાં !
રૂપેરી—

લેખક જનાર્દન પ્રભાસ્કર

ચાંદની

ખીલે ખીલે ને કરમાય. ચાંદની
ખીલે ખીલે ને કરમાય—ટેક
એકમથી માંડીને પુનમની રાત સુધી
ધરતીએ તેજ પથરાય.
પડવાથી પ્રીત કરી ઓછી શું કરમાં.
અંધારી અમાસે અથડાય
—ચાંદની ખીલે ખીલે ને કરમાય.
વ્હાલમ શું વ્હાલ કર્યું
પુનમની રાતલડીએ.
ચાંદ આજ મનમાં મલકાય.
તિમિર પ્રગટાતે અંધારી અમાસમાં
દુઃખ એના દિલડે દરશાય
—ચાંદની ખીલે ખીલે ને કરમાય.
ઉગતાં મુખ-ચંદ્ર મારા
યૌવન આકાશમાં
ફરે મુજ હર્ષે ઉભરાય.
જીવનમાં દુઃખ કેરી વાદળી છવાતાં,
મનડું મારું મુંઝાય
—ચાંદની ખીલે ખીલે ને કરમાય.

શ્રી રસિકલાલ ચાંપાનેરી

અટુલો

(રાગ: સફેદ ઘુમટો ઘુમટો રે,
ક...ો આસાઢીને અંજે...)

ગાંધી બાપુ તણો આજ રે.
રેંટીઓ સુનો પડયો અટુલો.
રેંટીયો રૂદન કરે આજ રે.
મોહન ગાંધી તણો અમુલો.
બંધનથી મુક્ત કરી માતા તેં ભારતી.
ચોધારે આંખડી આંસુડાં સારતી,
ગયો ચાલ્યો તું એકલો અટુલો—
રે રેંટીયો સુનો પડયો અટુલો
—રેંટીયો રૂદન......
નૌકા ભરદરિયે. મુકીને ગયો ચાલ્યો,
નાવ મુકી સુની પરલોક પંથ ઝાલ્યો.
ગયો ભોમિયો બતાવી પંથ ભુલ્યો–
રે રેંટીયો સુનો પડયો અટુલો.
—રેંટિયો રૂદન......
સાચો શહીદ બન્યો ભારતને કારણે,
તુજથી આઝાદી આવી હિંદ તણા બારણે
શુરવીરતા બતાવી તું ઝુલ્યો-
રે રેંટિયો સુનો પડયો અટુલો
—રેંટીયો રૂદન......
જીવતું મરીને. તેં જીવી બતાવ્યું,
નામ તુજ યુગ-યુગ અમર કરાવ્યું.
રહ્યા તુજથી ભારત-બાગ ખીલ્યા—
રે રેંટીયો સુનો પડયો અટુલો
—રેંટીયો રૂદન......

રસિકલાલ ચાંપાનેરી

કમળો. (પીળીયો)

વૈદ્ય નાથાભાઇ એલ. ત્રીવેદી.

કમળાને ઇંગ્રેજીમાં (janudice જોનડીસ) કહે છે. તેની નીશાની પહેલાં આંખની સફેદીમાં પીળાશ જેવું જણાય છે પછી મોઢાનો ચહેરો તથા નખ પીળાશ પકડે છે અને છેવટે આખું શરીર હળદર જેવું થઈ જાય છે. પેશાબ પીળો આવે છે, ઝાડો સફેદ અથવા કાળો થાય છે વખતે જેઈનો પરસેવો તથા થુંક પણ પીળું આવે છે. કમળાવાળી સ્ત્રીનું દુધ (ધાવણ) કદાચ પીળું પણ થઇ જાય છે દરદીના શરીરનો રંગ પીળો હોય છે તે વખતે અલ્પ ને ચામડી ઘેરા લીલા રંગની થાય છે. જેને આપણામાં કમળી કહે છે પરંતુ બન્ને દરદ જુદા નથી એકજ છે.

દરદ થવાનું કારણ-કલેજાનો વરમ થવાથી અથવા તે પાકવાથી પીતની પથરીથી, પેટમાં કરમ પડવાની લાંબા દહાડાનું અજીર્ણ, લાંબા દહાડા તાવ, ઝેરી સર્પ કરડવાથી જ્યારે કલેજાના પાનની પથરી બંધાય છે ત્યારે પેટમાં ભયંકર દુખે છે ને ઉલટીઓ આવે છે

ઉપલા ને કારણથી થયો હોય તે શોધી કરી તેનો ઉપાય કરવો. પીતની પથરી બંધાયાથી દરદ થઇને દુખતુ હોય અને ઉલટીઓ થતી હોય તો અફીણ સુસાડવો.

કમળામાં પેટ કબજ હોય છે તો તેને ચોકસ ખોરાક આપવો ને ભાજી શાક ખાવા દેવા નહીંખવરાવવા

— : ઉપાય : —

અરડુસો, ગળો, લીંમડાની છાલ, ત્રીફળા, કરીયાતું, કડુ એ સર્વ સમભાગે લઈ ખાંડી તેમાંથી ૧ તોલો ઉકાળો કરી તેમાં થોડું મધ મેળવી થોડા રસ પીવું અથવા ત્રીફળાનો રસ અથવા ગળોનો રસ અથવા હારૂદાઉદરનો રસ અથવા લીંમડાના પાંદડાનો રસ જે મળી આવે તેમાં થોડુ મધ મેળવી દરરોજ થોડા દહાડા પાવું. જો રસ પાવો હોય તો પંદર મીનીમ લેવો. અથવા કડવી તુંબડીના ગરભના રસનો થોડા દહાડા નાસ (નાદ) આપવો અથવા સુંઠ, મરી, લીંડી પીંપર એ એકેક રૂપીયાભાર લેવાં, (ચોકખો મંડુર રૂ.૩) ભાર લેવો. એ બધાને બારીક ખાંડી લુગડે ચાળી તેમાંથી પાવલીભાર ગરમ પાણીની સાથે દહાડામાં એક વખત આપવું. આથી દરદીને આરામ થાય છે

અગર તે કારણથી પીળીઓ થયો હોય ને કોઇ દવાથી ન મટતો હોય તો છેવટ તેણે અમારી ઓફીસે પુછાવવું જેથી તેને મટાડવા માટે ગેરન્ટેડ દવા આપવામાં આવશે. જવાબ માટે ટીકીટ બે આનાની બીડવી. કે-લોટસ ઓફીસ પીરમશારોડ-અમદાવાદ.

: આજે :

આજ સૌરભ ભર્યું જીવન જીવતાં
શતડી વહી રહે બધે મધુરી
જીવનમાં મહેકતી આજ મંજરી
ખુશબો ભરી સુગંધને લાવતી
—આજ૦

આજ વસંતના વાયરા વહી રહે
યૌવન તણી આ કુંજ કુંજે
હ્રદય ખીલતું જે ચેતના ચોકમાં
આનંદ સુરભી પૂર બહાલે
—આજ૦

આજ હ્રદયદ્વારમાં યૌવન તણી મસ્તીએ
હ્રદયતાર ઝણઝણી રહે
આજ આ મંજરી ઝરીઝરી આવતી
જીવનમાં બધે બીછાવી ફુવારી
—ભાનુ પંડ્યા

ચાંદની

ખીલે ખીલે ને કરમાય, ચાંદની
ખીલે ખીલે ને કરમાય—ટેક
એકમથી માંડીને પુનમની રાત સુધી
ધરતીએ તેજ પથરાય.
પડવાથી પ્રીત કરી ઓછી શું ઉરમાં.
અંધારી અમાસે અથડાય
—ચાંદની ખીલે ખીલે ને કરમાય.
વ્હાલમ શું વ્હાલ કર્યું
પુનમની રાતલડીએ.
ચાંદ આજ મનમાં મલકાય;
તિમિર પ્રગટાવે અંધારી અમાસમાં
દુઃખ એના દિલડે દરશાય
—ચાંદની ખીલે ખીલે ને કરમાય.
ઉગતાં સુખ-ચંદ્ર મારા
યૌવન આકાશમાં
ઉર મુજ હર્ષે ઉભરાય.
જીવનમાં દુખ કેરી વાદળી છવાતાં,
મનડું મારૂં મુંઝાય
—ચાંદની ખીલે ખીલે ને કરમાય.

શ્રી રતિલાલ ચાંપાનેરી

અદુલો

(રાગ ગયો ઘુમતો ઘુમતો રે,
અ.બ્યો આઝાદીને આંગણે...)

ગાંધી બાપુ તણો આજ રે,
રેંટીઓ સુનો પડયો અદુલો,
રેંટીયો રૂદન કરે આજ રે,
મોહન ગાંધી તણો અમુલો.
બંધનથી મુકત કરી માતા તે ભારતી,
ચોધારે માવડી આંસુડાં સારતી,
ગયો ચાલ્યો તું એકલો અદુલો—
રે રેંટીયો સુનો પડયો અદુલો
—રેંટીયો રૂદન......
નૌકા ભરદરિયે. મુકીની ગયો ચાલ્યો,
નાવ મુકી મુની પરલોક પંથ ઝાલ્યો,
ગયો ભોમિયો બતાવી પંથ ભુલ્યો-
રે રેંટીયો સુનો પડયો અદુલો.
—રેંટિયો રૂદન......
સાચો શહીદ બન્યો ભારતને કારણે,
તુજથી આઝાદી આવી હિંદ તણા બારણે
શુરવીરતા બતાવી તું ડુલ્યો-
રે રેંટિયો સુનો પડયો અદુલો
—રેંટીયો રૂદન......
જીવવું મરીને, તેં જીવી બતાવ્યું,
નામ તુજ યુગ-યુગ અમર કરાવ્યું,
રહ્યો તુજથી ભારત-બાગ ખીલ્યા—
રે રેંટીયો સુનો પડયો અદુલો
—રેંટીયો રૂદન......

રતિલાલ ચાંપાનેરી

શરદ-ચંદા

લેખકઃ- હિંમતલાલ ઉમિયાશંકર દવે

આજે આસોની ઊજળી રાતડી રે,
હરખી હૈયા થનગન થાય-
બ્હેનાં શરદ રાત સોહામણી રે.
ચંદા નિરખીને ખીલે પોયણાં રે,
નવલાં હૈયાં રસિક હરખાય-બ્હેનાં૦
ચંદા-હોડી ધુમે આભ સાગરે રે,
જીવન-નૈયા તરવા જાય—બહેનાં
ચંદા જેમ કાપે અંધારને રે,
મારા પાપીલા પડ છેદાય—બ્હેનાં૦
ચંદા સોળ કળાએ મહાલતી રે;
મૈયા સોળ સાહેલી સાથ—બ્હેનાં૦
ચંદા રૂપે લસ્યું જગ ઓપતું રે,
જીવન જળહળ કરજે માત—બહેનાં૦
ચંદા આભે કનકવો ઊડતો રે,
આતમ ઊડે અનંતને પાર—બહેનાં૦
ચંદા ચમકેને સાગર ઉછળે રે,
છલકે પ્રેમ સરોવર પાળ બહેનાં-૦
ચંદા ધુમે આકાશે તારલા રે,
વીંટળે વૃત્તિ મૈયાને કાય બહેનાં-૦
ચંદા દિને દિને ખુબ ખીલતી રે,
વધજે પુણ્ય પુનિત મહિમાય બહેનાં-૦
ચંદા ઝળે જમીન ને આભમાં રે,
ઝગજે પંચ ભુતાત્મક કાય બહેનાં૦
ચંદા મોતીડાં ઝીલતી માછલી રે,
સાચા સાધુ રતન પરખાય બહેનાં-૦
ચંદા વિરાટબ્રહ્મનો ચાંદલોરે,
કુમકું હૈયા લલાટની માંય-બહેનાં૦
ચંદા ફુવારો અમૃત સિંચતો રે
જડમાં ચેતન પુર ઉભરાય-બહેનાં૦
ચંદા જગત જનની બેનડીરે
મૈયા ત્હારા બાળક બધાય
બહેનાં શરદ રાત સોહામણીરે

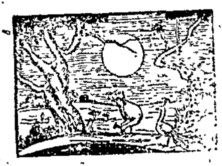

કોણે સજયા !

ઉષાના રંગ સોહે, સંધ્યાના રંગ મોહે
સોનેરી સાત રંગ કોણે સજયા !
કોણે સજયા !
મેનાં મલકંત મુખ, કોયલ સરકંત સુરે
મીઠાં મોહક વેણ, કોણે ભર્યાં !
કોણે ભર્યાં !
મધુર ફુલ પાંખડી, રમ્ય માત આંખડી
અમૃત રેલાવતાં કોણે કર્યાં ! કોણે કર્યાં!
ધરતીની ધીરતા, પહાડોની વીરતા;
સદ્દગુણ છલકંતાં કોણે કર્યાં ! કોણે કર્યાં !
જગતને પાળનાર, અંતર ઉજાળનાર,
પ્યારા પ્રભુજીએ સૌને કર્યાં ! સૌને કર્યાં !

લેખક હિંમતલાલ ઉમિયાશંકર દવે.

" સ્ત્રીબોધ " રજીસ્ટર્ડ ન. બી. ૧૦૭૦

બાલકુમાર

બાળકો માટેનો વિભાગ છુટક ટ. ખ. સાથે કિં. ત્રણ આના

મોરલાને આમંત્રણ

મોરલા રે જરી આવી જજે હો
 આંગણુ અમારાં ગજાવી જજે હો
વાળીઝાળીને રૂડો ચોક મેં સમાર્યો
 પગલાં તે સુંદર પાડી જજે હો. મોરલા૦
લીલમ લીલી પેલી ચંપાની કુંજમાં
 રંગીલું નૃત્ય નચાવી જજે હો. મોરલા૦
મેહુલો ગાજે ને ચમકે વીજલડી
 મીઠા તે ટહુકા સુણાવો જજે હો. મોરલા૦
કાળી કાળી વાદળી ટપટપ ટપકે
 હૈયાં અમારાં હેલાવી જજે હો. મોરલા૦

શાન્તિકુમાર પંડ્યા

બીલીબાઈનાં પરાક્રમ.

કોઇ એક શહેરમાં એક અનાજ દળવાની ઘંટીવાળો પોતાના ત્રણ છોકરાઓ સાથે રહેતો હતો. પરંતુ કમનશીબે એ વધારે વખત આ દુનિયાનું સુખ જોવા પામ્યો નહિં; મૃત્યુએ પોતાના પંજામાં ઝડપી લીધો. મૃત્યુ વખતે પોતાના ત્રણ છોકરાઓને ત્રણ જુદી વસ્તુઓ આપતો ગયો સૌથી મોટા છોકરાને ઘંટી આપી જ્યારે વચલાને એક ગધેડું આપ્યું અને સૌથી નાનાને પોતાની માનીતી બિલાડી આપી હતી.

પોતાને કશુંજ નહિ પરંતુ એક બિલાડી મળી એ જાણી નાનો છોકરો ઘણોજ નિરાશ થઇ ગયો. પરંતુ એની અજાયબી વચ્ચે બિલાડી કુદકો મારીને ટેબલ ઉપર ચઢી આવી અને વિનયથી બોલી, " મારા માલીક, આમ નિરાશ થવાની કંઇ જરૂર નથી. ફક્ત મને એક જોડી બુટ અને એક થેલી મળે તો હું તમને કેટલી ઉપયોગી છું તે પુરવાર કરી બતાવીશ. "

પછી નાના છોકરાએ પોતાને મળેલા ભાગના પૈસામાંથી એક સુંદર જોડી બુટ અને એક થેલી લાવી બિલ્લીબાઇને આપી બિલ્લીબાઇએ તો રૂવાબથી બુટ પહેર્યા અને થેલીમાં થોડી કોબીજ ભરી. એ કોબીજ ભરેલી થેલીનું મોઢું ખુલ્લું કરીને એક સસલું જ્યાં રહેતું હતું તેના બારણાં અગાડી મુકી એક મુર્ખ સસલાને કોબીજ જોઇને મોઢામાં પાણી આવી ગયું, વગર વિચારે ખાવા ઘુસી ગયું, જેવું એ અંદર પેઠું કે તરતજ બિલ્લીબાઇ એ થેલીનું મોઢું બંધ કરી દીધું એટલે સસલું અંદર સપડાઇ ગયું. બિલ્લીબાઇએ સસલાને ત્યાંજ મારી નાખ્યું. સસલાનાં મૃત શરીરને લઇને બિલ્લીબાઇ સીધા રાજા પાસે ગયા અને સસલું ભેટ કરતાં નમીને બોલ્યા, " મારા શેઠે સસલાખાનામાંથી એક ઉમદા સસલું આપને માટે મોકલાવ્યું છે આપ આ ભેટ સ્વિકારવાની કૃપા કરશો ? " રાજા બિલ્લીબાઇના વિનય જોઇ ઘણોજ ખુશ થયો અને બિલ્લીબાઇને સંબોધીને બોલ્યો, " તારા શેઠની મોકલેલી ભેટ જોઇ હું ઘણોજ ખુશ થયો છું હું આ ભેટનો સહર્ષ સ્વિકાર કરૂં છું. " રાજાએ પોતાના નોકરોને સસલું બબરચીખાનામાં લઇ જવા હુકમ કર્યો, અને બિલ્લીબાઇને થોડીક સોનામહોરો આપી.

પછી તો પોતાના શેઠ જ્યાં સુધી રાજાની નજરમાં ન આવે ત્યાં સુધી દરરોજ એક એક સસલું ભેટ તરીકે લઇ જવા માંડયું .

એ દેશમાં એક પુશ્કળ પૈસાવાળો અને ભયંકર જુલ્મી; એવો એક રાક્ષસ રહેતો હતો. જે મરજીમાં આવે તે રૂપ ધારણ કરી શકતો હતો. અત્યારે પોતે મનુષ્ય રૂપ ધારણ કરીને રહેતો હતો. " મારા અજાયબ મિત્ર, શું એ સાચી વાત છે કે તમે ફાવે તેવા રૂપ ધારણ કરી શકો છો ! " બિલ્લીબાઇએ જાણવા છતાં અજ્ઞાત થઇ પેલા રાક્ષસને સવાલ પુછ્યો. રાક્ષસે જવાબ આપ્યો, " હા, એ તદન સાચી છે. જો હું તારી નજર સામે રૂપ બદલું છું " એટલું કહીને એ તરતજ સિંહના રૂપમાં ફેરવાઇ ગયો, અને એટલા જોરથી ત્રાડ મારી કે બિલ્લીબાઇ તો ગભરાઇને દીવાલ ઉપર ચઢી ગયા. રાક્ષસ પાછો મનુષ્ય રૂપમાં આવી ગયો અને બિલ્લીબાઇની બ્હીકણતા પર હસ્યો " તમે

[અનુસંધાન પાનું ૮]

ટીનસિંહના સાહસોની જાદુભરી બાલકથા

અજબ દેશ

(ગતાંક થી ચાલુ)

અનુવાદક:- કેશવલાલ ચ. પટેલ.

(૧૪) મગજ, કલેજુ અને સાહસ

બીજા દિવસે સવારે તાજ્જુબે ચાડીયાભાઇને બોલાવ્યા. ચાડિયાભાઇ આવ્યા એટલે તેમનું માથું ખોલી નાખીને ઝટપટ ઘાસકુસ બહાર ખેંચી કાઢ્યું

ચાડિયાભાઇના હરખનો પાર ન રહ્યો એતો દોડતા દોડતા તેમના સાથીદ રો પાસે પહોંચી ગયા

ટીનસિંહે પુછયું ' તમારા માથમાંથી કિરણ જેવું શું નીકળે છે ?"

વાઘે હસીને કહ્યું 'અરે એટલી પણ ખબર નથી ? એ બધાં બુધ્ધિનના તેજનાં કિરણો છે'

ટીનસિંહ કહે. વાહ હવે હું તાજ્જુબની પાસે જઉં છું."

તાજ્જુબે તેમને પણ આદ માન સહિત અંદર બોલાવ્યા, અને કહ્યું. ' છાતીની અંદર કલેજુ મુકવા માટે છાતીમાં એક છેદ કરવો પડશે, સહન થશે ને ?"

ટીનસિંહ કહે ' એમાં શું મોટી વાત છે ? છેદ કરોને. મને જરાયે તકલીફ માલમ પડશે નહિ

તાજ્જુબે ટીનસિંહની છાતીમાં એક છેદ પાડયું. રેશમનું એક કલેજુ કાઢયું ટીનસિંહે તો આવું સુન્દર કલેજું જોયું નહતું. તે બહુ ખુશ થયા. તાજ્જુબે ટીનસિંહની છાતીમાં કલેજુ ઝટપટ ઘાલી દીધું અને ઉપર ટીનનો એક ટુકડો ચોટાડી દીધો પછી ઉભા થઇને કહ્યું" આવુ સુન્દર કલેજુ કોઇને નથી. ટીનસિંહ પણ ખુશી ખુશી થઇને લાંબે પગલે પાછા ગયા

ત્યાર બાદ વાઘનો વારો આવ્યો. તે તાજ્જુબજી પાસેથી સાહસ મેળવવાને ત્રણજ છલંગોમાં ત્યાં પહોંચી ગયો. તાજ્જુબે તેને સાદર બેસાડીને કહ્યું ' થોડીવાર બેસો, હમણાંજ તમારા માટે સાહસ લાવું છું.'

બીજા ઓરડામાંથી એક મોટી લીલી બાટલી લઇ આવ્યા. એમાંથી એક રકાબીમાં થોડું પ્રવાહી રેડીને વાઘને કહ્યું "આને ચાટી જાઓ"

વાઘ કહે, "કેમ ?"

તાજ્જુબે કહ્યું, " ચાટશો નહિ તો કેમને એમ સાહસી બની જશો ? સાહસ છાતીની અંદર હોય છે. આને નહિ ખાઓ તો સાહસ અંદર શી રીતે જશે ?'

વાઘે એક સપાટે રકાબી સાફ કરી નાખી તાજ્જુબે પુછયું " હવે કેમ લાગે છે."

'અહા લાગે છે કે સાહસ જ સાહસ અંદર ભરાઇ ગયું છે. હવે મારા જેવો સાહસી જગતમાં બીજો કોઇ નહિ હોય." આમ કહી વાઘ છલંગ મારીને ઓરડા બહાર નીકળી ગયો

(૧૫) ચમેલી રહી ગઇ

ચાડિયાભાઇ ટીનસિંહ અને વાઘ તો આનંદ આનંદ કરવા લાગ્યા. ત્રણ દિવસ પછી ચમેલીને પણ બોલાવવામાં આવી. તાજ્જુબે તેને કહ્યું " આવ બેટી બેસ ત્રણ દિવસની વિચારણા પછી અજબ દેશની બહાર જવા માટે એક તરકીબ સૂઝી છે તને મેં કહ્યું હતું કે હું બાળપણમાં ગબારા પર ચઢીને ઘુમતો ફરતો હતો. મેં વિચાર્યું છે કે એક ગબારો બનાવીને આપણે બન્ને આ દેશમાંથી ઉડી જઇએ

આ સિવાય બીજો એક પણ ઉપાય મને જણા-તો નથી."

ચમેલી કહે, 'સારી વાત છે.'

બીજા દિવસથી તાન્જુબજી અને ચમેલી ગબારો તૈયાર કરવા લાગ્યા. એક ગબારો તયાર થયો ગબારો લીલા રંગનો હતો. બેસવા માટે તેના નીચે દોરડા વડે એક માંચી લટકાવવામાં આવી હતી.

તાન્જુબે નગરમાં કહેવડાવ્યું કે હું મેઘ દેશમાં મારા ભાઈને મળવા માટે ગબારા પર ચઢીને જઉં છું જવાનો દિવસ પણ નક્કી થઈ ગયો છે.

એ દિવસે રાજ્યભરમાંથી લોકો તાન્જુ-ને વિદાયગીરી આપવા આવ્યા.

લાકડાંના ઢગલામાં દેવતા સળગાવવામાં આવ્યો. ગબારો ગરમ હવાથી ભરાઈ ગયો મને ધીરેધીરે ઉંચે ચઢવા લાગ્યો તાન્જુબજી ઉપર બેસી ગયા અને પોતાની પ્રજાને કહેવા લાગ્યા હું મારા ભાઈને મળવા જઉં છું. જ્યાં સુધી હું પાછો ન આવું ત્યાં સુધી શ્રીમાન ચોડિયાભાઇ તમારા પર રાજ્ય કરશે. તમે લોકો હંમેશા તેમની આજ્ઞા પાળજો"

ગબારો એ દરમિયાન વધારે ઉંચો થવા લાગ્યો બેસવાની માચી પણ અધ્ધર થવા લાગી તાન્જુબે બુમ પાડીને કહ્યું ' ચમેલી ! ઝટપટ ચાલ નહિ તો પછી ચઢાશે નહિં "

થેભો, કાળિયાને પણ લઈ લઉં.' એમ કહી ચમેલી કાળિયાને લેવા દોડી. તેને રસોઇઘર પાસેથી પકડીને લાવી, પણ તે પાછી ફરી એ દરમિયાન ગબારો બહું ઉંચે ચઢી ગ્યો હતો ચમેલી જોસથી બુમો પાડવા લાગી

' અરે, જરા ઉભા રહો, હું પણ આવું છું."

તાન્જુબે ઉપરથી જ કહ્યું. "શી રીતે થોભે ? રોકવાનું મારા હાથમાં છે, મેં પહેલેથી તો કહ્યું હતું."

તાન્જૂબના ચાલ્યા ગયાં પછી ચમેલી અને તેના સાથીદાર બેસીને કઈક વિચારવા લાગ્યા ટીનસિંહ એકાએક રડવા લાગ્યા ચમેલી કહે, "રડશો નહિં. અંગ અકડાઇ જશે તો ભારે આફત થશે."

ટીનસિંહ કહે, ' કેમ કરીને ન રડું? રડવાનું બંધ થતું નથી પણ શું કરું ? "

બધાં ફરીથી વિચારવા લાગ્યા કે ચમેલી ને માટે શું કરવું. બધાનું કામ તો પૂરૂં થઈ ગયું હતું. ચાડિયાભાઇ ઝલકપુરના રાજા થઇ ગયા હતા તેમને હવે કંઇ ચિન્તા રહી નહતી

વાઘ કહે ' હું પીળી ઈંટોની સડક પર દોડતો મારા રાજ્યમાં પહોંચી જઇશ. બાળપણથીજ હું ત્યાનો રાજા છું ફક્ત સાહસના અભાવે અત્યારસુધી સારી રીતે રાજ્ય કરી શકતો નહતો. પણ ચમેલી તેના ઘેર શી રીતે પહોંચશે ?"

ચાડિયાભાઇ કહે. ' ઉભા રહો હવે મને મગજ મળી ગયું છે, મને વિચારવા દો. વિચારતાં વિચારતાં તેનું માથું ફાટવા આવી ગયું પણ તેમનુ વિચારવાનું બંધ ન થયું હેવટે વાઘના પૂછવાથી તેમણે કહ્યું ખૂબ યાદ આવ્યું. ઉડનારા વાંદરાઓને શા માટે ના બોલાવવા ? તેમની મદદ વડે બધું કામ પતી જશે.

ચમેલી કહે, 'ખરૂં યાદ કર્યું. હજીસુધી આ વાત કોઇના ધ્યાનમાં આવી નહતી. તમને બહુ સારૂં મગજ મળ્યું લાગે છે. હમણાં વાંદરાઓને બોલાવું છું "

સોનાની ટોપી પહેરીને, મંત્ર ભણીને ચમેલીએ વાંદરાઓને બોલાવ્યા. તે આવ્યા એટલે ચમેલીએ તેમના સરદારને કહ્યું ' મને મારી કાકી પાસે પહોંચાડી દો.'

વાંદરાઓના સરદારે માથું ધુણાવતાં કહ્યું 'આ કામ અમારાથી નહિ થાય. અજબદેશની બહાર જવાનો અમારો નિયમ નથી. આ દેશમાં જે કંઇ હશે તે કરવાને તૈયાર છીએ. ત્યારે હવે અમે જઇએ છીએ એમ કહેતાંજ વાંદરા ઉડી ગયાં.

ચમેલી રડવા જેવું મોં કરીને બોલી ' જૂઓ વાંદરા પણ આવીને જતાં રહ્યા, પણ હું મારે ઘેર જઇ ન શકી લાગે છે કે હું કમનસીબ છું.'

ચાડિયાભાઇ ફરી વિચારવા લાગ્યા. બહુ વાર પછી તેણે કહ્યું. ' હવે તો મારા મગજમાં શક્તિ છે. જરા, પેલા લીલા સિપાઇને બોલાવો તો તેને પુછીએ.'

(૧૬) પગનાં કડા.

સિપાઇએ આવીને પ્રણામ કર્યા આ બધી હકીકત સાંભળીને તે વિચારવા લાગ્યો એકાએક તે કુદીને ઉભો થઇ ગયો અને બોલ્યો,'આપણે બધા વિચારવમળમાં ખાલી ગોથાં ખાઇએ છીએ. ચમેલીના પગના આ જે સોનાનાં કડાં છે, એના વડે કામ પાર પડશે જ્યાં જવું હશે ત્યાં આ કડાં પહોંચાડી દેશે. ત્રણ વખત ડાબો પગ જમીન પર પછાડી હુકમ કરો."

ચમેલી આ સાંભળીને ખુબ ખુશ થઇ. તેણે તેનો સામાન તરતજ તૈયાર કરવા માંડયો ટીનસિંહ પાસે આવીને બોલ્યા; ' તમે તો અજબદેશની બહાર જઇ રહ્યા છો. ઉડનારા વાંદરા હવે તમારા કામમાં નહિ આવે તેમને એક વાર બોલાવીને મને પશ્ચિમ દેશમાં પહોંચાડી દે.'

ચમેલીએ વાંદરાઓને બોલાવ્યા.

ટીનસિંહ બધાની વિદાયગીરી લઇ વાંદરાઓના સરદાર પાસે જઇને ઉભા રહ્યા. તેમને લઇને વાંદરા પલકવારમાં ઊડી ગયાં.

ચમેલીએ પણ પોતાના બીજા સાથીદારોની વિદાય લઇ લીધી. સિંહે કહ્યું ચમેલીના ગયાં પછી હું પણ મારા રાજ્યમાં ચાલ્યો જઇશ.

કાળિયાને ગોદમાં લઇને ડાબા પગને જમીન પર ત્રણવાર પછાડીને ચમેલીએ કહ્યું; 'એ સોનાના કડાં; મને મારી કાકી પાસે પહોંચાડી દો.'

આટલું કહેતાંજ તે તીર વેગે ચાલવા લાગી થોડીવારમાં તે ઉભી રહી એકાએક ઉભા રહેવાથી ચમેલી ઘાસ પર ત્રણ—ચાર ગુલાંટ ખાઇ ગઇ.

અરે; આ શું? આ તો ફરીથી ઘર આવી ગયું આ તો દેવી કાકીનું ઘર છે પેલાં જુઓ કાકી રસોડામાં બેઠાં છે, કાળિયો તો આનન્દ વડે ભસ ભસ કરતો ઘર તરફ દોડયો ચમેલી ઉઠીને બેઠી થઇ. પગ તરફ નજર ગઇ તો પગમાં સોનાનાં કડાં ન હતાં. આ શું ? આકાશમાં આટલા જોરથી ઉડીને આવતાં એ ક્યાંક નીકળી પડયા અને ચમેલીને તેની ખબર પણ ન પડી (સંપૂર્ણ.)

ઝેરના લાડુ

નંદનપુરી નગરીમાં નંદનસેન નામે રાજા રાજ્ય કરે. તેના પરિવારમાં ફક્ત એક પુત્રીજ હતી. અને ચંદ્રા નામે બ્હેન હતી તે નંદનપુરી નગરીમાંજ તેના પતિ નામદેવ સાથે રહેતી

નંદનસેન રાજા બહુજ ઉદાર અને ભોળો તેના રાજ્યમાં રામરાજ્ય જેટલી પ્રજા સુખી ચોરીનું તો નામ નિશાન પણ ન હતું.

રાજાને કૃષ્ણની ભક્તિમાં અચળ શ્રધ્ધા હતી. ભગવાનને જમાડયા સિવાય તે ન જમતો મહિનામાં બે ત્રણવાર શ્રી સત્યનારાયણની કથા તો ખરીજ. બ્રહ્માણો અને ગરીબોને દાન દક્ષિણા પણ આપતો. બસ શહેરમાં બધે આનંદ આનંદ!

રાજાનું વય સીતેરેક વર્ષનું થવા આવ્યું હતું. તેથી તેણે રાજ્યનું બધું કામ તેના સેનાપતિ શુરસિંહને સોંપ્યું. તે સઘળું શુરસિંહની આંખે જ જોવા લાગ્યો.

શુરસિંહ રાજ્યનું બધું કામ સારી રીતે સંભાળતો. દરબાર ભરતો નોકરોને પગાર આપતો અને પ્રજાને ન્યાય પણ તે જ આપતો

દિવસો જતાં શુરસિંહની દાનત બગડી. તેનું હૃદયરૂપી વહાણ રાજપાટ પચાવી પાડવા માટે તરંગરૂપી સાગરમાં તાફાને ચડયું.

આખરે તેને એક યુક્તિ હાથ લાગી. તરતજ તે નંદનસેનની બ્હેન ચન્દ્રાને ત્યાં ગયો. નામદેવ ઘેર ન હતો, એટલે તેને જોઇતી તક મળી ગઇ.

તેણે ચંદ્રાને કહ્યું "બ્હેન, તમારા ભાઇને પુત્ર નથી. રાજ્યનાં વારસદાર તમારા પતિ કરે. છતાં પણ તમો કંઇજ કરતાં નથી?"

તમારા ભાઇ ઘરડા થયા છે છતાંય તેઓ નામદેવને રાજ્યની લગામ સોંપતા નથી. હું ધારૂં છું તેમનો વિચાર બીજા કોઇને રાજ્ય સોંપવાનો છે.

સેનાપતિની મીઠી વાણી સાંભળીને ચંદ્રાના મનમા પણ વહેમ આવ્યો. તેણે કહ્યું, "ત્યારે ભાઇ, હવે મારે શુ કરવું?"

શુરસિંહે જાણ્યું કે હવે બાજી હાથમાં આવી છે. તેણે તરતજ ધીરેથી કહ્યું "બ્હેન હું તો તારા હિત માટેજ કહું છું નંદનસેન આપણા માર્ગમાંથી દુર નહિં થાય ત્યાં સુધી કોઇ કાળે પણ રાજય મળવાનું નથી. તમે બધા જ હાથ ઘસતાં રહી જશો. બોલો હું કહું તે પ્રમાણે કરવા તૈયાર છો?"

ચન્દ્રાએ કહ્યું "શું કરવાનું છે?"

શુરસિંહે કહ્યું. "જો સાંભળ, આજથી પાંચમા દિવસે, એટલે કાર્તિક સુદી બીજના દિવસે ભાઇબીજનો તહેવાર આવે છે. તે દિવસે તારા ભાઇને જમવા આવવા માટે આમંત્રણ આપજે. હું પણ જમવા માટે આવીશ. જમણમાં લાડુ બનાવજે. લાડુ બે પ્રકારના બનાવજે. એકમાં ઝેર નાખજે. થાળ પીરસીને તૈયાર રાખજે. ઝેરવાળા સેળભેળ ન થઇ જાય તે ધ્યાનમાં રાખજે."

ભાઇબીજને દિવસે રાજા અને સેનાપતિ બ્હેન ચંદ્રાને ત્યાં આમંત્રણ હોવાથી જમવા માટે ગયા નામદેવ આ પાપની વાતમાં કંઇજ જાણતો ન હતો.

રાજા અને સેનાપતિ નામદેવ અને તેના બે પુત્રો સાથે જમવા બેઠા રાજા આગળ ઝેરનાં લાડુ મુકયા અને બીજા આગળ સારા લાડુ મુકયાં.

દરરોજના નિયમાનુસાર રાજાએ કૃષ્ણભગવાનની છબી સમક્ષ ભોજનથાળ કપડું ઢાંકીને મુકયો.

ભગવાને ઝેરના લાડુ ઉઠાવ્યા. દરેકના થાળમાં એકેકો ઝેરનો લાડુ મુકયો અને બદલામાં સારો લાડુ ઉઠાવી રાજાના થાળમાં મુકી દીધો

જમવાનું શરૂ કર્યું. જમતાં જમતાં સેનાપતિ નામદેવ અને તેનાં બન્ને બાળકો ઢળી પડયાં થોડીવારમાં જ તેઓ મરણને શરણ થયાં.

આ દશ્ય જોઈને રાજા આશ્ચર્ય ચકિત થઇ ગયો. સઘળી બાજી ઉંધી વળી ગયેલી જોઇને ચંદ્રા પણ બેભાન બની ગઈ.

ભાનમાં આવતાં તરતજ ચંદ્રા ભાઈના પગમાં ઢળી પડી અને માફી માગવા લાગી તેણે પાપની બધીજ વાત રાજાને કહી સંભળાવી.

વાત સાંભળતાંજ રાજાને ખુબ દુઃખ થયું આ તો સગાભાઈનું દીલ હતું પછી દુઃખ કેમ ન થાય તેણે બહેનને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું " બહેન, ગભરાઈશ નહિં હું પ્રભુને પ્રાર્થના કરીશ તારાં બાળકો, તારો પતિ અને આ સેનાપતિને એ સજીવન કરશે "

રાજાએ પ્રભુની એક ધ્યાનથી પ્રાર્થના કરી પછી ખુબજ આજીજી કરી આખરે ભગવાને તેની નમ્ર વિનંતિ સ્વીકારી. ચારે જણ એક પછી એક આળસ મરડીને બેઠાં થયા રાજાના હર્ષનો પાર ન રહ્યો. ચંદ્રા પણ હસી અને રડી.

સેનાપતિ રાજાને નમી પડયો અને માફી-યાચના કરી શું આ કૃત્ય બદલ તેને માફી મળી શકે ? પરંતુ રાજા મોટા મનનો હતો. ઉદારતાથી તેને માફી બક્ષી.

ઝેરના લાડુથી હૃદયના ઝેરનો નાશ થયો સર્વનાં હૃદય પુનિત બન્યા ભાઇનો બહેન પ્રત્યેનો અને બહેનનો ભાઇ પ્રત્યેનો સ્નેહ ગાઢ બન્યો. સેનાપતિ પણ નિઃસ્વાર્થ રીતે પોતાની ફરજ અદા કરવા લાગ્યો ઝેરના લાડુએ પુનઃ રામરાજ્ય સ્થાપ્યું.

કલાપીએ યોગ્ય જ ગાયું છે

" હા ! પસ્તાવો વિપુલ ઝરણું સ્વર્ગથી ઉતર્યું છે
તાપી તેમાં ડુબકી દઇને પુણ્યશાળી બને છે. "

પરોઢમાં

રે કુકડો બોલ્યો પરોઢમાં,
રે ભાઇલો ઉઠયો પરોઢમાં.
રે ભાઇલાએ દીઠા સુરજને,
એના સોનેરી રંગ,
એના રાતુડા રંગ,
થતા આકાશ સંગ.
રે ભાઇલાએ સુણ્યાં પંખીડાં—
કાગડા, કાબર,
ચકલી. પોપટ,
બુલબુલ, કોયલ.
રે ભાઇલાએ દીઠા ખેડુતને—
ખેતર જાતાં,
ભજનો ગાતાં,
હળ હંકારતાં.
રે ભાઇલાએ દીઠા ગોવાળને—
મોરલી વાતા,
સીમમાં જાતાં,
ધણને વહાતા.
રે ભાઇલો ઉઠયો પરોઢમાં
રે કુકડો બોલ્યો પરોઢમાં.

હિંમતલાલ મર્ચંટ.

પાના ૨ થી ચાલુ

સિંહ જેવા અત્ર ભયંકર પ્રાણી થઈ શક્યા તે જોઈને મને ઘણુંજ આશ્ચર્ય થયું પરંતુ તમે એકાદ નાના પ્રાણીનું રૂપ ધારણ કરી શકો છો ?" બિલ્લીબાઈએ ફરી પાછો સવાલ પુછયો. "હવે તો તું એ પણ જોઈ શકીશ." એમ કહી ને ફૂલાયેલો રાક્ષસ એક ઉંદરના રૂપમાં ફેરવાઈ ગયો. જેવો બિલ્લીબાઈએ એને ઉંદર થયેલો જોયો કે તરતજ એના ઉપર તરાપ મારીને એને મારી નાખ્યો.

આ બધું પતી ગયા પછી મીનીમાશી સીધ્ધા પોતાના શેઠ પાસે પહોંચ્યા. ત્યાં જઈને કહ્યું, "આપણા રાજાની ગાડી આ તરફ આવી રહી છે. માટે તમે નદીમાં નહાવા પડો અને જેવી ગાડી તમારા આગળથી પસાર થાય કે તરતજ હું કહું તેમ કરજો" એના શેઠે પોતાની પરમ મિત્ર બિલ્લીબાઈનું કહેવું તરતજ માન્યું પોતે કપડાં ઉતારીને નદીમાં પડયો. જેવો એ નહાવા પડયો કે તરતજ બિલ્લીબાઈએ એનાં કપડાં કિનારા પરથી ઉચકી લીધા અને ઘણે દુર એક પથ્થર નીચે સંતાડી દીધાં એજ વખતે રાજા પોતાની કુંવરી સાથે ગાડીમાં બેસીને ત્યાંથી પસાર થયો. આ જોઈને બિલ્લીબાઈએ બુમ મારવી શરૂ કરી, "બચાવો કોઈ બચાવો નહિતો મારા શેઠ ડુબી જશે." રાજાએ ગાડી ઉભી રાખવા કહ્યું અને શી બાબત છે તે તપાસ કરવા નોકરને મોકલ્યો. નોકરને બિલ્લીબાઈએ કહ્યું, "મારા શેઠ નદીમાં નહાવી પડયા હતા તે વખતે એક ચોર એમનાં કપડાં ઉંચકી ગયો, અને એ કપડાનાં અભાવે બહાર આવી શકતા નથી." નશીબ જોગે ગાડીમાં એક માણસના વધારે કપડા હતા જે રાજાએ મોકલાવ્યા અને કહ્યું કે પોતે બિલ્લીબાઈના શેઠને ગાડીમાં ઘેર મુકી જશે.

બિલ્લીબાઈએ ગાડીવાળાને પેલા રાક્ષસના કિલ્લા તરફ લેવા કહ્યું. પોતે સૌથી આગળ વચતાં ઘણા ખેતરો આવતાં હતા, અને જે પેલા રાક્ષસની માલીકીના હતા ઘણાં ખેડુતો તેમાં કામ કરી રહ્યા હતા. બિલ્લીબાઈએ બધા ખેડુતોને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને કહ્યું, "જ્યારે રાજા આ તરફ આવે અને પુછે કે આ ખેતરો કોની માલીકીના છે તો કહેજો કે પેલા બિલ્લીબાઈ છે અને તેમના જે શેઠ છે તેમની માલીકીના છે. જો તમે લોકો આ પ્રમાણે નહિ બોલો તો તમારા રાઈ રાઈ જેવડાં દાણાં કરી નાખવામાં આવશે. પરંતુ ખેડુતો એક બિલાડી બોલી શકે છે એ જોઈનેજ અજાયબ થઈ ગયા હતા એટલે ના કહેવાની હિમ્મતજ ન કરી શક્યા: જ્યારે રાજા આવી પહોંચ્યો અને આટલાં બધા ખેતરો કોના છે એ વિષે પુછપરછ કરી ત્યારે ખેડુતોએ બિલ્લીબાઈના કહેવા પ્રમાણે જવાબ આપ્યો. થોડેક આઘે ઘણાં ઘેટા બકરાં ચારો ચરતા હતા તે જોઈને રાજાએ એની માલીકી વિષે પણ પુચ્છા કરી. ભરવાડોએ પણ ખેડુતો જેવોજ જવાબ આપ્યો.

બિલ્લીબાઈ જલ્દીથી આગળ જઈને કિલ્લાનાં મુખ્ય દ્વાર આગળ રાજા તથા કુંવરીને સત્કારવા ઉભા. રાજા આટલી સુંદર કારીગરી વાળો કિલ્લો જોઈને દિંગજ થઈ ગયો એટલામાં બિલ્લીબાઈએ રાજા તરફ ફરીને કહ્યું, "અમારા શહેનશાહ, અમારી સાથે ખાણું લઈ ઉપકાર કરશે ?" જ્યારે બિલ્લીબાઈએ રાક્ષસને સ્વધામ પહોંચાડયો ત્યારે તે સમય રાક્ષસના ભોજનનો હતો, એટલે ટેબલ ઉપર સ્વાદિષ્ટ ભોજન, સામગ્રીઓની હાર લાગેલી હતી. જમવાનું તૈયાર હતું રાક્ષસના નોકરોને ધમકાટી આપવામાં આવી કે જો તેઓ બિલ્લીબાઈના શેઠને પોતાના શેઠ તરીકે નહિ સ્વિકારે તો તેમના રાઈ રાઈ જેવડાં દાણાં કરી નાખવામાં આવશે પરંતુ નોકરો તો રાક્ષસ કરતાં આ આની સેવા ઉઠાવવા વધારે કાબેલ હતા. રાજા આ બધો આદરસત્કાર જોઈને ખુશ થઈ ગયો, અને બિલ્લીબાઈના શેઠને પોતાનો જમાઈ બનાવ્યો લગ્ન પછી તેઓ આનંદથી રાક્ષસના કિલ્લામાં રહેવા લાગ્યા બિલ્લીબાઈના શેઠે પોતાની પત્ની પાસેથી બધી દરબારી રીતભાતો શીખી લીધી. સારાસારા પંડિતો પાસેથી શીક્ષણ લીધું. રાજાના મૃત્યુ પછી બીજુ કંઈ સંતાન ન હોવાને કારણે કુંવરીનાં હકની ગાદી એના પતિને મળી. બિલ્લીબાઈની શક્તિ જોતાં તેમને પ્રધાન નિમવામાં આવ્યા. આમ બિલ્લીબાઈની કુનેહથી કિલ્લો મળ્યો, રાજકુંવરી મળી અને રાજગાદી પણ મળી.

વર્ષ ૯૪ અંક ૧૧ મો

નવેમ્બર ૧૯૫૦

અનુક્રમણિકા

૧ દિવ્ય જ્યોત
૨ નૂતન વર્ષે અભિનંદન
૩ ભારતને આશિષ (કાવ્ય) -શ્રીમતિ " જ્યોતિ "
૪ આજ અને કાલ મૂ. લે. વિ. સ. ખાંડેકર
અનુ: હિંમતલાલ દવે
૫ કલ્યાણદાસ માણિકલાલ શંકરલાલ રાણા
૬ સહિયર અને એ લે. હર્ષિદા ઠાકોર
૭ બદલો લે. હસમુખરાય જી. ટીમાણીયા
૮ આયણું —કુ. ઇન્દુબેન
૯ નારી હૃદય લે. ગુણવંતલાલ જ. શાહ
૧૦ ભગવાન સોમનાથ (ચાલુ વાર્તા)
લે. શ્રીનાથસિંહજી અનુ: રવિ

દીપ જ્યોત

રાગ. પહાડી. તાલ ઘુમાળી

ઘોર તિમીર ભર રાત દિવાળી, જ્યોત ઝગે જગ માંય. દીપક -(૨)
ઘર ઘર ગોખે દિવડાં ટમકે, દિન દિવાળી ઉત્સવ ચમકે,
ચંદ્ર વણ રજનીએ મલકે, અવનિ તારક તેજે પલકે,
જ્યોત ઝગે જગમાંય – દીપક ૦(૨)
દીપ દીપની જ્યોતે આશો, મુક્તિ મંગળ સૂત્રની ભાષા,
શારદા પૂજને એ સુઆશા, ભારત જનની ટાળો નિરાશા;
જ્યોત ઝગે જગમાંય – દીપક ૦(૨)
પૃથ્વી પ્રલયના પ્રગટ્યા ન્હાણે, છોડ્યું સાચું છે શું ! માણે,
ગુણુદ અંતરથી એ નાણે, દીપોત્સવ જગર્જન શુ ! માણે;
જ્યોત ઝગે જગમાંય – દીપક ૦(૨)
ઉર ઉરનાં તિમીર સહુ નાસે, જીવન જવલંત જ્યોત પ્રકાશે;
ઘોર અંધારી રાત અમાસે, દિવ્ય દીપક જ્યોત પ્રકાશે;
જ્યોત ઝગે જગમાંય – ૦(૨)
યુગ પલટાનો નાદ જગાવે, તેજ છાયા નિજ નૃત્ય ચલાવે,
દીપ જ્યોત ઉર આશ જગાવે; નવયુગની નવજ્યોત જલાવે;
જ્યોત ઝગે જગમાંય – ૦(૨)

સૌ. કુસુમતિ ધીરજલાલ દેસાઈ.

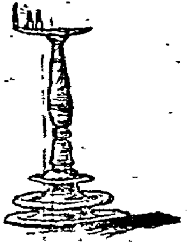

વર્ષ ૬૪ ++ નવેમ્બર ૧૯૫૦ + + અંક ૧૧ મો

શ્રીબોધના ગ્રાહક ભાઈ-બહેનોને –

નૂતન વર્ષાભિનંદન

દિવાળીનો જ્યોતિ અખંડ રહો

નવા વરસે

ગણેશની રિદ્ધિ સિદ્ધિ, તેજ સુર્યનું,
અમૃત ચંદ્રનું. બુદ્ધિ ચાણક્યની,
વાણી અને પ્રેમ મહાત્માજીનાં,
લક્ષ્મી કુબેરની, જ્ઞાન શારદાનું.
આ સૌ તમને મુબારક હો

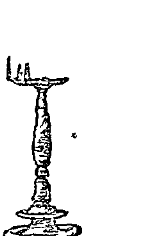

વરસો વરસ સહકાર વધો

આપે ગયા વરસમાં આમાન સાથે શુભ ભાવભર્યો અમુલ્ય સહકાર આપી અમારા વ્યાપારને જ પ્રોત્સાહન આપેલ છે તેનો અમે અંતઃકરણપુર્વક આભાર માનીએ છીએ આપનો સહકાર વરસો વરસ ગાઢ મૈત્રીભર્યો વધ્યા કરો એવી પ્રભુ પ્રત્યે પ્રાર્થના છે

ચંદ્રકાન્ત જી મહેતા ૨ા

ભારતને આંગણે

(ઢાળ : આશા ભર્યા અમે આવિયાં......)

આવો સહિયરો — આંગણે ને કાંઈ નવલાં ગવાવો ગીત રે,
ભારત ભુમિને આંગણે; ૧
કોકિલા વન વન ટહુકતી ને ઠુમ્ક મોરલા મચાવે છે શોર રે,
ભારત ભુમિને આંગણે ૨
આવો ભારતનાં બાળુડાં, ને જયભારત સુણાવો ગાન રે
ભારત ભુમિને આંગણે; ૩
વીતી છે રજની ગુલામીની ને હવે ઉગર્યો આઝાદીનો ભાણ રે,
ભારત ભુમિને આંગણે; ૪
આઝાદ ભારતની વાડીએ કાંઈ ઉગ્યાં સુગંધિત પુષ્પ રે,
ભારત ભૂમીને આંગણે; ૫
ન્યાય નીતિનાં ત્રાજવે રે, કાંઈ તોળાશે સહુના ઇન્સાફ રે;
ભારત ભૂમિને આંગણે; ૬
એકત્ર સહુ થઇશું હવે, જાત જાતનો રહે નહિ ભેદ રે,
ભારત ભૂમિને આંગણે ૭
આઝાદ થયાં સહુ આપણે, થંઇએ આબાદ એવી હોંશ રે,
ભારત ભૂમિને આંગણે; ૮
સખીઓ, પધારો આંગણે, કાંઈ ઉરમાં આનંદ ઉભરાય રે,
ભારત ભુમિને આંગણે. ૯
ઝુકતી માની અમી આંખડી, ગવાવો ભારતનો જયકાર રે;
ભારત ભુમિને આંગણે. ૧૦

શ્રીમતિ "જ્યોતિ"

*** આજ અને કાલ ***

નાનપણની વાતો ઘણી ઓછી યાદ રહે છે. મને નવાઈ લાગે છે. કે આત્મકથા લખનાર પોતાની એક મિનિટ દરમિયાન બનેલી ઘટનાને સરસ રીતે રજુ કરે છે. મારા બાલ્યકાળમાં પણ કલાક સાઠ મિનિટની, દિવસ ચોવીસ કલાકના ને વર્ષના ત્રણસો પાંસઠ દિવસના થતા હતાં. પરંતુ આજે પહેલાનો બધો સમય ફક્ત એક મહિના જેટલો જ ટુંકો ગણીએ તો સારૂં બાલ્યકાળ એટલે સ્વપ્નોની વાત છે. આખી રાત સ્વપ્નામાં વીતાવી હોય છે પણ તે સ્વપ્ન પુરૂં થતાં બરાબર યાદ આવી શકતાં નથી.

એ સ્વપ્નોમાં એક સ્વપ્ન એવું પણ હોય છે કે જે સ્મૃતિપટમાં અસ્પષ્ટ હોવા છતાં પણ યાદ આવતું નથી. જેમ વાયુની લહેર સુગંધી પદાર્થો પર થઈને વહન કરે છે તથા મનને પ્રસન્નતા બક્ષે છે તેવી રીતે મનની પણ એવી દશા હોય છે કે તેમા કોઈના આવવાનો અવાજ સંભળાય પણ કોઈ દ્રષ્ટિ ગોચર થતું નથી.

મારા ભાઈની સ્મૃતિ પણ મારે માટે એવા પ્રકારની છે મારી ઉમર આઠ અથવા નવ વર્ષની હતી મારા મોટા ભાઈ મેડીકલ કોલેજના છેલ્લા વર્ષમાં હતા. તે મારા ઓરમાન ભાઈ હતા પણ કોઈ એ રીતે કહે તો હું ક્રોધમા આવી જતો. મારી બા એની સાથે વધારે વાત કરતી નહિ, પરંતુ હું મારા ભાઈને જીવથી પણ અધિક ગણતો. તે ઘેર આવે ત્યારે મને કાગળનું એરોપ્લેન બનાવી આપે. અંગ્રેજી કવિતાઓ શીખવાડે, નદી ઉપર ફરવા લઈ જાય અને તરતાં શીખવે. આંબાના ઝાડ ઉપરથી કાચી કેરી તોડી આપે મારી ઉપર બહુ હેત આવે ત્યારે તે પોતાના બે હાથ વચ્ચે મારૂં મોં લાવે અને એકી ટસે જોઈ રહે।

હું પુછું કે, "ભાઈ, શું જુઓ છો ?"

"તારૂં ભવિષ્ય જોઉં છું" તે જવાબ આપતા મેં મોં સંકોચાવી અને કહ્યુ કે "તો મારા હાથ જુઓ '.

"એ ભવિષ્યની ખબર હાથથી નહિ પણ મોં ઉપરથી પડે છે."

તે કહેતા કે "કોઈ વ્યકિત કેવા બનશે એ હું ......".

"હું શું બનીશ ?" મે અધિરાઈથી પુછ્યું.

"તું બતાવ !"

"હું મોટરનો ડ્રાઈવર બનીશ"

મોટાભાઈના ચહેરા ઉપરથી જણાતું કે તે મારી આ આકાંક્ષાની અવગણના કરે છે. એ જોઈ હું ખુબ મુશ્કેલીમાં પડી જાઉં તેમની આજ્ઞાની વિરૂદ્ધ કરવુ એ મારે માટે હિત કર્તા ન હતું પરંતુ મોટરના ડ્રાઈવર બનવાને મારી ઈચ્છાને તજવી એ પણ એટલુ જ કઠિન હતુ.

પક્ષીઓની જેમ તીવ્ર ગતિથી ઉડતી હોય એવા મોટર ગાડી, ગામડાના લોકો જેના અવાજથી ભાગી જતા હોય એવો એનો કર્ણકટુ અવાજ કરનાર મોટર ડ્રાઈવર હમેશા મારી આંખ આગળ ખડો થતો.

ભાઈ પુછે-'. સારૂં ત્યારે બોલો જોઈએ, તને ઇતિહાસમાં કોણ ગમે છે ?"

સિંહગઢની ટોપલીમાં આગ્રાથી ભાગી જનાર શિવાજી, ઘોની મદદથી દોરડું બાંધી સિંહગઢ ઉપર ચઢનાર તાનાજી, દુશ્મનોના દળને વીંધી જનાર ઝાંસીની રાણી લક્ષ્મીબાઈ એવા સૌ ઐતિહાસિક વીરો તરફ મારા હૃદયમાં સદાને માટે માન રહ્યું. એ બધામા મોટર ડ્રાઈવરની સરખામણીમાં એક પણ મારી દ્રષ્ટિએ આવતુ ન હતું.

હું શાંત બેસી રહેતો.

ભાઈ હસતાં હસતાં કહે "ઇતિહાસમાં કેટ વખત નાપાસ થાય છે?"

ત્યારે હું ગર્વથી કહેતો કે શાળામાં ઇતિહાસના વિષયમાં સોમાંથી સીત્તેર માર્ક મે મેળવ્યા છે.

ભાઈ મારી પીઠ થાબડી કહેતા–" તારા એ માર્ક સાચા માર્ક નથી."

આ સાંભળી હુ ભાઈ ઉપર નારાજ બનતો.

તે કહેતા–ઇતિહાસની સાચી પરીક્ષા બાલ્યકાળમાં નથી થતી પરંતુ જ્યારે તુ મારા જેવડો થઈશ

ત્યારે તમારી પરીક્ષાનો સમય આવશે. આપણા દેશનો ઇતિહાસ તો તે વખતે નવો બનશે.

એ સિવાય એ ઘણી વાતો કહેતા. ન સમજણ પડવાથી ઘણી વખત હું તેમની વાતોથી બે ધ્યાન બનતો. હું તેમના ગળા સાથે વળગી પડતો હું એને કહેતો "ભાઈ! પેલી અંગ્રેજી કવિતા સંભળાવો

મને એ અંગ્રેજી કવિતા બહુ ગમતી. ઉંદરોની જનરલ સભામાં પ્રસ્તાવ આવે કે બિલાડીના ગળામાં ઘંટડી બાંધવી જોઈએ. પરંતુ પ્રશ્ન એ ઉભો થયો કે ઘંટડી બાંધે કોણ? એવામાં બિલાડીનો અવાજ સંભળાય છે. અને બધાં ઉંદર ભાગી જાય છે. ઘંટડીએ મેજ ઉપર જ પડી રહે છે.

કવિતા પુરી થયા પછી હું ભાઈને પુછતો કે "કેમ ભાઈ, જો બધા ઉંદર એક સાથે બિલાડી ઉપર તુટી પડે તો એવી બિલાડીના ગળે ઘંટડી બાંધી ન શકાય? બહુ બહુ તો એવું બને કે આગલા ઉંદર કદાચ માર્યા જાય પછી બીજા ઉંદરોને તો વાંધો ન આવે ને?

મારા માથા ઉપર તેમજ ખભા ઉપર ટેકો દઈને ત્યાં મારા વાળ ઉપર હાથ ફેરવી તે કહેતા "ભાઈ એવી રીતે તૈયાર બની રહે!"

(૨)

ભાઈ એવીરીતે વાતો કર્યા કરતા જે મારા સમજવામાં પણ ન આવે. તે આખો દિવસ વર્તમાન પત્રો વાંચ્યા કરે. એ કારણથી ભાઈ એક વાર પરીક્ષામાં નાપાસ થયા. બા એ વાત વારંવાર યાદ કરાવી નારજી દર્શાવતી. અને કહેતી "આ વખતે તો તે ડોકટર બની જાત. પરંતુ ભણવામાં ધ્યાન હોય તો ને? તિલક અને કોંગ્રેસ શું અમારા પેટ ભરશે! ૪ ઘરની પાઇએ પાઇની આવક ભણતરમાં ખર્ચી નાખવામાં આવે છે. આગ નાના છોકરાનું શું થશે? તે તો ભગવાન જાણે!"

માનું આ ભાષણ વારંવાર જોરથી ચાલ્યા કરતું ભાઈનું વર્તન તો એવું હતું કે જાણે તેમણે કશુંજ સાંભળ્યું નથી. પરંતુ મા જ્યારે કડવા શબ્દોથી ભાઈના દિલને દુઃખ થાય તેવું બોલતી ત્યારે મને બહુ ખરાબ લાગતું. હું ભાઈના રૂમમાં જતો અને કહેતો "ભાઈ એક મજાની વાત સંભળાવું!"

"કહો"

"સારૂં તો જરા કાન આ બાજુ કરો."

"શું મોટાભાઈના કાન ખેંચવા લાગે છે!"

"એવું શું બોલો છો કે ભાઈ! ઘણી જ સારી વાત કહેવી છે."

"બહુ જ ખાનગી વાત કઈ છે?"

"હા"

ત્યારે હું ભાઈના કાન પાસે મોં લઈ જઈ કહેતો "મારી બા ઘણી જ ખરાબ છે"

એક ક્ષણ સુધી ભાઈની આંખો આશ્ચર્યજનક બની જતી. પેલા બિલ્લીના બચ્ચાં જેમ ભુખ્યા હોવાથી દુધ પીને સંતુષ્ટ થયા ન હોય તેવી દ્રષ્ટિથી તે મારી તરફ જોઈ રહેતા.

પરંતુ બીજી જ ક્ષણે સાવધાન બનીને કહેતા કે "જો ભાઈ બે વસ્તુ કોઈ દિવસ ખરાબ નથી બનતી. એક પોતાની મા......"

"અને બીજી?" હું અધીરાઈથી પુછતો મારા મનમાં વિચાર આવતો કે "બીજી વસ્તુ તો પોતાનો ભાઈ જ હોવો જોઈએ"

અને ભાઈ જવાબ આપતા— "બીજી વસ્તુ તે આપણી જન્મભુમિ"

(૩)

થોડા દિવસ પછી પિતાજી અને મોટાભાઈ વચ્ચે ખટપટ શરૂ થઈ. એ વખતે મને એ "જન્મભુમિ" શબ્દનું સ્મરણ તાજું થયું.

રજાઓ ન હતી છતાંયે ભાઈ એકાએક ઘેર આવ્યા. મેં સાંભળ્યું કે તે કોલેજનો ત્યાગ કરી અહીં આવેલ છે.

મેં વિચાર્યું કે "અમારી સ્કુલના શિક્ષક અમને આટલું મારે છે તો કોલેજના મોટા શિક્ષક તો છોકરાઓને ખુબ મારતા હશે. ફુટને બદલે સાણસી મારતા હશે! સારૂં થયું, ભાઈ કોલેજ છોડીને આવ્યા." આ આનંદમાં મારો પોતાનો પણ સ્વાર્થ હતો. પહેલા વર્ષમાં તો હું ભાઈ સાથે એક

વર્ષ દરમિયાન એકાદ બે માસ સાથે રહી શકતો. પણ હવે તો એવા હવાઈ કિલ્લા ચણવા શરૂ કર્યા કે મોટાભાઈ બારે માસ ઘેર રહેશે અને મજા કરાશું.

પરન્તુ બા અને બાપાજીએ એ કિલ્લાઓને તોડીફોડી નાખ્યા. પહેલા તો માએ તોફાન શરૂ કરી દીધું તે બોલી 'તમામ પૈસા પાણીમાં પડી ગયા આંધળાની લાકડી ખુદ આંધળાને જ વાગી, માગ નાના છોકરાના હાથમાં, તો ભીખની ઝોળી આવી.' એ સિવાય કેટલુંયે બોલતી રહી. ફરી ને બબડની બબડતી રસોડામાં ચાલી ગઈ

ભાઈએ માની બધી એ વાતો શાન્તિથી સાંભળી લીધી પરન્તુ જ્યારે પિતાજીએ વઢવાનું શરૂ કર્યું તો ભાઈએ જીભ છોડી મુકી.

એ વખતના બધી વાતો તો અત્યારે યાદ રહી નથી. પરન્તુ પિતાજી કહેતા હતા કે 'બહુ મોટા દેશભક્ત થવા ચાલ્યા! જાણું સાહેબ! બાપની કમાણી ઉપર દેશભક્ત બનવું બહુ સરળ છે! આજે કોલેજ છોડી દીધી તો કાલે કોઈ જગાએ કંપાઉન્ડર બનીને આખી જિંદગી ગુજારવી પડશે. તેનું ભાન છે? તું જાણે છે કે ફાટલી તૂટલી ધોતલી પહેરીને મે દિવસો પસાર કર્યા છે. ફક્ત એકજ આશાથી કે એક દિવસ છોકરો ડોક્ટર બનશે, તો ઘડપણ આરામથી પસાર થશે અરે! અરે આ ગાંધીને શું લઈને બેઠા છો? તે તિલકની થોડી, પણ સરખામણી કરી શકે તેમ નથી. તેમનો કહો કે આ આફ્રિકા નથી! અમે શું અમારા દેશ પ્રત્યે ઓછો પ્રેમ રાખતા હતા? બેટા પોતાની જન્મભુમી તો દરેકને પ્રિય હોય છે! તે વો લંગોટી પણ પહેરવાની શરુઆત કરી ન હતી તે વખતે તિલકને તો ૭ વર્ષની સજા થઈ હતી. મે તે દિવસે પાણીને પણ સ્પર્શ કર્યો ન હતો આખો દિવસ ઉપવાસ કર્યો અંતમાં ચિરોલનો મુકદ્દમો શરૂ થયો. મે કહ્યું 'વારી આંખીમાં પહેરવી એ યોગ્ય છે? વેચીને તમામ પૈસા એ મુકદ્દમાની ફીમાં આપી દીધા બેટા સાંભળ! નવયુવકોમાં અક્કલ હોતી નથી. કોઈપણ બોલ્યા ચાલ્યા વગર કોલેજમાં પાછા જાઓ.

પિતાજી તેમને વારંવાર કહી રહ્યા હતા, કે તેઓ સરકારી નોકર છે. તો પણ શિવાજી ઉત્સવ માનતા હતા. એ વખતે સો બસો માણસોને ઘડા ભરીભરીને શરબત બનાવી પાયો હતો. એમણે એ પણ બતાવ્યું કે દેશી મિલ સિવાયના બીજા કોઈ પણ કપડા ન પહેરવા તેમજ એકવાર બજારમાં દેશી ખાંડ ન મળી તો ચામાં ગોળ નાંખીને પીધો. વગેરે

પરંતુ ભાઈનો તો એક જ જવાબ હતો 'ગાંધીજી આજે દેશના સેનાપતિ છે. તે નવા ઢંગથી આઝાદીની લડાઈ લડવા જાય છે આજે દરેક નવયુવકની ફરજ છે કે તેમના ઝંડા નીચે આવીને ઊભા રહેવું જોઈએ સૈનિકે પોતાના ઘરબારની ચિંતા કરીને બેસી રહેવું જોઈએ નહિ તેના હૃદયમાં તો કેવળ જન્મભુમિનો જ વિચાર ભરેલો હોવો જોઈએ.'

પિતાજી નારાજ થઈ ગયા અને તેમણે કહ્યું જો તમને ઘરની ચિંતા નથી તો ઘર પણ તમારી ચિંતા શા માટે કરે? જ્યાં જઈને ભીખ માગવી હોય ત્યાં જાઓ. નીકળી જાવ ઘરમાંથી'.

ભાઈ તે દિવસે ઘર છોડીને ચાલી નીકળ્યા, પરન્તુ તે ભિખારી બન્યા નહિ સારા મજાના પૈસા કમાનાર ડોક્ટર બન્યા, તિલક રાષ્ટ્રીય વિદ્યાપીઠની તેમણે ડિગ્રી મેળવી તથા રાષ્ટ્રીય આંદોલન સંબંધમાં જ્યારે તે મધ્યપ્રાંત ગયા તો જબલપુર જઈને તેમણે ડોક્ટરી પણ શરૂ કરી દીધી. અને ત્યાં જ રહેવા લાગ્યા

ઘર છોડયા પછી શરૂઆતમાં તે પત્ર લખતા રહ્યા જબલપુરમાં જમાવટ થયા પછી તેમણે મને એક પત્ર લખ્યો.

'નાનાભાઈ! પિતાજી તથા માતાજી મજામાં હશે. કદાચ તે એમ માની લીધું હશે કે પિતાજીએ મને ઘરમાંથી બહાર કાઢી મુકયો તેથી હું દુઃખી છું પણ એ મતભેદ પિતાપુત્રનો નથી પણ બે પેઢીનો છે. ભુતકાળ અને વર્તમાન તેમજ ભવિષ્યકાળના આ સંઘર્ષણ આ રીતે ચાલતો આવે છે જ્યારે આખી દુનિયા સુખી હશે ત્યારે જ આ સંઘર્ષણનો અંત આવશે. હું નથી જાણતો કે આ રીતે જ પિતાજી અને દાદાજી વચ્ચે આ રીતે ખટપટ થઈ

હતી કે નહિ? પરન્તુ પોતાની યુવાનીમાં જ્યારે પિતાજી તિલકના ભક્ત બન્યા હશે ત્યારે ગનડેની પૂજા કરવાવાળા તેમના પિતાએ જરૂર સારૂં અગર ખરાબ કહ્યું હશે.

આ જગતમાં મનુષ્ય અને સમય વચ્ચે આ રીતની હકીકત ચાલી રહી છે. વીસ વર્ષ સુધીની ઉંમરનો મનુષ્ય સમયથી આગળ ચાલે છે. ત્રીસ વર્ષની ઉંમરનો મનુષ્ય સમયની સાથે ચાલે છે અને ચાલીસ પછીની ઉંમરવાળો મનુષ્ય સમયની પાછળ ચાલે છે તેનો માનસ વિકાસ કુંઠિત બની જાય છે. મનુષ્ય ભુલી જાય છે કે વેલ ઉપર ખીલેલું આજનું ફુલ કાલે નીચે જમીનદોસ્ત બનવાનું જ અને આજનું વિકસિત ફુલ કાલે નિર્જલ બનવાનું છે. પરન્તુ આજની કળી કાલે ફુલ બનવાનું છે. આ કુદરતનો નિયમ છે. આ નિયમ રૂઢિઓની સાથે સાથે માનવ જાત સુધી ચાલુ રહે છે

મેં આ પત્ર મોઢે કરી લીધો હતો. મારી ઉંમર પણ એ વખતે એવી હતી કે સુંદર શબ્દ સુંદર ભાવ મનને આકર્ષિત કરતા હતા.

ભાઇની સાથે પોતાની છોકરીનો વિવાહ કરવા માટે લોકો વાતચીત કરતા હતા. પિતાજીની સામે એક પ્રશ્ન ઊભો હતો. છેવટે આ વિષય પરત્વે એક પત્ર ભાઇને લખ્યો.

મારો આનંદ તો ઊછાળા મારતો હતો. હું મીઠા સ્વપ્નો જોવા લાગ્યો. નવી ભાભી આવીને અમારા ઘરમાં નવો પ્રકાશ પાથરશે.

પરંતુ શુ કોઇ દિવસ સ્વપ્ન સાચાં થયાં છે ? ભાઇએ પિતાને પત્ર લખ્યો. " મેં એક વિધવા સાથે વિવાહ કરવાનો વિચાર કરેલો તે પુર્ણ કર્યો છે. તેને એક ૭ સાત વર્ષની છોકરી પણ છે. જો આપને ગમે તો આર્શિવાદ આપવા જરૂર પધારજો.

ભાઇ ઉપર આર્શિવાદની જગાએ ગાળોનો વરસાદ શરૂ થયો. હું પોતે વિધવા વિવાહને ખરાબ સમજતો ન હતો પરંતુ મારી નવી ભાભીને પોતાના પહેલા પતિની છોકરી છે એ વાત મને પણ ગમી નહિ. મને આવું કેમ લાગ્યું તે કહેવા માટે હું અસમર્થ છું.

આ વિવાહના કારણે પછી પિતાજીએ ભાઇનું નામ લેવું પણ છોડી દીધું. માતો ઓરમાન હતી. તથા તેના ધાર્મિક ભાવનાને ભાઇના આ કાર્યથી ધક્કો પહોંચ્યો હતો. પરંતુ તે ભાઇ તો આ કાર્યમાં શા માટે સહાનુભુતિ બતાવતી હતી ? ત્યાર પછી મારો અને ભાઇ વચ્ચે પત્ર વ્યવહાર ચાલતો રહ્યો.

જ્યારે ભાઇને ખબર પડી કે હું કોલેજમાં જાઉં છું તો તેમણે મને ખર્ચના પૈસા મોકલવા શરૂ કર્યા. પિતાજીની આર્થિક સ્થિતિ એ વખતે બગડી ગઇ હતી. એ કારણથી ભાઇની એ સહાયતા સુકા તળાવ ઉપર વરસાદ પડવાથી જેટલી મહત્વપુર્ણ બને છે તેવી હતી.

પિતાજી અને માને ખબર પાડયા વગર એક વખત હું ભાઇને મળવા જબલપુર ગયો.

ભાભી બહુ સારા સ્વભાવની હતી. ઉપરાંત તે બીજા બે બાળકોની માતા પણ બની ચુકયાં હતાં. તેમની મોટી છોકરી મણી પોતાના ઓરમાન ભાઇઓ તરફ એટલો પ્રેમ રાખતી હતી કે કોઇ પણ સાચું ન માને કે તે તેના ઓરમાન ભાઇ છે ?

ભાઇએ એ વાત મશ્કરીમાં કરી હતી. પરંતુ મને તેમના એ પત્રની યાદ આવી જેમાં તેમણે લખ્યું હતું કે "નવી પેઢી જુની પેઢીથી હંમેશા આગળ હોય છે.'

ભાઇ ગાંધીવાદી પક્ષના નેતા હતા. મણિ ઘરમાં તકલી ફેરવી સુતરના તાર કાઢતી હતી. ખાદીની સાડી પહેરતી હતી. અને પોતાના નાના ભાઇઓને "વૈષ્ણવ જન તો તેને કહીએ" વગેરે ગીત શીખવતી હતી.

ત્યાર પછી હું જબલપુર જઇ શકયો નહિ. પરીક્ષા, પિતાજીનું મૃત્યુ, બાની રોગી દશા વગેરેમાં ફસાવાથી કેટલોક સમય નીકળી ગયો. વકિલાત શરૂ કરી દીધી હતી. એટલા માટે તેની તરફ ધ્યાન આપવાની જરૂરત હતી.

આ ધમાલે મને મણિના લગ્નમાં પણ જવા ન દીધો. સાંભળ્યું હતું કે તેનો પતિ અમદાવાદની કોઇ ઓફિસમાં સારા પગારથી નોકરીમાં હતો. મણિને ફક્ત એક વખત જ જોઈ હતી; પરંતુ તેનો મધુર સ્વભાવ મને એટલો ગમતો હતો કે ભલે હું તેના

લગ્નમાં જઈ ન શક્યો પણ વિવાહના એ સંસ્મરણમાં કાંઈક ભેટ આપવાનું ચુક્યો ન હતો. એ ભેટમાં એક ખાદીની સાડી પણ હતી.

થોડા દિવસ પછી અમદાવાદથી મણિનો પત્ર આવ્યો. "હું અત્યારે ગાંધીજીના અમદાવાદની નિવાસીની બની ગઈ છું. એ કેટલી આનંદની વાત છે? આપે સાડી મોકલી તે સારું કર્યું, તે વગરની બીજી ભેટ આવી હોત તો કદાચ મારે આપનુ મન દુભાવવું પડત! કદાચ સાડી ખાદીની ન હોત તો હું તે પાછી મોકલત"

મારા મનમાં ગાંધીજી તેમ જ ખાદી પ્રત્યેનો પ્રેમ મણિ જેટલો ન હતો કદાચ હોત તો રોજીંદા કાર્યના અનુભવોની વચ્ચે કદાચ ટકી શક્યો ન હોત. માથા પર અચાનક ચોટ પડે તો મનુષ્ય કેટલીવાર સુધી પોતાની સ્વપ્ન સૃષ્ટિમાં ઈચ્છિત રહી શકે?

ઘરમાં બિમાર પડેલી માનુ પેટ ભરવા માટે ચોરી કરનાર સાત આઠ વર્ષના બાળકને જોઈને મને એમ થતુ કે સમાજના ગળામાં કેન્સર જેવું ભયાનક બિમારી થઈ છે અને ગાંધીજી એ રોગના હોમિયોપેથિ બની ગોળીઓ આપીને આરામ કરવા ઈચ્છે છે.

જાગીરને માટે ભાઈ ભાઈની વચ્ચે ચાલતા ઝઘડા અને એ ઝઘડાઓની પાછળ ચાલતી ભયંકર કાર્ય પ્રણાલિકાને જોનારને સમાજના હૃદયને પરિવર્તન કરવાના પ્રયોગ કીમિયાની જેમ અસંભવ લાગે તો તેમાં આશ્ચર્યની શું વાત છે?

મારા વિચારોમાં આ રીતે પરિવર્તન ચાલી રહ્યું હતું. એ કારણથી જ્યારે ત્રિપુરી કોંગ્રેસમાં સુભાષ બાબુ પ્રમુખ બન્યા તેથી મને ઘણો આનંદ થયો. મેં નિશ્ચય કર્યો કે આ કોંગ્રેસના અધિવેશનમાં હું અવશ્ય જઈશ. ઘણા દિવસ પછી ભાઈની મુલાકાત થવાની હતી. ભાભી પણ મળવાના હતાં અને હવે તો તેમનાં બાળકો પણ મોટા થઈ ગયા હશે.—

હું ઘણો આનંદમાં હતો. પરન્તુ જબલપુર જતા પહેલાં જ વર્તમાનપત્રોમાં થોડા લોકોનું એક નિવેદન પ્રકાશિત થયું મેં જોયું તો તેમાં બીજા કેટલાએ નેતાઓની સાથે ભાઈનુ નામ પણ હતું તે નિવેદન પૂરેપૂરી રીતે સુભાષ બાબુના વિરોધમાં "રાષ્ટ્રને આજે ગાંધીજીના નેતૃત્વની આવશ્યકતા છે. ગાંધીવાદથી જ હિંદુસ્તાનના બધા જ પ્રશ્નો સફળ થશે." વગેરે વાતોથી એ આખું નિવેદન ભરેલું હતું.

ભાઈના પત્રનુ તે વાક્ય મને યાદ આવ્યું. "ચોવીસમાં વર્ષે મનુષ્ય અનુભવની પાછળ રહી જાય છે"

જબલપુર જતાં એક પ્રશ્ન મને વારંવાર સતાવતો હતો. મનુષ્યનુ વિચાર-વૃક્ષ તેના જીવનના મધ્ય ભાગમાં જ આવીને શા માટે ઊભું રહે છે? શું તે પ્રકૃતિનો નિયમ છે! સમયના પરિવર્તનની સાથે સાથે મનુષ્ય શા માટે પરિવર્તનશીલ બનતો નથી? એક વિશિષ્ટ મર્યાદાથી દૂર દૂર માનવી બુદ્ધિ ફક્ત પોતાની આસપાસ જ ચારે તરફ ફરતી રહે? શું એવી માનવી બુધ્ધિને કુદરતે શાપ આપ્યો છે?

મારા મનમાં કલ્પનાઓ ઊઠતી હતી. જ્યારે ભાઈને ત્યાં પહોંચીશ ત્યારે કોંગ્રેસ અધિવેશનમાં સમ્મિલિત થવાને માટે સ્વાગત કરવા મણિ અવશ્ય આવશે હું તેની ખુબ મજાક કરીશ. ભાઈના છોકરાંઓ "કાકા કાકા" કહીને મારી ચારે બાજુ મધુર કોલાહલ કરશે.

ઘેર પહોંચીને મેં જોયું તો ભાઈ તેમજ ભાભી બને ચિંતામગ્ન બેઠા હતા.

"બાળકો ક્યાં ગયાં?" મેં પુછ્યુ.

"સ્વયં સેવકનું કામ કરવા ગયા છે."

જવાબ મળ્યો.

"મણિ પણ?"

"મણિ અહીં નથી આવી?"

મને આશ્ચર્ય થયું કે તેના પિતાના ગામથી આટલું નજીક કોંગ્રેસનું અધિવેશન છે અને તે ન આવી. મને લાગ્યું કે કદાચ તેને બાળક આવવાનું હોય.

"તબીયત તો તેની સારી છે ને?"

આવા અવનકા મીટ ગયે ફંદા,
અબદમ અમર નગર બાસી;
દાસ કલ્યાણ ગુરુ ભાણ પ્રતાપે,
આદલ ભેટયા અવિનાશી. ૫

પદ સાંભળતાં સગુરુ પ્રસન્ન થયા. અને પ્રસંશા કરતા 'કલ્યાણદાસ! તમે તો સાચેજ ભજનિક બની ગયા!' કહેતા સદ્ગુરુ ખડખડાટ હસી પડયા. બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળે સદ્ગુરુ વિદાય થવા તૈયાર થયા. તે સમયે ભકતનો એક બંધુ જે ગહન કાળી-વ્યાધિથી પીડાતો હતો. એ દર્દીને નિહાળતા સંતના હૃદયમાં માયા ઉપજી એટલે ચરણામૃત આપ્યું. જેના સેવનથી તેનો મહારોગ મટી ગયો. સદ્ગુરુને વળાવી ભકતરાજ નિજગામ પધાર્યા, પરંતુ હૃદયમાં ભજનાનંદની એવી ધુન લાગી હતી કે સદ્ગુરુના કહ્યાનુસાર કલ્યાણદાસ સાચે જ ભજનિક બની ગયા.

(૨)

વંદુ સદ્ગુરુ ભાણકો, ભવદુઃખ હારક ભાણ;
રાખે ભજનાનંદમે, અપના દાસ કલ્યાણ.

એક સમયના પાવાણ હૃદયના રાજપુતને સદ્-ગુરુએ મસ્ત ભજનિક બનાવ્યો. એ વંદનીય સદ્ગુરુના યશગાયા કલ્યાણે ઘણા રચ્યા. ભક્તિ, જ્ઞાન, વૈરાગ્યાદિ વિષયમાં અનુભવના અજવાળે બેસી એમને એમને ગુજરાતી તથા હિન્દીમાં અનેક પદોની રચના કરી. તેમણે રચેલી સંતવાણી પ્રેમી ભજનિકોની એકતારા ઉપર રૂણ ઝુણવા લાગી. તીરથવાસી સાધુઓ તથા ભજનિકો શેરખીમાં આવતા તેમના મુખેથી કલ્યાણ ભકતના પદો શ્રવણ કરતા સદ્ગુરુ મુકતકંઠે તેમની પ્રશંસા કરતાં. ગહનકાળ વિત્યો છતાં ભકતરાજ પુનર્મિલન થયું નહિ. પોતાના એ લાડીલા શિષ્યને ભેટવા સદ્ગુરુ આતુર બન્યા હતા. ત્યારે બીજી તરફ ભકતરાજ પણ પોતાના જ્ઞાની સદ્ગુરુને ભેટવા આતુર બન્યા હતા.

અંતે એ સદ્ગુરુ પ્રેમી શિષ્યનું શેરખીમાં આગમન થયુ. કલ્યાણને નિહાળતાં જ સદ્ગુરુ ભાણ દોડી આવ્યા. દર્પભેર ભકતને હૃદયે લગાવતા આસને બેસાડયા. સદ્ગુરુના દર્શન કરતા હૃદયનો સર્વે શોક વિલીન થઇ ગયો. પ્રેમાનંદમાં ડુબકા ખાતા શિષ્યે સદ્ગુરુના વિશાળ હૃદયમાં ડુબકી મારી અમૃતમંથન કર્યું. 'સાત દિવસના સત્સંગ'માં કલ્યાણે અનહદ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરી લીધી.

હાટ લગેરી શેરખી, આયા પુરુષ અનેક;
સોદા કીયા સતનામકા, કલ્યાણ જોહરી એક. ૧

શેરખીના બજારમાં અનેક પુરુષો આવ્યા. પરંતુ કલ્યાણ જેવો જોઇ ઝવેરી ભાગ્યે જ આવ્યો હશે. સદ્ગુરુ ભાણ એની મહત્તાના યશ ગાતાં

શબ્દ પારખા સેરમા, સાધુ પુરુષ ગુણ ખાણ;
હંસ મુકત ફળ આસ હી, કર્મવિહીન કલ્યાણ. ૨

બિકટ, પહી બવાટવી, ડુબે જીવ અનેક;
ત્રિગુણ નિજ ઘર પહુંચોવા, રખી નામકી ટેક ૩

સદ્ગુરુએ નામ સ્મરણની મહત્તા સમજાવતા હરિસ્મરણનો અગમ્ય ઉપદેશ આપ્યો. સપૂત શિષ્યે પોતાના જ્ઞાનદાતાના બોધવચનો મોતીની જેમ ગ્રહણ કરી લીધા. સાતમે દિવસે જ્યારે વિદાય થવાનો સમય આવ્યો તે વેળા કલ્યાણે દીનતાથી સદ્ગુરુના ચર્ણો ગ્રહી લીધા. ભકતના નેત્રોમાંથી પ્રેમાશ્રુ ઝરતા હતા. સંતે સાદ કર્યો. 'કલ્યાણ! તમારા હૃદયમાં કાંઇ અભિલાષા હોય તો માગી લ્યો.' 'પ્રભુ! આપના ચરણમાંથી અલગ થતાં મારૂં મન દુઃખાય છે. હૃદય ચ્હાય છે કે હું સદા આપના ચરણમાં જ રહું, પરંતુ આ સંસાર મૃગજળમાંથી આપના વના પ્રાણ બચાવે કૃપાનિધિ એવી કરુણા કરો કે આ માયિક પ્રપંચથી મુકત થઇ મારૂં મન સદા આપના ચરણમાં લાગી રહે!' સદ્ગુરુ વિયોગે હું લગારે જીવી શકું નહિ.' સજળ નયને સદ્ગુરુના ચરણો ગ્રહી કલ્યાણ ભકતે યાચના કરી. ભકતની દીનવાણીથી પ્રસન્ન થતા 'તથાસ્તુ' કહી સદ્ગુરુએ ભકતના શિર ઉપર પોતાનો વરદ હસ્ત સ્થાપતાં મનવાંચ્છીત આપ્યા. સદ્ગુરુના દ્વારે જઇ સર્વસ્વ પ્રાપ્ત કરી કલ્યાણ ભકતે પોતાના ગામ ભણી પ્રયાણ કર્યું.

(૩)

આશી સદ્ગુરૂ વીરસે, લગી અનન્ય પ્રીત;
રૌશા ખીન કૈસે રહુ, બિરહન રૂપે નીત નીત.

સદ્ગુરૂ ભાણ સાહેબ પ્રત્યે જેને અનન્ય પ્રીત જોડી હતી. એ કલ્યાણ નિજધામ આવ્યા. પરંતુ તેમનું વ્યાકુળ હૃદય તો સદ્ગુરૂના ચરણમાં વિલીન થઈ ગયું હતું. એટલે ઘેર આવ્યા છતાં ભક્તનાં હૃદયની વ્યથા શાંત થવાને બદલે ઉલટી વધારે ઉગ્ર બની. એક સમયના મસ્ત ભજનાનંદી સંત ઉદાસીનતાની દારૂણ ગર્તામાં ડુબી ગયા. પ્રેમાનંદમાં મસ્ત બની નીત્ય હરિપદ ગાતાં પરંતુ હવે તો અહોનિશ ઘરના ખુણે બેસી દારૂણ રૂદન કરતા. આપ્તજનો સમજાવતા પરન્તુ એ પ્રેમ લગની ઉપર અન્ય કોઈનો ઉપચાર લાગે તેમ ન હતો. એને તો સદ્ગુરૂ ભાણ સાહેબના ઘરની દવા જોઈતી હતી.

વિયોગની વેદના દિનપ્રતિદિન ઉગ્ર અને ભયાનક બની. વિરહાનલમાં પ્રજળતા કલ્યાણ મોતના બિછાને પડ્યા. પથારીવશ બનેલા ભક્તરાજના દુઃખી હૃદયમાંથી વિરહના અંગાર ઝરતા હતા.

પદ–(રાગ-વેરાવળ)

ઓધા હરિ નહિ આઈયા, મેં દરશ પિયાસી હો,
રોવત નૈન જલાવહી, પ્રેમકી ફાંસી હો.–ટેક
પ્રથમ પિયુકો દેખતે, પ્રગટે અનુરાગા હો;
સજની આપા છાંડકે, સદ્ગુરૂસે લાગા હો. ૧
બિરહનાંકી ગતકો લિખે દિનરેન બિહાની હો;
પિવબીન આન ન દેખીયા યહી પ્રેમ નિશાની હો. ૨
પલછીન ચેન ન આવહી, છીનમેં તન છુપે હો;
બાલમ બિરહ સંવાટવી, કાયા મોહે લુટે હો. ૩
નિષ્ઠુર ભયે હો સાંવરા, ક્યોં નેહ લગાયા હો;
પ્રીત નિભાવન નાથજી, અજહું નહિ આયા હો. ૪
જોબન રંગ બિલાઈયા, દુર્બલ તને સોયા હો;
આવરીયા મુખ દેખને, હમ બહુરી રોયા હો. ૫
દેલકા રખત દીજીયે; યહી પ્રેમ કલેશા હો;
તુમરે દરશન બીન બાવરે, લીયા જોગન વેશ હો. ૬
પ્રેમ નિશાને રાંચ રે મનુ, અલખ જગાયા હો;
દાસ કલ્યાણકી બિનતી, પિવ દરસ દિખાયા હો. ૭

સદ્ગુરૂ પ્રત્યે જેને અનન્ય પ્રીત જોડી હતી. એજ પ્રમાણે સદ્ગુરૂના હૃદયમાં પણ એક દારુણ વ્યથાએ દ્વન્દ્વ મચાવ્યું હતું. શેરખીમાં હવે તેમનું દિલ ઉઠી ગયું હતું. પોતાના શિષ્યોમાં સર્વોપરિ શિષ્ય રવિ સાહેબને આશ્રમનો સર્વાધિકાર સોંપતા ગાદીપદે સ્થિત કર્યા. જાણે પોતે ઘણે દુર જતા હોય તેમ રવિ સાહેબને પાસે બોલાવી અંતિમ બોધ આપ્યો:

ડાહી રહો ગુરૂ ધામમે જપો નિરંતર રામ;
અતિથી સત્કારમે, હરદમ રહો નિષ્કામ.

સદ્ગુરૂ ભાણ સાહેબે રવિ ગુરૂને ખુબ શિખામણ આપી. પરંતુ સદ્ગુરૂના એ અંતિમ બોધનો મર્મ રવિ ગુરૂ સમજી શક્યા નહિ. ઉપદેશ આપી સદ્ગુરુ ત્વરાથી અશ્વે ચઢી પ્રયાણ કરી ગયા. હજુ તો સદ્ગુરુને ઘણું ઘણું પૂછવાનું હતું પોતે સ્વસ્થ થાય ત્યાર પહેલા તો ભાણ સાહેબનો અશ્વ ઘણે દુર નીકળી ગયો. મૂક બાળકની જેમ ધ્રુસકા ખાતા રવિ સાહેબ નિર્બળની જેમ ધરણીમાં પટકાઈ પડ્યા.

સદ્ગુરૂ મોરે ચલ ગયે, આન મિલન કબ હોય;
આશી મોહે યો ડર લગે, આવન હોશી ન હોય.

સદ્ગુરૂ રવિ સાહેબના હૃદયમાં એક પ્રકારનો ભય જાગ્રત થયો. સાથે અનેક કુશંકા ઉપસ્થિત થઈ. હવે પોતાના સદ્ગુરૂ પાછા નહિ આવે! સદ્ગુરુ વિયોગના દારુણ સ્વપ્ના ભયાનક બનીને રવિ ગુરુને ડરાવવા લાગ્યા.

(૪)

શેરખીથી માર્ગે વિચરેલા સદ્ગુરૂ ભાણ સાહેબે કમીજડા તરફ પ્રયાણ કર્યું. કેટલાક દિવસ સુધી કમીજડામાં રહી પ્રેમી ભક્તજનોને સત ઉપદેશ આપ્યો. સર્વે સંત સજ્જનોને હળી મળીને સદ્ગુરૂએ વિદાય માંગી ત્યાંથી પ્રયાણ કર્યું. તે સમયે મેપા નામનો એક આહિર ભક્ત કોઈ કામ માટે બીજે ગામ ગયો હતો. ગુરુભાણ સાહેબે જતી વેળાએ મેપાને ત્યાં જઈ સાદ કર્યો: સંતનો સાદ સાંભળતા ઘરમાંથી ભક્તાણી બહાર આવી જવાબ આપ્યો. ' મહારાજ! ભક્ત તો બહાર ગામ ગયા છે.'

'ભક્તરાજ આવે ત્યારે કહેજો કે ભાણ સાહેબ આવેલા તે રામ રામ કહીને ગયા છે.' કહેતા સદ્ગુરૂ અશ્વે ચઢી પ્રયાણ કરી ગયા. ભાણ સાહેબ ગામ બહાર નીકળ્યા ત્યારે બીજી તરફથી મેપો ગામમાં પ્રવેશ્યો. ઘેર આવતા જ પત્નિએ સદ્ગુરુ ભાણ સાહેબના આગમનના સમાચાર કહ્યા. એ સાંભળતાં જ વ્યાકુળ બનેલા મેપાએ દોટ મુકી. ગામ બહાર તળાવની પાળ ઉપર સદ્ગુરુનો અશ્વ દોડી રહ્યો હતો. એટલે પાછળથી દોટ મુકતા 'ભાણ સાહેબ ઊભા રહો! સદ્ગુરુ ઊભા રહો!' કહી મેપાએ ખૂબ સાદ કર્યા. છતાં સદ્ગુરુનો અશ્વ દોડી રહ્યો હતો. વ્યાકુળ બનેલા મેપાએ નિકટ આવતા 'ભાણ સાહેબ ઊભા રહો તમે, અહીંથી આગળ જાવ તો તમને રામદુહાઈ છે રામદુહાઈ!' કહી ભક્તે સાદ કર્યો.

સંત ઉભા રહ્યા. નિકટ આવી પ્રેમથી મેપો સદ્ગુરૂ ભાણ સાહેબના ચરણમાં લોટી પડયો. દર્શન કરી રહ્યા પછી સદ્ગુરૂએ આજ્ઞા કરી. 'મેપા! હવે મારાથી આગળ નહિ જવાય. રામ દુહાઈથી અધિક શું હોય શકે? માટે આંહી જ સ્થળે સમાધિ ખોદાવો.' સદ્ગુરૂના ચરણો ગ્રહી મૂક બાળકની જેમ આક્રંદ કરતાં મેપો ખુબ રડયો. સાંત્વન આપતા સદ્ગુરૂએ એને સમજાવ્યો, 'મેપા! તું જે વાતનો શોક કરે છે, એ તો પ્રથમથી જ નિર્માણ થઈ ચુક્યું હતું. તું તો એક નિમિત્ત માત્ર છે માટે એ ઈશ્વરેચ્છાને આધિન થવું જોઈએ!'

અંતે કમીજડા ગામમાં ભાગોળે તળાવ ઉપર સમાધિ ખોદાઈ અને હર્ષોલ્લા સદ્ગુરુ વિક્રમ સંવત ૧૮૧૧ના ચૈત્ર સુદ ત્રીજને ગુરૂવારે જીવંત સમાધિસ્થ થયા.

(૫)

સદ્ગુરુ ભાણસાહેબના મહાપ્રયાણના સમાચાર વાયુ વેગે શેરખીમાં પહોંચી ગયા. સદ્ગુરૂનું અંતિમ પ્રયાણ કરતા જ સદ્ગુરૂ રવિ સાહેબ મૂક બાળકની જેમ આક્રંદ કરી રહ્યા.

રોવતું દિન કૈસે બીતે, લગ્ગા કલેજે બાણ
આલી અજહુ ન આઈયા, મોરે સદ્ગુરૂ ભાણ
પાપી હંસ હોદો કહા, ઉડજા અપને દેશ
સદ્ગુરૂ મોરે ચલ ગયે, કૈસે મિટત કલેશ

સદ્ગુરૂ વિયોગના દારૂણ સમાચાર ઉ[ત્તર] ગુજરાતમાં પહોંચ્યા. પથારીવશ બનેલા ભક્ત[ને] મળવા માટે પ્રેમી ભજનિકો આવ્યા હતા. [એ] સમયે ભાન ભૂલેલા કલ્યાણ આંખો મીંચીને સ[દ્]ગુરુના ધ્યાનમાં લાગી ગયા હતા. ભક્તોએ સ[ાદ] કરી કલ્યાણને જાગ્રત કર્યા. આંખો ખોલતા કલ્યા[ણ] ગાવા લાગ્યા:

પંથી દૂર બતાઈયો, કીસ ગયે સદ્ગુરૂ ભાણ;
હલકારા ખત દીજીયે, મિલન ચહે કલ્યાણ. ૧
પ્રેમ લગન જોગી લગી, પીવસે મિલ ગયે નૈન;
અજહુ ધાવ રૂઝત નહિ, ભાણ ગુરૂકે બૈન. ૨
મેં પ્યાસી ગુરૂ દરશકા, કૈસે છોડો નાથ;
તુમ બીન યહાં કૈસે રહું, સાહિબજી જો સનાથ. ૩

સદ્ગુરૂ ભાણના દર્શનની તાલાવેલીમાં હાલત ભક્તરાજને જાગ્રત કરતા 'કલ્યાણદાસ! ત[મે] જેની રાહ જુઓ છો એ સદ્ગુરૂ ભાણ સાહેબ ત[ો] મહાપ્રયાણ કરી ગયા!' સદ્ગુરુના મહાપ્રયાણ[ની] વાત સાંભળતાં જ વ્યાકુળ બનેલા ભક્તરા[જે] આગંતુક ભજનિકોના ચરણો ગ્રહી પ્રાર્થના કરી.

બાબા સાચ બતાઈયો, સદ્ગુરુ કીન્હ પ્રયાણ;
બિરહન રોતી રહ ગઈ, ખીન દેખે ગુરૂ ભાણ.

'બાબા! તમે સાચું કહો છો? શું મારા સદ્ગુરૂ મહા પ્રયાણ કરી ગયા?' ભજનિકોએ હકાર ભણતાં શપથ લીધા. એટલે ભક્તને ખાત્રી થઈ કે પોતાના સદ્ગુરૂ સાચે જ મહા પ્રયાણ કરી ગયા.

બાબા મોહે બિસારકે, કિન્હ અકેલા પ્રયાણ;
ભાણ ગુરુ હાદી રહો, અબ ન ચહે કલ્યાણ.

'પ્રભુ ! તમે ગોકલા મહાપ્રયાણ કરી ગયા મને સાથે ન લીધો નહિ ? સદ્‌ગુરુ જરા ઉભા રહો, હું આવું છું !' કહેતાં ભક્તરાજે આસન માંડી નેન બિંબ્યા બ્રહ્મરંધ્ર ભેદાતાં તાળવું ફાટ્યું દશમે દ્વારેથી દિવ્ય જ્યોતિ નીકળી.

ગદ્‌ગદ કંઠે સદ્‌ગુરુ વિયોગી આત્મા એના સદ્‌ગુરુના દિવ્યાંગમાં સમાઈ ગયો.

ભાણ સાહેબ ગુરુ પાય કે, પાયો પદ નિર્વાણ

ભવાટવીએ મત ભૂલે, ધન્ય દાસ કલ્યાણ.

સદ્‌ગુરુ ભાણ સાહેબને પ્રાપ્ત કરી જેને વિકટ ભવાટવીનો ભવ ટાળી નાખ્યો.

જયહો ! સદ્‌ગુરુ ભાણસાહેબ અને તેમના લાડીલા શિષ્યાણુ દાસનો જય-હો !

માણેકલાલ શંકરલાલ રાણા.

સ્ત્રીઓ અને બાળકોનું માસિક પત્ર

સ્ત્રીબોધ

બાળકો સાથે ૮૪મા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે. વાર્તાઓ, કવિતાઓ, નવજાત બાળ માટે, ઘરમાં ઉપયોગી સામગ્રી, નોવેલ્ટીઓ, ચિત્રો અને ઘરમાં ઉપયોગી તેમજ દરેક માટે ઉપયોગી તેમજ લગભગ ૨૦૦ પાનાની નવલકથા ભેટ મળે છે.

સ્ત્રીબોધનું વાર્ષિક લવાજમ.

અમદાવાદ રૂ. ૬-૦-૦ બહારગામ રૂ. ૬-૮-૦

છૂટક ૦-૮-૦ (ટપાલ ખર્ચ ૧૧)

... વી. પી. થી મોકલીશું

... ગ્રાહકોને સ્ત્રીબોધ રૂ. ૪-૪-૦ માં મળે છે.

સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય

ગાંધી રોડ, અમદાવાદ.

રતવા

જેમે તેટલા અધુરા માસે બાળક અવતરતું હોય, ને છેવટ રતવાનો કોઠો હોઈ બાળક ગળી જાય છે. તેમનું આવી રીતનું થતું મટાડવા માટે સચોટ અને ગેરન્ટેડ દવા બાબત નીચેના ઠેકાણે ટીકીટ જવાબ માટે બીડી પત્રવ્યવહાર કરવો.

વૈદ નાથાભાઈ ત્રીવેદી.

લોટસ પ્રિન્ટરી

ગાંધી રોડ–અમદાવાદ.

સહિયર અને 'એ…'

લેખિકા—હર્ષિદા ઠાકોર

" ……… હું જ્યારે ભણતી હતી ત્યારે મારી ખાસ બ્હેનપણીમાં એક ઈલા, અને બીજી સરયુ. ઈલા ખરેખર સુંદર હતી પણ જરા સાદી હતી. તેને ફેશન પર જાણે તિરસ્કાર જ હતો. એવી એ સાદી વૃત્તિવાળી હતી. કોણ જાણે શાથી. પણ તેના સાદા સ્વાંગમાં પણ સુંદર અને આકર્ષક લાગતી. હું જ તેને કહેતી કે " ઈલા, હવે તો આ જમાનાની ફેશન છે. " ને તે પોકારી ઉઠતી " ઈન્દીરા તું જાણે છે ને હું ફેશનમાં નથી માનતી. " અને તે ઘણું લાંબુ-ભાષણ કરવા મંડી પડતી. અને પેલી નટખટ સરયુને સંભારું છું ત્યારે તેના તોફાન નજરે પડે છે. તેનું મીઠું અને આહ્લાદક સંગીત તો હજી મારા કાનમાં ગુંજ્યા કરે છે. કેટલી ફેશનેબલ! અને કેટલી સુંદર! પણ હાય! એ સુંદરતાએ કેટલું ભયંકર પગલું ભર્યું હતું! પરંતુ એટલું સારૂં કે 'એ' કેવા સારા! નહિતર… " ઈન્દીરાની વંશપર પગ આગળ નથી, એમણે મને કહ્યું કે " પેલી તારી સરયુ જરા નટખટ લાગે છે. " હું ચમકી. "કેમ?" " ના એવી લાગી. " કહી એમણે વાત બંધ કરી ત્યાં તો તે આવી પહોંચી. હું પાછી આમ વ્હેમી નંદ ને! એટલે એ બન્નેને એકલા મુકીને જ રસોડામાં ચ્હા કરવા ગઈ. ચ્હાના પ્યાલા ભરી હું બહારના ઓરડામાં આવતી હતી. ત્યાં વાર્તાલાપ સંભળાયો અને હું થંભી

'સરયુ:— યોગેશ… મારી ઈચ્છા છે કે………

યોગેશ:—શી ઈચ્છા છે? કે પુસ્તક બહાર પાડવું છે!

સરયુ— ના, ના યોગેશ. મારી ઈચ્છા મારી આંખોમાં છે. સમજો છો? મારી હૃદયના ભાવો હું કેટલા વખતથી આ મોકો શોધી રહી હતી. યોગેશ,! કહીએ ઉઠી એમનો હાથ પકડયો. પણ એમને તો ' બ્હેન, આ શી ઘેલછા! તું તો મારી બ્હેન છે. જે શબ્દમાં ભાઈની અંતરનો પ્રેમનું પવિત્ર નિર્મળ ઝરણું વહી રહ્યું છે…… અને "એમણે" તેને ખુબ ઝાંખી પાડી દીધી. અને મારી શાની ગભરામણ પુરી. મેં અંદર પ્રવેશ કર્યો અને જાણે કંઈ જ નથી બન્યું તેમ હું વર્તી પણ સરયુના-મુખ પરનું હાસ્ય અદ્રશ્ય થયું હતું. એને ગેમ હતું કે ' હું આટલી સુંદર છું તેથી યોગેશને ના શું! પણ ભાગ્યશાને આંખો દઈશ. અને રૂપ-ગર્વિતા ઝાંખી લાગી: રૂપાળી હતી પણ હૃદય રૂપાળુ ન હતું. રૂપાળું હૃદય તો પ્રભુ કોઈને જ આપે છે. અને મારો ' એમના ' પ્રત્યેનો વિશ્વાસ દ્રઢ થયો અને જ્યારે મને ' એમણે ' આ પ્રસંગ કહ્યો ત્યારે એમણે જરાયે છુપાવ્યું ન હતું. કારણ કે મેં તે નજરોનજર નિહાળ્યું હતું" પછી તો મને મારી ઈલા પ્રત્યે પણ અવિશ્વાસ ઉત્પન્ન થયો. છતાં તેને માટે મારૂં દિલ નહોતું માનતું એક તો એ સાદી હતી પાછી એના ચારિત્ર માટે મને માન હતું. પણ ભાઈ કોણ જાણે? દેખાવે નરમ હોય

ને દિલની ગરમ હોય પણ ના, તે તો શુધ્ધ હતી તેની પણ મેં એક દિવસ પરીક્ષા કરી હતી. ઈલા એમની સાથે પણ ખપ પૂરતુ જ બોલતી. ફક્ત મારી સાથે ખુબ વાતો કરતી. એક દિવસ મારે ને 'એમને' વાદવિવાદ થયો. મેં કહ્યું " ઈલા સારી છોકરી છે. " અને 'એ' કહે " અરે તારી બેનપણી તો જોઈ લીધી. " મેં કહ્યું " એ કંઈ સરપુ જેવી લપસણી નથી. " " એ વાતમાં શું માલ છે. ચાલ કરવી છે પરીક્ષા ? " " જરૂર " " એક દિવસે તેની વાત. પણ જોજે હો તારૂં ને મારૂં સીધું ચાલતું જતું ગાડુ આડે માર્ગે ન વળે " " હોય કંઇ મને તો તમારા પર વિશ્વાસ છે ને ! " બીજે દિવસે ઇલા આવી. " ઇન્દીરા શું કરે છે ? યોગેશ બહાર છાપું વાંચતો હતો, તેણે કહ્યું " એ અંદર છે ! બેસો છે " યોગેશે કહ્યું.

" ના અત્યારે ટાઇમ નથી, મારે તેનું કામ છે... " ઇલાએ કડકપણે કહ્યું.

યોગેશઃ– જરૂર, તેનું કામ છે તે તમને મળશે પણ એ આવે ત્યાં સુધી મારી સાથે...

ઈલાઃ– યોગેશભાઇ, હવે બસ કરો. તમારૂં કામ નથી ઈન્દુનું કામ છે. જો તે મળી ના શકે તેમ હોય તો હું જાઉ " યોગેશ ઉભો થઇ ગયો. આજે તેણે પણ સાહસ આદર્યું . હું બારીની તડમાંથી જોયા કરતી હતી. એ ઉભા થઇ ઈલાની નજીક આવ્યા ને જ્યાં હાથ લાંબો કર્યો ત્યાં ચંડીકા સમી ઇલાએ હાથ ઉગામ્યો ને યોગેશ દુર ખસી ગયો હાથ હવામાં વિંઝાયો. ને ગુસ્સાની રાતી બનેલી ઈલા જવા તૈયાર થઇ ત્યાં , તો હું હસતી હસતી બહાર નીકળી... " ઈલા તું મારી ખરેખરી સહીયર છે... " પછી મેં તેને બધી વાત કહી, " ઇલાબ્હેન, તમારા જેવી શુધ્ધતા જગતની તમામ સ્ત્રીઓમાં વસે તો સ્વર્ગ અહીં ન ઉતરે ! ઈલા, અને દીદ વિગ્રહનાનો જ દહેવાય... દેશની ઉન્નતિ થાય. " ઇલા આ લાંબુ ભાષણ સાંભળી રહી હતી. મેં ખુલાસો કર્યો એટલે તેને શાંતિ વળી હતી " કેટલી સારી ઇલા ! અને સૌથી સાગ તો 'એ' કે કદાપી ભરમાવા નહી... ખરેખર આ વાક્ય હું મોટેથી બોલી ત્યારે 'એ' મારી સામે જ આવતા હતા. " હું બહું સારી નહી ઇન્દુ ! " મને ત્યારે જ મારી મુગ્ધાનું ભાન થયું ને જોયું તો મારી બન્ને બેબીઓ નીશાળેથી આવી ગઇ હતી ને ક્યારનીયે તેની સહીયર સાથે રમવા ચાલી ગઇ હતી. 'એમણે' કહ્યું કે " શું વિચારી રહી હતી. ઇન્દુ ! " અને જ્યારે પ્રેમાળ હાથ મસ્તક પર મુક્યો ત્યારે માત્ર હું અનિમેષ નયને 'એમને' નિહાળી રહી હતી. અને મારી આંખોએ ફક્ત એટલું જ કહેલી હતી " કંઇ નહિ, ભુતકાળનાં પડદા......

સહિયર અને 'એ'... ....

હરસ મસા

૧૦૦ ટકા ગેરન્ટેડ રામબાણ દવા.

જરા ગરમ ખવાય કે તુરત લોહી પડે તેવી પીડાથી બચવા માટે મહાત્માના આશિર્વાદથી જનસેવા અર્થે મળેલ સિધ્ધ દવા.

આ દવા જેણે જેણે લીધી તેને એટલો ફાયદો થયો કે ફરીથી તેને ડાકટરો કે હકીમ પાસે જવાની જરૂર નહી નથી

આજેજ મંગાવી વાપરી ખાત્રી કરો આ દવા સાચી હોઇ ફસાવાની જરાપણ ચીંતા નથી. તેમજ આ દવા બરોબર લોહી પડતું બંધ કરે છે ને કેવળ સેવા અર્થે છે ને દવાની રકમ ધર્માદામાં વાપરવામાં આવે છે. લખો–

વૈદ્ય નાથાભાઇ એલ. ત્રીવેદી.

લોટસ પ્રિન્ટરી, પીરમશા રોડ-અમદાવાદ

અને

ચંદ્રકાન્ત જી. મહેતા.
૨૨ લજપતરાય રોડ,
વીલા-પારલા (વેસ્ટ)

બદલો

પવન જોરથી ફુંકાઇ રહ્યો હતો. પત્થરને પણ ફોડી નાખે એવી સખત ઠંડી પડી રહી હતી. સૈનિકોના ગાત્રોને શિથિલ કરી નાખે એવી રાત્રિની ભયંકરતા વધતી જતી હતી. પૃથ્વી પર ઘનઘોર અંધારું છવાઈ ગયું હતું.

આવી ભયંકર રાત્રિએ એક સ્ત્રી અને એક પુરૂષ ધીમી અને ગંભીર ચાલે આગળ ધપી રહ્યા હતા. પુરૂષ સૈનિક હતો. સ્ત્રી સૈનિકની બહેન હતી. રણભુમિનાં મુખ્ય કેમ્પથી બંન્ને થોડેજ દુર રહ્યા હતા. ચારે તરફ યુદ્ધની નિસ્તબ્ધતા છવાઇ ગઇ જ્હૉન કેપ્ટન પાસે જઇ રહ્યો હતો.

એકાએક એક ભયંકર અવાજ આવ્યો. વાતાવરણની ગંભીરતા અને રાત્રિની ભયંકરતાને ભેદતી કે દુશ્મનસૈન્યની ગોળી જ્હૉનની છાતી વીંધીને ઉંડે ઉતરી ગઇ. તેના મુખમાંથી એક ચીસ નીકળી ગઈ. ઢળી પડ્યો.

ગોળી સામેની દિશામાંથી આવી હતી. ગોળી મારનાર નજરે નહોતો પડ્યો તેથી અવાજ સંભળાઈ રહ્યો હતો. બીજી જ ક્ષણે અનેક ગોળીઓના વરસાદ શરૂ થઇ ગયા.

ભાઇના દેહને એક ઝાડની ઓથે લઇને મેમ બેઠી.

" બહેન—! એક સદેશ... કોટના ખિસ્સામાં કેપ્ટનને... અને મારા ખુનનો બદલો... " બહુજ કષ્ટના અને તુટક અવાજે જ્હૉન માંડ માંડ બોલ્યો.'

" તું ચિન્તા ન કર ભાઈ! સુખેથી મૃત્યુને ભેટ... આ તો વીરનું મૃત્યુ છે... તારા ખુનનો બદલો લઈને જ જંપીશ હું પ્રતિજ્ઞા કરૂં છું કે એ બદલો લીધા પછી જ માતૃભુમિનું પાણી પીઇશ. ' ભાઈના શિરને ખોળામાં લેતી મેમ ગંભીર સ્વરે બોલી.

" વિદાય... પ્રભુ તને સહાય કરે. " કહેતાં તેણે બહેનને-અંતિમ આલિંગન આપ્યું.

મેમની આંખો આંસુથી ઉભરાઇ ગઈ તેનું હૃદય રડી ઉઠયું. બીજી જ ક્ષણે તેને પોતાની ફરજનું ભાન થયું. ભાઇનું કર્તવ્ય અધુરૂં હતું. ખાનગી પત્ર સંદેશો હજી કેપ્ટનને દેવાનો બાકી રહ્યો હતો. એ તુરત ઉપડી-કેપ્ટનના તંબુ ભણી.

ચાર ચાર વર્ષના વ્હાણા વીતી ગયા છતાં હજી જ્હૉનનો ખુની જડ્યો ન હતો. આજે મેમ એક ગાંડાની માફક ખુનીની શોધ કરી રહી હતી. એને ચીંતા રહેતી અંતિમ ક્ષણે ભાઇને આપેલ વચનનું પાલન થશે ?

એ વિચાર મગ્ન બની ગઈ.

" મેમ ! " કોઇએ તેના ખભા પર પાછળથી હાથ મુક્યો.

' ઓહ ! સ્ટીફન ! તું... ?

સ્ટીફનનું મોં પડેલું હતું. તેના મોં પર મલિનતા છવાએલી હતી.

' તું ઉદાસ કેમ છે ? ' મેમે પૂછ્યું.

' જાણીને શું કરીશ ? ' તેણે હસતાં હસતાં જવાબ આપ્યો.

' તારા કૃત્રિમ હાસ્યમાં કાંઈ વેદના બહાર નીકળતી જણાય છે. ' મેમે કહ્યું.

' મેમ ! તને હું કેમ વિશ્વાસ આપી શકું કે તારા આ વહેતા આંસુ મારા હૃદયને કેટલો ધક્કો અને પ્રત્યાઘાત પહોંચાડે છે ? મારી મેમ ! તને મારૂં સર્વસ્વ અર્પણ કરવા છતાં હું તારો કેમ નથી બની શકતો ? ' સ્ટીફન મેમની પાસે ચટાઇ પર બેસી ગયો.

મેમ બોલી. ' સ્ટીફન-તું જાણે છે કે વર્ષોથી માતૃભુમિને છોડીને આ જર્મનની-ભુમિ પર આમ તેમ ઘુમી રહી છું. આ એજ જગ્યા જ્યાં મારા ભાઈનું રક્ત વહ્યું હતું... આજે અહીં તેના પર પુષ્પમાળા પાથરી તેની વીરત્વની પુજા કરૂં છું. હું પુછું છું સ્ટીફન ! કે એ શા માટે ? જવાબ દે...'

પળવારમાં તેની આંખો ભીની બની ગઇ.

'મને માફ કર મારી મેમ ! તારી આંખોનાં આંસુ અને હૃદયની વેદના મને વ્યાકુળ બનાવે છે. તુ હમેશા મને તારો પ્રાણ સમજી રહી છે. હું તને શી મદદ કરી શકુ ?' મેમનાં માથા પર હાથ ફેરવતાં સ્ટીફને પૂછયુ

'તને યાદ હશે સ્ટીફન.' વાતની શરૂઆત કરતા તે બોલી, 'એક દિવસ મે તને મારા ભાઈ જહોન વિષે વાત કરેલ હતી તે મને તેની અંતિમ ઈચ્છા અનુરોધ અને આદેશ પણ બતાવ્યો હતો, મેં તેને વચન આપ્યુ હતુ કે 'તારા ખુનીનો બદલો અવશ્ય લઈશ' પણ આજે આજ ચાર વર્ષ વીતી ગયા છતાં ખુનીનો પત્તો નથી.

× × × ×

યુદ્ધ પૂરું થઈ ગયુ હતુ, બન્નેની મુલાકાત થઈ, મુલાકાતથી પરિચય થયો અને પરિચયથી પ્રેમ જન્મ્યો .. આજે તારી પાસે એક મદદ માંગુ છુ– મારા ભાઈની અંતિમ ઈચ્છા પુર્ણ કરી તેના આત્માને શાંતિ પહોંચાડવા.' પ્રિયે ! મારા જીવનમા ઉત્સાહ રહ્યો નથી જીવવાની ઈચ્છા પણ નથી

એક ઉંડો શ્વાસ લેતા સ્ટીફન બોલ્યો, 'પ્રિયે મને વિશ્વાસ અને શ્રધ્ધા છે કે તુ મને ધોખો નહિ દે . પરંતુ મે તને ધોખો દીધો છે મને માફ કર પ્રિયે ! હું તારા પવિત્ર પ્રેમને લાયક ન હતો મને ક્ષમા કર ! તારા વ્હાલા ભાઈનો ખૂની હું હતો ' સ્ટીફનનો સ્વર સાગરના ઉછળતા મોજા જેવો ગંભીર બની ગયો—

'તું . !' મેમ ચોંકી પડી– જાણે વિજળીનો એક આંચકો તેના અંગમાંથી પસાર થઈ ગયો હોય !

મારા ભાઈનો ખુની તુ છે તુજ , છે ?... ઓહ ! મારા રૂદનમાં તારા હાસ્યનુ પ્રતિબિંબ ! તે મને દગો દીધો છે... તુ દગાબાજ છે . ' એ ઉત્તેજીત બની.

'ખરેખર મેમ ! ઉભી થા... તારો બદલો લઈ લે .' સ્ટીફન ગંભીર સ્વરે બોલ્યો– મોં પર દ્રઢતાની ગંભીર છાપ સાથે

'મને ખ્યાલ હતો સ્ટીફન, તેણે તુટતા સ્વરે કહ્યુ 'મને ખ્યાલ હતો કે તું જર્મન છે પરંતુ આ તો તો મને સ્વપ્ને પ ખ્યાલ ન હતો જહોને તારૂં શુ બગાડયું હતુ ? તારે એની સાથે શી દુશ્મનાવટ હતી ?'

'સવાલ વ્યક્તિગત મૈત્રી અથવા શત્રુતાનો ન હતો મેમ ! સવાલ હતો દેશ અને કર્તવ્યનો ! તારો ભાઈ જહોન કેપ્ટન પાસે ગુપ્ત સંદેશો લઈ જઈ રહ્યો હતો એ સંદેશો નકશો હતો– અમારી ગુપ્ત ખાઈઓ અને છાવણીઓનો. જો એ શત્રુને એ નકશો મળી જાય તો અમારો વિનાશ દુર ન હતો મારી માતૃભુમિનું લુણ ખાઈ હુ ફરજ પર હતો. કર્તવ્યથી બંધનયુક્ત હતો દેશ અને તેની સ્વતંત્રતાની પ્રત્યેક સૈનિકને કિંમત હોય છે એ પણ હતી હા, તને આશ્ચર્ય થશે કે અત્યાર સુધી હું મુગો કેમ રહ્યો ! મને હતુ કે સમયની ગતિ સાથે તું આ પ્રસંગ વિસરી જઈશ અને ધીમે ધીમે તારા હૃદયને શાંતિ વળી જશે પરંતુ અફસોસ ! તારી યાદ એજ દિવસ જેવી તાજી છે "

"હુ સમયની રાહ જોતો હતો આજે એજ સમય આવી પહોંચ્યો છે ... ઉઠ મેમ ઉઠ ! તારી પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કર " સ્ટીફને ઓવર કોટના બટન ખોલી છાતી ઉઘાડી નાંખી

'જહોને તેનાં કર્તવ્યનું પાલન કર્યું અને જાન આપી દીધો મે 'મારા કર્તવ્યનુ પાલન કર્યું' અને એ કર્તવ્યની ફરજની ગઢ પરથી મે ગોળી છોડી મને બન્ને વાતોનો ગર્વ છે હવે તુ ઉઠ પ્રિયે ! તારું કર્તવ્ય તું બજાવી લે !" સ્ટીફને ગંભીર તાથી કહ્યું

મેમ અવાક રહી.

'તારી જાતને ધોખો ન દે...વાસ્તવિકતા હંમેશ સત્ય છે, જોતો તુ ઇન્કાર નહિ કરી શકે... ખૂનનો બદલો ખૂન... હિંમત કર. તારા પર છંટાક ભરે જર્મન બન્ને ગર્વ લેશે," સ્ટીફન નિશ્ચય કેફ઼ી બાદ મ રીતે ઉભો રહ્યો

...કેટલો મહાન પ્રેમ અને કેટલો ... પ્રતિકાર!

"હા હું નાગી છું. અને નાગી જીવનમાં એકવાર પ્રેમ કરે છે—પ્રેમી માટે પોતાનું સર્વસ્વ લુંટાવીને, ઓહ ! હું નર્ક અમંગળ નથી જોઈ શકતી." એ સ્ટીફનનાં ખોળામાં માથું છુપાવીને ડમકમી ઉઠી.

"પ્રિયે ! તું ભુલે છે. તારા કર્તવ્યમાંથી પાછી ફરે છે." તેનાં માથા પર હાથ ફેરવતા સ્ટીફને કહ્યું, "તારી પ્રતિજ્ઞા અને તારા ભાઈનાં આત્માની શાંતિ એ કરતાં તને આ જીવ વધુ વહાલો છે ? ઉઠ... પ્રેમ અમર છે. બંદુકની ગોળી પ્રેમને નહિં વાગે. ગોળી દેહ પડશે. પ્રેમ અડગ અને શાશ્વત ઉભો રહેવાનો. પ્રેમ અમર છે... મંગલ અને અમંગલની પર ! બાકી બીજું મોહમય છે—ભાવુકતા છે—વાસ્તવિકતા અને સત્યથી ઘણી દુર ! કર્તવ્ય વ્યાપક છે. મહાન છે. ભાવનાથી એ હંમેશા ઉંચુ છે."

"તું મને નિરુત્તર બનાવી રહ્યો છે. મારાથી આ બનશે ! મેમ ક્ષીણ અને ભયયુક્ત સ્વરે બોલી. "કેમ નહિં ! તારી નસોમાં ઇંગ્લાંડનું લોહી વહે છે... અને ફરતું જર્મનીનું વાતાવરણ છે. ધૈર્યથી કામ લે... ઇશ્વર તારી સહાય કરે !" સ્ટીફન બન્ને હાથ પાટલુનનાં ખિસ્સામાં નાખી ઉઘાડી છાતીએ ઉભો રહ્યો.

"ઇશ્વર મને મદદ કરે ! હું ભગવાનને તારા આત્માની શાંતિ માટે પ્રાર્થના કરું છુ. મારી શુભ કામનાઓ સદૈવ તારી સાથેજ રહેશે. મારૂં હૃદય અને પ્રેમ કદાપિ તારાથી દુર નહિં હોય ! મારા પ્યારા 'દુશ્મન' ! તૈયાર થની જા..." મેમે કંપતા હાથે રિવોલ્વર લીધી.

"કંપતા હાથ શત્રુનો બદલો ન લઈ શકે,"

...... અને મેમની આંગળીઓ રિવોલ્વરનાં ઘોડા ઉપર નાચી ઉઠી. છન... છન ... ન ... ન... કરતી એક ગોળી સ્ટીફનની છાતી વીંધી ગઈ. એક કપાયેલ વૃક્ષની જેમ એ ઢળી પડ્યો. મેમ એક ક્ષણ સુધી તેની સામે જોઈ રહી...

"ખુનનો બદલો ખુન" એ ધીમેથી બોલી, "મારા ભાઈ ! મારા વીર જર્હોન મારી પ્રતિજ્ઞા આજે પુરી થઈ. તારા ખુનનો બદલો આજે લઈ લીધો." તે આર્દ્ર સ્વરે બોલી, "હવે હું મારા પ્રેમીનાં ખુનનો બદલો લઉં છું," કહેતાંક તેણે પોતાની છાતીમાં ગોળી છોડી દીધી. અને... બીજી જ ક્ષણે તેનો દેહ પ્રેમી સ્ટીફનનાં દેહ પર ઢળી પડ્યો.

કર્તવ્યથી વિભૂષિત થયેલા દિવ્યપ્રેમની ચાદર ઓઢી બન્ને ચિર નિંદ્રામાં પોઢી ગયા......

...ત્યારે ઠંડો સમીર બહાર સુસવાટા નાખી રહ્યો હતો.

હિંદી પરથી — દલપતરાય જી. ટીમાણીયા

ખાયણા

(૧) પાદરે રમે મારી હંસાબેન બાળા ખરા
મોતીની માળા રે એના ડોકમાં.

(૨) આકાશે આપ્યાં, ને ધરતી માતાએ
ઝીલ્યાં, માંડીએ ઉછેર્યા, પિતાએ પરણાવ્યાં
વીરાએ વળાવ્યાં કે જાવો બેની સાસરે,
સાસરે જઈને ડાહ્યા ડમણા રહેજો
શાણાશી કહેવડાવજો કે માને બાપની

(૩) ભાભી રે ભોળી, બહોરામાં ભમતી,
ભાઈને નથી ગમતી કે કાઢી મૂકશે.

(૪) ઘઉં તો દળું ને ઘંટી મારી ઘેલી,
દુરથી આવ્યા બાન્ધવી કે મને તેડી આળખી

(૫) પાંચ પાંડવને છઠા મારા ભાઈ,
રાજાના જમાઈ કે કચેરી ચુકવે

(૬) તાંબાની તરંભાણીમાં, મહીં જડાવું હીરા,
સંધ્યા કરશે વીરા રે ગીતાબહેનના.

(૭) આવોને માલણ, કકડી નાખું ખાણું,
ફુલે ભરજો વાજુરે, નરેન્દ્રભાઈનું

(૮) મારાતે ઘરમાં સામા સામી ખીંટી,
સવા બે લાખની વીંટીરે સુરેશભાઈની.

(૯) હોળી, દિવળીના દહાડા રહ્યા હશે,
ભાઈએ જોડ્યાં રથરે, બેનીને તેડવા.

(૧૦) મારાતે બાપની હુંએ દીકરી લાડકી,
કન્યા દાનમાં દીધીરે, સોનાની વાટકી

કુમારી ઇન્દુબેન.

નારી-હૃદય

મણીપુર નાનું પણ અત્યંત સુંદર ગામડું છે નાના મોટા વૃક્ષોની હારમાળાઓ આસપાસ આવેલી છે. નાની નાની પણ સુંદર બજારો છે. હાટડીઓ, દુકાનો અને હોટલો છે જરા દુર એક નાની ઝરણી સરીતા વહે છે. તેમાં કપડાં ધોવાં માટે પથ્થરની શીલાઓ મુકવામાં આવી છે. ગામડાંની અનેક મહિલાઓ આ નાની નદીમાં પોતાના કપડાની મલીનતા દૂર કરી રહી છે તેમાં રમા પણ પોતાના કપડાં ધોઇ રહી છે.

" અલી છોડી કાશીમાને હવે કેમ છે ! " માઇએ પૂછ્યું.

" હવે સારૂં છે માસી " રમાએ જવાબ આપ્યો. એવામાં કોઇ બોલ્યું.

" બિચારા જીવ ખર્યું પાન છે. પણ કાશીમાએ છોડીને બગાબર કેળવી છે. ઘરનું બધું કામ ક્યારે કરે છે કોઇને ખબરેય નથી પડતી અને નિશાળે ચાલી જાય છે "

રમા કાશીમાની પૌત્રી હતી. ખરેખર પંદર વર્ષની આકર્ષક યુવતી હતી ઘરના કામમાં તેમજ ભણવામાં રમા પ્રવીણ હતી. શાળાના પ્રસંગોમાં પણ રમા સારો ભાગ લેતી હતી શેરીમાં બધાને પોતાના હસમુખા સ્વભાવથી હરી લીધા હતા. વડીલો પ્રત્યે ખુબ જ માન રાખતી ઘેર ઘેર જઇને કોઇને કાંઇ કામ કરી આપતી હતી. ભરત ગુંથણમાં પણ બીજી શેરીની છોકરીઓને સમજાવતી.

કાશીમાંની સામે જ બરાબર ગંગામા રહેતા હતા. તેઓ હાલ તો એકલા હતા. જો કે કુદરતે રૂપાળો ફુલમુલ દીકરો નામે રમણ આપેલો પણ તે તો દુર શહેરમાં ભણવાને મુકેલો હતો ગંગામા હમણાં હમણાં બચમચ માલમ પડતા હતા.

" કેમ ગંગામાસી હમણાં આમ ચિંતામાં છો ! " રમાએ પૂછ્યુ

" હમણાંથી રમણનો કાગળ નથી એટલે ચિંતા થાયને ! મોટું શહેર છે મોટર ગાડીઓ અનેક ફરતી હોય અને જરા ભાન ન રાખે તો થઇ જ રહ્યું ને ? " ગંગામાએ કહ્યુ

બીજે જ દિવસે ટપાલી કાગળ નાંખી ગયો ગંગામા હરખાયા અને કહ્યું.

" અરે કાશીબેન જરા તમારી રમાને મોકલજો થોડીવાર કામ છે મારે. "

" જરા જા તો રમા ગંગાબેન તને બોલાવે છે."

" કેમ ગંગામાસી આજ તો તમે બહુ ખુશ દેખાવ છો કાંઇ કારણ તો કહેશો કે બસ એમ જ " રમાએ કહ્યું.

" લે મારા રમણનો કાગળ આવ્યો છે જરા વાંચી સંભળાવ તો કાંઇ આવવાનું લખે છે કે કેમ ? " ગંગામાએ પત્ર આપતા કહ્યું. રમણે પોતાના હૃદયના બે ટુકડા કરી એક રમાને અને બીજો માતાને વેંચી આપ્યા હતા. રમા પોસ્ટકાર્ડ વાંચે છે.

" પુજ્ય બા,

બા, મારી ભુલ થઇ ગઇ છે કે આ વખતે મેં તને બહુ લાંબે ગાળે પત્ર લખ્યો છે. તો મારી બા

ખોટું નહિ લગાડે. પણ આ પરીક્ષા હોવાથી કાગળ લખવાનો વખત જ નહોતો મળતો પછી શું થાય? હવે પરીક્ષાઓ પૂરી થઇ છે અને બે મહીનાની રજાઓ પડી છે તે તરફ આવું છું તે જાણશો. બે ત્રણ દિ બાદ તારો પત્ર મળ્યા બાદ નીકળીશ. તો તારે કાંઈ મંગાવવું હોય તો કાગળમાં લખાવજે તારૂં શરીર સારૂં હશે. હું મજામાં છું. રમા પણ મજામાં હશે. એજ.

તારા રમણના વંદન."

રમાએ પત્ર પુરો કર્યો પણ છેલ્લુ વાક્ય ન વાંચ્યું. રમણના દરેક પત્ર રમા વાંચતી.

હવે રમાની કન્યાશાળામાં ગુરૂજીએ એક સદ્‌ગૃહસ્થના માનમાં એક ભવ્ય મેળાવડો ઉજવવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો. નાની બે કલાકની નાટિકા પણ ભજવવાની હતી. નાટિકાનું નામ હતું 'પુનરણુ' સંવાદ બધો તૈયાર થઇ ગયો હતો. પણ 'પુનરણુનું' મુખ્ય પાત્ર કોને આપવું યોગ્ય છે તેને માટે વિચારણા ચાલતી હતી. તેવામાં રમા ધ્યાનમાં આવી. "શુશીલા જા તો જરા રમાને વર્ગમાંથી બોલાવી લાવને" ગુરૂએ આજ્ઞા કરી. "રમા આપણી કન્યાશાળામાં તારા જેવી ચાલાક અને ચપળ બીજી કોઇ નથી. આપણી આ નાટિકાનું મુખ્ય પાત્ર "પુજારણ" નું તને સોંપવામાં આવે છે. ખરેખર તે પાત્ર માટે તું લાયક છે તો તને તે પાત્ર માટે કાંઇ વાંધો નથી ને?" ગુરૂજીએ અભિપ્રાય લીધો "તો લે આટલો સંવાદ કરી નાખજે. બે ત્રણ દિવસ બાદ રીહર્સલ થવાનુ છે તો જા."

નાટિકાના પાત્રો ગોઠવાઇ ગયા છે. સંવાદ તૈયાર થઇ ગયો છે. રીહર્સલ પણ થઈ ગયું છે છતા આચાર્ય આજે ચિંતામાં દેખાય છે. તેનુ કારણ જાણવા કોઈ શક્તિમાન ન હતું, તેમને રીહર્સલ જોયું ત્યારથી તેમને બસ એક ખામી લાગવા માંડી આખો નાટ્ય પ્રયોગ સફળ છે પણ ગુરુજીને શુશીલાને આપેલ પુરૂષ પાત્ર "પુજારી" નું તે બરોબર યોગ્ય ન લાગ્યું શું કામ? શુશીલા પુજારીના ભાવ બતાવવા ક્યાંથી શક્તિમાન હોય! આખરે શુશીલા તો નારી જ હતી ને? નરના ભાવ ક્યાંથી દર્શાવે? આટલાથી જ આખા પ્રયોગની મહેનત પર પાણી ફરતું હતું. તેથી ગુરૂ ચિંતામાં હતા. કે હવે કરવું શું? પણ પુરૂષ પાત્ર એક જોઇએ હવે થાય તો ખરૂં.

ગાડી તો મણીપુર સ્ટેશન આગળ અટકી. તેમાંથી રમણ પોતાની સાથે એક મોટી બેગ કપડાની, કંડીયો તેમજ એક હેન્ડલ બેગ લઇને સ્ટેશન બહાર નીકળ્યો. ઘોડાગાડીમાં બેસી પોતાના ગામડાની બજારો અને શેરીઓને જોતો જોતો જાય છે. જાણે કે લાંબા સમયથી પોતાનું ગામ ન જોયું હોય? ત્યાં તો અવાજ સાંભળ્યો. કેમ રમણ આવી ગયો?" રમણે જોયું તો શાળાના ગુરુજી. "હાલે જરા આવી જજે કામ છે તારૂં" ગુરૂજીએ કહ્યું.

"સારૂં" કહીને રમણે ગાડી હાંકવા સંબોધ્યું માને વહાલથી ભેટ્યો "ચાલ બેટા આ ગરમ પાણી છે નાહી લે તારો થાક ઉતરી જાય ગાડીમાં હરેલા ખાધા હોયને?" માતાનો પ્રેમ પ્રદર્શિત થયો.

સાંજના છ વાગ્યાનો સુમાર થયો છે. રમા અને રમણ નદી તરફ ફરવા જાય છે. સુર્યાસ્તનો દેખાવ આહ્‌લાદક દેખાય છે. ક્ષીતીજમાં સોનેરી પટ્ટી શોભી રહી છે. મંદ મંદ સમીર ફુંકાય છે. વૃક્ષાની ઘટાઓ ધીમે ધીમે ડોલી રહી છે. પંખીડાઓ પોતાના માળાઓ તરફ આવતા દીસે છે. નદીના નિર્મળ જળમાં પગ બોળીને રેતીમાં (બન્ને) રમા અને રમણ બેઠા છે. વાર્તાલાપમાં વખત વહેતો જાય છે તેવામાં રમણે કહ્યું.

"રમા, બા તારા વખાણ કરે છે. કહે છે કે શું છોકરી કેળવાયેલી છે. કેવું ઝપાટાબંધ કામ કરે છે કે કોઈને ખબરેય પડતી નથી" પણ રમાએ કહ્યું ત્યારે હું તમારા વખાણ કરું "મહીનામાં એકવાર તો કાગળ યે લખતા નથી અને લખો છો ત્યારે માંડ માંડ ચાર પાંચ પુરી મજાની લીટીઓ લખો છો. અને ફોસલાવો છો આળસુ ક્યાંના?

અરે હા સાંભળો અમારી શાળામાં મેળાવડો

ભજવવાનો છે. તેમાં " પુજારણ " નામની નાટિકા ભજવવાની છે. તેમા પુજારણની મુખ્ય ભુમિકા હું ભજવવાની છું પણ પુજારીનું પાત્ર મારી સખી સુશીલાને આપવામાં આવ્યું છે. પણ તે પુજારીના ભાવ દર્શાવી શકે તેમ નથી. તો તમે મારા ગુરુજી પાસે આવી આ પાત્રની માગણી કરજો અને જુઓ પછી કહે કે " મારે રમાને પુછવું પડે અને રમા હા કહેતો " તો તારી હા જ છે ને ? મારે તમે કાલે ગુરુજીને મળ પણ રમા મને તો ગુરુજીએ તેમને ત્યાં કાલે બોલાવ્યો છે. અને સાથે સાથે આ વાત પણ કરીશ

બીજે દિવસે સવારે દસ વાગે રમણ ગુરુજીને ત્યા ગયો. પછી રમણે વાત શરુ કરીને પાત્રની માગણી કરી. ત્યારે જવાબ મળ્યો કે રમાને પુછીને જવાબ આપીશ. ગુરુજી પણ રમાના સંતોષકારક જવાબ માટે રાહ જોતા હતા. એટલામાં રમાએ જણાવ્યું કે " મને કાંઇ વધો જ નથી " ગુરુજી ખુશ ખુશ થઈ ગયા. કે હવે આપણો પ્રયોગ સંપૂર્ણ સફળ ગણાશે.

વાણીયા વાડીમાં પ્રેક્ષકોની મેદની ભરાઈ છે. ગામના આબાલવૃદ્ધ અહિં એકત્ર થયા છે. પ્રોગ્રામ શરુ થવાની તૈયારી છે. વાતાવરણ સંપૂર્ણ શાંત બની ગયેલ છે. નાટિકા શરૂ થઈ નાટિકામા એક ગૃહીણી બતાવી છે. તેણી પોતાના લુચ્ચા, દારૂડીયા, જુગારીયા રીઢા પતિને પુજારણ તે સેવાથી, ભાવથી અને સમજાવીને, ઘણું દુઃખ સહન કરીને તે ગૃહીણી પોતાના પતિને ગૃહસ્થ બનાવે છે ખરેખર પુજારણનું પાત્ર ભજવનાર રમના કામ પર લોકો ખુશ થઈ ગયા અને બોલવા લાગ્યા " દુઃખી પુજારણનું કામ ખરૂ હતું સારું. " જોકે રમણનું કામ અનુકુળ હતું. પણ તે પાત્ર હલકી કોટિનું હતું. બધા મોડા ઘર ભણી આવ્યા.

• • •

રમા પોતાના ઘરના બીજે માળે ખાટલા ઉપર સુતી છે. વિચારમાંને વિચારમાં સુઈ ગઇ સુતાની સાથે જ તેની નજર સમક્ષ સ્વપ્નમાં આવા વિચાર તરવરવા માંડયાં. હૃદય પોકારવા માંડયું " રમાં વિચાર કરીને આગળ પગલું ભરજે. વખત વિચારવા જેવો છે. તું સ્ત્રી જાત છે. ભોળી છે. આ રમણ હવે રમણ નથી રહ્યો. તેને બબ્બે વર્ષથી શહેરના વાયરા ખાધા છે. તું નથી જાણતી પુરૂષનું મન ફરતા પૈડા જેવુ હોય છે આતો ઘડીમાં બદલાય છે. તુ નાદાન છે. તારી જીંદગી વેડફાઈ જશે. તને તેના પર ખોટી મમતા છે. તને ક્યાં ખબર છે તેની સાથે કોણની કોઈ સાથે પ્રીત હશે કે કેમ ?" આવા અનેક વિચારો સ્વપ્નમાં આવ્યા. સવાર થયું.

સવારમાં હસતી કુદતી અને બોલતી રમા આજે સહેજ ગંભીર મુંઝાયેલી જણાઈ પડી. સામા ગોટલે દાતણ કરતા કેઈ કાંઈ બોલ્યું નહિ રમણ વિચારમાં પડયો કે રમાને આ શું થયુ છે ? શું નાટક પ્રયોગમાં મારી કઇ ભુલથી તો ખોટું નથી લાગ્યું ને ? ત્યારે તેને પૂછ્યું " રમા શા માટે આમ અબોલા ધારણ કર્યા છે ?" રમાએ સીધો જવાબ પણ ન આપ્યો. રમણે જાણે પોતાની આંખની કીકી ચુમાવી હોય એવો કપરો અનુભવ થવા લાગ્યો. એના જીવનમાંથી રસ ચાલ્યો ગયો હોય એમ લાગ્યું.

આજે રમણે રમાને બોલાવી વાત કરી કે રમા તારા અને મારા શુદ્ધ સ્ફટીક સમાન પ્રેમમાં વિક્ષેપ પડાવનાર કોણ છે ? કે જેથી તું મારી સાથે બોલતી પણ નથી ? કયો તે દદ છે કે જે આપણને દુઃખ આપે છે. રમા, તું મને તારા હૃદયની વાત કહે કે હું આ કારણથી તમારી સાથે નથી બોલતી જો તું મને ન કહે તો મને માગ સમ છે. ત્યારે રમાએ સ્વપ્નાની બધી વાત જણાવી દીધી ત્યારે રમણે કહ્યું. " અરે ગાંડી ! સ્વપ્નાને લીધે તેં મારી સાથેની પ્રીતિ છોડી હતી. માગમાં કયો, દુર્ગુણ જુએ છે. મારા પવિત્ર આત્માને જો. તારા હૃદયમાંથી મારા પ્રત્યેના

નવલે દિને

માડી આવ્યા નવલા નવલા દિન કે માડી ! તને સૌ સમરે રે લોલ
માડી ! અમે ગાઈએ તારા ગીત કે રસનાએ રસથકી રે લોલ (ટેક)
સાખી– મનની કળાપ ભાંગીને, દ્યો શાંતિના દાન,
સેવ–ધર્મે સ્થિર થઈ, કરીએ સૌના કાજ
માડી ! દેજો ભુજા કેરી માફ કે ભક્તોને તારવા રે લોલ,
માડી ! આવ્યા નવલા નવલા દિન કે માડી ! તને સૌ સમરે રે લોલ.

સાખી– મારૂં તારૂં ભૂલીએ, આત્મતત્ત્વને માટ,
સર્વ સ્થળે કરીએ સૌ તારા દર્શન આમ
માડી ! અમે રહીએ તુજમાં રાચી કે સન્મતિ આપજો રે લોલ,
માડી આવ્યા નવલા નવલા દિન કે માડી ! તને સૌ સમરે રે લોલ

સાખી– અંતરમાં વસજો નિત્ય દેવા દર્શી–હોય
જ્યોતિરૂપે પ્રકટ રહી, ઉજાળજો અવતાર.

માડી ! આ છે. છેલ્લી ઠેલ્લી વાત કે અમને તારા ગુણ રે લોલ,
માડી આવ્યા નવલા નવલા દિન કે માડી તને સૌ સમરે રે લોલ
માડી ! અમે ગાઈએ તારા ગીત કે રસનાએ રસથકી રે લોલ

—ઉમિયાશંકર ઠાકર આબુ

સાવિત્રિ-દેવી

અનુવાદક-ગોરધનદાસ ડાહ્યાભાઇ એન્જીનીયર
બી એ એલ, એલ, બી સોલીસીટર

બંગાળના મેદિનીપુર જિલ્લામાં ઝડગ્રામ નામનો એક નવો ન્હાનકડો તાલુકો છે જ્હેમાં ઝડગ્રામ નામનું ન્હાનું ગામડું છે. નવા ઝડગ્રામથી જુનું ઝડગ્રામ બે માઇલ દુર આવેલું છે, તે ગામ ઘણું વધારે મ્હોટું છે જ્હેમાં રાજાનો મહેલ, મ્હોટા મ્હોટા કુવા, વાવો, અને વળી સાવિત્રીમાતાનું મંદિર કેટલા કાળનું ક્યારે બંધાયેલું ? એ જાણવા માટે કોઇપણ જાતનો ઐતિહાસિક આધાર કે પુરાવો નથી બહુ પુરાતન મંદિર છે એવું એના દેખાવ પરથી લાગે છે પહેલાના સમયમાં એ મંદિરને અંગે મોટો કાર્યપ્રબંધ હતો—સુંદર પ્રબંધ હતો પણ હાલમાં તે નષ્ટ થઇ ગયો છે મંદિરની બાંધણી જગન્નાથપુરીના દેવમંદિર જેવી લાગે છે મંદિરના ગર્ભમાં કંઇ દેવ કે દેવીની પ્રતિમા નથી, એક માત્ર સિંદુરથી રંગેલું મ્હોટું ખડ્ગ પુજાની વેદીપર પધરાવેલું છે, વેદીના મધ્યના ભુગર્ભમાં એક પેટીમાં મ્હોટા વાળનો ગુચ્છો છે એવું સાંભળ્યું છે અંધકારને લીધે સારી રીતે આવ્યું નહી. તે પેટી ઉપર પ્રતિદિને પુજા અર્ચા કરવામાં આવે છે રાજભંડાર તરફથી નિયમિત પુજાની વ્યવસ્થા થાય છે. પૂજામાં કોઇપણ જાતના રંગીન પટ વસ્ત્ર ધરાવવાની પ્રથા નથી સાદી લાલ સાડી પુજામાં ધરાવવામાં આવે છે

ઝડગ્રામના નિવાસીઓ, પછી તે ગૃહસ્થ હોય કે મજૂર હોય, ધનવંત હોય કે ભિખારી હોય ગમે તે હોય બીજા કોઇ દેવદેવીનું નામ સ્મરણ કરતા નથી માત્ર "જય માં સાવિત્રી" એવો ઉચ્ચાર કરીને પોતાના નિત્યના કામોનો આરંભ અને સમાપ્તિ કરે છે.

એ સાવિત્રી દેવી તે કયા ? એ શું બ્રહ્મલોકના અધિષ્ઠાત્રી દેવી સાવિત્રી અથવા સત્યવાનના પત્નિ અને અશ્વસેનની કન્યા સાવિત્રી દેવી આવો પ્રશ્ન મનમાં ઉઠે તે સ્વાભાવિક છે વળી કોઇપણ પ્રકારની મુર્તિ પણ નથી કે તે જોઇને પણ નિશ્ચય કરી શકાય ત્યાંના રહેવાસી લોકો ભદ્ર લોકો ત્હેની કથા વિસ્તારથી કહી શકતા નથી. કોઇ કોઇ કહે છે કે એ તો ઝડગ્રામની રાજલક્ષ્મી હતા કોઇ કોઇ સ્થળે જંગલમાં વસતા સંતાલ અને માહાતો જેવી પ્રાચીન જાતિના લોકોને મ્હોડે એ સાવિત્રી દેવીની કથા જુદી જુદી રીતે સાંભળવામાં આવે છે એ કથાની સાથે રાજપુરોહિતને મ્હોડે સાંભળેલી કથા જો કે તદન મળતી તો નથીજ આવતી તો પણ કથાની મુખ્ય ઘટના મ્હોટે ભાગે મળતી આવે છે

ઘણા દિનપૂર્વે કેટલા તે કોઇ કહી શકતુ નથી એ ગામમાં એક રાજા હતો. લોધા જાતિનો રાજા હતો. ઝડગ્રામના મુળ વતનીઓ ત્રણ જાતના હતા લોધા, સંતાલ અને માહાતો જ્હેમાં લોધા શરીર ભયાનક આકૃતિના અને હિંસ્ર પ્રકૃતિના હતા સન્તાલ વધારે વિનીત અને જંગલી પ્રકૃતિમાં પણ ઘણા નિયમિત જીવન જીવનારા હતા માહાતો ભીકણ અને શાંત પ્રકૃતિના હતા.

તે કાળનો રાજા લુટારાની ટોળીનો સરદાર હતો એના કોઇ લોધા લુટારાના રાજાના ઘરમાં એક અપુર્વ સૌંદર્યવતી બાલિકા હતી, તે કયા દેશની હતી. કોણ હતી. એ વાત કોઇ જાણતુ નહોતુ ત્હેને પુછતાં તે અજાણી ભાષામાં ઉત્તર આપતી, " મારૂ

નામ સાવિત્રી, હું સવિતાની દાસી મ્હારો દેશ કાશ્મીર." પિતામાતાની વાત પુછવામાં આવતા ત્હેના બે વિશાળ ચક્ષુઓ આંસુથી છલકાઈ જતાં, પ્રભાતમાં તેમજ સાયંકાળે ત્હેને મુખે સકલ દેવતાના સ્તોત્રનો પાઠ સાંભળવામાં આવતો ત્હેની મધુર સ્વર લહરી વડે વનના પશુઓ પણ મંત્ર મુગ્ધ બની જતાં. બાલિકા સંતાલ ગામનો આબાલવૃદ્ધ સતાવ અને મોહાતો ત્હેને દેવબાલિકા તરીકે જ માનતા.

લુંટારાના સરદારને ઘેર પણ એ બાલિકા અત્યંત સ્નેહ પુર્વક ઉછેરવામાં આવતી. સરદાર ત્હેને પુત્રી તુલ્ય સ્નેહથી ચાહતો. સરદારનો કિશોર પુત્ર સાવિત્રીના મનનુ રંજન કરવા માટે સર્વદા તત્પર રહેતો, પરંતુ ત્હેની ક્રુર પ્રકૃતિને લીધે ત્હેનો મનોરંજનો પ્રયાસ અત્યાચારમાં રૂપાન્તર પામતો.

લુંટારાના સરદારને એ અનુપમ બાલિકા ક્યાંથી મળી? લોકકથા એવી છે કે જગન્નાથજીના કોઈ યાત્રાળુઓને મારી નાંખીને ત્હેમનુ સર્વસ્વ લુંટી લઈને એ સરદાર વિપુલ ધનનો અધિકારી થયો. એ યાત્રાળુઓના સુખીની કન્યા તે સાવિત્રી તે યાત્રાળુ કાશ્મીરના હોવાનો ઘણો સંભવ છે, સાવિત્રીને ઉભયથા મારી ન નાખતાં સરદાર ત્હેનું સંતાનના સ્નેહથી પાલન કેમ કરતો હતો તે વાત મનુષ્યબુદ્ધીને ન સમજાય એવી છે.

સાવિત્રીના મનમાંના સગાંસબંધીઓના વિયોગની પીડાની તીવ્રતા સમય પ્રતિદિન ઓછી કરતો હતો, અને ત્હેને યૌવન માધુર્યવડે વિભૂષિત કરતો હતો. ત્હેની ચપલતા શુન્ય ગંભીર વદનાકૃતિ, દેવીની પ્રતિમા પેરે ગામનાં આ બાળવૃધ્ધ વનિતાની શ્રદ્ધા ભક્તિને આકર્ષતી; સ્વભાવના અપુર્વ માધુર્યવડે તે બધાંને પોતાનાં કરી લેતી.

કાળે સરદારના દેહ ઉપર વાર્ધક્યની છાયા પ્રસરી. ત્હેનું મન પણ સાવિત્રી માટેના ભવિષ્યની ચિંતાથી આકુલ બની ગયું. યુવાન પુત્રની લાલસાભરી દ્રષ્ટિ સરદારથી અજાણી રહી નહોતી. સાવિત્રીને પોતાના પુત્રની સાથે પરણાવવાની ચેષ્ટા સરદારે કરી જોઈ, કિન્તુ સાવિત્રીના મુખ ઉપર અને આંખમાં ઘૃણાનો એવો ભાવ પ્રગટેલો દીઠો કે એ વિષયમાં ફરી વાત છેડવાની એની હીમત ચાલી નહી. આખા દેશના પ્રાણસમી સાવિત્રી હતી, એના તરફ બળજબરી વાપરવા જતાં આખો દેશ વિરુધ્ધ થઈ જાય એ ડર અને વધુમાં સાવિત્રી પ્રતિનો ત્હેનો સ્નેહ એ બે વસ્તુઓ ત્હેને પ્રતિકુલઆચરણ કરતાં રોકતી. વાણીના સંયમવાળી સરદારના સ્નેહ અને ઉપદેશના ઉત્તરમાં એટલુંજ બોલી, "હું તો સવિતાની દાસી, હું આમરણ આવી રીતેજ રહીશ."

આ વખતે યુવાન લુંટારો ગામનો ખંગ રાજા હતો. વૃધ્ધ સરદાર કાર્ય કરવામાં અશક્ત થઈ ગયો હતો. નવો સરદાર સાવિત્રીને સ્વાધીન કરવા મથતો પણ પોતાના પિતાના ભયને લીધે સ્પષ્ટતાઈ કરી શકતો નહીં. મીઠાશભર્યા વર્તનથી વશ કરવાનો પ્રયાસ કરતો.

વૃધ્ધ સરદારે સાવિત્રીને રહેવા માટે એક મ્હોટા સરોવરના મધ્યભાગમાં એક ન્હાનો મ્હેલ તૈયાર કરાવ્યો હતો. આખો દિવસ સાવિત્રી વૃધ્ધ સરદારની પરિચર્યા કરીને ત્હેના રોગની પીડાને કમી કરવામાં ગાળતી, ત્હેની પાસેની પાસે રહેતી અને રાત્રિવેળાએ તે મ્હેલમાં શયન કરવા જતી. થોડા સમય પછી વૃધ્ધ જીવનનો અંત આવ્યો, સાવિત્રી ગામ સાથે સમસ્ત સંબંધ તોડી નાખી તે મહેલમાં રહેવા લાગી.

(અપુર્ણ)

અનુસંધાન પાનું ૨૩૩

કુવિચારોને ત્યજી દેજે. તું હમેશાં યાદ રાખજે કે આ રમણ હમેશા પવિત્ર જ છે. તું તેના અંતરનું નિરીક્ષણ કર. રમા મને ખબર ન હતી કે આવું હોય છે "નારી હૃદય" રમા શાંત થઈ ગઈ. વિચારવા લાગી મારી જ ભુલ છે. મેં એક સ્વપ્નથી સાંભળેલ વચનો પરથી રમણને દુઃખ કર્યું. રમાએ માફી માગી. ત્યારબાદ બન્ને સાચા પ્રેમીઓએ પ્રતિજ્ઞા લીધી કે આવા કુવિચારોને હૃદયમાં કદી સ્થાન પણ ન આપવું.

હવે કોલેજ ઉઘડવાનો સમય નજીક આવ્યો. રમણે જવા માટે તૈયારી કરી. ગામડાના બંધુઓને મળી સર્વના સુખરુપ આશિર્વાદ લઈ રમણે ભણવા માટે પ્રયાણ કર્યું. સંપૂર્ણ

લેખક :– ગુણવંતલાલ ભવાનદાસ શાહ

ગે માસના અંકથી હિન્દી ભાષાના પ્રખર લેખક **શ્રીનાથસિંહની** કલમે લખાએલ **"સોમનાથ"** વાર્તાનો ગુજરાતી અનુવાદ ખાસ પરવાનગી મેળવી અમારા વાંચકો સમક્ષ રજુ કરતાં અમોને ઘણો હર્ષ થાય છે. આ વાર્તાનો અનુવાદ અમારી રજા સિવાય કોઇએ છાપવો છપાવવો નહિ.

(સી. જે. મહેતા–મંત્રી.)

ભગવાન સોમનાથ

પાંચમા પ્રકરણનો ટુંક સાર.

પૂર્વ કથા

સોમનાથ મહાદેવનું સુપ્રસિધ્ધ મંદિર જેને મહમૂદ ગજનીએ એક હજાર વર્ષ પહેલાં તોડેલું હતું તે હજીપણ ખંડેર જેવી હાલતમાં ત્યાં નજરે પડે છે. ભારતના ટુકડા થઈ ગયા બાદ આ મંદિરના નવનિર્માણના પ્રયાસો શરુ થયેલા છે. આ સમયે આફતનો માર્યો શરણાર્થી યુવક જ્ઞાનચંદ સોમનાથ આવે છે અને મંદિરના ખંડેરોમાં રત્નાને શોધવા પ્રયત્ન કરે છે. પરન્તુ રત્નાના તો પાકિસ્તાનીઓના પંજામાં ફસાયેલી હોય છે, એટલે એને ખંડેરમાંથી રત્ના મળતી નથી પરન્તુ તેને બદલે અદ્‌ભુત પ્રેમલીલા દેખાય છે. આ દરમ્યાન એક પાકિસ્તાની જાસુસ પણ હિન્દુ સાધુનું રૂપ લઇને સોમનાથ આવે છે, અને રત્નાના મામા સોલંકી હરદેવસિંહની પાસે મદદ માગે છે. સોલંકી એને પોતાના બંગલા હેઠળ રાખીને એની મદદથી રત્નાને પાકિસ્તાન થી અહીં લાવવાને માટે એની પાસે પાકિસ્તાનનું હવાઇ જહાજ મંગાવરાવે છે.

ત્યાર પછી આ વાર્તા આગળ ચાલે છે.

*

સોલંકી હરદેવસિંહના રહસ્ય મંત્રી શ્રી. રતન લાલનાગર, પહેલાં જણાવવામાં આવેલું છે તે પ્રમાણે તે મીયાં અનવરહુસેનના વેશમાં હવાઇ જહાજમાંથી કરાંચીમાં ઉતર્યો. એની પાછળ બુરખો ઓઢીને એમની બીબીના વેશમાં શરણાર્થી યુવક જ્ઞાનચંદ પણ ઉતર્યો.

આ પહેલા આ બન્ને જણાઓએ કરાંચી તો જોએલું હતુ, પરન્તુ આજનું કરાંચી જુદા પ્રકારનું લાગતું હતું. રસ્તા ઉપર કોઇ હિન્દુ અગર શીખ ચાલતો દેખાતો નહોતો. જે વિશાળ મકાનો અને દુકાનોમાં હિન્દુઓ અને શીખ લોકો રહેતા હતા. તેમાં હિન્દુસ્તાનમાંથી આવેલા મુસલમાનોએ અધિકાર જમાવી દીધો હતો અને એ બધાના મ્હોં પર આજે ઘેરી ઉદાસીનતા છવાઈ ગઈ હતી. જાણે તેઓ કોઈ મોટા જેલખાનામાં પહોંચી ગયા હોય એવું એમને લાગતું હતું! જે સુખની કલ્પનાથી પ્રેરિત થઇ તેઓ પાકિસ્તાન આવ્યાં હતાં એનો એમને સહેજ પણ આભાસ થતો નહોતો.

કરાંચી શહેરની એક મોટી સડક ઉપરથી એમની મોટર પુરઝડપે ચાલી જતી હતી. એકાએક બુરખાની અંદરથી જ્ઞાનચંદ ચમકી ઉઠયો ને બોલ્યો "અરે! આ શું!"

રતનલાલ નાગર ઉર્ફે મીયાં અનવરહુસેને એનો હાથ દબાવીને સાનમાં સમજાવતાં કહ્યું "ચુપ રહો." ડ્રાઇવરે પાછળ ફરીને જોયું "જી, એ તો ગાંધીની મુર્તિ છે આંધિને લીધે પડી ગએલી છે."

આ સાંભળીને મીયાં અનવરહુસેન સહેજ હસીને બોલ્યા "આ તો પાકિસ્તાન છે અહીંયા તો આવી આંધિ આવવી જ જોઇએ"

'જી, પરન્તુ લાગે છે કે આપતો હિન્દુસ્તાનથી આવી રહ્યા છો. અમોએ સાંભળ્યું છે કે આ માટે તો ત્યાં રહેતા અમારા મુસ્લીમ બિરાદરોને સાફ કરવાનું શરૂ કર્યું છે!"

"એવું તો ત્યાં કંઈ બન્યું નથી. અમારા જુનાગઢમાં તો આમાંનું કંઇજ બન્યું નથી. ત્યાં તો હિન્દુ અને મુસલમાન બન્ને નવાબ સાહેબના પાછા આવવાની આતુરતા પુર્વક રાહ જોઇ રહ્યા છે."

"એમ બની શકે ખરૂં. પરન્તુ સોમનાથનું મંદિર ફરીથી બની રહ્યું છે એ વાતની તમને ખબર છે ખરી? શું એ મુસલમાનોને ચીડવવા માટે પુરતું કારણ નથી?"

"સોમનાથ? એની વાત તો અમે પણ સાંભળી છે. પરન્તુ ત્યાં સુધીમા તો નવાબ સાહેબ ફરીથી જુનાગઢ આવી પહોંચશેને."

"જુનાગઢના નવાબ! શું આપ એમ માનો છો કે આવો શાનદાર નવાબ કાફરોના દેશમા પાછા જશે ખરા? અમારા નવાબ સાહેબ નિઝામ સાહેબ જેવા નથી કે જેમને ધન દૌલતનો મોહ હોય. તે કાફરોની શરતો મંજુર કરીને ઇસ્લામને દગો દઇ શકતા નથી."

જ્ઞાનચંદને બુરખાની અંદરથી કંઇક બોલવાની ઇચ્છા થઇ રહી હતી, પરન્તુ ગળા સુધી શબ્દ આવીને અટકી જતો અને દીર્ઘ નિઃશ્વાસોમા પરિણમી જતો, પરન્તુ ડ્રાઇવર ની ઉડાઉ વાતો સાંભળીને એને એવો ગુસ્સો ચઢી ગયો હતો કે એને નીચે ધકેલી દઇને પોતે જ ગાડી ચલાવવા માંડે, પરન્તુ બીજી જ ક્ષણે રત્નાને મળવાની ઘડી એની પાસે આવતી જણાતી હતી અને તેથી તે પાછો શાન્ત થઇ જતો. એકાએક ડ્રાઇવર બોલી ઉઠ્યો. "લો, આ નવાબ સાહેબની કોઠી આવી ગઇ."

શ્રી. રતનલાલ નાગરે મોટરકારની બહાર થોડે છેટે આંખો ફાડીને જોયું. એમની સામે જુનાગઢનો મહેલ નાચી ઉઠયો. એણે ડ્રાઈવરને સંબોધીને કહ્યું "યા અલ્લાહ! અમારા નવાબને તેં કેવા ખરાબ દિવસો દેખાડયા? જુનાગઢમાં તો નવાબે આવા મકાનોમાં કદિ પગ પણ મુકયો નહિ હોય!"

એક સુનકાર માર્ગ પર આવેલું એક મકાન જેને ડાઇવર કોઠી કહેતો હતો એ આજે જુનાગઢના નવાબ સાહેબનું નિવાસસ્થાન બન્યું હતું. નવાબ સાહેબ આ કોઠીની અંદર એક સાધારણ માણસની માફક રહેતા હતા. રતનલાલ એમના દરબારના કાયદાથી જાણકાર હતો એટલે આગળ આવીને એણે નવાબને સલામ કરી. સલામનો પરિચિત ઢંગ જોઈને નવાબને લાગ્યું કે તેઓ ખરેખર અત્યારે ફરીથી જુનાગઢ પહોંચી ગયા છે. બે પળ બાદ એમણે એને બેસવાનો ઇશારો કર્યો અને મીયા અનવર હુસેન એક ખુરશીમાં બેઠો. પાસે એક ચક ટાંગેલો હતો. એની આડમાં સ્ત્રીના વેશમાં છુપાયેલો જ્ઞાનચંદ જેણે બુરખો ઓઢેલો હતો તે બેઠો.

નવાબ સાહેબ અહીં આવ્યા તે દિવસથી માંડીને અત્યાર સુધીની જુનાગઢની સઘળી હકીકત એમણે એક પછી એક પૂછી લીધી. જે અનવરહુસેને સવિસ્તર કહી સંભળાવી. પછી. સોલંકી હરદેવસિંહના સંબંધમાં વાતો નીકળી.

"એ પુરો ગદ્દાર છે." નવાબે ચિડાઈને કહ્યું "પરન્તુ હું એને બરાબર મજા ચખાડીશ. અને સોમનાથ! એ નાપાક જગાને નામે આજે શોર શેતરંજે ચાલી રહેલી છે. ખેર, હું એને પણ જોઇ લઈશ. મંદિર તો ત્યાં બંધાશે ત્યારે ખરૂં, પણ છે એવું પણ હવે હરહેવા દેવાનો નથી."

એ પછી રત્નાની વાત નીકળી. નવાબે એક વિચિત્ર પ્રકારનું અટ હાસ્ય કરતાં કહ્યું "રત્ના અત્યારે જે અફસરના કબજામાં છે એને મ્હેં અહિંયા બોલાવ્યો છે. એ અફસરનું કહેવું એવું છે કે એ કોઇ પણ રીતે હિન્દુસ્તાન આવવાને તૈયાર થતી નથી. એની ઇચ્છા પેલા અફસરની સાથે બીબી બનીને રહેવાની છે હિન્દુસ્તાનીઓ અને ખાસ કરીને પેલો સોલંકી આ વાત મોટી કરીને ખોટો શોર મચાવી રહ્યો છે. ખેર, મેં એ અફસરને રાજી તો કરી લીધો છે. કાફર ઔરતોની અહીંયા ખોટ નથી. રત્નાને તમારી સાથે પાછી મોકલવાને એ તૈયાર થઈ ગયો છે. મારો તો એવો ખ્યાલ છે કે એ છોકરી અમ લોકોની માફક પાછી ફરી શકતી નથી. પરન્તુ આપ એની નજર રાખતા રહેજો."

આ તરફ આવી વાતો થઇ રહી હતી ત્યારે બીજી તરફ જનાનખાનામાંથી એક બરડી નોકરાણીએ આવીને નવાબને સલામ કરીને અરજ કરી "હજુર, એતો હિન્દુસ્તાન જવાને કોઈ રીતે તૈયાર થતી નથી.

બધી બેગમો એને સમજાવતાં થાકી ગએલી છે. તો પછી બીજી કોઇ ઓરતને રત્ના બનાવીને મોકલી આપીએ તો કેમ ?"

'એમ પણ બની શકે, કેમ ખરૂંને ?" નવાબે મીયાં અનવરહુસેનની તરફ ફરીને કહ્યું.

"હજુરની વાત ઠીક છે.' અનવરહુસેને પોતાના હૃદયના છુપા ભાવને દબાવતાં કહ્યું. જ્યારે બીજી તરફ ચકની આડમાં બેઠેલો જ્ઞાનચંદ આ સાંભળીને બેચેન બની ગયો. તેને લાગ્યું કે રત્ના હવે પાસે હોવા છતાં એને તે નહીં મળી શકે એટલે એ ઘણો ગભરાઇ ગયો. ગભરાટમાં બુરખાનાં કાણામાંથી એણે ચારે તરફ જોવાનું શરુ કર્યું. એક તરફ નવાબની બેગમો બેઠી બેઠી પત્તા રમી રહી હતી. એમને ઈશારો કરીને પોતાની પાસે બોલાવી, પરન્તુ એની આંખ તો રત્નાની શોધમાં લાગેલી હતી, પણ રત્ના એમની સાથે નહોતી જણાતી.

"વખતે બદમાસોએ એને કયાંક છુપાવી રાખી તો નહિ હોય ?" એણે એક દીર્ઘ નિશ્વાસ નાખ્યો અને મનમાં પ્રતિજ્ઞા કરી "રત્ના, હું તને મારી સાથે લઇ ગયા સિવાય અહીંથી પાછો ફરનાર નથી"

આવી રીતે અહીંયા વાતચિતો થઇ રહી હતી તે વખતે પેલો અફસરનો ભાઈ ગભરાએલી સ્થિતિમાં નવાબના ખંડમાં દાખલ થઇને બોલ્યો "હજુર, ભાઇ સાહેબ એમના ખંડમા મરેલી અવસ્થામા પડેલાં છે અને પેલી સ્ત્રી કયાંક પલાયન થઈ ગઇ છે."

"અરે, ! આ બધું શુ છે ?" નવાબના મ્હોંમાંથી અચાનક એક ચીસ નીકળી ગઇ

મીયાં અનવરહુસેન ગંભીર બની ગયો. એણે વિચાર્યું કે જરૂર રત્ન એ એને મારી નાખીને નાસી છુટવાની કોશિશ કરેલી હશે. ભગવાન સોમનાથ એની રક્ષા કરો.

ચકની આડમાં બેઠેલા જ્ઞાનચંદે સ્વગતઃ કહ્યું "રત્ના, તને ધન્ય છે. તને . શાબાશ ! પરન્તુ આટલું જલદીથી પગલું કેમ ભર્યું ? હવે હું તને કયાં શોધીશ ?',

થોડા વખતમાં પોલીસ લોકોની અહીં અવર જવર થશે એવી એના મનમાં આશા હતી.

આ બનાવને નવાબ જુનાગઢ પોતાને માટે એક વધુ અપશુકન સમાન ગણવા લાગ્યો.

થોડીવાર પછી મીયાં અનવરહુસેન અને તેમની બીબીને સાંજના સમયે ફરીથી મળવાનું કહીને એમણે વિદાય કર્યા, ત્યાં સુધીમા આ સંબંધી શું કરવું એનો પુરેપુરો વિચાર કરી લેવાની એની ધારણા હતી.

અનવરહુસેન અને એની બીબીને કોઠીના એક ભાગમાં લઇ જવામાં આવ્યા ત્યા તેમના રહેવાનો પ્રબન્ધ કરવામાં આવેલો હતો.

ત્યાં ગયા પછી બન્ને જણા વિચારમાં પડી ગયાં એમનો એવો દૃઢ નિશ્ચય થઇ ગયો હતો કે રત્ના હવે આ જુલ્મીઓના બંધનમાંથી તો મુક્ત થઇ ગઈ છે, છતાં એ ખરેખરી રીતે મુક્ત રહેવી મુશ્કેલ છે એટલે એને કેવી રીતે મદદ કરવી તેનો તેઓ વિચાર કરી રહ્યા હતા, પરન્તુ એને હવે શોધવી કયાં ?

સાંજે તેઓ નવાબ સાહેબ સાથે મુલાકાત લઇને પાછા ફર્યા. હવે શુ કરવું એ બાબતો કોઇ છેવટનો નિર્ણય થઇ શકયો નહિ આથી એ બન્નેમાં વાદવિવાદ ઉત્પન્ન થયો કે આપણે હવે હિન્દુસ્તાન પાછા ફરવુ કે પાકિસ્તાનમાં રહીને બધી રીતનું જોખમ ઉઠાવી રત્નાની શોધ કરવી

રતનલાલ પાછા જવાની અને જ્ઞાનચંદની ત્યાં રહેવાની ઇચ્છા હતી. આજ વાતની ચર્ચા કરતાં કરતાં રતનલાલ સૂઈ ગયા, પરન્તુ જ્ઞાનચંદને ઉંઘ આવી નહિ. એટલે એ ખંડમાં આમતેમ આંટા મારવા લાગ્યો. એનુ રોમેરોમ રત્ના રત્નાનું ક્રન્દન કરી રહ્યુ હતું. રત્નાને માટે એ બાવરો બની ગયો હતો. સોમનાથના મંદિરના ખંડેરમાં પ્રથમ દિવસે જે પ્રેતકન્યા એને દેખાઇ હતી તેને આહવાહન આપવાને મન એકાગ્ર કર્યું. થોડીવાર પછી એને લાગ્યુ કે એની પાસે કોઇક આવી રહ્યુ છે. આ વખતે પૂર્વ તરફ ચન્દ્રમાનો ઉદય થઇ રહ્યો હતો. કરાંચી શહેર

"સાંભળ્યું છે કે પોલીસે એને શક ઉપરથી પકડયો છે, એની એક બહેન છે એ એને છોડાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે અને એ અહિં છોડીને જવારનો ગયો છે ત્યારથી એ હજુસુધી ફરીથી પાછો આવ્યો નથી. જયારે તમે બારણા ઉપર ટકોરા માર્યા ત્યારે હું સમજી કે એ આવ્યા હશે એટલે મેં આવીને બારણું ખોલ્યું "

"ઠીક, હવે ચુપચાપ રમે મારી પાછળ પાછળ ચાલ્યા આવો. લો આ મારો બુરખો તમે ઓઢી લ્યો અને ઘરમાંથી પુરૂષનો પોશાક મને આપો તો હું પહેરી લઉં "

તરતજ પુરૂષનો પોશાક લાવવામાં આવ્યો અને તે પહેરી લીધા પછી તેઓ બન્ને જણા ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યાં.

જ્ઞાનચંદ રત્નાને લઇને એના ઉતારે આવ્યો ત્યારે રાતના ત્રણ વાગ્યા હતા. રતનલાલ નાગર મીયાં અનવરહુસેન બનીને ઘસઘસાટ ઉંઘી રહ્યા હતો જ્ઞાનચંદે એને જગાડયો ને કહ્યું " લો, હવે રત્ના આવી ગઇ છે. સુઇ રહેવાનો હવે સમય રહ્યો નથી. તમે આજે જ રત્નાને લઇને હિન્દુસ્તાન પાછા ચાલ્યા જાવ. મારી જગ્યાએ રત્નાને લઇ જાવ. કારણ કે બે જણાં જેવી રીતે આવ્યા હતાં તેવી રીતે હવે બે જણાથી જ પાછા જવાશે. હું અહીંયા રહીશ. પછી આગળ ઉપર શું કરવું એ જોઇ લેવાશે. લાગ સાધીને હું પણ ત્યાં મોડો વહેલો આવી પહોંચીશ. અગર ભગવાન સોમનાથને યોગ્ય લાગશે તો... " એ આગળ બોલી શકયો નહિ.

બીજે દિવસે સવારમાં પહોરમાં જ પોતાની બીબીને લઇને મીયાં અનવર હુસેન જુનાગઢના નવાબ પાસેથી વિદાય લઇને હિન્દુસ્તાન તરફ રવાના થઇ ગયા. જ્ઞાનચંદે એમને દુર રહયે રહયે હવાઇ જહાજમાં ચઢતા જોયા અને સંતોષનો એક લાંબો શ્વાસ નાખ્યો.

મુંબાઇમા હવાઇ જહાજમાંથી ઉતર્યા પછી મીયાં અનવરહુસેને પોતાનો અસલી પોશાક પહેરી લીધો અને રત્નાએ વેરાવળમાં શ્રી. સોલંકીને તાર કર્યો કે તેઓ બીજા દિવસે સવારની ગાડીએ વેરાવળ આવી પહોંચશે.

સોલંકી સદનમાં આજે હરખનો પાર નથી. શ્રીમતી સોલંકીએ ઘણા પ્રેમપુર્વક રત્નાને મોટરમાંથી નીચે ઉતારીને પોતાના ખાસ ખંડમાં લઇ જઇને બેસાડીને સુખદુ:ખના સમાચાર પુછવા લાગી.

રત્નાએ ચારે તરફ જોયું-જાણે એને કંઇક કહેવું હતું, પરન્તુ એને કહેવામાં સંકોચ આવતો હતો.

" જરાયે સંકોચ રાખીશ ના બેટી એ પાશમાંથી છુટીને તું અહીં આવી પહોંચી એ જ મારા માટે એક મોટા ગર્વની વાત છે. તું આવી ના હોત તો હું લાજની મારી મરી ગઇ હોત, હવે તું આવી ગઇ છો એટલે હું મારૂં માથું ઉંચુ રાખીને ફરી શકીશ."

થોડાક સમય પછી ચૌધરી મલખાનસિંહને લઇને સોલંકી હરદેવસિંહ ખંડમાં દાખલ થયા. રત્નાને પોતાની બન્ને બાહુમાં સમાવી લઇને એ બોલ્યા. " મારી સીતા ! મારી જાનકી ! ! મારી કલ્યાણી ! ! ! હવે જુનાગઢના રાજથી પણ મોટામાં મોટી ચીજ મને મળી ગઇ છે. તેં તો સોલંકી કુળની લાજ રાખી છે. "

" અને પેલા પાકિસ્તાની જાસુસને કયાં છોડી દીધો. " શ્રીમતી સોલંકીએ પૂછ્યું.

" એને તો હવે પોલીસના હવાલે સોંપી દઇશું " ચૌધરી મલખાનસિંહે જવાબ આપ્યો.

આ આનંદતાં દુ:ખની એકજ કમીના રહી ગઇ હતી. અને તે એ કે જ્ઞાનચંદ પાકિસ્તાનમાં રહી ગયો હતો.

સંપૂર્ણ

આબોધ

ભાગ ૩ સાથે

છુટક નકલ કીં આઠ આના

ગમે તેટલું લોહી પડતું હોય, તો ગેરંટીવાળી દવા વાપરી ખાત્રી કરો.

હરસ-મસા આ દવાથી લોહી તુરતજ બંધ થાય છે, તે પછી ગમે તેટલા મરચા ખાવા છતાં કોઇપણ જાતની તકલીફ પડતી નથી. કિંમત રૂા. ૧૦) ટપાલ ખર્ચ પેકીંગ રૂા. ૧) જુદો. અગર રકમ મોકલી દવા મંગાવો. પોસ્ટેજ પેકિંગ માફ.

★ ★ ★ ★

ખરજવું, ગડગુમડ, તથા દાદર માટેનો ખાસ બનાવેલ મલમ.

મલમ આ મલમથી ગમે તેવું જુનામાં જૂનું ખરજવું તુરત મટી જાય છે, અને ઉપરોક્ત દર્દો પણ તુરત મટે છે. બાટલી કીંમત રુ. ૩) ટપાલ ખર્ચ રુ. ०॥ મળી રૂા. ૩॥ મ. ઓ. થી મોકલો. આ દવાઓ વૈદ્ય નાથાભાઇ એલ. ત્રીવેદીની ખાસ બનાવેલ છે ઘણાએ વાપરેલી છે, અને ચોકસ દર્દ જડમુળથી મટાડે છે. લખો-

જીવનલાલ અમરશી મહેતા. પીરમશા રોડ—**અમદાવાદ.**

પ્રકાશક—ચંદ્રકાન્ત જીવણલાલ મહેતા. "શ્રીબોધ" કાર્યાલય પીરમશા રોડ—અમદાવાદ.
મુદ્રક—ચંદ્રકાન્ત જીવણલાલ મહેતા. લોટસ પ્રિન્ટરી પીરમશા રોડ—અમદાવાદ.

નવાં બહાર પડેલાં પ્રકાશનો

ધુમકેતુ

ગુજરેશ્વર ૪
રાજર્ષિ કુમારપાળ ૪॥
વાતાયન ૨॥
અવન્તીનાથ ૪॥
રાજકન્યા ૪॥

શ્રી મુનશી

વેરની વસુલાત ૬।
ગીતા : અમર સંદેશ ૪॥
પૌરાણિક નાટકો ૩॥
જય સોમનાથ ૫)
કોનો વાંક? ૨॥
રેખાચિત્રો ૨॥
થોડાંક રસ દર્શનો ૨)
સ્નેહ સંભ્રમ ૨)
લોપામુદ્રા ૨–૩જો ૨)
" ૪થો ૧॥
લોમહર્ષિણી ૩)

નવજીવન

સરદાર પટેલ–જીવન ૫)
મહાદેવભાઈની ડાયરી
ભા.૧થી ૩)
બાપુના કારાવાસની કહાણી ૬)
પાયાની કેળવણી ০।

જેઠાલાલ ત્રિવેદી

રાજવૈભવ ૩)
રાજ્યાભિષેક ૩)
અવંતીપતિ ૩)
સુરેખા ૩)
અચલા ૨॥
અલકા ૩)
બાલણના પદો ૩)

રમણલાલ દેશાઈ કૃત

ઝંઝાવાત ૧–૨જો ૧૦)
પહાડના પુષ્પો ૧–૨જો ૭॥
ગુલાબ અને કંટક ૫)
ઊર્મિ અને વિચાર ૪)
મારી જીવન કથા (રાજેન્દ્રપ્રસાદ) ૬)
મારી જીવન કથા (જવાહરલાલ નહેરુ) ૬)
ઇન્દીરાને પત્રો ০॥
(જવાહરલાલ નહેરુના)
બાહુ–બીજ ૪)

ગુણવંતરાય આચાર્ય

દિલાવર પાશા ૩॥
દેશ દીવાન ૪॥
ગીરનારને ખોળે ૪)
રામ કહાણી ૪॥
નર અને નારાયણ ૪॥
સેના પતિ "
જામ તમાચી ૧–૨જો ૬)
ગૃહત્યાગ ૩,
નિરૂપમા ૩,

અન્ય પ્રકાશનો

પારકા ઘરની લક્ષ્મી ૩॥
સ્થૂલિભદ્ર ૪॥
આથમતે અજવાળે ૫॥
માનવીની ભવાઈ (પન્નાલાલ પટેલ) ૫)
જનેતાની જવાબદારી ૨)
અંતે એ પરણી ૩॥
મલિના ૩)
સોપારી ૪)
ચંપો અને કેળ ૪)
પાંજરાપોળ ૨)
સ્નેહ સિંદુર ૨)
દિલ્હીની મા ૪॥
ચંદ. ૨॥
રાજ લક્ષ્મી ૪)
માતાનું ઋણ ૧–૨જો ૫)
પરીભ્રમણ ૧–૨–૩ ૧০॥
લાલ કિલ્લાનો મુકર્દમો ૨॥
વેણુ કાકા ૩।
મિયાં ફુસકી ૧॥
(જીવઃ મ પી)
ટીડો વાંદ (,,) ૧॥
ભોજની ચતુર સભા ૧॥
લગ્નની ભેટ ૩॥
મરામણી ૫।
સોહાગગત ૩)
ઓશદા ૩)
વહેમની વાતો ૨॥
ગુલાબસિંહ ૪)
ગિરધરકૃત રામાયણ ૪॥
જ્ઞાનેશ્વરી ગીતા ૪)
મનુસ્મૃતિ ૪॥
અખાની વાણી ૩)
આગળ–પસો ૩)
અસ્તાકાર ૪)
કિસ્મત ૭॥
(રાખાલદાસ કૃત)
આમમાતા (કલાપી) ૧॥
હૃદયત્રિપુટી (,,) ૨॥
કલાપીનો કેકારવ ,, ૭,
વાંકા નાની ૨॥
તક્ષશિલાની રાજમાતા ૪॥
ડા. ગાંગરમત ૩,
હારા મદીર ૩,

— આ ઉપરાંત બીજાં અનેક જાતનાં પ્રકાશનો અમારે ત્યાંથી મળે છે.
અમારે ત્યાંથી અમારા પબ્લીકેશનો ખરીદનાર પાસેથી સે. ટે. લેવાનો નથી. તે એક લાભ છે, સારા પ્રમાણમાં ખરીદનારને "વળતર" આપવામાં આવે છે.

ફકીરી હાલ — કવિ કલાપી

વર્ષ ૯૪ * ડીસેમ્બર ૧૯૫૦ * અંક ૧૨ મો

તંત્રીઓ—
જરબાનુ કાબરાજી
કેશવપ્રસાદ દેસાઈ

મંત્રી—
ચંદ્રકાન્ત મહેતા
પીરમશાહ રોડ.
અમદાવાદ.

卐
વાર્ષિક લવાજમ
દેશનું રૂ. ૬-૦-૦
પરદેશનું રૂ. ૭-૮-૦
શિલીંગ બાર મોકલો

ફકીરી હાલ

અરે ઉલ્ફત ! અયે બેગમ ! લીધી દિલબર, હતું લાઝિમ ?
હતું જે બેહિસ્ત થઇ જહાન્નમ; ફકીરી હાલ મ્હારો છે
ગયું આ જીંદગીનું નૂ : હવે જહાંગીર બેપરવાઃ
તું ઠુંડીની નથી પરવા; ફકીરી હાલ મ્હારો છે.
ન ધારૂં હું કદી કદની; દગ્ધ દિલ પર ન સારૂં ખાક,
ન પરવા છે કિસ્મતની; ફકીરી હાલ મ્હારો છે!
હવે દરખત પર ચડવું, બુલ બુલ મ્હારૂં હું હું હું,
ફરૂં નાગો બિયાબાને, ફકીરી હાલ મ્હારો છે!
હતો જે હું, હતું જે હું, નથી તે તોં, નથી હું હું,
ગયું છુટી, ગયુ ઊડી, ફકીરી હાલ મ્હારો છે!
હવે આ દમ નથી દમમાં, ફકીરી હાલ મ્હારો છે!
પરેશાની જ છે રાહત, ફકીરી હાલ મ્હારો છે!

કલાપી

ગ્રાહકો એ ખાસ નોંધવા જેવું

સને ૧૯૫૦ની સાલ આ અંક મળેથી પુરી થાય છે. સાથે સાથ વાર્ષિક ગ્રાહકોના લવાજમો પણ પુરાં થાય છે. તે સૌ ભાઈ-બહેનો જાણે છે.

૧૯૫૧નો જાન્યુઆરી માસનો અંક રાબેતા મુજબ ગ્રાહકોને મોકલવામાં આવશે. તે પછી ભેટ પુસ્તક વી. પી. થી રવાના કરીશું.

ચાલુ સાલે અંક નાનો મોટો થવા પામ્યો છે. તેના કારણો હોયજ. મનુષ્યો સુખમોજ-પોતાનાં દિવસો પસાર કરતા નથી. કોઈ વખત તેમને મુસ્કેલીઓનો પણ સામનો કરવાનો આવે છે. તે વખતે તે પોતાના કાર્યમાં પાછો તો પડેજ, અને મુશ્કેલીઓ ઓળંગતા તે પોતાની અસલ જગ્યા પર આવે છે તેમ મારે થયું છે. જેનું વિવેચન અહીં કરવું ઉચીત નથી.

આવતી સાલથી અમો આશા રાખીએ છીએ કે અમો વાંચકોને દિનપ્રતિ દિન વાચન સારૂં આપતા રહીશું તેમજ પાના (page) જે ઓછા છે તે પણ વધારવાના છે અને વધશે.

આટલા વરસો થયાં માસિક પત્ર અન્ય છાપખાનામાં છાપવામાં આવતું હતું. અને હવે માર્ચ ૧૯૫૦થી અમોએ થોડા સાધનો ભેગા કરીને અમારે ત્યાંજ છાપવાનું ચાલુ કરેલ છે. તેમાં માલ સામાન વગેરેની ઘણીજ અગવડતા ભોગવી ઓછી બહાર પાડી રહ્યા છીએ. સુવ્યવસ્થિત થતાં હજુ થોડો વખત લાગશે. તે બાદ અમો, અમારી જે ભાવના અને ઉમળકો સેવી રહ્યા છીએ તે માસિક પત્રમાં રજુ કરી બતાવીશું. અત્યારે વધારે કંઈ લખવું સારૂં નહિ.

ભેટ પુસ્તક સબંધમાં જણાવવાનું કે જે પુસ્તકની જાહેરખ કરવામાં આવી છે. તે ટાગોરની એક વાર્તા છે. તેની પરવાનગી વગર છાપવું તે સારૂં નહિ. પરવાનગી માટે અમારા પ્રયાસો ચાલુ છે. પણ હજુ સુધી અમોને જવાબ ન હોવાથી બીજું પુસ્તક આપવું પડે છે. આ પુસ્તક પણ સારૂં અને ઉત્તમ પ્રકાશન છે. જે કુમારીને જાણવા જેવું જીવન ચરિત્રનું એક ઉમદા પુસ્તક છે.

"વિભૂતિ મંદિર" લેખકઃ અશોક હર્ષ. આ છે. જેની કિંમત રૂા. ૨॥ છે. તે દરેક ગ્રાહકોને ૧૯૫૧ના ભેટ તરીકે આપવામાં આવશે.

બીજું નીચે જણાવેલ પુસ્તકોમાંથી જે ગ્રાહકોને ભેટ તરીકે બદલીમાં જોઈએ તો તુરત અમોને જણાવવું જેથી સગવડ મુજબ યોગ્ય થાય.

(૧) અબલા, લેખક-જેઠાલાલ ત્રિવેદી
(૨) સ્વતંત્ર જર્મની લેખક-ઉછરંગરાય ઓઝા
(૩) પરાધીન રશીયા "
(૪) સ્વાધત્ર રશીઆ "

આ ચારમાંથી જે પસંદ પડે તે મંગાવવું.

"ગ્રાહક તરીકે રહેવા મરજી ન હોય. તેમણે તુરતજ અમોને જણાવી દેવું." જેથી અમને ખોટો ખર્ચ થાય નહિ.

અનાવિલ બહેનોને ઓછા લવાજમે અમો હજુ આપીએ છીએ તે સૌ બહેનો જાણે છે. આ ઓછે લવાજમે આવા મોંઘવારીના સમયમાં અમોને પોસાણ થતુ નથી છતાં યોજક સ્વ. ના આત્માને શાન્તી રહે એ હેતુથી અમોએ ચાલુ રાખી છે. અમારી વિનંતી એ છે કે અનાવિલ બહેનો પોતાના બહેનોને માસિક પત્રના ગ્રાહક થવા ભલામણ કરે અમોને તમારી જ્ઞાતિની ગ્રાહક બહેનોની સંખ્યા વધશે તોજ અમને જતી ખોટ પુરી થઈ ખર્ચ સરભર થશે. માટે આ અમારી માગણી અમારા કેટલાય વરસની ગ્રાહક બહેનો લેશે એવી આશા છે. વાર્ષિક લવાજમ રૂા. ૪-૪-૦ છે. આ રૂપીઆ સવા ચારમાં બાર માસનું વાચન અને ભેટ પુરતક પેર બેઠા આપવામાં આવે છે આટલું સસ્તુ વાચન મળવું આ કારમી મોંઘવારીના સમયમાં અશક્ય મ-ણાયજ.

મંત્રી

માન હાની કરતાં મરણને પસંદ કરનાર વીરોને દુનીયા પૂજે છે.

સાવિત્રિ-દેવિ

અનુવાદક–ગોરધનદાસ ડાહ્યાભાઇ એન્જીનીયર.
બી. એ. એલ; એલ. બી. સોલીસીટર.
(ગતાંકથી ચાલુ)

ક્રૂર લુંગારા યુવક તરફથી રક્ષણનો કાંઇપણ ઉપાય ન જોવાથી સાવિત્રી ત્હેના ભય વડે સર્વદા શંકાશીલ રહેવા લાગી. પહેલાં પહેલાં તો યુવકે એટલો બધો અત્યાચાર કર્યો નહી, કિન્તુ જ્યારે સાવિત્રી કોઇપણ પ્રકારે અનુકુળ થઇ નહીં ત્યારે હિંસ્ર મુર્તિ પ્રકટ કરી. દેશના બધા લોકો સાવિત્રીને અનુકુળ હતા. પ્રાણ આપીને પણ ત્હેની કોઈપણ જાતની ખોટ પુરવાને તત્પર હતા. સમસ્ત દેશ યુવકના અત્યાચારથી ખળભળી ઉઠયો.

એક દિવસે ઘોર નિશાએ મત લુંટારો યુવક સાવિત્રીના મહેલમાં આવીને ઉભો રહ્યો. સાવિત્રીના અતિ લાંબાકેશ ઝાલીને ખેંચીને ત્હેના પ્રતિ અમાનુષિક અત્યાચાર શરૂ કર્યો. રક્ષાનો બીજો કોઈપણ ઉપાય ન સુઝવાથી સાવિત્રીએ જીવપર આવી જઇને જોરથી યુવકના હાથમાંથી પોતાને છોડવીને એક પળ માત્રમાં જળમાં ઝંપલાવ્યું. લુંટારો કેટલીક ક્ષણ પછી પોતાને સ્થળે પાછો ગયો.

સાવિત્રી મરણ પામી નહીં. સરોવરને તળીએથી કોઇએ ત્હેના હાથમાં તીક્ષ્ણ ખડગ આપ્યું વળી તેણે દેવવાણી સાંભળી, "આ ખડગથી ત્હારા શત્રુનો નાશ થસે અને યક્ષ અને રક્ષ નામના બે નાગ ત્હારી રક્ષા કરશે."

તે રાત્રિને અંતે પ્રભાત થતાં તે દિવસથી બે મ્હોટા નાગ સાવિત્રીના ઘરની રાત્રિદિવસ ચોકી કરતા અને તે ખડ્ગ ત્હેને સહાય કરતું. પ્રાણના ભયને લીધે તે યુવક સાવિત્રીપ્રતિ અત્યાચાર કરવાનું ફરી સાહસ કર્યું નહીં. કિન્તુ દેશના લોકો ત્હેના અત્યાચારથી અસંતુષ્ટ થઇ ગયા.

પશ્ચિમ દેશથી ત્રણ યુવાન ભાઇઓ ભાગ્ય અજમાવવા ત્યાં આવ્યા હતા. ત્હેમાંના એકે બામડાનું રાજ્યસ્થાપન કર્યું અને બીજાએ મયુરભંજના રાજ્ય સૃષ્ટિ રચી ત્રીજો સર્વત્ર નિષ્ફળ નીવડી હતાશચિત્તે ઝડગ્રામમાં આવ્યો.

એ ત્રીજો ભાઈ સાવિત્રીના મહેલ આગળ ભુખથી દુઃખ થઇને પડયો હતો. સન્ધ્યાકાળે દેવભાષામાં સ્તોત્રપાઠ સાંભળીને ચમકી ઉઠીને તેણે જે જોયું તેથી ત્હેના વિસ્મયનો પાર રહ્યો નહીં આ અનાર્ય દેશમાં આ નારી કોણ? ગામમાં આવીને તે યુવક લોકોને મુખે સાવિત્રીનો પરિચય સાંભળીને જાણીતો થયો. તે સમયે સતાલો વિદ્રોહી થઇને જૂવાક લુંટારાસ્હામે યુધ્ધ કરવાની તૈયારી કરતા હતા. નવો આવેલો યુવાન ત્હેનો નેતા થયો અને ત્હેમની સ્હાય વડે સાવિત્રી સાથે પરિચય પામીને પોતાનો સંકલ્પ ત્હેને જણાવ્યો. ત્હેની પાસેથી દેવે આપેલું ખડગ ગ્રહણ કરીને યુધ્ધમાં પ્રવૃત્ત થયો. અલ્પ સમયમાંજ લુટારાનો સરદાર માર્યો ગયો. યુવક ઝડગ્રામનો રાજા થયો. વન જંગલ કાપીને રાજપુરી તૈયાર કરી. રાજ્યમાં નાના પ્રકારના કુવાઓ, વાવો ખોદાવવામાં આવ્યાં.-સભ્ય સમાજને વસવા લાયક રાજ્ય શોભી ઉઠ્યું.

સાવિત્રી સન્માન પુર્વક રાજ અંતપુરમાં વસવા લાગી. નવીન રાજાએ સાવિત્રી આગળ વિવાહનો પ્રસ્તાવ રજુ કર્યો, કિન્તુ તે પ્રસ્તાવ પાછો વાળતાં સાવિત્રીએ અત્યંત ગાંભીર્ય પુર્વક કહ્યું, " હું તો સવિતાની દાસી છું." રાજા ક્ષુબ્ધ થયો પણ ધૈર્ય હાર્યો નહીં. સાવિત્રી પ્રતિ રાજાને ગંભીર પ્રેમ હતો તે પ્રતિ કાર્યમાં-વ્યવહારમાં પ્રકાશિત થવા લાગ્યો. શું રાજકાર્યમાં કે શું ગૃહક્ષેત્રમાં સાવિત્રીનું વાક્ય તે દેવીનું વાક્ય એ પ્રમાણે પળાવા લાગ્યું. રાજ્યની અધિષ્ઠાત્રી દેવીની પેઠે સતી સાવિત્રીને સન્માન આપવા લાગ્યો, અને સમસ્ત ભાવે પોતાને જાણે સાવિત્રીના સંતોષના સાધનમાં નિયોજન કરવા લાગ્યો. ધીમે ધીમે સાવિત્રી દેવીના મતનું પરિવર્તન થયું રાજાના ગંભીર પ્રેમ વડે તેણે પોતે મનથી હારીને વિવાહના પ્રસ્તાવને સંમતિ આપી.

રાજ્ય આનંદના કોલાહલ વડે ગાજી ઉઠ્યું. વિવાહની તૈયારીનો આરંભ થયો. દુર દેશથી નાના પ્રકારના લોકો વિવાહમાં ભાગ લેવા માટે આવ્યા.

વિવાહને દિવસે પ્રભાતે સ્નાન કરીને સાવિત્રીએ પટ્ટવસ્ત્ર પરિધાન કરીને અને દેહના સમસ્ત અલંકાર ત્યાગ કરીને એક સાદું લાલ સુતરાઉ વસ્ત્ર પહેર્યું. એ પ્રમાણે અંતઃપુરમાંથી એકાકિની પુરીની સ્હામે આવેલાં શાલવનમાં ચાલી ગઈ. પરિચારિકાઓને સાથે આવવાનો નિષેધ કર્યો. રાજાપ્રતિ સંદેશો પાઠવવામાં આવ્યો રાજાએ સાવિત્રીદેવીની શોધમાં આવીને જોયું તો શુભ્ર સ્નાતા છુટાવાળવાળી સાવિત્રી દેવી અસ્તોન્મુખ સુર્ય સ્હામે અપલક દ્દષ્ટિથી જોઈ રહી છે. રાજાએ સાવિત્રીદેવીને સાદ કર્યો. કોઈપણ ઉત્તર મળ્યો નહીં. નિકટે આવીને સાવિત્રી દેવીના બે હાથો પોતાના હાથમાં લઈને ઝાળીજોતાં તે ચમકી ઉઠ્યો. હાથો મુડદાના સમા શીતળ હતા. રાજાના સ્પર્શથી સાવિત્રીદેવીનું સમસ્ત શરીર કંપી ઉઠ્યું. સુર્યાસ્તના રંગે સાવિત્રીદેવીના દેહ અને મુખને જાણે અગ્નીની જ્યોત જેવા સૌંદર્યવતાં કરી મુક્યાં

રાજાના ચક્ષુ સાથે સાવિત્રીના ચક્ષુ મળતાં જાણે સાવિત્રીદેવીનું ધ્યાન ફરી પાછું આવ્યું. તે રાજાના હાથમાંથી પોતાના શિથિલ હસ્ત તાણી લઈને શાલવનમાં ઉચ્ચેશ્વાસે દોડી ગયાં. રાજાપણ ત્હેની પાછળ દોડ્યો. દ્રષ્ટિમર્યાદા રોકનારા શાળવનને વટાવી જઈને સાવિત્રીદેવી યોજન વિસ્તત રેતી અને કાંકરાથી ભરેલી ભુમિ પર જઈ પડ્યાં. ત્હેના દીર્ઘ કેશ વાયુમાં ઉડીને રાજાના દેહને સ્પર્શ કરવા લાગ્યા, રાજાએ તે કેશ પોતાના હાથે વીંટાળ્યાં; આંખના પલકારામાં રેતીના ઢગલાઓ ચારે બાજુથી સાવિત્રીદેવીના દેહને ઢાંકી દીધો. મરુકુપમાં સાવિત્રીનો પવિત્ર દેહ અંતર્ધ્યાન થયો. કેશપાશથી જડિત થઈને રાજાનો દેહપણ રેતીના ઢગલાથી ઢંકાઈને પડ્યો, અનુચરોએ ત્હેને ઝાલી રાખ્યો. રાજાએ પણ વાળ છોડયા નહીં. રેતીનો ઢગલો પણ ત્હેને હાટી દેશે તેથી રેતીને દુર કરવા માટે જીવતોડ મ્હેનત થવા લાગી. તુટેલા વાળ રાજાના હાથમાં રહી ગયા. રેતીનો ઢગલો જરાપણ ખસેડી શક્યો નહી.

રાજા આહાર નિદ્રનો ત્યાગ કરી ઉન્મતની પેઠે રેતીના ઢગલાના આસપાસ પ્રદક્ષિણા ફરવા લાગ્યો. દિન ઉપર રાત અને રાત ઉપર દિન જવા લાગ્યા. રાજાને તે સ્થાન પરથી દુર કરી શકાયો નહીં. અંતે રાજા બેભાન થઈને પડ્યો. અસ્તનાવસ્થામાં સ્વપ્નમાં રાજાએ જોયું કે સાવિત્રીદેવી બોલી રહ્યાં છે, " હું તો સવિતાની દાસી, સુર્યલોકમાંજ મ્હારૂં વાસસ્થાન, મ્હારે માટે દુઃખ ધરશો ના, આજ સ્થાને મંદિર બંધાવી ત્હેના મધ્યમાં ખડગ અને ભેરાની સ્થાપના કરીને નિત્ય પૂજાની વ્યવસ્થા કરજો. જેટલા દિવસ ત્હમારાં રાજ્યમાં નારીનું સન્માન અખંડ રહેશે તેટલા દિવસ ત્હમારી રાજશ્રી પણ અચલ રહેશે,

સાવિત્રીદેવીના આ આદેશનું રાજાએ કઈરીતે પાલન કર્યું હતું ત્હેની સાક્ષી એ મંદિર અને ત્હેના નામનું ગૌરવ, કાળને જીતીને ભુતકાળને એ પવિત્ર કહાનીદ્વારા પુરી રહ્યાં છે. સાવિત્રીદેવીને લોકો ભુલી ગયા છે, ત્હેનો ઇતિહાસ કોઈ જાણતું નથી, કિન્તુ ત્હેનાં નામનું મહાત્મ્ય આજે પણ જાગ્રત રહ્યું છે.

(સંપૂર્ણ)

'શ્રી સુનીતાદેવીના બંગાળી લેખના આધારે'

મે માસના અંકથી હિન્દી ભાષાના પ્રખર લેખક **શ્રીનાથસિંહની** કલમે લખાએલ **"સોમનાથ"** વાર્તાનો ગુજરાતી અનુવાદ ખાસ પરવાનગી મેળવી અમારા વાંચકો સમક્ષ રજુ કરતાં અમોને ઘણો હર્ષ થાય છે. આ વાર્તાનો અનુવાદ અમારી રજા સિવાય કોઇએ છાપવો છપાવવો નહિ

(સી. જે. મહેતા-મંત્રી)

ભગવાન સોમનાથ

છઠ્ઠા પ્રકરણનો ટુંક સાર.
પૂર્વ કથા

(સોમનાથ મહાદેવનું સુપ્રસિધ્ધ મંદિર જેને મહમુદ ગઝનીએ એક હજાર વર્ષ પહેલા તોડેલું હતું તેના પુનર્નિમાણનું કામ શરૂ થઇ ગએલ છે. આ કાર્યમાં સૌથી વધુ રસ લેનાર વનવળના સોલંકી હરદેવસિંહની ભાણેજ રત્ના ભારતના ટુકડા થતી વેળાએ પાકિસ્તાનીઓના પંજામા ફસાઇ પડેલ હતી. એ ત્યાથી છુટીને અહીં આવી પહોંચી છે, જ્યારે એને છોડાવવાના પ્રયત્ન કરનાર શરણાર્થી યુવક જ્ઞાનચંદ પાકિસ્તાનમાં રહી ગએલો છે.

એ પછી આ કથા આગળ વધે છે.

પ્રકરણ ૭ મું

શરણાર્થી યુવક જ્ઞાનચંદ મુસ્લીમના વેશમાં કરાંચીના માર્ગ ઉપર આમતેમ ફરી રહ્યો છે જે મુસ્લીમો ભારતના ટુકડા થતી વેળાએ હિન્દુસ્તાનમાંથી પાકિસ્તાન આવી ગયા છે તેવા મુસ્લીમોની સાથે એ પોતાના મનની અંદર રહેલી લાગણીઓને દબાવીને હળી મળી ગયો છે. એણે જોયું કે એ મુસ્લીમોના રોમે રોમમાં હિન્દુઓ અને હિન્દુસ્તાન પ્રત્યે પ્રણા ભરેલી છે અને જો કોઇ મુસ્લીમને સ્હેજ પણ ખબર પડે કે પોતે હિન્દુ છે તો એની ચોટલી તો જરૂર કપાઇ જાય!

એ જ્યાં જ્યાં જતો ત્યાં એકજ વાત સાંભળતો કે માત્ર વધુ વસ્તી હોવાને લીધેજ આ સોમોટે મુલક હિન્દુસ્તાન કાફરો અને બૌધ્ધ હિન્દુઓના હાથમાં છે. હેરેર ગઝની, ચંગીઝખાં અને ઔરંગઝેબ વગેરના વખતમાં ગયાનો સભાળાવ છ અને વધુમાં એ પણ સભળાવ છે કે આટઆટલી કતલેઆમો થવા છતા પણ હિન્દુસ્તાનમાં હિન્દુઓની વસ્તી કેવી રીતે આટલી બધી વધી ગઇ કે ઇસ્લામના બહાદુઓને એ દેશ છોડવાની ફરજ પડી?

ધર્મ ભિ મુસ્લીમોની સાથે એ પણ આવા પ્રકારની બળ વાતો કરતો, પરન્તુ મનની અંદર તો મહાન હિન્દુ ધર્મના પ્રશંસા કરતો. એ વિચાર તો કે મુસલમાનોના આવા બધા પ્રબળ આક્રમણ થવા છતાં હજુએ હિન્દુ ધર્મ ફુલતો ફાલતો રહ્યો છે! જીવિત રહ્યો છે!

આવીરીતે આખો દિવસ આવી ટોળીમાં ભટકતો; એવા આશાએ કે કોઇ હિન્દુ અમર શીખ મળી આવે તો એની સાથે વાતચીત કરીને સ્વદેશ પહોચવાનો ઉપાય જાણીલે; પરન્તુ એને પોતાના સિવાય કોઇ બીજો હિન્દુ હોય તેમ જણાતું જ ન હોતું. અને પોતે પણ અત્યારે મુસલમાન જેવા જ લાગતો હતોને?

એકાએક એના પગ કરાંચીના હવાઇ મથક તરફ આગળ વધ્યા એક શરણાર્થી મુસલમાનમા ભારત પ્રતિ જેટલો દ્વેષભાવ હોવો જોઇયે એટલો દ્વેષ કરતો કરતો એ આગળ વધી રહ્યો હતો. સધ્યાનો સમય થવા આવ્યો હતો પાસેની મસીદમાંથી નમાજના અવાજો સંભળાતા હતા. પડોશમાં રહેતા મુસલમાનો ત્યાં નમાજ પઢવાને માટે જઇ રહ્યા હતા. જ્ઞાનચંદને લાગ્યું કે જો પોતે મસીદમાં નહિ જાય તો મુસલમાની વેષ ધારણ કર્યાનો પુરેપુરો સ્વાંગ

એનાથી ભર્જવા શકાશે નહિ. એટલે એક વિચિત્ર પ્રકારની આન્તરિક પ્રેરણાથી એ દરવેશના અભ્યાસીની માફક મસીદના પગથીઆ ચઢવા લાગ્યો.

એટલામાં પાછળથી એકાએક કોઈક માણસનો અવાજ આવ્યો. "હલ્લો મુરીદ સાંઇ ચાલો તમારી હિન્દુસ્તાન જવાની પરમીટ."

જ્ઞાનચંદ કે જે હજી મસીદના ઉપરના ભાગ સુધી પહોંચ્યો નહોતો એણે પાછળ ફરીને જોયું તો એક ઠીંગણા કદનો પંજાબી મુસલમાન એની સામે ઉભો રહીને હસી રહ્યો છે.

જ્ઞાનચંદે એના હાથમાંથી પેલો કાગળ લીધો અને પોતે કંઇક કહે એ પહેલાંજ પેલો પંજાબી મુસલમાન બોલી ઉઠ્યો "મને લાગતું હતું કે આપણ જરૂરથી અહીંયા નમાજ પઢવાને માટે આવશો. એટલે તો હું અહીં આવ્યો. હવે આપ જાઓ ઉતાવળ કરો."

"જી, હું ઘણોજ ખુશી થયો. ચાલો, હું હમણાંજ જાઉં છું."

એમ બોલીને પેલા પંજાબી મુસલમાન સાથે હાથ મિલાવતાં મિલાવતાં જ્ઞાનચંદ મસીદના પગથીઆ ઉતરવા લાગ્યો.

"મારી મોટર કાર નીચે ઉભેલી છે. આપને સ્હેજપણ મોડું થાય નહિ તે માટે હું કાર અહીં લેતો આવ્યો છું." પેલા પંજાબી મુસલમાને કહ્યું.

જ્ઞાનચંદે આના જવાબમાં એની તરફ ફરીને કંઇ ઇશારાથી અને કંઇક અસ્પષ્ટ શબ્દોથી કોઈ એવી વાત સમજાવી દીધી કે જેનો અર્થ પોતે પણ સમજી શક્યો નહિ.

લાંબી ફાળો ભરતો એણે મસીદની બહાર નીકળીને જોયું તો રસ્તાપર એક જુની ખટારા જેવી મોટર ઉભેલી હતી. જ્ઞાનચંદને જોતાંની સાથે ડ્રાઈવરે મોટરનું બારણું ઉઘાડ્યું અને અદબથી એ બારણું પકડીને ઉભો રહ્યો. જ્ઞાનચંદ સીધો કારમાં જઇને બેસી ગયો. એ બેસી ગયા પછી ડ્રાઇવર પોતાની સીટ પર બેઠો અને કાર હવાઇ વેગે હવાઇ મથક તરફ દોડાવી મુકી.

જ્ઞાનચંદે પરમીટને ધ્યાનપૂર્વક વાંચવાનું શરૂ કર્યું સહસા એના મનમાં વિચાર આવ્યો કે આ માણસ કોણ હશે ! છેવટે બહુ વિચારના અન્તે એને લાગ્યું કે રત્નાને મેળવવા માટે પોતાના ભાઇને ઠાર કરી નાખ્યો તે જ આ માણસ હોવો જોઇએ. એનું કારણ એ હતું કે એણે એના કપડાં પહેરેલા હતાં એટલે પેલા માણસે આ પરમીટ મુરીદ સાંઇને આપવાને બદલે પોતે એના કપડાં પહેરેલા હોવાથી ભુલમાં પોતાને આપી દીધા હોય.

"ઇશ્વર જ્યારે મદદ કરે છે ત્યારે આવી જ રીતે" એ સ્વગતઃ બોલ્યો અને પોતાના જીવનમાં એક પછી એક બની ગએલ સમસ્ત બનાવો ઉપર વિચાર કરવામાં તલ્લીન થઇ ગયો.

થોડીવારે વિચાર તંદ્રામાંથી જાગ્યા પછી એણે પોતાના બન્ને હાથો જોયા. એને લાગ્યું કે જાણે એ શરીર એનું રહ્યું નથી. પણ બીજા કોઈનું હોય એમ લાગ્યું. એણે મનમાં ને મનમાં ભગવાન સોમનાથને નમસ્કાર કર્યા ને કહ્યું "પ્રભો ! મારા જેવી વ્યક્તિના જીવનમાં તમે કેટલા બધો ચમત્કાર બતાવી રહ્યા છો પરન્તુ પ્રભો ! જ્યારે ગજની આપના પ્રાણ પ્રિય મંદિરની મુર્તિના ટુકડા કરવાને માટે ચઢી આવ્યો ત્યારે આપ પત્થર કેમ બની ગયા હતા ! તે સમયે આપના દિવ્ય તેજથી એ યવનરાજને ભસ્મ કરીને આપે આપના ભક્તોનો શામાટે બચાવ કર્યો નહિ આજે હું આપની શક્તિનો જે સ્વાનુભવ કરી રહ્યો છું એ એ યવનના આક્રમણ પૂર્વે કેમ બતાવ્યું નહિ ?"

હવાઇ જહાજ અનંતાકાશમાં ઘુઘવતા પવનના સપાટામાં જઇ રહ્યું હતું અને એની તેજલી ગતિમાં જ્ઞાનચંદ ઉપરના વિચારો કરી રહ્યો હતો. તન્મયતાની આ તંદ્રામાં એને એવું લાગ્યું કે ભગવાન સોમનાથની કાળા રંગની એક વિશાળ મુર્તિ એની સમક્ષ ઉભેલી છે અને એ મુર્તિમાંથી એક વિચિત્ર પ્રકારનો પ્રકાશ બહાર નીકળીને આજુબાજુના વાતાવરણમાં ફેલાઇ જાય છે.

આ પ્રકારની ધ્યાનાવસ્થિત અવસ્થામાં એને લાગ્યું કે એના કાનમાં કોઈ કહી રહ્યું છે કે ' મજનીના હાથમાં જે તલવાર હતી એ તલવારમાં પણ મારી જ શકિત રહેલી હતી. '

" તો પછી પ્રભો ! આપે આપની જ પ્રમિનો આપના જ હાથે શામાટે વિનાશ સર્જ્યો ? " એણે પ્રશ્ન પુછયો.

એને જાણે જવાબ મળ્યો " એજ તો સૃષ્ટિનો નિયમ છે–નિર્માણ અને નાશ; નાશ અને નિર્માણ. "

જ્ઞાનચંદના કાનમાં આ શબ્દો વારે ઘડીએ અથડાવા લાગ્યા.

" તો પછી આદિ અનાદ કાળથી લઇને એને એક વિચાર આવ્યો ભારતના વિભજનના સમય સુધીના ઇતિહાસના જે પાનાઓ લોહીના અક્ષરે લખાએલા છે એ શું બધાયે ઇશ્વરપ્રેરિત હતાં ? ઓહ ભગવાન ! આ તે આપની કેવી લીલા ? "

એના ચક્ષુ સમક્ષ સૃષ્ટિના આરમ્ભથી કે અત્યાર સુધીના નિર્માણ અને નાશના દશ્યો રજતપટના છાયાચિત્રોની માફક આવી આવીને અલોપ થવા લાગ્યા.

છેલ્લે છેલ્લે એણે એક એવો ભયંકર, અત્યાચારી, અને હ્રદયદ્રાવક નરસંહાર લીલા જોઇ કે એ જોઇને પાકિસ્તાનનો પ્રદેશ છોડીને એને જવું પડયું હતું. જ્યાં એના જાતિ ભાઇઓની નૃશંશ રીતે કતલ કરી નાખવામાં આવી હતી એ, તેમની દુર્ઘટના પણ સાથે સાથ એના મનઃ ચક્ષુ સમક્ષ દ્રષ્ટગોચર થઈ.

પાગલોની માફક એણે એક ઝીણી ચીસ પાડી. પરન્તુ તરતજ પોતે ભાનમાં આવી ગયો. હવાઇ જહાજમાંથી ઉતરવાની એ વાટ જોઇ રહ્યો હતો. જાણે કોઇ રૂપ પરીએ પોતાની નીલી સાડીની ઉપર રંગબેરંગી વેલ કાઢી ન હોય એમ અરબી સમુદ્રના કિનારે મુંબઈ નગરી નીચે પથરાએલી એણે જોઇ.

એ જોતાંની સાથે એ આનંદિત થયો અને બેહોશ અવસ્થામાંથી તુરતજ હોશમાં આવી ગયો. એને વિચાર આવ્યો શું, એટલું બધું સુઇ રહ્યો કે મુંબઇ આવી ગયું એનું પણ ભાન રહ્યું નહિ ?

હવાઈ જંહાજ હવે એના મથક ઉપર ઉભું રહ્યું કે તરતજ એ બ્હાર નીકળીને રસ્તાની ભીડમા એક-દમ અદ્રશ્ય થઈ ગયો.

એ થોડેક દુર ગયો હશે ત્યા સામેથી પોલીસની એક મોટર આવી ચડી. એમાં બેઠેલા પોલીસ અધિકારીએ એને ટોકતાં કહ્યુ " કેમ જનાબ ! આપ તો પાકિસ્તાનમાંથી આવતા હો એમ લાગે છે ? "

જ્ઞાનચંદ કોઈ ભાવિ આશંકાથી ભયભીત થઇ ઉઠયો. પરન્તુ તરતજ એણે પોતાની જાતને સંભાળી લીધી. એણે જવાબ આપતાં કહ્યું " મારે ને પાકિ-સ્તાનને ને વળી શો સંબધ ? "

" પોશાક ઉપરથી તો તમે પુરેપુરા પાકિસ્તાની જ લાગો છો. "

" જી શુ કહ્યું ? આ કપડાંને હમણાં જ એક આદમી મોટરમાં અહીંથી ગયો, હું શરણાર્થી હિન્દુ કોપીન પહેરીને આમતેમ ફરતો હતો. એણે મને જોયો ને મારા ઉપર દયા આવી, ને એણે આ કપડાં મારી તરફ ફેંકેલા. તે મેં પહેરી લીધા છે. "

પોલીસોએ એના કપડાં ઉતરાવી લીધાં અને પછી હુકમ કરતાં કહ્યું " ઘણો ચાલાક લાગે છે ! હવે એનો હમણાંજ ફેંસલો કરીએ છીએ. "

એમ બોલીને પેલાં કપડાંની પોટલી સાથે જ્ઞાન-ચંદને પાસેના પોલીસ સ્ટેશન પર લઇ જવામાં આવ્યો. ત્યાં જ્ઞાનચંદને ખબર પડી કે મુરીદ નામના એક મુસલમાનનું પરમીટ લઇને કોઇ બીજો મુસલમાન હિન્દુસ્તાનમાં દાખલ થઇ ગયો છે અને આ બાબતમાં ત્યાં ગરમા ગરમ તપાસ ચાલી રહી હતી.

ઘણી પુછપરછ પછી જ્ઞાનચંદને છોડી મુકવામાં આવ્યો. ભગવાન સોમનાથને ધન્યવાદ દેતો એ હવે વેરાવળ બંદર જવાને માટે રવાના થયો.

જ્યારે એ સોમનાથમાં શ્રી. સોલંકીના નિવાસ-સ્થાન પર પહોંચ્યો ત્યારે એણે જોયું કે ત્યાં ઘણી ધમાલ મચી રહી છે. પોતાની ભાણેજ પાછી આવી ગએલી હોવાથી એ પ્રસંગે શ્રી સોલંકીએ એક મોટી મિજલસ પાર્ટી ગોઠવેલી હતી, જેમાં વેરાવળ અને સોમનાથના પ્રતિષ્ઠિત માણસોને આમંત્રણ આપેલાં હતાં.

જ્ઞાનચંદને આ વખતે ત્યાં આવેલો જોતાંની સાથેજ શ્રી. સોલંકીએ દોડી જઇને એને પોતાના બાહુપાશમાં જકડી લઈને એ બોલ્યા "જ્ઞાનચંદ, તમે આવી ગયા? અમે વિચાર કરતાં હતાં કે તમો જરૂરથી કોઇને કોઈ યુક્તિ કરીને આવી પહોંચશો."

શ્રીમતી સોલંકી અને રત્ના બન્ને જણા દોડતા દોડતાં ત્યાં આવી પહોંચ્યા અને અનેકાનેક પ્રશ્નોની ઝડી વરસી રહી.

જ્ઞાનચંદે વિસ્તાર પૂર્વક વર્ણન બધા સમક્ષ કર્યું. આ વર્ણન ત્યાં હાજર રહેલા બધાઓએ ઘણા ધ્યાન સાંભળ્યું.

જ્ઞાનચંદ હવે માનવ રહ્યો નહોતો પરન્તુ એ મહામાનવ હોય એવું જણાવા લાગ્યું. એનામાં કોઇક અદ્ભુત દૈવી શક્તિ હોવાની વાત ચાલી અને શ્રીમાન અને શ્રીમતી સોલંકીએ કૃતજ્ઞતા પૂર્ણ ઉત્તેજનાની આ શુભ ઘડીએ જાહેર કર્યું કે તેઓ રત્નાના લગ્ન જ્ઞાનચંદની સાથે કરશે અને સારી જેવી રકમ એને કન્યાદાનમાં આપશે.

પરન્તુ જ્યારે જ્ઞાનચંદે શ્રી. સોલંકીના આ સ્તાવનો કૃતજ્ઞતા પુર્વક અસ્વીકાર કર્યો ત્યારે ત્યાં હાજર રહેલા ગૃહસ્થોમાં આશ્ચર્ય ફેલાઇ ગયું. અત્યારે જ્ઞાનચંદનું મન કોઇ બીજી જ દુનિયામાં ફરી રહ્યું તું. વ્યવહારિક જગતમાંથી એનું મન ઉડીને ભાવના અને સ્વપ્નના એક વિચિત્ર જગતમાં એ અત્યારે પહોંચી ગયો હતો.

"ખેર, આ બાબતમાં આપણે ફરીથી વિચાર કરીશું" એમ કહીને શ્રી. સોલંકીએ આ વાતને ટાળી લીધી.

મિજલસ પૂરી થઇ ગયા પછી રત્નાને સોમનાથના મંદિરમાં લઈ જવાનો કાર્યક્રમ હતો. એક મોટો વરઘોડો કાઢીને નૃત્ય અને સંગીતના સૂરો સાથે બધા માણસો સોમનાથના મંદિર તરફ રવાના થયા પ્રાચીન કાળમાં સોલંકી રાજાઓ આવીરીતે જ ભગવાન સોમનાથના મંદિરે દર્શન કરવાને માટે આવતા હતા. અને આજ એક હજાર વર્ષ પછી આ પ્રાચીન પ્રથાનો ફરી થી આરમ્ભ થતો લાગતો હતો.

મગ્ન મંદિરની અંદર લોકોની ઠઠ જામી હતી. ઘણે ઘણે દૂરથી લોકો સોમનાથના મંદિરમાં પ્રવેશના શુભ મહુર્તના અવસર પર રત્નાને આશિર્વાદ આપવાને માટે આવેલા હતા. તદુપરાંત મંદિરમાં મુર્તિની સ્થાપના થઈ જવાથી અન્ય લોકો પણ દર્શન કરવાને આવ્યા હતા.

એ દિવસે મંદિરમાં આખી રાત શીવ સ્તવન પૂજન અને કિર્તન થયું. અનેક ભાવિક લોકોએ નિરાહાર નિશા જાગરણનું વ્રત લીધેલું હતું. આ સિવાય બીજા દર્શનાર્થી લોકો ધીમે ધીમે ચાલ્યાં ગયા, અને રાતને વખતે માત્ર ગણ્યાગાંઠ્યા લોકો જ મંદિરમાં રહ્યા.

શ્રીમતી સોલંકી, રત્ના અને જ્ઞાનચંદ આખી રાત જાગતાજ રહેલા અને પ્રાર્થનામાં મશગુલ હતા. જે દૃશ્ય પ્રેત વિદ્યા વિશારદની સાથે આ મંદિરમાં જોયું હતું એ દૃશ્ય જોવાની એને ખાસ તાલાવેલી લાગી હતી.

રાત્રિ ધીમે ધીમે ગાઢ થતી જતી હતી. વાતાવરણું શાન્ત અને રહસ્યમય બન્યે જતું હતું. ઘણાંખરા ભક્તોની પલકો પર નિદ્રાદેવી રાજ્ય જમાવી રહ્યા હતા. શિથિલતાના આવા વાતાવરણમાં જ્ઞાનચંદ અને રત્નાએ એક બીજાની તરફ જોયું. પાછલા દિવસોની એકાએક યાદ આવવા લાગી. પ્રથમની માફક અત્યારે પણ તેઓ અધિક સુંદર, અધિક પ્રિય અને આત્મીયપણાના દૃઢ બંધનથી બંધાએલાંજ લાગ્યાં. ભગવાન સોમનાથની નવસ્થાપિત કાળી વિશાળ મુર્તિ એમના મનમાં લોકસેવાનો મહાન ભાવ વ્યકત કરી રહી હતી. એમને લાગ્યું કે એ બન્ને જણા ભગવાન શંકરના માનવી રૂપના પ્રતિકશિવ અને પાર્વતી જ હતાં!

જ્ઞાનચંદને અત્યારે વિચાર આવ્યો કે સોલંકી હરદેવસિંહના પ્રસ્તાવનો પોતે અસ્વીકાર કર્યો તે ભુલ હતી એ એકલો સોમનાથની પૂજા કરી શકવાને સમર્થ નહોતો. એની મદદમાં રત્ના જેવી સાથીની ખાસ જરૂર તો છે જ.

રત્ના પણ પોતાના હૃદયમાં નિર્બળતા હોવાનો અનુભવ કરી રહી હતી. જ્ઞાનચંદ જેવા માણસની

એને હરહંમેશ મદદ મળે તો એ કેટલી બધી ભાગ્ય શાળી કહેવાય ! પરન્તુ સોલંકી હરદેવસિંહે જે પ્રસ્તાવ મુક્યો હતો તે સંબંધમાં હજી એનું મન સ્થિર થએલું નહતું.. હજીપણ એના મનની સ્થિતિ ડામાડોળ હતી. છતાં કેટલાક અસ્પષ્ટ ભાવો એના કપાળ ઉપર વારે ઘડીએ પ્રગટ થતા જતા હતા. પરન્તુ એણે તો પોતાનું સમસ્ત જીવન ભગવાન સોમનાથની સેવાને માટે સમર્પણ કરી દીધું હતું, એટલે હવે મનમાં આવેલા વિચારોને મનની અંદરજ સમાવી દઈને શિવની આરાધના કરવામાં અત્યારે તલ્લીન બની ગઈ હતી.

ધીમે ધીમે રાત આગળ વધી રહી હતી. શ્રીમતી સોલંકીની આંખો ઘેરાવા લાગી હતી અને કિર્તન-કારોના અવાજો હવે બેસવા લાગ્યા હતા. એ વખતે રત્ના એકાએક પોતાની બેઠક પાસેથી ઉઠીને જ્ઞાનચંદની પાસે જઈને એની ધ્યાનસ્થ અવસ્થાનો ભંગ કરાવીને "જુઓ, જુઓ, સામે તો જુઓ. શું દેખાય છે ?"

જ્ઞાનચંદે આંખ ઉઘાડતાં કહ્યું "શું છે ?"

"સામે તો જુઓ. તમને કંઈ દેખાય છે ખરૂં ?"

જ્ઞાનચંદ ઉઠીને ઉભો થયો. એણે જોયું તો ભગવાન સોમનાથની આરતી સમયનું દૃશ્ય એની નજરે પડયું સોમનાથની મુર્તિ અત્યારે સાધારણ માણસ કરતાં દોઢેક ઘણી ઉંચી હોય એમ લાગ્યું. એણે વધુમાં જોયું કે એકી સાથે હજારો દેવદાસીઓ આરતીની દીપાવલીઓ લઈને ભગવાન શંકરની મુર્તિની સમક્ષ નૃત્ય કરી રહી છે. એક બાજૂએ હજારો બ્રાહ્મણો મોટા અવાજે વેદપાઠ કરી રહ્યા છે. ઠેરઠેર જડેલા બહુરંગી મણિઓથી આખું મંદિર ઝગમગી રહ્યું છે અને એનો પ્રકાશ ચારે તરફ ફેલાઈ રહ્યો છે.

આ અદ્ભુત સમારોહના રત્ના અને જ્ઞાનચંદ એક અંગ હોય તેવું જણાવા લાગ્યું અને ધીમે ધીમે બન્ને જણા શંકર ભગવાનની મુર્તિની તરફ ગયા.

એકાએક જ્ઞાનચંદની દૃષ્ટિ એક માનવ વેશધારી દેવદાસી ઉપર પડી, જેને એણે આ મંદિરમાં પહેલી વાર જોઈ હતી. એ એની પાસે આવતી જતી હોય એવું લાગ્યું અને છેવટે પાસે આવી રત્નાના સુંદર

એક વિચિત્ર પ્રકારના ભયથી એ ખળભળી ઉઠયો. અને 'રત્ના,' 'રત્ના' એવી ચીસ પાડી ઉઠયો. પરન્તુ રત્ના તો આ વખતે બન્ને હાથ જોડીને નત મસ્તકે શ્રધ્ધાપુર્વક અટલ અને શાન્ત પ્રતિમાની માફક એની પાસેજ ઉભેલી હતી.

રત્નાને પોતાની પાસે ઉભેલી જોવાથી એના મનમાંનો ભય કંઈક અંશે ઓછો થયો, કારણ કે આવા પ્રકારના દૃશ્ય જોવાની એને હવે ટેવ પડી ગઈ હતી.

રત્ના તો ધ્યાન મગ્ન સ્થિતિમાં હતી. એ એની તરફ એકીટશે જોઈ રહ્યો. જ્યારે આરતીના સ્વરો મંદ પડવા લાગ્યા અને દેવદાસીઓ એક પછી એક ત્યાંથી જવા લાગી ત્યારે તેની સાથે રત્ના પણ પાછળ પાછળ જતી હોય એમ લાગ્યું દેવદાસીઓ એક પછી એક અનન્ત આકાશમાં વિલીન થતી એણે જોઈ અને એની સાથે રત્ના કે જે આ દેવદાસીઓની પાછળ જતી હતી તે પણ આકાશમાં વિલીન થતી જણાઈ આ દૃશ્ય જોતાં એના પેટમાં ધ્રાસકો પડયો અને એક ઉન્માદિની માફક એ દોડયો, અને રત્નાનો હાથ પકડીને આજીજી ભર્યા સ્વરે કહ્યું "રત્ના. તમે જાવ નહિ. હું તમારા વગર જીવી શકીશ નહિ."

કોઈન બરછીના ઘા પડયા હોય અને એ જેવી રીતે બુમ બરાડા પાડે એવીરીતે જ્ઞાનચંદ પણ ભગ-વાન સોમનાથને વિનંતિ કરવા લાગ્યો.

દરમ્યાન સવાર થવાની તૈયારી હતી. અને શ્રીમતી સોલંકી જે હજી તંદ્રાવસ્થામાં હતી. તે હમે ચેતનવન્તી થવા આવી. જ્ઞાનચંદને બુમો પાડતો જોઈને એણે પુછયું

"શું હતું !"

"હાય રત્ના !" જ્ઞાનચંદ માત્ર આટલુંજ બોલી શક્યો.

એના કહેવાનો અર્થ બધાં સમજી ગયા. બધાંએ આસપાસ ફરીને જોયું તો રત્ના ત્યાં નહોતી.

હાજર રહેલા સૌ એક પ્રકારના વિચિત્ર ભય અને આશંકાથી મંદિરના ખંડેરોમાં રત્નાને શોધવાને નીકળી પડયા.

(અપૂર્ણ)

પતિ પત્ની

લેખક સૌ.—સરલાબેન ધીરજલાલ નાયક

પતિ અને પત્ની એ બંને સંસારરૂપી રથ ચલાવવાનાં બે પૈડાં છે. એ બંને પૈડાં બરાબર સાથેજ ચાલવાં જોઇએ જો તે આગળ પાછળ ચાલે તો રથ તુટી જાય છે પતિ તેમજ પત્નીએ એક બીજા તરફ વફાદાર રહેવું જોઇએ. બંનેએ એક બીજાના સુખ તેમજ દુઃખના ભાગીદાર બનવું. પતિ જ્યારે બહારની કમાણી લાવે તો પત્નીએ ઘરનું સર્વ કામકાજ પોતાને હાથે કરવું. હાથે કામ કરવાથી ઘરમાં સ્વચ્છતાં તેમજ શરીરની કસરત થાય છે. સાથો સાથે પૈસાની પણ બચત થાય છે. પત્ની ઘરનું સર્વ કામકાજ હાથે કરે, અને તે બદલ જે નાની રકમ ઘરમાં બચાવે તો તે નવું ધન પેદા કર્યા બરાબર પતિએ માનવું જોઇએ પતિ પત્નીએ હમેશા આનંદમાં રહેવું. કોઇની ઇર્ષા નીંદા વિગેરે કરવું નહિ.

સર્વ મનુષ્ય સાથે મધુર વચન બોલવું. કોઇનું અપમાન કરવું નહિ. કુટુમ્બનાં સર્વ માણસો સાથે મર્યાદાથી રહેવું. હંમેશાં સત્ય બોલવું પત્નીએ પતિની પરવાનગી સીવાય બહાર જવું નહિ. તેમજ વગર વિચાર્યું કામ કરવું નહિ પત્નીએ પોતાના બાળકો પર સારા સંસ્કાર પાડવા. બાળકોને જમાનાને અનુસરીને સારી કેળવણી આપવી પોતાનો પતિ ગમે તેવો હોય તો પણ પત્નીએ તેને દેવ સમાન માનવો જોઇએ. તેવીજ રીતે પોતાની પત્ની અભણ હોય તો પતિએ તેને યોગ્ય કેળવણી આપવી. પરંતુ તેનો ત્યાગ કરવો નહિ. પતિએ પત્નીને ઘરની સર્વ બાબતોથી વાકેફ રાખવી. કોઇ પણ વાત એક બીજાથી છુપી રાખવી નહિ. બંનેએ કોઇ પણ કારણસર એક બીજાના મન પર અસંતોષ થવા દેવો નહિ પત્નીએ ઘરની ખાનગી બાબતો પોતાની સાહેલી, પાડોશણ અગર પિયરના માણસોને કહેવી નહિ કારણ કે તેમ કરવાથી પોતાનું ઘર ઉઘાડું પડે છે. હંમેશા એક બીજા પ્રત્યે પ્રસન્ન રહેવું. એક બીજા પર ગુસ્સો કરવો નહિ. ખરાબ વચ નબોલવું નહિ. સંસારનાં સર્વ સુખદુખનો આધાર પતિ પત્ની ઉપર હોય છે સંસાર રૂપી સાગરનાં બંને સુકાન હોય છે માટે બંનેએ હળીમળીને આનંદથી સસાર રૂપી સાગરમાંથી પોતાના જીવનરૂપી નૌકાને સહી સલામત પાર ઉતારવી જોઇએ પતિ પત્ની ધારે તો સંસારમાં સ્વર્ગ ઉતારે છે બંનેએ પોતાની આર્થીક સ્થિતિનો વીચાર કરી ખર્ચ કરવો. પોતાનાં સંતાનોને સારૂં શીક્ષણ આપી ભારતના મહાન સ્ત્રી પુરૂષો બનવવાં. (સંપૂર્ણ)

પ્રીતિ એ દુનિયાને કહ્યું "હું તારી છું" તો દુનિયાએ એને પોતાના ઘરમાં હરવા ફરવાની સઘળી સ્વતંત્રતા બક્ષી.

—કવિવર ઠાકુર

પૈસા એ માત્ર કામચલાઉ જરૂરિઆતને પહોંચી વળવાનું એક કામ ચલાઉ સાધન માત્ર છે. પારસીચાલર્સ જો પૈસાને તમારો પરમેશ્વર બનાવશો તો એ તમને ડાગળીવાની માફક બાળશે. —અજ્ઞાન

"બીજાઓના જીવનમાર્ગો કેવા સરળ છે અને એમની સરખામણીમાં મારો જીવન માર્ગ કેવો કઠણ છે!" બસ, આ ગેર વ્યાજબી માન્યતામાં જ આપણું સુખનું મુળ રહેલું છે. —સર હર્બર્ટ બાર્કર

જીતતા હો તોયે જુગારને છોડી દેજો જુગારમાં જીતવું એ માછલીએ ગલ ગળવા બરાબર છે.

પહેલાં ખાધેલું અન્ન પચી ગયું છે એની ખાત્રી કર્યા પછી જ જમીએ તો વૈદ્યની જરૂર ન પડે

મિતાહાર એ દીર્ઘાયુ થવાની ચાવી છે.

નાની વહુ

શ્રીમાન કેશવલાલ ચતુરભાઇ પટેલ.

જ્યારે કોઇ વ્યક્તિ નવા ઘરમાં આવે છે ત્યારે તેને કોઇક કુસંયોગનો અનુભવ થાય છે. ધીરેધીરે વ્યક્તિ કુટુંબની બીજી વ્યક્તિઓના સમ્પર્કમાં આવે છે અને તેમનો પરિચય કેળવે છે. આ વાત કુટુંબમાં નવી આવેલી નાની વહુને દાદીમાએ કહી. નાની વહુને લાગતું હતું કે દાદીમા સિવાય તેમના તરફ કોઇ સહાનુભુતિ ધરાવતું નથી. તેની સાસુએ તેના તરફ મહેરબાની બતાવવી જોઇએ, પરન્તુ તે પોતાની પુત્રવધુઓ પૈકી કોઇને ચાહતી નહતી તે તેમની ઘૃણા કરતી હતી. તેનો સમસ્ત સ્નેહ તેની પુત્રીઓ માટે હતો. પુત્રીએ ઉપર નારાજ થાય તોપણ તેમને એકપણ કડુ શબ્દ કહેતી નહિ. પુત્રવધુઓ તરફ તે ખાસ દુર્વ્યવહાર કરતી નહિ, પરન્તુ તેમના તરફ કઠોર વાગ્બાણની વર્ષા બેધડક કરતી હતી. નાની વહુ વિચારતી હતી કે–એનો વધારે પડતો પ્રયોગ તેને માટે થતો હતો. ફક્ત ઘરડાં દાદીમા તેને ધમકાવતાં નહિ ઉલ્ટું મહેરબાની રાખતાં હતાં

નાની વહુ સામાન્ય રીતે ઉમ્મરમાં બહુ નાની નહતી. જ્યારે તેનું લગ્ન થયું ત્યારે પણ તે નાની નહતી અને લગ્ન પછી તરતજ તે સાસરે આવી નહતી. લગ્ન પછી તેના પિયર એકબે વરસ રહી હતી. અત્યારે તેની ઉમ્મર સત્તર વરસની હતી અને તેનું નામ કુસુમકુમારી હતું. તેના પતિનું નામ ચંદ્રનાથ હતું. એ ઘરમા તે સૌથી નાનો હતો, પણ બહુ શરમાળ પ્રકૃતિનો હતો. તેમ છતાં તે એક તેજસ્વી વિદ્યાર્થી હતે. તેને માતાપિતા અને વડીલ બન્ધુઓની આમન્યા જાળવવાની હતી એટલે તેને પોતાનો અધિકાર વ્યક્ત કરવાનો પ્રસંગ મળતો નહી. જો તે દિવસે ઘરમાં જતો તો તેની પત્ની તેની સામે દેખાતી નહિ અને અચાનક તેનો ભેટો થઇ જતો તો તે તેની સાથે કંઇ બોલતી નહિ. કોઇ સાંભળી ન જાય એટલા માટે રાત્રિના સમયે તેઓ બહુ ધીમેથી વાતચીત કરતાં. આ રીતે તેઓ તેમના પ્રેમને સ્વચ્છન્દ રૂપમાં વ્યક્ત કરી શકતાં નહતાં.

નાની વહુ પોતાના હૃદયની બધી વાત પતિને પણ કહેતી નહિ. કારણ કે તે જાણતી હતી કે સ્વતંત્ર નથી એટલે તેને કોઇ જાતની મદદ કરી શકે એમ નથી. આ રીતે તે પોતાનુ દુ:ખ પોતે ભરી પીતી અને એમાં કોઇને સાથીદાર બનાવતી નહિ. રાત્રના સમયે દીવાના અજવાળે પતિ–પત્ની સુકભાવે એક બીજાને દેખીને ખુબ આનંદ પામતાં હતાં.

ચંદ્રનાથ કાયદાનું ભણતો હતો. તેનો એક ભાઇ કારકુન હતો અને કેટલાક પરચુરણ ધંધો કરતા હતા. તેઓ કોઇકવાર કહેતા હતા કે ચંદ્રનાથનુ કાયદાનુ ભણતર નકામું જવાનું છે. કારણ કે તે એટલો બધો શરમાળ છે કે બોલતાં હોઇ તો હલાવી શકતો નથી તે જજ સામે જતાંજ મુંગો બની જશે.

આ સાંભળી ચંદ્રનાથ હતોત્સાહ થઇને કહેતો "ભાઇ! ત્યારે હું શું કરૂં?"

તેનો એક મોટોભાઇ, જે વકીલ કે કારકુન ન

હતો. તેણે કહ્યું. 'તેં સફળતા પૂર્વક બી.એ. પાસ કરી છે. તું ડેપ્યુટી મેજીસ્ટ્રેટની પરીક્ષા કેમ આપતો નથી ? યા ભારત સરકારની ઓફીસ માટે કારકુનની પરીક્ષા કેમ આપતો નથી ? તારાથી વકીલાત નહિ થાય !

ચંદ્રનાથ એક નિર્બળ પ્રતિવાદ, કરતાં કહ્યું. કારકુન કરતાં એક વકીલ થતું એ વધારે સારૂં નથી ?

વારૂ ! તું સ્વતંત્ર રહેવા ઇચ્છે છે, પણ તારો સ્વભાવ એવો નથી.

આ સાંભળી ચંદ્રનાથ ચુપ થઇ ગયો.

નાની વહુને બીજી રીતની ઝાટકણીઓ સાંભળવી પડતી હતી. તેને હુકમ કરવામાં આવતા, પણ તેનું કામ કોઇને ગમતું નહિ. જો કોઈ દુધનો પ્યાલો ઢોળી નાખે તો તેનો દોષ પણ નાની વહુ પર આવતો હતો

એક દિવસ નાની વહુ દુધનો પ્યાલો ભરીને સીડી મારફતે ઉપર ચઢતી હતી. તેની એક નાની નણંદ ઉતાવળે નીચે ઉતરતી હતી. નાની વહુ એક બાજૂ ખસી ઉભી રહી, તેમ છતાં નણંદ તેને અથડાઇ પડી. પરિણામે થોડુંક દુધ છલકાયું. આ હકીકત સાસુ પાસે પહોંચી ગઈ. તેણે અપરાધી પુત્રવધુને બોલાવી અને નારાજ બની કહ્યું. 'નાની વહુ ! તું કોઇપણ કામ બરાબર કરતી નથી. ઢોળ્યા સિવાય એક પવાલું દુધ પણ તારાથી લઇ જવાતું નથી ! શું દુધ સસ્તુ છે કે તું આમ બગાડે છે ?'

નાની વહુએ લજ્જા પામીને મૃદુ અવાજે કહ્યુ. 'મેં જાણીબુઝીને એમ કર્યું નથી. બેના નણંદબા નીચે ઉતરતાં હતાં, ભુલેચુકે તેમનો ધક્કો લાગી ગયો.'

સાસુનો પારો ઉંચે ચઢી ગયો. 'મારી દીકરીઓની તો હમેશાં ભુલો થાય છે. તું તો સાક્ષાત્ લક્ષ્મી બનીને આ ઘરમાં આવી છે.' જેવાં મા-બાપ એવી છોકરી. અપરાધ તારો છે અને તું મારી દીકરીને ગુન્હેગાર બનાવે છે. આવું તો મ્હેં કૈયાંયે ના જોયું.

નાની વહુની આખમાં આંસુ ઉભરાવાં. તે તેના ઓરડામાં ચાલી ગઇ અને અંદરથી એને બંધ કરીને છાનીમાની રડવા લાગી.

આવી જાતની ઘટનાઓ કોઈ કોઈવાર બનતી હતી. મોડી રાત્રે જ્યારે ઘરનાં બધાં માણસ સુઇ જતાં ત્યારે ચંદ્રનાથ તેની પત્ની સામે જોતો અને કહેતો, 'મને તું ઉદાસ રહેતી હોય એમ દેખાય છે. તું મને કેમ કંઈ કહેતી નથી ?'

નાની વહુએ પતિના મોં પર હાથ રાખી કહ્યુ, 'કોણ કહે છે, હું ઉદાસ રહું છું.' બીજાઓની સાથે રહેવામાં જાતજાતની વાતો સાંભળવીજ પડે છે. એથી હું શામાટે ઉદાસ બનું ? જો તમે મને કરવાં કહો તો હું જરૂર ઉદાસ બની જાઉં.'

ચંદ્રનાથે કહ્યું, 'હું જાણું છું કે તું ચુપચાપ દુઃખ વેઠે છે અને મને કંઇ કહેતી નથી. પણ આવી સ્થિતિ સદૈવ રહેવાની નથી. હું પગભર થઇશ એટલે તું પોતે પોતાના જુદા ઘરની માલીક બનીશ ત્યારે તારે કોઇનું સાંભળવું પડશે નહિ.'

પત્નીએ દૃઢ ભક્તિ બતાવતાં કહ્યું 'આવા વિચારો વડે તમારૂં હ્રદય દુઃખી ના બનાવો જ્યારે હું તમારી સાથે રહું છું ત્યારે હું બરાબર સુખી હોઉં છું. સ્ત્રીઓને થોડી ઘણી તકલીફ ભોગવવી પડે છે'

નાની વહુને સેંકડો કામ કરવાં પડતાં હતાં. નાનાં બાળકોને નવડાવવાં-ધોવડાવવાં, છોકરીઓના વાળ હોળવા અને એવાં બીજાં ઘણાં કામ કરવાં પડતાં હતાં અને જો જરા ભુલ થઇ તો વધારામાં ઝાટકણી સાંભળવી પડતી હતી. આ એનો બદલો હતો. તેનો ફુરસદનો સમય ચુપચાપ રડવામાં જતો હતો ફક્ત ઘરનાં દાદીમાં કોઇ કોઇવાર તેનો પક્ષ લેતાં હતાં અને તેને સાંત્વન આપતાં હતાં.

નાની વહુ બધા ઉઠી જાય ત્યાર પછી ઉઠવા માટે જતી હતી. તેને ડર રહેતો હતો કે કોઇ તેની ટીકા ન કરે. જ્યારે તે પોતાના પતિનું સ્નેહભર્યું મોં દેખતી ત્યારે આખા દિવસનાં બધાં દુઃખ તે ભુલી જતી હતી. ફરિયાદ કરવાની તેને ટેવ ન હતી અને તે તેનો પતિ આગળ કોઇ પ્રકારની કોઈ દિવસ ફરિયાદ કરતી નહિ. એક રાત્રે જ્યારે તે ઘરડાં દાદીમાની ઓરડીમાંથી નીકળી તેના ખંડમાં જતી હતી ત્યારે બીજી વહુ એ તેને એક વાત સાંભળવા ઉભી રાખી.

કુસુમબાલાએ કહ્યું. 'શું છે બહેન ?'

'મારી સાડી અગાસી ઉપર સુકવેલી છે. એને લઇ આવને.'

'કાલે સવારે આપું તો ?'

'હું દિવસ ઉગતા પહેલાં કપડાં બદલું છું જો સાડી આખી રાત ઉપર પડી રહે તો સવારે ઝાકળથી ભીંજાઇ જાય.'

થોડો સમય વિચાર કરી તેણે કહ્યું. 'તો બહેન તમે પણ મારા સાથે ચાલો.'

'હે ભગવંન ! આટલી રાતે હું અગાસીમાં જઇ શકતી નથી કાલે રાત્રે આપણી એક નણંદે ત્યાં સફેદ સાડી પહેરેલી એક સ્ત્રીને દેખી હતી. મને ડર લાગે છે. મારી સાથે કોઇ ન હોય તો મારી હિંમત ચાલતી નથી, તું તારા ખંડમાંથી દીવો લઇ આવ.'

બીજી વહુ જેમ ભુતથી ડરતી હતી તેમ નાની વહુ પણ ડરતી હતી. પણ સફેદ સાડીવાળી સ્ત્રીના બાબતમાં સાંભળ્યું હતું. તેણે કહ્યું. 'બહેન મને પણ ડર લાગે છે. હું શી રીતે જઉં ?'

'તું કેમ ડરે છે ? અગાસી વાઘ કે રીંછ તો નથી ને ?'

એ વખતે ચંદ્રનાથ- તેના ખંડમાંથી બહાર નીકળ્યો તેણે સ્મિત કરી કહ્યું. 'તમે બન્ને બહુ બહાદુર છો. હું તમારી સાડી અગાસીમાંથી લઇ આવું છું.'

તેને જોતાંજ નાની વહુ ઘુંઘટ ખેંચી એક બાજુ ઉભી રહી. બીજી વહુ મોં પર કપડું દબાવી હસવા લાગી અને બોલી. મારા દીયર તમે હજુસુધી ઉંઘ્યા નથી ? પણ તમે હોકતા શું કામ આવ્યા ? તમારી વહુનું માથું વાઘના મોંમાં તો નાખ્યું નથીને !

ચંદ્રનાથે કહ્યું. 'એ સવાલ નથી. જ્યાં સુધી હું ઉપર ન જઉં ત્યાં સુધી તમારી સાડી તમને મળવાની નથી.'

'ના, ના તમારે એટલી બધી તકલીફ લેવાની જરૂર નથી. તમે દિવસમાં બે વાર તમારી પત્ની બદલતા નથી. તમે મારી સાડીને આપશો નહિ.'

'બહુ સારૂ. તો નાની વહુને લઇ આવવા દો. હું તેની સાથે જઇશ.'

બીજી વહુને ફરીથી હસવું આવ્યું તેણે પોતાની સાડીનો એક છેડો પોતાના મોંમા દબાવી કહ્યું. 'ઠીક, પણ એટલી કૃપા કર કે તે મારી સાડી લાવે ત્યાં સુધી તેને અડકશો ના.'

નાની વહુની અનિચ્છા હોવા છતાં પોતાના પતિ સાથે ગઇ. અગાસી પર જઈ તેણે હસતાં હસતાં કહ્યું. 'તમે મારી સાથે શું કામ આવ્યા ? મારે એકલીએજ આવવું જોઇતુ હતું. કાલે સવારે એ બધી મારી મશ્કરી કરશે

ચંદ્રનાથ જાણતો હતો કે એનાથી પણ કંઇક વધારે થશે.

સમય જતાં નાની વહુ ખુબ ઉપેક્ષા પાત્ર બની ગઇ. તેમ છતાં તેના સ્વભાવમાં કાંઇજાતનો ફેરફાર થયો નહિ.

ચંદ્રનાથે વકીલાતની પરીક્ષા પાસ કરી. તેના મોટાભાઇઓ, મુરબ્બીઓ અને બીજાઓએ કહ્યું. ચંદ્રનાથ પરીક્ષામાં તો સફળ થયો પણ તે સારો વકીલ નહિ બની શકે.

ચંદ્રનાથે બીજા શહેરમાં વકીલાતનો ધંધો કરવાનું નક્કી કર્યું. પરીક્ષા પછી પણ તેને શિષ્યવૃત્તિ મળી હતી એમાંથી તેણે ત્રણસો રૂપીઆ બચાવ્યા હતા. થોડાક વધુ રૂપીઆની જરૂર હતી. તેણે વિચાર્યું કે પિતા પાસેથી પૈસા લેવા એ ઠીક નથી આખી રાત્રિ તેણે પોતાની પત્ની સાથે વિચારમાં ગાળી. કુસુમબાલાએ કહ્યું, પિતા પાસેથી પૈસા લેવા એ બરાબર નથી. તમારી પાસે થોડાક રૂપીઆ છે. મારાં ઘરેણાં વેચીને બીજા રૂપીઆ મેળવો. લોકોના કહેવા પર તમે ધ્યાન આપશો નહિ. મને વિશ્વાસ છે કે તમે જલદીથી સારી કમાણી કરી શકશો.

ચંદ્રનાથે કહ્યુ, 'તારાં ઘરેણાં વેચવાની જરૂર નથી. એને થોડો વખત ગીરો મુકીશું તો કામ ચાલશે.

'જેમ ઠીક લાગે એમ કરો.' એમ કહી પત્ની પોતાનાં આભુષણો લેવા માટે ઉભી થઇ. ચંદ્રનાથે તેનો હાથ પકડી કહ્યું 'હમણાં લાવવાની જરૂર

નથી. જ્યારે જરૂર હશે ત્યારે હું પાછી લઈશ.'

ચંદ્રનાથે પોતાની પત્નીનાં ઘરેણાં એક હજાર રૂપીઆમાં ગીરો મુક્યાં. આગ તેરસો રૂપીઆ લઇ તેણે ત્યાંથી ઉપડવાની તૈયારી કરી.

જતાં પહેલાં ચંદ્રનાથે પોતાની પત્ની પાસે વિદાયગિરી માગી. તેની આંખોમાં આંસુ હતાં પણ તેને પોતાના પતિને હતોત્સાહ કરવાનો પ્રયત્ન ન કર્યો. ચંદ્રનાથે એના અશ્રુપુર્ણ મુખને પોતાના બન્ને હાથમાં લઈને કહ્યું "ઘરડાં દાદીમા સિવાય આ ઘરમાં તારૂં મદદગાર કોઇ નથી. જ્યાં સુધી હું તને મારી સાથે નહિ લઇ જઉં ત્યાં સુધી તને સુખ મળવાનું નથી.'

નાની વહુએ પોતાનું માથું પતિની છાતી પર રાખતાં કહ્યું. 'મને એક વાતનું દુઃખ થશે કે હું કેટલાક દિવસો સુધી તમારું મોં જોઇ શકીશ નહિ. એ સિવાય મને બીજા કોઇપણ પ્રકારનું દુઃખ નથી. હું ઘરમાં સૌથી નાની છું. બધાંની સાથે બરાબરીનો દાવો કેવી રીતે કરી શકું? મારી ચિન્તા કરશો નહિ. મને અહિં કંઇ દુઃખ નહિ પડે!

ચંદ્રનાથે તેનું માથું ઉંચું કરતાં કહ્યું, 'હું તારી જરૂર ચિન્તા કરીશ અને એ માટે હું કઠણ પરીશ્રમ કરીશ.'

જતી વખતે ચંદ્રનાથે પોતાનાં આંસુ મુશ્કેલી વડે રોક્યાં. પણ પત્ની આંસુ વહાવી રહી પત્નીની ભીંજેલી પાંપણો ચુમીને તે ચાલતો થયો.

ચંદ્રનાથના ગયા પછી પંદર દિવસે તેની માતાને કોઇ સબંધીના ઘેર જવાનું થયું. સૌથી નાની છોકરી પણ તેની સાથે જવા તૈયાર થઇ. નાની વહુને બોલાવવામાં આવી અને તેનાં ઘરેણાં માગ્યાં.

નાની વહુના મોં ઉપરથી લોહી ઉડી ગયું. તેણે કહ્યું. 'મારી પાસે ઘરેણાં નથી.'

'શું થયું? પિયરથી આવી ત્યારે તારી પાસે ઘરેણાં હતાં.'

'તે (ચંદ્રનાથ) ઘરેણાં લઇ ગયા છે.'

'તું અહિં છે અને ચંદ્રનાથ તારા ઘરેણાં લઇ ગયો.'

'તે તેમની સાથે લઇ ગયા નથી. એ ગીરો મુક્યાં છે. કારણ કે પૈસાની જરૂર હતી.'

'ઓનાં ઘરેણાં પર પૈસા મેળવવા! વાહ ભાઇ! આવી અક્કલ તેનામાં ક્યાંથી આવી? આ બાબતમાં તમે બન્નેએ આવડી હિંમત કરી અને અમારા કાને વાતપણ ન નાખી.'

એક તોફાન મચી ગયું. નાની વહુને ખુબખુબ સાંભળવું પડયું ચંદ્રનાથને એક કાગળ લખવામાં આવ્યો પણ એનો કંઇ જવાબ ન આવ્યો.

એક મહિના પછી ચંદ્રનાથે પિતાને પત્ર લખ્યો પત્રનો સાર આ હતો. પહેલા મહિને હું સાતસો રૂપીઆ કમાયો; એમાંથી મેં પાંચસો રૂપીઆ ઘરેણાં છોડાવવા માટે જુદા રાખ્યા છે. દોઢસો આપને મોકલાવું છું અને પચાસ મારા ખર્ચ માટે રાખ્યા છે.

પિતાએ પત્ર ચંદ્રનાથની માને વાંચી સંભળાવ્યો અને તેને દોઢસો રૂપીઆ આપ્યા. તેમણે કહ્યું. 'ચંદ્રનાથે કુટુંબ ઉજળું કર્યું.'

પુત્રના રૂપીઆ હાથમાં આવતાં ચંદ્રનાથની મા ખુશ થઇ અને નાની વહુ તરફ તેના હૃદયમાં કંઇક પલટો આવ્યો. ચંદ્રનાથના ભાઇઓમાં ઈર્ષા પ્રજવળી તેઓએ કહ્યું. 'તે નવા ઠેકાણે ગયો છે એટલે પહેલા મહિનામાં કંઇક સારી આમદાની થઇ છે પણ વખત જતાં કંઇપણ પેદા નહિ કરી શકે! પણ તેઓની એ ભવિષ્યવાણી ખોટી નીવડી. બીજા મહીનામાં નાની વહુનાં ઘરેણાં તેની પાસે આવી ગયાં અને ચંદ્રનાથે પિતાને દોઢસો રૂપીઆ ફરીથી મોકલ્યા. વીસ રૂપીઆનો મ. ઓર્ડર નાની વહુ ઉપર પણ હતો. એ રૂપીઆ લઇને તે સાસુ પાસે ગઇ. પણ સાસુએ એ લેવાની ના પાડી અને કહ્યું. 'તું તારી પાસે રાખ.

ત્રણ-ચાર મહિના પછી ચંદ્રનાથે તેની માને લખ્યું કે હું મારી વહુને તેડવા આવવાનો છું તેની પહેલાંની શરમ હવે છુટી ગઈ. પણ કોઈએ નાની વહુને આ વાત ન જણાવી

ચંદ્રનાથ ઘેર આવ્યો અને તેની વહુને પણ લઇ ગયો. જ્યારે તેઓ જવા માટે તૈયાર થઇ રહ્યા હતાં ત્યારે સાસુ, બીજી વહુઓ અને નણંદો નાની વહુને વીંટળાઇ વળીને ઉભી હતી તેની આંખોમાં આંસુ હતા અને તેનું વદન નમેલું હતું. સાસુએ કહ્યું. 'તું મારા ઘરની લક્ષ્મી છે. જલ્દી પાછી આવજે. બીજી વહુઓએ કહ્યું તમારા સમાચાર લખતાં રહેજો.

નાની વહુએ બધાંની ચરણરજ લીધી. તેની આંખમાં કુંટુંબથી દુર થવાના કારણે આંસુ હતાં.

હીસ્ટીરીયા

વૈદ્ય નાથાભાઇ લીલાધર ત્રીવેદી

—o—o—o—

હાલના જમાનામાં હીસ્ટીરીઆં ઘણે ભાગે સ્ત્રી ઓને જ માલુમ પડે છે. ને થાય છે તેનાં કારણો નીચે મુજબના છે.

હાલની અસહ્ય મોંઘવારીમાં ઘી દુધ ચોકખા મળતાંજ નથી ને તેથી સ્ત્રીઓને સુવાવડમાં જે ચોકખો પ્રદિપ્ત ખોરાક ઘી રૂઝ માટે ને કોઠામાં ઠંડક વળવા માટે જ વધારે વપરાય છે તે પુરતા પ્રમાણમાં મળતું જ નથી તેથી તેમજ સુવાવડમાં ખાસ કરીને દેશી ગોળજ વાપરવો. જો કે તે દેખાવે કાળો હોય પરંતુ જો સુવાવડમાં તેનું સેવન કરેલ હોય તો તે ઘણોજ જલદ હોવાથી કોઠામાં રહેલો બગાડ કાઢી શુધ્ધ કરે છે ને અગ્ની પ્રદીપ્ત કરે છે.

મગજ ઉપર ઘરંસસાર તેમજ વગર મફતની વ્યાધીનો બોજો હોય તો તેથી પણ થાય તેમજ શરીરમાં જો મેદ (વધારે જાડાપણું) હોય તો પણ આ દરદ લાગુ જલ્દી થાય છે.

વધારામાં માથામાં ગમે તેવાં સુગંધીત હેર ઓઇલો નાખે છે, તેમાં મોટે ભાગે સ્પીરીટ (અર્ક) નાખેલા હોઈ દેખાવે સુંદર લાગે છે. પરન્તુ તેટલાજ મગજને વધારે ખરાબ અસર કરે છે. વળી માથુ બઝાઇ ગયું હોય તો સ્નાન કરતી વખતે સોડા કે કાસ્ટીક સોડાથી મિશ્રીત થયેલ સાબુઓ વાપરે છે. જેથી તેની ગરમી મગજમાં ઝીણાં છીદ્રો વાટે ચડી જાય છે તે તમો પણ સ્પષ્ટ જાણી શકો છો. વેચાતા સાબુમાં સોડા (ક્ષાર) વધારે પ્રમામાં હોય છે.

આ બધાથી બચવા માટેના ઉપાયો નીચે મૂજબ છે

માથે ન્હાવું હોય ત્યારે ખાટી કે મોળી છાશ લેવી તેમાં થોડુ મીઠું તેમજ દેશી ખારો નાખવો અને પાણીમાં મિશ્રણ કરવું તેથી માથું સુંવાળુ રેશમ જેવું બને છે. આ પ્રમાણે બનાવવામાં તકલીફ રહેતી

(૧) અરીઠા.
(૨) આમળા.
(૩) કપુર કાચલી. (૪) સુગંધી વાળે-
(૫) દરેકાં અને બહેડા.

ઉપર લખેલ દરેક ચીજો ખાંડી ચુર્ણ કરી બાટલીમાં ભરી મુકવું.

બાદ જ્યારે માથે નાવું હોય ત્યારે અડધા કલાક પહેલાં બે રૂપીઆભાર ભુકી લઇ ગરમાગરમ પાણીમાં એક વાટકામાં પલાળી ઢાંકી અડધો કલાક મુકી રાખવું.

ન્હાતી વખતે તેને કપડાંથી ગાળી તે માથામાં ચોળી નાવાથી વાળ સુંદર બને છે. ચમક મારે છે ને ચળકાટ મારતા થઇ જાય છે ધોળા વ્હેલા બનતા નથી કારણ માથે ગરમી ચડે જ નહીં. ગરમી માથે ઉતરે તો વાળ જલ્દી ધોળા થઇ જાય છે. ને ખરી પડે છે તો ઉપર પ્રમાણે પ્રયોગ કરવાથી તદ્દન શાં... રહે છે.

જે સ્ત્રીઓની ઇચ્છા વાળ લાંબા વધારવાની ઇચ્છા હોય ને મગજને ઠંડક આપે તેવું કરવું હોય ને વાળ ચળકાટ મારતા કરવા થાય તેણે અમારી

ઓફીસ ઉપર પત્ર વ્યવહાર કરવો જેથી તેમને સ્પેસ્યલ તેલ બનાવી આપવામાં આવશે જે સુગંધીત હોય છે પણ કોઈ પ્રકારના તેમાં એસન્સો નાખેલા હોતા-નથી. કેવળ વનસ્પતી સુખડ વસાણું વિગેરે નાખી ચોકખા તલના તેલને મિશ્રીત કરીને બનાવવામાં આવે છે જે સ્હેજ દવાઓનો રંગ પકડે છે ને વનસ્પતીની મધુર સુવાસ આપે છે.

આ તેલ કીમતી ઔષધીથી બનાવેલ હોઇ જેની કીંમત રતલ એકની કીંમત રૂા. ૨-૮-૦ અઢી રાખવામાં આવી છે તો જેને જરૂર જણાય તેણે નીચે લખેલ ઠેકાણેથી મંગાવી લેવું. ને વાપરવાથી ફાયદો જણાશે એટલે આ તેલજ આખા ઘરમાં વાપરવાની સલાહ પડશે ને બીજાને પણ આ તેલ વાપરવાથી તમારી જાતેજ વખાણ કરવાની ફરજ પડશે. તેલ મળવા માટે લખો,

"દવા વિભાગ" સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય

પીરમશા રોડ-અમદાવાદ

રતવા

ગમે તેટલા અધુરા માસે બાળક અવતરતું હોય, ને છેવટ રતવાનો કોઠો હોઇ બાળક ગળી જાય છે. તેમનું આવી રીતનું થતું મટાડવા માટે સચોટ અને ગેરન્ટેડ દવા બાબત નીચેના ઠેકાણે ટીકીટ જવાબ માટે બીડી પત્રવ્યવહાર કરવો.

વૈદ નાથાભાઇ ત્રીવેદી.

લોટસ પ્રિન્ટરી

પીરમશા રોડ-અમદાવાદ.

પનિહારી

રાગ-નાચો નાચો પ્યારે મનકે મોર

ચાલો ચાલો સરિતાને તીર
રમ્ય ખીલી સન્ધ્યાને શીતળ સમીર
ચાલો ચાલો......
ચાલો ચાલો સરિતાને તીર ચાલો ચાલો
રૂમઝુમ રૂમઝુમ નૂપુર ઝંકાર
કંકણ રણકાર, હૈયે ધબકાર,
પરવરતી પંથે પનિહારી સહુ-ચાલો
જઇએ ધીમે ધીમે, ધરી ગાગર શીરે,
વાત વિતકની સુણીએ સ્નેહે.
ઉર ઉરના ઉઘાડીશું આજ દ્વાર-ચાલો
વારિ ઉછળતાં વાયુ લહરથી
સોહે પનઘટ સાળુના રંગથી
વિસરીએ પળભર જગની જંજાળ-
ચાલો ચાલો

સૌ. કુસુમલતા મોદી

જાણવા જોગ સ્ત્રી સમાચાર

જસદણ—એક બુદ્ધ કોઢવાઈની છોડની કરતાં પકડાયેલ છે. સામસામાં તોહમત મુકાઈ ફર્યાદ થઈ છે.

ખંભાત—ફ્રિયરની બદિ વધિ રહી છે; આથી નાણાંનિ તંગી વર્તાય એ સ્વભાવિક, ભલાભોળા માણસોને ભોળવી ઘેર ઘેર જઈ લુંટી લેવાય છે વળી ભગતાબાવાફકિરને ભેગા કરીને તેમના નામે પણ લુંટાય છે. તાજેતરમાં સુના વાડામાં જૈન વાણીયણને પુત્ર ન હોવાથી એક સાધુમારાજે સમજાવિ કાંઈક જપ તપ કરાવરાવિ પુત્રની આશા આપી રૂપીઆ કઢાવ્યાથી ઘણી ગડિ થઈ ગયો. આબાબત ફર્યાદ થઈ છે. "લોભિયા હશે ત્યાં ધુતારા ભુખે ન મરે."

વાડાશિનોર—એક હરિજન છોકરી કુવે પાણી ભરતાં કુવામાં પડી જવાથી અવસાન પામી.

નાભા—"લાલ લગ્ન"—એક શ્રીમંત કુંટુંબની બે કન્યાઓએ નવિન રીતે લગ્ન કર્યાની વાત બહાર આવી છે. કહે છે કે, આ છોકરીઓ એક યુવાન સાથે પ્રેમમાં પડી હતી. તેઓ બધાં એક સ્થળે જઈ "સામ્યવાદી લાલ ઝંડો" ઉભો કરી તેને સલામી આપી સામસામી હાર પહેરી લઈ લગ્ન વિધિ પતાવી લીધી. આ રીતે તેઓ લગ્ન ગ્રંથીથી જોડાયાં.

ભરુચ—પોતાની પરણેતર લેઉવા જનાર ભરુચ રાજને તેમના સાસુએ જરા ઠપકો દીધો તેથી વધુ પડતું લાગી આવવાથી નર્મદા નદિમાં પડી આપઘાતનો પ્રયાસ કર્યો ત્યાં તો તેમને બચાવાઈ લેવાયા અને પોલીસને સ્વાધીન કરાયા. લેવા ગયા લાડી પણ મળી જેલ.

વેગામ—(ગણદેવી)—દંપતિ કોમના એક ગૃહસ્થ મરણ પામ્યા તેમનાં પત્નીએ ભજન મંડળી બોલાવી ભજન કરાવવા માંડ્યું ભજન કરતાં કરતાં પત્નિ પણ અવસાન પામી. બેઉને એક સાથે ભુમિદાહ કરવામાં આવ્યો. (દાટવામાં આવ્યા)

કળીયુગમાં આવી કોમમાં એ આવી મહાસતિઓને ધન્ય છે!!!

જામનગર—અહિં હોસ્પીટલમાં એક સ્ત્રીને બાળક અવતર્યું સત્તાવાળાઓએ બાળક મરેલું છે કહી તેના સગાવહાલાને સોંપ્યુ દાટવા જતાં બાળક જીવતું નિકળ્યું. પાછું લાવી તેની માતાને સોંપાયું. ધન્ય છે એ ચિકિત્સક સત્તાવાળાઓને.

મોટા કણકોટ—(ગોહિલવાડ) મણી નામની એક બાઈ તેના ધણીની ગેરહાજરીનો લાભ લઈ લાજ લુંટવા પ્રયાસ કરનાર એક કણબીની ધરપકડ થઈ કેસ ચલે છે.

બાબરા—પાસેના એક ગામડાના સુતાર ગોકળજીની વીશેક વર્ષની છોકરીને કેટલાક બદમાશો ઉપાડી ગયલા બળાત્કાર ગુજારેલો અને તે એટલી હદે કે તેના ગાલે ખુબ બટકાં પણ ભરેલાં કેટલાક સખસો તે સ્થળે ઓચિંતા આવી ચડવાથી તે બાઈને છોડી નાસી ગયા બાદ બાપના ઘેર ગઈ બાપે પોલીસ ફર્યાદ નોંધાવી છે.

"રાજકોટ સ્ટેશને યુવાન વિધવા ઉપર અત્યાચાર"

રાજકોટ—વાંકાનેરની એક યુવાન વિધવા શિક્ષિકા ગોંડલ જવા માટે નીકળી રાત્રે તેણી એક વેઈટીંગ રૂમમાં રહિ ત્યાં કેટલાક બદમાસ રેલ્વેના માણસોએ તેના ઉપર અત્યાચાર ગુજાર્યો આ હકીકત પોલીસ ખાતે ગઈ છે.

મહુવા—ભાદરોડ ગામે એક બ્રાહ્મણ બાઈનું લાકડીના ઝપાટાના મારથી મરણ થયું. આ કારણને લઈને તેણીના ભાઈની ધરપકડ થઈ છે.

અમદાવાદ—ગાંધીરોડ, પાડાપોળ સામે નાગર વાડામાં સમરત નામની ૮૦ વર્ષની એક ડોસી એકલી રહેતી હતી રાત્રે સુતા પછી કોઈ હરામખોરે બારણાના પોલાણમાં હાથ નાખી બારણું ઉઘાડી બાઈના

મોંમાં ડુચો મારી ગુંગળાવી મારી નાખી માલમતા ઉઠાવી ગયો. બાઈ સવારે ન ઉઠવાથી આડોસી પાડોશીઓએ પોલીસને બોલાવી બારણું ખોલાવ્યું ત્યારે બાઈ મરણ પામેલી જણાઈ. બાઇના મૃત દેહનો પંચક્યાસ કરી અગ્નિદાહ માટે સોંપાયો. બાઇના વારસને ખબર અપાઈ. રાત્રે માણસે પોતાના ઘરમાં એકલાં રહે તો ચેતવું જોઈએ.

મેસાણા-ગુજરાત લોજમાં એક સાધ્વિસતીનું ભેદીરીતે મરણ થયાનું જાણ થતાં પોલીસ તપાસ ચાલુ થઇ છે. લોજમાં ઉતરતાં ચેતો.

રાજકોટ- પંચ વર્ષની એક બાળકીને લઈને એક ભાઈ બજારમાં ગયા. ત્યાં ભીડનો લાભ લઇ એક નિર્વાસિત કિસન સિંધિએ છોકરીના ગળામાંથી સાંકળી કાઢી લીધી ને દોડવા માંડયું. છોકરીના રડવાથી લોકોએ સિંધિની ધરપકડ કરી પોલીસને સોંપ્યો. પોલીસે જડતી લીધી. પણ સાંકળી નજ મલી. અંતે તે નિર્વાસિતને હોસ્પીટલમાં લઇ જઇ એક્ષરે તપાસ કરાવી તો ગળામાંથી તે સાંકળી પકડાઇ. વાહ નિર્વાસિત ધન્ય !

રેડિયો દ્વારા જુદા જુદા દેશોની ભાષાનું શિક્ષણ

બીજા દેશની ભાષા ઘેર બેઠાં રેડિયો દ્વારા શીખી શકાય એવી જાતની એક નુતન શિક્ષણ પધ્ધતિ બ્રિટનની એક શાળાએ શોધી કાઢી છે. આ શાળા છે વિલ્ટશાયરની છોકરા છોકરીઓની હેડલેંડઝ સેકન્ડરી ગ્રામર સ્કુલ. તેણે એક દ્વિમાર્ગી શોર્ટ વેવ રેડિયો તૈયાર કર્યો છે.-ફ્રેન્ચ ભાષાના શિક્ષણ પાઠો ફ્રાન્સથી સીધા આ રેડિયો પર આવી શકે છે અને તેજ પ્રમાણે ફ્રેન્ચ વિદ્યાર્થીઓ તેમને ત્યાં આજ રેડિયો પર અંગ્રેજીના શિક્ષણ પાઠો મેળવી શકે છે. આ પ્રમાણે બંને દેશો વચ્ચે પરસપર શિક્ષણની આપ લે થઇ શકે તે-વારે પેરિસ નજીક એક ધંધાદારી શાળા આજ જાતનો સેટ તૈયાર કરી રહી છે.

બહાદુર બાળા

જેનેટ ફોસ્ટર નામની ૧૧ વર્ષની એક બાળા તેની સમગ્ર શાળા તેમજ મુખ્ય શિક્ષિકા માટે અત્યંત ગૌરવરૂપ બની છે. તેનું કારણ છે આ નાનકડી બાળાની નિર્ભયતા અને સાહસિક વૃત્તિ. કેટલાક મહિના પહેલાં તે પોતાની શેરીમાં રમી રહી હતી ત્યારે તેણે ત્યાંથી એક ચોરને પેટી સાથે દોડી જતાં જોયો. તે તરતજ. સાવધ બની અને ચોરના પર લાકડીનો પ્રહાર કરીને પેલી પેટી નીચે પડાવી દીધી; જો કે ચોર પેટી પડતી મુકીને પોબારા તો ગણી ગયો પરંતુ પાછળથી આ ચતુર બાળાએ પોલિસ સમક્ષ ચોરનું હુબહુ વર્ણન કર્યું અને તે પરથી પોલીસે એ ચોરને પકડી પાડયો. બાળાના આવા હિંમતભર્યાં કૃત્ય માટે ખુદ ન્યાયાધિશે તેને અભિનંદન પાઠવ્યા હતા. આ બહાદુર બાળા લિવરપૂલમાં રહે છે.

★

ખડતલ જીવન ઘડતરના-શ્રી ગણેશ

"અમે છોકરીઓના નાજુક શરીરને વધારે શ્રમ આપવા ઇચ્છતા નથી પરંતુ આ શિક્ષણક્રમ તેમને "સ્પિરિટ" કરતાં બીજી વધારે અગત્યની વસ્તુઓનું મહત્વ સમજાવશે . ફગ્બર લેડમાં 'પ્રવાસ શાળા' ના અધ્યક્ષ લોર્ડરીના આ ઉદ્ગારો છે. પર્વતો તેમજ સમુદ્રના પ્રવાસ પર્યટણ માટેની એ શાળાનો હેતુ વિદ્યાર્થીઓમાં આત્મ વિશ્વાસ, હિંમત, સહિષ્ણુતા, ધૈર્ય, સંયમ, સાહસાદિ ગુણો ખીલવવાનો છે. અને તે માટે આ શાળામાં ચાર અઠવાડિયાં સારે તાલીમ આપવામાં આવે છે આવતા વર્ષથી છોકરીઓ માટે પણ આવોજ શિક્ષણક્રમ શરૂ કરવાની આશા છે,

★

અભિઆણીનું ખુન !

પૂના, સતર વર્ષની પોતાની તરૂણ પત્ની રાત્રે ઉંઘમાં હતી તેના પર તેજાબ છાંટી અને પછી મોટા પત્થરાથી માથું છુંદી નાખવા બદલ 'એ' ડીવીઝનની પોલીસે સીતારામ સખારામ સસારેને અટકમાં લીધો છે. મરહૂમ તરૂણીનું નામ અન્નપુર્ણાબાઇ હતું. આ ખુન ટુંક સમય પહેલાં પરોઢીએ કરવામાં આવ્યું ગાડીતળ પોલીસ ચોકીની સામે તેઓ રહેતા હતા. પોતાની પત્નીની વર્તણુંક બદલ તેને સંશય આવ્યો હોય તેથી તેણે ખુન કર્યું એમ જણાય છે.

દુઃખત અવસાન

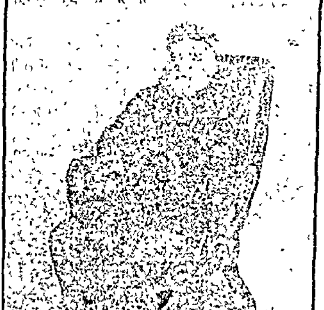

'શ્રીબોધ' ના સ્થાપક અને તંત્રી શેઠ જહાંગીરજી કે. કારભારજી પંચગીની મુકામે લગભગ ૯૦ વર્ષની ઉમરે અવસાન પામ્યા છે

શેઠ જહાંગીરજી આજદીન સુધી પોતાના માસિક પત્રને પોતાથી બનતી બધી મદદ આપતા આવ્યા હતા.

આજે તેઓ તેમની પાછળ બહોળું કુટુંબ મુકીને ગયા છે. હું પ્રભુ પાસે માગુ છું ને તેમના આત્માને શાન્તી મળે.

મંજુલા ગીરફતાર થઇ

ભાડીયાની પોળમાં ચોરીનો એક ચોંકાવનારો બનાવ તાજેતરમાં બનવા પામ્યો છે.

આ સ્થળે બાબુભાઇ અંબાલાલ નામના એક ઘોડાગાડી વાળાની પત્ની જસુ બહેન રહે છે.

આ જસુબહેનની સાથે, કાળુપુર વિસ્તારની જાણીતી મંજુલા નામની એક દરજણ યુવતિને ઓળખાણ થવાથી, તે અવાર નવાર તેને ત્યાં જતી હતી.

એમ કહેવાય છે કે આ ઓળખાણનો લાભ મંજુલાએ પાછળથી આબાદ ઉઠાવ્યો હતો અને જસુબહેનની ગેરહાજરીમાં તેમને ત્યાં જઇને તેમના કબાટનાં તાળા તોડીને અંદરથી દાગીના ચોરી ગઇ હતી.

પાછળથી આ હકીકતની જાણ થતાં જસુબહેને હવેલી પોલીસમાં ફરીઆદ નોંધાવી હતી.

આ ઉપરથી પોલીસે તપાસ કરીને બાઇ મંજુલાની ધરપકડ કરી છે. અને ચોથા નગર ન્યાયાધીશ શ્રી. કેદારી સમક્ષ રજુ કરી છે.

કુચામાંથી ધન

જાપાની લોકો કુદરત ઉદ્યોગમાં હમેશાં આગળ પડતા રહ્યા છે. એક પણ વસ્તુ નકામી નહિ જવા દેવાની એમની આદત સૌ કોને અનુકરણીય જેવી છે.

શેરડી લઇ ગમે તેવા રીતે ખાઇ એના કુચા ફેંકી દઇએ છીએ ત્યારે તેઓ સુવ્યવસ્થિત રીતે ખાઇને તેના કુચાની ટોપલીઓ બનાવી શેરડીની કિંમત ઉપજાવે છે. આ રીતે મફતમાં શેરડી ખાનારા જાપાનીઓ દિલમાં ચણિયાર દેખાય છે.

શેરડીના નકામા કુચાંમાંથી "રેપીંગ પેપર" પણ ઉત્તમ રીતે બનાવી શકાય છે.

ધુળમાંથી ધન પેદા કરવાની હગામત આપણે આમાંથી શીખવી જોઇએ.

"સુભાષિત સમુચ્ચય"

એક ઝાડથી જંગલ નથી કહેવાતું.

એક સો રૂપીઆવાળો પુંજીપતિ નથી કહેવાતો.

સ્ત્રીનું મગજ પારાનું અને હૃદય મીણનું હોય છે.

'પોતાનું' અજ્ઞાન જાણનાર કદી અજ્ઞાની કહેવાતો નથી.

ઉંચામાં ઉંચી સોય પણ વેંઢ કરે અણીદાર હોતી નથી.

નર અને નારી

પ્રતીઃ— હસમુખભાઈ ટીમાણીયા

નરની શક્તિ નારી છે. નારીદ્વારા નર શક્તિવાન બને છે. નારી અક્ષય શક્તિનો સ્તોત્ર છે. શક્તિ વિના શક્તિવાન નહિ, નારી વિના નરનું અસ્તિત્વ નહિ નારી જીવનનાં વિકાસ પર નરના જીવનનો ઉત્કર્ષ અવલંબે છે. નર નારી જીવનનો આધાર છે. બન્નેનું અસ્તિત્વ પરસ્પર સાથે એવું સંકળાએલું છે કે એકની ઉપેક્ષા કરવાની બીજાને અવશ્ય હાનિ પહોંચે. બન્નેનાં સમુચિત અને સર્વાંગી વિકાસ પર સમાજની સ્વાસ્થતા નિર્ભર રહે છે. એથી નરનાં પ્રશ્નની જેમ નારીનો પ્રશ્ન સમાજનો એક અગત્યનો પ્રશ્ન છે.

જીવનની શરૂઆતમાં નારી જનનીનાં રૂપમાં સાત્વિક, રાજસિક અને તામસિક સંસ્કારોનાં જે બીજ બાળકનાં જીવન ક્ષેત્રમાં વાવે છે. તે મોટા થતા તેજ બીજ પુષ્પિત અને પલ્લવિત બની જગતઅનંત પ્રલયનાં કારણોનું સંકલન પણ તેની દ્વારાજ થાય છે. આથી સમાજમાં સુવ્યવસ્થા, શાંતિ, અશાંતિ, ધર્મ અધર્મ દ્વંદ્વોનાં નિર્માણમાં મુલતઃ નારીની સરજ લીલા કામ કરે છે.

નર અને નારીનો સબંધ અનંત અને ગુઢ છે. નર નારીની સૃષ્ટિ સાથે માયાની ક્રીડા શરૂઆત પામે છે. નર અને નારીનુ કાર્ય બીજ અને વૃક્ષ સમાન અનાદિ છે. બીજ અને વૃક્ષ જેમ એકજ તત્વનાં બે અંગો છે. તેમાં પરસ્પર વિરોધ નથી. તે પ્રમાણે સમાજ જીવનમાં નર—નારી વિરોધ અપ્રાકૃતિક છે. એથી નરની વિરુધ કોઇ પ્રકારનું નારી આંદોલન અપ્રાકૃતિક હોવાને કારણે સમાજનાં વિકાસમાં બાધક રૂપ બને છે. સામાજીક જીવનમાં નર અને નારીનો પારસ્પરિક સહયોગ અત્યંત આવશ્યક છે. પરંતુ એથી એમ પણ નહિ માની લેવનું કે નારીને ગુલામી કે દાસત્વમાં રાખવામાં આવે નારી પૂજ્યા છે. એ જનની છે.

જનની જન્મભુમિશ્ચ સ્વર્ગાદપિ ગરિયસિ ॥

માતા અને માતૃભુમિ સર્વત્ર કરતાં પણ ચઢીયાતાં છે. નારી જો એ પદની મર્યાદામાં રહીને કર્તવ્યનું પાલન કરવા સમર્થ રહે તો સમાજમાં દેવી જેમ પુજ્ય છે. યત્ર નાર્યસ્તુ પૂજ્યન્તે રમન્તે તત્ર દેવતાઃ જ્યાં નારી પુજ્ય છે ત્યાં દેવોનો વાસ રહે છે.

નારી બંધનથી ઉન્મુક્ત હો, અખિલ વિશ્વ તેનું ક્રિડાંગણ છે. પરંતુ મહત્વની મર્યાદામા રહેવામાં તેની શોભા છે અને વિશ્વનું કલ્યાણ છે. મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કરવાથી સમાજમાં અનિષ્ટ તત્વોને પોષણ મળે છે અને જીવનમાં અશાંતિ ઉદભવે છે.

નારી તું જાગ! તારા કર્તવ્યનાં સિંહાસન પર આરૂઢથા. તારા બાળકો વિનાશની અગ્નિ તરફ જઈ રહ્યા છે. તેને અટકાવ. તારા ઓજસની, તારા ઘડતરની, તારામાં બળ, વીર્ય અને અમરત્વ પ્રાપ્ત થાઓ અને વિશ્વનું કલ્યાણ હો. (સંપુર્ણ)

હરસ મસા

૧૦૦ ટકા ગેરન્ટેડ રામબાણ દવા.

જરા ગરમ ખવાય કે તુરત લોહી પડે તેવી પીડાથી બચવા માટે મહાત્માના આશિર્વાદથી જનસેવા અર્થે મળેલ સિધ્ધ દવા.

આ દવા જેણે જેણે લીધી તેને એટલો ફાયદો થયો કે ફરીથી તેને ડાકટરો કે હકીમ પાસે જવાની જરૂર રહી નથી.

આજેજ મંગાવી વાપરી ખાત્રી કરો આ દવા સાચી હોઇ ફસાવાની જરાપણ ચીંતા નથી. તેમજ આ દવા બશેર લોહી પડતુ બંધ કરે છે ને કેવળ સેવા અર્થે છે ને દવાની રકમ ધર્માદામાં વાપરવામાં આવે છે. —લખો—

વૈદ્ય નાથાભાઈ એલ. ત્રીવેદી.

લોટસ પ્રિન્ટરી, પીરમશા રોડ-અમદાવાદ

અને

ચંદ્રકાન્ત જી. મહેતા.
૨૨ લજપતરાય રોડ,
વીલા-પારલા (વેસ્ટ)

ફેંસલો

શ્રી
દલસુખભાઇ ટીમાણીયા

નંદલાલને આજકાલ કરતા મુંબઇમાં આવ્યાં બેએક વર્ષ વીતી ચુકયા હતા. અત્યાર સુધી તો એ નોકરી કરતો. પરંતુ છેલ્લા છએક માસની તો તેણે નોવેલ્ટી ટોકીઝના દરવાજામાં એક નાનકડી પાનની દુકાન નાંખી દીધી હતી. ધીરે ધીરે દુકાન ઠીકઠીક જામતી જતી હતી. હવે તો એ નંદો પાનવાળો કહેવાતો અને સીનેમાના કેટલાયે રસીયા નંદાનું પાન ખાવું ચુકતા નહિ

આજે ખાસ મોર્નીંગ શો હતો. નંદો સમય કરતા કાંઇ વહેલો આવ્યો હતો. બહુ બહુ ખ્યાતિ પામેલું 'જજમેન્ટ' નામનું અમેરિકન ચિત્ર આવ્યું હતું. પીટ ક્લાસ માણસોના કરતાં આને શિક્ષિત વર્ગનું પ્રમાણ વધારે જણાતું હતું.

નંદલાલ પાન બનાવવામાં મશગુલ હતો. ટપાલીએ એક પરબીડીયું યંત્રવત નંદલાલના હાથમાં આપ્યું ગ્રાહકોની ભીડ અંગે થોડીવાર તો તેણે તે છેટે મુકી દીધું., છતાં સરનામાંના અક્ષરો પરથી એ પોતાના વતનથી આવ્યું છે એ કળતાં તેને વાર ન લાગી. ગ્રાહકોની ભીડ પતાવી તેણે પરબીડીયું ફોડયું. અંદરનો પત્ર વાંચતાં વાંચતાં તેના ચહેરા પર ગ્લાનિ છવાઇ ગઇ. એ વિચારમાં પડી ગયો. ખાસ અગત્યના કામ પ્રસંગે તેના બાપુએ તેને વતનમાં બોલાવ્યો હતો.

પાસે પુરી-પકોડીની રેંકડી લઇ ઉભેલા રતન ભૈયાએ આ જોઇ પુછયું, "કેમ ભૈયા વિચારમાં શું પડી ગયા ! ઘરે સૌ છે તો ક્ષેમ કુશળને વળી એક ગ્રાહક આવ્યો.) તેને માટે નેજ પાન બનાવતા નંદલાલે જવાબ આપ્યો " એકદમ તેડાવ્યો છે. કારણ દર્શાવ્યું નથી."

માંડમાંડ મળેલી અને હાલમાં ઠીકઠીક આવ આપતી આ દુકાન બંધ રાખવા નંદલાલનું મન માનતું નહોતું. હજી તો એ તાજા જન્મેલા બાળ જેવી હતી. વળી તેને ઉત્કંઠા અને હોંશ હતી પોતે થોડું કમાઇને દેશમાં જાય, પોતાની નવી પરણેતર નંદી માટે નવા નવા કપડાં, શૃંગારના સાધન ઘરેણાં વિગેરે લઇ જાય.

છેવટે તેણે પત્ર પેટીમાં એક પોસ્ટ કાર્ડ નાખી દીધું. તેમાં લખ્યું કે પોતે આવે છે.

તેના મનમાં આજે પોતાના વતનની સ્મૃતિએ તાજી થતી હતી. પોતાના લગ્નના દિવસો યાદ આવતા હતા. નંદીનો પ્રેમાળ હસતો રમતો ચહેરો તેની આંખો સમક્ષ તાજો થતો હતો.

દુકાન માંડયા પહેલાં છએક માસ થયા નંદલાલના લગ્ન થયા હતા. તેની પત્ની નંદી, વાસ્તવમાં ગામની સર્વ સુંદર અને રૂપવતી સ્ત્રીઓમાંથી અધિક રૂપવતી

અને મોહક હતી. તેની આંખોમાં અમી હતું તેની વાણીમાં મોહકતા હતી-અમૃત હતું. તેની કંઠમાં મધુરતા હતી. તેના સ્વભાવમાં સૌમ્યતા હતી. એ એ નંદુડી કુટડી કહેવાતી. નંદલાલને આ વાતનો ગવ હતો.

× × — × ×

નંદલાલ એક ફ્લેગ સ્ટેશને ઉતર્યો. પગપાળા ચાલીને તેનું ગામ આવતું હતું. આકાશી સંધ્યા ઉતરતી હતી. એ સમયે એ લગભગ પોતાના ગામ પહોંચવા આવ્યો હતો.

દુરથી એની પ્રથમ નજરના બે માળનાં મકાન પર પડી અને એજ બારી કે જ્યાં નંદીએ પોતાને વિદાય આપતી વેળાએ ઉભા ઉભા કેટલાક પ્રેમ વિયોગનાં આંસુ સાર્યાં હતાં. એ સમયે તેનાં કોમળ મસ્તક પર હાથ ફેરવીને તેને કેટલું આશ્વાસન આપ્યું હતું. એક પછી એક એક તેની બધી સ્મૃતિ તાજી થતી હતી

નંદલાલની મા દસ વર્ષથી ગુજરી ગઈ હતી. [illegible]ી પાંચ વર્ષથી ગુજ[illegible] ગઈ હતી. પિતા અને બન્ને [illegible] વધુર હતા. નંદી ઘરનો કારભાર ચલા- ઘરમાં ફક્ત તે એકજ સ્ત્રી હતી. નંદલાલની મોટાભાઈ મોહનલાલનાં ત્રણ છોકરાઓને પણ એજ ઉછેરતી.

નંદલાલ લગભગ ગામને સીમાડે આવી પહોંચ્યો હતો. મુંબઈની ટ્રામ બસથી ટેવાયેલા તેને આજે પગે ચાલી કંટાળો આવતો હતો. તેણે દુરથી જોયું તો ગામને ચોરે ગ્રામ પંચાયત બેઠી હતી. વચ્ચે એકાદ બે હરિકેન બળી રહ્યા હતા. વારંવાર તેજ થતાં લાલ બિંદુઓ સ્પષ્ટ કરી આપતા હતા કે બીડીઓ ફુંકી રહ્યા હતા.

જ્યારે જ્યારે કોઈને ન્યાય આપવો હોય અથવા કોઈ ગુન્હેગારને શિક્ષા કરવી હોય ત્યારે ત્યારે આવી પંચાયતો મળતી. નંદલાલ ગામમાં રહેતો ત્યારે પંચાયતમાં ભાગ લેતો. એ જાણતો કે આ પંચાયત એક આપખુદી રિયાસતની ઉતરતી ન હતી, દયા જેવું તત્વ એ પંચાયતના આગેવાનોમાં ન હતું. છતાં સૌને સ્વીકાર્ય હતી. માન્ય હતી. તેનો ફેંસલો એ બ્રહ્માનો ન્યાય ગણાતો. અને ગુન્હેગારને એ માન્ય રાખવો પડતો મોહનલાલ પણ આજે પંચાયતમાં બેઠા હતા. (અપૂર્ણ)

ખસ ખરજવું ગડગૂમડ

માટે અનુભવસિદ્ધ મલમ મંગાવો

ફાયદો નથી થતો એમ સાબીત કરનારને પૈસા પાછા આપવામાં આવશે.

બાટલી એકની કીંમત રૂા. ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ જુદું

લોટસ પ્રીન્ટરી પીરમશા રોડ—અમદાવાદ

બાલકુમાર

બાળકો માટેનો વિભાગ

છુટક ટ. ખ. સાથે કિં. ત્રણ આના

મારા બાલમિત્રો તમોને ચાલુ સાલે આ બાલકુમારમાં અવનવું વાચન વાંચવા મળ્યું હવે તેથી વધારે આવતા વરસથી આપવામાં આવશે.

બાલકુમાર એ આ માસિક પત્રનો એક નાનો પણ સુંદર વિભાગ છે તે તમો જાણો છો ને ? તેમાં નવીનતા લાવવી તે અમારી તેમજ તમારા બન્નેનાં હાથમાં છે કેમ બરાબર છે ? તો તમારે શુ કરવાનું તે જાણો છો ? દર મહીને કઇ ને કંઇ જે તમો નવું વાંચો અને વિચારો તેના ઉપરથી તમો જાતેજ લખી ને મોકલતા રહો. તેને છાપવામાં આવશે

આમ થવાથી તમોને વધારે સાહિત્ય વાચવા ઇચ્છા થશે અને તમો સારું એવું સાહિત્ય ઉપજાવી શકશો.

જે કંઇ લખીને મોકલો તે સરસ પુરેપુરા સરનામા સાથે લખતા રહેવું જેથી અમારે તમારો બ્લોક મોકલવામા મુશ્કેલી પડે નહિ

આવતો અંક નવા ૧૯૫૧ ની સાલનો પહેલો છે. માટે તમો આજથી તૈયારી કરો. અને જે કઇ લખો તે મોકલી આપો

આ બાલકુમાર માસિક પત્ર તમારા મિત્રોમાં ખુબ વંચાવો અને તેમને પણ ગ્રાહક થવા ભલામણ કરતા રહેજો.

હવે આપણે આવતા અંકે ફરી મળીશુ.

ચંદ્રકાન્ત મહેતા મંત્રી.

રોજનીશી લખવાનો નિયમ કર્યા પછી તેને કદિ ન છોડવો એનો લાભ તુરત નહિ તો પાછળથી જણાશે જ રોજનીશી લખવાની રીતથી આપણે ઘણા દોષોમાથી બચી જઇશુ; કેમકે આપણા દોષ સાક્ષી રૂપે તે રહેશે, તમા કરેલા દોષોની નોંધ પણ આવી જવીજ જોઇએ એના ઉપર ટીકા અધ્યાહાર હોય જ.

આજે (અ) ઉપર ક્રોધ કર્યો આજે (બ) ને છેતર્યો, આટલો ઉલ્લેખ બસ છે આ બહુ ખોટું થયું રહે, મન ! હવે એમ કરવું નહિ વિ, લખવાની જરૂર નથી

પોતાની સ્તુતિના વચનો લખવાના હોય નહિ, કરેલા કામની અને કરેલા દોષોની નોંધ એમા હોય એ બસ છે " દોષોની નોંધ લેવાની એમાં હોયજ "

ગાંધીજી

દેશના રખેવાળ

અમે નાના નાના બાળ
આજે ઉભા હારો હાર.
અમે નાના છે સરદાર
લડવાને છે તૈયાર ૧

ઉમરમાં નહી પુરા,
તોયે લડવામાં છે શુરા.
અમે વીર છીએ શુરા,

શત્રુનાં કરશું ચુરા. ૨
નાના નાના સરદાર,
આજે થયા ખબરદાર

—હાકેમ મુલનાની

ધોતી યા નાધોળ

લે:—રતુભાઇ અ. શેઠ.

દાહોદમાં ન્યાલચંદ નામનો એક વાણિયો રહેતો હતો. તેના ઘરમાં એક વખત રાતે ચોર ભરાયો. તે એક બાજુ બેસીને ઘરેણાનો ગાંસડો બાંધતો હતો ત્યાં વાણીયાની ઉંઘ ઉડી ગઇ અને એના ઉપર નજર પડી વાણીયો હતો પણ બહાદુર હતો એટલે ઘરમાંથી ધીરેથી મોટું ચપ્પુ ઉઘાડી પાછળ જઇને પીઠમાં ભોંકી દીધું. થોડીવારમાં તો ચોર મરણ પામ્યો.

સવારના વાણીયો બહાર ઓટલા ઉપર જઈને બેઠો ત્યાં બાજુમાં રહેતા જમાદાર નીકળ્યા ન્યાલચંદે વાણીયાગત કરવા માંડી. જમાદારને અંદર બોલાવ્યો અને પેલા ચોરનું મુડદુ બતાવી કહ્યું "જમાદાર સાહેબ, આ ચોર તે મારા ઘરમાં ચોરી કરવા આવ્યો હતો ણ મેં મારી નાખ્યો છે હવે સરકાર કચેરીમાં રીયાદ કેમ કરવી તેનું મને જરાયે ભાન નથી" એમ કરી પેટીમાંથી એક નવું ધોતીયું કાઢી આપ્યું.

જમાદાર સાહેબ લલચાયા, આતો મફતની કીર્તિ મળે છે એમ સમજી બોલ્યા, "અરે એમાં શી મોટી વાત છે આ ચોર તો મેં માર્યો. આ તો જુનો ચોર હતો તેથી તેને જીવતો અથવા મરેલો લાવનારને ઇનામ આપવાનો સરકારે ઠરાવ કર્યો છે. તેથી તે ચોર મેં માર્યો છે એમ કહીશ એટલે મને ઇનામ મળશે.

આમ બોલી, જમાદાર સાહેબે કેટલાક માણસોને બોલાવી પેલા ચોરનું મુડદુ ઉપડાવ્યું અને ચોકી ઉપર લઇ ગયા.

તેના ગયા પછી વાણીયાની સ્ત્રી બોલી તમે ધોતીયું મફતનું આપી દીધું, એક તો ચોર તમે માર્યો છતાં તેનું ઈનામ તો તે લેશે અને વળી ઉપરથી તમે ધોતીયુ આપ્યું એ તમે શું કર્યું.

"ગાંડીરે ગાંડી" વાણીયાભાઇ હસતાં હસતાં બોલ્યા આ વાતમાં તું ન સમજે તું જો જે તો ખરી ધોતીયા ઢોલ તો હવે વાગશે અને ત્યારે જે ગમ્મત પડશે.

જમાદારે ચોરને માર્યો એ વાત આખા ગામમાં ફેલાઈ ગઈ. બધાય જમાદારની બહાદુરી ઉપર ખુશ થયા

તેજ ચોરનો ભાઈ પોતાના મરના ભાઇ કરતાં વધારે કળાબાજ હતો આથી તેજ રાતે જમાદારને મારી નાખવાનો વિચાર કર્યો રાતે જ્યારે જમદાર રાઉંઠ મારવા નિકળ્યો ત્યારે જ એક ગલીમાં જતા જોઈ તે ચોરે બિચારાને ત્યાંજ મારી નાખ્યો.

સવારના પહોરમાંજ જમાદાર મરાયાની વાત આખા ગામમાં જાહેર થઇ ગઈ. તેના મુડદાને તેના સગાંવહાલાએ રસ્તામાંથી ઉંચકી ઘેર લાવ્યા. તેના ઘરમાં રોકકળ થવા લાગ્યું.

રોવાનો અવાજ સાંભળી ન્યાલચંદની સ્ત્રી. તેને પુછયું આ શું થયું? કોણ મરી ગયું? વાણીયાભાઇ હસતાં હસતાંજ વાબ આપ્યો; અરે એતો ધોતીયાના ઢોલ વાગે છે, નીતો તે હવે પછી ગવાશે

વાણીઆણીએ બહાર આવી જોયું તો ખબર પડી કે જમાદાર સાહેબને કોઇએ મારી નાખ્યા છે. પોતાના પતિએ ચોરને મારી નાખ્યો હતો. પણ જમાદારે ખોટી કીર્તિ મેળવવાની લાલચે પોતાની માથે બધુય જોખમ લઇ લીધું. પોતાના પતિએ વાપરેલી આગમ ચતુરાઇથી તે બહુજ આનંદ પામી.

આદાઇ અને ઉદાર દિલ રાખો. ડોળ દંભ અને કપટ પ્રપંચને ઓથે ઉભા રહેશો નહિ

નફામાં જૂતિયાં

શ્રી. નગીનદાસ પારેખ

એક હતો ચોર તે ચોરી કરી પોતાનો ગુજારો કરતો હતો. ઘણા દિવસ સુધી તે કંઇ ઘેર લાવ્યો નહિ, એટલે ખાવા પીવાની તકલીફ પડવા માંડી. છેવટે તેની વહુએ તેને એક દિવસ કહ્યું " હવે તો ભુખ્યા નથી રહેવાતુ. ઘરમા કંઇ નથી કામ ધંધો કરો ને કમાઇ લાવો."

ચોરે કહ્યું, "ગભરાવાની કંઇ જરૂર નથી. બે ત્રણ દિવસમાં હું એટલી કમાણી કરી લાવીશ કે બે ચાર વરસ સુધી નિરાંત થઇ જાય."

બીજેજ દિવસે એક અમીરનો વેશ પહેરીને ચોર ઘેરથી નીકળ્યો અને ઘોડાઓના એક બજારમાં ગયો. ત્યાં એક ઘોડી ઉપર તેની નજર ઠરી. તેણે તેની કિંમત ઠરાવવા માંડી. આખરે સાત હજાર રૂપિયા નકકી થયા. પછી ચોરે કહ્યું "કિંમત તો નકકી થઇ ગઇ અને હું હમણાં ચુકવી પણ દઇશ પણ પહેલાં મને આ ઘોડીની ચાલ જરા જોઇ લેવા દો "

ઘોડીના માલિકે કહ્યું 'જરૂર'

એટલે ચોર તો સો કદમ સુધી ઘોડીને ધીમે ધીમે ચલાવતો લઇ ગયો અને પાછો લાવ્યો, પછી ૧૫૦ કદમ સુધી મધ્યમ ચાલે ચલાવતો લઇ ગયો અને પાછો લાવ્યો પછી ૨૦૦ કદમ સુધી કુદાવતો કુદાવતો લઇ ગયો અને પાછો લાવ્યો પછી તેણે ઘોડીને પુરપાટ મારી મુકી અને ઘોડીને લઇને ઘેર પહોંચી ગયો

ઘેર જઇને તેણે પોતાની વહુને કહ્યું. " લે; હવે તો તું ખુશ થઇને ? પરમ દિવસે આને વેચી આવીશ."

ચોર તો ઘોડીને લઇને એક બીજા બજારમાં ગયો. ત્યાં એક નવાબને એ ઘોડી ખુબ પસંદ પડી અને આખરે આઠ હજાર રૂપિયા કિંમત નકકી થઇ. નવાબ સાહેબે બુટ કાઢી કહ્યું, "તમે જરા આને જોજો હું ઘોડીને દોડાવી જોઉં છું.

"ખુશીથી," ચોરે કહ્યું.

નવાબે તો થોડીવાર ઘોડીની ચાલ જોઈ અને પછી તેને પુરપાટ મારી મુકી એ નવાબ નહિ પણ નવાબના વેશમાં બીજો ચોર હતો.

ચોર તો પડેલે મોઢે જુતિયાં લઇને ઘેર આવ્યો, ને તેની વહુએ પુછયું

"ઘોડી વેચી આવ્યા ?"

"હા"

"કેટલામાં વેચી ?"

"જેટલામાં લીધી હતી તેટલામાંજ વેચી દીધી. નફામાં આ જુતિયાં મળ્યાં છે

(હિંદી પરથી) (બાલમિત્રમાંથી)

જોડકણાં

ઉંચા ઊંચા ઝાડ, ને એથી ઉંચા તાડ.
તાડેથી બે તાડિયાં, રાવન દેવે પાડિયાં.
તાડ ફળ રાતાં, ને રમેશભાઇ ખાતાં.

×

ખળખળ વહેતું ઝરણું
ત્યાં પાણી પીયે હરણું.
હરણું ગયું વગડે
રામ ને રાવણ ઝઘડે.
રામ ને લક્ષ્મણ જતિ,
એણે માર્યો લંકાપતિ.

દેશુભાઇ

પ્રતાપ રાણો

મારવાડમાં ઉદેપુર કરીને ગગા છે, ત્યાં એક વખતે મહારણા પ્રતાપસિંહ રાજ્ય કરતા હતા. તે વખતે દિલ્હીમાં મહાન અકબર કરીને મહાબળવાન મુસલમાન રાજા રાજ્ય કરતો હતો ના બળથી ડરી જઇને ઘણા રજપુત રાજાઓએ તાની કુંવરીઓ અકબરની સાથે પરણાવીને ની સાથે સપીને વિના હરકતે રહેવા માટે બંધ જોડયો હતો પરન્તુ મહારાણા પ્રતાપસિંહ તો ભારે ટેકીલા, ને ધર્મિષ્ઠ હતા. તેથી મણે તો મુસલમાન સાથે રજપુતની કન્યાઓ પરણાવવા બાબત વિરોધ કર્યો. દિલ્હીના રાજા અકબરને આ વાત પસંદ પડી નહિ. તેથી તેણે ઉદેપુર ઉપર ચઢાઇ કરી. પ્રતાપસિંહ તેની સામે બહાદુરીથી લઢયો. પણ હારી ગયો; છેવટે પોતાની પાસે જે થોડાં માણસો પૈસા ટકો વગેરે જે કંઇ હતું તે તથા બાળ બચ્ચા અને રાણીને સાથે લઇને ડુંગરોમાં જઇ ભરાઇ રહ્યો લાગ આવે ત્યારે ત્યારે અકબરના માણસોની સામે હુમલાઓ કરીને પૈસા ટકા લુંટી જઇ પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો. જંગલમાં રખડવું ટાઢ તડકો સહન કરવો, ભુખ તરસ વેઠવી, ડુંગરા ચઢવા ઉતરવા, ને તેમા છુપાઇને રહેવું એ બધો કાર્યક્રમ કોઇપણ દિવસ આપણું રાજ્ય પાછુ મળશે એ આશાએ ચાલુજ રાખ્યો [illegible] નકામું જતું લાગ્યું કેમકે એની પાસે હવે માણસો, પૈસા કે જે કંઇ હતું તે બધું ખલાસ થઈ ગયુ હતું, અને છેવટે દેશ તજીને ચાલી જવાનો વિચાર કર્યો, પરન્તુ એટલામાં તેનો ભામાશાહ નામનો એક વફાદાર કારભારી તેમને શોધતો શોધતો ત્યાં આવી ચઢયો, અને પ્રતાપની આ સ્થિતિ જોઇને તેણે પોતે સંગ્રહ કરેલો સઘળો પૈસો પ્રતાપસિંહના પગ પાસે મુકી વિનંતિ કરી કે, મહારાજ આ સર્વસ્વ તમારૂં છે- અને તેનો ઉપયોગ તમે તમારી ધ્યાનમાં આવે એવી રીતે કરો. અને આપણો દેશ પાછો કબજે કરો કેટલીક રકઝક કર્યા પછી પ્રતાપસિંહે તે ધન લીધું તેની આંખમાં આંસુ આવ્યા ભામાશાહની ભકિત જોઈ તે આશ્ચર્ય પામ્યો. અને મનમાંજ કહેવા લાગ્યો કે સેવક હોય તો ભામાશાહ જેવાજ હજો.

ભામાશાહના પૈસાથી પ્રતાપે અકબર પાસેથી ચિતોડ સિવાયનો સઘળો મુલક પાછો કબજે લીધો. ચિતોડ લીધા સિવાય પ્રતાપને ચેન પડયું નહિ. તેણે ચિતોડ પાછું ન મેળવું ત્યાં સુધી તળાઈ પર સુવું નહિ, સોનાની થાળીમાં જમવું નહિ, અને મુછે વળ દેવો નહિ, એવી ત્રણ બાબતોની પ્રતિજ્ઞા લીધી, હજીપણ તેના વંશજો એ પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કરે છે.

દંપતીઓ માટે અભ્યાસપુર્ણ ખાનગી પ્રકાશ માટેનો; જયમંગળની ટીકાઓ સાથેનો ઉત્તમ ગ્રંથ.

મહર્ષી વાત્સાયન રચિત

કિંમત રૂ. ૫] ટ. ખ. ના

આ ગ્રંથ એક આદર્શ ગૃહસ્થ દંપતીઓએ પોતાના માટે વંચાવવો જરૂરી છે.

બીજા અનેક હલકી કોટીનાં સાહિત્યો આવે છે તેવું આ નથી પણ ઉત્તમ ગ્રંથ છે.

આ ગ્રંથ અન્ય દરેક ભાષામાં બહાર પડેલ છે.

ઇગ્લેન્ડના રગીક કવિ બાયરનો સાહિત્યમાં ચુંબનનો ઉલ્લેખ મળે છે. એક સ્થળે તે કહે છે કે:—

A long long kiss youth and live. And beauty all concentrating like rays Into one focus kindled from above such kisses as belong to early days

(વધુ માટે પુસ્તક વાંચો)

ગુજરાતના રસીક કવિ દયારામે ચુંબન ઉલ્લેખ અનુપમરીતે કહેલ છે. પ્રસંગ એ છે કે શ્રી કૃષ્ણ રાધા પાસે ચુંબન માગે છે શ્રી રાધા ગૌર વર્ણની છે. અને કૃષ્ણના શરીરના રંગ નવઘન શ્યામતમ છે. શ્રી રાધા કહે છે:—"અંક ભર્યાના સમ ખાઓ તો અધર તણો રસ પાઉં જી કહાન કુંવર તમે કેંપટી કાળા હું કાળી થઇ જાઉં; અલગોમાં અળગા રહો વહાલા" (વધુ માટે પુસ્તક જુઓ)

આ પ્રમાણે અવનવું સાહિત્ય આપવામાં આવેલ છે. આજેજ શો પુસ્તક મંગાવી લો

દરેક વહેપારીઓ વેચે છે ચાગર લખો:—

મુર્ખો નોકર

લેખક:- મહેશ ધોળકીયા

એક હતા શેઠ. તે શેઠે એક મુર્ખો નોકર રાખ્યો હતો, ને નોકરનું નામ ગરબડીયાશંકર હતું તે નોકરની અક્કલ કુતરાં ખાઈ ગયાં હતાં, એટલે કે તે અક્કલનો ઓથમીર હતો. શેઠને તે નોકર બહુ હેરાન કરતો હતો.

શેઠના બાપના સસરાના મામાના ફુવાના કાકાના જમાઈના દાદાની દીકરીના વરે એટલે ટુંકામાં શેઠના દુરદુરના સગાએ શેઠનાં ફળીયામાં એક આંબો વાવ્યો હતો. ઉનાળો હતો તેથી તેથી કેરીઓ પાકી ગઈ હતી.

જે દિવસે પરમ પુજ્ય વડીલ ભાઈ શ્રી ગરબડીયાશંકર શેઠને ત્યાં કામે રહ્યા તે દિવસે જ તેમની નજર આંબા ઉપર પડી તેનું પરીણામ એ આવ્યું કે એક દિવસે નોકર આંબા ઊપર ચડયો અને કેરીઓ ખાવા લાગ્યો, તે કેરીઓ ખાતો હતો ત્યાં શેઠનો દિકરો તેને જોઈ ગયો. તેથી તે શેઠને કહેવા ગયો ત્યાં નોકરે " સટપ ...કરી રાડ પાડી કાઢયા તેથી શેઠનો દિકરો શેઠને કહી શ નહિ

આ બનાવ પછી તો દરરોજ મીસ્ટર ગરબડીયાશંકર આંબા પર ચડી પેટ ભરીને કેરીઓ ખાતા અને પછી જ નીચે ઉતરતા.

પરંતુ એક દિવસે શેઠ પોતેજ આંબા નીચેથી નીકળ્યા ઉપર ખડખડાટ થતો હતો તેથી શેઠે ઉપર જોયું તો મીસ્ટર ગરબડીયાશંકર કેરીઓ ખાતા હતા, અને ઓછામાં પુરું નોકરે શેઠની સામે ડાળા કાઢયા.

...ખલાસ...શેઠે નોકરને નીચે ઉતરવાનો હુકમ આપી દીધો. નોકર ધીમે ધીમે ગાયન ગાતો નીચે ઉતરવા લાગ્યો.

" જલ્દી ઉતર " શેઠે કહ્યું નોકર એકદમ કુદકો મારી શેઠ પર પડયો કારણ કે તે જલ્દી ઉતર્યો. તેથી શેઠ જમીન પર પડયા, નસીબ જોગે શેઠ જ્યાં પડયાં ત્યાં શેઠના બાબાએ પાણી ઢોળ્યું હતું, તેથી શેઠનું ધોતીયું ગારાથી ભરાઈ ગયું તેથી શેઠ ખીજાયા.

" એલા ગરબડીયા, તું હમણા બહુજ ફાટી ગયો છે" શેઠે કહ્યું " શેઠ, હું કંઈ કાગળ નથી તે ફાટી જાઉં " નોકરે કહ્યું

બીજી વાત નહીં હવેથી કોઈ દિવસ ડાળા કાઢીશ નહીં નહીંતર માર ખાઈશ " શેઠે ગુસ્સે થઈ કહ્યું.

" માર ખાઈશ તો તો સારૂં મારી ભુખ મટી જશે અને રોટલી ખાવાની જરૂર નહ પડે " નોકરે કહ્યું.

શેઠે કહ્યું બીજું કાંઈ નહીં હવેથી કોઈ દિવસે ઝાડ પર ચડીશ નહી જા કામ કરવા માંડ.

આ વાતને લગભગ દશેક દિવસ થયા હશે એક દિવસે શેઠને ત્યાં ત્રણ ચાર માણસો કામે આવ્યા શેઠને થયું કે લાવ આ લોકોને કંઈક ખવરાવું આ વિચાર આવતાં જ શેઠ નોકર પાસે આવ્યા અને નોકરને કહ્યું, " જા જલ્દી આંબા પર ચઢી બે ત્રણ પાકી કેરીઓ ઉતારી મારી પાસે લઈ આવ " આમ કહી શેઠ કચેરીમાં ચાલ્યા ગયા.

મીસ્ટર ગરબડીયાશંકર તો ત્યાંજ થાંભલાની જેમ ઉભા રહ્યા પેલા જેઓ કામે આવ્યા હતા તેઓ કામ થઈ રહ્યું એટલે ચાલ્યા ગયા

શેઠ ગુસ્સે થઈને આવ્યા.

" સાલા, કુતરા, ગધેડા, તેં શા માટે કેરીઓ ઉતારી નહીં ? આમ તો દરરોજ ઝાડ પર ચડે છે અને આજ કેમ ઝાડ પર ચડયો નહી ? શેઠે કહ્યું

કાં શેઠ યાદ છે તે દિવસે તમે તમારા સગાં મોઢેથી બોલ્યાં હતાં કે હવેથી કોઈ દિવસ ઝાડ પર ચડતો નહીં તેથી હું ઝાડ પર ચડયો નથી કેરીઓ ઉતારી નહી " નોકરે કહ્યું.

દંપતીઓ માટે અભ્યાસપુર્ણ ખાનગી વપરાશ માટેનો; જયમંગળની ટીકાઓ સાથેનો ઉત્તમ ગ્રંથ.

મહર્ષિ વાત્સાયન રચિત

કિંમત રુ ૫) ટ. ખ. ના
આ ગ્રંથ એક આદર્શ ગૃહસ્થ દંપતીઓએ પોતાના માટે વંચાવવો જરૂરી છે.

બીજા અનેક હલકી કોટીનાં સાહિત્યો આવે છે તેવું આ નથી પણ ઉત્તમ ગ્રંથ છે.

આ ગ્રંથ અન્ય દરેક ભાષામાં બહાર પડેલ છે.

ઇંગ્લેન્ડના રસિક કવિ બાયરનો સાહિત્યમાં ચુંબનનો ઉલ્લેખ મળે છે. એક સ્થળે તે કહે છે કેઃ—

A long long kiss youth and live. And beauty all concentrating like rays.
Into one focus kinded from above such kisses as I ..ng to early days.

(વધુ માટે પુસ્તક વાંચો)

ગુજરાતના રસીક કવિ દયારામે ચુંબન ઉલ્લેખ અનુપમરીતે કહેલ છે. પ્રસંગ એ છે કે શ્રી કૃષ્ણ રાધા પાસે ચુંબન માગે છે શ્રી રાધા ગૌર વર્ણની છે, અને કૃષ્ણનો શરીરનો રંગ નવઘન શ્યામનમલ છે.

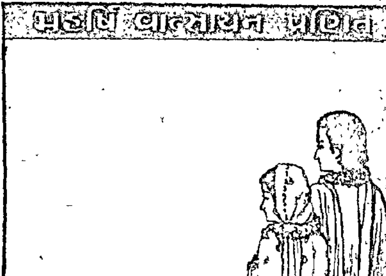

શ્રી રાધા કહે છેઃ—"અંઙ ભર્યાના સમ ખાઓ તો અધર તણો રસ પાઉં જી કહાન કુંવર તમે *મપટી કાળા હું કાળી થઇ જાઉં; અડશોમાં અળગા રહો વહાલા" (વધુ માટે પુસ્તક જુઓ)

આ પ્રમાણે અવનવું સાહિત્ય આપવામાં આવેલ છે. આજેજ એ પુસ્તક મંગાવી લો:

દરેક વહેપારીઓ વેચે છે અગર લખોઃ—

ના. શ્રી મુનશીજીના 'રાજાધિરાજ' અને 'ગુજરાતનો નાથ' ની સપંક્તિએ સ્થાન આપવા યોગ્ય આ સ્વતંત્ર ઐતિહાસિક મૌલીક નવલકથા.

★ મહાન સિકંદરે હિંદ પર પ્રથમ ચડાઈ કરેલી તે સમયની આ નવલકથા, હિંદના રાજકીય, સામાજિક, અને ધાર્મિક પરીવર્તનો ઇતિહાસની દૃષ્ટિએ સુંદર ખ્યાલ આપે છે. ★ તે વખતના હિંદના સામ્રાજ્યો તેમનું બંધારણ અને પ્રજાના રીતરિવાજ સાંગોપાંગ દર્શાવે છે. ★ બાલરાણી આંભિની નિર્દોષતા, તક્ષશિલાની રાજ્યની રાજમાતા રંભાદેવીની વિલાસ પ્રિયતા, રાજા નંદનું ઝનુન પોરસની દેશભક્તિ, મહાન ગુરુકૂળો તેમના માનસને વ્યક્ત કરતી નવલકથા એક સરખા પ્રવાહમાં વાંચકોને ખેંચી રાખે છે. જુજ નકલો સ્ટોકમાં છે તમારી નકલ મંગાવી લો.

લેખક—ઉછરંગરાય ઓઝા કી. રૂ. ૪॥ ટ. ખ. ૦॥ ના જુદા

જીવનલાલ અમરશી મહેતા. પીરમશા રોડ—અમદાવાદ.